IO. GOTTL. HEINEC

FVNDAMENTA STILI CVLTIC

OMNIBVS

IO. MATTHIAE GESN

ANIMADVERSIONIBVS

EMENDATIONIBVS, ADDITAM

ET PRAEFATIONE

LOCVPLETATA

ACCVRAVIT, DIGESSIT

SVAS QVOQVE OBSERVATIO

HAC EDITIONE AVCTAS

ADIECIT

IO. NICOLAVS NIC

CVM PRIVILEGIIS CLEMENTISS

LIPSIAE

SVMPTIBVS CASPARI FRIT

CIƆIƆCCLXVII

CONCESSIO PRIVILEGII
S. CAES. MAI.
IN I. G. HEINECCII SCRIPTA
Mercurii 27. Martii 1743.

HEINECCII *Elementa Iuris secundum ordinem Institutionum et Pandectarum, vt et Fundamenta Stili cultioris cum emendationibus* GESNERI in 8. puncto Impressorii, siue Implorantis Caspar Fritsch, Buchhändlers zu Leipzig, Anwalt von Fernan sub praes. 12. huius supplicat humillime, pro clementissime erga oblatam cautionem de exhibendis quinque consuetis Exemplaribus, impertiendo desuper Priuilegio ad decem annos.

Acceptata cautione de exhibendis consuetis Exemplaribus detur petitum Priuilegium ad decem annos.

I. I. Hayeck de Waldstaetten.

AVDITORIBVS SVIS
PEREXIMIIS
S. P. D.
IO. GOTTL. HEINECCIVS.

Quae adhuc calamo veſtrum haud pauci exceperunt, *cultioris ſtili fundamenta*, ea iam typis exſcripta vobis offero, auditores, ſed ſecundis perpolita curis, variisque hinc inde animadverſionibus locupletata. Multae ſunt, quae mihi id conſilium extorſerunt, rationes, quas a vobis non ignorari, mea haud parum intereſſe arbitror. Quum beatiſſimus, atque immortalis gloriae princeps, FRIDERICVS, rex Boruſſiae, publicum docendi munus in illuſtri hac academia mihi decreuiſſet, eo potiſſimum conſilio id ſe facere profeſſus eſt rex ſapientiſſimus, vt iis, qui ſe politioribus litteris conſecraſſent, viam, qua ad pulcherrimam iſtam laudatiſſimamque doctrinam poſſent per-

venire, commonstrarem. Quam bene de studiosa iuuentute merendi occasionem tametsi mihi tunc, nescio, quae, praeriperet inuidia: tamen, ex quo potentissimus rex, FRIDERICVS GVILIELMVS, publice docendi prouinciam mihi imposuit, dandam mihi operam, existimaui, ne nullam ex illa beatissimi principis voluntate fructum caperetis. Quare non temere vllum praeterire passus sum annum, quin tersae ac cultioris Latinitatis praecepta selectioribus ingeniis traderem, eaque non solum explicarem adcurate, verum etiam exemplis luculentissimis illustrarem. Quo in opere instituto que pulcherrimo, sextum iam annum, magna animi contentione versantem, tanto alacriorem me reddidit fructus, quem vestrum haud pauci se hinc cepisse, professi sunt, vberrimus. Plures enim, qui me duce ac comite, in adsequenda elegantiorum litterarum scientia operam et industriam suam colloca-

runt,

runt, iam in aliis erudiendis instituendisque ad humanitatem, cum plausu, versantur. Alii ad eamdem laudem, pleno, vt ita dicam, gradu, contendunt. Enimuero, toties id saxum volventi, duae potissimum superandae mihi fuerunt difficultates. Primum enim, quum deessent, quibus cum fructu vti possem, praecepta, ipse ego hunc mihi laborem imposui, vt de concinnandis elegantioris Latinitatis elementis cum cura cogitarem. Deinde, quum ea nobis calamo essent excipienda; id et operosius, et cum magno temporis dispendio coniunctum, esse, deprehendi. Quare, vt, et hac in re, studiis vestris consulerem, praelo haec committere decreui, sed multis locupletata animaduersionibus, ac ita vbique adornata, vt et intelligi facilius, et, diuturna exercitatione, in succum et sanguinem conuerti possent. Facile intelligitis, auditores, hoc quidquid est, laboris me, non gloriae cuius-

dam captandae, sed vestrae vtilitatis caussa, suscepisse. Neque enim vllum mihi erit tam molestum onus, quod non, vestri caussa, promto atque alacri animo sim subiturus. Vestrum erit, fauere hisce conatibus meis, atque ita rationes vestras componere, vt et meae mihi, et vobis operae vestrae, ratio constet. Valete. In academia Fridericiana, mense Sept. CIↃIↃCCXIX.

❧):(o):(❧

IO. MATTH. GESNERI PRAEFATIO.

Habuit hic libellus fortunam auctoris sui, vt magno cum applausu adolescentiae exciperetur. Fortunam cum dixi, nihil profecto ἄχαρι Manibus, quos amo et magnifacio, auctoris dicere volui: sed successum diuinitus quodam modo, causis quidem ex parte aliqua latentibus, rebus etiam bonis et laudabilibus adiunctum, quem aliis aeque bonis deesse obseruemus. Heineccii *fundamenta stili* (in qua ipsa appellatione facile calumniandi occasionem arripere aliquis poterat, vti, interrogaret, quaenam intelligi possint, *stili*, pennae, calami *fundamenta*) ita arripiebantur ab hominibus, vt qui vellet in hoc genere studiorum probari multitudini, ille ea commendare, ad eaque instituere suas praeceptiones exercitationesque velut cogeretur.

 Praesertim

Praesertim Gymnasiorum et Scholarum, quatenus ab Vniuersitatibus literariis differunt, magistri mature in eas quoque vsum libelli, qui ipsis in Academia Halensi placuerat, cum introduxissent, hi qui scholis operam dare decreuerant, ea re inuitabantur, vt Heineccium sibi familiarem in Academia redderent, idque ipsum haberent rei bene gerendae postea praesidium.

Hinc factum, vt cum in noua tunc nostra Academia scribendi Latine praeceptiones et operae quaedam meae a iuuenibus postularentur, satisfacere illis non aliter possem, nisi Heineccianis stili fundamentis ad eam rem vterer. Haec fuit occasio, cur iam viuo auctore, cuius amicitiam mihi integram seruare in tam delicato, vt sumus vulgo homines, negotio licuit, semel iterumque libellus meis reprehensionibus, castigationibus, additamentis auctior prodiret, quod ille cum primum ad pinguiorem ICti conditionem peruenisset,

hunc quasi filium abortiuum, si non abiiceret vel abdicaret, neglectui tamen haberet, ac sciens volensque aliorum curae permitteret. Mortuo autem illo, plane non fuit causa, in declarata tam luculenter viri voluntate, cur manum abstinerem, et non, quidquid possem, ad emendandum opusculum, in quo tam multa tamen bona inessent, in quo tam frequens esset obiiciendi se harum literarum corruptelae occasio; ea certe libere reprehendendi atque emendandi, quae Heineccii auctoritate maior hodie scribentium Latine pars, peccare solet, et hinc mirifice se putat scripsisse, cum quantum potest imitari Heineccium, prouerbiis, antiquitatis mentione, formularum non intellectarum peruersa applicatione, et similibus orationis emblematis, vt ipsi volebant, re quidem ipsa inquinamentis, orationem, luminibus alioquin splendidorum verborum et exquisitarum formularum non destitutam, corruperunt.

Videor

Videor enim hoc ab adolescentia inde mea, quae semper in hoc opere formandae etiam aliorum orationis iactata est, intellexisse, non posse vel optimum praeceptorem felicius docere, quae recta, quae venusta sint, verbo, quid deceat, quam demonstrandis, quae sunt horum contraria. Quam enim potest magister operam praestare iuniorum scriptionibus, ne dicam aliam, certe meliorem, quam *emendandi*, quam *corrigendi*, quam *limandi?* quae ipsa quoque verba satis ostendunt, quod proposui. Verba arripimus e consuetudine vulgi h. e. eorum, quos frequentissime audimus, legimus. Haec deinde quasi cribranda et diligenter a malis seminibus purganda sunt: quando fieri non potest, vt aliquis ita adolescat, vt nihil obliuiscendum, dediscendum nihil, audiat, legat.

Redeo ad Heineccium. Videbatur mihi commoda discendi et seuera lege proficiendi occasio, si ipsis praeceptis Heinec-

Heineccianis examinandis, ſi excutiendis, quas ille laudat elegantiis, multisque in vtroque genere peccatis animaduerſis, rectiora his opponantur.

Ceterum cum hac ratione paullatim hic feſtiua copia bonarum praeceptionum colligeretur, et aliarum oſtenderetur, vanitas, enata inde eſt quaſi *critica* quaedam, vt hodie loqui amant, *praeceptorum ſtili hiſtoria*, ſub qua paene deliteſcerent prima illa et Heinecciana ſtili fundamenta, quem titulum tamen, quem libellum ſeruari integrum, et qualis ex officina auctoris exierat, librarii praeſertim mercatoris intererat, et ipſorum adeo tironum, qui primum ad hunc libellum, quaſi initiandi his ſacris deducuntur. Porro fidei noſtrae ratio hoc poſtulabat, vt quid ab Heineccio profectum eſſet, quid quacunque cauſa ſuperadditum, homines intelligere poſſent etiam non collatis exemplaribus.

Iam

Iam post triginta paene annos, quibus non poenituit hac etiam in parte, vulgo non satis honorata eruditionis versari, cum superatus nuper annus septuagesimus aetatis veniam tribuere mihi videatur, sarcinas quidem has certe colligere mihi placuit, et cum nouam editionem postulari moneret Fritschius meus, vir honestissimus, quidquid erat a me vel Heineccianis marginibus commissum, vel chartis aliis scriptum, tradidi viro, ob suam mihi in me pietatem carissimo futuro, etiamsi talis non esset, vt amare virtutis et eruditionis causa illum cogerer, etiamsi esset alienissimus, qui non modo Indicibus in Claudianum et Orphica, quae praelo Fritschiano nunc cum maxime subiiciuntur, conficiendis exquisitissimam mihi diligentiam probauit, quam non a mercenario studio, sed ab amore in me et literas profectam, ita mihi certum est, vt quae tenentur manibus: sed etiam aliis multis et quotidianis fere speciminibus tantam de omni virtute, de

pruden-

prudentia, de eruditione opinionem excitauit, vt multa etiam maiora illius industriae fideique committere nihil dubitarem.

Huic primo illud iniunxeram, vt ex omni, quam prae manu nunc haberet, materie ipse suo iudicio nouum quasi opusculum formaret, exponeret, quae recta esse, vel me monente, vel suo animo; vt pleraque, didicisset; omitteret, quae inutilia esse intelligeret. Sed, vt est fidelissima comes et tutela reliquarum illius virtutum modestia: ille maluit manere in plurium annorum instituto, perfecitque signis quibusdam, vti facile quid ab Heineccio sit, quid a Gesnero, quid ex ipsius denique Graecula praesertim penu additum, coniectu oculi possit intelligi. Hoc tandem expugnaui, quod diu et cum frustra molitus sum, vt omitteretur illa sylloge exemplorum, de qua honoris B. auctoris causa nihil aliud dicam, quam illud, in ea fuisse forte optimum illud, quod

nemo

nemo illa vteretur. Equidem semel iuueni cuidam generoso hoc dederam, vt illam cum ipso percurrerem: sed quae obseruauerim, velim ipse obliuisci. Verbo, B. F. quod ista Sylloge abest! quam si qui tamen amant, possunt facile de superioribus editionibus suo amori satisfacere. Ego hinc desinam de Heineccianis stili fundamentis laborare, vel cogitare adeo, nisi vt librum hunc, quod quidem auguror, plurimum etiam in posterum vtilitatis afferre studiosis, ex animi mei sententia optem. NICLASIO autem meo, qui nunc in Ilfeldensi paedagogio Neandrina instituta, quantum in se est, iuuat, commendat, reuocat, et nostrae amicitiae per septem annos sancte pieque cultae, et sui muneris, in quo praeclare virum nauare, laetus intelligo, fructum vberrimum percipiat.

Scrib. Kal. Iul. CIↃIↃCCLXI. In Academia Georgia Augusta.

FVN-

FVNDAMENTA CVLTIORIS LATINITATIS.

PROOEMIVM.

I.

Duo potiſſimum in Latinae orationis cultu cauenda ſunt elegantiorum †) litterarum ſtudioſis. *Alterum*, ne auribus ſint tam agreſtibus atque impolitis, vt omnem orationis nitorem atque elegantiam, tamquam rem inanem ac ſuperuacuam omnino negligendam eſſe exiſtiment *). *Alterum*, ne per omnem vitam id vnice agant, vt quaſi calamiſtris intorqueant orationem, eique colores adſcititios tamquam fucum, inducant **).

Duo extrema in latinitate cauenda.

†) (Ergo nec eſſe ſordidi, nec ſordide tractari debebant earum cultores. *Humaniores* dicuntur, quia eas res augent et poliunt, quibus *homines* differunt ab animalibus, rationem et orationem. Philoſophiam etiam eſſe humanioris doctrinae partem pulchre oſtendit Erneſtus. G.)

[De cetero vt alienum non videatur, eos, quibus deſtinatus eſt hic libellus, monere, quid contineatur elegantiorum litterarum nomine, facit vis ſaeculi noſtri Gallicam levitatem imitantis, ex cuius conſuetudine operam dare litteris elegantioribus, fere nihil eſt aliud, quam nugas agere, hoc eſt, ſcripta legere amatoria, fabulas Mileſias, ſummum Comoediam aut carmen ali-

quod, eiusque generis alia quae non magni sunt momenti; generatim libros eos, qui delectent magis aut corrumpant adeo, quam erudiant emendentue suos lectores. Qui vero proprie et recte loquuntur, N.] elegantiores litteras, *belles lettres* (melius bonas litteras) vocant interdum α) quaecunque discere solet iuuentus praeexercitationis causa ad eas, quae facultates dicuntur superiores, vbi etiam mathesin, philosophiam historiamque adeo continent. β) Arctius circumscribentes earum limites, mathesin, historiam et philosophiam aut excludunt omnino, aut illarum modo admittunt tantum, quantum ad superiora feliciter tractanda opus est; et maxime studia Linguarum, tum patriae tum eruditarum h. e. Graecae et Latinae, cum studio eloquentiae vtriusque tum in prosa tum ligata oratione, et antiquitatis cognitione intelligunt. Ita ROLLINVS in libro elegantissimo *de la Maniere d' enseigner et d' etudier les Belles-Lettres*, praecipit I. de Linguis, Gallica, Latina, Graeca, II. de Poesi, III. de Rhetorica, IV. de Historia, V. de Philosophia. Et de Historia quidem copiose agit, de Philosophia vero affert sat multa. Miror Mathesin esse praetermissam, sine qua vix est philosophari. (G.)

*) Talis fuit veterum scholasticorum et glossatorum barbaries, qui se eruditos non putabant, nisi omnem orationis cultum eierassent. (Intelligo *verum:* Nam substituerant illi ineptias quasdam ex soni quacunque conuenientia captatas, in quibus decus omne orationis collocabant. Hinc homoeoteleuta (*rimos, rythmos* vocant) quales versus Leonini, hinc acrostichides, etc. Vid. Polyc. LYSERI *disp.* qua a barbarie medii aeui scriptores absoluit. Male ille quidem. G.) Contra eos (qui putant, ornatu omni supersederi posse. G.) elegans exstat oratio M. ANTONII MAIORAGII, quae inter eius orationes est XII. (Neque vero putauerim fuisse vnquam

vnquam ita barbarum quemquam, vt eo ipso nomine sibi doctus videretur, si rustice et imperite scriberet. Sed de eo, quod pulchrum esset, disputabatur nimirum. Neque enim quisquam ita barbarus, qui non pulchrum amet, sed iudicia de pulchritudine, vt aliis in rebus, ita et hic sunt diuersa. Illi quos refutat MAIORAGIVS, *eum satis esse disertum dicebant, qui sensa mentis aperte atque intelligenter explicare dicendo valeat.* G) [Et tamen fuisse, quibus hoc ipsum visum sit pulchrum, dignum certe sua, quam iactabant, doctrina, infuscare scripta agresti verborum imperitia, ut exempla mittam alia, dubitare nos vetat ERASMVS *Ep.* XI. 3. studium suum castigate scribendi sic defendens: *Non arbitror tantum esse tribuendum istis, qui hoc ipso se iactant, quod ad prodigium usque barbari sint et Soloeci, vt in illorum gratiam affectanda sit orationis spurcities.* Accusans autem tempora cum sua, tum vero superiora L. XV. 17. hoc modo: *Hactenus e doctorum centuriis excludebantur, qui paulo politius loquerentur: nec dignabantur quenquam suo albo professores, nisi qui cum ipsis turpiter balbutisset, neque quicquam omnino castioris literaturae attigisset. Atque illud protinus erat in promtu*, Grammaticus est, non Philosophus: Rhetor est, non Iureconsultus: Orator est, non Theologus. N.]

**) Talis fuit sophistarum veterum eloquentia, de qua erudita exstat dissertatio GE. NICOL. KRIEGKII, edita *Ienae* CIↃIↃCCVII. Stilus purus et concinnus praeclarum est eruditionis omnis ornamentum, non ipsa tamen eruditio *), quae non in verbis, sed rebus earumque caussis pernoscendis posita est. Cauendum itaque ab illo fastu et supercilio quorundam †) grammaticorum, qui se solos sapere, ceteros volitare veluti vmbras existimant, lepida oratione, quae *pro studiis humanitatis* inscribitur, exagitati a V. C. ALBERTO SCHVLTENS, *Franequ.* CIↃIↃCCXX.

 *) (In

*) (In hac quaestione. An facultas Latinae linguae sit eruditio (caute versandum est. I. Si eruditio est quaecunque perfectio hominis, in quantum rationalis est; tanto illum eruditiorem esse, quo plures linguas nouit, non est dubium. II. Si eruditio est rerum vtilium cognitio solida; lingua nulla per se eruditionis nomen sibi vindicare potest, sed potest esse vtile ad illam cognitionem perueniendi instrumentum. De ipsa Grammatica QVINCTIL. I, 4, 6. *Interiora velut huius sacri adeuntibus apparebit multa rerum sublimitas, quae non modo acuere ingenia puerilia, sed exercere altissimam quoque eruditionem et scientiam possit.* III. Graeca et Latina linguae non possunt recte addisci, vt non multa simul discas, quae sint pars eruditionis. Qui intelligere Demosthenem et Ciceronem voluerit, (ne de scriptione et sermone dicamus, quae ex intellectu illo demum oriri possunt) illum egregie multarum rerum disciplina eruditum esse oportet, quod ipse cursus harum praelectionum docebit. IV. Eloquentia vero f. facultas de rebus omnibus bene dicendi plane est gradus magnus eruditionis; quin ipsa loquens sapientia. Rerum enim simulacra quaedam sunt cogitationes, cogitationum verba imagines. Tanto veriores cogitationes, quanto sunt rebus aptiores, tanto pulchriora verba, quo accuratius cogitationes illas pingunt. In hoc differunt magister linguae vulgaris, et rhetor philosophus, quod ille rerum vulgarium appellationes et formulas quotidianas docet, hic de rebus omnibus apte, et vt decet, et cum dignitate dicere. Sed quia verba rebus attemperare non potest, nisi rerum peritus, hinc apparet ne cogitari quidem posse orationem pulchram aut bonam rebus cassam aut male congruentem. Picturae enim omnis vis et pulchritudo est in similitudine. Vid.

ISR.

ISR. THEOPH. CANZII *Oratoria scientiarum familiae toti cognata, s. rationis et orationis arctissimum vinculum.* *Tubingae* 1735. 8vo. G.)

†) (Recte *quorundam.* Nam fuere viri quoque sapientes multi v. g. VOSSIVS pater, GRONOVIVS pater, GRAEVIVS, quibus non debet obesse dissimilium plane hominum superbia et fastus. Est in litteris vt in nobilitate, diuitiis, pulchritudine. Bonos viros, moderatos, sapientes in summa eruditione non exuisse modestiam, exemplis constat his et magnis aliis, cum intolerabili fastu multo iis minores vel Grammatici vel ICti, vel cuiuscunque alterius professionis homines (nullum enim vitae genus liberat a stultitia) elati aliis odio et contemtui fuerint. Interim hic commemorandus est Ioach. Fortius Ringelbergius, qui in libello *de ratione studiorum* p. 82. extr. *Postremo,* inquit, (post Arithmeticam, Astronomiam, Graecam Linguam) *animum adiunxi ad curam Latine ac polite scribendi, cuius gloria inter humanos conatus omnes summum tenere locum videtur.* Add. p. 111. sq. a verbis, *Pari modo, si quis optarit sudorum metam, bene scribere* etc. ad fin. cap. G.) [Plura hac super re dicta sunt in praefatione ad *Enchiridion prudentiae Romanae.* N.]

II.

Huius cautionis ratio.

Quemadmodum enim sententiae, quamuis eruditissimae, quodammodo vilescunt †), si genus orationis sit spinosum ††), exile, ieiunum, languidum, eneruatum, incultum: ita nimiae illae orationis veneres omnem sententiarum vim ac grauitatem infringunt, ac prorsus effeminant *).

†) (Immo saepe ne intelliguntur quidem: quod etiam de altero membro valet. Lepide CANZIVS in praefatione ad libellum supra laudatum prius horum, quae reprehenduntur hic, vitiorum, vocat *sapientiam odiosam*, posterius, *stultitiam amabilem.* G).

††) (Epitheta haec orationis sunt metaphorica. *Spinosum*, difficile, asperum, propter vocabula et coniunctiones vocabulorum. *Exile*, vbi nihil sonorum etc. *Ieiunum* idem fere: G).

*) Quantum ergo interest inter feminae sordes, meretricium fucum, et cultum matronalem: tantum oratio barbara, sophistica, et casta inter se distant. Vid. M. ANT. MAIORAGII *laudata oratio p.* 272. Praeclara sunt, quae hanc in rem scripsit QVINCTILIANVS *instit. orat.* 5,12, 20. vbi de nimiis illis orationis veneribus, et vti eleganter SYNESIVS vocat, περὶ τῶν λόγων, διατιθέντων ἐν ἡδονῇ τὰ μειράκια, ita iudicat: *quapropter eloquentiam licet hanc, (vt sentio enim, dicam,) libidinosam resupina voluptate auditoria probent, nullam esse existimabo, quae ne minimum quidem in se indicium masculini et incorrupti, ne dicam grauis et sancti viri ostendet.* (Comparauerat vitiosam eloquentiam cum pulchritudine Spadonis. Forma viros neglecta decet. [Extat pulcherrimum Vener. ERNESTI *de grata negligentia orationis* programma. Lips. 1743 *Opusc.* T. II. p. 102. N.] Ceterum hoc ipsum scire, quae sint *nimiae Veneres*, quid *spinosum*, quid *exile* etc. non nisi eius est, qui consuetudine atque vsu subactum habeat harum rerum iudicium, in quo caput est, vt tum ipsarum rerum naturam, tum propriam vim vocum atque significationem bene inspexerit. Quod ipsum quomodo consequamur, per partes iam declarabitur. G.)

III. Recte

III.

Recte proinde ac praeclare decorum Latinae orationis habitum nobis ob oculos posuit ille elegantiarum pariter ac nequitiarum arbiter †), PETRONIVS *): *Grandis*, inquit, *et*, *vt ita dicam*, *pudica oratio non est maculosa*, *nec turgida*, *sed naturali quadam pulchritudine exsurgit*. *Stilus quisnam vere elegans?*

†) (Obseruetur lusus in cognomine T. PETRONII. G.) [Cui occasionem praebuit Tacit. XVI. 18. 3. ubi commemoratur Petronius *Neroni assumtus elegantiae arbiter*. N.]

*) *in Satyr. cap*. 2. (cuius verba peculiari commentatione prosecutus est III. BERGERVS in prooem. lib. *de naturali pulchritudine orationis* p. 8. seq. Et p. 11. speciatim ostendit, *maculosum* esse *varium*, *pictum*, etc. vt est vestis morionis: *turgidum* indicat excessum magnitudinis et sublimitatis. G.)

IV.

Quamuis vero ad adsequendam pudicae illius ac castae orationis facultatem permultum faciat ingenii vbertas assiduaque exercitatio: ratio tamen procul dubio fugit eos, qui eloquentiae laudem omnem in quodam ingenii atque exercitationis genere vnice esse ponendam, neque eam arte vlla obtineri (certe adiuuari G.) posse, arbitrantur *). *An arte obtineri possit facultas stili?*

*) Fuit in hac sententia Q. TVLLIVS CICERO, Marci frater, vt patet ex huius *de orat. Lib*. I, 2. a quo tamen ipse frater hac in re merito suam seiungit sententiam. (In progressu operis hanc sententiam tuetur Antonius, praeceptis et arti parum relinquens. Omnis scilicet haec disputatio

ſputatio verſari videtur in lite de vocabulo artis, vt praeclare apud Cic. de Orat. I, 23. p. 107. ſqq. obſeruat is, qui Deus in dicendo putatus eſt CRASSVS. Dignus eſt locus, qui totus, licet longior, hic legatur. *Primum*, inquit, *illud reſpondeo, mihi dicendi aut nullam artem, aut pertenuem videri, ſed omnem eſſe contentionem inter homines doctos in verbi controuerſia poſitam. Nam ſi ars ita definitur, vt paullo ante expoſuit Antonius, ex rebus penitus perſpectis, planeque cognitis, atque ab opinionis arbitrio ſeiunctis, ſcientiaque comprehenſis; non mihi videtur ars oratoris eſſe vlla. Sunt enim varia, et ad vulgarem, popularemque ſenſum accommodata omnia genera huius forenſis noſtrae dictionis. Sin autem ea, quae obſeruata ſunt in vſu, ac ratione dicendi, haec ab hominibus callidis, ac peritis animaduerſa, ac notata, verbis deſignata, generibus illuſtrata, partibus diſtributa ſunt, (id quod fieri potuiſſe video): non intelligo, quamobrem non, ſi minus illa ſubtili definitione, at hac vulgari opinione, ars eſſe videatur. Sed ſiue eſt ars, ſiue artis quaedam ſimilitudo, non eſt quidem ea negligenda: verum intelligendum eſt, alia quaedam ad conſequendam eloquentiam eſſe maiora. Tum Antonius vehementer ſe aſſentire Craſſo dixit, quod neque ita amplecteretur artem, vt ii ſolerent, qui omnem vim dicendi in arte ponerent, neque rurſum eam totam, ſicut plerique philoſophi facerent, repudiaret.* Idem CRASSVS lib. II, 57. p. 232. Artem eſſe eloquentiam negat; ſed *obſeruatio quaedam eſt*, inquit, *earum rerum, quae in dicendo valent: quae ſi eloquentes facere poſſit, quis eſſet non eloquens?* Clauſulam huic obſeruationi imponant haec TVLLII verba de Inu. I. 6. *Minimum eſt de arte loqui: multo maximum ex arte dicere.* G.)

V. Omnis

V.

Omnis vera pulchritudo in iusta partium proportione †), aptoque earundem nexu ac dispositione sita est. (vel in consensu dissimilium ††), quatenus ille placet. G.) Haec omnia autem (pleraque saltem G.) quum regulis quibusdam certis atque indubiis describi possint: consequens sane est, vt et eloquentia arte constet, (iuuetur G.) certaque adeo possint ostendi cultioris Latinitatis fundamenta *). *Id quod demonstratur.*

†) (Symmetriam vocamus, cum extrema sunt similia, medium dissimile. Commensuratio etiam in corporis humani pulchritudine spectatur, et quaesita est a PETRO LAVRENBERGIO in libro, quem ita inscripsit, *Pasicompse noua, siue pulchritudinis delineatio accurata et copiosa;* inprimis quoque ab IO. SIGISM. ELSHOLTIO in eius *Anthropometria*. Huc referenda etiam est magna pars operis Dureriani *de Symmetria partium*. G.) [Quin, positam esse pulchritudinis vim in partium conuenientia, obseruauit iam antiquissimus Philosophus Timaeus Locrus *de anima mundi* fin. p. 564. ed. Gal. Amst. cuius iudicio sunt ἀρχαὶ κάλλους συμμετρία ποτὶ τ' αὐτὰ τὰ μέρεα. Sic etiam Interpreti Theocrit. Id. VIII. 72. Κάλλος ἐστὶ, συμμετρία μελῶν καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας. Nempe pulchritudinem definit humanam. N.]

††) (Certe bona pars pulchritudinis comprehenditur illa Wolfiana definitione, *Consensus dissimilium;* quae etiam perfectionis nota est. Convenit huc etiam definitio ingenii, *Facultas videndi conuenientiam et diuersitatem.* Nempe pulchritudo est perfectio rerum, in quantum ea sub iudicium oculorum, aurium, sensus interni

 cadit.

cadit. Verum nondum puto notionem esse inventam, quae cum loquendi vsu satis conueniat. Certas et indubias leges quasdam pulchritudinis primas atque fundamentales esse largior, [quod etiam pulchre effecit nuperus ille pulchritudinis arbiter GVIL. HOGARTHVS, in libro immensum fere et immoderate laudato, qui ex Anglico Germanice versus prodiit etiam Lond. 1754. 4. *Zergliederung der Schönheit* etc. N.] sed applicatio varia est et vaga, ob diuersitatem iudicii et illius velut gustus. G.)

*) Sic quum absoluta aedificiorum pulchritudo, quam vocant architecti, quae per se et necessario omnibus, etiam architecturae ignaris placeat, in tribus potissimum consistat, teste VITRVVIO I, 2. in *symmetria*, seu conueniente partium consensu, *materiae excellentia* et in ἀκρίβεια seu *exacta membrorum singulorum elaboratione*, nulla autem res accuratioribus regulis constet, quam συμμετρία, vtpote in quibus magna geometriae pars versatur, et reliquae pulchritudinis partes: nemo dubitat, quin architectura possit doceri. (Ita tamen vt ingenio et exercitationi multa debeantur. Verior sententia sic videtur posse comprehendi. 1. Sine praeceptis ad fastigium perducta est facultas dicendi. 2. Ex praestantissimis exemplis demum ars formata. 3. Facilius aliquis sine praeceptis, sola exercitatione eloquens fuerit, quam contra. 4. Praecepta tamen minime contemnenda. Nam *a*) iuuant intellectum pulchri et obseruationem dirigunt. *b*) ordinem quendam exercitationis praescribunt. *c*) ad iudicium de suis aliisque scriptis ferendum prosunt. G.)

VI.

Accedere tamen oportet ingenium et exercitatio.

Attamen simul exiguntur ingenium felix *), et exercitatio in legendo scribendoque diuturna **), quibuscum si coniungas

iungas praecepta adcurata, tum vere locum habent illa CICERONIS ***): *Quum ad naturam eximiam atque illuſtrem acceſſerit ratio quaedam conformatioque doctrinae; tum illud neſcio quid praeclarum ac ſingulare ſolet exiſtere.* (Ingenium, φύσις, fundus; μάθησις, diſciplina, ſemen; ἄσκησις, exercitatio, cultus reliquus †). G.)

*) Ad eloquentiae ſtudia qui apti aut inepti ſint, cum cura inquirit MELCH. IVNIVS *Method. eloqu. III. IV. p.* 9. *ſ.*

**) Hinc CICERO *de Orat.* I, 33. STILVM *optimum et praeſtantiſſimum dicendi effectorem et magiſtrum vocat.* Notandum etiam hic illud μελέτη τὸ πᾶν. (G.)

***) CICERO *pro Archia cap.* 8.

†) (Sic PLVTARCHVS de Educat. 4, 2. ad virtutem et omnes artes atque ſcientias veriſſime monet, concurrere debere φύσιν, καὶ λόγον καὶ ἔθος. Καλῶ δὲ, addit, λόγον μὲν τὴν μάθησιν, ἔθος δὲ τὴν ἄσκησιν. Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν ἀρχαὶ τῆς φύσεως, αἱ δὲ προκοπαὶ τῆς μαθήσεως, αἱ δὲ χρήσεις τῆς μελέτης. αἱ δ᾽ ἀκρότητες πάντων. κ. τ. λ. G.) [Eadem requirit ARISTOTELES apud DIOGENEM LAERT. V. 18. τριῶν, dicens, δεῖν παιδείᾳ, φύσεως, μαθήσεως, ἀσκήσεως. Plura quidem HIPPOCRATES in νόμῳ ad efficiendum bonum medicum putat quaſi conſpirare debere, et iſtum vult ἐπίβολον (al. ἐπήβ.) γενέσθαι, φύσιος, διδασκαλίης, τόπου (al. τρόπ.) εὐφυέος, παιδομαθίης, φιλοπονίης, χρόνου, ita tamen, vt facile appareat, illum tria haec, de quibus hic agitur, inſtar omnium habere. Eſt autem locus hic etiam alia de cauſa dignus cuius hic mentio fiat, hac nimirum, quod ſuauiſſime perſequitur Cous illam, quae iam indicata eſt, inter agri et ingenii culturam, ſimilitudinem; Naturam dicens φύσιν, agri, praecepta

δόγματα,

δόγματα, seminum rationem habere; Institutionem a puero, παιδὸ μαθεῖν, respondere tempestiuae sationi; Locum disciplinae accommodatum (vel vt altera lectio vult, morum indolem congruam institutioni) äeri ambienti, ex quo iis, quae e terra nascuntur, alimentum suppetit; Studium diligens, φιλοπονίαν esse agriculturam; Tempus autem χρόνον haec omnia ad plenam nutritionem confirmare. N.]

VII.

Quotuplicia sint stili elegantioris fundamenta?

Cogitanti autem de genuinis elegantioris stili fundamentis, ad duo potissimum mihi videtur respiciendum. Illa enim demum elegans viroque eloquente digna videtur oratio, quae et verbis selectis ac bene compositis, et sententiis praeclaris constat. Verba enim, quantumvis nitida, nisi grauis subsit sententia, vanam potius loquentiam, quam masculam eloquentiam arguunt *).

*) Bene CRASSVS apud CICERONEM *de Orat. I,* 12. *Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia nec scientia.* Hinc QVINCTILIANVS in *prooemio Instit. orat.* totus in eo est, vt ostendat, *fuisse haec olim quemadmodum iuncta natura, sic officio quoque copulata, vt iidem* SAPIENTES *atque* ELOQVENTES *haberentur. Scidisse deinde se studium, atque inertia factum esse, vt artes esse plures viderentur: nam vt primum lingua esse coeperit in quaestu, institutumque eloquentiae bonis male vti, curam morum eos, qui diserti habiti sint, reliquisse, eam vero destitutam infirmioribus ingeniis veluti praedae fuisse.* Ex hoc artium discidio quid nasci oportuerit, nemo non videt. Philosophia enim eloquentiae nudata ornamentis, in siccum et spinosum

nosum disserendi genus; eloquentia, philosophiae subductis praesidiis, in inanem et eneruem verbositatem abiit. Sic demum *semel corruptae eloquentiae regula stetit, et obtinuit*, vti conqueritur PETRONIVS *in Satirico cap.* 2. (Verborum plane alia vis non potest intelligi, quam vt sint signa cogitationum, ipsarumque adeo rerum. Itaque pulchra sunt in tantum, in quantum rem ipsam exprimunt. *Sonora* cum vocantur, illud solum intelligitur, sonum illum pertinere ad intellectum eorum iuuandum. G.)

VIII.

Pars huius opusculi prima.

Iustam verborum (flexionem, et G.) compositionem *Grammatica* docet, sententias necessarias suppeditat *Philosophia*: easdem denique apte disponit atque exornat *Rhetorica*. Vnde trium generum sese nobis offerunt elegantioris stili fundamenta, GRAMMATICA, RHETORICA, PHILOSOPHICA *). Et in his omnibus prima pars huius opusculi versabitur.

*) (Philosophica fundamenta vel ex systemate et libris, vel ex ipso rerum vsu hausta esse possunt: quaedam tamen philosophiae ratio, vt illa, quae scholastice vbique demonstrat, et pueriliter, quae dicta sunt, omnia repetit itendidem, potius auocat a stilo cultiore. Verbo philosophia hic non est sceleton praeceptionum Metaphysicarum et Logicarum, sed nihil eo nomine aliud intelligitur, quam solida rerum, de quibus dicere velis, cognitio, vndecunque tandem illa hausta sit. [Copiosius haec disputat. Ven. ERNESTI in praefatione *Initiorum rhetoricorum*. N.] Quaerat autem aliquis forte, cur a Grammaticis

initium

initium fiat, cum naturae magis congruens videatur, a rebus, a Philosophia initium fieri? Respondetur α) haec difficilior pars est, et longa exercitatione opus habet. β) Ab initio opus est in alienis cogitatis exerceri, vt ea ipsa ratione cogitare sanum quiddam ipsi discamus. Ceterum, qui scribere vult, ille primum de materia cogitet necesse est, vel propria vel aliena. G.)

IX.

Item secunda.

Quum vero varia sint scriptionum genera, aliusque in *epistolis*, alius in *orationibus*, alius in *dialogis* et *satiris*, alius denique in aliis scribendi generibus exigatur orationis habitus: de singulis istis scriptionum generibus parte secunda praecipiemus.

X.

Nec non tertia.

Denique quum supra etiam exercitationem in adipiscenda elegantioris stili facultate vtramque paginam facere ostenderimus: postrema huius opusculi parte de optimorum auctorum lectione atque imitatione, variisque stili exercitationibus nonnulla haud proletaria monebimus.

PARS I.

PARS I.
DE GENERALIORIBVS TERSAE LATINITATIS FVNDAMENTIS.

CAPVT I.
DE FVNDAMENTIS STILI GRAMMATICIS.

I.

Quaenam hic intelligantur fundamenta grammatica.

Quamquam non temere quisquam ſtudia tam cruda in academiam proferre debeat, vt ne prima quidem illa linguae Latinae elementa animo imbiberit, adeoque iure quodam noſtro ab eiusmodi rerum tractatione abſtinere poſſe videamur: attamen, quum multa in vulgaribus grammaticorum libellis negligi, multa etiam perperam doceri *) ſoleant; pauca quaedam, et quae prae ceteris neceſſaria videbuntur, obſeruabimus. Neque enim negligenda ſunt minora, ſine quibus maiora conſtare haud poſſunt **).

*) (Si non praeceptis, quae plerumque certe ſatis bona hodie, at exemplis: cum peruerſe loquantur et ſcribant ſaepe, etiam qui aliis exempla debent. Ceterum, quod iuuenes etiam ingenioſi et boni hac parte, id eſt negligenda Grammatica, peccant, eius rei has fere cauſas comperiet, qui attenderit. *a*) Haec res prima libertatem naturalem ademit pueris. *b*) Plerumque procrea-

procreauit alias quoque molestias. *c*) Difficile autem est seiungere notiones et praeceptiones ita olim coniunctas. Vid. Praefat. Grammaticae Cellarianae Gotting. 1740. vbi calamitatem fundi litterarii, quae maxime inest in peruersa ratione docendi, descripsimus, et, quomodo ea auerti possit, indicauimus. Breuiter Grammatica tractari non debet a puerulis aut tironibus omnium rerum rudibus, sed ab iis, qui vsu ipso iam aliquantulam linguae facultatem consecuti sunt. Hoc ipsum est, quod ii sibi voluerunt, qui Grammaticas scripsere stilo Latino, eo nimirum docuerunt, non esse tractandas ante vsum aliquem linguarum: hoc deinde bonis viris vitio datum peruerse. Commendabiles autem sunt Grammaticae maiores et philosophicae, VOSSII *Aristarchus*, PERIZONIVS ad SANCTII *Mineruam*, GE. HENR. VRSINI *institutiones linguae Latinae plenissimae*, *Grammatica Marchica*, et IO. CONR. SCHWARTZII. De cetero ad Grammaticam non minus quam ad ius et omnes litteras applicari potest vox B. LVTHERI de Theologia, *Vlciscitur contemtum sui*. G.

**) [De Grammatica valent, quae HIERONYMVS de elementaria institutione *ep*. VII. *ad Laetam* scripsit: *Non sunt contemnenda quasi parua, sine quibus magna constare non possunt*. Quae verba haud scio an in animo habuerit Auctor noster, ista cum scriberet. Ita grauissime quoque iudicat magnus ERASMVS Ep. IV, 7. p. 271. G. ed. Lond. *Grammatica tametsi nonnullis disciplinis est dignitate posterior, nullius certe opera magis necessaria. In minimis versatur, sed sine quibus nemo euasit maximus: nugas agitat, sed quae seria ducunt*. Nec sine idonea causa CASSIODORVS Variar. lib. IX, 21. *Grammaticorum*, dicit, *schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiae; quae cogitare nouit ad laudem, loqui sine vitio*. Et paucis interiectis, *Est Grammatica magistra*

magistra verborum, *ornatrix humani generis* etc. Hinc summi omni tempore viri hanc artem serio amplexi sunt et coluerunt diligentissime. CAESAR in castris, sub pellibus, illam non neglexit, sed ornauit magno studio. CICERONI tanquam illius patrono libros suos, quos de hoc argumento composuerant, inscripsere idem CAESAR Dictator (Gell. XIX, 8.) et Romanorum doctissimus VARRO. Vere WOWER. *de Polym.* XIX. fin. *haec studia* dixit *non tantum philosophos auctores, sed Dictatores, Imperatores et Consules Romanos, Reges et Principes vindices et cultores habent.* Sumitur hic quidem more maiorum Grammatica sensu laxiore, ita tamen, vt haec pars comprehendatur vel maxime. N.]

II.

Prima grammatices pars ORTHOGRAPHIA est, de qua post ALDVM MANVTIVM (primum G.), DAVSQVEIVM (copiosissimum G.), CELLARIVM (commodissimum G.), SCHVRZFLEISCHIVM, (et quem hic sequitur plerumque NORISIVM G.), nonnulla praecipiemus, quae praecipue obseruanda existimamus iis, qui sunt elegantiae studiosiores. Quemadmodum enim et hic adfectatio fugienda est: ita nec omnia sibi permittunt adcuratiores *). *In orthographia quaenam cauenda.*

*) Recte enim obseruatum est a QVINCTILIANO *Instit. orat.* I, 5. *alios barbarismos scribendo fieri, alios loquendo: quia, quod male scribitur, male etiam dici necesse sit.* (Fontes Orthographiae Latinae, vel externi vel interni. *Externi a*) libri MSS. sed rarissimi vltra aetatem barbaram adscendunt. *b*) Lapides literati et tabulae aeneae. *c*) Numismata. Liticula Gudii et

 Span-

Spanhemii ſalutaris litteris, cum pepererit nobis praeclara vtriusque opera. *Interni*, intra ipſam nempe Grammaticam. *a*) Deriuatio e Latinis vel Graecis. (§ IV. *) *b*) Analogia. *c*) Proſódia, quae v. c. docet *preces* ſcribendum eſſe non *praeces*, etc. G.)

III.

In vitio ponitur orthographia adfectata.

Adfectationis notam vix effugiunt, qui ſingulare ſibi fingunt ſcribendi genus, quod vel non eſt publici †) ſaporis, vel aliis harum lautitiarum parum gnaris crucem figit *). (certe nauſeam movet. G.)

†) (Apud PETRON. 3. laudis eſt, *ſermonem habes non publici ſaporis.* Sed nempe publicum hic eſt vulgare, commune, quod quisquis poteſt. G.)

*) Non probandi itaque,

I. qui in ſcribendo omnem euphoniam negligunt, ſcribentes, v. c. CONLEGA pro *collega*, CONRVIT pro *corruit*. (Fundamentum huius ſcriptionis ſunt codices Heinſiani Virgilii et aliorum poëtarum a ſciolis potius, vt videtur, pravisque Grammaticis ſcripti, quam fideliter ex autographis translati: quod monumenta reliqua indicant et *Grammatica Graeca*. De IN tamen ante liquidas, res in vtramque partem eſt dubia, ſed magis tamen probem, qui mutant in ſequentem, et v. c. ſcribunt *illuſtris*, non inluſtris, etc. G.)

II. qui archaiſmos ſtudioſe conſectantur, velvti HEIC pro *hic*, SEINE pro *ſine*, (Forte SEIVE pro *ſiue* G.) PLOSTRVM pro *plauſtrum*, (SVET. *l. VIII. c.* 22.) COTTIDIE pro *quotidie*, (Vid. tamen QVINCT. 1, 7, 6. G.) Etiamſi enim haec et ſimilia in vetuſtis monimentis legamus: non tamen hodie Euandri matri ſcribimus, ſed noſtrae

nostrae aetatis hominibus. Et si saeculum nostrum non fert Plautina: AVLA pro *olla*, VOLGO pro *vulgo*, vel Lucretianum: TERRAI pro *terrae*, et similia: cur illis non minus obsoletis delectemur? Sane et *orthographia consuetudini seruit, ideoque saepe mutata est*, ait QVINCTILIANVS *Instit. orat. l. I. c. 7.* (Antiquatam illam orthographiam Catonis, Plauti, Terentii, Varronis, ad Analogiam quandam et regulam reuocauit Cl. PONTEDERA *notis posterioribus ad Catonem de R. R.* quas exhibet mea editio p. 1282. sq. et paullo copiosius Epist. 1. et 2. G.) Nec ferendi

III. qui ipsi sibi analogiam fingentes, ad eam receptam vbique scribendi rationem refingunt, et hinc scribere malunt (cum SCIOPPIO G.) SCRIBSI, quam *scripsi*, LABSVS, quam *lapsus*. Multa enim, quae analogia admittit, plane repudiat vsus, quam penes non modo loquendi, sed et scribendi arbitrium est. Quis ferret scribentem LEGTVM pro *lectum*? et tamen illud a LEGO est. (Ita NECLEGO pro NEGLIGO dicere amat POLITIANVS; et GATACKERVS V omittit ordinarie post Q, secutus puto LICINIVM CALVVM apud MARIVM VICTORINVM p. 2456. G.) Haud minor eorum quoque κακοζηλία est.

IV. qui vetera signa reiiciunt, nouaque suo fingunt arbitrio. Sic multi Graeca vocabula sine accentibus et spiritibus scribunt (in quo delitescere nonnunquam studet ignorantia G.), in Latinis contra recipientes lineolas quasdam, accentus, circumflexos, v. c. απογραφη, επιςημη, *longè*, *penitùs*, *Musâ*, *vestrûm*. At accentus tamen et spiritus Graecorum iam a multis saeculis recepti, suisque inclusi sunt regulis, qui Latinis vocabulis adpingi solent, ludi magistrorum debentur industriae, nec vllam iustam habent rationem. (Considerari tamen meretur QVINCTIL. I, 7. pr.

de apice. Hoc apparet, syllabas longas iam tum apice signari solitas, sed credo in vsum puerorum. G.)

IV.

Nec laudanda tamen nimia negligentia.

Omnia sibi permittere videntur, qui nullam plane vel linguae ipsius *), vel antiquorum monimentorum **), in scribendo habendam esse rationem existimant.

*) Peccant itaque, qui etymologiae nullam habent rationem. (Quam praeclarissime exsecutus est in Etymologico VOSSIVS, thesauro harum rerum. G.) CONVICIVM scribunt adcuratiores, non *conuitium*, est enim quasi *conuocium*. *l.* 15. §. 4. *D. de iniuriis et famosis libellis.* (conf. Interprett. ad Phaedr. l. 6, 5. Eadem ratione libros suos *quotidiano conuicio* efflagitatos esse dixit QVINCTILIANVS in prologo ad Tryphonem bibliopolam. G.) Probant hanc VLPIANI etymologiam FESTVS, et apud eumdem NONIVS, quamuis hic in libello de proprietate sermonis *conuicium* dictum velit, quasi *e vicis iocum*: LAVRENTIVS VALLA autem a *con* et *vitium* vel a *con* et *vita*. Vetus glossa conuicium καταβόησις, [et καταβοῶ, *conuicior*. N.] Erudite VLPIANI ἔτυμον defendit MENAGIVS *Amoenit. iur. ciu. cap.* 39. *p.* 273. *sequ.* HERES magis placet eruditis, quam *haeres*, est enim ab *herus*. (Sed repugnat modus Syllabae prioris, quae in *heres* longa est, breuis in *herus*. G.) Ita et CVIACIVS *Obseruat. V*, 10. MENAGIVS vero *p.* 327. id vocabulum deducere mauult a Graecis χῆρος, χήρα, χήραξ, χήρηξ, *heres*. Vtrumuis eligas, scribendum erit HERES, non *haeres*. Addantur tamen, quae de his similibusque etymologiis, in iure nostro traditis, disputant AEGIDIVS MENAGIVS in *Amoen. iuris ciu.* *cap.*

cap. 39. et V. C. CAROLVS ANDREAS DVKERVS in *Opusculis de Latinitate veterum ICtorum.* Talia qui negligunt, satis ostendunt, parum sibi curae esse scribendi ἀκρίβειαν.

**) Distinguenda tamen cum cura sunt monimenta vetera, (numos intellige et inscriptiones, ex quibus hodie tantundem fere discitur, quam ex libris. De vnoquoque genere commendabo tria opera, paruum, maius et maximum. I. a) CHRYSOST. HANTHALER *Exercitationes faciles de numis veterum pro tironibus.* Norimb. 1735-41. 4. Pars I-III. [aut ERASM. FROELICH quatuor tentamina de re numaria vet. cum numis. Viennae, 1750. 4. N.] b) EZECH. SPANHEMII *Dissertationes de vsu et praestantia numismatum. Lond.* 1706. *f.* II. *Voll.* De cuius contentione cum GVDIO ad §. II scripsimus. c) IO. IAC. GESNERI *numismata antiqua, quae laboribus* VARIORVM *ex Regiis aliisque Numismatophylaciis edita sunt. Tiguri* 1738-40. *f.* Dedit demum numos, expectantur eorum explicationes. II. α) GVIL. FLEETWOOD *Inscriptionum antiquarum Sylloge. Lond.* 1691. 8. *mai.* Quam ANDR. GOETZIVS recudendam curauit *Norimb.* 1743. β) THO. REINESII *Syntagma inscriptionum antiquarum. Lips.* 1682. *f.* [vel SCIPI. MAFFEI *Museum Veronense. Veron.* 1749. *f.* N.] γ) IANI GRVTERI *Corpus inscriptionum ex recensione et cum annotationibus* IO. GE. GRAEVII. *Amst.* 1707. IV. *Voll. f.* cum LVD. ANT. MVRATORII *nouo Thesauro veter. Inscriptionum in praecipuis earundem collectionibus hactenus praetermissarum. Mediol.* 1739-42. *Tom.* I-IV. *f.* G). Adcuratissimam plerumque scribendi rationem sequuntur numi, vt recte docuit EZECH. SPANHEMIVS *de vsu et praestantia numismatum, diss. II. p.* 82. Ast in marmoribus saepe aberrant indocti lapicidae, atque opifices semigraeculi. (Nempe litte-

rati opifices fere erant ex Graecia. G.) Quis enim ſcriberet SCAENA, pro *ſcena*, TEMPTARE, pro *tentare*, EPISTVLA, pro *epiſtola?* Et tamen haec paſſim leguntur in lapidibus. Deinde in marmoribus vetuſtiſſimis multa exſtant, quae paſſim emolliuit elegantior aetas. Vnde fruſtra eſſet, qui ex columna illa roſtrata DVILLII, (quam exhibent LIPSIVS *Antiquar. Lection.* L. II, 14. GRVTERVS p. 404. FLEETWOOD p. 66. NICOL. FVNCCIVS *de orig. et puerit. L. L. c.* 5. *p.* 298. *ſq.* FLORVS BEGERI 2, 2. *p.* 226. et GRAEVII, vbi etiam adiectus eſt commentarius, quo illam illuſtrauit CIACCONIVS etc. G.) orthographiae petere exemplum ſuſtineret. Sane iam ſua aetate in multis mutatam eſſe veterem ſcribendi pronunciandique rationem, quoniam quamdiu viuit, lingua mutatur, G.) exemplis quibusdam demonſtrant CICERO in *Orat.* 48. et QVINCTILIANVS in *Inſtitut. orat. lib. I. cap.* 7. *lib. IX. cap. vlt.* (E quibus locis et multis aliis, Grammaticorum praeſertim veterum intelligimus, non tantum veterem pronunciandi rationem funditus fere interiiſſe apud nos, ſed multa etiam in Orthographia immutata, quae magnos tamen auctores habent. G.) Ex quibus omnibus ſane colligimus, e monimentis antiquis numos praeferendos eſſe lapidibus: ex his vero eos, qui aurea aetate poſiti ſunt, antiquiſſimis et recentioribus; publico autem clarorum virorum nomine ſcriptos priuatis, et a vulgo poſitis, eſſe ante habendos. Idem etiam dicendum de orthographia, quae in codicibus MSSC. obſeruatur. Sunt ex his quidam antiqui, quidam ſaeculo nono recentiores. Illi partim emendati, partim inemendati. Vnde ſaepe ſub calcem legas: *contuli, emendaui, recognoui.* (Sed hanc ipſam formulam cum reliquis deſcribere ſolebant etiam librarii ineptiſſimi, imperitiſſimique. Quare non ſimpliciter fides haberi illis poteſt. G.)

Vide

Vide FONTANINI *Vindic. diplom. cap.* 3. §. 7. Horum et ex antiquis pauciores ſunt. Nam plerique ſcripti a librariis indoctis, qui bibliopolis operas locauerant, et de quorum oſcitatione conqueruntur STRABO *lib. XIII. p.* 419. et GELLIVS *Noct. Attic. lib. VIII. cap.* 20. (MSSC. codices optimi quoque Latini quantum ad accurationem vix comparandi editionibus etiam vitioſis: Sed ob id ipſum, quod habuere ſcribas imperitos, fide digni ſunt, vbi recte. Hoc etiam valet de Virgilianis Codicibus, Vaticano, ſtudio Io. Bottari 1741. f. et Florentino per Pe. Fr. Fogginium 1741. 4. editis. Meliore fortuna vſi ſunt libri Graeci, plerumque nacti ſcribas non illiteratos, interim quam varie etiam hi corrupti fuerint deſcriptique vitioſe iam olim, videre poteſt, qui vult, et in rem praeſentem venire apud Galenum, qui libros quosdam Hippocratis interpretatus multa obſeruauit, quibus vſus eſt Io. Clericus in Arte Critica P. III. S. I. C. 6. ſqq. G.) Poſt ſaeculum IX immo et antea, monachi hunc deſcribendi laborem occuparunt, iique plerumque indoctiſſimi. Quare pauciores tantum illi veteres, a viris doctis recogniti atque emendati in formandis orthographiae regulis aliquam vtilitatem praeſtant. Vitioſiſſima ſcribendi ratio obſeruatur in monimentis Chriſtianorum, (plebeiorum et obſcurorum fere hominum G.) a quorum imitatione omnino abſtinendum.

V.

Regulae orthographicae quotuplices.

Obſeruandae ergo quaedam regulae, tum de *litteris*, earumque *mutatione*, tum de *abbreuiatione* et *diuiſione* vocum, tum de ipſis *vocabulis* quibusdam, quae perperam vulgo ſcribuntur.

VI.

Quid obseruandum in litteris maiusculis?

Ad litteras maiusculas quod attinet, in iis scribendis eo tutius veterum sequimur scribendi rationem *), quo certius constat, antiquos vix aliis, quam characteribus maiusculis **) esse vsos.

*) Ex veterum itaque monimentorum contemplatione hae fere colliguntur regulae.

I. *Cauendae sunt formae litterarum, quarum nullum in antiquitate exstat exemplum.* Tales sunt litterae J vel 𝒥 pro I, U pro V, Æ pro AE. (Hoc ita esse ostendunt praecepta Grammaticorum de diaeresi et synaeresi, de *pariete, abiete* trisyllabis etc. G.) U enim littera ex Gothico charactere est, vt patet ex MABILLONIO *de re diplomatica* I, II, 4. *p.* 47. Reliquas formas typothetae inuenerunt. AE vel OE quamuis in numis quibusdam contrahantur ob spatii angustiam; in iisdem tamen numis etiam AD. AL. ANT. AR. VAL. aliaque in vnum contrahuntur, quae tamen nemo temere imitaturus est. Vid. CELLARII *Orthogr. Lat. p.* 18. 19.

II. *In litteris maiusculis vna littera altera maior haud esto.* Sine exemplo ergo scribitur AVCTOR, IOANNES, multoque magis ridiculum est, si omnia vocabula a litteris maioribus auspicemur, e. g. DE DONATIONIBVS INTER VIRVM ET VXOREM. Id quod nonnullos diligenter obseruare video. (Bibliopolis, eorumque de pulchritudine notioni, quam haurire ipsi ab emtoribus solent, interdum hic aliquid erudititi tribuunt. Et qui ni? G.) Ast solebant tamen veteres duplex I plerumque contrahere in I maximum, et hinc scribere DEICITO, SVLPICI. Quin et I quantitate longum reliquis characteribus grandius pingi consueuisse nouimus. Hinc illa CAPTIVI, pro CAPTIVI, LVDIS, pro LVDIS

DIS et similia. Prius quum aetate Augustea paene perpetuum fuisse doceat HENR. NORISIVS *Cenotaph. Pis. p.* 473. sine adfectatione et nobis aliquando imitari licebit.

III. *Maiusculae litterae minoribus non sunt miscendae, nisi initio, vel orationis, vel periodi, vel nominis proprii.* Vnde falluntur, qui omnia substantiua litteris maiusculis distinguenda putant, scribentes v. c. *Tollebat Pluma Aura volitantes. Pinnasque per Maria Spuma torquebat.* (Angli omnem emphasin, etiam in adiectiuis aut verbis adeo, maiusculis indicant. G). Nec adeo necessarium est, ut tituli honoris scribantur litteris maiusculis, veluti *Rex*, *Princeps*, *Dominus*. Quamquam enim non nihil dandum sit opinioni saeculi, elegantius tamen scribes REX, PRINCEPS, DOMINVS. Quod et tunc obseruandum, si compellandi sint viri illustres; tunc enim elegantius scribes TE, TVI, VIR, ILLVSTRIS, quam mixto scripturae genere, *Te*, *Tui*, *Vir*, *Illustris*, CELLARII *Orthogr. p.* 76. *seq.*. Adfectationem tamen et hoc redolet, si in adiectiuis gentium nomina designantibus a litteris maiusculis abstineas, scribasque *germanicus*, *graecus*, *francicus*, pro *Germanicus*, *Graecus*, *Francicus*. Sunt enim et haec nomina propria. (Cum totum hoc discrimen sit instituti recentioris, vtamur ea in re ratione eorum, quos probari videmus, cum libertate, et in alios, qui aliud sequuntur, modestia, cum nihil sit putidius, quam serio de talibus contendere, aut lauream petere ex hoc mustaceo. G.)

**) Attamen non semper maiusculis vel vncialibus litteris vsi sunt Romani, sed minutis etiam nonnumquam, forma tamen a reliquis parum distantibus. Saeculo sane quarto minores litterae adparent in marmore Romano, quod exhibet MABILLONIVS in *Supplement. libri de Re Diplomat p.* 114. RELANDVS in *Fastis Consularibus p.* 344.

ANIMAE INNOCENTI
GAVDENTIAE
QVAE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI.
IN PACE.

Mercurius pater filiae d. iv. id. Nouembris
Vrso et Polemio Coss.

Vides hic exemplum minuscularum litterarum iam saeculo quarto adhibitarum. Vrsi enim ac Polemii consulatus incidit in annum Christi CCCXXXVIII. (Exemplum luculentius dabit GORIVS ad Columbar. Liuiae p. 59. Ceterum etiam Graeci, quo antiquiores, eo magis solis sunt vsi maiusculis litteris, vnde sic primum prodierunt Anthologia, Callimachus, Apollonius Rhodius, [Musaeus, N.] e Latinis ante aliquot annos Virgilius bis. conf. §. praec. IV. fin. G.)

VII.

In minusculis litteris, quae in vncialium locum celerioris scripturae caussa succenturiatae sunt, pauciores obseruandae sunt regulae *), quas itidem veluti per lancem saturam exhibebimus.

*) Tales sunt, quae sequuntur.

I. *Cauendae et hic formae litterarum a typothetis sine necessitate inuentae*, qualis est j pro i. Scribendum ergo *iuuo*, non *juuo*, *adiicere*, non *adjicere*. Formam enim illam j ignorant monimenta vetera, eamque solis debemus typographis.

II. *In diphthongis ae vel oe ordinarie separatim ponuntur vocales, rarius contrahuntur.* Antiquissimi codices non minus ac diplomata vetusta saepius praeferunt *ae*, quam *æ*, ceu obseruarunt

HER-

HERMAN. CONRINGIVS in *Cenſura diplom. Lindau. p.* 316. et MABILLONIVS *de re diplomat. II,* I, II. *p.* 58.

III. *Littera* v *ab initio*, *v in medio et fine litterarum rectiſſime adhibetur.* Scribendum ergo *vt*, pro ut, *iuuo*, pro iuvo, *vua*, pro uva. Veteribus enim non alia nota erat figura litterae illius, quam *v*. Quoties autem illa in medio vocabulo occurrebat, eam lineola iungebant litterae ſequenti et inde nata figura *u*. Sane hanc ſcribendi rationem primos illos elegantioris litteraturae vindices adcurate ſeruaſſe, et nouum admodum eſſe illud *u*. vocalis, et *v*. conſonantis diſcrimen, editiones auctorum vetuſtiores ſatis euincunt. (Sic etiam CELLARIVS, FREINSHEMIVS, BOECLERVS, BOSIVS et Itali plures. G.) Multo recentior quoque forma *u*. qua hodie multos ſine diſcrimine vti animaduertimus, ſiue illa littera vocalis ſit, ſiue conſona, ſiue initio vocis, ſiue in eiusdem medio occurrat, e. g. *unde*, *ualde*, *uulnus*. Suum cuique pulchrum. Sed talia fere exemplo carent, et κακοζηλίαν redolet adfectatum iſtud nouitatis ſtudium. (Quin vſum eſſe ea ratione Ioſ. Scaligerum, manus ipſius teſtatur, qui ſemper u minuſculum, ſemper maiuſculum V facit. Sic princeps Typographorum Ienſonius, ſic Aldus, Stephanus etc. Typographi Galli, Angli, Belgae, in ſplendidiſſimis antiquorum editionibus u vocalem, et conſonantem v faciunt. G.)

VIII.

Sunt et regulae communes litteris maiuſculis et minuſculis, quarum tres hic potiſſimum dabimus, prae reliquis accurate obſeruandas *). *Quid in vtriſque communiter?*

*) Priores regulae ad litteras Graecas; vltima ad litteras in compoſitione vel mutandas vel retinendas pertinent.

I. *Lit-*

I. *Litterae* Z. Θ. K. Y. Φ. X. *Graecorum propriae, adeoque non nisi in vocabulis origine Graecis adhibendae sunt.* Male ergo scribitur AVTHOR, LETHVM, THVSCIA, ANTHONIVS, KALVMNIA, SYDVS, TYRO, HYEMS, STYLVS, LACHRYMA, SEPVLCHRVM, CHARVS, pro *auctor*, *letum*, *Tuscia*, *Antonius*, *calumnia*, *sidus*, *tiro*, *hiems*, *stilus*, (Neque tamen στῦλον ignorant Graeci G) *lacryma*, *sepulcrum*, *carus*. Conf. CICERO in *Orat. cap.* 48. Ob εὐφωνίαν tamen *ch* admittunt *pulcher*, *inchoo*, quae et CICERO probat *loc. cit.* (Nec minus ibidem eximuntur huic regulae *triumphus*, [de quo tamen vid. Cellar. Orth. p. 4. N.] *Cethegus*, *Karthago* etc. G.)

II. *Adspiratio post R nusquam locum habet, nisi in vocabulis origine Graecis.* Hinc recte dicitur RHODVS, RHETOR, PYRRHVS, sed male *Rhaetia*, pro RAETIA, *Rhemi*, pro REMI. Constanter tamen etiam numi et lapides habent RHENVS et RHODANVS. (Nempe a Graecis obseruata et relata in litteras haec nomina ante acceperant, quam ipsi adirent. G.)

III. *Vbicumque non repugnat euphonia* *), *in compositione retinenda consonans vltima praepositionis: alias consona vel praepositionis, vel ipsius vocis mutatur.* Hinc recte dicitur ADGREDIOR, (ADSERTOR, in numis apud Spanh. p. 129. G.) ADSIGNO, EXSPIRO, EXSILIVM**): quum contra κακοζηλίαν redoleant illa: *adcipio*, *conlega*, *adgnosco*, *obgannio*, et quae sunt huius generis alia.

*) (Illud de euphonia iudicium nimis lubricum, et tironibus certe minime permittendum. Vid. *Adsum* in Stephaniano thesauro meo. Itaque praestat primo auctoritatem sequi, v. g. boni lexici, aut ipsius huius libelli, aut Cellarianae orthographiae, quo viro nihil fuit modestius, cautius, castigatius. Nempe cum totum hoc nitatur auctoritate antiquitatis, hanc autem obseruarit

seruarit Cellarius. Quod hodie *obcurrere*, *subficere* et similia placent editoribus Belgis, facile aliis eorum meritis conceditur. Ceterum deberi ista Grammaticis sequioris aeui, et analogiae ipsi Graecorum et Latinorum esse aduersa puto. G. [Conf. omnino BERGERVS *de natur. pulchr. orat. p.* 273. sq. N.]

**) Non placet haec forma MAFFEO, qui in erudita *praefatione*, HILARII *operibus* Veronae cIↃIↃccxxx recusis *praemissa pag.* 3. orthographiam antiquam commendans, addit: *Nolim tamen vrgeatur haec regula vndequaque, ita, vt etiam* EXSILIVM *scribere teneamur, quamuis quibusdam e veteribus grammaticis edicentibus.* Enimuero quum et veteres grammatici edicant, et in monimentis optimis ita scribatur vocabulum, et eius etymologia ab *ex* et *solum* hanc formam ferat, et vix ferendus videatur, qui scribendum existimet EXENATOR pro EXSENATOR; non video, cur in exsilium agi oporteat EXSILIVM, scribendumque sit EXILIVM.

IX.

A vocibus abbreuiandis maxime in minuscula scriptura, quantum fieri potest, abstinent eruditi *), qui et operam dare solent, ne male vox quaedam diuidatur **) *Quid in abbreuiatione vocum?*

*) Veteres Romani in vncialibus litteris multa abbreuiare solent. Nam vt VALERII PROBI, MAGNONIS, aliorumque libellos *de Notis* praetermittamus, notum est, IANI GRVTERI et THOMAE REINESII *Inscriptionibus* subiectum esse indicem litterarum singularium, quae integras voces designant, qualem etiam ex lapidibus SERTORIVS VRSATVS; ex numis confecit HVBERTVS GOLZIVS. (Ille Vrsati

sati relatus est, bonam certe partem, in thesaurum meum Stephanianum. Satis plenus est etiam catalogus Vrsinianus, quem addidit Institutionibus suis plenissimis, [plenior etiam is, qui subiunctus est Nieupoortiano libro, in quo ritus Romani explicantur, lexicis item quibusdam minoribus. N.] Optabile est, vt in lucem proferatur praeclarus labor WOLTERECKII, de quo FABRIC. B. G 4, 15. p. 471. G.) Sic scribere solebant PR. pro *Praetor*, S. P. Q. R. pro *senatus populusque Romanus*, LVB. pro *lubens*. Ast in scriptura minuscula recte et ordine facies, si omnia sine abbreuiatione exscripseris. (Ita Cellarius p. 15. *&c*, &, *q;*, *q;*, et p. 69 *&c.* improbat, scribendumque plene suadet *et*, *que*, *et cetera*. Huc etiam pertinent *resp. ICtus*, et alia, pro *res publica*, *iure consultus*. Angli habent *viz.* pro *videlicet*. G) Neque tamen reiiciendae sunt abbreuiationes praenominum Romanorum, quae et veteres vix vmquam, nisi vel vna littera, vel binis, vel pluribus scribere solebant. Sic vna littera exprimuntur praenomina: A. id est *Aulus*, C. id est *Caius*, D. id est *Decimus*, L. id est *Lucius*, M. id est *Marcus*, M' id est *Manius*; duabus: CN. id est *Cnaeus*, SP. id est *Spurius*; cet. tribus: SEX. id est *Sextus*, cet. Sed accuratiorem horum praenominum indicem dedit, quotque litteris exprimi consueuerint, ostendit CAROLVS SIGONIVS singulari *de nominibus propriis Romanorum* libello, qui subiunctus est commentario ipsius in fastos Romanos. (Sic M. D. L apud nos praenominum aut cognominum vicem subeunt; ita I. V. D. G.)

**) Locum hic habet regula, quam probavit etiam QVINCTILIANVS *Institut. oratoriar. lib. I. cap. 7.*, *ita diuidendae sunt voces, quemadmodum id patitur earum origo et compositio.* Alias enim in simplicibus et primitiuis vulgaris syllabarum ratio obtinet. Sic recte diuiditur ARV-

SPEX,

SPEX, dicitur enim a *spectando*: ABS-TEMIVS, est enim a *temeto*. Ita et AB-IGO, [ABS-CON-DO, ABS-TRAHO, N.] SVS-CIPIO, ET-IAM, NEG-OTIVM, (non enim compositum est ex *nego*, sed ex *nec* et *otium*, vt ex *nec lego*, quomodo etiam scribit Politianus, fecerunt *negligo*. G.) POT-EST. Hinc facile patet, PROD-IT esse a *prodeo*, PRO-DIT a *prodo*. (De *d* epenthetico in *pro-d-it*, *pro-d-est*, *re-d-amo*, *re-d-it*, *se-d-itio* etc. potest dubitari, eadem enim ratio est, quae in Gallorum *y a-t-il*. Sunt igitur, qui *d* illud referant ad syllabam priorem, sunt qui ad sequentem, cum illis tamen facit Cellarius Orth. p. 68. Alioqui iubent ad sequentem syllabam referri quot litterae iungi possunt et solent ab initio. Itaque scribendum est *o-mnis*, *ro-strum*, quia *mn* et *str* ab initio occurrunt v. c. in *Mnemon*, *strena*, etc. G.) [Igitur cum hic magnus sit Grammaticorum cum veterum, v. c. Quinctiliani, Caesellii apud Cassiodorum *de orthographia*, etc. tum recentiorum consensus, et hae regulae certa nitantur ratione; non est quod nos moueant, magnopere vel Iul. Caes. Scaligeri auctoritas, solam pronunciationem, cum tamen vera et antiqua illa interierit, consulere et sequi iubentis *de Causs. L. L.* c. 4. vel risus elegantissimi alioquin Falsteri, qui explodit has leges in *Cogitationibus variis philologicis* III. 4. p. 173 sq. Studeamus ergo accurati esse, sed ita, vt non minus modesti simus aequique erga alios, qui hic non tam ignorantia, quam libertatis studio paullo sunt negligentiores. N.]

X.

Nomina propria multa vulgo perperam scribi solita.

Vocabula integra parum emendate a multis scribuntur, maxime nomina propria †), quae, si antiqua sunt, merito ad vetusta monimenta, tamquam ad Lydium lapidem exigenda sunt *).

†) (Hoc

†) (Hoc non tantum ad nomina propria, sed ad omnia in vniuersum nomina pertinet: nisi quod appellatiua analogia et frequentior vsus magis custodiuit. G.)

*) Falso ergo vulgo scribitur *Aemylius*, pro AEMILIVS, (Licet enim sit Graecae originis hoc nomen, ductumque ab αἱμύλος, tamen vsu factum est Romanum, Romani autem non agnoscunt Graecorum υ in vocabulis, quae sua ciuitate donarunt, sed vbique substituunt propriam litteram I. G.) [Hinc etiam, quod praeclare monet Conr. Gesnerus in Onomastico, a Graecis ipsis et praecipue in Onomasticis, in quibus litterarum series dictionum initia non facile finit, corrumpi, αἰμιλίος, αἰμιλία, αἰμιλιανὸν scribitur per quartam Graecorum vocalem, non per sextam. N.] *Aenobarbus*, pro AHENOBARBVS, *Brundusium*, pro BRVNDISIVM, *Carthaginensis*, pro CARTHAGINIENSIS, [quod inprimis poëtae docent, N.] *Adrianus*, pro HADRIANVS, *Annibal*, pro HANNIBAL, *Moecenas* vel *Mecenas*, pro MAECENAS, (Μαικήνας G.) *Mauritius*, pro MAVRICIVS, *Heliogabalus*, pro ELAGABALVS, *Nicanor*, pro NICATOR, *Paulus*, pro PAVLLVS, *Schaeuola*, pro SCAEVOLA, *Ptolomaeus*, pro PTOLEMAEVS, de quo vide sis ea, quae monuit HENRICVS STEPHANVS *de abusu Graecae linguae p.* 97. editionis, quam mox nitidiorem, et obseruationibus doctissimis IO. HENR. KROMAYERI, viri in his litteris eximii, et cuius praematurum discessum merito luget res publica litteraria, auctam, daturum speramus clarissimum FRIDERICVM GVILIELMVM ROLOFFIVM, tanti magistri vestigia pleno gradu prementem. [Quod factum est *Halae* 1736. N.] Plura nomina propria ex numis et marmoribus integritati suae restituit EZECHIEL SPANHEMIVS *de vsu et praestantia numismat. dissert. II. p.* 83. *seq.* (Sic docuit in numis

numis legi *Heluius*, non *Aelius* Pertinax, *Postumus*, non *Posthumus*, etc. Propria nomina tanto corrupta facilius, quod analogia, atque etymologia minus illis succurrunt. G.)

XI.

Denique nec omittenda alia quaedam vocabula, quae perperam a plerisque scribuntur, quorum breuem indicem e prolixiore CELLARII dabimus *), ne in his nimis videamur critico indulgere supercilio. *Nec non alia vocabula.*

(Quodnam quaeso supercilium id est, aut cur laudandus magis est, qui pauca speciminis causa decerpit, eo, qui plena manu fundit, quae bona esse non diffitemur? Haec studia tum Halensia. Hoc pluribus locis huius libri obseruandum. G.)

*) In recensendis vocabulis perperam plerumque scriptis tota pars posterior orthographiae CELLARII occupatur. Potiora tantum hic notasse sufficiet.

ALVCINARI scribendum est, non *ballucinari.* Est enim idem ac *a luce aberrare.* Videatur FESTVS POMPEIVS voce *alucinatio*, et GELLIVS *Noct. Attic. lib. XVI. cap.* 12. Dubiae originis hoc verbum est. quod alii ab *ballus* vel *ballux*, GELLIVS ab ἀλύειν, (quod verbum planissime explicat Foesius in Oecon. Hippocr. v. ἀλύκη, quam Erotianus apud Hippocr. interpretatur ἀπορία μετὰ χάσμης. G) alii aliunde arcessunt. Sunt qui distinguenda putent *ballucinor* et *alucinor:* sunt, quibus haec συνώνυμα videntur. Mihi se probant illa ISAACI VOSSII *ad Catullum p.* 90. *Dicuntur* allucitae *vel* alucitae *a priuatiua particula* a *vel* ab *et* luceo, *unde et* alucinari *vel* allucinari, *quasi* ablucinari *quidam dici existimant. Pari ratione aues nocturnas* alucos *veteres*

C *vocarunt.*

vocarunt. PHILOXENI *Glossae:* νυκτικόραξ, alucus, bubo. *Sed et* SERVIVS *ad VIII Eclogam*, vlulae aues ἀπὸ τῦ ὀλολύζειν, *id est a fletu nominatae*, *quas vulgo alucos vocant. Sic lege, non* vlucos, *vt vulgo*.

ANCORA scribendum, non *anchora*. Est enim ea vox a Graeca ἄγκυρα.

ARCESSO vetus et genuinum est, pro quo male vulgo scribitur *accerso*. CELLARII *Orthograph. Lat. p.* 76. CORTIVS ad SALLVST. *p.* 250. 251 (AR pro AD ponebant etiam in *Arvorsum*, *Aruehere*, *Arfuisse*. Sicut R et D alternant in *Meridies* pro *Medidies*, *Auricula* pro *Audicula*. Vid. ad CATO. c. 135. G.)

AVCTOR semper olim scribebant veteres, et recte quidem, quia ab augendo dicitur. (Dioni αὐτοκράτωρ. Verbum *augere* vero late patet, dicunt *augere* aliquem consilio, honore, commodis, damno, liberis *augeri* etc G.) Vnde spuria sunt illa *author* vel *autor*, quae recentioribus sunt in deliciis, quamuis posterius paullo sit tolerabilius, et forma *artus* pro *arctus* defendi quodammodo possit. Vide HENR. NORISIVM in *Cenotaphia Pisana*.

CAELEBS antiquum et genuinum est, pro quo male hodie scribunt *coelebs*. Attamen et hoc in marmore est apud GRVTER. *p.* IↃLXXVI.

CAERIMONIA, non autem *ceremonia*, scribunt veteres. (Sic *beniuolus*, *maliuolus*: *i* nimirum adhibetur ad composita formanda, ita *pilicrepus*, *coenipeta* etc. G.) Neque aliam scribendi rationem fert vocis origo, tradita a VALERIO MAXIMO, *Histor. I*, 1.

CAMARA scribendum esse, non *camera*, docuit v. cl. PETRVS BVRMANNVS *ad* PETRON. *p.* 112.

COMISSARI scribendum esse, non *commessari*, vel deriuatio docet. Est enim a Graeco κῶμος. Vide FESTVM voce *comissatio*. [Sunt etiam, qui

qui *comassari* ab κωμάζειν scribendum esse contendant, quos tamen librorum antiquorum auctoritas destituere videtur. Si cui volupe sit plura super hoc verbo erudite disputata conferre, adeat TORRENT. ad SVET. *Vitel.* 13. LAMBIN. in HORAT. IV. I. II. et inprimis CASAVB. *de Satyr. Graec poesi* I. 4. fin. vbi in originem et vim Graeci et Latini verbi accurate inquirit. N.]

FEMINA, pro quo vulgo *foemina* scribitur, sed falso. Est enim a femine dictum. Id vero sine diphthongo scribi, ex FESTO discimus. In lapidibus sane fere semper scribitur FEMINA. Vide GRVTERI *Inscript. p.* CCCLVIIII et CCCLXXX. (Nempe ex FEO obsoleto cognatoque Graecorum φύω est fetus, fecundus, femen, femus etc. G.)

INCREBESCO veteres codices habent. Vnde perperam vulgo scribunt *increbresco.* Accedit analogia. Quemadmodum enim a *ruber* fit RVBESCO, ab *acer* ACESCO, (Certius est a *macer* MACESCO. G.) ita a *creber* CREBESCO. Exceptio tamen est in *niger*, a quo fit NIGRESCO, [vt ab *aeger* AEGRESCO, a *pulcher* PVLCHRESCO etc. Analogia igitur non defendit hanc scripturam, et sunt quibus magis placeat altera, v. c. Vofs. *Etym.* Lambin. et Torrent. Horat. S. II. G. 93. N.]

IN DIES, IN PRIMIS, IN POSTERVM divisim scribunt veteres. Perperam recentiores coniunctim *indies*, *inprimis*, *inposterum.* Multo minus ferenda illa *imprimis*, *imposterum.* (Hoc nempe fluit ex coniunctione. G.) Vere enim haec sunt duo vocabula.

LACRIMA fere semper praeferunt vetera monimenta. Y in hac voce non temere reperies. Non raro tamen veteres scribunt LACRVMA. Et sane quum procul dubio haec vox a Graeco δάκρυον *) descendat, non multum referre videtur, vtram adhibeas litteram, modo constanter

eamdem ſcribendi rationem teneas. Vide OBERTI GIFANII *Praefat. in* LVCRETIVM. [*Lacrumae an* lacrimae, maxumus *an* maximus, *et ſi quae ſimilia ſunt, ſcribi debeant, quaeſitum eſt. Terentius Varro tradit Caeſarem per I, eiusmodi verba ſolitum eſſe enuntiare et ſcribere: inde propter auctoritatem tanti viri conſuetudinem factam. Sed ego in antiquiorum multo libris, quam Caius Caeſar eſt, per V pleraque ſcripta inuenio* etc. Verba ſunt Annaei Cornuti, apud CASSIOD. *de Orthographia.* Conf. I. G. BERGER *de naturali pulchritudine orationis p.* 412. N.]

*) (Ita ex Ὀδυσσεὺς factum eſt *Vlixes*, mutato δ in *l*. Nempe diſtinguenda ſunt deriuata antiqua a recentioribus. In illis ſibi plus indulgebant; documento eſſe poſſunt *Catamitus*, *Hercules*, *Cocles*, Enniique *Burrhus* et *Bruges*, quae ſunt Graecorum Γανυμήδης, Ἡρακλῆς, κύκλος, Πυῤῥός, Φρυγές. G.)

LAPICIDINA ſcribendum eſſe, non *lapidicina*, cum Etymologia docet apud VARRONEM *de lingua Latina VII.* 33. tum marmor apud GRVTERVM *pag.* IↃCLXXXXIII, 8. (Accedit Analogia, vt enim *homicida* dicitur, ſic *lapicida*. G.)

LITTERA cum duplici T ſemper (certe frequenter, G.) habent libri veteres, et lapides apud ALDVM MANVTIVM *Orthogr. p.* 8. et SPONIVM *Miſcellan. Erud. Antiquit. p.* XXXVI. (Sed cogitandum tamen, optimos etiam libros litteras non geminare. G.)

LITVS contra ſimplici T ſemper exaratur in marmoribus et codicibus. CELLARII *Orthogr. p.* 104.

MAENIANA, non *moeniana*. Vide ASCONIVM *ad* CICERONIS *Diuinationem in Caecil. c.* 16. (Sed *Moeniana* a *moenibus* ſ. περιβόλω, probat Salmaſ. ad Spart. Peſc. Nigr. G.)

OBSCE-

OBSCENVS secunda vocali fcribendum esse vel inde patet, quod a Graeco σκηνὴ descendit, VARRO *de lingua Latina VI*, 5. Vnde male vulgare *obscoenus* per OE tuetur SCALIGER *de caussis Lat. Linguae I*, 34.

PAENE per AE habent libri veteres et marmor apud GRVTERVM *p.* IↃCLV. Vnde recentiori scribarum consuetudine debetur *pene*. Solebant enim hi medio aeuo diphthongum illam vel simplici E. vel certe E caudato (ę) exprimere. Videatur CONRINGIVS *Censur. Diplom. Lindau. p.* 316. MABILLONIVS *de Re Diplomat. II*, 1, 11. *p.* 58.

PATRICIVS cum C, non cum T, scribendum. Sane ita constanter legitur in marmoribus et Graecis scriptoribus, quibus semper placet forma πατρίκιος. (Eadem ratio TRIBVNICII et similium. G.)

POSTVMVS frequenter legitur in numis et marmoribus; rarissime *posthumus*. Adspirationem quoque ex hac voce excludi, iam dudum iussit EVTYCHES *Grammat.* 2311. et recte. Est enim superlatiuus a comparatiuo *posterior*. Quod adeo verum est, vt id negare non possint et ii, a quibus *posthumus* a *post* et *humatus* esse dicitur. Diuersa enim esse vocabula existimant *postumus*, quod idem sit ac *postremus*, et *posthumus*, quod sit μετὰ θάνατον πατρὸς γεννηθείς. Sed ne id quidem verum est. Mortuo enim parente natus ideo *postumus* dicitur, quia eius liberorum postremus est. Vidit hoc, qui antea in alia omnia iuerat, magnus CVIACIVS *Obseruat. III*, 4.

(PVLCHER cum adspiratione probat CIC. *Orat. c.* 48. ex vsu populi. G.)

SAECVLVM cum diphthongo. Ita numi et lapides. (Gr. σαῖκ. G.) Nec primae syllabae quantitas permittit, vt hoc nomen cum vulgo grammaticorum a *senex* vel *sequi* deriuemus.

SEORSVM, non *feorfim.* Eft enim a *fe* et *vorfum.* CELLARII *Orthogr. p.* 146.

SOLLEMNIS, non *folennis* aut *folemnis*, eft enim a *follo* (i. e. folido) et *amni.* Vide CORTIVM *ad* SALLVST. *p.* 151.

SOLLERS et SOLLICITVS duplex L poftulant. Vtrumque enim eft ab Ofca voce *follo.* Vid. FESTVS in voce *folitaurilia*, et CORTIVS *ad* SALLVST. *p.* 163. (Cum non temere geminauerint litteras antiqui librarii, orthographia talium incertior eft. G.)

STRATEGEMA, non *ftratagema.* HENR. STEPHANVS *de abufu Graecae linguae p.* 96. *edit. Roloffianae* (Eft enim στρατήγημα.)

TORVS fine adfpiratione, non, vt vulgo malunt, *thorus* cum adfpiratione. Vid. CELLARII *Orthogr. p.* 152.

TRICESIMVS et VICESIMVS. Ita veteres libri, non *vigefimus* et *trigefimus*, quae merito profcribit DAVSQVEIVS. Sane vt a *viginti* et *triginta* dicitur *vicies*, *tricies*, *viceni*, *triceni*, ita et merito dixeris *tricefimus* et *vicefimus.* Sic *quingenti*, *quadringenti* ex *centum.* Nempe G et C alternant, antiquius eft C, vt *pucnandod* pro *pugnando* etc. G.) [Plura exempla fuppeditat POPMA *de vfu antiquae locutionis c.* 3. N.]

XII.

In etymologia alienae vocum fignificationes cauendae.

Sed fufficere haec arbitror de orthographia; fimilia enim facile quisque fuo Marte obferuabit. Ad ETYMOLOGIAM †) quod attinet, illud praecipue cauendum eft, ne vel aliena, vel peregrina vocabulis tribuatur fignificatio *). Id quod tamen in vulgaribus dictionariis fit frequentius, quam quisquam crediderit.

†) (Quinct.

†) (Quinct. I, 6, 28. *Etymologia, quae verborum originem inquirit, a Cicerone dicta est notatio, quia nomen eius apud Aristotelem inuenitur σύμβολον, quod est nota: nam verbum ex verbo ductum, id est veriloquium, ipse Cicero, qui finxit, reformidat* (Top. 8.). *Sunt qui vim potius intuiti, originationem vocent.* Hac in re ex antiquis magna fuit Varronis diligentia, cuius consilium fuit ludendo docere, hunc emendarunt Scaliger et Vossius, nam fuit saepe ineptus, certe minus felix. G.)

*) Plura eiusmodi vocabula, quibus peregrina adfingitur notio, cum cura collegit CELLARIVS in *Antibarbaro III p.* 155. Ea huc transcribere esset superuacuum. (Notemus primum ea, in quibus peccari sentimus frequentius, vt *prolixus, taediosus*, ipsi nostro auctori familiaria. G.) Neque enim quisquam nitidioris stili studiosior carere praeclaro illo opusculo potest. Addi tamen meretur FRANCISCI VAVASSORIS *de vi et vsu quorumdam verborum, cum simplicium, tum coniunctorum*, tractatus, quem cum notis vna cum eiusdem auctoris tractatu *de ludicra dictione* recudi curauit v. cl. IO. ERHARDVS KAPPIVS, *Lipsiae* cIↃIↃCCXXII. 8. Acutissimus quoque in genuina vocum significatione eruenda, profligandisque notionibus spuriis fuit vir incomparabilis IO. FRIDERICVS GRONOVIVS, et adhuc hodie est vir magnus, quem honoris caussa nomino, PETRVS BVRMANNVS, ex quorum notis et operibus ille CELLARII catalogus maxime poterit locupletari. (Amplissima collectanea dedit IO. FRID. NOLTENIVS *in Lexico L. L. antibarbaro*, quod habet Indices 1 Orthographicum, 2 Prosodicum, 3 Etymologicum priorem merito suspectorum, et 4 posteriorem falso suspectorum, et Syntacticum. Editio secunda libri vtilissimi prodiit cum MOSHEMII praefatione Lips. et Helmst. A. 1744. 8. mai.

Plures eius generis libri infra recenſentur C. II. §. 4. Sed nuſquam maiorem vim talium obſeruationum reperies, quam in *Fabriano eruditionis ſcholaſticae theſauro*, cuius altera GESNERI editio prodiit Lipſiae 1735. f. Et ſi quid etiam hic deſit, iam in eo eſt, vt ſuppleatur, edendo *nouo Theſauro Linguae Latinae* ad modum et filum Stephaniani iam paene ad vmbilicum perducto. G.) [Prodiit Lipſiae 1746. IV. Voll. f. N.]

XIII.

Abſtinendum etiam a vocabulis, quibus analogia repugnat.

Deinde illud quoque haud ſuaſerim, vt vocabula, quae ab omni analogia abhorrent, admittantur *). Recte enim dictum eſt a IVLIO CAESARE (apud GELL. I, 10. et MACROB. I, 5. G.) *tamquam ſcopulum, ſic fugias inauditum atque inſolens verbum* **).

*) Multa eiusmodi finxit barbara ſcholaſticorum et gloſſatorum turba, quae deinde a lexicorum ſcriptoribus veluti ciuitate donata ſunt, licet ab ipſa Latinae linguae indole plane abhorreant. Nos quaedam duntaxat exempli loco recenſebimus. Sic

E CONTRA hodie vulgare eſt: (c. 2. §. 6.) non autem ſic olim loquebantur veteres. Neque analogia permittit, vt praepoſitio regat adverbium. [Immo fauet analogia huic compoſitioni, nam *contra* proprie non eſt aduerbium, ſed praepoſitio; antiquos autem geminaſſe praepoſitiones docent *inante, exante, poſtante, abante, deante*, (in lapidibus) *exaduerſum, circumcirca, circumſecus, praeterpropter, ecirca, incoram, ſuperante* etc. de quibus vid. AVS. POPMA *de vſu ant. locut.* I, 14. GVNTHERI *Lat. reſtit.* P. II. 141. etc. Sit vero adverbium. Quid tum? praepoſitiones, ſi non regunt aduerbia, cum iis tamen iunguntur, et *econtra* eodem modo formatum

tum esset, quo *deinde*, *promde*, *exinde*, *abhinc*, *antehac*, *posthac*, *adhuc*, *persaepe*, *derepente* etc. Cautius infra *cap.* 2. 6. E praepositionem aduerbiis iungi solere negat, sed repugnat *Exinde.* Vt adeo etiam hic, vti alias saepe, mater fuisse barbariei videatur analogia, si barbari sunt vulgatus Bibliorum interpres, Seruius, Priscianus, aliique Grammatici antiqui, sed nimirum requiritur maior auctoritas. N.] Allegant vulgo pro hoc vocabulo TACIT. *Annal. XII*, 47. sed locum illum in mendo cubare animaduertit IO. FRID. GRONOVIVS. Veteres habent CONTRA, vel CONTRA EA, quod apud CORNELIVM NEPOTEM occurrit. Immo et E CONTRARIO occurrit apud TACIT. *Hist. I*, 27. *et* 88. *II*, 5. *III*, 54. Fieri potest, vt quum in codice aliquo legeretur per abbreuiationem E CONTRA. pro E CONTRARIO, librarius indoctus id pro integro vocabulo acceperit.

EXTRINSECVS et INTRINSECVS adiectiua non minus, quam aduerbia EXTRINSECE et INTRINSECE plane absurda sunt. Quis enim aduerbium *secus*, vnde haec vocabula sunt, in adiectiuum transformet, aut aliud inde fingat aduerbium *sece?* Quare aduerbia sunt *extrinsecus* et *intrinsecus*, adiectiua: *exterior*, *interior*.

PIENTISSIMVS veteribus auctoribus ignotum, in solis occurrit lapidibus apud GRVTER. *Inscript. p.* CCCCXVIII, 1. CCCCXXI, 4. CCCCLXVI, 5. CCCCLXV, 8. IↃCVI, 9. IↃCVIII, 10.

VXORATVS pro *marito* vulgus dicit, sed contra analogiam. (Quin hac forte se tueatur. Quidni fingi possit aeque ac *maritare*, *maritatus* a *maritus*. Sed deest auctoritas bona et idonea. G.)

Dubium est, an in hunc censum referenda sit vox vel voces potius IN PRAESENTIARVM, de quibus dubitet CELLAR. *Antibarb. p.* 123. et *cur. poster. p.* 178. defendente huius vocis analogiam

logiam v. c. IAC. PERIZONIO *ad* SANCTII *Mineru.* 2, 3, 8. *p.* 171. Id certum, insolentis formae vocabulum veteribus non ignotum fuisse, adeoque auctoritate se tueri. At aliter sentit SCIOPP. *iudic. de stilo histor. p.* 99. vbi hanc loquutionem, tamquam lutulentam reiicit: quasi ea non vsi essent scriptores optimi, CATO, FANNIVS, NEPOS, TACITVS, et ex argentea aetate APVLEIVS et MINVCIVS FELIX. Vt analogiae non aduersari hanc formam, ostendat SANCTIVS, *in* genitiuo iunxisse veteres, existimat, PERIZONIVS vero potius per ellipsin vocis *tempore* exponit. Sed scire velim, quid sit *tempus praesentiarum.* Fateor, me nondum intelligere loquutionis istius analogiam. (Legitur etiam apud CATONEM de R. R. 144, 4. Peculiaris est de ea disputatio GODEFR. HECHTII Viteb. qua tamen a sententia se dimoueri non passus est PERIZONIVS. Ceterum argumentum ab analogia non est exceptione maius. Sunt solitaria et singularia, bona tamen. Sunt analoga et tamen malae notae: quin analogia mater fecundissima barbarismorum. Interim de hac voce conf. infra ad cap. II. §. 6. fin. G.)

**) (Praecepit haec Caesar in libris, quos de Analogia Grammatica scripsit: post quem neminem harum rerum pudere debet aut poenitere. Pulcherrime Quintil. 1, 12. *An ideo* inquit *minor est M. Tullius orator, quod idem artis huius diligentissimus fuit, et in filio recte loquendi vsquequaque asper quoque exactor? Aut vim C. Caesaris fregerunt editi de analogia libri?* G.)

XIV.

Nec peccandum in flectendis vocabulis.

Parum quoque accurati sunt, qui in declinatione nominum ac pronominum, verborumque coniugatione aberrant. Quum vero nemo ignoret declinationum

et

et coniugationum paradigmata: licebit nobis quaedam tantum, quae vulgo negliguntur, obseruare *).

*) Obseruationes aliae criticae sunt, (v. c. de origine et deriuatione declinationum e Graecis: quartam esse contractam ex tertia: etc. cuius generis multas exhibent Scaliger de caussis L. L. Vossius, Grammaticaeque Perizoniana et Schwarziana. G.) quae huc non pertinent, aliae vere grammaticae, minime negligendae in elegantiore latinitate. Tales sunt, quae sequuntur.

I. AMBO et DVO accusatiuum pluralem masculinum apud meliores auctores, non *ambos* et *duos*, sed *ambo* et *duo* formant. (Gr ἄμφω et δύω. G.) CIC. *epist. ad diuers VII*, 25. *Praeter* DVO NOS. *epist. VII*, 29. DVO *parietes dealbare. epist. ad Att. VII*, 29. *Vos* DVO *delegi. epist. V*, 8. *Quos quidem ego* AMBO *vnice diligo.* VIRGIL. *Georg. IV*, 88.

Verum vbi ductores acie reuocaueris AMBO.
Et Aeneid. XI v. 285.

Si DVO *praeterea tales Idaea tulisset.*

Conferri merentur IO. FR. GRONOV. *ad Liu. XXXV*, 21. et GRAEVIVS *ad Sueton. Claud. XIV*. Ita et alii aureae aetatis scriptores loquuntur, veluti SALLVST. *de bell. Iug. c.* 21. *qui* AMBO *reges adeant.* Et *c.* 28. filium, et cum eo DVO *familiares ad senatum legatos mittit. C.* 102. DVO *quam fidissimos ad eum mitteret.* VARRO *de re rust. lib. I. c.* 18. DVO *villicos*, et *l. III. c.* I. DVO *libros.*

(Sic *Domi* non est Genitiuus, nisi localis ad quaestionem *vbi?* vt *domi meae* etc. Hunc in censum veniunt etiam eae obseruationes, quae, vt ita dicam, pertinent ad elegantiam Latinitatis obsoletam. Antiquis, vt hoc vtar, Datiui et Ablatiui plurales in *abus* non semper obseruantur, occurrunt apud optimos scriptores *natis*,

diis

diis etc. pro *natabus*, *deabus*. Sic apud illos frequentes ſunt Nominatiui et Accuſatiui in IS, vt *pluris*, *omnis*. Notandi etiam Datiui quartae Declinationis in V. Ita caſu ſecundo Tullius quoque *ſenati* pro ſenatus dixit *in Caecil.* 5. 19. et *ſenati conſultum Epiſt. ad diu.* V, 2. fin. etc. G.)

[Porro non video, quo iure vel praecipiant quidam Grammatici recentiores v. c. Schwartzius p. 154. *Gentilium Adiectiuorum* Sextum caſum per *e* proferre; vel ſcribant non pauci, e. g. *in codice Lipſienſe*, *ex bibliotheca Dreſdenſe* etc. cum repugnent non analogia tantum, (pari enim paſſu ambulant cum adiectiuis, quorum neutra in *e* exeunt), ſed conſuetudo etiam antiqua, cuius exempla haec ſunt: *Hirtii de bello* Hiſpanienſi *liber*. *De colonia* Narbonenſi. Cic. *de or.* II, 55. Mutinenſi *acie*. Suet. *Aug.* 12. *bello c.* 84. et *rhet.* I. Philippenſi *acie*. *Aug.* 91. *bello*. *c.* 29. *Hor.* I. N.]

II. Quoties poſt *ſi* vel *ne* ſequitur *quis* pro *aliquis*: toties ſeruanda eſt declinatio pronominis *aliquis*. CICERO *pro Archia cap.* I. *Si qua exercitatio dicendi*: non *ſi quae exercitatio*. [Hoc obſeruandum etiam eſt in Plurali. CIC. *Amic.* 7. *Si qua praeterea ſunt*. pro Arch. 5. *Quaere argumenta, ſi qua potes*. N.]

III. Verbum REVERTOR apud meliores auctores, veluti CICERONEM, CAESAREM, LIVIVM, praeteritum actiue format, *reuertit*, *reuerterunt*, *reuertiſſe*. *Reuerſus eſt* primi dixere ASCONIVS PEDIANVS, PHAEDRVS et VALERIVS MAXIMVS. Immo et TACIT. *Annal. XII*, 21. *non ſum dimiſſus ad te*, *ſed* REVERSVS. Vtraque forma verbi in vſu fuit, REVERTO et REVERTOR, vti *diuerto* et *diuertor*, *praeuerto* et *praeuertor*, *quamuis forma* neutra in praeteritis; deponens in praeſenti et temporibus inde formatis ſit frequentior. Optimum tamen eſt participium REVERSVS. (*Reuerſus eſt* iam habet NEPOS 2, 5, 2. it. HIRTIVS *de B. Hiſp.*

B. Hisp. 13. G.) Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 151. et *cur. poster. p.* 167. (Optime sibi consulunt, qui laborem perlegendi boni Lexici, quale est Fabrianus Thesaurus, et nouus ille Gesneri, non defugiunt. Sic enim fiet, vt nihil temere sit obseruatione dignum, quod illos fugiat. Vt hoc lubentius faciant homines, data est opera, vt exempla ponerentur ob sententiam, historiam, descriptionem, iocum etc. iucunda. G.)

XV.

In particulis dici non potest, quanta sita sit linguae Latinae elegantia. Hic vero ad earum tantum significationem et vsum respicimus *). *Nec in particularum vsu.*

*) Praeclarus *de particulis Latinae Linguae* exstat libellus HOR. TVRSELLINI accessionibus haud contemnendis locupletatus a IAC. THOMASIO et a IO. CONR. SCHWARTZIO, *Lipsiae* cIↃIↃccVIIII. et cIↃIↃccXVIIII. 8. et cIↃIↃccXXXIIII. 8. (recusus ibidem et auctus cIↃIↃccLI cura Verier. ERNESTI. Sunt et de eadem re ADAM. DVKERI, GODESCH, STEWECHII et PHIL. PAREI libelli. GVNTHERVS quoque pleraque habet. G.) Nos denuo quaedam exempli caussa monebimus.

I. COMMVNITER non idem est ac vulgo, (*gemeiniglich*) sed *indiuisim*, (*gemeinschaftlich*): CICERO *pro S. Rosc. Amerin.* 37. *Iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet.*

II. HACTENVS et ADHVC ita differunt, vt illud de loco, hoc de tempore adhibeatur. CICERO *epist. ad Att. XIII*, 21. *Sed haec hactenus.* Et *ad diuers. V*, 10. *Caesar adhuc de meis supplicationibus non refert.* NEP. *Miltiad.* 5. *Qua pugna nihil adhuc nobilius. Hactenus* tamen pro *adhuc* est apud TACIT. *Agric.* 10. *Dispecta est et Thule, quam hactenus nix et hiems abdebat.* CELLAR.

LAR. *cur. post. p.* 407. (Passim ita recentiores. Nempe loci et temporis notiones valde sunt analogae. G.).

III. IVXTA non idem est ac *secundum.* Perperam itaque dicunt: *iuxta Homerum, iuxta diuinum oraculum.* [Ad vegetam L. L. senectutem hunc huius praepositionis vsum refert FVNCCIVS p. 1231. exempla afferens Solini, Nazarii, Hieronymi N.] Rectius dixeris, *iuxta* modo praepositionem, modo esse aduerbium, idemque notare, ac *prope, post, aequali modo.* Hinc dicitur: *sepultus iuxta viam Appiam.* NEP. *Attic.* 22. *Aestum hiememque iuxta ferens.* POMPON. MELA I, 19. *Litteris Graecis et Latinis iuxta eruditus.* SALLVST. *Bell. Iugurt.* 95. Hinc dicitur etiam *iuxta ac, iuxta atque, iuxta cum.* Exempla collegit IAC. PERIZON. *ad* SANCT. *Mineru. I. p.* 102.

IV. QVAMVIS non promiscue vsurpandum pro *etsi, tametsi, licet.* Est enim contractum ex *quantumuis* *) atque hinc iis demum locis recte ponitur, vbi solui in has voces potest. VIRGILIVS *Eclog. II. v.* 16.

QVAMVIS *ille niger,* QVAMVIS *tu candidus esses.*

Id est, *quantumuis niger, quantumuis candidus.* SANCT *Mineru. III. p.* 352. (Notari potest diversa constructionis ratio. In QVAMVIS et ETSI modus pendet ex sententia certa vel incerta: post LICET semper VT intelligitur etc. G.)

*) Negat hoc v. c. PETR. BVRMANNVS *ad Phaedr. lib. I. fab. XVIII. p.* 60. Et sane dicere iam malim, compositam esse particulam ex *quam* et *vis* : *quam* autem idem esse ac *quantum,* vt in illis: *quam essem occupatus, quam velit sit potens: Hic, quam velit, Epicurus iocetur.*

V. QVAN-

V. QVANDOQVE non est *nonnunquam*, vt credere nos iubent vocabularia, sed *quandocumque*. SANCT. *Mineru. III. p.* 497. IO. FR. GRONOV. *ad Liu. I,* 34. Add. BVRM. *ad Petron. p.* 683. et VAVASSOR *de vi et vsu quorundam verb.* voce *quandoque*, vbi eleganter docent, *quandoque* non modo idem esse ac *quandocumque*, sed et aliquando pro *quando*, *quoties*, *quotiescumque*, *si quando*, *tunc quum* accipi: veluti in illo HORATII *de arte poët.* 359. de Choerilo

Quem bis terque bonum, cum risu miror, et idem
Indignor, QVANDOQVE *bonus dormitat Homerus,*

id est, *si quando* (*vel* quandocumque G.) *dormitat.* [Prouerbiorum nempe et sententiarum studium huius corrupit vt multorum locorum sensum. Exemplo sit illud Terentianum *Heaut.* I, I. 25. *Homo sum; humani nihil a me alienum puto.* Idem experta sunt alia duo Horatii loca S. L. 2, 86. et A. P. 356. G.)

VI. QVOD et VT quomodo differant, pauci norunt, etiam qui in vsu harum particularum non aberrant. Respiciendum est ad comma antecedens, quod quoties sequentis caussa est, vel esse saltim debebat, toties ponendum est VT. Sin minus: vel QVOD, vel *accusatiuus cum infinitiuo.* Recte ergo dicitur apud PLINIVM *epist.* I, I. *Frequenter hortatus es, vt epistolas, si quas paullo curatius scripsissem, colligerem.* Caussa enim, cur colligeret, debebat esse hortatio. Recte etiam dicitur: *tanta in me exstant merita tua, vt ingrato mihi viuendum moriendumque videatur.* Caussa enim, cur ingrato moriendum sit, est magnitudo meritorum. Contra ea dicendum: *spero, eum sibi haud dissimilem futurum.* Spes enim non est caussa, cur ille sui similis futurus sit. Ex quibus sane patet, quam falso vulgo dicant: *sequitur, quod.*

quod. Veteres enim ſemper hic vſurpare ſolent VT. Vid. CIC. *Paradox. III.* et *de fato* 12. (Notanda ſunt tamen iſta: CIC. *pro Roſc. Am.* 41. ſ. 121. *Non eſt veriſimile, vt Chryſogonus horum litteras adamarit*; et *Verr.* IV, 6, 12. *Veriſimile non eſt, vt ille homo tam locuples, religioni ſuae pecuniam anteponeret.* G.) [Ita etiam LACTANT. *de ira* 10, 44. Quem locum laudavit iam HEVSINGERVS ad NEP. *Hannib.* 1, 1. vbi ſimilis verborum conſtructio. *Si verum eſt, vt populus Romanus omnes gentes virtute ſuperarit.* Idem plura exempla quaerentes ablegat ad GVNTHER. Latin. reſtit. P. II. c. 198. N.]

VII. (Maior etiam corruptela regnat circa vſum Coniunctionis QVOD, vbi accuſatiuus cum infinitiuo poſtulabatur. Quid diſputatum ſit hac de re, et quid de ſingulis, quae proferuntur, exemplis ſentiam, expoſitum eſt peculiari diſputatione Fabriano theſauro a me intexta. Hic teneamus modo illud: *a*) Diſtinguenda eſſe verba *affectuum quorundam a verbis omnium ſenſuum dicendi et ſignificandi.* Illa poſſunt poſt ſe QVOD habere, ſicut nimirum etiam QVIA; haec non poſſunt. *b*) Quae in contrariam ſententiam pro vſu τῆς QVOD allegantur, illa vel manifeſto corrupta, vel peruerſe accepta ſunt, vt diſputatione laudata luculenter oſtenſum eſt. *c*) Quod ſi ad omnia loca reſponderi non poſſit, et ſunt forte duo, tria, in quibus MSS. conſentiunt: innumerabilis tamen multitudo exemplorum contrariorum, vbi accuſatiuo cum infinitiuo vſi ſunt boni auctores, ſatis perſuadet, illud alterum aut corruptum eſſe, aut ab ipſo adeo auctore male poſitum. Idque eo magis, quod Cicero, qui Graeca multa conuertit, ὅτι illud per accuſativum cum infinitiuo reddidit. Vnde nunquam ſuis legibus vſi ſunt Scioppius et Perizonius, licet pro vſu τῆς QVOD et VT vehementer diſputarint. G.)

XVI.

XVI.

Nulla in re facilius labuntur tirones, quam in SYNTAXI. Quum vero nostrum haud sit, regulas, quae in libellis grammaticorum omnibus habentur, repetere: sequemur et hic institutum nostrum, et de vitiosa syntaxi *) animadversiones quasdam subiiciemus. *Cauenda denique falsa syntaxis.*

*) Tales sunt, quae sequuntur, obseruationes:

I. EVADERE ante et post se habere nominatiuum, recte obseruant grammatici. At multi tamen elegantius se dicere putant: *tu euades in virum doctum.* Notanda ergo regula: EVADERE *nominatiuum personae, et accusatiuum rei cum praepositione* IN *postulat*, id est, si de persona loquimur, nominatiuo opus est; si de re, accusatiuo cum praepositione IN. LIVIVS I, 39. *Iuuenis euasit indolis regiae.* CIC. *in Bruto* 35. *T. Albucius perfectus Epicureus euaserat.* TERENT. *Adelph. III*, 4. *Haec licentia euadet in aliquod malum.* Nimirum EVADERE proprie notat terminum, ad quem quid pertingit, vti recte obseruauit CORTIVS *ad Sallust. de bello Iug. c.* 14. p. 472. et c. 52. *p.* 652. Vnde non modo cum praepositione IN, sed et cum aduerbiis ad locum iungitur. SALLVST. *Iug. c.* 14. *Huccine, Micipsa pater, beneficia euasere?* TERENT. (*Eun.* III, 3, 11. *Sermonem quaerere: vbi friget, huc euasit. Phorm.* IV, 3, 21. *Quid hic coeptat? aut quo euadet hodie?* G.) *Andr. I*, 2. v. 4. *Heri semper leuitas, verebar, quorsum euaderet.* Vbi DONATVS: *ad quam partem erumperet.* Et *euadere est, per quamcumque difficultatem ad aliquid peruenire.* (Sic *euadere in murum, in summum, in fastigium.* Nempe E in compositis saepe motum versus altiora notat, vt *eminere, emergere, eniti, escendere, existere* etc. G.)

II. Genitiuum adſciſcunt verba aeſtimandi. Sed iis perperam vulgo accenſetur verbum CVRO. Nihili ergo eſt phraſis: *parui hoc curo*, pro qua veteres: *parum hoc curo*. CELLAR. *Antibarb. p.* 243. (Sic *facere tanti, quanti, magni, maximi, parui, minoris, minimi* auctores habent: *maioris* nondum, quaerens licet, inueni. G.)

III. Vbi datiuum alias poſtularet conſtructio, ibi ſaepe vſus exigit praepoſitionem cum accuſatiuo vel ablatiuo, et verſa vice. Hinc Latinis ignota eſt ſyntaxis *communicare cui*, pro qua dicendum: *communicare cum quo, vel inter quos*. CICERO *epiſt. ad diuerſ. I*, 7. et *pro P. Quinct. IV*. (Male pro Datiuo a KAPPIO *ad* IENS. p. 161. laudatur LIV. 22, 27. *Sibi communicatum imperium*. Nam adiectum eſt, *cum eo*. CAES. B. Ciu. 3, 18. habent quidem libri, *quibus communicare de maximis rebus Pompeius conſueuerat*. Sed ex perpetuo vſu aureae aetatis Cellarius et GRONOV. Obſ. 2, 6. legunt *quibuscum*, cui lectioni etiam ſuffragatur Codex laudatus DAVISIO, qui habet *quibusque*. G.)

Nec Latinum eſt *conciliare cum aliquo*, pro quo veteres ſemper dicunt *conciliare alicui*. CAES. *de bell. Gall. VII*, 7. Sic et *incumbere libris* perperam dicitur, pro ſtudere. Veteribus enim placebat ſyntaxis: *incumbere in ſtudia, in curam, in rempublicam, ad laudem, ad reipublicae ſalutem, ad bellum*, (proprie *ad remos, ad aratrum*. G.) Exempla collegit CELLAR. *Antibarb. p.* 337.

(Omnes fere conſtructiones admittit *conuenio*. Dicitur enim: *inter nos conuenit ratio accepti et expenſi*; *Optime Lucullo conuenit cum ſorore*; *Cum aduerſariis mihi conuenit, matrem eſſe interfectam a filio*; *Hoc mihi cum tuo fratre conuenit*; *De hoc mihi tecum conuenit*; *Haec fratri mecum non conueniunt*; *Poſterius priori non conuenit*; *Qui ſibi is conueniet*; *Si tibi ita conueniat*; *Conuenit mulier viro in manum*; et *in manum viri*; *In te conuenit*

ſuſpicio;

suspicio; *Contumelia ad maximam partem ciuium conuenit*, etc. G.)

IV. VT, NE, QVO, QVIN, AN, numquam recipiunt futurum subiunctiui, sed exigunt coniugationem periphrasticam. Caue ergo dicas, *nescio an venerit*, pro *nescio an venturus sit*. (Nempe quod vulgo futurum subiunctiui vocant grammatici, plane ad subiunctiuum non pertinet; quare etiam sub *futuri exacti* nomine indicatiuo adscriptum est a GESNERO in Grammatica Cellariana Gottingae A. CIↃIↃCCXXXX. edita. Habet sane vt characterem, ita notionem quoque praeteriti s. exacti temporis. *Cum scribam*, (*wenn ich schreiben werde*) *cum scripsero*, (*wenn ich werde geschrieben haben*). Est ex disciplina antiqua futurum rei perfectae. Vid. OEDERI chronologia Grammatica. G.)

V. Quoties IVBEO accusatiuo personae iungitur, toties exigit infinitiuum actiuum: alias passiuus ponendus est. Sic recte dico: *librum adferri iussit*, *seruulum iussit librum adferre*. Neque tamen σολοικὰ, sed rariora tantum sunt *iubeo tibi*, *iubeo vt*, ceu exemplis compluribus demonstrant IAC. PERIZON. *ad* SANCT. *Mineru II*, 4. 6. *p*. 125. CELLAR. *Antibarb*. *p*. 238. *et* 256. (Aureos falso laudari, ostendit in Fabro GESNERVS. Primi vsi sunt TACITVS, CVRTIVS. *Iubeo tibi* est inter naeuos CASTELLIONIS. Ceterum *iubeo* est populi, leges probantis; Senatui, ICtis, Philosophis *placet*; Senatui etiam *videtur*; Senatores *censent*. G.)

VI. Adiectiua cum infinitiuis non temere iungenda sunt, quia hoc Graecismum redolet. Plerumque enim Latini vel gerundium, vel supinum, vel coniunctionem *vt* cum coniunctiuo, prout res postulat, post adiectiua solent vsurpare. v. c. *cupidus discendi*, *facile ad intelligendum*, vel *intellectu*, *dignus*, *qui* (*vt*) *laudetur*, *mirabile visu*. (Poëtae hanc rationem Graecorum elegantiae caussa affectant. Vid. VECHNER. *Hellenolex*. I,

 2, 21.

2, 21. SANCT. *Min. III*, 6. et ibi SCIOPP. et PERIZON. G.)

VII. AN in dubitatiua sententia repetere vix consueuisse CICERONEM, iam obseruauit CELLAR. in *Antibarb. p.* 228. Semper enim elegantiores, priore loco VTRVM vel encliticum NE; posteriore demum AN ponunt. CVRT. III, 4. *Alexandro, vtrum perseueraret, an abiret, satis incerto.* Quod si tria sunt quaestionis membra, primum comma (VTRVM vel G.) NE; posteriora AN exigunt. CIC. *pro S. Rosc.* 41. *Quaero abs te, iine, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iste non commouebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua videbatur?* (Et *Verr.* 3, 53. *Quid dicetis? vtrum Metellum falsum scribere? an amicum laedendi esse cupidum? an praetorem, quemadmodum prouincia affecta sit, nescire?* G.)

VIII. In constructionibus cum praepositionibus danda est opera, vt ne sine veterum exemplo loquamur. Sic non optime dicitur: *versari circa aliquam rem;* melius *versari in aliqua re.* Ita enim semper loquitur CICERO*). Prius tamen placuit SENECAE *ad Marc.* 29. et SVETON. *de Gramm.* 17. Male quoque dicitur: *ita comparatum est cum hac re*; melius CICERO *in Lael.* 28. *Ita ratio comparata est vitae naturaeque nostrae.* TERENT. *Heaut. III*, 1. *Ita comparata natura omnium hominum.* Talis etiam est formula: *ita se res habet cum hoc,* de qua CELLAR. in *Antibarb. p.* 213. (Sic *bibere in* auro, argento, vitro, maluerunt quam *ex.* G.)

*) Aliquando *versari* idem est ac *circumagi, vexari, agi.* Et haec est elegans loquutio, quae et ipsa eamdem constructionem cum IN postulat. Ita SALLVST. *Iug. c.* 14. *Semperne in sanguine, ferro, fuga, versabimur?* Ita et actiue *versat nos cura*, et HORAT. *Lib. II. v.* 90.

Qui

Qui minus argutos versat furor iste poëtas.
Conf. CORT. *ad Sallust. p.* 473.

§ IX. Inprimis vero cauti esse debemus in *temporibus*, *modis* et *personis*, vbi tanquam ad scopulos offendunt vel exercitati nonnunquam, quoniam Grammatici vulgo hic sunt negligentiores, lingua autem vernacula in errorem veluti rapit scribentes. De *futuro exacto* iam *obseru. IV.* vidimus. De reliquis temporibus et eorum legitima consecutione saepe praecipit ad Homeri *Il.* Clarkius. Loca indicauit in Praefatione. Huius deinde praecepta obseruationibus suis exemplisque Latinis in disputatione elegantissima, cuius titulus est *Chronologia grammatica*, Goettingae illustrauit Oederus. Hic modo obuiam ire placet erroribus iis, quibus diuersa linguarum ratio praebet occasionem. α) Perperam vulgo sic loquuntur v. c. *Fuerunt, qui dixerunt.* Post *Praeteritum* enim requiritur hic apud Romanos *Imperfectum*, diciturque: *Fuerunt, qui dicerent; vidi, qui nescirent; Vixerunt, qui studerent.* β) Post *Futurum* sequatur *Praesens: Erunt, qui dicant*, non *dicent: Erunt, quibus non persuadeatur.* γ) Proprium hoc est Romanis, vt epistolam scribens suum accommodet tempus ad tempus legentis, et *Imperfecto* aut *Perfecto* vtatur, vbi nos Praesens ponimus vel Futurum, quoties nempe de iis rebus sermo est, quae scribenti quidem praesentes aut futurae sunt, praeteriturae autem antea, quam proferantur litterae. Cic. *ep.* I, 2. 9. *Haec scripsi a. d. XVI. Kal. Febr. ante lucem, eo die senatus erat futurus*, non more nostro, *hodie senatus est futurus.* ep. I, 8. 12. *Rem te valde bene gessisse* rumor erat. Expectabantur *litterae tuae: de quibus* eramus *iam cum Pompeio* locuti, *quae si erunt adlatae nostrum studium exstabit in conueniendis magistratibus.* Hoc obseruat Cicero diligenter. δ) *Coniunctiuum modum* amat relatiuum QVI ita, vt ei fere semper iunctum inueniatur, quoties antecesse-

logiam v. c. IAC. PERIZONIO *ad* SANCTII *Mineru.* 2, 3, 8. *p.* 171. Id certum, insolentis formae vocabulum veteribus non ignotum fuisse, adeoque auctoritate se tueri. At aliter sentit SCIOPP. *iudic. de stilo histor. p.* 99. vbi hanc loquutionem, tamquam lutulentam reiicit: quasi ea non vsi essent scriptores optimi, CATO, FANNIVS, NEPOS, TACITVS, et ex argentea aetate APVLEIVS et MINVCIVS FELIX. Vt analogiae non aduersari hanc formam, ostendat SANCTIVS, *in* genitiuo iunxisse veteres, existimat, PERIZONIVS vero potius per ellipsin vocis *tempore* exponit. Sed scire velim, quid sit *tempus praesentiarum.* Fateor, me nondum intelligere loquutionis istius analogiam. (Legitur etiam apud CATONEM de R. R. 144, 4. Peculiaris est de ea disputatio GODEFR. HECHTII Viteb. qua tamen a sententia se dimoueri non passus est PERIZONIVS. Ceterum argumentum ab analogia non est exceptione maius. Sunt solitaria et singularia, bona tamen. Sunt analoga et tamen malae notae: quin analogia mater fecundissima barbarismorum. Interim de hac voce conf. infra ad cap. II. §. 6. fin. G.)

**) (Praecepit haec Caesar in libris, quos de Analogia Grammatica scripsit: post quem neminem harum rerum pudere debet aut poenitere. Pulcherrime Quintil. 1, 12. *An ideo* inquit *minor est M. Tullius orator, quod idem artis huius diligentissimus fuit, et in filio recte loquendi vsquequaque asper quoque exactor? Aut vim C. Caesaris fregerunt editi de analogia libri?* G.)

XIV.

Nec peccandum in flectendis vocabulis.

Parum quoque accurati sunt, qui in declinatione nominum ac pronominum, verborumque coniugatione aberrant. Quum vero nemo ignoret declinationum

et

et coniugationum paradigmata: licebit nobis quaedam tantum, quae vulgo negliguntur, obseruare *).

*) Obseruationes aliae criticae sunt, (v. c. de origine et deriuatione declinationum e Graecis: quartam esse contractam ex tertia: etc. cuius generis multas exhibent Scaliger de caussis L. L. Vossius, Grammaticaeque Perizoniana et Schwarziana. G.) quae huc non pertinent, aliae vere grammaticae, minime negligendae in elegantiore latinitate. Tales sunt, quae sequuntur.

I. AMBO et DVO accusatiuum pluralem masculinum apud meliores auctores, non *ambos* et *duos*, sed *ambo* et *duo* formant. (Gr ἄμφω et δύω. G.) CIC. *epist. ad diuers VII*, 25. *Praeter* DVO NOS. *epist. VII*, 29. DVO *parietes dealbare. epist. ad Att. VII*, 29. *Vos* DVO *delegi. epist. V*, 8. *Quos quidem ego* AMBO *vnice diligo.* VIRGIL. *Georg. IV*, 88.

Verum vbi ductores acie reuocaueris AMBO.
Et Aeneid. XI v. 285.

Si DVO *praeterea tales Idaea tulisset.*

Conferri merentur IO. FR. GRONOV. *ad Liu. XXXV*, 21. et GRAEVIVS *ad Sueton. Claud. XIV.* Ita et alii aureae aetatis scriptores loquuntur, veluti SALLVST. *de bell. Iug. c.* 21. *qui* AMBO *reges adeant.* Et *c.* 28. filium, et cum eo DVO *familiares ad senatum legatos mittit. C.* 102. DVO *quam fidissimos ad eum mitteret.* VARRO *de re rust. lib. I. c.* 18. DVO *villicos*, et *l. III. c.* 1. DVO *libros.*

(Sic *Domi* non est Genitiuus, nisi localis ad quaestionem *vbi*? vt *domi meae* etc. Hunc in censum veniunt etiam eae obseruationes, quae, vt ita dicam, pertinent ad elegantiam Latinitatis obsoletam. Antiquis, vt hoc vtar, Datiui et Ablatiui plurales in *abus* non semper obseruantur, occurrunt apud optimos scriptores *natis*, *diis*

diis etc. pro *natabus*, *deabus*. Sic apud illos frequentes sunt Nominatiui et Accusatiui in IS, vt *pluris*, *omnis*. Notandi etiam Datiui quartae Declinationis in V. Ita casu secundo Tullius quoque *senati* pro senatus dixit *in Caecil.* 5. 19. et *senati consultum Epist. ad diu.* V, 2. fin. etc. G.)

[Porro non video, quo iure vel praecipiant quidam Grammatici recentiores v. c. Schwartzius p. 154. *Gentilium Adiectiuorum* Sextum casum per *e* proferre; vel scribant non pauci, e. g. *in codice Lipsiense, ex bibliotheca Dresdense* etc. cum repugnent non analogia tantum, (pari enim passu ambulant cum adiectiuis, quorum neutra in *e* exeunt), sed consuetudo etiam antiqua, cuius exempla haec sunt: *Hirtii de bello* Hispaniensi *liber*. *De colonia* Narbonensi. Cic. *de or.* II, 55. Mutinensi *acie*. Suet. *Aug.* 12. *bello c.* 84. et *rhet.* I. Philippensi *acie*. *Aug.* 91. *bello*. *c.* 29. *Hor*, I. N.]

II. Quoties post *si* vel *ne* sequitur *quis* pro *aliquis:* toties seruanda est declinatio pronominis *aliquis*. CICERO *pro Archia cap.* I. *Si qua exercitatio dicendi:* non *si quae exercitatio*. [Hoc obseruandum etiam est in Plurali. CIC. *Amic.* 7. *Si qua praeterea sunt*. pro Arch. 5. *Quaere argumenta, si qua potes*. N.]

III. Verbum REVERTOR apud meliores auctores, veluti CICERONEM, CAESAREM, LIVIVM, praeteritum actiue format, *reuertit*, *reverterunt*, *reuertisse*. *Reuersus est* primi dixere ASCONIVS PEDIANVS, PHAEDRVS et VALERIVS MAXIMVS. Immo et TACIT. *Annal. XII*, 21. *non sum dimissus ad te*, *sed* REVERSVS. Vtraque forma verbi in vsu fuit, REVERTO et REVERTOR, vti *diuerto* et *diuertor*, *praeuerto* et *praeuertor*, *quamuis forma* neutra in praeteritis; deponens in praesenti et temporibus inde formatis sit frequentior. Optimum tamen est participium REVERSVS. (*Reuersus est* iam habet NEPOS 2, 5, 2, it. HIRTIVS *de B. Hisp.*

B. Hisp. 13. G.) Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 151. et *cur. poster. p.* 167. (Optime sibi consulunt, qui laborem perlegendi boni Lexici, quale est Fabrianus Thesaurus, et nouus ille Gesneri, non defugiunt. Sic enim fiet, vt nihil temere sit obseruatione dignum, quod illos fugiat. Vt hoc lubentius faciant homines, data est opera, vt exempla ponerentur ob sententiam, historiam, descriptionem, iocum etc. iucunda. G.)

XV.

In particulis dici non potest, quanta sita sit linguae Latinae elegantia. Hic vero ad earum tantum significationem et vsum respicimus *). *Nec in particularum vsu.*

*) Praeclarus *de particulis Latinae Linguae* exstat libellus HOR. TVRSELLINI accessionibus haud contemnendis locupletatus a IAC. THOMASIO et a IO. CONR. SCHWARTZIO, *Lipsiae* cIↃIↃccviiii. et cIↃIↃccxviiii. 8. et cIↃIↃccxxxiiii. 8. (recusus ibidem et auctus cIↃIↃccLI cura Verier. ERNESTI. Sunt et de eadem re ADAM. DVKERI, GODESCH. STEWECHII et PHIL. PAREI libelli. GVNTHERVS quoque pleraque habet. G.) Nos denuo quaedam exempli caussa monebimus.

I. COMMVNITER non idem est ac vulgo, (*gemeiniglich*) sed *indiuisim*, (*gemeinschaftlich*). CICERO *pro S. Rosc. Amerin.* 37. *Iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet.*

II. HACTENVS et ADHVC ita differunt, vt illud de loco, hoc de tempore adhibeatur. CICERO *epist. ad Att. XIII*, 21. *Sed haec hactenus.* Et *ad diuers. V*, 10. *Caesar adhuc de meis supplicationibus non refert.* NEP. *Miltiad.* 5. *Qua pugna nihil adhuc nobilius.* *Hactenus* tamen pro *adhuc* est apud TACIT. *Agric.* 10. *Dispecta est et Thule, quam hactenus nix et hiems abdebat.* CEL-

LAR.

LAR. *cur. post. p.* 407. (Passim ita recentiores. Nempe loci et temporis notiones valde sunt analogae. G.).

III. IVXTA non idem est ac *secundum.* Perperam itaque dicunt: *iuxta Homerum, iuxta diuinum oraculum.* [Ad vegetam L. L. senectutem hunc huius praepositionis vsum refert FVNCCIVS p. 1231. exempla afferens Solini, Nazarii, Hieronymi N.] Rectius dixeris, *iuxta* modo praepositionem, modo esse aduerbium, idemque notare, ac *prope, post, aequali modo.* Hinc dicitur: *sepultus iuxta viam Appiam.* NEP. *Attic.* 22. *Aestum hiememque iuxta ferens.* POMPON. MELA I, 19. *Litteris Graecis et Latinis iuxta eruditus.* SALLVST. *Bell. Iugurt.* 95. Hinc dicitur etiam *iuxta ac, iuxta atque, iuxta cum.* Exempla collegit IAC. PERIZON. *ad* SANCT. *Mineru. I. p.* 102.

IV. QVAMVIS non promiscue vsurpandum pro *etsi, tametsi, licet.* Est enim contractum ex *quantumuis* *) atque hinc iis demum locis recte ponitur, vbi solui in has voces potest. VIRGILIVS *Eclog. II. v.* 16.

QVAMVIS *ille niger,* QVAMVIS *tu candidus esses.*

Id est, *quantumuis niger, quantumuis candidus.* SANCT *Mineru. III. p.* 352. (Notari potest diversa constructionis ratio. In QVAMVIS et ETSI modus pendet ex sententia certa vel incerta: post LICET semper VT intelligitur etc. G.)

*) Negat hoc v. c. PETR. BVRMANNVS *ad Phaedr. lib. I. fab. XVIII. p.* 60. Et sane dicere iam malim, compositam esse particulam ex *quam* et *vis*: *quam* autem idem esse ac *quantum,* vt in illis: *quam essem occupatus, quam velit sit potens: Hic, quam velit, Epicurus iocetur.*

V. QVAN-

V. QVANDOQVE non est *nonnunquam*, vt credere nos iubent vocabularia, sed *quandocumque.* SANCT. *Mineru. III. p.* 497. IO. FR. GRONOV. *ad Liu. I,* 34. Add. BVRM. *ad Petron. p.* 683. et VAVASSOR *de vi et vsu quorundam verb.* voce *quandoque*, vbi eleganter docent, *quandoque* non modo idem esse ac *quandocumque*, sed et aliquando pro *quando*, *quoties*, *quotiescumque*, *si quando*, *tunc quum* accipi: veluti in illo HORATII *de arte poët.* 359. de Choerilo

Quem bis terque bonum, cum risu miror, et idem
Indignor, QVANDOQVE *bonus dormitat Homerus,*

id est, *si quando* (*vel* quandocumque G.) *dormitat.* [Prouerbiorum nempe et sententiarum studium huius corrupit vt multorum locorum sensum. Exemplo sit illud Terentianum *Heaut.* I, 1. 25. *Homo sum; humani nihil a me alienum puto.* Idem experta sunt alia duo Horatii loca S. L. 2, 86. et A. P. 356. G.)

VI. QVOD et VT quomodo differant; pauci norunt, etiam qui in vsu harum particularum non aberrant. Respiciendum est ad comma antecedens, quod quoties sequentis caussa est, vel esse saltim debebat, toties ponendum est VT. Sin minus: vel QVOD, vel *accusatiuus cum infinitiuo.* Recte ergo dicitur apud PLINIVM *epist. I,* 1. *Frequenter hortatus es, vt epistolas, si quas paullo curatius scripsissem, colligerem.* Caussa enim, cur colligeret, debebat esse hortatio. Recte etiam dicitur: *tanta in me exstant merita tua, vt ingrato mihi viuendum moriendumque videatur.* Caussa enim, cur ingrato moriendum sit, est magnitudo meritorum. Contra ea dicendum: *spero, eum sibi haud dissimilem futurum.* Spes enim non est caussa, cur ille sui similis futurus sit. Ex quibus sane patet, quam falso vulgo dicant: *sequitur, quod.*

quod. Veteres enim ſemper hic vſurpare ſolent VT. Vid. CIC. *Paradox. III.* et *de fato* 12. (Notanda ſunt tamen iſta: CIC. *pro Roſc. Am.* 41. ſ. 121. *Non eſt veriſimile, vt Chryſogonus horum litteras adamarit*; et *Verr.* IV, 6, 12. *Veriſimile non eſt, vt ille homo tam locuples, religioni ſuae pecuniam anteponeret.* G.) [Ita etiam LACTANT. *de ira* 10, 44. Quem locum laudavit iam HEVSINGERVS ad NEP. *Hannib.* 1, 1. vbi ſimilis verborum conſtructio. *Si verum eſt, vt populus Romanus omnes gentes virtute ſuperarit.* Idem plura exempla quaerentes ablegat ad GVNTHER. Latin. reſtit. P. II. c. 198. N.]

VII. (Maior etiam corruptela regnat circa vſum Coniunctionis QVOD, vbi accuſatiuus cum infinitiuo poſtulabatur. Quid diſputatum ſit hac de re, et quid de ſingulis, quae proferuntur, exemplis ſentiam, expoſitum eſt peculiari diſputatione Fabriano theſauro a me intexta. Hic teneamus modo illud: *a*) Diſtinguenda eſſe verba *affectuum quorundam a verbis omnium ſenſuum dicendi et ſignificandi.* Illa poſſunt poſt ſe QVOD habere, ſicut nimirum etiam QVIA; haec non poſſunt. *b*) Quae in contrariam ſententiam pro vſu τῆς QVOD allegantur, illa vel manifeſto corrupta, vel peruerſe accepta ſunt, vt diſputatione laudata luculenter oſtenſum eſt. *c*) Quod ſi ad omnia loca reſponderi non poſſit, et ſunt forte duo, tria, in quibus MSS. conſentiunt: innumerabilis tamen multitudo exemplorum contrariorum, vbi accuſatiuo cum infinitiuo vſi ſunt boni auctores, ſatis perſuadet, illud alterum aut corruptum eſſe, aut ab ipſo adeo auctore male poſitum. Idque eo magis, quod Cicero, qui Graeca multa conuertit, ὅτι illud per accuſativum cum infinitiuo reddidit. Vnde nunquam ſuis legibus vſi ſunt Scioppius et Perizonius, licet pro vſu τῆς QVOD et VT vehementer diſputarint. G.)

XVI.

XVI.

Nulla in re facilius labuntur tirones, quam in SYNTAXI. Quum vero nostrum haud sit, regulas, quae in libellis grammaticorum omnibus habentur, repetere: sequemur et hic institutum nostrum, et de vitiosa syntaxi *) animadversiones quasdam subiiciemus. *Cauenda denique falsa syntaxis.*

*) Tales sunt, quae sequuntur, obseruationes:

I. EVADERE ante et post se habere nominatiuum, recte obseruant grammatici. At multi tamen elegantius se dicere putant: *tu euades in virum doctum.* Notanda ergo regula: EVADERE *nominatiuum personae, et accusatiuum rei cum praepositione* IN *postulat*, id est, si de persona loquimur, nominatiuo opus est: si de re, accusatiuo cum praepositione IN. LIVIVS I, 39. *Iuuenis euasit indolis regiae.* CIC. *in Bruto* 35. *T. Albucius perfectus Epicureus euaserat.* TERENT. *Adelph. III*, 4. *Haec licentia euadet in aliquod malum.* Nimirum EVADERE proprie notat terminum, ad quem quid pertingit, vti recte obseruauit CORTIVS *ad Sallust. de bello Iug. c.* 14. p. 472. et c. 52. *p.* 652. Vnde non modo cum praepositione IN, sed et cum aduerbiis ad locum iungitur. SALLVST. *Iug. c.* 14. *Huccine, Micipsa pater, beneficia euasere?* TERENT. (*Eun.* III, 3, 11. *Sermonem quaerere: vbi friget, huc euasit. Phorm.* IV, 3, 21. *Quid hic coeptat? aut quo euadet hodie?* G.) *Andr. I*, 2. v. 4. *Heri semper leuitas, verebar, quorsum euaderet.* Vbi DONATVS: *ad quam partem erumperet.* Et *euadere est, per quamcumque difficultatem ad aliquid peruenire.* (Sic *euadere in murum, in summum, in fastigium.* Nempe E in compositis saepe motum versus altiora notat, vt *eminere, emergere, eniti, escendere, existere* etc. G.)

 II. Geni-

II. Genitiuum adſciſcunt verba aeſtimandi. Sed iis perperam vulgo accenſetur verbum CVRO. Nihili ergo eſt phraſis: *parui hoc curo*, pro qua veteres: *parum hoc curo*. CELLAR. *Antibarb. p.* 243. (Sic *facere tanti, quanti, magni, maximi, parui, minoris, minimi* auctores habent: *maioris* nondum, quaerens licet, inueni. G.)

III. Vbi datiuum alias poſtularet conſtructio, ibi ſaepe vſus exigit praepoſitionem cum accuſatiuo vel ablatiuo, et verſa vice. Hinc Latinis ignota eſt ſyntaxis *communicare cui*, pro qua dicendum: *communicare cum quo, vel inter quos.* CICERO *epiſt. ad diuerſ. I,* 7. et *pro P. Quinct. IV.* (Male pro Datiuo a KAPPIO *ad* IENS. p. 161. laudatur LIV. 22, 27. *Sibi communicatum imperium.* Nam adiectum eſt, *cum eo.* CAES. B. Ciu. 3, 18. habent quidem libri, *quibus communicare de maximis rebus Pompeius conſueuerat.* Sed ex perpetuo vſu aureae aetatis Cellarius et GRONOV. Obſ. 2, 6. legunt *quibuscum*, cui lectioni etiam ſuffragatur Codex laudatus DAVISIO, qui habet *quibusque*. G.)

Nec Latinum eſt *conciliare cum aliquo*, pro quo veteres ſemper dicunt *conciliare alicui*. CAES. *de bell. Gall. VII,* 7. Sic et *incumbere libris* perperam dicitur, pro ſtudere. Veteribus enim placebat ſyntaxis: *incumbere in ſtudia, in curam, in rempublicam, ad laudem, ad reipublicae ſalutem, ad bellum,* (proprie *ad remos, ad aratrum.* G.) Exempla collegit CELLAR. *Antibarb. p.* 337.

(Omnes fere conſtructiones admittit *conuenio*. Dicitur enim: *inter nos conuenit ratio accepti et expenſi; Optime Lucullo conuenit cum ſorore; Cum aduerſariis mihi conuenit, matrem eſſe interfectam a filio; Hoc mihi cum tuo fratre conuenit; De hoc mihi tecum conuenit; Haec fratri mecum non conueniunt; Poſterius priori non conuenit; Qui ſibi is conueniet; Si tibi ita conueniat; Conuenit mulier viro in manum;* et *in manum viri; In te conuenit*

ſuſpicio;

suspicio; *Contumelia ad maximam partem ciuium conuenit*, etc. G.)

IV. VT, NE, QVO, QVIN, AN, numquam recipiunt futurum subiunctiui, sed exigunt coniugationem periphrasticam. Caue ergo dicas, *nescio an venerit*, pro *nescio an venturus sit.* (Nempe quod vulgo futurum subiunctiui vocant grammatici, plane ad subiunctiuum non pertinet; quare etiam sub *futuri exacti* nomine indicatiuo adscriptum est a GESNERO in Grammatica Cellariana Gottingae A. cIↄIↄccxxxx. edita. Habet sane vt characterem, ita notionem quoque praeteriti s. exacti temporis. *Cum scribam*, (*wenn ich schreiben werde*) *cum scripsero*, (*wenn ich werde geschrieben haben*). Est ex disciplina antiqua futurum rei perfectae. Vid. OEDERI chronologia Grammatica. G.)

V. Quoties IVBEO accusatiuo personae iungitur, toties exigit infinitiuum actiuum: alias passiuus ponendus est. Sic recte dico: *librum adferri iussit, seruulum iussit librum adferre.* Neque tamen *σολοικὰ*, sed rariora tantum sunt *iubeo tibi, iubeo vt*, ceu exemplis compluribus demonstrant IAC. PERIZON. *ad* SANCT. *Mineru II*, 4. 6. *p.* 125. CELLAR. *Antibarb. p.* 238. *et* 256. (Aureos falso laudari, ostendit in Fabro GESNERVS. Primi vsi sunt TACITVS, CVRTIVS. *Iubeo tibi* est inter naeuos CASTELLIONIS. Ceterum *iubeo* est populi, leges probantis; Senatui, ICtis, Philosophis *placet*; Senatui etiam *videtur*; Senatores *censent*. G.)

VI. Adiectiua cum infinitiuis non temere iungenda sunt, quia hoc Graecismum redolet. Plerumque enim Latini vel gerundium, vel supinum, vel coniunctionem *vt* cum coniunctiuo, prout res postulat, post adiectiua solent vsurpare. v. c. *cupidus discendi*, *facile ad intelligendum*, vel *intellectu*, *dignus*, *qui* (*vt*) *laudetur*, *mirabile visu.* (Poëtae hanc rationem Graecorum elegantiae caussa affectant. Vid. VECHNER *Hellenolex.* I, 2, 21.

2, 21. SANCT. *Min. III*, 6. et ibi SCIOPP. et PERIZON. G.)

VII. AN in dubitatiua ſententia repetere vix conſueuiſſe CICERONEM, iam obſeruauit CELLAR. in *Antibarb. p.* 228. Semper enim elegantiores, priore loco VTRVM vel encliticum NE; poſteriore demum AN ponunt. CVRT. III, 4. *Alexandro, vtrum perſeueraret, an abiret, ſatis incerto.* Quod ſi tria ſunt quaeſtionis membra, primum comma (VTRVM vel G.) NE; poſteriora AN exigunt. CIC. *pro S. Roſc.* 41. *Quaero abs te, iine, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua videbatur?* (Et *Verr.* 3, 53. *Quid dicetis? vtrum Metellum falſum ſcriberet an amicum laedendi eſſe cupidum? an praetorem, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire?* G.)

VIII. In conſtructionibus cum praepoſitionibus danda eſt opera, vt ne ſine veterum exemplo loquamur. Sic non optime dicitur: *verſari circa aliquam rem;* melius *verſari in aliqua re.* Ita enim ſemper loquitur CICERO *). Prius tamen placuit SENECAE *ad Marc.* 29. et SVETON. *de Gramm.* 17. Male quoque dicitur: *ita comparatum eſt cum hac re*; melius CICERO *in Lael.* 28. *Ita ratio comparata eſt vitae naturaeque noſtrae.* TERENT. *Heaut. III*, 1. *Ita comparata natura omnium hominum.* Talis etiam eſt formula: *ita ſe res habet cum hoc*, de qua CELLAR. in *Antibarb. p.* 213. (Sic *bibere in* auro, argento, vitro, maluerunt quam *ex.* G.)

*) Aliquando *verſari* idem eſt ac *circumagi, vexari, agi.* Et haec eſt elegans loquutio, quae et ipſa eamdem conſtructionem cum IN poſtulat. Ita SALLVST. *Iug. c.* 14. *Semperne in ſanguine, ferro, fuga, verſabimur?* Ita et actiue *verſat nos cura*, et HORAT. *Lib. II. v.* 90.

Qui

Qui minus argutos verſat furor iſte poëtas.
Conf. CORT. *ad Salluſt. p.* 473.

§ IX. Inprimis vero cauti eſſe debemus in *temporibus*, *modis* et *perſonis*, vbi tanquam ad ſcopulos offendunt vel exercitati nonnunquam, quoniam Grammatici vulgo hic ſunt negligentiores, lingua autem vernacula in errorem veluti rapit ſcribentes. De *futuro exacto* iam *obſeru. IV.* vidimus. De reliquis temporibus et eorum legitima conſecutione ſaepe praecipit ad Homeri *Il.* Clarkius. Loca indicauit in Praefatione. Huius deinde praecepta obſeruationibus ſuis exemplisque Latinis in diſputatione elegantiſſima, cuius titulus eſt *Chronologia grammatica*, Goettingae illuſtrauit Oederus. Hic modo obuiam ire placet erroribus iis, quibus diuerſa linguarum ratio praebet occaſionem. α) Perperam vulgo ſic loquuntur v. c. *Fuerunt, qui dixerunt.* Poſt *Praeteritum* enim requiritur hic apud Romanos *Imperfectum*, diciturque: *Fuerunt, qui dicerent; vidi, qui neſcirent*; *Vixerunt, qui ſtuderent.* β) Poſt *Futurum* ſequatur *Praeſens*: *Erunt, qui dicant*, non *dicent*: *Erunt, quibus non perſuadeatur.* γ) Proprium hoc eſt Romanis, vt epiſtolam ſcribens ſuum accommodet tempus ad tempus legentis, et *Imperfecto* aut *Perfecto* vtatur, vbi nos Praeſens ponimus vel Futurum, quoties nempe de iis rebus ſermo eſt, quae ſcribenti quidem praeſentes aut futurae ſunt, praeteriturae autem antea, quam proferantur litterae. Cic. *ep.* I, 2. 9. *Haec ſcripſi a. d. XVI. Kal. Febr. ante lucem, eo die ſenatus erat futurus*, non more noſtro, *hodie ſenatus eſt futurus*, ep. 1, 8. 12. *Rem te valde bene geſſiſſe* rumor erat. Expectabantur *litterae tuae: de quibus* eramus *iam cum Pompeio* locuti, *quae ſi erunt adlatae noſtrum ſtudium exſtabit in conueniendis magiſtratibus.* Hoc obſeruat. Cicero diligenter. δ) *Coniunctiuum modum* amat relatiuum QVI ita, vt ei fere ſemper iunctum inueniatur, quoties an-

 teceſſe-

tecesserint coniunctiui, accusatiui cum infinitiuo, aut verba vim praedicati habentia, verbum in primis substantiuum Cic. *de Orat.* I, 3. 9. *Difficile est enumerare, quot viri fuerint:* qui *non vna aliqua in re separatim* elaborarint, *sed omnia quaecunque possent, vel scientiae peruestigatione, vel disserendi ratione* comprehenderint. 8. 31. *Quid est tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere unum,* qui *id,* quod *omnibus natura* sit *datum vel solus, vel cum paucis facere* possit? *Ep.* I, 1. 2. *Regis caussa, si qui sunt,* qui velint. *pro Balb.* 27. *Si qui sunt,* quibus *infinitum* sit *odium.* Sic: *sunt, qui dicant: Erunt, qui putent: habes auctorem, qui affirmet: non inuenies, qui tradat.* etc. *e*) In *personis* videbimus, vt relatiuo QVI persona subiungatur ea, quae praecesserit, dicamusque v. c. *haud sum, qui mentiar,* non *mentiatur: Sum qui litteras amem,* non *amet.* Cic. *Phil.* II, 34. 85. *Tu ergo vnus, scelerate, inuentus es,* qui *cum auctor regni esses; eum, quem collegam regni habebas, dominum habere* velles; *et idem* tentares, *quid populus R. ferre et pati posset.* Ep IV, 7, 2. *Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, praeclare memini.* N.]

XVII.

Fundamenta syntaxeos ornatae.

Praecipue hic locum inuenit syntaxis ORNATA, quippe quam vulgo *) praetermittunt grammatici. Ea vero quum partim in positione, partim in additione, partim in abiectione, partim denique in commutatione vocum consistat: de singulis non obiter agemus.

*) (Illud iam non ita esse, reuincunt vulgatissimae hodie Grammaticae, Cellariana, Marchica, Langiana etc. G.)

XVIII.

XVIII.

Ad pofitionem vocum quod attinet, quamquam is eft linguae Latinae genius, vt in ea verborum ordo non tam arctis legibus adftringatur, ac in aliis linguis: caue tamen exiftimes, plane nullum in ea effe certum verborum ordinem *). Quare non perinde eft, quo ordine colloces vocabula, fed obferuandae funt regulae quaedam, quae dici non poteft, quantum elegantiae fermoni Latino concilient **).

De vocum pofitione an quaedam exftent certae regulae?

*) Mireris ergo, quo iure fcribere potuerit IAC. LODOICVS STREBAEVS *de elect. et colloc. verb. I,* 4. *p.* 18. *In oratione nulla verbo propria fedes eft, nullus certus et immutabilis locus, nullus vmquam fuit fic deftinatus ordo, vt eius mutatio deformis et inelegans effet.* Sane quantum ratio hunc virum doctum fugiat, vel inde patet, quod ordo verborum, in poëtis facile tolerandus, in oratione foluta plane abfonus effet futurus. Ait HORATIVS *Carmin. lib. IV. od. XV. v.* 1. 2.

Phoebus volentem praelia me loqui
Victas et vrbes, increpuit lyra.

Iam fi quis in profa oratione, eodem feruato verborum ordine, diceret: *pater volentem feruos filium occidere; miferas et ancillas, caftigauit gladio*: quis, quaefo, ferret ita loquentem? Ex quo fane clariffime patet, in Latina quoque lingua effe aliquem verborum ordinem, certasque adeo regulas, quae nifi obferuentur, confufum ac hiulcum inde nafci oporteat orationis genus. (Non potuit hoc fibi velle STREBAEVS, plane nihil referre, quomodocunque collocentur verba. Sic enim fua ipfius vineta caederet. Sed hoc indicauit, quod res ipfa loquitur, non effe certum per-

petuumque vt apud Germanos v. c. Gallosque assignatum locum verbo, aut alteri orationis parti, non esse certum *constructionis*, quem vocant grammatici, *ordinem*. Interim toto libro tuetur, ordinem esse, numerum esse. Sed is nimirum ita fluctuat; ita liber est, vt intra praecepta pauca includi non possit. Dedit nuper XXX. regulas AVG. GEHLIVS in *Ratione ordinationis verborum* etc. Hamb. 1746. 4. qui libellus sane propter exempla vtilissimus est. G.) [Hoc tamen tenendum est, esse quasdam dicendi formas, vbi ordo verborum non liber sit, sed vsu, aut alia qua de caussa certus ac definitus. Sic dixerunt semper *Iupiter* O. M. *Flamen dialis*, *Fratres aruales*, *Pontifex Maximus*, *Populus Romanus*, *Pater patratus*, *Patres conscripti*. *Tribunitiae potestatis*, *Libri lintei*. *Cicero filius*. *Tiberis fluuius*, *s. amnis*, *Pompeius*, *vir clarissimus* etc. Immutati certe ordinis exempla vix occurrent, nisi apud poëtas huic legi non adstringendos. N.]

**) (Numerosae orationis quanta vis sit, Tullio credamus, qui exclamasse auditores dicit *de Orat.* I, 33, 152. si verba apte numeroseque cecidissent. Sic *Orat.* 63, 214. plaudunt homines ad illud Carbonis: *Patris dictum sapiens*, *temeritas filii comprobauit*. Itaque imitatus ipse Cicero *de Diuinat.* I, 23, 46. hoc modo: *Matris somnium immanis filii crudelitas comprobauit*. Conf. VOSS. *Instit. Rhet.* IV, 4, 5. G.) Vere ergo ordo et collocatio verborum in eloquentia omne fert punctum, adeo, vt quidquid orationi gratiae inest, pereat, si verborum turbes ordinem. (Videantur omnino exempla commutati ordinis apud CIC. *Orat.* 70. s. 232. G.) Elegantissima sunt illa CICERONIS *de orat.* I, I. *Cogitandi mihi saepe numero, et memoria vetera repetenti, perbeati fuisse, Quincte frater, illi videri solent, qui in optima republica, quum et honoribus et rerum gestarum gloria florerent, eum vitae cursum*

sum tenere potuerunt, vt vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. Iam verborum tantum collocationem muta, et periodum hunc in modum refinge: *Quincte frater, saepe numero mihi cogitanti, et repetenti memoria vetera, illi perbeati fuisse videri solent, qui quum et honoribus florerent, et rerum gestarum gloria, eum potuerunt tenere cursum vitae, vt vel sine periculo in negotio, vel cum dignitate esse possent in otio.* Tuam fidem, lector, an pristinae elegantiae Ciceronianae vel vola vel vestigium superest? Nonne coquum potius aliquem aut calonem, quam Ciceronem audire tibi videris? Et tamen verba omnia Ciceronis retenta: solumque immutatum esse ordinem et collocationem verborum animaduertis. Quae quum ita sint, quantum hac in re positum sit momenti, satis superque intelliges. (Contra ea LAZARVS BONAMICVS orationem PHILELPHI solo verborum ordine immutato ex subagresti et inconcinna elegantem et sonoram reddidit. vid. VOSS. *Instit. Rhetor.* p. 164. Ceterum illa ad lectorem prouocatio de erudito lectore tantum accipienda, qui longo vsu teretes aures habeat: alius quiuis, licet alia omni doctrina politus, nihil discriminis sentiet. Exercitatio, vt in omni alio sensuum iudicio, hic regnat. G.)

XIX.

Operae pretium itaque fuerit, potiores, quae huc pertinent, regulas paullo accuratius exponere, idoneisque illustrare exemplis *), vt quis sit hac in re linguae Latinae genius, tanto facilius possit intelligi. *Quales sint illae regulae.*

*) Multi iam inde a renatis litteris prodierunt libelli de elegantiis Latinae linguae, (quorum recensum agit MORHOF. *Polyb.* 4, 10, 11; plures

plures etiam, qui compilauit reliquos, nominat CHRISTO. ARNOLD in praefatione ad suum *Latinae linguae ornatum*, G.) in quibus etiam de ordine et collocatione verborum praecipere solent auctores. [Accomodatissimae fere puerorum studiis sunt Vogelmanni *elegantiae latini sermonis exemplis Ciceronianis illustratae.* N.] Sed quum et hic multa parum accurate, multa perperam dicantur: nos ea, quae certa sunt, consectabimur.

De transpositione regulae.

I. *Vocatiuus non statim ab initio, sed plerumque* *) *post aliquot verba, nonnumquam etiam in posteriore periodi membro locum occupat.* NEPOS *in prooem.* I. *Non dubito, fore plerosque* ATTICE, *qui hoc genus scripturae leue, ac non satis dignum summorum virorum personis iudicent.* CICERO *in orat.* I. *Vtrum difficilius, aut maius esset negare tibi saepius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu multumque,* BRVTE, *dubitaui.* Vbi vocatiuus in postremum denique periodi membrum eleganter reiectus est.

*) Attamen, si adfectus exprimendus sit, vocatiuus et primum statim locum recte occupat, et nonnumquam bis vel ter repetitur. TERENT. *Andr. I,* 5, 47. *O Mysis, Mysis, etiam nunc mihi scripta ita dicta sunt in animo Chrysidis de Glycerio.* Vbi DONATVS: *Primum vocandi, alterum increpandi est.* Ego vtrumque adfectus cuiusdam esse existimo, vt illud CICERONIS *ad Q. Fratrem: Mi frater, mi frater, mi frater.*

II. *Casus obliqui, si id sensus orationis ferat, eleganter nominatiuo praemittuntur.* CIC. *orat.* 2. *Nec simulacro Iouis Olympii, aut Doryphori statua deterriti, reliqui minus experti sunt, quid efficere, aut quo progredi possent.* Si hic nominatiuum *reliqui deterriti* priore loco posueris, omnis peribit periodi venustas. (Vid. Principia Orationum

num CIC. *in Catil.* 3. *pro M. Marcello, pro Ligario* etc. G.)

III. *Propositiones incidentes Logicis vocatae,* (et quaecunque adiectiuis declarandi vel definiendi caussa adiiciuntur. G.) *eleganter adiectiuis et substantiuis, aut certe reliquae orationi interferuntur.* CIC. *Catiln. III,* I. *Profecto quoniam illum, qui hanc vrbem condidit, Romulum, ad Deos immortales beneuolentia, fama extulimus.* Hic propositio, *qui hanc vrbem condidit,* incidens est. IDEM *Catil. IV,* 10. *Anteponatur omnibus Pompeius, cuius res gestae atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur.* Hic denuo incidens propositio, *quibus solis cursus,* non potuisset elegantiorem locum, quam inter adiectiuum et substantiuum occupare.

IV. *Idem tenendum est de ea propositione, quae comparatiuos, aut verba* MALO *et* PRAESTAT, *sequitur.* Haec enim eleganter comparatiuo aut certe verbo suo praemittitur. Sic eleganter CICERO *pro M. Marcello* I. *Est vero fortunatus ille, cuius ex salute non minor paene ad omnes, quam ad illum ventura sit, laetitia peruenerit.* *). Muta quaeso vocabulorum ordinem, et propositionem, *quam ad illum ventura sit,* postremo loco pone; denuo profecto videbis: totam orationem hiulcam fieri. Ita eleganter etiam dixeris *vir pace, quam bello, illustrior;* minus eleganter, *vir illustrior pace, quam bello.* (Sic, *Cato esse quam videri bonus malebat* etc. G.)

*) Bis eo loquendi genere in vna eademque periodo vtitur QVINCTIL. *Instit. orat. lib. V.* c. 13. *Tanto est accusare, quam defendere, quanto facere, quam sanare, vulnera, facilius.*

V. *Propositiones conditionales* *) *nonnumquam eleganter veluti per* παρένθεσιν *reliquae orationi inseruntur.* CORN. NEP. *Agesil.* 5. *Namque illa multitudine, si sana mens esset, Graeciae supplicium Persas dare potuisse.*

*) (Tales

*) (Tales sunt, *nisi fallor, si me audis, si hunc hominem putas aliquid videre, nisi animo tuo excidimus* etc. G.)

VI. Eiusdem conditionis sunt formulae: *mihi crede, pro eo, ac debui, pro tua sapientia, qua es animi perspicacia, qui est insignis tuus in nos amor, vt tum erant tempora*, cet. Eae enim omnes quasi per παρένθεσιν reliquae orationi inseruntur, e. g. CIC. *epist. ad diuers. XII*, 1. *Finem nullum facio,* MIHI CREDE, *Cassi, de te et Bruto nostro, id est, de tota republica, cogitandi.* Ad eumdem SVLPICIVS *epist. IV*, 5. *Posteaquam mihi renunciatum est, de obitu Tulliae, filiae tuae, sane quam* PRO EO, AC DEBVI, *grauiter molesteque tuli.* NEPOS *Attic.* I. *Patre vsus est diligente, indulgente, et* VT TVM *erant tempora, diti.* (CIC. *Ver.* III, 54. *Pro eo, vt temporis difficultas, aratorumque penuria tulit.* Ibid. c. 56. *Incredibile dictu est, iudices: sed et factum et tota Sicilia peruulgatum.* G.) Elegantes admodum sunt hae similesque parentheses, et hinc veteribus familiarissimae.

VII. *Coniugationum tempora ex participiis et verbo substantiuo composita pereleganter diuelluntur, et quaedam inter vtraque inseruntur.* CIC. *epist. ad Q. Fratr. I*, 1. *Non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuntii, famaque denique ipsa* ESSET *sua celeritate* SVPERATVRA. Rescribe superatura esset, et multum peribit elegantiae. IDEM *de finib. II*, 16. *Nulla quaestio* DECRETA *a senatu* EST.

VIII. *Nec minor est orationis elegantia, si duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eodem modo seiunguntur.* CIC. *de fin. II*, 16. *Quae est ista laus, quae* POSSIT *e macello* PETI? IDEM *de offic. II*, 20. *Sed quum in beneficiis collocandis aut mores* SPECTARI, *aut fortuna* SOLEAT.

IX. *Comparatiui et superlatiui elegantissime periodum claudunt.* (Comparatiui, quia Ditro-

chaeo

chaeo finiuntur in obliquis; superlatiui, quod polysyllabi. G.) V. C. MANVT. *epist. I*, 20. *Solent esse, quae minus exspectantur*, LAETIORA. CIC. *de nat. Deor. 1*, 20. *Hunc Deum rite beatum dixerimus: vestrum vero* LABORIOSISSIMVM.

X. *Eleganter quoque postremum in oratione locum occupant casus obliqui a voce* NEMO. PLIN. *epist. IV*, 30. *Ego videor habere multos amicos; sed huius generis, cuius et tu quaeris, et res exigit, prope* NEMINEM.

XI. *Adiectiua substantiuis siue praeponas, siue postponas, perinde est.* [Hac tamen regula eximenda sunt exempla ista, de quibus monuimus §. praecedente, v. c. *Deus* O. M. *libri lintei* etc. N.] Pronomina tamen possessiua MEVS, TVVS, SVVS, NOSTER, VESTER, substantiuis suis saepissime postponuntur. Sin addatur praepositio cum suo casu, perinde erit, siue praeponas, siue postponas, dummodo praepositionem cum casu suo inferas inter adiectiuum et substantiuum. Sic semper dicunt Latini: *Amici tui*, *rerum suarum*, *sententiam meam.* Ast promiscue dicunt: *amor erga me tuus*, *tuorum erga me meritorum.* Vid. CIC. *epist. ad diuers. I*, I. (Quin has ipsas obseruationes s. exceptiones parum certas esse, et quidquid de ordine adiectiuorum et substantiuorum disputatur, certum est. Vid. QVINCTIL. IX, 4. et ibi BVRMANNVS p. 835. Vnum forte hoc praecipere ausim, videndum esse, vt variemus orationem, nunc praeponamus adiectiuum suo substantiuo, nunc postponamus, *Amant alterna Camenae* Romanae. G.)

XII. *Plura vnius commatis pronomina scite coniunguntur.* V. C. *si* QVA TIBI NOSTRAE *cladis est memoria.*

XIII. *Inter adiectiuum et substantiuum aliquid interponere solere Latinos, iam pueris notum est.* Prouidendum tamen, ne interpositio ista sensum turbet aut adfectationis aliquid redoleat. Eleganter

ganter ait NEPOS *Alcib.* 9. *Quem quidem adeo sua cepit humanitate.* At si dixeris: *adeo sua quidem quem humanitate cepit:* nulla amplius erit orationis venustas. (Nimirum α) pronomen relatiuum in prosa ab initio commatis esse debet; in poësi etiam non nimis reiici; β) ή *quidem* non potest differri nimis longe. G).

XIV. Coniunctionis, SI, NISI, VT voci vni aut alteri eleganter postponuntur, (id est ad verba sua admouentur propius. G.) CORN. NEP. *Miltiad.* I. *Id si fecissent.* Elegans inprimis est NIHIL VT: *litterae tuae ita conscriptae sunt,* NIHIL VT *iis esse possit elegantius.* Immo generatim TVRSELIN. *de partic. Lat. orat. c.* 200. §. 4. *p.* 146. *ed. Rich. Ketelii:* VT *saepe elegantiae caussa ex primo loco recipit se in secundum, praesertim si cum* VIX, NVLLVS, NEMO, TANTVM, *copuletur: vix vt, nullus vt, nemo vt, tantum vt. Exempla passim exstant.* Idem obseruat de coniunctione SI, quae pronominibus praecipue eleganter postponitur, *c.* 168. §. 4. *p.* 118.

XV. *Si aliena verba recensentur, non vtendum est formulis:* ITA DIXIT, IN HAEC VERBA ERVPIT, *cet. sed verbis* INQVIT, AIT, *quae semper post verba nonnulla ipsi inseruntur orationi.* CORN. NEP. *Att.* 4. *Cui quum persuadere tentaret: noli, oro te,* INQVIT *Pomponius, aduersus eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.* Et c. 21. *Hos vt venisse vidit, in cubitum nixus: Quantam,* INQVIT, *curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil opus est pluribus verbis commemorare.* (Hoc non ita accipiendum esse, quasi aliud ponere, quam *inquit* aut *ait*, sit flagitium, euincunt haec Liuii: I, 28. *Tum ita Tullius infit;* ibid. *Rex cetera peragit;* I, 32. *Bellum ita indicit;* ibid. *His verbis patres consulebat;* I, 52. *Ita verba fecit.* Saepe elliptice aliorum verba ponit, v. c. I, 48. *Ille ferociter*

ad

ad haec; II, 29. *Tum demum consules;* Ita II, 46. etc. Sunt et infinitae orationis exempla I, 47. bis. I, 50. I, 53. II, 2. bis. II, 3. II, 6. II, 15. etc. G.)

Locum id habet, si verba directe recenseantur. Nam si oblique: omnia per accusatiuos et infinitiuos proferuntur, sine verbo *inquit.* TAC. *Annal. I, 4. Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant, trucem Agrippam, et ignominia accensum neque aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturae aetatis, spectatum bello, sed vetere et insita Claudiae genti superbia; multaque indicia saeuitiae, quamquam premantur, erumpere.*

XVI. *In ordine et collocatione vocum quam maxime etiam cauenda* ὁμοιοτέλευτα, *seu similiter cadentia, quae vix fert subtile Romanarum aurium iudicium.* Sic statim aures offenderent haec: *non aliquo timore, sed partim dolore.* Ast elegantius CICERO *pro Marcello* 1. *Diuturni, inquit, silentii, quo eram his temporibus vsus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia finem hodiernus dies attulit.* Si ergo transponas quaedam vocabula, facile ὁμοιοτέλευτα cauebis. Sic κακοφωνία offendent, quae sequuntur: *neque vero disiunctissimas terras citius potuisse peragrari cuiusquam* passibus, quam tuis cursibus. Elegantius CICERO *pro Marcell.* 2. *Nec vero disiunctissimas terras citius cuiusquam potuisse peragrari passibus, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis illustratae sunt.* Mireris ergo, ecclesiae patres, et maxime AVGVSTINVM, maximas in hisce ὁμοιοτελεύτοις quaesiuisse delicias. (Hoc elegantiae genus a barbaris septentrionalibus inuectum, quorum aures sonorum illa similitudine demulcebantur, vt satis poësis illorum indicat, quam paene totam in eiusmodi similitudine clausulari ponebant: qua de re multum queritur IS. VOSSIVS *de poëmatum caussa et viribus rhythmi.* Augustini tamen

ὁμοιοτε-

ὁμοιοτελευτῶν studium praecipue ad sermones et scripta popularia pertinet. In libris de Ciuit. Dei rarius ea obseruantur. In epistolis etiam ad viros doctos sibi temperasse videtur, sed in aliis sibi indulget tanto liberius. G.)

XVII. Denique et id cauendum in ordine et collocatione verborum, *ne imprudenti tibi versus loco prosae orationis nascantur.* QVINCTIL. *Instit. orat. Lib. IX. c.* 4. [cf. Demetr. Phal. S. CXIX. Hermog. περὶ ἰδ. I, 12. p. 367. N.] Sane nec ipse CICERO sibi ab hoc orationis naeuo satis cauere potuit. En enim hexametrum, qui illi in oratione *pro Archia* 1. obrepsit:

In quo me non inficior mediocriter esse
Versatum

Et de oratore 3, 5. vbi (*i. e.* quo in libro c. 44. sq. G.) ipse hoc vitium incessit, totum distichon imprudens inseruit: *ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo*

Complexi, plus multo etiam vidisse videntur,
Quam quantum nostrorum ingeniorum acies

intueri potest. (De versu in prosa, plurimos laudat FABRIC. *Bibl. Lat.* T. II. p. 746. sq. G.) [Conf. VOSS. Rhet. IV, 4, 3. CIC. praesertim *Orat.* 56, 189. sq. Neque tamen simpliciter et omnes damnandos esse in oratione versus, quin hos illi, tecti si sint, nonnumquam ornatum conciliare, assentior GVIL. BERGERO, in Commentario politissimo *de naturali pulchritudine orationis* a p. 317-333. super hac re suauissime disputanti. Accire versus in prosam et data opera elaborare, equidem stultitiam et vitium esse censeo; anxie autem inter scribendum cauere, ne quis forte fortuna irrepat, (nisi forte ita sis poëta, vt sit metuendum, ne quicquid dicas versus sit;) aut quaerere in scriptis alienis, quo illa eo nomine reprehendas, putidam interpretor diligentiam. Sponte nati versiculi in oratione numerosa et sonora, sunt,

ſunt, ſi non ſemper amandi plane, certe tolerandi, idque eo magis, quia fieri vix poteſt, quin ſubinde emergat talis verborum ordinatio, quae non genium quidem, ſed numeros tamen verſus referat. Nihil minus egerunt diuini ſcriptores, quibus hiſtoriam ſuam perſcribere iniunxit dominus noſter, quam vt verborum ſtuduerint compoſitioni oratoriae et aures implenti, et tamen memini me puerum in illis multos inuenire verſiculos, quum nauſeae ex omnium vocabulorum analyſi quam vocant, et faſtidioſa repetitione orienti, inter alia hoc ludo occurrerem. En illorum ſpecimen,

Matth. III, 13. παραγίνεται
Πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.
Cap. V, 33. ἐῤῥέθη
Τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις etc.
Cap. IX, 33.
Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν etc.

Sed nolo repueraſcere. Hoc volo, nullum eſſe librum, cuius ſcriptura ſit libera et naturalis, nec affectata ac male exquiſita, vbi non hinc inde verba ita collocata reperias, vt verſus per ſe impleantur. Non tamen amem illos iis in locis, vbi nimis conſpicui ſint, v. c. in principiis aut fine periodorum; quo enim occultiores ſunt, eo ſunt tolerabiliores. Aliud tamen in hiſtoria decorum regnare videtur. Liuius certe obſeruante Quinctil. IX, 4. 74. hexametri exordio coepit. *Facturuſne operae pretium ſim*; Salluſtius in principio belli Iug. hunc poſuit Spondaicum, *Bellum ſcripturus ſum, quod populus Romanus:* et Taciti prima Annalium verba verſus ſunt *Vrbem Romam a principio reges habuere.* Nimirum hiſtoricus medius incedit inter oratorem et poëtam, et licet illi eſſe numeroſior. Conf. Scalig. *de cauſſis* L. L. 1. 1. *Eſt enim hiſtoria proxima poëtis et quodam modo carmen ſolutum.* Quint. X, 1. 31. Hinc

apud Historicos versuum ingens est prouentus, de quibus vberius differit Sebast. Maccius *de historia scribenda*, vbi inter alia, *apud probatos auctores*, inquit, *consuetudine id ita introductum est, vt versus ita apponere vel in exordiis, vel in progressionibus, orationis historicae, dummodo tales sint, quales Liuiani, non solum negligentiae, seu imperitiae, non sit, sed diligentiae ac summae industriae et eruditionis nota habeatur. Proinde non tam vitium non sapit, quam artificium, et studium maximum, grauitatis et maiestatis plenum, omnibus notum apertumque facit. Quod enim sine cura tractatum, et tanquam sua sponte natum affertur, grauitatem quandam et maiestatem, summo cum lepore et iucunditate coniunctam, parit.* Tum versus apud Xenophontem, Platonem, Aristotelem etc. inueniendos indicat. N.]

XX.

Regulae de additione vocum.

Haec de positione atque ordine vocabulorum sufficiant. Non minor in additione vocum quarumdam sita est elegantia, de qua ipsa quoque paucas easque perspicuas dabimus regulas *).

*) Regulae potiores hae fere sunt.

I. *Initio periodi saepe ponitur* EGO, *quod alias omitti posset, et tunc ei additur* VERO, (*asseuerandi, augendi etiam interdum particula, non adversandi.* G.) CIC. *epist. ad diuers. IV*, 6. *Ego vero, Serui, vellem in meo grauissimo casu adfuisses.* Immo generatim hoc indicium est responsionis, qua alterius dicta probamus. CIC. *l. IX. ad diuers. epist.* 5. *Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore.* IDEM *l. XVI. ep.* 23. *Tu vero confice professionem, si potes.* TER. *Eun. V*, 2. *v.* 45. *Ego vero maneo.* Vbi DONATVS: *modo* VERO *consentientis est adverbium.* (Nempe significat *verum est.* G.)

II. Quo-

II. Quoties de nobis ipsis loquimur, modestiae caussa addimus QVIDEM. PLAVT. *Epidic. I,* 2. v. 8. *Iam istoc probior es, meo quidem animo, cum in amore temperes.* (In vniuersum vim quandam restringendi habet, vt CERTE, MINIMVM. Nimirum indicamus non totum et vniversum nos velle confirmare, sed de parte quadam tanto confidentius. G.)

III. *Superlatiuis eleganter adduntur aduerbia* QVAM, LONGE, MVLTO, v. c. *longe audacissimus, multo iucundissima, quam occultissime traiecto amni.* LIV. *Hist. XXI,* 27. (*Bellum gereremus cum tyranno, quam qui umquam saeuissimo et violentissimo in suos.* LIV. 34, 32. Ita VNVS, OMNIVM, *quotquot sunt, fuerunt, erunt, omnium, quos sol vidit, terra aluit, bipedum nequissimus.* G).

IV. *Eleganter quoque iisdem superlatiuis additur* QVISQVE v. c. CIC. *pro Archia* II. *Trahimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur.* (Inprimis Cicero ita iungit VT QVISQVE *optime dicit*, ITA *maxime dicendi difficultatem pertimescit.* de Orat. I, 26. 120. etc. conf. infra §. XXII, *** 2. G.)

V. *Comparatiuis quoque non sine elegantia adnes ablatiuos* IVSTO, SOLITO, DICTO, SPE, OPINIONE. v. c. *ad rem iusto attentior, solito maior, dicto citius, spe melior.* Exempla plura collegit CORTIVS *ad Sallust. p.* 785. Ipse SALLVST. *Iug. c.* 85. *Opinione asperius est.* CIC. *in Bruto c.* I. addit *omnium: opinione omnium maiorem cepi dolorem.* SALL. *Iug. c.* 75. *Commeatus spe amplior.* SENECA *de morte Claud. c.* 16. *Dicto citius.* (*Totum fere huc pertinet carmen Polyphemi de Galatea apud Ouid. Met.* 13, 789. *sq.* Talia etiam sunt *laude mea maior, cogitatione celerior, Euro velocior, coruo viuacior* etc. quae non tam ad verborum elegantiam, quam ad cogitandi et comparandi felicitatem pertinent; et prouerbii vim habent. G.)

VI. Verbis, quae *fpem* vel *opinionem* denotant, Latini eleganter addunt FORE vel FVTVRVM ESSE, *fequente vel* QVI, *vel* VT *cum praefente vel imperfecto coniunctiui.* NEP. *prooem.* I. *Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus fcripturae leue, et non fatis dignum fummorum virorum perfonis iudicent.* Eodem modo dicitur: *fpero fore, vt in gratiam tecum redeat. Numquam ratus fum fore (futurum), vt tantae opes tam celeriter conciderent.* (Hoc ad euitandum ὁμοιόπτωτον pertinet, ne dicere cogamur, v. g. *fpero illum in gratiam tuam rediturum,* vbi litterae mugientis repetitio ingratum aliquid habet: interdum ne adeft quidem participium futuri temporis et infinitiuus adeo periphrafticus, e. g. *numquam futurum fpero, vt huius nos confilii poeniteat.* Talia funt, *oportet, decet, piget, taedet,* et imperfonalia alia. G.)

VII. *Eamdem prae fe elegantiam ferunt formulae,* ACCIDIT, FIT, FACTVM EST, FVTVRVM EST, *quae verbis additae euentum vel confequentiam indicant.* Sufficeret fane, fi diceres: *putaresne, mihi vmquam verba deeffe poffe?* Sed elegantius CICERO: *putaresne vmquam accidere poffe, vt mihi verba deeffent?* Ita et NEPOS *Alcib.* 3. *Id quum adpararetur, priusquam claffis exiret,* ACCIDIT, *vt vna nocte omnes Hermae deiicerentur.* Eodem exemplo dices: *quum in eo effet, vt oppido potiretur,* FACTVM EST, *nefcio quo cafu, vt pars muri corrueret.* Item: *nifi fignum receptui dederis,* FVTVRVM EST *profecto, vt rem famamque perdas.* (Pertinent tamen pleraeque formulae vel ad cafum defignandum, vt *accidit, factum eft*; Itaque illud non adhibetur de rebus phyfica neceffitate quadam inter fe connexis, v. g. *accidit, vt fol oriretur*: vel longius res remouentur, *futurum eft, es wird noch dahin kommen.* Sed quicquid eius fit, tamen id ipfum quoque ad amplificationem pertinet, etc. G.)

VIII. *Quaestio* QVID vel CVR *eleganter augetur formula veteribus frequentissima:* QVID EST, QVOD v. c. *quibus subtractis, quid est, quod delectare nos possit*? (Gallorum vsus, *qu'est ce que c'est?* Ita *quid est, quod mihi irascaris? quid est, cur mihi tantopere* aduerseris? G.)

IX. *Nominibus propriis obscurae famae, contemtus caussa additur* QVIDAM. Sic apud NEPOT. *Pauf.* 4. *est Argilius* (nomen non personae, sed loci et patriae, G) *quidam*. Et in *Cimon.* I. *Callias quidam*. In *Dione* 8. *Callicrates quidam*, et paullo post, *c.* 10. *Lyco quidam*. In *Timoleonte c.* 5. *Huic quidam Lamestius, homo petulans et ingratus, vadimonium quum vellet imponere.* (Criticum conuicium est, QVIDAM addere ad nomina hominum satis nobilium. G.)

X. *Coniunctionibus* SI et NISI *saepe praemittitur* QVOD. NEP. *Eumen.* 8. *Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat.* Et in *Hannib.* I. *Quod nisi domi ciuium suorum inuidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse.* (Hic probe notandum, QVOD illud non esse pleonasticum; sed retinere vim relatiuam, et significare *qua in re*, vel *circa quod negotium*. Itaque initio totius sententiae, et orationis adeo, poni non potest. G.)

XI. *Similis pleonasmus est in sequentibus:* ID QVOD, pro *quod*, VT NE, pro *ne*. NEP. *Datam.* 4. *Existimat, id quod accidit, facilius se imprudentem parua manu oppressurum.* CICERO *pro Ligar.* 4. *Vt Romae ne sit.*

XII. *Emphaseos caussa adiectiuis aeque ac substantiuis eleganter additur* ISQVE, v. c. *filium habeo eumque vnicum.* CICERO: *Pansa, isque consul, non erubuit declamare.* (Non est adhibenda haec ratio, nisi vbi crescit oratio, vt possit addi, *et praeterea, et quidem, und noch darzu.* G.)

XIII. Verbo saepe iungitur participium, tamquam consequenti antecedens. NEP. procem,

Quum RELATVM *legerint*. *Relatum* est antecedens; *legerint* consequens. Suffecisset alterutrum, sed vtrumque iungitur elegantius. Eodem exemplo dicitur: *per manus traditum accepimus, vel antiquitus traditum accepimus*, vti apud QVINCTIL. *Instit. orat. l. V. c.* 2. (Sic *litterarum monumentis proditum ad posteritatis memoriam transmittere; animo comprehensum teneo*, &c. Habent haec talia nexum caussalem: *quia* relatum, lego, etc. G.) Quin immo aliquando fere συνώνυμα iunguntur, vti apud SALLVST. *Catil. c.* 1. *vtrumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget*. Plura huius generis collegit CORT. *ad Sallust. p.* 396. veluti illa CAES. *de bello ciu. lib. I. c.* 65. *Quos vbi Afranius procul* VISOS CONSPEXIT: et LIVII *lib. II. c.* 5. *Ille est vir, qui nos* EXTORRES EXPVLIT *patria*.

XIV. Interrogationibus eleganter additur: QVAESO, OBSECRO, AMABO, aut si ex ira procedunt, MALVM. TERENT. *Heaut. I*, 1. *v*. 31.

Quaeso, quid de te tantum meruisti?

(CIC. *epist. Att.* XIII, 13. *Attica mea, obsecro te, quid agit?* TER. *Eun.* V, 1, 10. *Quid is, obsecro, ad nos?* Vt nostri *um Gottes willen*. CIC. *fam.* VII, 16. *Oro te, quis tu es? Att.* II, 2. *Cura, amabo te, Ciceronem nostrum*. Referuntur talia ad interiectiones. non accurate, neque enim naturam verborum exuunt. G.) PLAVT. *Casin. I*, 1. *v*. 3.

Quid tu, malum, me sequere?

XXI.

Nec non de earumdem abiectione.

Quemadmodum vero additio elegantiam conciliat orationi: ita et quarumdam vocum abiectio vel omissio mirifice eamdem ornat. Nos, missis rarioribus ellipsibus, quae studiose collegerunt SANCTIVS

CTIVS et PERIZONIVS *), nitidiores tantum et optimas tum aphaereses, tum ellipses hic more nostro recensebimus **).

*) Multae apud veteres occurrunt ellipses, quae excusandae potius, quam laudandae videntur. Et has sane inculcat SANCTIVS *lib. IV. Mineru. c.* I. *seq.* (Vid. PERIZO. ad I, 13. 91. G.) Quis enim cum HORATIO diceret: *ventum erat ad Vestae*, scilicet aedem? Non quidem exemplo isto carent, nec abstinent CIC. *ad diuers. lib. XIV, ep.* 2. et LIVIVS *Hist. I*, 33. et 41. sed haec Graecismo excusari poterunt. (Quin ita frequens est haec ratio optimis auctoribus, vt excusatione potius opus esse videatur, si ea non vtaris. Vid. v. g. viri docti ad CIC. Philipp. I, 7. Monuit hoc iam Cl. HEVSINGERVS ad VECHNERI *Hellenolex.* p. 126. Etiam de priuatis ita loquuntur veteres VARRO R. R. II, 11. 12. *Discedimus. Niger in Turanii nostri*, scil. *aedes.* [Si quidem locus corruptus ita recte emendatus est a Victorio. N.] Plane ita Saxonia superior, *nach, zu, bey, von Langens, Walthers etc.*. [Contra inferioris Saxoniae incolae addunt fere semper vocem *Haus*, et plene dicunt *in, aus, von Langens Haus* etc. N.] CIC. *ad Q. Fr. ep.* III, 1. 2. *Cum tu (viam) neque per Locustae, neque per Varronis* (scil. *fundum*) *velles ducere.* G.)

**) Potiores de vocum syllabarumue defectu regulae hae fere sunt.

I. ALIQVIS, ALIQVANDO, ALICVBI *priores syllabas* ALI *saepe amittunt post coniunctiones* SI, NE, NISI, QVVM, NVM, QVO, QVANTO. CIC. *pro Arch.* I. SI QVID *in me est ingenii.* PLIN. *epist.* I, 10. SI QVANDO *vrbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret.* CIC. *ep. ad diuers.* X, 14. *Epistolas decerpito*, NE QVANDO *quid emanet.* Similia sunt: SICVBI *hostis futurus est.*

est. QVO QVIS *doctior est.* QVANTO QVIS *ditior est.*

II. Totum pronomen ALIQVIS abiicitur, si sequatur relatiuum QVI. SALLVST. *Catil. c.* 22. *Fuere ea tempestate, qui dicerent.* Sic eleganter dixeris: *est, quod te velim. Est, de quo tecum confabuler.* (*Non est, quod gratias agas. Quid est, quod me accuses? Est, quod tibi succenseam.* Intellige ALIQVID PROPTER. Potest etiam referri ad numerum sequentem, et dici omissum esse substantiuum CAVSSA. G.)

III. *Frequenter etiam omittuntur substantiua,* LOCVS, TEMPVS, OCCASIO, V. C. *non est, vbi pedem ponat. Erat, quando serio istiusmodi agebantur.* CIC. *Catil.* I, 10. *Habes, vbi ostentes illam praeclaram patientiam tuam.*

IV. *Nihil quoque frequentius est omissione coniunctionum* VT, NE, V. C. *fac venias: haec curae tibi sint, precor: caue existimes: malus homo sit oportet.*

V. (*Frequens etiam est* ASYNDETON; *Iupiter optimus maximus: Patres Conscripti: Ruta caesa: Emtio venditio: Serius ocius: Prima postrema,* LIV. I, 24. G.)

XXII.

Fundamenta variationis grammaticae.

Denique, quum nihil sit, CICERONE iudice, taediosus †), quam si stilus semper sit idem: eae quoque regulae, quae ad mutationem variationemque grammaticam *), vel omnium propositionum **), vel vocum quarumdam ***), pertinent, non erunt nobis praetermittendae.

†) (Nec *taediosus* Ciceronis verbum est, nec vbi Cicero tale quid dixerit, adhuc annotaui. Res tamen ipsa certa est et aperta. G.) [Et ita iudicasse Ciceronem fidem faciunt cum scripta ipsius, tum certamen illud, vbi, teste Macrobio, cum

cum Roscio contendit, num ipse eamdem rem saepius oratione, an ille gestu variaret. N.]

*) Variatio vel grammatica est, vel rhetorica. Vtramque, at non eodem modo, inculcant ERASMVS ROTEROD. *de copia verborum et rerum*, MICRAELIVS *de copia verborum*, et qui instar omnium est AVG. BVCHNERVS *de commutata ratione dicendi, Lips.* CIϽIϽCLXXXVIIII, 12. [Primum post mortem auctoris edidit libellum praeclarum illius gener, Otho Praetorius, *Witteb.* CIϽIϽCLXIV. 12. N.] (Et totus est in rhetorica logicaque variatione. G.) Nobis, quum in fundamentis grammaticis versemur, cum variatione rhetorica nihil hic est negotii.

**) Variatio grammatica duorum generum est. *Vel* enim in vniuersum ad omnes pertinet propositiones, adeo, vt quemadmodum ex vna cera plures imagines, ita ex eadem sententia plures fingi possint periodi. *Vel* quibusdam tantum formulis et loquutionibus est propria. Et ad primam quidem quod attinet, ad illam referendae sunt regulae sequentes:

I. *Simplicissima est variatio per phrases, et loquutiones synonymicas. Ait* TERENT. *Andr.* I, *v.* 50. *ingenium est omnium hominum a labore procliue ad libidinem.* Hanc sententiam per phrases synonymicas ita variabis: *Ea est mortalium omnium indoles, vt a labore ad voluptatem ruant. Ita comparata est omnium hominum natura, vt labor cedat voluptatis illecebris, et quisque libidini, quam rei familiari, operam dare malit, cet.* (Difficile non est, eamdem sententiam vel centies variare, si certa via progrediaris, et ordinem quemdam praestituas, v. g. casus, tempora et personas, figuras rhetoricas, locos topicos: haec sunt artificia illa rhetorum extemporaneorum &c. G.)

II. *Talis etiam est variatio per casus*, cui mature adsuefieri oportet adolescentes, ne meras pro elegantiore stilo proferant enunciationes lo-

gicas. Ait NEPOS *Alcib.* I. *In hoc* NATVRA *efficere quid possit, videtur experta.* In genetiuo dixeris: *In hoc*, NATVRAE *quanta vis sit; quantaque efficacia, satis perspectum est.* In datiuo: NATVRAE *efficere quid liceat, vel huius exemplo compertum est.* In accusatiuo: *In hoc* NATVRAM, *efficere quid possit, experiri voluisse arbitror.* Denique in ablatiuo: *In hoc, quid a* NATVRA *effici possit, est intellectum.* (Ludi honesti genus et vtilissimi praebere potest ista variatio. Euitandus vero concursus casuum eorumdem in diuersa relatione, qui tamen ipsi Tullio excidit, v. g. *pro Quinct.* 28. *Naeuium ne appellasse quidem Quinctium.* Nempe cum diceret Cicero, nemini obscurum erat. G.)

III. *Adiectiuum eleganter in substantiuum, et hoc in illud commutatur.* Esto propositio: *Erat satis eloquens, liberalis, prudens iuris ciuilis atque ac rei militaris.* Hanc ita commutat NEPOS in *Cimon.* c. 2. *Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris ciuilis, tum rei militaris.* Ita si propositio esset haec: *Inuidi obstiterunt eius virtuti*, variatio posset peti ex NEP. *Hannib.* I. *Multorum obtrectatio deuicit vnius virtutem.* Sic perinde erit, siue dicas: *tanta in me exstant beneficia tua*, siue: *tanta est tuorum in me beneficiorum multitudo.* (Inprimis amat CICERO, et vt quisque illius est similior, abstracta ponere pro concretis, *Ignosce errori meo, Faueo laudi tuae*, pro *mihi erranti, tibi cum lauderis*, et sexcenta talia. Contra *audiui concionantem*; *diu te cognoui omnium, qui viuunt, mortalem audacissimum*, elegantius est, quam *audiui illius concionem*; *noui audaciam tuam.* G.)

IV. *Saepe nomen mutari poterit in verbum, vel contra*, maxime si superlatiui vel comparatiui adsint. e. g. *Omnibus par, et plerisque melior.* Ast elegantius NEPOS *Themist.* I. *Antefertur huic nemo, pauci pares putantur.*

V. *Super-*

V. *Superlatiui saepe in comparatiuos mutantur*, e. g. *In virtutibus aeque ac vitiis fuit excellentissimus.* Pro quo NEPOS *Alcib.* I. *Nihil illo fuit excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus.*

Multo elegantior haec fit variatio, si istud *nihil* aliquoties *κατ' ἀναφορὰν* repetatur. CICERO *ad diuers. l. IX. ep.* 14. *Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius.* Loco *est* in eadem formula eleganter nonnumquam adhibetur *excogitari potest, fingi, (dici, intelligi* etc. G.) *potest*, v. c. *Nihil hoc puero excogitari potest venustius.*

VI. *Saepe etiam variatio optime procedit per participia*, quae dici non potest, quantum ornent orationem. Participia vero ponuntur, partim, vbi occurrit relatiuum QVI, partim, vbi in Germanica lingua sunt particulae *nachdem, als, da, wenn, weil*, partim, quando duo commata per coniunctionem copulatiuam ET coniunguntur. De singulis dabimus regulas.

(I.) Quoties occurrit pronomen QVI, toties omisso illo, ponitur participium eiusdem significationis et temporis. PHAEDR. *Fab. I,* 15. *v.* 1. *Malus quum sutor, inopia deperditus, medicinam ignoto facere coepisset loco.* Hic *inopia deperditus* *) idem est, ac *qui inopia perierat.* Ita et recte dicit CIC. *Catil. II,* 1. *Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem.*

*) SCHEFFERVS *ad h. l.* notat, omissam videri particulam *et*, vel potius legendum esse *inopiaque perditus*, quod posterius et ipse probo. At si vtrumque concedas, tamen quadrabit exemplum. Nam *et deperditus* vel *inopiaque perditus* idem est, ac *et qui inopia perierat.*

(II.) Si occurrunt particulae, *als, da, nachdem, weil,* videndum, vtrum duo adsint nominatiui, (duo certe subiecta orationis, quorum alte-

rum

rum interdum alio casu efferri potest. G) an vnicus. Si duo; prius comma mutatur in duo ablatiuos consequentiam designantes, e. g. *Quum amici hortarentur, vt Graeciam in suam redigeret potestatem, Darius classem quingentarum nauium comparauit.* Duo hic adsunt nominatiui: *amici* et *Darius*. Hinc NEPOS *Milt.* 4. prius comma mutat in duo ablatiuos; *Darius autem, hortantibus amicis, vt Graeciam in suam redigeret potestatem, classem quingentarum nauium comparauit.* Sed absurde diceres: *Christo cruci adfixo, sanguinem effudit.* Vnicus enim hic adest nominatiuus. Recte vero: *Christo cruci adfixo, solis defecit lumen.* Negari equidem nequit, esse exempla, vbi duae orationes, hoc modo iunctae, sunt eiusdem suppositi: e. g. PLAVTVS *in mil. glorioso: Si ego, me sciente, paterer vicino meo eam fieri iniuriam.* Qualia quam plurima collegit SANCTIVS *in Mineru. lib. II. c. 7. p. 196. sq.* Sed haec tamquam rariora non frequentanda putauerim. (In PLAVTI l. c. *me sciente* pertinet ad *fieri iniuriam*, atque adeo huc plane referri non debebat, vt plura apud SANCTIVM l. c. Pauca tamen sunt, in quibus extra controuersiam haec ratio obtinet. G.)

(III.) *Si vnicus adest nominatiuus, (idem certe subiectum orationis, G.) prius comma itidem potest in participium commutari, sed ita, vt illud in eo casu ponatur, quem adsumit nomen vel verbum commatis posterioris*, e. g. *Quum Christus cruci adfigeretur, manus eius sanguine stillabant.* Hic manus est substantiuum, quod quum genitiuum regat, participium necessario in casu genitiuo ponitur, hoc modo: *Christi cruci adfixi manus sanguine stillarunt.* *Quum hac de re cogito, mirum mihi videtur.* Hic *videtur* postulat *datiuum*. Ergo participium in datiuo ponendum, dicendumque: *cogitanti mihi hac de re, permirum videtur.* *Postquam eum satis excruciauerant, denique necarunt.*

runt. Necare postulat accusatiuum, ergo dicendum: *excruciatum denique necarunt.*

(IV.) Si duo commata per *et* copulantur, vel prius vel posterius in participium commutatur, omisso ET. e. g. NEP. *Milt.* I. *Ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt*, i. e. *ex his quidam delecti, et Delphos deliberatum missi sunt.* Eodem exemplo dixeris: *quem retractum ex itinere parens necari iussit.* SALLVST. *Catil.* 39. *Muneribus ornatum a se demisit. Alloquutus milites in vrbem rediit.*

VII. *Gerundia* †) *eleganter in participium in* DVS *commutantur*, e. g. NEPOS *Milt.* 3. *Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent.* Vbi *liberandae Graeciae* ponitur pro *liberandi Graeciam.* (Exuendus error ex Grammaticis vulgo hauriri solitus, quasi solius futuri temporis sit hoc participium in DVS, cum sit re vera ἀόριστον seu indefinitum. Praesentis exemplum est CIC. de fin. I. c. 10. *Qui studiose antiqua* persequeris *claris et fortibus viris* commemorandis, *eorumque factis* laudandis, *i. dum commemoras, laudas.* Praeteriti LIV. X, II. *Neque illos Consul* vastandis *agris* vrendisque *tectis ad certamen elicere* potuit, *i. dum vastauit, dum vssit.* G.)

†) (Quod de Gerundiis hic monetur, valet etiam de Supino priori, v. g. *venit salutatum amicos*, aut *salutandi amicos gratia*, elegantius ita extuleris, *venit salutaturus amicos*; *salutandorum amicorum caussa*; *ad salutandos amicos.* G.)

***) Sed haec de variatione generali. Sunt praeterea variationes quaedam, quae ad has vel illas formulas pertinent, e quibus paucas veluti exempli caussa delibabimus.

I. Initio huc pertinent variae descriptiones superlatiui, quales sunt, quae sequuntur. CIC. *ep. VI*, 9. *Cum A. Caecina mihi tanta familiaritas consuetudoque semper fuit, vt nulla maior esse possit.*

possit. NEP. *Milt.* I. *Et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia vnus omnium maxime floruit.* IDEM *Timol.* I. *Namque huic vni contigit, quod nescio, an vlli, vt cet.* Item: *sic rogo, vt qui maxime et summa contentione solent.* TERENT. *Andr. act. I,* I. *Adolescentula forma et vultu, Sosia, adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.* TAC. *Germ.* 9. *Auspicia sortesque, vt qui maxime, obseruant.* VELLEI. PAT. II, 35. *Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest.* (TERENT. *Heaut.* V, I, 3. *In me quiduis harum rerum conuenit, quae sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus: In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia haec omnia.* PLAVT. *Bach.* V, I, I. *Quicumque vbique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones. Solus ego omnes longe anteeo stultitia, et moribus indoctis.* CIC. *de harusp. resp.* 27. *Quam tam immanem Charybdim poëtae fingendo exprimere potuerunt, quae tantos exhaurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum, Brogitarorumque praedas exsorbuit? aut tam eminentibus canibus Scyllam, tamque ieiunis, quam quibus istum videtis, Gelliis, Clodiis, Titiis Rostra ipsa mandentem?* G.)

II. QVO, EO, *vel* QVANTO, *si occurrunt, eleganter mutari poterunt ita, vt in priore commate* VT QVISQVE; *in posteriore* ITA *ponatur:* SALLVST. *Iugurth. c.* 81. *Post vti quisque opulentissimus videatur, ita Romanis hostem fore:* id est, *quo quis erit opulentior, eo magis hostis Romanis videbitur.* Nec aliter CICERO *de orat. c.* 2. SENECA *de constant. c.* II. CAES. *de bello ciu. lib.* 7. *c.* 2. Sed pro eo TAM et QVAM vtitur SALLVSTIVS *Iugurth. c.* 31. QVAM *quisque pessime fecit.* TAM *maxime tutus est.* Similia exempla ex LVCRETIO et VARRONE adducit CORTIVS *in notis p.* 562. vbi etiam obseruat, GELLIVM *noct. Att.* XIX, 8. iunxisse QVANTO et TAM MAXIME.

Qui

Qui maledicit et vituperat, QVANTO *id acerbius facit*, TAM MAXIME *ille pro iniquo et inimico ducitur.* Sed non est inter elegantissimos scriptores GELLIVS, vt, quae ille singularia habet, imitari velis.

III. NON MODO, SED ETIAM *variis modis eleganti variatione redduntur.* Exempla id docebunt. NEPOS apud LACTANT. *Instit. III*, 15. TANTVM ABEST, *vt ego magistram esse putem vitae philosophiam, beataeque vitae perfectricem*, VT *nullis magis existimem opus esse magistris viuendi, quam plerisque, qui in ea disputando versantur*, id est, *non modo philosophia non est magistra vitae, sed ipsis etiam philosophis magistris opus est.* CICERO pro Marcell. c. 2. *Nullius est tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi vis, tantaque copia, quae* NON DICAM *exornare*, SED *enarrare res tuas gestas possit*, id est, *non modo exornare, sed et enarrare res gestas tuas nemo potest.* TACIT. *Annal. XIII*, 20. *sed cuicumque*, NEDVM *parenti, defensionem tribuendam*, id est: *non parenti modo, sed cuicumque etiam defensionem tribuendam.*

IV. DICO, *sequente* NON, *mutatur in* NEGO. CIC. *Catil. III. Negaui, me esse facturum.*

V. OPORTET *variis exprimitur formulis, quales* sunt, quae sequuntur: CIC. *Phil. XI*, 6. NON POSSVNT NON *prodige viuere, qui nostra bona sperant, quum effundant sua.* FACERE NON POTVI, *quin te hortarer. Dandam tibi hanc operam* DVXI. INTERMITTERE *diutius* NON POTVI *scribendi officium.* (G.)

VI. QVIDAM *etiam exprimitur per* NESCIO QVIS. TERENT. *Adelph. IV*, 4. *Prodit nescio quis.* (Etiam qui norunt hominem, tamen illa ipsa formula ad contemtum vtuntur, et obscuritatem obiiciendam aduersario. Pertinet hoc ad artes Criticorum. G.)

Ita et *forte fortuna*, exprimitur NESCIO QVO CASV, NESCIO QVO PACTO, NESCIO QVO FATO

TO MEO. (In Colloquiis Aristi et Eugenii, *Entretiens d'Ariste et d'Eugene*, quae BOVHOVRSIO tribuuntur, quinti argumentum est, *nescio quid*, *Le je ne sais quoi.* G.)

VII. *Pro* TOTVS *saepe occurrunt formulae*, QVAM LONGVM EST. QVANTVS QVANTVS EST. QVAM LATE PATET. v. c. *Mare quam longum est. Germania quam late patet.* [Sic vtuntur etiam QVA particula cum verbo. e. g. *Orbis terrarum, qua litteris cultus est.* N.] Eleganter CIC. *pro Marcello* c. 2. *Totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est, inquam, tuum.* Plura huius generis dedit, v. c. PETRVS BVRMANNVS ad illa *Ouidii Amor. I*, 2. *v.* 3.

Et vacuus somno noctem, QVAM LONGA *peregi.*

ita enim et VIRGIL. *Aen. IV. v.* 193.

Nunc hiemem inter se luxu, QVAM LONGA, *fouere.*

et *l. VIII. v.* 87.

Thybris ea fluuium, QVAM LONGA EST, *nocte tumentem*

Leniit.

[Reliquum est, vt elegantiae studiosos, ablegemus ad cl. ERNESTI *initia rhetorica*, quorum *de elegantia* caput inde a §. 280. obseruationes plusculas continet non vulgares. N.]

CAPVT II.

DE FVNDAMENTIS STILI RHETORICIS.

I.

Qualia hic intelligantur fundamenta rhetorica?

Leuiora fuerunt, quae superiore capite monuimus, eaque, si mens non laeua fuisset, (hinc discentium, hinc docen-

docentium, G.) iam in ipſis ſcholis inferioribus diligentius imbibi oportuerat. Iam ad grauiora pergimus, id eſt, ad fundamenta RHETORICA. Quemadmodum vero ſuperiore capite non ipſam complexi ſumus grammaticam: ita et hic non vniuerſam rhetoricam *), ſed ea tantum, quae ad ſtilum †) faciunt, trademus fundamenta.

*) Rhetoricam de *inuentione*, *diſpoſitione*, *eloquutione et actione* praecipere, nemo ignorat. Verum nobis cum ſola eloquutione negotium eſt: de qua operam dabimus, vt multa, quae in pleriſque rhetoricis ſcriptis fruſtra quaeſiueris, moneamus.

†) (i. e. eloquutionem maximam et difficillimam partem eloquentiae, eamque ob cauſſam tanto colendam diligentius. G.)

II.

Ceterum quidquid de eloquutione praecipit rhetorica, illud omne ad quatuor potiſſimum capita videtur referendum. *Quis enim eſſet dicendi modus melior, quam vt* LATINE, *vt* CONCINNE, *vt* ORNATE, *et ad id quodcumque agetur*, APTE CONGRVENTERque *dicamus* *)? *Quotuplicia ea ſint?*

*) Verba haec ſunt CICERONIS *de orat. III,* 10. niſi quod ille, omiſſa concinnitate, *dilucidam* eſſe debere orationem, monet. (Cicero *concinnum* ſub *ornato* et *congruo* comprehendit: Auctor noſter, quum *Latine* et *ornate* nos iubet ſcribere, *plane etiam* ſcribendum eſſe, ponit. G.) Ne vero praeter rem quatuor iſta poſuiſſe funda-

menta videamur, operae pretium fuerit, quadripartitae istius distributionis reddere rationem. Qui aedes elegantiores molitur, eum sollicitum esse oportet de *materia* bona, solida ac exquisita. Qua comparata, nihil tamen, quod oculos hominum ferat, exstruet, nisi accedat conformata quaedam regulis architectonicis *idea*, cuius ad exemplum fabri exstruant aedificium. Praecipue enim ad elegantiam aedium pertinet iusta partium omnium mensura et proportio, quae sine idea illa vix poterit obtineri. Exstructae vero ad hanc mensuram aedes deinde variis coloribus, tectorio opere, (quo commissurae teguntur, G.) picturis exornantur. Enimuero si vel maxime haec omnia accesserint: non placebunt tamen aedes, nisi τὸ πρέπον fuerit obseruatum. Alia enim aedificandi ratio in palatio principis, alia in templis, alia in priuatorum aedibus vrbanis, alia denique in praediis rusticis locum inuenit, ludibriumque merito is deberet hominibus, qui columnas Corinthiacas praedio rustico adaptaret. Iam eadem est stili elegantioris ratio. Materia, qua sermo elegantior componitur, sunt *voces* et loquutiones vere Romanae, atque inde ante omnia ostendendum, quid sit LATINE dicere. Sed voces illae ac loquutiones Romanae, quantumuis elegantissimae, parum delectabunt, nisi ad *periodorum mensuram*, veluti ad ideam architectonicam, componantur. Quod qui facit, is demum CONCINNE dicere videtur. Sed quamuis et hoc fuerit obseruatum, tamen ne sic quidem placebit oratio, nisi ei *ornamenta* quaedam, tamquam picturae et colores accedant. Vnde diximus, ORNATE esse dicendum. Denique vt non vna omnes aedes decet aedificandi ratio: ita nec omnibus scriptionibus idem conuenit *stilus*, eademque dicendi forma. Alio enim stilo epistolas, alio historias, alio orationes, alio panegyricos, alio satyras, alio dissertationes conscribi oportet.

tet. Quas ſtili formas ſi quis recte ac decore expreſſerit, is demum APTE †) CONGRVENTERque dicere videtur. (Mallem comparaſſet Auctor *concinnitatem* cum *linea* et *perpendiculo*, ad quod exigere pleraque Architecti debent: Congruentiam autem cum eo, quod domus omnes partes cum vſu et commoditate, ornamenta autem cum fortunis et conditione domini conuenire debent. G.)

†) (*Apte dicere* ad numerum oratorium refert CIC. *Orat.* 70, 232. G.)

III.

Quid ſit Latine, concinne, ornate, apte dicere?

LATINITAS orationi puritatem conciliat; CONCINNITAS eam in iuſtas periodos ac decoram veluti menſuram compingit: ORNATVS, vt admirationi ſit; et CONGRVENTIA denique, vt ne a decoro aberret, efficit. Si vlla harum virtutum deſit, vix reprehenſionem doctorum effugiet oratio, tantum abeſt, vt vlla laude digna videatur *).

*) Non rectius hoc, quam exemplo, poterit a nobis demonſtrari. Si quis Corinthi deſcripturus excidium, ita loqueretur: *L. Mummius Corinthum crudeliter ruinauit*, quisque intelliget, hanc orationem lixis et calonibus, quam docto homine, eſſe digniorem. Neque enim LATINVM eſt *ruinauit*, atque hinc ſtilo ſua *puritas deeſt.* Sed emendabimus iſtum naeuum, et ita dicemus: *L. Mummius Corinthum funditus deleuit.* Sic *Latina* quidem et pura erit oratio: verum ne ſic quidem haec verba quemquam delectabunt, quia nondum audimus periodum, ſed propoſitionem logicam. Dabimus ergo operam, vt his verbis etiam ſua conſtet CONCINNITAS; ea-

que proinde hac periodo concludemus: *L. Mummius Corinthum, quod Romanam maiestatem parum reuereri videretur, mira seueritate euertit.* Sic omnia erunt *Latina*, iusta quoque et *concinna* erit periodi mensura: et tamen nondum quidquam audies, quod admireris. Nondum enim vllus accessit ORNATVS. Age, ne hic quoque possit desiderari, ita dicemus: *L. Mummius Corinthum, Graeciae oculum, quum Romanam maiestatem parum suspicere videretur, mira seueritate effodit.* Iam demum et *Latina et concinna et ornata* est oratio, adeoque non potest non placere. Et tamen si quis hac periodo in stilo historico vel dissertatione didactica vteretur, is τὸ πρέπον vix videretur obseruasse. Ex quo sequitur, vt et APTE CONGRVENTERque dicendum sit. (Verum enimuero quid *aptum* et *congruens* sit, iudicari non potest, nisi ex tota compage et velut corpore orationis, totaque adeo illius circumstantia, vt cogitemus: *Quis, quid, vbi, quando, apud quos, qua in caussa, qua affectione animi* etc. dicat. CICERO *Orat. c.* 21. *Est eloquentiae, sicut ceterarum rerum fundamentum sapientia. Vt enim in vita, sic in oratione, nihil est difficilius, quam quid deceat videre. Huius rei ignoratione non modo in vita, sed saepissime et in poëmatis et in oratione peccatur.* Et *de Orat. I. c.* 29. *Roscius dicebat, Caput artis esse dicere, quod tamen vnum id esse, quod tradi arte non possit.* G.)

IV.

Quomodo vocabula pura a suspectis discerni possint?

LATINE et pure quomodo dicendum sit, ita ostendere conati sunt eruditi, vt integris libris voces parum Latinas ac suspectas collegerint *). Enim vero quum taediosa sit ea methodus: satius erit, regulas quasdam, quales neminem adhuc

adhuc dare memini, de vocabulis suspectis suppeditare.

(Non est certior ratio, quin non est alia ratio dicendi, quae sint verba Latina, quae item non-Latina s. barbara, quam vt de singulis vel ex ipsis scriptoribus, vel e bono Lexico edoceamur. Ostendemus, nullam harum, quas regulas vocat, esse vniuersalem, ac ne posse quidem a tirone applicari aut assumi. Cumque nemini temere contingat, vt non audiat legatue, nisi quae Latina et pura sunt, superest, vt, quum accurate scribendum est, de singulis, quae non certe recordetur bona esse, in consilium eat cum bono Lexico. Ad cauenda tanto facilius verba minus Latina subsidio esse possunt libri, quos laudat Auctor, et quidam alii. *Regulae* autem, h. e. obseruationes quaedam, quibus plura exempla comprehenduntur, memoriam iuuare possunt: quo nomine Vossianae de vitiis sermonis laudari debent. G.)

*) Multi exstant huius generis libri. Noti sunt GER. IO. VOSSII *de vitiis sermonis*, IO. VORSTII *de Latinitate falso meritoque suspecta*, CHRIST. CELLARII *Antibarbarus et curae posteriores*, et quae ea occasione cum viris doctis Danis disceptauit auctor celeberrimus. CAR. ANDR. DVKERI *de Latinitate veterum iureconsultorum*, DAN. GEORG. MORHOFII liber *de pura dictione*, cui notas adiecit IO. LAVR. MOSHEMIVS, atque edidit *Hanouerae* cIↃIↃccxxv. 8. Eodem pertinent IO. KER *Obseruationum linguae Latinae*, *Part. II. Lond.* cIↃIↃccviii, 8. IENSII *collectanea purae et impurae Latinitatis*, *Lips.* cIↃIↃccxxviii, 8. a V. C. KAPPIO edita, GVNTHERI *Latinitas restituta*, *Ienae* edita. Immo et ANT. SCHORI *phrases linguae Latinae*, HADRIANI, Cardinalis, de sermone Latino, CASP. SCIOPPII *Obseruationes linguae Latinae*, et OB. GIPHANII *Obseruationes singulares in linguam Latinam*, quas vna

rum interdum alio casu efferri potest. G) an vnicus. Si duo; prius comma mutatur in duo ablatiuos consequentiam designantes, e. g. *Quum amici hortarentur, vt Graeciam in suam redigeret potestatem, Darius classem quingentarum nauium comparauit.* Duo hic adsunt nominatiui: *amici* et *Darius.* Hinc NEPOS *Milt.* 4. prius comma mutat in duo ablatiuos; *Darius autem, hortantibus amicis, vt Graeciam in suam redigeret potestatem, classem quingentarum nauium comparauit.* Sed absurde diceres: *Christo cruci adfixo, sanguinem effudit.* Vnicus enim hic adest nominatiuus. Recte vero: *Christo cruci adfixo, solis defecit lumen.* Negari equidem nequit, esse exempla, vbi duae orationes, hoc modo iunctae, sunt eiusdem suppositi: e. g. PLAVTVS *in mil. glorioso: Si ego, me sciente, paterer vicino meo eam fieri iniuriam.* Qualia quam plurima collegit SANCTIVS *in Mineru. lib. II. c. 7. p. 196. sq.* Sed haec tamquam rariora non frequentanda putauerim. (In PLAVTI l. c. *me sciente* pertinet ad *fieri iniuriam*, atque adeo huc plane referri non debebat, vt plura apud SANCTIVM l. c. Pauca tamen sunt, in quibus extra controuersiam haec ratio obtinet. G.)

(III.) *Si vnicus adest nominatiuus, (idem certe subiectum orationis, G.) prius comma itidem potest in participium commutari, sed ita, vt illud in eo casu ponatur, quem adsumit nomen vel verbum commatis posterioris*, e. g. *Quum Christus cruci adfigeretur, manus eius sanguine stillabant.* Hic manus est substantiuum, quod quum genitiuum regat, participium necessario in casu genitiuo ponitur, hoc modo: *Christi cruci adfixi manus sanguine stillarunt.* *Quum hac de re cogito, mirum mihi videtur.* Hic *videtur* postulat *datiuum.* Ergo participium in datiuo ponendum, dicendumque: *cogitanti mihi hac de re, permirum videtur.* *Postquam eum satis excruciauerant, denique necarunt.*

runt. Necare postulat accusatiuum, ergo dicendum: *excruciatum denique necarunt.*

(IV.) Si duo commata per *et* copulantur, vel prius vel posterius in participium commutatur, omisso ET. e. g. NEP. *Milt.* 1. *Ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt*, i. e. *ex his quidam delecti, et Delphos deliberatum missi sunt.* Eodem exemplo dixeris: *quem retractum ex itinere parens necari iussit.* SALLVST. *Catil.* 39. *Muneribus ornatum a se demisit. Alloquutus milites in vrbem rediit.*

VII. *Gerundia* †) *eleganter in participium in* DVS *commutantur*, e. g. NEPOS *Milt.* 3. *Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent.* Vbi *liberandae Graeciae* ponitur pro *liberandi Graeciam.* (Exuendus error ex Grammaticis vulgo hauriri solitus, quasi solius futuri temporis sit hoc participium in DVS, cum sit re vera ἀόριστον seu indefinitum. Praesentis exemplum est CIC. de fin. I. c. 10. *Qui studiose antiqua* persequeris *claris et fortibus viris* commemorandis, *eorumque factis* laudandis, *i. dum commemoras, laudas.* Praeteriti LIV. X, 11. *Neque illos Consul* vastandis *agris* vrendisque *tectis ad certamen elicere* potuit, *i. dum vastauit, dum vssit.* G.)

†) (Quod de Gerundiis hic monetur, valet etiam de Supino priori, v. g. *venit salutatum amicos*, aut *salutandi amicos gratia*; elegantius ita extuleris, *venit salutaturus amicos*; *salutandorum amicorum caussa*; *ad salutandos amicos.* G.)

***) Sed haec de variatione generali. Sunt praeterea variationes quaedam, quae ad has vel illas formulas pertinent, e quibus paucas veluti exempli caussa delibabimus.

I. Initio huc pertinent variae descriptiones superlatiui, quales sunt, quae sequuntur. CIC. *ep. VI*, 9. *Cum A. Caecina mihi tanta familiaritas consuetudoque semper fuit, vt nulla maior esse possit.*

possit. NEP. *Milt.* I. *Et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia vnus omnium maxime floruit.* IDEM *Timol.* I. *Namque huic vni contigit, quod nescio, an vlli, vt cet.* Item: *sic rogo, vt qui maxime et summa contentione solent.* TERENT. *Andr. act. I,* I. *Adolescentula forma et vultu, Sofia, adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.* TAC. *Germ.* 9. *Auspicia sortesque, vt qui maxime, obseruant.* VELLEI. PAT. II, 35. *Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest.* (TERENT. *Heaut.* V, I, 3. *In me quiduis harum rerum conuenit, quae sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus: In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia haec omnia.* PLAVT. *Bach.* V, I, I. *Quicumque vbique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones. Solus ego omnes longe anteeo stultitia, et moribus indoctis.* CIC. *de harusp. resp.* 27. *Quam tam immanem Charybdim poëtae fingendo exprimere potuerunt, quae tantos exhaurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum, Brogitarorumque praedas exsorbuit? aut tam eminentibus canibus Scyllam, tamque ieiunis, quam quibus istum videtis, Gelliis, Clodiis, Titiis Rostra ipsa mandentem?* G.)

II. QVO, EO, *vel* QVANTO, *si occurrunt, eleganter mutari poterunt ita, vt in priore commate* VT QVISQVE; *in posteriore* ITA *ponatur:* SALLVST. *Iugurth. c.* 81. *Post vti quisque opulentissimus videatur, ita Romanis hostem fore:* id est, *quo quis erit opulentior, eo magis hostis Romanis videbitur.* Nec aliter CICERO *de orat. c.* 2. SENECA *de constant. c.* II. CAES. *de bello ciu. lib.* 7. *c.* 2. Sed pro eo TAM et QVAM vtitur SALLVSTIVS *Iugurth. c.* 31. QVAM *quisque pessime fecit.* TAM *maxime tutus est.* Similia exempla ex LVCRETIO et VARRONE adducit CORTIVS *in notis p.* 562. vbi etiam obseruat, GELLIVM *noct. Att.* XIX, 8. iunxisse QVANTO et TAM MAXIME.

Qui

Qui maledicit et vituperat, QVANTO *id acerbius facit,* TAM MAXIME *ille pro iniquo et inimico ducitur.* Sed non eſt inter elegantiſſimos ſcriptores GELLIVS, vt, quae ille ſingularia habet, imitari velis.

III. NON MODO, SED ETIAM *variis modis eleganti variatione redduntur.* Exempla id docebunt. NEPOS apud LACTANT. *Inſtit. III,* 15. TANTVM ABEST, *vt ego magiſtram eſſe putem vitae philoſophiam, beataeque vitae perfectricem,* VT *nullis magis exiſtimem opus eſſe magiſtris viuendi, quam plerisque, qui in ea diſputando verſantur,* id eſt, *non modo philoſophia non eſt magiſtra vitae, ſed ipſis etiam philoſophis magiſtris opus eſt.* CICERO pro Marcell. c. 2. *Nullius eſt tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut ſcribendi vis, tantaque copia, quae* NON DICAM *exornare,* SED *enarrare res tuas geſtas poſſit,* id eſt, *non modo exornare, ſed et enarrare res geſtas tuas nemo poteſt.* TACIT. *Annal. XIII,* 20. *ſed cuicumque,* NEDVM *parenti, defenſionem tribuendam,* id eſt: *non parenti modo, ſed cuicumque etiam defenſionem tribuendam.*

IV. DICO, *ſequente* NON, *mutatur in* NEGO. CIC. *Catil. III. Negaui, me eſſe facturum.*

V. OPORTET *variis exprimitur formulis, quales* ſunt, quae ſequuntur: CIC. *Phil. XI,* 6. NON POSSVNT NON *prodige viuere, qui noſtra bona ſperant, quum effundant ſua.* FACERE NON POTVI, *quin te hortarer. Dandam tibi hanc operam* DVXI. INTERMITTERE *diutius* NON POTVI *ſcribendi officium.* (G.)

VI. QVIDAM *etiam exprimitur per* NESCIO QVIS. TERENT. *Adelph. IV,* 4. *Prodit neſcio quis.* (Etiam qui norunt hominem, tamen illa ipſa formula ad contemtum vtuntur, et obſcuritatem obiiciendam aduerſario. Pertinet hoc ad artes Criticorum. G.)

Ita et *forte fortuna,* exprimitur NESCIO QVO CASV, NESCIO QVO PACTO, NESCIO QVO FATO

TO MEO. (In Colloquiis Aristi et Eugenii, *Entretiens d'Ariste et d'Eugene*, quae BOVHOVRSIO tribuuntur, quinti argumentum est, *nescio quid*, *Le je ne sais quoi*. G.)

VII. *Pro* TOTVS *saepe occurrunt formulae*, QVAM LONGVM EST. QVANTVS QVANTVS EST. QVAM LATE PATET. v. c. *Mare quam longum est. Germania quam late patet.* [Sic vtuntur etiam QVA particula cum verbo. e. g. *Orbis terrarum, qua litteris cultus est.* N.] Eleganter CIC. *pro Marcello c.* 2. *Totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est, inquam, tuum.* Plura huius generis dedit, v. c. PETRVS BVRMANNVS ad illa *Ouidii Amor. I*, 2. *v.* 3.

Et vacuus somno noctem, QVAM LONGA *peregi.*

ita enim et VIRGIL. *Aen. IV. v.* 193.

Nunc hiemem inter se luxu, QVAM LONGA, *fouere.*

et *l. VIII. v.* 87.

Thybris ea fluuium, QVAM LONGA EST, *nocte tumentem*

Leniit.

[Reliquum est, vt elegantiae studiosos, ablegemus ad cl. ERNESTI *initia rhetorica*, quorum *de elegantia* caput inde a §. 280. obseruationes plusculas continet non vulgares. N.]

CAPVT II.

DE FVNDAMENTIS STILI RHETORICIS.

I.

Qualia hic intelligantur fundamenta rhetorica?

Leuiora fuerunt, quae superiore capite monuimus, eaque, si mens non laeua fuisset, (hinc discentium, hinc docen-

docentium, G.) iam in ipsis scholis inferioribus diligentius imbibi oportuerat. Iam ad grauiora pergimus, id est, ad fundamenta RHETORICA. Quemadmodum vero superiore capite non ipsam complexi sumus grammaticam: ita et hic non vniuersam rhetoricam *), sed ea tantum, quae ad stilum †) faciunt, trademus fundamenta.

*) Rhetoricam de *inuentione*, *dispositione*, *eloquutione et actione* praecipere, nemo ignorat. Verum nobis cum sola eloquutione negotium est: de qua operam dabimus, vt multa, quae in plerisque rhetoricis scriptis frustra quaesiueris, moneamus.

†) (i. e. eloquutionem maximam et difficillimam partem eloquentiae, eamque ob caussam tanto colendam diligentius. G.)

II.

Ceterum quidquid de eloquutione praecipit rhetorica, illud omne ad quatuor potissimum capita videtur referendum. *Quis enim esset dicendi modus melior, quam vt* LATINE, *vt* CONCINNE, *vt* ORNATE, *et ad id quodcumque agetur*, APTE CONGRVENTERque *dicamus* *)? *Quotuplicia ea sint?*

*) Verba haec sunt CICERONIS *de orat. III*, 10. nisi quod ille, omissa concinnitate, *dilucidam* esse debere orationem, monet. (Cicero *concinnum* sub *ornato* et *congruo* comprehendit: Auctor noster, quum *Latine* et *ornate* nos iubet scribere, *plane etiam* scribendum esse, ponit. G.) Ne vero praeter rem quatuor ista posuisse funda-

 menta

menta videamur, operae pretium fuerit, quadripartitae istius distributionis reddere rationem. Qui aedes elegantiores molitur, eum sollicitum esse oportet de *materia* bona, solida ac exquisita. Qua comparata, nihil tamen, quod oculos hominum ferat, exstruet, nisi accedat conformata quaedam regulis architectonicis *idea*, cuius ad exemplum fabri exstruant aedificium. Praecipue enim ad elegantiam aedium pertinet iusta partium omnium mensura et proportio, quae sine idea illa vix poterit obtineri. Exstructae vero ad hanc mensuram aedes deinde variis coloribus, tectorio opere, (quo commissurae teguntur, G.) picturis exornantur. Enimuero si vel maxime haec omnia accesserint: non placebunt tamen aedes, nisi τὸ πρέπον fuerit obseruatum. Alia enim aedificandi ratio in palatio principis, alia in templis, alia in priuatorum aedibus vrbanis, alia denique in praediis rusticis locum inuenit, ludibriumque merito is deberet hominibus, qui columnas Corinthiacas praedio rustico adaptaret. Iam eadem est stili elegantioris ratio. Materia, qua sermo elegantior componitur, sunt *voces* et loquutiones vere Romanae, atque inde ante omnia ostendendum, quid sit LATINE dicere. Sed voces illae ac loquutiones Romanae, quantumuis elegantissimae, parum delectabunt, nisi ad *periodorum mensuram*, veluti ad ideam architectonicam, componantur. Quod qui facit, is demum CONCINNE dicere videtur. Sed quamuis et hoc fuerit obseruatum, tamen ne sic quidem placebit oratio, nisi ei *ornamenta* quaedam, tamquam picturae et colores accedant. Vnde diximus, ORNATE esse dicendum. Denique vt non vna omnes aedes decet aedificandi ratio: ita nec omnibus scriptionibus idem conuenit *stilus*, eademque dicendi forma. Alio enim stilo epistolas, alio historias, alio orationes, alio panegyricos, alio satyras, alio dissertationes conscribi oportet.

tet. Quas ſtili formas ſi quis recte ac decore expreſſerit, is demum APTE †) CONGRVENTERque dicere videtur. (Mallem comparaſſet Auctor *concinnitatem* cum *linea* et *perpendiculo*, ad quod exigere pleraque Architecti debent: Congruentiam autem cum eo, quod domus omnes partes cum vſu et commoditate, ornamenta autem cum fortunis et conditione domini conuenire debent. G.)

†) (*Apte dicere* ad numerum oratorium refert CIC. *Orat.* 70, 232. G.)

III.

Quid ſit Latine, concinne, ornate, apte dicere?

LATINITAS orationi puritatem conciliat; CONCINNITAS eam in iuſtas periodos ac decoram veluti menſuram compingit: ORNATVS, vt admirationi ſit; et CONGRVENTIA denique, vt ne a decoro aberret, efficit. Si vlla harum virtutum deſit, vix reprehenſionem doctorum effugiet oratio, tantum abeſt, vt vlla laude digna videatur *).

*) Non rectius hoc, quam exemplo, poterit a nobis demonſtrari. Si quis Corinthi deſcripturus excidium, ita loqueretur: *L. Mummius Corinthum crudeliter ruinauit*, quisque intelliget, hanc orationem lixis et calonibus, quam docto homine, eſſe digniorem. Neque enim LATINVM eſt *ruinauit*, atque hinc ſtilo ſua *puritas deeſt*. Sed emendabimus iſtum naeuum, et ita dicemus: *L. Mummius Corinthum funditus delevit.* Sic *Latina* quidem et pura erit oratio: verum ne ſic quidem haec verba quemquam delectabunt, quia nondum audimus periodum, ſed propoſitionem logicam. Dabimus ergo operam, vt his verbis etiam ſua conſtet CONCINNITAS; ea-

que proinde hac periodo concludemus: *L. Mummius Corinthum, quod Romanam maiestatem parum reuereri videretur, mira seueritate euertit.* Sic omnia erunt *Latina*, iusta quoque et *concinna* erit periodi mensura: et tamen nondum quidquam audies, quod admireris. Nondum enim vllus accessit ORNATVS. Age, ne hic quoque possit desiderari, ita dicemus: *L. Mummius Corinthum, Graeciae oculum, quum Romanam maiestatem parum suspicere videretur, mira seueritate effodit.* Iam demum et *Latina et concinna et ornata* est oratio, adeoque non potest non placere. Et tamen si quis hac periodo in stilo historico vel dissertatione didactica vteretur, is τὸ πρέπον vix videretur obseruasse. Ex quo sequitur, vt et APTE CONGRVENTERque dicendum sit. (Verum enimuero quid *aptum* et *congruens* sit, iudicari non potest, nisi ex tota compage et velut corpore orationis, totaque adeo illius circumstantia, vt cogitemus: *Quis, quid, vbi, quando, apud quos, qua in caussa, qua affectione animi* etc. dicat. CICERO *Orat. c.* 21. *Est eloquentiae, sicut ceterarum rerum fundamentum sapientia. Vt enim in vita, sic in oratione, nihil est difficilius, quam quid deceat videre. Huius rei ignoratione non modo in vita, sed saepissime et in poëmatis et in oratione peccatur.* Et *de Orat. I. c.* 29. *Roscius dicebat, Caput artis esse dicere, quod tamen vnum id esse, quod tradi arte non possit.* G.)

IV.

Quomodo vocabula pura a suspectis discerni possint?

LATINE et pure quomodo dicendum sit, ita ostendere conati sunt eruditi, vt integris libris voces parum Latinas ac suspectas collegerint *). Enim vero quum taediosa sit ea methodus: satius erit, regulas quasdam, quales neminem adhuc

adhuc dare memini, de vocabulis suspectis suppeditare.

(Non est certior ratio, quin non est alia ratio dicendi, quae sint verba Latina, quae item non-Latina s. barbara, quam vt de singulis vel ex ipsis scriptoribus, vel e bono Lexico edoceamur. Ostendemus, nullam harum, quas regulas vocat, esse vniuersalem, ac ne posse quidem a tirone applicari aut assumi. Cumque nemini temere contingat, vt non audiat legatue, nisi quae Latina et pura sunt, superest, vt, quum accurate scribendum est, de singulis, quae non certe recordetur bona esse, in consilium eat cum bono Lexico. Ad cauenda tanto facilius verba minus Latina subsidio esse possunt libri, quos laudat Auctor, et quidam alii. *Regulae* autem, h. e. obseruationes quaedam, quibus plura exempla comprehenduntur, memoriam iuuare possunt: quo nomine Vossianae de vitiis sermonis laudari debent. G.)

*) Multi exstant huius generis libri. Noti sunt GER. IO. VOSSII *de vitiis sermonis*, IO. VORSTII *de Latinitate falso meritoque suspecta*, CHRIST. CELLARII *Antibarbarus et curae posteriores*, et quae ea occasione cum viris doctis Danis disceptauit auctor celeberrimus. CAR. ANDR. DVKERI *de Latinitate veterum iureconsultorum*, DAN. GEORG. MORHOFII liber *de pura dictione*, cui notas adiecit IO. LAVR. MOSHEMIVS, atque edidit *Hanouerae* cIↃIↃccxxv. 8. Eodem pertinent IO. KER *Obseruationum linguae Latinae, Part. II. Lond.* cIↃIↃccviii, 8. IENSII *collectanea purae et impurae Latinitatis, Lips.* cIↃIↃccxxviii, 8. a V. C. KAPPIO edita, GVNTHERI *Latinitas restituta, Ienae* edita. Immo et ANT. SCHORI *phrases linguae Latinae*, HADRIANI, Cardinalis, de sermone Latino, CASP. SCIOPPII *Obseruationes linguae Latinae*, et OB. GIPHANII *Obseruationes singulares in linguam Latinam*, quas vna

cum aliis eius generis opufculis fub titulo: *de elegantiore Latinitate comparanda fcriptores felecti*, editas nouimus apud Wetftenios, *Amft.* cIↃIↃCCXIII, 4. (His addatur DAN. FRID. IANI *Philologifches Lexicon*, Lipf. 1730. 8. De reliquo inter paruos huiusmodi libros eminet GVNTHERI *Latinitas reftituta*, inter medios *Lexicon Antibarbarum* Noltenianum, fed carere, qui ferio velit huic rei operam dare, non poteft Lexico maiore. G.)

V.

Cauendae funt voces bibridae.

Prima ergo haec eft regula: *ab omnibus diuerfarum orginum vocibus tamquam ab hibridis* *), *nifi magna nos vrgeat neceffitas* **), *eft abftinendum.*

(Sed nec vniuerfale eft hoc enunciatum: et quis docebit tironem, quae fint diuerfarum originum voces? G.)

*) Vocantur hic *hibridae voces*, quae ex diverfis linguis conflatae funt, veluti ex Graeca et Latina, ex Graeca et Germanica, ex Latina et Germanica, cet. Sine veterum exemplo itaque dicitur MONOCVLVS. Eft enim haec vox hibrida, conflata ex Graeco *μόνος*, et Latino *oculus*. Veteribus magis placet VNOCVLVS; vid. PLAVT. *Curcul. III*, I. GELL. *noct. Att. III*, II. vel LVSCVS: nam et hoc non ftrabonem notat, *einen Schielenden*, vt vulgo putant, fed *vnoculum*. CELLAR. *Antibarb. p.* 203. Aeque abfurdum eft BIGAMVS, compofitum quippe ex Latino *bis* et Graeco *γάμος*. Excufatius HIERONYMVS *adu. Iouin. I*, 8. *et vlt.* dixit *digamus*, *bimaritus*. Non magis Latina funt ARCHIDAPIFER, ARCHIPINCERNA. Priores enim fyllabae Graecae; pofteriores Latinae funt. *Voces vero hae femper Latinis auribus vifae funt intolerabiles*; nifi quod nonnumquam comici ioci cauffa eiusmodi vocabula fingunt;

fingunt; tale est INANILOGVS apud PLAVT. *Pseud. I,* 3. *v.* 24. si is locus sanus est. (Certe sic etiam Gronouiana. Al. *inaniloquus.* G.) *Hibrides* vel *hibridae* per metaphoram vocantur huiusmodi vocabula. Proprie enim *hibridae* sunt genus mixtum, ex diuersis parentibus natum, veluti ex apro et sue, (item ex fero et mansueto; vnde ad homines v. g. patre Graeco, matre Romana, natos translatum est. G.) PLIN. *Hist. nat. lib. VIII. c.* 52. Ceterum quamuis Latini sermonis castitas huiusmodi vocabula vix ferat: quaedam tamen probasse vsum animaduertimus, eorumque recensum dedit QVINCTIL. *lib. I. Instit. Orat. c.* 5. Talia sunt BICLINIVM apud PLAVT. *Bacchid. III,* 4. *v.* 69 *et* 102. EPITOGIVM, EPIRHEDION et quaedam alia. (Talia *Cryptoporticus, Postscenia* etc. de quibus VOSSIVS *Rhet. III,* 2, 1. AVSO. POPMA *de vsu antiqu. loquut. I,* 15. et ad CIC. *Attic. II,* 1. *p.* 171. *sq.* Graeu. G.) At nescio an eiusdem generis sit ANTICATO, vti CAESAR inscripsit librum, quem Ciceronis Catoni opposuit. Quum enim nomina propria Latina non aliter Graece exprimi possint, quam seruato sano Latino: ἀντικάτων aeque Graecum vocabulum esse potest, ac ex Graeco et Latino mixtum.

**) Contingere huiusmodi quid potest in titulis magnorum principum, qui vix aliquando possunt elegantius Latiniusque reddi, vt non eorum dignitati quidquam detrahatur. Hic sane prudentia suadet, vt malimus parum Latine, quam parum reuerenter loqui. Exemplo esse potest ARCHIDVCIS titulus, Austriacae genti proprius. Hibrida hoc est vocabulum, sed quocumque modo illud reddideris, vix effugies reprehensionem. Si *magnos duces* vocaueris, pares illos reddes magno Duci Hetruriae, sin *supremos duces,* a nexu cum Romano imperio eos absolues. Si *primos duces,* hoc quoque insolens erit. Recte igitur

atque ordine feceris, si *Archi-ducis* titulum, parum Latinum licet, retinueris. Nescio an idem dicendum de titulo ARCHIMARSCHALLVS. Nullum enim est vocabulum Latinum, quod *Marschalli* notionem satis exprimat. Stultum esset, vt placeas grammaticis, principibus displicere velle, et hos laedere, ne Prisciani maiestatem laesisse videaris. (Hoc etiam in aliis tenendum est, v. g. vtrum TV dicendum, an Excellentia Vestra. Ita alios, praeter eos, qui dominantur, dominos vocare, non est Latinum. Sed considerare debemus, quicum nobis sit negotium. G.)

VI.

Vt et quae analogiae grammaticae repugnant.

Secunda regula haec esto: *voces omnes, quae analogiae grammaticae repugnant, vel barbarae* *), *vel certe suspectae sunt* **).

(Sed I. sunt multa solitaria, quae ad Analogiam referri nullam possint, et tamen recta. II. Analogiam tenere non nisi eius est, qui iam magnam linguae facultatem habeat. G.)

*) Hinc quilibet videt, barbaras esse voces, quae sequuntur:

AEQVANIMITER. Non patitur enim analogia, vt a substantiuo animus deducatur aduerbium *animiter*. Purius ergo dixeris *aequo animo*, *aequissimo animo*.

AMICABILITER, eiusdem generis est. (Nihil hic analogiae aduersum. Sed auctoritas deest nimirum. G.)

E CONTRA. Non enim praepositio E aduerbiis solet iungi. (Quin *Exinde* habet eamdem formam. conf. supra ad p. 40. dicta. G.) Castioris Latinitatis amantes ponunt CONTRA, E CONTRARIA PARTE, E CONTRARIO, CONTRA EA. Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 30.

Huc etiam pertinent, quae supra p. 41. notauimus: EXTRINSECVS, in forma adiectiua, INTRINSECE, VXORATVS, aliaque huius generis.

**) Sunt

**) Sunt enim quaedam dubiae auctoritatis, et licet analogiae repugnent, tamen apud veteres occurrunt. Tale est illud IN PRAESENTIARVM, de quo supra p. 41. (Quod nec analogiae repugnat, si recte editur PETRON. 58. *Ita satur pane fiam, vt ego istud conliberto meo dono alioquin iam tibi depraesentiarum reddidissem*, i. e. vicem reddidissem, repraesentassem. G.)

VII.

Sequatur regula tertia: *omnia vocabula barbarae originis* *) *in cultiore Latinitate, tamquam scopuli, fugienda sunt, nisi ea iam pridem ciuitate donata esse constet* **). *Nec non vocabula barbarae origi-nis.*

(Quis vero docebit tironem, quae sint barbarae originis? quae item, abstersa velut illa originis labe, in sermonem Latinum recepta? Vsus scilicet, obseruatio, et quod vicem illam hodie subire solet, Lexicon. G.)

*) Quum barbari, maxime Gothi, Vandali, Longobardi, Franci, veluti ex compacto, prouincias Romani imperii inuaderent, Latinitas antiqua sensim ad dialectos, Italicam, (Hispanicam, G.) et Gallicanam, deflexit. Vid. CAR. DV FRESNE *differt. Glossar. med. et infimae Latin. praemiss.* CELLARII *diss. de origine linguae Italicae.* Ex quo sequitur I. *vt omnia vocabula ex lingua Italica vel Gallica in Latinam inuecta barbara iudicentur.* Talia sunt pleraque adiectiua in OSVS, v. c. *affectuosus, miraculosus, rigorosus, seriosus, pomposus, virtuosus.* Proba tamen sunt *vitiosus, probrosus, pretiosus, prodigiosus, cet.* Nec minus Gallicismo atque Italicismo originem debent, *vacantia, superioritas, succursus, subalternus, situari vel situatio, reuolutio, reuisio, resistentia, recompensare, recommendare, ratificare, protectio, prioritas, partialis, neutralis, modernus, maxima*, pro regula, *liga, lubricitas, irregularis, irreconcilia-bilis,*

bilis, *importantia*, pro momento vel pondere, *fortalitium*, *districtus*, *correspondere*, *confortare*, *condolentia*, *condescendere*, *complacentia*, *capitaneus*, *bestialitas*, *assistentia*, *approximare*, *appropriare*, et quae sunt huius generis alia, quae iamdudum e Latio proscripsit in *Antibarbaro* suo CELLARIVS. (Non satis haec vel cum re ipsa, vel cum DV FRESNII, CELLARIIque laudatis obseruationibus conueniunt. Ita breuiter habendum. I. Aucto supra modum non imperio tantum, sed et ciuitate Romana, multitudo loquentium et scribentium Analogiam nimis dilatauit, vt v. g. ad formam *vitiosi*, *probrosi*, *pretiosi*, etiam *virtuosum*, et *miraculosum*, et *affectuosum* dicerent. Haec enim profecto prius in Latinam consuetudinem inuecta, quam in Italorum, Gallorum, Hispanorum, quales nunc sunt, linguas transirent. II. Quaedam ex origine barbara acceperunt casum Romanum et formam, vt *Biera*, *Feodum*, *Allodium*, *Vasallus*, *Gerada etc.* III. Nunc illud accidit quotidie, vt prioris generis vocabula ex vsu Gallice, Hispanice, Italice loquentium quasi retro in linguam Latinam inferantur ob id ipsum, quod Latinae sunt originis, Latinam formam siue analogiam adhuc praeferant, habeantque proinde naturam, vt sic dicamus, Latinorum, sola auctoritate aeui illius destituantur, quo merito Latinam linguam viri docti concluserunt. Haec causa, quod a Latini sermonis vsu refugiunt Itali praesertim, quum nimis difficile vitent, quae sua ipsis lingua subiicit. G.) Quum porro Germanicae linguae nihil plane cum Latina commercii sit: multo minus *vocabula origine Germanica in elegantiore stilo inueniunt locum.* (Nisi in quantum ad eum qui vocatur, stilum curiae pertinent, vel disciplinarum sunt vocabula, quae sine his disci tractarique non possunt: Ita *Burggrauium* malo, quam *Castellanum* aut *castelli comitem*, *Marggrauium*, quam *Limitaneum* aut *limitis comitem*,

mitem, *Marſchallum* etc. G.) Talia ſunt *burgus* (*eine Burg*), *feudum*, *vaſallus* (*Geſell*), *ſcabinus* (*ein Schöpffe*), *ſcultetus* (*ein Schultze*), et huius generis alia.

**) Iam dudum enim veluti ciuitate donata ſunt vocabula quaedam Perſica, veluti GAZA, pro theſauro, PARASANGA, pro ſpatio itinerario, ACINACES, cet. item quaedam Gallica, vt ESSEDVM. Haec omnia recte et ſine vitio adhibueris. Eiusdem generis vocabula Perſica ſunt SATRAPA et PARADISVS, ſed quo vix vtuntur, niſi ſcriptores Chriſtiani, quum Graecum παράδεισος etiam apud XENOPHONTEM occurrat. (De Perſicis eſt BVRTONI libellus, recuſus et ornatus a SEELENIO. G.) Gallica etiam vel Celtica potius ſunt BENNA, vehiculi genus, BRACCA, ipſum Germanicum *Broek*, SAPO, Germ. *Seepe* vel *Seiffe*, BVLGA, GESA, PETORITVM, RHEDA, QVINCTIL. *lib. I. c.* 5. Germanicam originem prodit FRAMEA, *Pfriem*, quemadmodum Britannicum dicitur COVINVS, Hiſpanicum LANCEA, Punicum MAPPA, Aegyptiacum ZYTHVS, Syriacum AMBVBAIA, de quibus ſimilibusque fuſius actum eſt a GER. IO. VOSSIO *de vitiis ſermon. lib. I. c.* 2. 3. 4. 5.

VIII.

Obſeruandum quarto: *vocabula Graeca, niſi veluti ciuitate donata* *), *in elegantiore oratione non eſſe adhibenda* **). Nec vſquam Latino textui voces Graecae immiſcendae ſunt, niſi vel docendi ***) vel amici cuiusdam eruditi oblectandi cauſſa ****). *Ex parte etiam Graeca.*

(Eaedem difficultates premunt hanc obſeruationem, quae ſuperiores. Quis enim docebit id ipſum iuniores, quae ſint Graeca? quae ſint, quae non ſint ciuitate donata? G.)

*) In-

*) Innumera sunt vocabula origine Graeca, quae veluti ius ciuitatis obtinuerunt: e. g. *antidotum, byssus, ancora, tropaeum*, cet. De horum probitate non est, quod dubites. (Commendari hic merentur DAN. VECHNERI *Hellenolexias s. Parallelismi Graeco-Latini libri duo, cum accessionibus* luculentis et optimae frugis IO. MICH. HEVSINGERI, Gothae 1732. 8. Catalogus satis plenus singulorum vocabulorum e Graecis ad Latinos translatorum (praeter ea, quae immutatione quadam Latina facta sunt, de quibus in Etymologico VOSSIVS) est subiectus *libro memoriali Cellariano*. G.) [Duplicem quoque catalogum α) Romanarum vocum a Graeca origine deriuatarum, et β) nominum Graecorum Latinitate donatorum exhibet IAC. MASENII *palaestra stili Romani* L. III. c. 2. et 3. N.]

**) De iis ergo hic loquimur vocabulis Graecis, quae sequiorum temporum inuexit vsus, et quae frustra quaeras apud veteres. (Id quod nobis non dicet, nisi bonum Lexicon. G.) Sic ABYSSVS ecclesiasticum est, pro quo veteres dicere maluerunt *profundum, vorago*. Pro AGON vel AGONIZARE veteres dixerunt *extrema, animam agere*. AVTOCHIRIA non modo nouum est, sed et falsa significatione insignitum. Αὐτόχειρ enim Graecis non est, qui sibi infert manus, sed qui sua manu aliquid efficit, teste HESYCHIO. Non magis proba sunt, BLASPHEMIA pro *exsecratione*: EREMVS pro *locis desertis:* EXOTERICVS pro *peregrino* vel *aduentitio*: HYPOCRISIS pro *simulatione pietatis*, (*Hypocrita* enim veteribus erat artifex theatralis. Vid. SVET. *Neron. c.* 24): MOECHARI pro *adulterium committere:* NEOTERICVS pro *recentiore* vel *iuniore*: ORPHANVS pro *pupillo*: PRAXIS pro *vsu*: ZELVS pro *aemulatione* vel *studio*. De quibus CELLAR. *Antibarb. Cap. VI. p.* 216. *seq.* Satis tamen Latina, vel civitate potius donata sunt MOECHVS, quo vsus TERENT. *Andr.*

Anat. II, 1. *v.* 16. MOECHA, quod habet CATVLL. *Carm. XLIII.* et IVVENAL. *Sat. VI. v.* 277. Immo apud eumdem epigrammate ſpurciſſimo, quod in ISAACI VOSSII editione *p.* 317. occurrit, bis habes verbum MOECHARI. Itaque auctoritate ſeſe illud omnino tuetur, quamuis familiarius fuiſſe videatur vulgo, quam bonis ſcriptoribus.

***) Nam quum in diſciplinis ſaepe contingat, vt res quaedam Graece, quam Latine poſſit facilius explicari; nemo prohibebit, quo minus in ſcriptis didacticis Graecum ſermonem Latino miſceamus, dummodo abſit affectatio. Graeca enim ἐμφατικώτερα eſſe debent, niſi riſum mouere velis. Hinc riſum moturus PLAVTVS *Pſeudol. I*, 5. *v.* 67. Graeca, quae nihil emphaſeos habent, Latinis immiſcet:

- - - SI. *Ecquam ſcis filium tibicinam meum amare?*

PS. οὐ δεῖ *negare* SI. *Liberare quam velit?*

PS. πρέπον καὶ τοῦτο *negari.*

Ridicula ſane haec affectatio eſt, nec magis ferenda, quam ſi quis Germanice dicere velit: *Er hat ſeine* pedes *zerbrochen.* Debent ergo Graeca aliquanto ἐμφατικώτερα eſſe, qualia exempla paſſim apud CICERONEM, PLINIVM, aliosque auctores idoneos occurrunt. (Nimirum *Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo Muſa loqui.* In compoſitis ſunt liberi et felices. Hymni Graecorum ex meris epithetis conſtant, quos imitatur Dan. Heinſii carmen in Bacchum, quod vertit Opitius noſter. Graeci omnia adiectiua neutra poſſunt ſubſtantiue adhibere, habent participia actiua praeteriti temporis etc. Vt adeo breuiter et expreſſius loquendi ſtudium mire adiuuet eorum lingua, ſed quod bene monet auctor, fieri hoc debet citra affectatam oſtentationem. In mulieribus Romanis illam adfectationem admiſcendi Graeca falſe ridet IVVENAL. 6, 183. ſqq. Quin Horatius iam riſit Sat. I, 10. 20. *At magnum*

fecit,

fecit, verbis quod Graeca Latinis Miscuit! o seri studiorum! etc. G.)

****) Exemplo esse possunt CICERONIS *epistolae ad Atticum.* Quum enim hic Ciceroni familiarissimus esset, et maximopere amaret Graecas litteras, vix vllam ad eum dedit epistolam, quam non pluribus Graecis sententiis, tamquam gemmis quibusdam, distinxerit. (Saepissime vero fecit tegendi caussa, ne quis praeter Atticum temere intelligeret suam sententiam. Ad Caesarem etiam ioci caussa, quum Trebatium commendat Ep. XIII, 15. vtitur pluribus versibus et formulis Graecis. Subiungit *genere nouo sum litterarum ad te vsus, vt intelligeres, non vulgarem esse commendationem.* In re autem seria numquam Graeca, nisi cum venia, etiam in philosophicis. Profert quidem passim loca Graecorum, sed non nisi Latine versa. Ipse de se *Tusc.* I, 8. *Dicam*, inquit, *si potero*, *Latine; scis enim me Graece loqui in Latino sermone non plus solere, quam in Graeco Latine.* In orationibus plane verecunde et quasi cum pudore loquitur de studiis Graecis. G.) [Cuius rei rationem BVCHN. *de commun. rat. dic.* II, 19. §. 3. reddit hanc: *Metuebat credo, ne ingratum molestumque esset Romanis auribus, vt maximam partem insuetis talium. Deinde ne principis populi gloriae detrahere velle videretur, qui Graecorum poëtarum carmina magis, quam Romanorum laudaret.* N.] (Plinius aliquantum ostentator est eruditionis. Inter recentiores Melanchthon, Camerarius, Casaubonus, Scaliger etc. hac ratione vsi sunt in epistolis. Sed quidam in orationes introduxerunt, quin in conciones ad populum absurde et paedagogice. G.] [Qui plura in hanc sententiam cupit legere, adeat l. l. Buchnerum. N.]

IX.

Nec a vocabulis tantum Graecis abstinendum est, verum etiam a Graecismis, id est, phrasibus ad Graecae potius, quam Latinae linguae analogiam compositis *), quamuis eas nonnumquam in deliciis habuerint auctores quidam κακόζηλοι **). Vide A. BVCHNERVM *de comm. rat. dic. L. I. c. 19. p. 287. seqq.* *Cauendi etiam Graecismi.*

(Hanc etiam obseruationem parum per se prodesse scribentibus apparet. I. Innumeros Graecismos cum maiori parte linguae suae a Graecis recepere Romani: quod plenissime docet laudatus paullo ante VECHNERVS. II. Vnde discemus, quis sit Graecismus? quis porro receptus in consuetudinem Romanam? Scilicet inde, vnde reliqua: ex vsu legendi et obseruandi, ex Lexico. G.)

*) Tales Graecismi minus elegantes sunt:

I. *Si infinitiui ponantur pro coniunctiuis, gerundiis, participiis.* v. c. *instigauit petere*, pro instigauit, vt peteret, HYGIN. Fab. CLXVI. *Ad flumen exiit, sanguinem abluere*, pro sanguinem abluturus, HYG. Fab. LXXXVIII. *Idoneus facere*, pro ad faciendum. Multa huiusmodi collegit v. cl. PETR. BVRMANNVS *in not. ad Valer. Flacc. p.* 565. (Et plura optimorum scriptorum VECHNERVS et HEVSINGERVS l. c. 1, 2. 21. sqq. G.) sed pleraque ex poëtis, quos ipsum metrum aliquando coëgit ἑλληνίζειν. (Saepe suauitatem et decus inde petunt versibus. G.) Quamuis ergo haec non sint soloeca, minus tamen elegantia sunt. Quis enim non mallet dicere: *censeo reddendum*, quam *censeo reddere*? quod veterum tamen auctoritate defendit IO. FRID. GRONOVIVS *ad Liu. l. II. c. 5.*

II. Si

II. *Si constructiones Graecae Latinis substituantur.* v. c. *quibus iusserat*, pro quos iusserat. TACIT. *Ann. XIII*, 40. vbi tamen adde IAC. PERIZON. *ad Sanct. Mineru. p.* 125. *Ego audita tibi putaram*, pro a te audita. CIC. *ad Attic. ep. XIII.* 24. *Malnet hunc poena*, *latet me*, *deficit me.* Quamuis haec omnia, si rarius et in loco adhibeantur, non careant venustate. Conf. *infra num.* LXII. *not.* ****

**) Vix ullus est veterum auctorum, quin subinde Graecismos adhibuerit, vt exempla docent, collecta a SANCTIO in *Mineru. lib. III. c.* 12. *p. m.* 727. *sqq.* (Add. praeter VECHNERVM, IO. CONR. SCHWARZIVS, qui Etymologiae et Syntaxi Grammaticae suae peculiaria capita de Graecismo subiecit. G.) Enimuero sunt, qui ad affectationem vsque graecissant, veluti TERTVLLIANVS, (AMMIANVS MARCELLINVS inprimis, qui tamen, vt ICti quidam veteres, non affectatione quadam graecissat, sed quia Graecia erat patria, G.) et e recentioribus LIPSIVS, (nusquam tamen, nisi in epistolis familiaribus, G.) quos nemo temere imitabitur.

X.

Suspecta quoque nomina colorum in edo.

Quinta regula esto: *nomina colorum in* EDO *desinentia tantum non omnia malae notae sunt* *).

(Angusta admodum regula. Damnari non plane debent RVBEDO Firmici, NIGREDO Apuleii et Martiani Capellae, ALBEDO Sulpicii Seueri, auctoritate nixa. G.)

*) Neque ergo ferenda in elegantiore Latinitate ALBEDO, FLAVEDO, NIGREDO, pro quibus apud veteres legimus: *albitudo*, *albor*, *color albus*, *flauus*, *nigror*, *nigritudo*, *nigrities*, cet. Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 5. 36. 122.

XI. Sexto

XI.

Sexto notandum, *suspecta esse adiectiua pleraque in* ALIS *vel* ABILIS, *vt et aduerbia in* ALITER *vel* ABILITER *desinentia, in quibus vsurpandis ideo cautos nos esse decet* *). *Nec non adiectiua in alis vel abilis, adverbia in aliter vel abiliter.*

(Hac ratione nimirum nulla non forma suspecta esse debet. Nempe quo frequentiora erant vocabula horum casuum, v. c. *aequalis*, *a iimalis*, *annalis*, *aruales*, *curiales*, *mercurialis*, *triuialis*, *vestales*, *inexpiabilis* etc. Sic porta *principalis* in castris etc. tanto plura ad eam formam efficta sunt, quae distinguere a sinceris sola potest auctoritas et singulorum obseruatio. G.)

*) Hinc CELLARIVS laudato saepe libello recte proscripsit adiectiua, (et aduerbia, G.) *abominabilis*, *aeternaliter*, *aeternalis*, *aliqualiter*, *amicabiliter* *), *bestialis*, *casualiter*, *commensalis*, *collateralis*, *conditionaliter* **), *curabilis*, *filialis*, *finaliter* et *finalis*, *incessabilis*, *incessabiliter*, *incurabilis*, *infernalis*, *inuiolabiliter*, *irreconciliabilis*, *legaliter*, *meridionalis*, *momentaliter*, *neutralis*, *oculariter*, *partialis*, *perpendiculariter*, *primordialis*, *proportionalis*, *totaliter*, *vernalis*. Proba tamen sunt *extemporalis*, pro quo falso dicunt *extemporaneus*, vid. SVET. *Aug. c.* 84. et PETRON. *Satyr. c.* 6. *coaequalis*, COLVMELLA *de re rust. VIII*, 14. *fauorabiliter*, QVINCTIL. *Inst. orat. lib. IV. c.* 3. *irrationalis*, vel, vt alii legunt, *irrationabilis*, apud CELS. *praef.* I. SENEC. *epist. LXXI.* QVINCTIL. *declam. IX.* (*principalis*, PLIN. *Paneg.* 82, 6. et GELL. XIII, 10. et *principaliter*, PLIN. *Pan.* 47, 1. G.)

*) AMICABILIS multi probant auctoritate PLAVT. *Mil. glor. IV*, 4. *v.* 8. Sed ibi meliores codices habent ADIVTABILIS. Vid. DVKER. *de Latin. ICt. p.* 340. (AMICALIS

habet

habet APVL. *de mundo.* Libri iuris fluctuant inter *amicabilis* et *amicalis*, vt nusquam constet vera lectio. G.)

**) CONDITIONALITER dixit CAIVS *lib.* 17. §. 3. *D. de cond. inst.* et IVSTINIANVS §. 31. *Inst. de legat.* Sed si non iuridicum; saltim cadentis Latinitatis hoc vocabulum est. Vid. DVKER. *de Lat. Ict. vet. p.* 446.

Magna quoque adhibenda est cautio in recipiendis huiusmodi substantiuis in VDO desinentibus, quum nulla sit forma, quae sub specie probatae Latinitatis magis decipere possit. Vide GVNTHER. *Lat. rest.* P. I. LXXXX. p. 47.

(Eodem iure poterat etiam canon poni de nominibus in OSVS, item his, quae in ANVS vel ANEVS etc. exeunt. Quo enim forma quaeque est magis vsitata, eo magis illa homines sequioris aeui abusi sunt. G.)

XII.

Quatenus retinenda vocabula ecclesiastica?

Parcius septimo *in elegantiore stilo adhibenda sunt vocabula et phrases ecclesiasticae, si elegantiore stilo aeque commode reddi possint* *). Si quid tamen eiusmodi vocibus inest μυστηριώδες, (i. e. quo dogma quoddam christianae religionis proprium commode exprimitur, ad quod longa paraphrasi opus est, G.) rectius feceris, si eas adhibeas, quam si mutando profanus videaris **).

(Eadem de hac regula, quae de superioribus dicenda. Verbo, singulatim disci et comprehendi debent omnia: nullum hic compendium. Si quis autem adspiret ad facultatem de rebus ad Theologiam pertinentibus eleganter scribendi, multum ei profuerit, legere ex antiquis Ciceronis *de natura deorum*, *de diuinatione* ac *fato* libros,

bros, qui inprimis in Theologia naturali ſtilum formabunt; deinde Lactantium, Ciceronem Theologorum, Minucium Felicem, Arnobium, Tertullianum. Ex recentioribus ſcribunt elegantius Lutherus, Melanchthon, [Eraſmus, Caſtalio,] Caluinus, Io. Riuinus, Io. L. Fabricius Heidelb. [Petauius,] Werenfels, Wernsdorfius, et inprimis Buddeus ac Moshemius. G.)

*) Multa in Latinitatem vocabula inuecta ſunt a Patribus eccleſiae occidentalis, et maxime ab interprete illo ſcripturarum Latino, quem vulgatum vocari moris eſt. (Qui alioqui propter plurimas gemmulas inter auctores L. L. refertur merito. G.) Ea dici ſolent *eccleſiaſtica*. Sed quum pleraque elegantius poſſint exprimi; non video, cur ſtudio barbariſmos conſectari velimus. Dabimus operam, vt quomodo pleraque (quin pauca de multis, G.) exprimi poſſint, doceamus.

ABOMINATIO, *res deteſtabilis, res abominanda.*

ABSOLVERE, *criminum vinculis exſoluere.* (Iudiciale verbum rei ipſi conueniens, quo cur non vtamur, nihil cauſſae video. G.)

APOSTATA, *religionis verae deſertor, qui patriam religionem eierauit.* (In Iuliano Imp. quaſi proprium. G.)

BAPTISMVS, *ſacrum illud lauacrum.* (Graecum nomen, eaque cauſſa tolerabile, praeſertim in docendo. G.)

BLASPHEMARE, *exſecrari.* (Contumelioſe in Deum loqui, maledicere Deo. G.)

CANONIZARE, *in caelitum numerum referre.* Non adeo aptum eſt CONSECRARE, quo Romani ipſam ἀποθέωσιν, quam abominari ſe profitetur Romana eccleſia, ſignificabant. (At ſi haec ratio valet, neque *ſacrificium*, neque *Pontificem maximum*, nec infinita alia, dicere licebit. Quos *conſecrabant* Gentiles, eos non ideo Conditores rerum omnium putabant, ſed ſanctos, ſed Augu-

ſtos, venerabiles, vltra humanam ſortem aliquantum elatos, adorandos. Vid. Programma noſtrum de Carolina Diua: et alterum, quo Heroinam dici poſſe oſtendimus. Conſecrationem Diui Erneſti Cyprianus Diuus dedit. G.)

CONSCIENTIA BONA vel MALA, *ſaluo officio quid facere*, *ſalua fide quid poſſe*, *religione impediri*, *religio eſt*. Vid. CIC. *pro S. Roſc. Amer. c.* 1. *et* 34. et *ad diuerſ. lib.* IX. *ep.* 12. Multo minus ergo apud veteres reperias *ſcrupulus conſcientiae*, pro quo dicere ſolent *religio me inceſſit*. TER. *Andr. IV*, 3. *v.* 15. Frequentes quoque veteribus ſunt formulae, *conſcientia factorum*, *recti*, *bene actae vitae*, *ſceleris etc.* Vid. CELLAR. *Antibarb. IV. p.* 236. CORT. *ad Salluſt. p.* 36. (Alia notione frequens eſt, vbi ad praeteritum vel praeſens refertur, non ad iudicium de actione inſtituenda, et praeſertim cum refertur ad alios. *Teſtor veſtram conſcientiam*, non ſemper eſt, *ich frage euch auf euer Gewiſſen*, ſed: *ich berufe mich auf eure Wiſſenſchaft*, *auf das*, *was ihr davon wiſſt*. *Conſcientiam veſtram reueritus nolo quidquam diſſimulare.* Sed etiam CICERONIS eſt hoc *pro Qu. Roſc. Com.* 16, 46. *Quis enim non conſcientiae fide commouetur*? G.) [Quin *conſcientia* etiam *bona* et *mala* cur in ſcriptis Theologorum locum non habeat, nullam video rationem; variandi certe cauſſa ſic dicere non refugerim, cum Quintil. ſaepe ita ſit locutus v. c. VI, 1. 33. IX, 2, 93. XII, 1. 3. caet. atque ante eum Corn. Celſus apud eundem II, 15. 32. Et plane ſine reprehenſione non poſſunt abſtinere hoc vocabulo in diuiſione, v. c. in *conſcientiam veram* et *falſam*. Si enim *religio* ſubſtituatur obſcuritatem pariet nominis ambiguitas. N.]

CONTRITIO, *admiſſorum criminum dolore excruciari.* (Sed Theologi coguntur interdum *contritionem* et *attritionem* diſtinguere. G.)

CREATVRA, *res creata.* Eleganter quoque LACTANTIVS creaturam vocat *opificium Dei.*

CRVCIFIGERE, pro quo semper veteres habent *cruci affigere*, *suffigere*, *in crucem agere*, *tollere.* Vid. GRAEVIVS ad SVETON. *Domitian. c.* 10. CELLAR. *Antibarb. p.* 106.

CRVX, *piorum calamitas.* (Aliud plane Latine significat *crux*, nempe aut supplicium infame, *den Galgen*, aut rem molestam. Nec dicendum de seruili supplicio *creuzigen*, hoc enim verbum sanctum esse debet, sed *benken.* Cum vero cogamur, *Christi crucem* dicere, non reuerear in scripto praesertim ascetico illam formulam. G)

DAMNARE, DAMNATIO, DAMNATI, *aeternis suppliciis mactare.* CIC. *Catil. I*, 13. *sempiternis cruciatibus addicere, mancipare.* [Possunt tamen et haec recte adhiberi, vbi constat et definitum est antea, de quonam iudicio, de quibus poenis sit sermo. N.]

EXCOMMVNICARE, *sacrorum vsu prohibere, interdicere sacrorum commercio*, *eiicere ecclesia*, *diris deuouere.*

EXAVDIRE PRECES, *audire preces*, *annuere precibus, vota rata habere.* [Immo *exaudire* preces idem plane est quod *audire*, et bonae notae. Virg. XI, 157. *Nulli exaudita Deorum Vota precesque meae.* etc. N.]

ELEEMOSYNA, *stipem conferre in egenos.*

ETHNICVS, *paganus, profano cultui deditus, deorum cultor.* (*Pagani* appellatio Theodosiano demum saeculo a re ipsa originem habuit, quod in pagos relegarentur. Ego neque *Ethnicum* neque *Gentilem* refugerim, cum ea non minus, quam olim *Barbari* appellatio, vim propriorum habeant. G.)

FESTVM. Hoc substantiuo praeter scriptores ecclesiasticos etiam poëtae vtuntur: ast prosaici scriptores dicere malunt *festi dies* vel *festus dies.*

 Vid.

Vid. CIC. *Phil. II*, 25. LIV. *Hist. XL*, 14. CVRT. *VIII*, 5. FLOR. *III*, 18.

FORNICARI scriptoribus ecclesiasticis est *scortari*, sed Latinis veteribus idem ac *fornice arcuari*. Vid. PLIN. *Hist. nat. XI*, 10. *XVI*, 41. VITRVV. *Architect. V*, 5. SENEC. *Ep. LXXXXV*.

GENTILIS vide ETHNICVS.

HVMILIS, HVMILITAS proba sunt, si denotent id, quod humi repit, vel paruum est, (et quoties ad gestum corporis referuntur, vt *Bacche tuis humiles aduoluimur aris*. G.) At quum scriptores ecclesiastici *humiles* vocant, qui abiectius (moderate vel intra modum, G.) de se sentiunt, rectius substitueres voces *modestus* vel *modestia*. CELLAR. *Antibarb. p.* 166.

IEIVNARE, *cibo se abstinere*. NEP. *Attic.* 22. (Est tamen Tertulliani. *Einen Fasttag* possumus reddere *supplicatio*. G.)

IMPLERE LEGEM. CIC. *ep. ad diuers. II*, 17. HORAT. *epist. I*, 16. *parere legi*, *satisfacere legi*, *officii sui partes implere*. (Theologis non interdicam G.) [idque eo minus, quod Tragoedia Ouidium *Amor.* III, 1, 30. ita alloquitur, *Implebit leges spiritus iste meas*. N.]

IMPOENITENS, *improbus*, *impius*, *qui nullo peccatorum sensu tangitur*.

LONGANIMITAS, *ira lenta*, *lento gradu ad vindictam procedere*, *in vlciscendo tardior*, *remissior*. CIC. *post redit. ad sen. c.* 9. VAL. MAX. *I*, 1.

MINISTERIVM, *ordo sacer*.

MONIALIS, *sacra virgo*.

MVNDVS ecclesiastico stilo modo pro *impiorum colluuie*, modo pro *rebus humanis* ponitur. (*Vita*, *saeculum*, hoc intellectu veteres. G.)

OPERA BONA, *sanctae actiones*, *sanctimonia*, *pietatis studium*, [virtus Christiana. N.] (Sed in Theologia dogmatica, quam vocant, vix licet eo abstinere. G.)

PROPHE-

PROPHETARE, *vaticinari*, *praedicere*, (*canere.* G.)

PROXIMVS, *der Nächste, der Nebenmensch*, ecclesiasticum est. Latinius dicitur *alius*, *alter*, *homo hominem*, cet.

POENITENTIA, *die Reue*, probatum est; ast si notet *die Bekehrung, Buße*, μετάνοιαν, Latinius dices, *emendatio vitae*, *redire ad meliorem mentem*, *ad frugem redire.* (Theologi vix carere possunt. G.) RESIPICENTIA vero plane non Latinum est. (Quin sic μετάνοιαν vertit LACTANTIVS 6, 24, 6. G).

PECCATA REMITTERE, *ignoscere*, *veniam dare*, *gratiam delictorum facere*, *remittere* absolute. Vid. LIV. XXXIV, 32.

SALVIFICO, *seruo*, *saluo*, *saluum reddo*, (*facio*, G.) *ad sempiternam beatitudinem perduco.*

SCANDALVM, SCANDALIZO, *impedimentum pietatis*; *irritamentum malorum*, *corrumpere quem*, *peiorem reddere*, *conscelerare alicuius aures.* LIV. XL, 8. *incestis vocibus temerare aures.* OVID. *Trist. II. v.* 503. (*offendi.* Sed non possunt eo carere dogmatici, vbi distinguunt v. c. inter scandalum datum et acceptum. G.)

SAECVLARIS Latinis est centesimus annus, vel centesimus decimus potius. HORAT. *Carm. saec. v.* 21.

Certus VNDENOS DECIES *per annos*
Orbis vt cantus, referatque ludos,
Ter die claro, *totiesque grata*
Nocte frequentes.

Conf. CENSORIN. *de die natali c.* 17. Vnde dixere *ludi saeculares.* Ecclesiasticis haec vox notat *profanum.* (quia *saeculum* ὁ αἰών, ponebatur pro huius aeui hominibus, quos plerosque malos ponimus. Doctores *clericos* se dixere, item *religiosos*, (ii, qui cultum Dei docent), alios omnes *saeculum.* Ceterum consultissimum mihi videtur, vt hanc distinctionem sequamur. Quoties obiter, in vita enarranda, aut in simili ora-

 tione,

tione, alioquin pura et polita, incidat ſacrarum rerum mentio, non abſurdum, ſed decens eſt, periphraſi commoda, quaeque intelligi ab omnibus poſſit, explicare ea, quorum propria vocabula minus Latina ſunt. Sed quum in docendo verſamur, et capite quodam doctrinae coeleſtis explicando, ſeruanda ſua Eccleſiae in loquendo proprietas, vtendum nominibus et verbis, quae vel vulgatus interpres, vel Patres, qui vocantur, nobis tradidere; quae res ſi alioquin bonus ſit orationis color, et ad Lactantii ceterorumque exemplum politus, minime illam contaminabit. G.) [Quorum ſecus eſt ſententia, deridendos hos nobis propinat Chriſti. Falſterus *Amoenit. philol.* II, 2. *De ſuperſtitionibus Philologorum.* N.]

**) Caue ergo, voces e ſacris profanis petitas noſtrae religionis myſteriis et ritibus adplices. Id praecipue facere ſoliti ſunt olim BEMBVS, aliique, qui ſe CICERONIANOS vocari voluerunt. Hi enim, quum religioni ſibi ducerent, vllo vti vocabulo, quod Ciceronianum non eſſet, *θεάνθρωπον*, *heroa*, quaſi ex ſemiſſe Deum et ex ſemiſſe hominem, baptiſmum *aquas luſtrales*, angelos *genios*, ſacram euchariſtiam *ſanctificum cruſtulum* vocare non dubitarunt. Vid. IVL. CAES. SCALIG. *Poet. VI. p.* 800. (Notabilis praeſertim locus ERASMI *Ciceroniano p.* 68. et TAVBMANNI *de lingua Lat. p.* 38. [*Ep.* XX, 15. fin. Sic cenſet idem Eraſmus: *Quaſi vero ſi Cicero nunc reuiuiſceret, de rebus Chriſtianis non aliter loqueretur, quam aetate ſua loquebatur, quum praecipua pars eloquentiae ſit appoſite dicere.* N.] Add. H. STEPHANVS in *Nizolio didaſcalo* et *Pſeudo-Ciceroniano*, [et SAGITTAR. *de imit. Cic.* p. 57. vbi attulit CAMPIANI et MVRETI loca. N.] Ceterum quid de Cicerone ſenſerit Eraſmus ſenex, diſce ex epiſtola ad Io. Vlattenum, Tuſculanis praemiſſa, et epiſtolis inſerta, XXVIII, 18. p. m. 1203. ſq. G.) A quo vitio nec alienus fuit caſtae

Latini-

Latinitatis scriptor SEBAST. CASTELLIO, quantumuis eum magno adparatu defendat vir doctissimus, CHRISTOPH. WOLLE, in *dissert. cit. de eo, quod pulchrum est in versione Castellionis*, nouae eius editioni praemissa, §. 8. *seq*. Vt enim alia omittamus, notio, qualem profani Deorum cultores vocabulo *genius* subiecerunt, non magis quadrat *angelo*, quam notio *Iouis* Deo optimo maximo. Neque tamen ideo pietatis dicam scribimus CASTELLIONI, cuius versioni, si quis alius, iustum pretium statuere videmur. (Vt tanto minus metuendum sit, ne qua labes linguae Latinae puritati a CASTELLIONIS interpretatione librorum sanctorum inferatur, praestitit Cl. BVNEMANNI *Index Latinitatis selectae, vulgo neglectae, merito ac falso suspectae ex* CASTELLIONIS *interpretatione etc.* Lips. 1736. 8. G.) Vid. SAGITTAR. *de lect. et imit. Cicer. n.* 24. *sq. p.* 54. (Pessime alioquin audit quoque POLITIANVS, quem defendit MENCKENIVS in *historia vitae et meritorum Aug. Politiani* p. 432. sqq. Cautio haec etiam commendari potest. Ne Dei opera tribuamus dis gentilium: nisi tamen apertum sit, nos naturam rerum intelligere, vt *sub Ioue frigido*. Item ne Deo tribuamus gentilium deorum nomina, nisi vbi sunt plane appellatiua, vt *Deus Imperator* pro *Deus Zebaoth*. De ethnicismo stili qui egerint, vid. WOLFIVS ad φιλοσοφούμενα ORIGENIS p. 173. Addatur IANI dissertatio *de nimio Latinitatis studio*; cum altera *de doctoribus vmbraticis*. G.

XIII.

Vt et a vocabulis iuridicis.

Octauo *eadem cura abstinendum est a vocabulis quibusdam, quae iureconsultis esse solent in deliciis*, et in vetustis auctoribus nullum reperiunt praesidium *).

*) Elegantissimam esse veterum iureconsultorum tantum non omnium dictionem, lippis ac tonsori-

tonsoribus notum est. Vid. CAR. ANDR. DVKERI *opuscula de Latinitate veterum ICtorum* (edita Lugd Bat. 1711. 8. KIRCHMEIERI Vitembergensis philologi libellos huius argumenti laudant auctores *Bibliotb. Halens.* German. Vol. 2. p. 593. G.) Attamen et hic singulorum aetas discrimen facit Nam ALFENVM VARVM elegantius scribere, quam IVLIVM PAVLLVM, nemo mirabitur. Castior quoque esse solet eorum, qui Romae adoleuerunt, quam peregrinae originis iureconsultorum Latinitas, veluti VLPIANI, de quo rectissime iudicat V. A. CORN. van BYNKERSHOEK *Obseruat. VIII,* 15. Fuere tamen ex ipsis peregrinis, qui maiore studio in cultiorem Latinitatem incumberent; inter quos nescio an reliquis omnibus palmam praeripuerit PAPINIANVS, de cuius Latinitate videndus EV. OTTO *in Papiniano c. 6.* (POMPONII vocabula quaedam ab aliis damnata asseruit illustris AVCTOR huius libelli *in praefatione opusculis iuris historicis ab* VHLIO Halae 1735. *editis praemissa* p. 22.) Ast sequiore aeuo varia in iurisprudentiam inuecta sunt vocabula, quae ab antiqua Romanorum elegantia haud parum discrepant. (Nempe quae alias aetates vel gradus Latinitatis in vniuersum statuuntur; illae aetates, illi gradus speciatim ad ICtorum Latinitatem applicari debent. Infantia et pueritia spectatur in fragmentis Legum regiarum et XII tabularum etc. Illud hic monuisse suffecerit, I. cum ICtis, quorum fragmenta in Pandectas relata sunt, de rebus ad ius pertinentibus loqui, neminem pudere debere. II. Plurima priscae puritatis et elegantiae verba, formulas infinitas ex Pandectarum opere peti posse, quae nullam orationem dedeceant, esseque proinde inter classicos scriptores illud reponendum, certe quantum ad antiquiorum ICtorum fragmenta. III. Latinitatem Codicis tum Theodosiani, tum Iustinianei, relinquendam ICtis, quoties ea carere non possunt:

possunt: ac multo magis ea, quae Glossatores et Feudalium librorum auctores inuexere. Ceterum thesaurus quidam Latinitatis ICtorum est BRISSONIANVM Lexicon, varie a pluribus interpolatum, (cuius auctior emendatiorque editio studio B. HEINECCII prodiit 1743.) De hodierni etiam fori rationibus Latine loqui docent GVIL. BVDAEI *Forensia*. Laudandi etiam sunt [CVIACIVS, N.] HVGO DONELLVS, FR. CONNANVS, FR. DVARENVS, FR. BALDVINVS, FR. HOTOMANNVS, BARN. BRISSONIVS; ex recentioribus GRAVINA, AVERANIVS, van ECK, BYNCKERSHOEK, NOODTIVS, HEINECCIVS noster, ne de viuis dicam. G.) Talia sunt, quae sequuntur *).

*) Immo et multo plura, (quin infinita numero, quae dabunt CALVINI et reliqua lexica iuris, DV FRESNIVS etc. G.) veluti APANAGIATVS, pro quo *priuatum* dixit SALLVST. *Iugurth. c.* 5. vbi quaedam notauit CORTIVS *p.* 434. CASVS, pro quo veteres *species*: TORTVRA, pro quo veteres *tormenta*, CVRT. *Lib. IV. c.* 10. REPLICARE, pro quo veteres: *exceptionem replicatione elidere*. Immo et *referre*, BVRM. *ad Ouid. Tom. II. p.* 89. (Sed quaedam etiam praeter rem impugnata: cuius rei varia specimina in opusculis, quae Dukeri studio luci reddita, possunt inueniri: et auctorem nostrum Pomponiana quaedam defendisse iam est monitum. G.)

ADVOCARE pro *caussam agere*, *adesse reo in periculo*. Vid. GRONOV. in *Senec. de Clement. I*, 9. (Latino stilo *aduocat* litigator patronum vel amicos, qui sibi in iudicio adsint, qui proinde *aduocati* vel *aduocatio* dicuntur etc. Aliud vero est *aduocatum* esse: aliud *patronum*. Ille adest modo in iure vel extra ius et praesentiam accommodat, suggerit, quod commodum est etc. Hic totam caussam suscipit. Sed Plinii iunioris [et

Quincti-

Quinctiliani aetate iam aduocatus dictus est patronus. G.)

CAMBIVM pro *collybo*, *commutatione pecuniae*.

COMPLICES pro *sceleris vel amentiae sociis*, *audaciae satellitibus atque administris*, vt vocat CIC. *Catil.* I, 3. *et* 4. PRVDENTIVS tamen in *Rom.* v. 8. 22. paganos nominat *complices sectae impiae*.

DISPENSARE pro *legibus soluere*.

IVRAMENTVM, pro quo semper apud veteres est *iusiurandum* vel *sacramentum*. CELLAR. *Antibarb. p.* 62. et *cur. post. p.* 221. (Vix carere licet in docendo. G.)

MATRICVLA pro *albo*, *indice*, (*breuiario*. G.)

MELIORARE et DETERIORARE pro *meliorem vel deteriorem reddere*, *in melius referre*, (*mutare* debebat esse. G.)

NOTORIVM, NOTORIE, *manifestum*, *manifeste*, *apertum*, *aperte*, (*publicum*, *in vulgus notum*. G.) Vid. CASAVB. *ad* TREBEL. POLL. *Claud. c.* 17.

SALVVS CONDVCTVS, pro quo elegantius dicitur, *fidem publicam dare*, *fide publica euocare*, *interposita fide publica aliquo ducere*. Vid. SALLVST. *Iug. Bell.* 32. *Catilin. c.* 48. EPIT. LIV. 65.

TORTVRA pro *tormentis* vel *quaestionibus*, (aut *quaestione tormentorum*. G.) Non tamen est, cur quis in iurisprudentia abstinere velit a vocabulis veterum iureconsultorum, si forte illa in auctoribus classicis praesidium non reperiant. e. g. *vsurpatio* pro interrupta vsucapione, *postulare* pro caussam agere, *constituere*, *traditio*, *breui et longa manu*. Sunt enim haec et similia Latina, sed ICtis propria, quemadmodum multa medica habet CELSVS, (multa item SCRIBONIVS LARGVS. Vid. OL. BORRICHII *de lingua Pharmacopaeorum*, vbi dum pronunciationem docet, multa quoque de auctoritate verborum monet. G.) multa architectonica VITRVVIVS, multa rustica CATO, VARRO, COLVMELLA, quae Latina esse nemo negabit,

gabit, quamuis apud Ciceronem aliosque non legantur.

XIV.

Nono *omnium minime Latinitas elegantior polluenda est vocabulis philosophicis*, maxime iis, quae medio aeuo reperit barbara scholasticorum turba *). *Nec non a vocabulis philosophicis.*

(Medicis pepercit auctor, vbi multa sunt ex Arabicorum librorum versionibus inuecta. G.)

*) Sunt vocabula technica iam olim ciuitate donata, quae nemo adhibere dubitauerit. Sed nec desunt, a scholasticis inuenta, qui data velvti opera barbariem sectabantur. Non dicam iam de *baecceitatibus*, *quidditatibus*, *entalitate*, *indiuiduatione*, *quodlibeto*, *storetis*, aliisque verborum monstris. Vide PLEXIACI *Lexicon philosophicum, Hagae Comitis* cIↄIↄccxvi. 4. (recusum cum Glossario APINI.) Sufficiat nonnulla notare, quibus facilius adsuescunt *iuuenes*.

AEQVIPOLLERE pro *aequari, aequiparari, eiusdem significationis vel notionis esse.*

AFFIRMATIVAE propositiones, quas elegantius *aientes* vocat CICERO *Topic.* II. *Negantia, contraria aientibus.*

CAVSSARI veteribus fuit (δικάζεσθαι, G.) *caussam interserere*; scholasticis *produci, generari.*

CONTRADICTORIA vel CONTRADICTIONEM IMPLICARE, (etiam IMPLICARE simpliciter, G.) dicebantur scholasticis, quae veteribus erant *repugnantia inter se*, vel *non cohaerentia.*

DISCVRSVS pro *sermone* vel *syllogismo* scholasticorum sordes redolet. Veteribus dicursus erat *cursus vltro citroque factus, das Hin- und Her-Laufen.* Vid. CELLAR. *Antibarb. p.* 155.

Talia etiam sunt IMPOSSIBILE pro *eo, quod fieri non potest.* PRAESVPPONERE vel SVPPONERE, de quo v. c. BVRMANN. *ad Quinctil. Tom. I. p.* 205. INFERRE pro *argumentum ducere, colligere,*

ligere, OPPONERE, abſolute, et ſimilia fere innumera.

Non male de cultiore ſtilo meritus eſt vir doctus IS. VERBVRG, cum nouae Ciceronis editioni ex NIZOLII *theſauro* indicem ſubiunxit verborum loquutionumque, quibus Cicero notiones philoſophicas pleraſque eleganter expreſſit. (De VERBVRGIO error eſt. NIZOLII indicem auxit IAC. CELLARIVS. Nihil autem commodius eſt ad hoc, vt de philoſophia, etiam qualis hodie docetur. Latine et pure loqui diſcamus, IO. AVG. ERNESTI *Initiis doctrinae ſolidioris*, in quo opere hodiernorum etiam philoſophorum placita verbis Tullii, et vt quisque illi eſt proximus, expreſſit feliciter. G.)

[De caetero cum Eccleſiaſticarum, Iuridicarum, Philoſophicarumque vocum cum elegantioribus permutandarum ſpecimina modo ſint allata; illarum magnam vim inueniet, cuius inter eſt, in Dan. Frid. Iani *Lexico philologico*. N.]

XV.

Et poëticis. Decimo poëtae quoque adeo faciles fuerunt in fingendis vocabulis *), et maxime epithetis **); vt veteres opponere ſoleant ſermoni *humano poëticum* ***). Vnde *merito a propriis eorum loquutionibus abſtinent, quotquot ſunt purioris Latinitatis amantiores.*

*) Metri cauſſa multum ſibi indulſerunt *poëtae*, et in his etiam comici, qui tamen non adeo ſeruierunt metro. Plures eiusmodi voces et formulas poëticas collegit CELLAR. *Antibarb. p. 256. ſeq.* v. c. *absque illo eſſet: amare* pro *ſolere: cluo* vel *clueo* pro *vocor, nominor*: *coeli* pro *coelo: eſt* pro *licet: feſtum* pro *feſto die*: *genitor et genitrix* pro *parentibus*: *grates agere* pro *gratias agere*: *letum*

letum pro *morte*: *natus* vel *gnatus* pro *filio*: *obliuia* pro *obliuione*: *potis* vel *pote est* pro *potest*: *salutari* pro *vocari*: *venit* pro *est* sequente participio in NDVS. (Metri caussa omisisse quaedam verba possunt poëtae, vel aliter inflexisse, contraxisse, produxisse, vnde figurae Grammaticae: adhibuisse metri caussa non videntur temere verba alioquin incognita. Sed huic rei occasionem dedit τὸ ἐυφαντασίωτον, quaerunt verba, quibus imagines rerum animo conceptas efferant: itaque componunt varie, sono ipso res student exprimere, nouaturiunt, graecissant, antiquis vtuntur etc. Hic itaque hoc teneant tirones. Quae verba, epitheta, formulae in bono Lexico non aliam habent auctoritatem, quam poëtarum, illis non temere vtendum in soluta oratione. Quis enim alioqui dicat tironi, quae sint propriae poëtarum loquutiones? De poëticae vero dictionis ab oratoria diuersitate, de vtilitate poëseos ad facultatem dicendi iustis voluminibus agi potest, et actum est. G.)

**) Epitheta decomposita et dithyrambica poëtis familiarissima maxime deformant orationem, v. c. *flammiger*, *auricomus*, *pietaticultrix*, *incuruiceruicum pecus*, cet. Vid. BVCHNER. *de comm. rat. dic. Lib. I. c.* 13. *p.* 208. (et LAVRENB. *antiquar.* sub v. *incuruiceruicum*, vbi plurima. Sed haec talia etiam orationi interdum maiestatem conciliant: explet interdum Cicero hiatum aliquem sequentibus, *dis immortalibus*, *incredibiliter*, *insanabilis*, *insatiabilis*, *imperterritus*, etc. G.)

***) PETRON. *Satyr. c.* 90. *Saepius* POETICE, quam HVMANE, *loquutus es*; vbi videndus IAN. DOVSA, [hic nihil videbis; nimirum prouocat ad notulas suas in illud HORAT. *Ep.* I, 18, 47. *Surge*, *et inhumanae senium depone Camoenae.* N.] et addendus MORHOF. *dissert. de ἐνθουσιασμῷ*

ειασμῷ vel furore poëtico. (Ita Homerus dis tribuit nomina antiqua et poëtica. G.

XVI.

Ac denique obsoletis. Denique quum non cum Euandri matre hodie loquamur, *merito cauendum ab archaismis et vocabulis obsoletis* *). Immo CICERO ipse dicit: *abiecta et obsoleta verba abiiciat orator:* quibus tamen multos, nescio quam ob rem, mirifice delectatos video. **).

*) *Archaismi* sunt formae dicendi scribendive veteres, quae iam pridem ab vsu recesserunt. v. c. *qlli* pro *illi*; *aquai* pro *aquae; operam abvtitur suam* pro *opera sua abutitur*, apud TERENT. *prol. Andr.* Tales archaismi innumeri occurrunt in columna Duilliana, aliisque lapidibus vetustioribus, (in axamentis seu hymnis saliaribus, G.) nec non in fragmentis XII Tabularum, VARRONIS, FESTI, ENNII, PACVVII, LVCILII, ac denique apud PLAVTVM, TERENTIVM, SALLVSTIVM, LVCRETIVM. *Sed talia obseruanda potius, quam imitanda sunt.* (Plurimorum archaismorum catalogum dedit IO. NIC. FVNCCIVS *de origine et pueritia linguae Latinae*, cuius editio altera auctior prodiit Marburgi cIↃIↃccxxxv. 4. Praef. edit. Locus classicus est VOSS. *Rhet.* IV, I, 7. Laudandus est etiam MARIANGELI ACCVRSII *de obsoleto sermone fugiendo dialogus*, recusus *Helmst.* 1676. 12. Collectio vero optima archaismorum debetur LAVRENBERGII *antiquario*. In quantum decus concilient orationi verba antiqua, vid. quos laudat PAREVS ad QVINCT. I, 6. p. 82. *ed. Burm.* Temperamentum suadet SEN. *ep.* 114 p. 431. ELZ. G.)

**) Horum facile antesignanus est IVSTVS LIPSIVS, qui quum iuuenis stilo nitido et plane ad Ciceronianam dicendi rationem composito vteretur

retur *): paullo post nouum sibi ipsi finxit dicendi genus, abruptum, histrionicum, atque innumeris refertum archaismis, vt saepe vetere quodam grammatico, aut si mauis, Delio natatore opus esset ad soluenda illius aenigmata. Vid. MARES. *Ep. I*, 9.

*) Argumento sunt eius orationes octo, Ienae potissimum habitae, recusae cura v. c. IO. HENR. KROMAYERI Ien. cIↄIↄccxxvi. de quibus recte HEVMANNVS: *In his orationibus* LIPSIVS *non vtitur stilo Lipsiano, sed Ciceroniano, hoc est, non scatet argutiis, non verborum allusionibus, non studet sententiosae et antiquariae breuitati, sed profluenti vtitur stilo, facili, amoeno.* (Moderate i. e. vere de Lipsio iudicant TAVBMANNVS *de lingua Lat.* p. 42. item p. 49. sq. BVCHNER. Epist. 3, 1. p. 651. NIC. HEINSIVS respondens ad *Maresii* epistolam supra laudatam, vnde verba, quae huc pertinent, excerpsit MORHOF. *Pol.* I, 1, 24, 65. BVRMANNVS *Orat. parent. Graeuii* p. 564. Idem tamen in praefatione *Sylloges* paullo in eum iniquior est, odio Iesuitarum, quorum ille sub finem vitae mancipium. Inuidiam fecere *Lipsio* simiae quaedam, qui infamarunt deinde ipsum, cuius se imitatores ferebant. Nomina exhibent MORH. *Polyh.* diuersis locis; et plenius etiam FABRICII Centuria plagiariorum n. 38. Salse illos ridet ac traducit TAVBM. *l. c.* p. 4. 5. 56. item p. 62. sq. Add. IOS. SCALIGER *Teretism.* p. 104. quos et plures nominat MORH. *Pol.* I, 4, 9, 5. Breuiter stili Lipsiani historia potest ita comprehendi. Iuuenis Ciceroniane scribit, argumento sunt *variarum lectionum libri* III. a. 1566. editi; Epistola eius Romae scripta a. 1567. et generatim primae eius epistolae: Orationes, Ienae habitae 1573. Postea edidit Senecam

et Tacitum. Ipſe autem fatetur (orat. VI. edit. Krom. p. 101.), ſtilum infici ab his, quos tractamus. Hinc breuitatem contraxit, praeſertim quum placeant ei acumina; ſemper tamen elegans eſt, nusquam κακόζηλος. Antiquarius non niſi in *Satyra*, et ſcriptis ſimilibus v. g. in *antiquarum lectionum libris*, vbi L. III. conuiuium antiquum repraeſentat: item in quibusdam epiſtolis ad viros doctos. Hic etiam Graeca admiſcet. Purus et ſimplex eſt in orationibus et epiſtolis ad Principes, breuior tamen per Senecam et Tacitum. Planus et diſertus in libris antiquitatum. Vt adeo anteſignanus quidem, ſed non conſilio ſuo, fuerit ſtultorum quorumdam hominum, qui virtutes quidem ignorarent, imitarentur autem vitioſa. Vt hodie fit in poëſi Germanorum. De Lipſii autem ſtilo ſiniſtre primum ſenſiſſe videtur SCIOPPIVS *de ſtilo hiſt.* p. 10. ſed add. p. 12. vbi eum voluiſſe, dicit, eſſe cymbalum iuventutis, cui ſciret acumina magis placere. Multa quoque ante iam reprehendit H. STEPHANVS in ſua *de Lipſii Latinitate palaeſtra prima*, Frf. 1595. 8. Vehementiſſime autem in bonum Lipſium inuectus eſt MORH. *de Patauinitate Liuii*, vt inter Lipſiomaſtigas dux eſſe videatur. G.) [Cuius, reliquorumque impetus propulſauit et tuitus eſt ſcribendi rationem Lipſianam V. Cl. Chriſti. Adolph. Klotz *Oratione pro Lipſii Latinitate.* Ienae 1761. 8. N.]

XVII.

Concinnitatem orationi conciliant periodi.

Sed ſufficere haec putamus de prima, quam commendauimus, orationis virtute; id eſt, de *puritate:* proximum eſt, vt de CONCINNITATE dicamus. Hanc orationi

orationi conciliant *periodi* *). Vnde tota illa ars periodica, quam tam pauci recte norunt, paullo diligentius hic videtur inculcanda.

* Vide Cel. C. G. SCHWARZII *diss. de oratione concinna, Altorphii* cIↃIↃCCVIIII. 4. [Idem argumentum tractauit V. Cl. Theoph. Guil. Irmisch, Plauiae 1760. 4. *Positam esse*, dicit, *concinnitatem, in quadam conformatione orationis, partiumque eius inter se conuenientia, siue aequabilitate, siue similitudine, siue quasi conspiratione concentuque.* N.] (Concinnitatem de numero et periodis adhibet CIC. *Orat.* 44, 149. G.) [Qui vero hanc de periodis materiam, a vulgari intelligentia, in quantum ars est, remotiorem, et in qua ipse auctor noster non satis semper accurate versatus est, plane vult animo suo comprehendere, illum adeat oportet IO. STVRMII *de periodis libellum*, explicatum a Val. Erytraeo, qui a. 1727. 8. *Ienae* recusus est cura FRID. ANDR. HALLBAVERI, sed sine Erytraei notis. Debent autem simul conferri ARISTÓTELIS locus paullo post indicatus, et inprimis, quae HERMOGENES L. IV, 3. περὶ εὑρέσεων, de hac re praecepit, vbi p. 166. *ed. Sturm.* agit περὶ περιόδου; sed adhibeantur, quae ad illum locum commentatus est idem STVRMIVS, quo viro in re oratoria nihil habemus subtilius, nihil accuratius. Multa quoque praeclara habent DEMETR. PHALER. et eius interpretes Victorius atque Caselius. N.] (Alios nominat MORH. *Polyb.* I, 6, 1, 3. quibus addi potest ex recentioribus GE. ANDR. VINHOLDVS. Dilatationis vero periodicae exempla ipse Morhofius dedit *Polyb.* I, 2, 14. G.) [Solent etiam ii, qui artem tradunt rhetoricam,

hanc eloquentiae partem non omittere, et hic quoque princeps eſt VOSSIVS. N]

*) Vnde periodis concluſa oratio CONCINNA vel *dimenſa* dicitur, cui opponitur oratio FVSA. Graecis illa dicitur κατεστραμμένη, haec vero εἰρομένη. Vtriusque diſcrimen luculenter exponit ARIST. *Rhet.* III, 9.

XVIII.

Quid periodus?

Eſt vero *periodus*, vt ait CICERO *), *oratio in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad perſiſtat in ſingulis perfectis abſolutisque ſententiis* **).

*) Ita CIC. *de Orat.* 3. Paullo aliter ARISTOTELES *L. III. Rhet. c.* 9. §. 4. Λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ᾽ αὑτὴν καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον. *Voco periodum orationem habentem principium, et finem ex ſe ipſa, et conſpicuam magnitudinem.* Vtraque definitio eodem redit, vt paullo poſt adparebit [Hermogeniana definitio infra §. 30. illuſtratur. N.] (Ratio appellationis haec eſt. *Periodus, ambitus, circuitus, comprehenſio, continuatio, circumſcriptio, orbis,* Gr. καμπὴ et συστροφή, πρότασις et ἀπόδοσις, et ſimilia nomina hanc nobis ſimilitudinem inſinuant: Quemadmodum in circulo principium et finis connectuntur ipſa figura atque circumducta lineae; ita in periodo principium et finis connectuntur conſtructione grammatica, vt ſentiat lector vel auditor, finem nondum adeſſe, donec ſubiiciatur illud, quod prima verba nos expectare iubent. Haec etiam atque etiam tenenda, et exemplis aliquot Ciceronis familiaria reddenda: ne cum Auctore putemus *ambitum* in periodo idem eſſe, quod verba amplificationis cauſſa addita. Verum eſt, vix poſſe periodum dici, quae paucis tantum verbis conſtet: nec enim rotundum illud et circumductum poteſt intelligi, niſi etiam ſint, quae corrotundari et circumduci poſſint: ſicut

ſicut ordo locum non habet, niſi inter plura. Sed natura periodi non eſt in multitudine verborum, verum in illa, quam deſcripſimus, concluſione. G.)

**) Praecipuas ergo periodi leges ac potiores characteres notari oportet. Ex definitionibus enim patet, I. *omnem periodum ambitu quodam ſeu circuitu gaudere*, qui ſi abſit, ex periodo fit propoſitio logica. CIC. *epiſt. ad diuerſ. II*, 14. ait: *M. Fabio, viro optimo et homine doctiſſimo, familiariſſime vtor.* Tolle ambitum, verba nimirum: *viro optimo et homine doctiſſimo*, et non periodum amplius habebis, ſed propoſitionem logicam. (Iſta verba, vt iam monitum eſt, non ipſa ſunt ambitus, ſed faciunt, vt ambitum accipiat oratio, quia flectitur ita et circumagitur. Etiam deinde hic error ſaepius repetitur. G.) Deinde ex iisdem definitionibus diſcimus, II. *periodum omnem ita procurrere debere, vt ſenſus non niſi perfecta abſolutaque ſententia percipiatur.* (Haec ταυτολογεῖν videntur. Malim, *non niſi percepta tota ſerie orationis intelligatur.* Nimirum tendere debet conſtructio ad vltima vsque verba periodi. G.) Hinc quando SALLVST. *bell. Iugurth. c.* 10. ait: *concordia paruae res creſcunt, diſcordia maximae dilabuntur:* ea quidem non eſt periodus: quia ſingula membra ſeparatim intelliguntur. Sed ſi ita diceres; *quemadmodum concordia paruae res creſcunt: ita diſcordia etiam maximae dilabuntur:* haberes periodum, cuius ſenſus non niſi perfecta abſolutaque ſententia percipitur. Ex quo porro patet, III. *fuſam fieri orationem, quae vel inciſim, vel membratim procurrit. Inciſim* loquitur e. g. CIC. *poſt redit. in ſenatu 6. Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. Sine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* (Haec ſunt περιοδικά. Incisum oportet

tet sensum absoluere. Incisim CIC. *orat.* 67. dixit haec quatuor: *Domus tibi deerat? at habebas. pecunia superabat? at egebas.* G.) Membratim idem CICERO *in Pison.* 40. *Occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in vrbem desertus ab amicis, nullae ad senatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aestiuis gratulatio, nulla triumphi mentio.* In primis huc pertinet locus CICER. *ad Q. Fratrem Lib. III. ep.* 9. *Pomponius abest: Appius miscet: Hirrus parat: multi intercessores numerantur: populus non curat: principes nolunt: ego quiesco.* (In hoc vltimo exemplo non membratim, sed incisim loquutus est Cicero. Aliud substituatur ex illius *Orat.* 67. *Incurristi amens in columnas: in alienos insanus insanisti.* Haec sunt paullo proponenda disertius. *Incisum* s. *Comma* in hac rhetorum doctrina est oratio intra VIII. circiter syllabas comprehensa: Vid. CIC. *pro Plancio* c. 4. *pro Domo* c. 35. *de harusp. resp.* c. 15. *ad Q. fr.* 3, 9. *Colon* s. *Membrum* ad XVII syllabas procurrit: ita vt *Comma maius* paullo possit *minus Colon* videri et vice conversa. Vid. *pro Planc.* c. 6. *pro Sext.* c. 39 *Catil.* 2. c. 11 *Verr.* I. c. 10 *de harusp. resp.* c. 27. Iam *incisim* loqui est ita loqui, vt sensus & constructio grammatica finiatur intra incisum, h. e. octo syllabas aut pauciores: *membratim* loqui vel scribere adeo, vt finiatur intra VIII et XVII syllabas. Alioquin *periodus* ipsa suis *membris* s. *colis* constat, *membra* autem *incisis*, in quantum nempe *colon* est maior pars periodi, a qua *δίκωλος, τρίκωλος* etc. dicitur, vt mox docebitur. Ex his de exemplis ab Auctore prolatis iudicandum est. Etiam QVINCT. IX, 4. 122. sqq. de inciso, membro, circuitu, obscurior est et forte parum accuratus. G)

XIX.

Ceterum periodus vel SIMPLEX est vel COMPOSITA. *Simplex* est, quae vno constat membro vel colo, vnde et *μονόκωλος* vocatur *). *Quotuplex? Quid periodus simplex?*

*) Vt periodus simplex possit a propositione logica distingui, accedere debet *ambitus* vel *circuitus* quidam, (qui non potest intelligi, nisi haberet etiam magnitudinem aliquam, *μέγεθος εὐσύνοπτον* Aristoteli. G.) Hinc adiici solet quaedam descriptio vel *περίστασις*, vt numerosior perfectiorque fiat oratio. Vbi tamen recte monet NIC. CAVSSINVS *de eloquut. Lib. VII. c.* 5. *cavendum esse vehementer, ne iustae periodi explendae gratia, quo melius cadat aut voluatur oratio, inania quaedam verba inculcemus, quasi complementa numerorum. Nihil enim frigidius esse, puerilius, et a vera germanaque eloquentia magis alienum, quam vbi materia non patitur, sed res est presse et rotunde efferenda, periodorum tractu inanem distendere orationem.* Parum a propositione logica abirent illa: *hortatus es, vt epistolas meas colligerem.* Vt periodus inde fiat, PLIN. *epist. I,* 1. addit ambitum quemdam vel circuitum: *frequenter hortatus es, vt epistolas,* SI QVAS PAVLLO CVRATIVS SCRIPSISSEM, *colligerem publicaremque.* Propositio logica esset: *epistolam tuam conscidi.* Ast ambitu addito, hanc inde periodum formauit CICERO *epist. ad diuers. VII,* 18. *Epistolam tuam,* QVAM ACCEPI AB L. ARVNTIO, *conscidi innocentem.* (Insigne inprimis exemplum suppeditat CIC. *Cat.* 3. princ. Addi etiam potest eiusdem *Cat.* 4. fin. G.)

XX.

Composita periodus est, quae constat pluribus *colis* *); duabus autem *partibus,* quarum alteram *πρότασιν*, alteram *ἀπόδοσιν* *Quid composita:*

σιν vocare solent **). Ea iterum vel *bimembris*, vel *trimembris*, vel *quadrimembris* est.

*) *Colon* siue *membrum* periodi (hic non attenditur ad numerum illum syllabarum, sed tantum ad relationem, G) est propositio, quae tamen, (hic in periodo, ob particulam, a qua velut suspensa est, G.) sensum non absoluit, sed eumdem ad reliquae vsque partis subiectionem suspensum relinquit. v. c. apud CICERONEM *pro A. Caecin.* 1. prima orationis periodus quatuor constat *colis* siue *membris:*

Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,
tantum in foro atque iudiciis impudentia valeret:
non minus nunc in caussa cederet A. Caecina S. Aebutii impudentiae,
quam tum in vi facienda cessit audaciae.

En quatuor propositiones, quarum (vt hic positae et deuinctae sunt, G.) nulla per se et seorsum sensum absoluit, vniuersae vero coniunctim absoluunt periodum, quae ideo quadrimembris vel τετράκωλος vocatur. (Re autem vera harum propositionum vnaquaeque habet suum sensum; 1. Multum potest audacia; 2. non tantum impudentia; 3. nuper cessit Caecina; 4. nunc non cedet. G.)

**) A *colis* siue *membris* differunt *partes*, periodorum compositarum, quarum duae sunt, πρότασις et ἀπόδοσις, vel, vt philosophi vocare solent, ANTECEDENS et CONSEQVENS. (Sed potest *protasis* et *apodosis* vel vno vel pluribus colis constare, G.) v. c. apud CIC. *epist. V*, 12. hanc reperimus periodum bimembrem: *qui semel verecundiae fines transierit: cum bene et nauiter oportet esse impudentem.* Hic prior pars, duobus punctis notata, est πρότασις vel *antecedens*, posterior, puncto notata, ἀπόδοσις seu *consequens*.

De

De his duabus periodorum compositarum partibus haec notamus. I. *Eas non semper esse aequales.* Saepe enim *protasis* tribus, aut duobus colis, *apodosis* vnico constat; saepe etiam haec illa maior atque vberior est. v. c. CIC. *epist. ad divers. XV*, 3.

Quum ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad III. Non. Septembres,

iique mihi nuntiassent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu venisse, Euphratemque iam tum transire coepisse,

dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum:

putaui pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere.

Quum quatuor hic sint cola siue membra; tria priora, eaque satis prolixa ad πρότασιν pertinent; postremum idque breuius ἀπόδοσιν absoluit. Ast paullo ante *epist. XV*, 1. CICERO ita inchoat epistolam:

Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transiisse Euphratem cum omnibus fere copiis:

tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo procos. certiora de his rebus ad vos scribi posse,

statuebam mihi non necesse esse, publice scribere ea, quae de alterius prouincia nuntiarentur.

Hic πρότασις vno; ἀπόδοσις duobus membris constat. Obseruandum II. *ἀπόδοσιν nonnumquam antecedere πρότασιν*, v. c. CIC. *pro Milon.* 3.

Negant, intueri lucem, esse fas ei, qui a se hominem occisum esse, fateatur.

Hic ἀπόδοσις, inuerso ordine, priorem, πρότασις posteriorem locum occupat. (Malim ita: Praedicatum propositionis fieri πρότασιν, ἀπόδοσιν subiectum, quod alias contra fieri amat. G.) Ad

haec illud quoque obseruari meretur, III. *alterutri parti accedere nonnumquam veluti laciniam, quam ἐπισύναψιν* vocant antiqui rhetores, v. c. CIC. *Verrin. V.*

Si potest ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi: habeat hoc populus Romanus, PRAESERTIM IN TANTIS AERARII ANGVSTIIS.

Etiamsi postrema huius periodi verba tolleres, absoluta tamen futura esset et perfecta sententia. Ergo haec accedunt, tamquam *ἐπισύναψις*. Denique IIII obseruandum, *ad finem προτάσεως* DVO PVNCTA; *ad finem totius periodi* VNICVM PVNCTVM; *ad finem reliquorum membrorum, si integris propositionibus constent*, COMMA; *sin aliquid ad perfectionem propositionis desit*, SEMICOLON *esse ponendum.* Id quod fundamentum est totius interpunctionis *). v. c. CICER. *pro Mil. cap.* I.

Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere,

minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua perturbetur, me ad eius caussam parem animi magnitudinem adferre non posse:

tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos,

qui, quocumque inciderint veterem consuetudinem fori, et pristinum morem iudiciorum requirunt.

Hic ad finem secundi membri *colon* ponendum; ad finem postremi *punctum*; reliqua membra, quia perfectas propositiones continent, *commatibus*, notantur. Verum si ita diceres:

Si quantum in me amoris ac diligentiae; tantum in te fidei prudentiaeque fuisset: neuter iam nostrum laboraret.

primum membrum exigeret *semicolon*, quia non continet propositionem perfectam: secundum *colon*, quia ibi finitur *πρότασις*: tertium *punctum*, quia eo clauditur periodus.

*) Non

*) Non iam disquiremus, antiqua sit haec interpungendi ratio, an a grammaticis excogitata? Ex instituto id egit IO. CLERICVS *in arte crit. P. III. sect. I. cap.* 10. Saltim vtilissimam esse hanc ἀκρίβειαν, res ipsa docet, et recte obseruat ARISTOTELES *Rhet. III*, 5. 17. ea effici, vt sit εὐανάγνωστον τὸ γεγραμμένον, καὶ εὔφραστον, id est, *vt facile legi et proferri possit, quod scriptum est*: immo addiderim, vt et intelligi eo facilius possit. Ipse enim ARISTOTELES eo loco adducit locum HERACLITI: τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται, quem ideo obscurissimum esse ait, quod sit μὴ ῥᾴδιος διαστίξαι, *interpunctu difficilis*, nec constet ante αἰεὶ, an post illud distinctio sit facienda. (Haec ratio cum antiqua non est, sed aliquamdiu post instauratas litteras inventa; tum non ita communi consensu recepta, vt non passim ab ea discedi videas: quod apparebit, si quis hoc ipsum Milonianae initium inspicere velit. Deprehendet enim nemini adhuc editorum hanc rationem, quam Auctor probat, placuisse. Et non diffiteor, mihi in hoc certe aliter videri, quod puto hos esse quasi gradus interpungendi: I. Comma, quo seiungi possunt, quaecunque verba non proxime vnum ab altero reguntur. II. Semicolon; vbi maiorem seiunctionem, maius interuallum, oppositorum praesertim, indicare volumus. III. Colon: ad protasin et apodosin maiorum periodorum disiungendas. IV. Interpunctum minus, quod litera maiuscula non sequitur, vbi grammatica constructio finitur, continuatur idem argumentum. V. Interpunctum maius, post quod vel litera maiuscula, vel nouus plane versus, nouum initium noui argumenti, vel partis maioris indicat. Haec conueniunt cum ALDI MANVTII praeceptis,

ceptis, orthographiae subiectis, cum titulo, *Interpungendi ratio*. G.)

XXI.

Periodus bimembris. Periodus *bimembris* est, quae protasi aeque ac apodosi vnimembri absoluitur. Eam formabis facile, si logicae propositioni vel *caussam* *), vel *conditionem* **), vel *contrarium* ***), vel *comparationem* ****), vel aliud quidquam huiusmodi adieceris *****).

*) Sic enim *caussa* vel *aetiologia* protasin, ipsa *propositio* dabit apodosin. V. c. Esto propositio logica: *mitto tibi librum promissum.* Si caussam vel rationem addideris, nascetur inde periodus bimembris, qualis est apud PLINIVM *epist.* I, 2.

Quia tardiorem aduentum tuum prospicio ;
librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo.

Ita et propositio logica: *multas ob caussas Romae me esse opto*, addita ratione facile in hanc periodum bimembrem commutatur a CIC. *epist. ad diuers.* XV, 13.

Maxime mihi fuit optatum, Romae esse tecum multas ob caussas:
sed praecipue, vt et in petendo, et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses.

**) Addita conditione nascetur periodus conditionalis. Talis est illa CICER. *epist. ad diuers.* VI, 16.

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent:
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

***) Esto propositio logica: *eruditionis perpetua est possessio.* Adde contrarium, exemplo PLIN. *epist.* I, 3. et eiusmodi habebis periodum:

Reliqua.

Reliqua. (Haec vox forte periodum deuincit: alioqui duae sunt propositiones. G.) *rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur, hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit.* Ita et CIC. *de Orat. I,* 1.

Nam qui locus quietis et tranquillitatis plenissimus fore videbatur,
in eo maximae moles molestiarum et turbulentissimae tempestates exstiterunt.

Ceterum hic obseruari meretur, eas demum periodos huius generis esse omnium elegantissimas, in quibus alterius membri verba singula verbis singulis prioris coli opponuntur. Ita PLIN. *Paneg.* 4.

Ille quaesitam domi gloriam in publico;
Hic in publico partam domi perdidit.

(Sic CIC. *de Orat.* I, 38.

Citius hercule is, qui duorum scalmorum nauiculam in portu euerterit,
in Euxino ponto Argonautarum nauem gubernarit.

Pulchre sibi respondent etiam *pro Marcell.* 6. s. 19. *ad Quir. post redit.* 9. s. 21. *Verr.* IV, 50. s. 112. *pro Rosc.* 26. s. 72. Tale est illud: *Non viuere oportet, vt edas, sed edere, vt viuas.* G.) Eodem exemplo dicere possis:

Malus princeps ciues imperii sui caussa natos:
Bonus imperium ciuium caussa institutum existimat.

Hic sibi opponuntur: *princeps bonus* et *malus; imperii caussa* et *ciuium caussa*; *natum* et *institutum.* Eiusdem generis etiam haec periodus est:

Neronis scelere nascentem Christi ecclesiam innumeris vexari suppliciis;
Constantini virtute suppliciis vexatam veluti renasci vidimus.

****) Comparatio non solum inter contraria atque opposita, verum etiam similia institui potest. Vnde periodos comparatiuas a contrariis merito

merito diſtinguimus. Exemplo eſto periodus PLINII *in Paneg. c.* 5.

At, ſicut maris coelique temperiem turbines tempeſtatesque commendant:

ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumultum praeceſſiſſe crediderim.

Saepe quidem et contraria inter ſe comparantur, ſed ideo periodus non deſinit eſſe contraria, ſed ſimul comparatiua eſt. Ita COLVMELLA *Lib. I. de re ruſt. praef. comm.* 17.

Vt enim, qui in villis intra conſepta morarentur, quam qui foris terram molirentur, ignauiores habitos;

ſic eos, qui ſub vmbra ciuitatis inter moenia deſides cunctarentur, quam qui rura colerent adminiſtrarentue opera colonorum, ſegniores viſos.

*****) Eodem enim pertinent periodi *conceſſiuae*, *disiunctiuae*, *copulatiuae*, *aliaeque* huius generis, quarum exempla paſſim exſtant. Conceſſiua eſt illa CICERONIS *epiſt. IX,* 8.

Etſi munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus:

tamen ego exſpectatione promiſſi tui moueor, vt admoneam te, non vt flagitem.

Disiunctiua illa HORAT. *Carm. III,* 28.

Vel nos in Capitolium, quo clamor vocat, et turba fauentium;

vel nos in mare proximum gemmas mittamus.

Copulatiua denique illa CICERONIS *epiſt. ad diverſ. X,* 1.

Et abfui proficiſcens in Graeciam:

et poſtea, quam de medio curſu reipublicae ſum voce reuocatus, numquam, per M. Antonium, quietus fui.

(Vbi vero adhiberi poſſit vnumquodque genus periodi compoſitae, quantum ſatis eſt, demonſtratur in I. M. G. *primis lineis artis oratoriae* Gottingae 1735. 8. recuſis p. 19. ſqq. quem locum exerci-

exercitationibus scribendarum periodorum tamquam regulam adhibuisse neminem poenituerit. G.) [Hinc, vt istum tanto magis in promtu haberent illi, quibus offertur haec editio, excerptum inde exhibuimus hic in fine Heinecciani libri Excursu I. N.]

XXII.

Connectendi formulas, quae in his periodis adhibendae videbuntur, ipsa suppeditabit materiae natura, vt adeo de illis non multum videatur laborandum *). *Particulae connectendi in illis vsitatae.*

*) Sic ipsa sane ratio dictitat, periodos *caussales* incipere posse a *quum, quia, quandoquidem,* item a *si: conditionales* a *si:* contrarias a *quum,* aut sine connexione statim a re ipsa: *comparatiuas* a *quodsi, quemadmodum, sicuti: concessiuas* ab *etsi, tametsi, quamuis, vt, vtut, equidem, quidem: disiunctiuas* ab *aut, vel: copulatiuas* denique ab *et, cum,* sequente *tum, non tantum,* sequente *verum etiam cet.*

XXIII.

Ex periodis bimembribus facile fiunt *trimembres* siue τρίκωλοι, si vel πρότασις vel ἀπόδοσις duplicetur *). Vnde possunt totidem esse periodorum trimembrium, quot bimembrium, genera **). *Periodi trimembres.*

(Auctor fluctuat circa significationem κώλου: qui τρίκωλον periodum dicunt, ii logicum etiam et grammaticum membrum intelligunt. G.)

*) Sic supra adfuit periodus bimembris conditionalis: *Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent: repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.* Iam siue πρότασιν siue ἀπόδοσιν in duo membra diduxeris, habebis periodum trimembrem v. c.

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent,
neque iam ab ineunte adolescentia complura inter nos mutua officia exstitissent:
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

Vel duplicata ἀποδόσει:

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent:
repeterem caussas amicitiae nostrae a parentibus nostris,
inter quos magna semper atque arcta inprimis familiaritas intercessit.

**) Dantur ergo et periodi trimembres *caussales*, *aduersatiuae*, *comparatiuae*, *conditionales*, *concessiuae*, *disiunctiuae*, *copulatiuae* etc. Dabimus quarumdam exempla: Concessiua est illa CICERONIS *epist. I*, 5.

Tametsi nihil mihi fuit optatius, quam vt primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus gratissimus erga te esse cognoscerer:
tamen afficior summo dolore, eiusmodi tempora post tuam profectionem consequuta esse,
vt et meam et ceterorum erga te fidem et beneuolentiam absens experirere.

Copulatiuam habet idem CICERO *de senect. c.* I.

Mihi quidem ita iucunda huius libri confectio fuit,
vt non modo omnes absterserit senectutis molestias,
sed et effecerit mollem et iucundam senectutem.

Contrariae exemplum IDEM suppeditat *epist. V*, 17.

Non obliuione amicitiae nostrae, neque intermissione consuetudinis meae, superioribus temporibus ad te nullas litteras misi:
sed quod priora tempora in ruinis reipublicae nostrisque iacuerunt,
posteriora autem me a scribendo tuis iniustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Huic

Huic eodem loco ſtatim ſubiicit cauſſalem:

Quum vero et interuallum iam ſatis longum fuiſſet,
et tuam virtutem magnitudinemque animi diligentius eſſem recordatus:
non putaui alienum inſtitutis meis, haec ad te ſcribere.

Subiungit huic copulatiuam:

Ego te, P. Sexti, et primis temporibus illis, quibus in inuidiam abſens et in crimen vocabare, defendi;
et, quum in tui familiariſſimi iudicio ac periculo tuum nomen coniungeretur, quam potui, accuratiſſime te tuamque cauſſam tutatus ſum:
ex proxime recenti aduentu meo, (quum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi adfuiſſem,) tamen nulla re ſaluti tuae defui.

Ex his, qualia reliqua ſint periodorum genera, facile intelliges.

XXIV.

Sed abſolutiſſima omniumque magnificentiſſima eſt *periodus quadrimembris* vel τετράκωλος, quia et perfectam plerumque ratiocinationem continet *), et ob numerum propoſitionum auribus, quarum ſuperbiſſimum eſt iudicium, quam maxime probatur. Conſtat ea, ceu ex ipſo nomine adparet, quatuor membris, quorum duo plerumque ad πρότασιν, ac totidem ad ἀπόδοσιν referuntur **). *Periodus quadrimembris.*

*) Non temere vllum eſt periodorum genus, quod totam ratiocinationem facilius capiat, quam quadrimembre. Quod vel vnico exemplo oſtendi poterit. MVRETVS *Part. I. Orat.* 22. ita diſſerit:

Si pro cuius quisque propugnatione ac defensione plura pericula subiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est,

eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire credendum est:

dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus rex, te pontifice creato, tanto ceteros reges eximia quadam percepta ex ea re gaudii magnitudine superauerit,

quanto non huius modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum reges graui ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discriminum perpessione superauit.

Vberrima haec est periodus, sed facile tamen includenda huic syllogismo:

Qui plus pro pontifice periculi subiit, is plus laetitiae ex eius felicitate percipit.

Carolus VIIII. plus periculi subiit pro pontifice;

Plus ergo laetitiae ex eius felicitate percipit.

Iam confer periodum, et adparebit, propositionis subiectum in primo; praedicatum in secundo; conclusionem in tertio; adsumtum in quarto membro contineri.

**) Quum difficillimum sit hoc periodorum genus: regulas quasdam de illis componendis suppeditare iuuabit. *Primo* ergo tales periodi fiunt ex quouis syllogismo, maxime si accedat maioris propositionis probatio. Hinc MVRETVS *P. I. Orat.* I. laudaturus theologiam ita ratiocinatur. (Attende, lector, an inuenias hoc ratiocinium in Mureti periodo? G.)

Quae scientia homines ad fruitionem Dei perducit, illa est reliquis praeferenda,

Ratio:

Ratio:

In fruitione enim Dei posita est perfectio illa, ad quam naturali quadam desiderio ferimur.

Theologia homines ad fruitionem Dei perducit;

Est ergo reliquis scientiis praeferenda.

Inde effingit periodum quadrimembrem, in qua primum membrum probationem maioris: secundum ipsam propositionem, tertium conclusionem; et postremum denique adsumtum continet. Ἐξεργασία eius talis est:

Nam si eorum omnium, quae in immensa hac rerum vniuersitate cernuntur, vnumquodque naturali perficiendi sui desiderio tenetur,

et animus noster, ad similitudinem diuinitatis effictus, tanto perfectior est, quanto propius ad illud, ex quo ductus est, exemplar accedit:

dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas,

quae, quoad eius fieri potest, cum humanis divina copulando, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur, diuinae naturae arctissima colligatione deuincit.

Secundo et tunc nascetur periodus quadrimembris, si duo membra opposita inter se compares, addasque discrepantiae rationem. CICERO *pro A. Caecina* I. has inter se contendit propositiones:

A. Caecina cessit in vi facienda audaciae S. Aebutii.

Non autem in caussa eiusdem cedet impudentiae.

Ratio:

Non enim in foro tantum valet impudentia, quantum in agro locisque desertis audacia.

Ἐξεργασία eius talis est:

Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,

tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret:

non minus in caussa cederet A. Caecina S. Aebutii impudentiae,
quam in vi facienda eius cessit audaciae.

Eodem exemplo dicere posses:

Si quantum in effringendis carceribus astutia potest,
tantum ad effugiendam furcam audacia valeret:
non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia,
quam lictoribus olim illusit astutia.

Tertio et illa periodus quadrimembris est longe elegantissima, in qua duabus propositionibus totidem redditiones respondent, et contra. Talem periodum rhetores vocant χιαζομένην. Vid. CAVSSIN. *de eloquentia sacra et profana VII, 6. p. 363.* Dicitur autem χιαζομένη, quasi decussata, a χ littera, quae crucis in modum intersecantibus se ipsis duabus obliquis lineis figuratur. Vnde et χιασμὸς figura, quando, quatuor propositis, tertium secundo respondet, et conuenit quartum primo. Ita CAVSSINVS *ibid. p.* 363. Sed ego [cum Schwarzio *de oratione concinna* §. 27. N.] existimo, tertium primo; quartum secundo respondere debere. Id enim docet exemplum DEMOSTHENIS, ab ipso CAVSSINO adlatum. (Posuit Caussinus ternam definitionem, exemplum non conueniens, vnde appareat, definitionem ab illo non satis intellectam. Ponamus breue et facile exemplum ex CICER. *pro Domo pr. Cum multa diuinitus, pontifices, a maioribus nostris inventa atque instituta sunt, tum nihil praeclarius, quam quod vos eosdem*

(*I.*) *Et religionibus deorum immortalium,* (*II.*) *et summae rei publicae*
praeesse voluerunt: vt

(*III.*) *Am-*

(*III.*) *Ampliſſimi et clariſ-ſimi ciues remp. bene gerendo,* (*IV.*) *Pontifices religiones ſapienter interpretando,*
rempublicam conſeruarent.

Iunge hic membra ſibi reſpondentia *primum* et *quartum*, itemque *ſecundum* ac *tertium* lineis diagonalibus: exiſtit χ littera ſ. decuſſis. G.) [Qui exempla deſiderat plura, adeat, quos indicauit HEVSINGERVS ad NEP. *Ageſ.* 7, 4. Duas formas etiam ex libris iuris attulit et illuſtrauit aliis CVIAC. *obſeruat.* XIV, 24. p. 670. ſq. Sed conferantur dicta Exc. II. N.] Talis eſt illa DEMOSTHEN. *in Olynth. II.*

Equidem Philippus quanto plura praeter dignitatem fecit,
eo plus apud omnes admirationis gloriaeque conſequutus eſt:
Vos autem, ciues Athenienſes, quo immoderatius imprudentiusque rebus veſtris vſi eſtis,
eo maiorem veſtram oportet eſſe turpitudinem.

Quarto quoties vel protaſis vel apodoſis duobus tribusue membris conſtat, nouum inde naſcetur periodi quadrimembris genus. Sic trium membrorum protaſis eſt apud CICERONEM *epiſt.* IX, 18.

Quum eſſem otioſus in Tuſculano,
propterea quod diſcipulos obuiam miſeram,
vt iidem me quam maxime conciliarent familiari ſuo:
accepi tuas litteras pleniſſimas ſuauitatis.

Duorum apud eumdem: *epiſt.* IX, 2.

Caninius idem tuus, et idem noſter, quum ad me pernesperi veniſſet,
et ſe poſtridie mane ad te iturum dixiſſet:
dixi ei me daturum aliquid mane,
et, vt peteret, rogaui.

Nec non *epiſt.* IX, 14.

Etſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatis-

satisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam:
tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio,
quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

XXV.

Membra periodorum non sint nimis inaequalia.

Multa vulgo addi solent a rhetoribus de singulorum membrorum magnitudine. Bimembres enim periodos vel *aequales* esse aiunt, si idem fere in vtraque parte sit syllabarum numerus, vel *inaequales*, si partes dissimili syllabarum numero constent *). Sed et trimembres aliae *ἰσόπλευροι* **) dicuntur, aliae *ἰσοσκελεῖς* ***). Sed quum magna ea in re libertate vsi sint veteres: praecepta illa omnia supervacua videntur. Vnicam ergo obseruari velim regulam: *dandam esse operam, ne membra periodorum compositarum sint nimis inaequalia* ****).

*) Et has iterum vel μειούρους vocant, si antecedens vel πρότασις sit longior; vel μακροκώλους, si consequens numero syllabarum excrescat. Aequalis est haec periodus CICER. *post redit. ad Quirites* 2.

Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt:
Vos spectatum incredibili pietate cognitum reddidistis,

(Ita aequalis est apud CIC. *pro L. Manil.* 12. f. 34.

Atque haec, qua celeritate gesta sint, quamquam videtis:
tamen a me in dicendo praetereunda non sunt. G.)

Μακρό-

Μακρόκωλος illa apud CIC. *pro Arch.* 9.

Neque enim quisquam est, tam auersus a musis, qui non mandari versibus aeternum laborum suorum praeconium patiatur.

(Talis est etiam in eiusdem *orat. pro L. Man.* 23, *pr.*

Quare etiam si quem habetis, qui collatis signis, exercitus regios superare posse videatur: tamen nisi erit idem, qui se a pecuniis sociorum, qui ab eorum coniugibus ac liberis, qui ab ornamentis fanorum atque oppidorum, qui ab auro gazaque regia, manus, oculos, animum cohibere possit; non erit idoneus, qui ad bellum Asiaticum regiumque mittatur. G.)

Μείουρος denique exstat apud eumdem CICER. *pro Milon.* 5.

Neque enim est vlla defensio contra vim vmquam optanda:
sed nonnumquam est necessaria.

(Eiusmodi est haec CICER. *pro L. Manil.* 10. f. 27.

Cum sit vnus Cn. Pompeius, qui non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute superauit:
quae res est, quae cuiusquam animum in hac caussa dubium facere possit? G.)

**) E geometria desumta est haec denominatio. Ἰσόπλευρα enim geometrae vocant triangula aequilatera. Quare et periodus ἰσόπλευρος dicitur, quae cola omnia habet aequalia. Talis exstat apud CIC. *pro Rosc.* 29.

Vereor, ne aut molestus sim vobis, iudices,
aut ne ingeniis vestris videar diffidere:
si de tam perspicuis rebus diutius differam.

***) Haec quoque a geometris mutuata est denominatio, ἰσοσκελῆ enim dicuntur *triangula aequicrura.* Rhetoribus vero ita vocantur periodi trimembres, quarum duo membra paria sunt, tertium

tertium aut longius reliquis aut breuius. CIC. *de Offic. I,* II.

Nullum bellum est iustum,
nisi quod aut rebus repetitis geratur:
aut denunciatum ante sit et indictum.

****) Si tamen vllum membrum reliqua magnitudine excedere debeat: illud maxime conuenire videtur postremo. Qua de re DEMETR. PHALER. *de eloquut. n.* 18. *In compositis,* inquit, *periodis postremum membrum longius esse oportet, et tamquam continens atque amplectens alia: sic enim magnifica erit et honesta periodus, in honestum et longum desinens membrum.* (Contrarium tamen videor obseruasse in CICERONE, id est, plures μείζους. G.)

XXVI.

Periodi quatuor membris maiores in vitio ponuntur.

Sed vt ad periodorum genera redeamus: nec illud videtur omittendum, vltra quatuor membra non excrescere debere earum magnitudinem. Recte enim DEMETR. PHALEREVS, vel quisquis sub eo nomine latitare voluit, in aureo libello *de eloquut. n.* 16. αἱ μέγισαι δὲ ἐκ τεττάρων· τὸ δὲ ὑπὲρ τέσσαρα, οὐκ ἔτ' ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας. *Maximae periodi sunt quadrimembres. Quod vero supra quatuor est, non amplius intra iustam mensuram periodi manet.* Occurrunt quidem passim apud oratores periodi prolixiores, quas tamen excusandas magis, quam laudandas arbitramur. Eae si certo colorum numero absoluantur, (melius, si intra V ad VIII cola periodi similitudinem, id est circumductionem illam seruent, G.) περιοδικὰ *): sin sine certo (maiore

Tales sunt periodicon, pneuma, et tasis.

iore quam dictum est, G.) membrorum colorumue numero pro vigore spiritus ferantur, πνέυματα **); si denique eo vsque producantur, vt spiritus, quantumvis longus, eas ferre haud posse videatur, τάσεις ***) dicuntur.

*) Περιοδικὸν ergo est periodus e quinque vel pluribus membris conflata. (i. e. περιοδικὸν est omnis periodus vltra τετράκωλον, sed circumductio tamen adesse debet. Itaque quod exemplum Auctor mox pro πνέυματι afferet, est περιοδικὸν, habet enim ambitum, protasin et apodosin. G.) CIC. *pro Mil.* I.

Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere,
minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua perturbetur,
me ad eius caussam parem animi magnitudinem ferre non posse:
tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos,
qui quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori et pristinum morem iudiciorum minime vident.

**) Πνεῦμα, definiente HERMOGENE (περὶ εὑρέσεων IV, 4. G.) est σύνθεσις λόγυ διάνοιαν ἀπαρτίζον, ἐν κώλοις καὶ κόμμασι μετρύμενον πρὸς τὴν διάρκειαν τῦ πνεύματος κατὰ τὴν φωνὴν τῦ λέγοντος, id est, *structura orationis, quae sensum membris incisisque definitum ad orationis spiritum et vocem accommodat.* Quare tot esse possunt membra τῦ πνέυματος, quot fert oratoris spiritus. Praeclarum est *pneuma* illud apud CICER. *pro S. Rosc.* 4. 9.

Rogat, oratque te, Chrysogone, Roscius,
si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit,

si nulla in re te fraudauit,
si tibi optima fide sua omnia concessit, annumerauit, adpendit,
si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque de digito suum tibi tradidit,
si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque praeterea quidquam, excepit:
vt sibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egestate degere.

(Hoc exemplum τῦ περιοδικῦ s. periodicae dictionis mensuram, quam supra dedimus, nondum excedit. Sed termini ita accurate constitui non possunt. Commodiora interim peti possunt exempla ex CIC. *pro L. Manil. c.* 8. G.) Eiusmodi pneumata sane non inelegantia sunt, si in loco adhibeantur, vt paullo post (§. 26. ***) ostendemus pluribus.

***) Τάσις, id est, *extensio*, periodus est omnium diffusissima, quae plura accumulat membra, quam vel robustissimus quisque vno spiritu eloquatur. [HERMOGENIS l. l. 5. haec est definitio. Τάσις ἐςὶ λόγου, ὅταν ὑπεραίρῃ τῷ μέτρῳ τῦ λόγυ τὸ πνεῦμα μακρότερον γινόμενον τῦ δύνασθαι ἐν ἄλλῳ ληφθῆναι τῦ λέγοντος πνεύματι. τῦτο γάρ ἐςιν ἡ τάσις, τὸ ἀποτετάσθαι ἐπὶ μακρότερον ἢ χρὴ τὸ πνεῦμα. N.] Vnde semper in vitio ponitur tam enormis circumductio. Exstat tamen monstrosae eiusmodi τάσεως exemplum apud CIC. *Verrina vltima*, sub finem, cuius initium est: *nunc te, Iupiter optime maxime, cuius iste donum regale, cet.* [Proprie, secundum Hermogenem certe, non τάσεως hoc exemplum esse dici potest, sed καταφορᾶς. Nimirum ex illius disciplina πνέυματος τεταμένυ, *producti spiritus*, duo sunt genera. Si productio orationis vltra spiritum fiat in *accusando*, vt hic, tum vocatur καταφορὰ, *impressio*, quia oratio ibi debet cum celeritate et impetu prouolui, καταφέρεσθαι: si autem fiat in *defendendo*, tum est τάσις, *dilatatio*; hic enim oratio sedata et quasi cunctans esse

esse solet. Quod autem hanc circumductionem semper in vitio esse positam vult Auctor noster, errat sine dubio vehementer. Suo loco pro condimento orationis habuerim, sed nempe condimenta non plena manu et vbique affundi, verum rara esse et apta debent. Scilicet pertinet haec siue τάσις, siue κατaφορὰ, ad artificium oratoris. In accusando, in enumerandis sceleribus et flagitiis, vbi clamat et tumultuatur orator, vbi se posse exclamare satis et satis dicere de rei immanitate negat, quid magis conueniens est, quam spiritum ducere, anhelare, etiam in medio cursu orationis, et cum nondum adsit finis periodi. Hic non obseruare decorum, ipsum decorum est. Ita in defensione, continua oratio interrumpi potest interspirando anhelandoque, ad dolorem indicandum, quem ex iniuria patimur, ad ostendendam indignationem, ad misericordiam mouendam etc. Neque vero est, quod mihi quis obiiciat, oratorem etiam tum, cum hoc agat, posse, quae dicenda sint, iustis periodis includere. Nempe orator aut commotus est re vera, aut commotionem animi et affectum simulare certe debet. Qui autem commoti sunt vehementer, hos obseruamus, si quae vel contra alium, vel pro se dicere velint, ea velle vno impetu effundere, et concludere ambitu vno orationis, spiritum autem, quamdiu possint, continere. Sed iidem etiam plerumque tam multa habent dicenda, vt vnus spiritus non sufficiat, adeoque respirare cogantur, vbi, extra turbidum inprimis animi motum, turpe est et indecens, in medio saepe commate. Dignae sunt Sturmii scholae in hunc Hermogenis locum, quae adeantur, vbi plura egregie in hanc rem disputat. N.] (Quod reliquum est, πνεῦμα et τάσις tantum differunt longitudine, quod illud vno spiritu comprehendi potest, hoc non item. Ad τάσιν inter alia pertinent enarrationes multorum factorum, notationes morum, ἀντεσφαλμένοις argumen-

gumentorum, longissimae comparationes, etc. v. c. CIC. *Cat.* 2, 11. f. 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia* etc. Item *pro domo* 57. f. 144. sq. G.)

XXVII.

Quid schoenotenes et periodica circumductio?

Orationi *periodicae* siue *versae* opponi diximus *fusam*, qua vti dicuntur oratores, quotiescumque vel *incisim*, vel *membratim* dicunt. Et huc pertinent SCHOENOTENES *), et quam iam supra descripsimus, PERIODICA CIRCVMDVCTIO **).

*(Accuratius ita dixisset Auctor. *Fusa* oratione vtuntur oratores, non tantum, quum *incisim* vel *membratim* dicunt; sed inprimis etiam, quum verba naturali modo ratione, sine cura illa ambitus connectunt. Ceterum medium quoddam genus sunt *Schoenotenes*, et de quo modo (§. 26.) diximus, περιοδικὸν f. *periodica circumductio*. G.)

*) *Schoenotenes* est, quando interiectis propositionibus incidentibus, vel vna idea generali in speciailiores quam plurimas soluta, longius ac instar funis extenditur oratio. (Non quaeuis, sed quae *colon* alias futura erat. Sic VOSS. 4. 3, 6. p. 160. Fit autem σχοινοτενὲς, quum subiectum vel praedicatum extenditur. G.) Inde enim nomen τοῦ σχοινοτενοῦς, id est, funis extensi accepit hoc dicendi genus. CICER. *contra Rull.* I, 15.

Hoc capite, Quirites, omnes gentes, nationes, prouincias, regna, decemuirum ditioni, iudicio, potestatique permissa et condonata esse dico.

[Hanc periodorum formam inprimis amauit magnus Vir, Galenus, obseruante Photio, qui in bibliotheca sua eius ἀκαιρολογίας, παρεμπτώσεις, περιόδους σχοινοτενεῖς, i. e. *importunas dissertationes, longas nimis et extentas circumductiones*, notat. N.]

**) De

**) De *periodica circumductione* iam supra actum. (De *periodica circumductione*, quae huc pertineat, non actum est, sed de periodo ipsa, quae circumductio vocari potest: item de periodico, h. e. maiore V membris periodo. Hic intelligitur complexio verborum paullo longior, quae plures propositiones complectatur, sed non ita circumductas, vt non possit vna pars sine altera intelligi, etc. Exemplum subiecit Auctor. G.) Hic addimus, ea περιοδικὰ omnium esse pulcherrima, quae e membris oppositis constantur. CIC. *pro Milon.* 4.

Est haec non SCRIPTA, SED NATA LEX, *quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.*

XXVIII.

De vsu periodorum vt quaedam dicamus, illud praecipue notandum, non ferendam esse orationem, quae tota sit periodica *). Miscenda ergo oratio *versa* et *fusa*, ita tamen miscenda, vt singulorum generum periodi suo quaeque loco adhibeantur **). *Vsus periodorum.*

*) Quamuis enim splendida inprimis sit oratio versa vel circumducta, et hinc ab ARISTOTELE *Rhet. III*, 9. laudetur, tamquam ἡδεῖα, εὐμαθὴς καὶ εὐμνημόνευτος, *iucunda, perceptu ac retentu facilis*: parum tamen a carmine differret oratio, si ea integra constaret periodis. Quare parum iucundae sunt orationes ISOCRATIS, quae paene totae periodis constant. PLIN. *Hist. nat. VII*, 30. Idem collocationis et numeri studium in GORGIA, Isocratis praeceptore, reprehendit DEMETR. PHALER. *de eloquut.* 15. qui etiam praeclare obseruat,

seruat, orationem nec totam periodicam, nec totam dissolutam esse debere.

**) Incisim ac membratim dicimus in dialogis, epistolis ad familiares, narrationibus, maxime, si ea, quae intra breue tempus gesta sunt, referre velimus. Pneumate ad excitandos vehementiores affectus; periodis quadrimembribus in exordiis proponendisque enthymematibus; reliquis denique promiscue vtimur.

XXIX.

Quid sentiendum de numero oratorio?

Solent vulgo rhetores etiam de *numero oratorio* multa praecipere, quippe quem sonoram iucundissimamque reddere orationem existimant *). Sed satisfecisse nobis videbimur, si auribus hic obsequamur, quarum superbissimum est, teste CICERONE, iudicium. Hoc vero docebit, in clausulis periodorum elegantissimos esse *dichoreum* **), *antispastum* ***), et *paeona tertium* ****). In principiis periodorum pedes et numeros sectari absonum videtur, multoque magis in medio, vbi sufficit, si longae breuesque syllabae inter se misceantur *****).

*) De numero oratorio copiose differit CIC. *de orat. III*, 44. (et *orat. ad Brut.* c. 54. vsque ad finem, G.) et ea in re plerique eum sequuntur rhetores. Sed multi tamen totam illam de numerosa oratione doctrinam vanam iudicant, maxime, quum tota illa res cuiusque stet iudicio. Enimuero negari nequit, multum gratiae accedere orationi, si periodorum clausulae certo quodam numero absoluantur. Dixerat aliquando GRACCHVS: *abesse non potest, quin eiusdem hominis sit, probos improbare, qui improbos probet.* Latine sane id dictum est et perspicue, sed parum numerose.

merose. Itaque CICERO verbis iisdem concinnius collocatis hanc effinxit periodum: *abesse non potest, quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare.* Quis neget, iam ob numerum, qui accessit, multo grauiorem elegantioremque factam esse periodum? Adde CHRIST. SCHRADERI *de rhetor. Aristot. sensu et vsu III*, 8. p. 529. *sq.*

**) *Dichoreus* est trocheus duplex - *v* - *v*. Hinc apud CICERONEM tam frequentia periodorum clausulis sunt verba eiusmodi: *comprobauit, existimauit, audeamus.*

***) *Antispastus* et iambo et trocheo conflatus est *v* - - *v*. Hinc saepe CICERO periodos eiusmodi claudit vocibus: *fateretur, haberemus.*

****) *Paeon tertius* duabus breuibus, tertia longa et quarta itidem breui constat *v v* - *v*. Hinc in CICERONIS operibus tam frequens est clausula: *esse videatur*, vt iam QVINCTILIANI tempore multi se existimarint illam CICERONIS vbertatem adsequutos, si plerisque periodis illud ESSE VIDEATVR adiungerent. QVINCTIL. *Inst. orat. X*, 2.

*****) Cauendum etiam hic est, *ne quid nimis*, insanire nonnullos in consectandis numeris periodorum, erudite, vt solet, ostendit CAVSSIN. *de eloquentia sacra et profana*, *VII*, 10. p. 167. (Huc pertinet versus in prosa, de quo supra I, I, 19. obs. XVII. G.)

(Nobis de tota re ita videbatur. 1. Numerus proprie inest in longarum et breuium syllabarum permistione apta, i. e. argumento et affectui atque moribus accommodata. Hic inprimis poëtae regnant, vid. CLARK ad ιλ. γ. 363. 2. Quantitas syllabarum cum pronunciatione, quae hodie obtinet, Latina non discernatur nisi penultimarum, imperfecte admodum numerum Latinum percipiamus

mus necesse est. 3. Praeceptis specialibus includere numerum vix licet. 4. Tanto minus, cum diuersa nimis sint hominum, vt in reliquis sensibus, ita in aurium quoque perceptione iudicia. 5. Ratio igitur ad facultatem numerosae orationis perueniendi sola relinquitur, a) vt legendo et pronunciando aures adsuefaciamus numeris eorum, quos probari accepimus: nempe Ciceronis, et vt quisque est illi similior: b) vt inter scribendum induamus eum animum, quo esse velimus auditores, aut lectores nostros: c) meminerimus tristibus grauibusque et magnis rebus longas syllabas, contrariis breues magis videri aptas. 6. Quae in latina collocatione praeter cetera huc faciunt, ea auctor tum hic, tum supra I, 1. §. 18. sq. praecepit. 7. Pronunciatio vt iuuare numerum potest, ita corrumpere †). Ceterum de numero oratorio, vid. quos laudat ad LONGIN. 38. b. f. 9. no. 37. TOLLIVS, it. PEARCE p. 150. Wetsten. Quibus addantur *Gundlingiana* P. XXVIII. 1. G.) [et qui gymnasii Gedanensis iubileo MDCCLVIII erudito admodum programmate hoc argumentum tractauit GOTTLIEB WERNSDORF. Multa etiam digna tanto viro exhibet GVIL. BERGERI opus illud Phidiacum *de natur. pulchrit. orat.* Attingunt item hanc rem, qui de periodis praece-

perunt,

perunt, v. c. STVRMIVS c. XX. Qui breviter vult defungi, adeat VOSSII *orator. inſtit.* IV, 4. N.]

†) (Amiſſa igitur veteri pronunciatione, mirum non eſt, nos difficulter numeroſam orationem vel ſentire vel efficere. G.)

XXX.

Ornatam orationem reddunt translationes.

Et hactenus quidem de CONCINNITATE dictum *). Iam porro quid ORNATAM reddat orationem, curatius oſtendendum eſt. Et hic quidem primas partes TRANSLATIONI deferimus **); quae ſi apta ***) et moderata ****) ſit, incredibilem orationi conciliat elegantiam.

*) Sunt et alia, quae rhetores (HERMOG. *de inu.* 4, 3. apud CAVSSIN. 7, 6. p. m. 283. G.) recenſent, periodorum genera, veluti πνεῦμα καὶ κλεὶς, *ſpiritus* et *clauis*, itemque στρογγύλως ἀποτετορνευμένη, ἐπιτιμητικὴ, γνωμικὴ, ἀποφαντικὴ, ἐρωτηματικὴ, ἐλεγκτικὴ, δεικτικὴ, ἀρνητικὴ, ἀπαγορευτικὴ, periodus *rotunda, increpatoria, ſententioſa, enunciatiua, interrogatiua, redargutoria, demonſtratiua, negatiua, prohibitiua.* Sed *ſpiritus* et *clauis* non aliter differre videntur, quam oratio *dimenſa* et *fuſa.* (Plane aliter HERMOGENES l. c. apud quem *clauis eſt periodus proprie dicta totam argumentationem complexa.* G.) [Nempe ponit periodi definitionem hanc: ἔστι περίοδος κυρίως ἡ τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος ἀναγκαστικὴ σύνοδος, καὶ κλεὶς, τρόπον τινὰ, καὶ ἀληθινὴ περίοδος, τοῦτό ἐστιν, ἡ ἀπαρτίζουσα τὸ ἐπιχείρημα καὶ συνάγουσα. Vult igitur, veram periodum, comprehenſionem argumenti et concluſionis, eſſe debere. Argumentum ſcilicet cum concluſione ambitum efficit, et cogitur in orbem Haec vero natura eſt periodi, vt ambitum habeat,

et in orbem coëat. Iam vero per ſimilitudinem periodum comparat cum claui, cuius officium eſt non ſolum, vt aperiat ianuam, ſed etiam, vt claudat. Periodus itaque, cuius materia eſt ἐπιχείρημα, quae ſententiam habet ἐπιχειρηματικὴν, argumentando aperit quaſi mentem hominum, et facit, vt illa pateat rei dicendae; ſed eadem etiam argumentatione tamquam includit mentem, atque eo adigit, vt non poſſit non aſſentiri concluſioni. Conf. STVRM. ad hunc locum. Eſt vero, omnis periodus quaſi clauis, quia ſententiam tamquam aperit atque claudit, h. e. integram perfectamque ſententiam ita concludit iuſto verborum ambitu, vt initium et finis cohaereant orbemque conficiant atque circulum. N.] *Rotunditas* omnium elegantium periodorum generale nomen eſt. Reliquae denominationes a materia fere deſumtae ſunt, adeoque huc non pertinent. Quin ſi ad materiam reſpicimus, innumera erunt periodorum genera. Itaque his Graeculorum minutiis immorari noluimus.

**) *Translatio* vocatur, quod vox a propria ad alienam ſignificationem ſimilitudine quadam transfertur. Vt ſi fortunam *vitream* dixeris pro inconſtanti: *aduolare* pro celeriter accedere: *confluere* multitudinem pro concurrere. Eam neceſſitatis atque inopiae cauſſa initio inuentam, poſteaque frequentatam ob ornatum ac dignitatem, (vt in veſte, in tecto, in caminis, in aliis rebus, G.) obſeruat CICERO *de Orat. III*, 38. (Ita neceſſitas peperit haec: *dens clauis*, *pes lecti*, *ſellae etc. tripos in poculo*, et infinita alia. Inprimis autem huc pertinent et nomina et verba de rebus non corporeis adhibita: quod ex origine idearum deriuandum eſt. Vt *animus*, *anima*, *ſpiritus*; *motus*, *perturbatio animi*; *appellere*, *aduertere animum*; *appetere*, *auerſari*, *excandeſcere*, *acquieſcere*, *abſtrahere*, *videre*, *idea*, *guſtus*, Gr. κρίνειν, etc. Sed ſunt etiam ornatae metaphorae, praeſtant

enim

enim τὸ σαφὲς, τὸ ἡδὺ, τὸ ξενικὸν, vt est apud Aristotelem *Rhet.* III, 2, 23. Igitur vt quisque auctor doctrinae est et ingenii maioris, ita frequentius vtitur metaphoris. Sic speciminis caussa Varronis metaphoras paucas de multis collegi; *Vinea* MINISTRAT *Acratophoro vinum* I, 8, 5. *Dominus furcillas* HIBERNATVM REDVCIT *e vinea in tecta* I, 8, 6. *Vinum in partu et alimonio non vt in calice* QVAERIT *aquam*, *sed solem*; *itaque e vinea in arbores* ASCENDIT I, 8, 7. *Annus* PROSPICIENS I, 23, 3. *Semina adulta* CONCIPIVNT, PRAEGNANTIA *cum sunt*, PARIVNT I, 44, 4. G.) Vnde etiam quaedam metaphorae adeo receptae sunt quotidiano vsu, vt magis significent proprie, quam propria ipsa, e. g. *oculus vel gemma vitis*, *pes nauis*, *sinus maris*, *incendi vel inflammari ira*, *labi errore.* Nescio an non et huc referam IMBIBERE pro consilium capere, sibi aliquid proponere, et ita in mente ac cogitatione defigere, vt euelli non possit. Ita sane non modo poëtae loquuntur, veluti LVCRETIVS *Lib. III. v.* 1010.

Qui petere a populo fasces, saeuasque secures IMBIBIT,

et *Lib. VI.*

non quod violari summa deûm vis
Possit, vt ex ira poenas petere IMBIBAT *acres.*

verum etiam CIC. *pro P. Quinct.* et LIV. *Lib. II.* quae loca debemus MVRETO *var. lect.* I, 6. Add. TVRNB. *Aduers. XVIII*, 21. *Nihil enim*, inquit QVINCTILIANVS *instit. orat. VIII*, 6. *suis verbis*, *quam his arcessitis*, *magis proprium erat.*

(Antequam vitia cognoscantur translationum, vnum alterumque canonem praemittamus. *a*) Sunt quaedam metaphorae reciprocae. Dies *oritur* et *occidit*; Homo *nascitur* et *moritur*: sed haec possunt inuicem permutari. Sidera vocantur a poëtis *flores coeli*, et flores *sidera horti.* Oculos hominum vocamus *soles*; et solem *oculum mundi.* Vidimus metaphoras Varronis a rebus

aliis ad rusticam: sed ex rustica etiam plurimae transferuntur ad alias, v. g. *colere*, *plantare*, *rigare*, *fructus ferre*, *tua messis in herba est*, *larga seges gloriae*. β) Iucundissimae sunt a rebus animatis translatae ad inanimas, a rationalibus ad brutas. [Illae Demetrio S. 81. vocantur *αἱ καθ' ἐνέργειαν, ὅταν τὰ ἄψυχα ἐνεργοῦντα εἰσάγηται καθάπερ ἔμψυχα*. N.] Tales maiorem partem sunt Varronianae. Ita Cicero *orat. pro Ligar.* 3. §. 9. *Quid enim, Tubero, destrictus ille tuus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum?* [Plura exempla suppeditabit Caselius in Demetr. Phaler. c. 21. N.] Suauissima est descriptio apum Virgiliana, qua sequitur rationem reipublicae, *Georg.* IV. inde a. v. 149. γ) [Maiorem vt plurimum habent dignitatem, quae fiunt a re maiori ad minorem, quam quae contra. N.] δ) Fontes metaphorarum sunt incredibiliter multi. Sumat aliquis v. g. IV. elementa, et transferat ad *regem*, *ingenium*, vt hoc vtar. Sumat III. regna medicorum, et sequatur subdiuisiones. Conf. VOSS. Instit. orat. IV, 6, 5. (G.)

***) Vt aptae fiant metaphorae vel translationes, obseruandae sunt aliquot regulae. (Nihil minus potest regulis includi. Ingenium, vsus, hic regnant, et gustus quidam. G.) I. *In translationibus cauendum, ne inter se conferas dissimilia.* (Dissimilia sunt omnia quoque similia: quae similitudo inter *vultum virginis ridentis* et *pratum? Terrae pila* dissimile est, sed ad contemtum eleganter de Menippo Varro apud Nonium:

Menippus ille nobilis quondam canis
Hic liquit omnes homines in terrae pila.

Tale est *vmbilicus terrae*, vt poëta vetus Delphos dixit. Sed nempe ad proportionem hic respicitur, quae non semper reciproca est. *Coelum*, *οὐρανόν*, vocant *palatum*, nostri lecto tribuunt, baldachino etc. sed non contra. Ita *fluctuat* quidem

dem *phalanx*, ſed *phalangem vndis* tribuere, non conuenit. G.) Hinc frigida ſunt illa: *vlmorum greges* apud PLAVTVM *Pſeud. I*, 1. *v.* 99. *caeli fornices*, (vid. CIC. *de Orat. III*, 41. *Fornix* etiam inhoneſtum eſt. G.) *phalanx vndarum, foſſa ponti*, apud PRVDENT. καθημ. *hymno IX. v.* 14. Studio tamen talia nonnumquam adfectant comici, vt riſum moueant. Sic PLAVT. *Curcul. II*, 3. *v.* 39. dixit *lippire dentes*, quum fame madent. Et *Pſeudol. I*, 1. *v.* 74. *lacrimas exſpuere* pro *lacrimare*. (Sic *exſpuere miſeriam*, Terentianus Gnatho ad irridendum Gnathonem dixit *Eun.* III, 1, 16. *Iupiter hibernas cana niue conſpuit Alpes*, in Furio Bibaculo Horatius deridet *Serm.* II, 5. 41. et reprehendunt antiqui rhetores, vt Quinct. 8, 6, 17. De nubibus Varro, *aquam vomentes inferam mortalibus*, ſed in ſatyra dixit. Saepe etiam acerbitatis et mordendi cauſſa adhibentur. Ita mordax eſt, cum volumen *euomuiſſe* aliquis dicitur, vt in ſacris iudicia. [Ieſ. XXVIII, 7. N.] Sic Cicero ad inuidiam faciendam Piſoni, eum inquit *adhinniiſſe* ad philoſophiam Epicuream, *Orat. in Piſ.* 28. G.) II. *Cauendum, ne translationes in frigidas hyperbolas euadant.* Talis eſt translatio illa IVVENALIS *Sat. VI. v.* 423. qui de fono, qui fit inter vngendum, loquuturus, ait:

... *Et ſummum dominae femur* EXCLAMARE *coëgit.*

(Nempe ridiculus eſſe voluit poëta. G.) Nec magis ferenda illa FLORI *Hiſt. IV.* 11. qui deſcripturus naues M. ANTONII: *caſtellorum*, inquit, *et vrbium ſpecie non ſine* GEMITV *maris et* LABORE *ventorum ferebantur.* Quae iam caſtigauit BVCHNERVS *de commut. rat. dicendi I*, 2, 6. *p.* 38. (Conſuetudo hic regnat: quis ferat Germanum, ſi verbo ſuo, quod reſpondet Latino *pedere*, ita vtatur, vt Galli ſuo *peter*. Idem dicendum de Gallico *cul* et Ebraeorum פחד etc. G. III. *In laude a melioribus*; *in vituperatione a deterioribus*

 petendae

petendae sunt metaphorae. Hinc recte CICERONEM laudaturus, eidem tribues *flumen orationis, os coeleste*: at parum iudicii ostenderet, quisquis eidem tribueret *asininos labores.* (Sic CIC. *de harusp. resp.* 3, §. 5. *Quid hunc persequar, pecudem ac belluam, pabulo inimicorum meorum et glande corruptum?* Ita *pus ac venenum* vocat Horatius Rupilium Sat. 1, 7, 1. et Cicero *philosophum ex hara productum* Pisonem, *Orat. in Pis.* 16. §. 37. Plura vide apud Buchnerum l. l. Illud vero de animalibus meretur otiosi hominis considerationem: insignia principum praebent occasionem ludendi. In sacris lupus, asinus, vrsus etiam honesti sunt. De asino vid. Falsteri Amoenitat. T. III. p. 118. sq. G.) [Nempe distinguere debemus gentes et tempora. Sic Homerus Iλ. λ. 557-568. Aiacis describens fugam, sed deliberatam, sed tardam, in qua multa fortitudinis daret specimina, comparat eum asino, quem in agro segetes depascentem pueri baculis verberantes fustibusque, vix propulsant, nec nisi pabulo probe saturatum. Non credo in tota rerum natura inveniri posse imaginem, quae hanc Aiacis virtutem magis exprimat et viuidius. Sed hodie sic laudare heroa non suaserim, quia hoc animal nos despectui habemus ac ludibrio, quod olim contra fuit. Vid. Gesneri defensio asini in *Comment. Societ. Goetting.* T. I. Sic et Genes. XLIX. 14. propter fortitudinem et constantiam Issachar vocatur *asinus robustus.* Apud Aegyptios vero hoc animal non minus, quam apud nos, fuit infame. N.]

IIII. *In stilo grandi a rebus grandioribus, in tenuiori a tenuioribus petendae sunt metaphorae.* Sic decora est translatio BVCHNERI *orat. paneg. V. p.* 126. *Ego perinde, dum nuncupata verborum vota incipio soluere, inde potissimum ducam initium, vnde* INTERCEPTI SIDERIS *nostri* LVX *primum* PROR-VPIT. At si quis in describendis ludi magistri natalibus hac translatione vti vellet, risum profecto

fecto deberet lectoribus. V. *Translationes desumi debent a rebus notis et honestis.* Sic eleganter CIC. *de orat. III,* 41. dixit *scopulus patrimonii, vorago bonorum*: obscuriores fuissent *Scylla et Charybdis.* (Quin vid. CIC. *de harusp. resp.* 27. f. 59. vbi cum Charybdi et Scylla comparat Clodium. Horatio *Ep.* I, 15, 31. vorax vocatur *pernicies et tempestas barathrumque macelli.* G.) Parum honestae translationes sunt illae, quas ipse notauit CIC. *de Orat. III,* 41. *castrata respublica, stercus curiae,* pro quibus castius dixeris *eneruata respublica, purgamentum curiae.* (Ita reprehendit Buchnerus l. l. Prudentii illud de Christo dictum, *sermone carnem glutinans.* G.) Nec ferenda illa *cacatae chartae, verba vomere, ructare verba,* et huius generis alia, qualia grauiter reprehendit BVCHNER. *de commutata ratione dicendi, I, 2. p.* 44. (De verbo tamen *ructare* notandum est, non ita turpe fuisse veteribus, Ebraeis inprimis et Graecis, vbi nihil est sollemnius, quam *eructat os meum sapientiam.* [Ita οἱ LXX. *Ps. XIX,* 3. ἐρεύγεσθαι ῥῆμα, et *Ps. XLV.* ἐξερεύγεσθαι λόγον dixerunt; conf. *Matth.* XIII, 35. Hos sequutus vulgatus, qui dicitur, interpres, *eructare verbum, abscondita* etc. reddidit. Hinc factum esse puto, vt quibusdam christianis poëtis haec dicendi ratio valde placuerit. NONNVM certe illam in deliciis habuisse, eius indicat interpretatio euangelii Ioannei, vbi quam saepissime invenias ἐρεύγεσθαι αὐδήν, φωνὴν μῦθον, v. c. *Cap.* V, 167. VII, 60, 103. IX, 176. XI, 119. XIII, 103. XIV, 41. etc. Cui mire arrisisse hunc Ebraismum tanto minus est mirandum, quod vel ipsi Homero non insolens est vsus metaphoricus verbi ἐρεύγεσθαι cum illius compositis, vt Ὀδ. ε. 403. 438. Ἰλ. ο. 621. ρ. 265. vbi ad vndas et fluctus translata videas. Ita de eadem re ἀνερεύγεσθαι dixit APOLL. *Arg.* II, 746. N.] Vnde Prudent. *Apoth.* 160. apud Buchner. l. l. p. 44. sacris innixus, audaciam

ciam sibi sumsit de ipso λόγῳ dicendi, *est mens patrio ructata profundo*. Neque apud Romanos olim inhonestum fuisse hoc verbum, plane nobis fidem faciunt illa Varronis *de re rustica* III, 2, 3. *aues hospitales etiam nunc ructor*. G.) [Sed nos merito concedimus genio saeculi nostri, circa verborum vsum delicatioris verecundiorisque. N.]

VI. *Danda est opera, vt genus translationis seruetur*, id quod allegoriam vocant. Sic insulse quis diceret: *fortuna* VITREA *est, dum ridet, mutatur*. Quid enim *vitro* cum *risu* et mutatione? Elegantius P. SYRVS: *fortuna* VITREA *est, dum* SPLENDET, FRANGITVR. Elegantius quoque CVRTIVS VII, 8, 24. *Fortunam tuam* PRESSIS MANIBVS *tene*, LVBRICA *est, nec inuita teneri potest*. Qua allegoria etiam vtitur SENECA *epist. CI*. Vides ergo, absonas esse loquutiones, *haurire fructum* †, *adgredi rem illotis manibus*. Fructus enim non *hauriuntur*, sed *capiuntur*, nec manibus rem *adgredimur*, sed *attingimus*. Est tamen, vbi et veteres hac in re lapsi. BVCHNERVS sane *l. c. p.* 49. notat versus illos HORATII *epist. I, v.* 1.

Nemo adeo FERVS *est, vt non* MITESCERE *possit,*
Si modo CVLTVRAE *patientem accommodet aurem.*

In vna enim sententia ter mutauit genus translationis: *Feritas* animalium est, *mitescere* frugum, *cultura* agrorum. [*Colere, cultus, cultura*, etiam ad arbores pertinent. Nempe *colere* est ita rem tractare, vt fructum inde percipias. Et saepe ita loquuntur scriptores R. R. Poma autem omnino mitescunt cultura. N.] Elegantius ita concinnasset versus:

Non adeo FERVS *est, vt non* MANSVESCERE *possit,*
Si DISCIPLINAE *patientem accommodet aurem.*

(Etiam

(Etiam Catullus in Phaselo tres metaphoras coniunxit:

Nec vllius NATANTIS *impetum trabis*
Nequisse PRAETERIRE, *siue palmulis*
Opus foret VOLARE *siue linteo.* G.)

† Attamen REDVNDARE quid ad fructum dixit CICERO *pro Ligar. cap.* 3. *Laudem adolescentis existimo ad meum aliquem etiam* REDVNDARE FRVCTVM. Quod sane elegantissimum est. Id enim vult CICERO, laude adolescentem tam veluti abundare, vt ad suum commodum aliquid redundare inde possit. (Cogitandum, *fructum* esse verbale a *fruor*, nec semper cogitandum de baccis arborum etc. G.)

****) Cauendum, ne nimio et immodesto translatorum vsu in aenigma degeneret oratio. (Vt *nigellae Cadmi filiae*, pro litteris; ita XXIV. *fratres*, pro iisdem. Ita XII *filii*, *quorum quisque habet* XXX *filias*, *dimidia parte nigras*, *altera candidas*, pro XII mensibus et XXX diebus cum totidem noctibus. G.) Est enim et hic, vt in omni vita, apprime hoc vtile, *ne quid nimis.* Castior Ciceronis aeuo erat Latinitas, quum ea metaphoris, tamquam gemmis quibusdam, distingueretur. Ast saeculo quarto castitas illa parum placuit AMMIANO MARCELLINO, SIDONIO APOLLINARI, ENNODIO, aliisque huius commatis scriptoribus, qui nihil satis Latinum putabant atque elegans, nisi quod esset allegoricum. Qua de re CAVSSIN. *de eloqu. sacra et profana, II,* 9, 92. *Floruit Ennodius illo tempore, quo illa insania metaphorarum vel potius allegoriarum dulcedo cuncta peruaserat, et iam* FERRVM CICERONIS *Tulliana dictio vulgo dicebatur, contra aurea putabantur frigida quaeque acumina et allegoriae, quibus illi scriptores sua referserunt.* Tales querelae iam apud Quinctilianum sunt et auctorem *de caussis corruptae eloquentiae.* (G.) Vt exemplo res

fiat clarior, confidera mihi, quaeso, illa ENNODII: *diu falum quaeris, verbis in ftatione compofitis, et incerta liquentis elementi placida oratione defcribis, dum fermonum cymbam inter loquelae fcopulos rector diligens fraenas et curfum artificem fabricatus trutinator expendis; pelagus oculis meis, quod aquarum fimulabas, eloqui demonftrafti.* Bone Deus, quam frigida haec funt, et aenigmate quouis obfcuriora! fed talia ferrea illa aetas ferebat ingenia. Parum comtum videbatur, quod non erat allegoricum hinc non fufficiebat *oratio*, fed dicendum *orationis vel fermonis cymba*, nec placebat *loquela*, nifi adderentur *fcopuli*. Quae omnia aeque abfurda funt, ac fi quis in vernacula diceret: *Man wolle mit dem Schiff feiner Rede durch die Klippen der Zähne in die freye Luft fegeln.* Adeo etiam illa, quae parce adhibita plurimum elegantiae conciliant orationi, eamdem frigidam et ridiculam reddunt, fi nimis frequententur, maxime vbi non neceffarium eft, has ampullas proiici. (Quod fi veremur, vt probari poffit metaphora paullo audacior, licet addere particulas excufandi vim habentes, *tamquam*, *velut*, *quafi*, et fimiles, quae *μαλίγματα*, id eft, *emollitiones* vocat LONGINVS 32, 2, vbi de tota re pulchre agit TOLLIVS p. 173. In vniuerfum notandum, vfum etiam hic tyrannum, et delicias quasdam regnare, vt quae modeftiora funt et minus diffimilia, minus inhonefta, damnentur, probentur audaciora v. QVINCT. 8, 3, 18. Vt in moribus quoque, *Dat veniam coruis, vexat cenfura columbas.* v. g. *Inuehi in aliquem* ita frequens eft Latinis, et paullo alio fenfu Germanis, vt vix metaphoram effe fentiamus. *Inequitare* volunt MACROBIVS et ARNOBIVS, importuni putantur et intolerabiles. Sic *euro volare* licet, *agere* licet *mare*, *equitare per vndas Siculas* non licet, ne per HORATIVM quidem. G.)

XXXI.

XXXI.

Reliqui tropi, inprimis METONYMIA et SYNECDOCHE non tam † ad elegantiam orationi conciliandam, quam ad aptius explicanda veterum auctorum loca comparati videntur *). Nec tamen laude sua defraudandae loquutiones quaedam metonymicae **) et synecdochicae ***), iam dudum veluti ciuitate donatae. Verum et hic adhibenda est cautio, ne, dum elegantes esse cupimus, vel *profani*, vel *obscuri*, vel *κακόζηλοι* appareamus ****). *An etiam metonymia et synecdoche?*

† (Verius dixisset Auctor, *non tantum ad elegantiam - - sed etiam* etc. Sunt enim multa lumina orationis, quae his tropis constant. Ostendunt enim auditori vel lectori eam partem, faciemue rei, qua magis placere, vel mouere, vel certe perspici potest. Vt puellae, vt mercatores, ea parte merces suas ostendunt, qua maxime placere possunt. G.)

*) Duriuscule etiam veteres nonnumquam loquuti sunt, inprimis poëtae, quod vt explicarent rhetores, *tropos* inuenerunt. Quis vmquam a vitio atque ἀκυρολογίᾳ absoluerit illa HORATII *Carm.* IV, 4.

- - - vel Eurus
per Siculas equitauit vndas?

Equidem MVRETVS *Var. lect.* I, 10. eodem modo loquutum obseruat EVRIPIDEM in Phoenissis, (v. 220.)

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Sed et ipse tamen fatetur vir doctissimus, *audacem esse hanc metaphoram, et* HORATIVM *fecisse more suo, vt persequendis Graecorum vestigiis* τὸ τῆς λέξεως καινόν τε καὶ ξενικὸν *quaereret, seque quam longis-*

longissime a trita et plebeia loquendi consuetudine abduceret. (Inspice, lector, totum locum, et obseruabis. verbum *equitauit* primario ad *dirum Afrum*, Annibalem, pertinere; vt Od. I, 2, 51.

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Caesar.

verbum autem conueniens *flammae* et *euro* esse e generali notione motus in verbo *equitauit* repetendum. Quae est figura zeugmati affinis, vbi vnum verbum nominibus pluribus iungitur, quod proprie non nisi vni illorum conuenit. vid. VOSS. *de construct.* c. 19. p. 393. [et quos laudat Heusingerus ad Nepot. VII, 3. 5. N.] Superſederi poterat bona parte, quae hoc de loco saepe disputata sunt. Taceo, quod iudicium de talibus saepe gustu quodam constat, qui ex ipsis poëtarum bonorum exemplis formandus est. Vid. quae ad finem §. praeced. obseruata sunt. G.) Nec melior est translatio CATVLLI: (Argon. f. 63, 9. de Pallade Argûs auctore. G.)

Ipsa leui fecit volitantem flumine CVRRVM,

quamuis eam apud AESCHYLVM et EVRIPIDEM repererit idem MVRET. *Lib. I. cap.* II.

Quis non duriuscule loquutum CICERONEM dixerit *pro Marcello* 6. dum ait: *gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus.* (*Id est sine vagina:* Neque enim *vacuus* semper ad cauum quoddam inane refertur; sed absentiam tantum eius rei, qua quid vacuum esse dicitur, indicat. Vid. IVVENAL. 8, 90. STAT. Theb. 1, 593. Pertinet hoc exemplum ad Hypallagen Virgilio sollemnem figuram, v. g.

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras.

conf. VOSS. *instit. orat.* IV, 13. 9. G.)

**) Sic non ineleganter dicitur: *vario Marte pugnare.* QVINCTIL. *Instit. orat.* 8, 6, 24. *Sera iuuenum Venus*, TACIT. *de moribus Germ.* 20. *Hoc cum gratia quadam ac venere dicitur*, QVINCT. *l. c.* (Nempe *Venus* non tantum pro

συνεία,

εὐσελα, ſed etiam pro iucunditate et venuſtate ponitur. G.) *Silent diutius muſae Varronis*, CIC. *acad. quaeſt. I*, 1. *Comedere quem*, pro *eius bona conſumere*, PLAVT. Et quid elegantius, quaeſo, illis PLIN. *Epiſt. I*, 6. *Experieris*, *non Dianam magis montibus*, *quam Mineruam inerrare*. Eodem pertinent et notiſſima illa: *toga* pro pace, *purpura* pro regno, *faſces* pro magiſtratu, *laurea* vel *laurus* pro victoria, *ſcelus* pro ſcelesto, *ſeruitia* pro ſeruis.

***) Receptiſſimae ſunt loquutiones ſynecdochicae, *tectum* pro domo, *mucro* pro gladio, *mortales* pro hominibus, *probrum* pro ſtupro vel adulterio, *miles* pro militibus, *ſexcenta* pro plurimis. (Haec tamen omnia non ſimpliciter et vbique, ſed certis locis cum cautione ſunt ponenda. G.) *Inprimis notari meretur*, *veteres*, *vbi de ſe ipſis in plurali loquuntur*, *non hoc iactantiae*, *ſed modeſtiae cauſſa facere*, *quaſi omnia cum aliis communicare vellent.* Hinc quum canit VIRGILIVS *Aeneid. II. v.* 89.

- - *et nos aliquod nomenque decusque*
Geſſimus.

SERVIVS ad eum locum addit: *nos*, inquit, *dixit*, *ad euitandam iactantiam. Nam ſi ſingulari dixiſſet*, EGO GESSI; *excluſiſſe ceteros videretur.* Conf. BVCHNER. *de commutat. rat. dicendi I*, 5, 2. *p.* 88. (CIC. *de Orat.* III, 15. ſ. 56. *Hinc illi Lycurgi*, *hinc Pittaci*, *hinc Solones*, *atque ab hac ſimilitudine Coruncanii noſtri*, *Fabricii*, *Catones*, *Scipiones*, *fuerunt.* i. e. ipſi et eorum ſimiles, eodemque nomine digni. Sic STAT. *Silv.* V, 2, 53.

Aliis Decii reducesque Camilli
Monſtrentur, *tu diſce patrem.*

Galliae, pulmones, ceruices etc. ad plura reſpiciunt. Sic *aedis* ſing. et plur. *aedes* differunt etc. G.)

****) Cauendum ergo I. *ne profani videamur*, dum promiſcue conſectamur tropos. Frigidiſſimum

gidissimum est, vbique inculcare Vulcanum, Iovem, Iunonem, Mercurium, et huius generis alia. Ab his enim *noxiis figuris*, vt vocat AVGVSTINVS, merito abstinet Christianus, nisi constanti vsu veluti in nomina adpellatiua transierint. Sic nemo, nisi nimium superstitiosus, damnabit phrases: *suo Marte aliquid facere, aequo Ioue iudicare*, (HORAT. *Ep. II*, 1, 68. *sub Ioue frigido*. G.) et similes alias huius generis. (Quantum ad deorum nomina, et veteres quidam et recentiores idololatriae speciem putarunt. Et sane illud ethnicismum saperet, si quis de S. eucharistia *Cererem et Lyaeum* seu *Bacchum* diceret, aut baptismum *Acheloia pocula*, aut *Orgia* sacramenta. Sed *Iunonem* dicere pro muliere imperiosa: *Mercurialem*, item *Iouialem*, *Venereum*, *Martium*, pro moribus, non videtur ethnicum, neque proprie huc pertinet. G.) Verum nemo sanus probabit illas iurandi formulas, *mecastor*, *mehercle*, *aedepol*, a quibus non abstinuerunt MANVTIVS, BEMBVS, aliique viri ceteroquin doctissimi. Conf. IAC. THOMASII *dissert. de stili ethnicismo* (*circa aduerbia iurandi.*) Cauendum porro II. *ne tropos adfectantes vel obscuri vel κακόζηλοι fiamus.* Id vero iis maxime contingit, qui poëtas sequuti longius a vulgari significatione deflectunt. Sic obscurius est illud CLAVDIANI *de raptu Proserp. II*, 16. *sudata marito fibula*, pro fibula a marito elaborata. (*Sudare* pro elaborare frequens poëtis. vid. BVCHN. *l. c.* p. 70. *Euigilata suis cogitationibus consilia* ipsius CICERONIS sunt. G.) Obscuriora etiam sunt *vulnus* pro sagitta apud VIRGIL. *Aen. II. v.* 529. et *VII. v.* 533. (Primo loco *Persequitur Pyrrhus Priamum infesto vulnere:* posteriore *Haesit sub gutture vulnus*: Recte vtrumque. Verum enim est. *Vulnus* Priamo intentabat Pyrrhus. Vbi telum haeret, ibi etiam *vulnus.* Sed si ita sumas *vulnus* pro gladio, vt dicas aliquem *vulnere lapides cecidisse:* vel *mucronem*, vt

vt puerum iubeas *mucronem tibi afferre*, ſtultitiae notam metonymiae et ſynecdoches excuſatione non effugeris. G.) *Hoſpes ardet*, pro hoſpitis domus ardet, apud HORAT. *Satyr. I*, 5. (coll. VIRG. *Aen. II*, 311. G.) Talibus qui in proſa vtitur, obſcurus fiet. (Diiudicantur haec conſuetudine. Non obſcurus eſt Germanis, qui dicit *Sempronium deflagraſſe*, *er ſey abgebrannt*, i. e. domum illius. G.)

XXXII.

Haec de tropis: magis † orationem ornant *figurae*, ſed ſelectiores. Plures enim ſunt, quae vix quidquam venuſtatis habent. Aliae ad dignitatem potius, quam elegantiam orationi conciliandam; aliae ad affectus tantum excitandos comparatae ſunt. Nos eas tantum, quae ad ornatum pertinent *), recenſebimus.

Figurae etiam orationem ornant.

† (Certe non minus. *Magis* nolim dicere, quum metaphora nihil ſit ornatius. Deinde affectuum concitationem non recte opponit Auctor pulchritudini. Pulchrum eſt, quod placet. Placet autem oratio, quae affectus recte exprimit. G.)

*) Elegantiſſima e. g. eſt I. ANTANACLASIS, quum vox eiusdem adpellationis, non vero ſignificationis, repetitur. CIC. *ad Attic. ep. XIV*, 14. *Quid ergo? iſta culpa Brutorum? minime illorum quidem: ſed aliorum brutorum.* Ita eodem exemplo dixeris: *Malis me oneras, haud malis.* Elegans quoque (et vehemens) II. ANAPHORA: quae eamdem vocem in principio repetit. e. g. CIC. *Catil. I*, 1. *Nihil te nocturnum praeſidium palatii, nihil vrbis vigiliae, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora vultusque mouerunt.* (*Acriter* et *inſtanter* de h. l. QVINCTIL. 9, 3, 30. Vid. CIC. *de haruſp. reſp.* c. 6, 13. 17. 18. Pertinet

tinet tamen etiam ad elegantiam. *Aen.* III, 490. *Sic oculus, sic ille manus, sic ora ferebat.* G.) Commendanda III. EPANODOS, quum ſententia acute conuertitur. CIC. *pro Plancio* 28. *Gratiam qui refert, habet, et qui habet, refert.* VELLEI. PATERC. *II. Quam prouinciam pauper divitem ingreſſus, eam diues pauperem reliquit.* (vid. CIC. *Brut.* 39. ſ. 145. 40. ſ. 148. Epanodos etiam in illo Lucilii apud GELL. XVI, 9. *Verum hic ludus, ibi ſuſque omnia et deque fuerunt. Suſque deque fuere, inquam, omnia ludus iocusque.* G.) IV. PARONOMASIA, quando voces eiusdem paene aut non admodum diſſimilis ſoni coniunguntur. TERENT. *Andr. I,* 3. *Inceptio haec eſt amentium, non amantium.* Et eodem modo dixeris; *tibi parata erunt verba, huic homini verbera. Muſeum liberis magis, quam libris refertum. Non aduerſus hoſtem, ſed auerſus proceſſit.* NEP. *Attic. c.* 17. *Philoſophorum ita percepta habuit praecepta.* (VELL. *II,* 5, 1. *Aditis, quae vix audita erant.* G.) Eodem pertinet V. IMAGO, de qua iam DEMETR. PHALER. obſeruauit, nullam eſſe figuram, quae plus elegantiae adferat orationi. Eſt vero imago adſimilatio, protaſi aeque ac apodoſi deſtituta, facta per particulas *veluti, tamquam, inſtar,* et huius generis alias. NEP. *Hannib. c.* 1. *Hic autem veluti hereditate relictum odium paternum erga Romanos ſic confirmauit, vt prius animam, quam id, depoſuerit.* FLOR. *Praef. A Caeſare Auguſto in ſaeculum noſtrum haud multo minus anni ducendi, quibus inertia Caeſarum quaſi conſenuit atque decoxit, niſi quod ſub Traiano principe mouet lacertos, et praeter ſpem omnium ſenectus imperii quaſi reddita iuuentute reuireſcit.* VI. PARADIASTOLE, quum diſtinguuntur, quae confundi vulgo ſolent. SENEC. *epiſt. II. Non qui parum habet, ſed, qui plus cupit, pauper eſt.* (CIC. *pro Ligar.* 9. ſ. 26. *Quae fuit vmquam in vllo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico;* *neſcio,*

nescio, an melius patientiam possem dicere. G.) VII. ΑΝΤΙΘΕΤΟΝ, quum contraria contrariis opponuntur. CIC. *Catil. II*, 3. *Ex hac enim parte pudor pugnat; illinc petulantia: hinc pudicitia; illinc stuprum: hinc fides; illinc fraudatio: hinc pietas; illinc scelus: hinc constantia; illinc furor: hinc honestas; illinc turpitudo: hinc continentia; illinc libido.* (vid. IDEM *pro Mure*, 9. G.) VIII. ΑΝΤΙΜΕΤΑΘΕΣΙΣ, quando propositio ita inuertitur, vt contrarius inde emergat sensus. PLIN. *Paneg. cap.* 17. *Non ideo vicisse videris, vt triumphares, sed triumphare, quia vinceres.* SENEC. *epist. II. Quum legere non possis, quantum habueris, sat est, habere, quantum legas.* (QVINCT. X, 7, 2. *Qui stultis videri eruditi volunt, stulti eruditis videntur.* ID. IV, 2, 127. IV, 5, 14. et 21. X, 7, 29. VELL. II, 117, 2. de Varo: *Syriam pauper diuitem ingressus, diues pauperem reliquit.* adde IVVENAL XII, 50. PLIN. *Ep.* I, 8, 15. etc. G.) VIIII. ΟΞΥΜΩΡΟΝ, quum contraria de eodem dicuntur. SEN. *epist. II. Nusquam est, qui vbique est.* FLOR. *Hist. II, 6. Reuiuiscentis imperii spes Fabius fuit, qui nouam de Annibale victoriam commentus est,* NOLLE PVGNARE. (Talia collegerunt infinita paene, [RITTERSHVSIVS ad OPPI. *Cyn.* I, 260. N.] et BERN. MARTINVS *var. lect.* III, 9. G.) X. PERIPHRASIS, qua rem vnam multis ambimus verbis. NEP. *Themist. cap.* 1. prudentiam Themistoclis laudaturus plurimis vtitur verbis: *celeriter, quae opus erant, reperiebat; neque minus in rebus gerendis promtus, quam excogitandis, erat: quod et de instantibus, vt ait Thucydides, verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniiciebat.* (Est α) vel nominis: *homo studiosus sapientiae*, pro philosopho; *ciuitatis regendae peritus*, pro politico. β) vel rei: *qui mensas alienas sectatur*, i. e. parasitus; *qui vno digito caput scalpit*, pro homine molli et delicato, etc. Cochleae et testudinis descriptiones

habet CIC. *de diuinat.* II, 64. f. 133. et ciconiae PETRON. 55. Pudoris inprimis caussa inuenta periphrasis, vt in rebus parum honestis verecundis parcatur auribus. Exempla vid. apud BVCHN. *de commut. rat. dicendi* I, 15, 3. p. 251. G.)

XI. ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ, quae tollit, quod dictum est, et pro eo, quod magis idoneum est, reponit. SENEC. *consolat. ad Marc.* I. *Patrem non minus, quam liberos dilexisti: excepto eo, quod non optabas superstitem: nec scio, an et hoc optaueris.* PLIN. *epist.* I, 2. *Quod me longae desidiae indormientem excitauit, si modo is sum ego, qui excitari possim.*

XXXIII.

Nec non formulae antiquae.

Plurimum quoque elegantiae inest orationi, quae ritus formulasque antiquas *) aliis rebus sine adfectatione applicat **).

*) Praeclarum opus *de formulis et sollemnibus populi Romani verbis* exstat, conscriptum a BARN. BRISSONIO, quod ex recensione v. c. CAR. CONRADI prodiit *Halae* nostrae cIↄIↄccxxxI. *in fol.* Et nos quoque complures eiusmodi loquutiones antiquas et sollemnes explicauimus in *syntagmate antiquitatum Romanarum, iurisprudentiam illustrantium. Argent.* cIↄIↄccxxxIIII. 8. *mai.* (B. BALBINVS *Quaesitis orator.* Q. 17. excerpsit e Brissonii opere, quae inprimis ad dicendi vsum facere videbantur. G.)

**) Vt exemplis nonnullis rem declaremus, antiqua formula in funeribus adhibita est: ILICET ACTVM EST. Eam eleganter ad herum accommodat Parmeno seruus apud TER. *Eun. I,* I. *v.* 9. *actum est, ilicet periisti, eludet, vbi te victum senserit.* (Hoc etiam fit in eiusdem *Phorm.* V, 8. 37. vbi alia funeris indicendi formula, Chremeti vt mortuo insultat ita Phormio: *Exequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem tempus est.* G.)

QVIS-

QVISQVIS ERIS, NOSTER ERIS, imperatorum erant verba, transfugam recipientium in fidem. Ea vero eleganter ad receptionem hoſpitis traducit VIRG *Aen. II. v.* 148.

Quisquis es, amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios,
Noſter eris.

Conf. SERV. *ſchol. ad h. l.* Tales etiam ſunt formulae: *digna res, propter quam vadimonium deſeras.* PLIN. *Hiſt. nat. praef.* *Aurem cui vellere,* VIRG. *Eclog. VI. v.* 3. *Omne punctum ferre,* HORAT. *de arte poët. v.* 343. *Nec tu aram tibi, nec deprecatorem pararis.* TER. *Heaut. V,* 2. *v.* 22. *Cenſor vitio* vel *ſine populi ſuffragio creatus*; *faſces ſubmittere*; *ſcriptores proletarii vel capite cenſi*; *diuidere ſententiam*, et aliae innumerae, quas ex antiquitatibus Romanis explicandas eſſe, viri docti ad auctores veteres paſſim monent. Omnia enim haec vel ideo elegantiſſima ſunt, quod ritus antiquos ac formulas populi Romani ſollemnes nobis in memoriam reuocant. (Cauendum vero a peruerſa applicatione, qua in re multi ſe dant ridendos. G.)

XXXIV.

Nec gratia porro ac venuſtate carent *adagia*, quae in omnibus linguis idem praeſtare videntur, quod in cibis condimentum *). Sed cauendum, ne promiſcue omnes linguae idiotiſmos, aut comicorum iocos prouerbia eſſe exiſtimes **), qua in re vel ipſe ERASMVS haud raro deceptus videtur ***). *Et adagia.*

*) Dici non poteſt, quantopere orationem ornent eiusmodi adagia. Plerumque enim, vt ex ARISTOTELE notat SYNESIVS, (in *caluitii encomio.* G.) illa ſunt: *παλαιᾶς φιλοσοφίας ἐν ταῖς μεγίσαις ἀνθρώπων φθοραῖς ἀπολομένης ἐγκαταλείμματα, περισωθέντα διὰ συντομίαν καὶ δεξιότητα, veteris philo-*

 ſophiae

fophiae inter maximas hominum ruinas intercidentis quaedam reliquiae, ob breuitatem dexteritatemque feruatae. Quum vero eiusmodi adagia fint inftar condimenti, facile patet, infulfam infipidamque (potius, *moleftam et grauem auribus: infulfa* dicimus, quae nihil condimenti habent. G.) futuram orationem, adagiis iufto pluribus refperfam. Vnde recte monet CAVSSINVS *de eloquentia facra et prof. III*, 4. *p.* 189. *Erit in his adagiis obferuandum, ne crebra et obfcura admifceantur orationi: quod puerile eft, et vitiofum. Sed, vbi res feret, commode quafi gemmulae purpurae inferantur: maxime vero in epiftolari ftilo, qui paroemiarum amoenitate cultius enitefcit.* Vt exempla quaedam fubnectamus: quid pulchrius eft illis CICER. *ad diuerf. lib. VII. epift.* 24. *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem?* (Nempe erant Sardi. Vid. GRONOV. *de pecun. veter.* IV, 10. G.) [et CELLAR. in PETR. CVNAEI *Satyram, Sardos venales*, init. N.] Quid elegantius illis TERENTII *Eun. II*, 3. *v.* 89. *At enim ifthaec in me cudetur faba?* Ita eleganter CICERO *de legib. III*, 16. vtitur prouerbio *fluctus in fimpulo mouet.* Immo et veteres aliquando initium tantum adagii, fi notum et peruulgatum effet, obferuamus adfcripfiffe, itemque factitaffe in HOMERI aliorumque poëtarum dictis, quae inprimis celebrabantur, adducendis. Exemplum ex CIC. *lib. XIII. ad Attic. epift.* 23. attulit MVRETVS *Var. lect. lib. X. cap.* 14. *Sed, quaefo, epiftola mea ad Varronem valdene tibi placuit? Male mihi fit, fi vmquam quidquam tam* INVITA, fcilicet *Minerua.* Sic et *lib. VII. ad diuerf. epift.* 28. *Et hoc tempore non folum fapiens, qui hinc abfis, fed etiam beatus, quamquam quis, qui aliquid fapiat, nunc effe beatus poteft? Sed quod tu, cui licebat, pedibus es confequutus, vt ibi effes*, VBI NEC PELOPIDARVM, *nofti cetera*: *non idem propemodum confequimur.* Integer enim locus poëtae veteris, quem in

in animo habuit, talis eſt: *vbi nec Pelopidarum facta, nec famam audiam.* CIC. *lib. VII. ep.* 30. et *lib. XV. ad Attic. epiſt.* II. (Etiam ad probandum adhibentur prouerbia a CICERONE *pro Flacco* c. 27. G.)

**) *Adagium* ſcilicet *eſt dictum acutum vulgari omnium ſermone tritum, quod plerumque ad factum aliquod amoenum aut ritum veterem, aut ſimile quid reſpicit.* Adagia non ſunt, I. quae nihil habent acuminis, v. c. *bene compoſitum par; ſimilis ſimili gaudet.* (Acumen vix poteſt intelligi, niſi ex applicatione. v. g. *Aiax* Auguſti pulchre *in ſpongiam incubuit,* SVETON. *Aug.* 85. Sed abſurde aliorum opera hodie. Grotius ita dicere poterat de ſua Saulo. Nempe non omne dictum acutum aptum eſt prouerbio. G.) Nec II. hoc nomen merentur vnius vel alterius auctoris dicta, quantumuis acuta. Sic SVET. *Octau.* c. 87. notauit, Auguſtum quotidiano ſermone vſurpaſſe illa: *Ad Kalendas Graecas,* id eſt, numquam. *Contenti ſimus hoc Catone*, id eſt, contenti ſimus praeſentibus. *Velocius, quam aſparagi coquantur*, id eſt, cito. Sed haec quum Auguſto fuerint propria, vix adagia dixeris. (Interim prouerbiorum omnium origo inde repetenda, quod primus aliquis commode aliquid dixiſſe viſus eſt, quem deinde vel ſaeculi ſimplicitas, vel certa ratione imitati ſunt alii. Si quis Auctoris circumſcriptiones adhibere omnes velit, pauca relinquentur proverbia. G.) Idem cenſendum III. de linguae idiotiſmis, aut veterum poëtarum ſententiis. e. g. *actum agit; fluctus numerat; feſtina lente. Quid tanto dignum feret hic promiſſor hiatu? Magno conatu maximas nugas agit.* Elegantia haec non carent, ſed non tamen ſunt in prouerbiis ponenda.

***) Multas poëtarum ſententias, multos idiotiſmos prouerbiis adſcripſit ERASMVS ROT. qui maiorem dediſſe operam videtur, vt chiliades,

 quam

quam vt selectiores paroemias colligeret. MVRETVS *Var. lect. XII*, 16. *et seq.* (Nempe non ea tantum collegit Erasmus, quae in prouerbio iam essent, sed quae apta essent ad recipiendam notam prouerbii. Si illa ponere sola fuisset consilium, de quibus constat, fuisse in prouerbio; altero vel tertio tanto minor fuisset suscipiendus labor. Thesaurus est, non liber, in quo quum pluscula sint liberius dicta et inquisitoribus notata, sine nomine auctoris, vel P. Manutii nomine iussu concilii Tridentini ediderunt. Ceterum habemus Zenobium, Diogenianum, Michaelem Apostolium et Gregorium Cyprium, qui Graeca prouerbia collegerunt. vid. FABRIC. *Bibl. Graec.* T. III. p. 280. qui p. 296. sq. dedit notitiam scriptorum, qui prouerbia collegerunt. Erasmum multi sunt imitati, quorum additamenta in quibusdam editionibus adiecta sunt. Germanica, Io. Agricola, Seb. Franck et Io. Wilh. Zinckgref cum apophthegmatibus; sacra, Delrio post Drusium et Zehnerum; Arabica, Erpenius cum grammatica dederunt. Harsdorferi *Gesprächspiel* etiam meris prouerbiis constat. G.) [Koeberi *Sylloge prouerbiorum* puerorum studiis accommodata Latina cum Germanicis exhibet. N.].

(Ceterum nisi bene prudens quis sit, plebeium quid habent prouerbia, quod pulchre expressit Petronius in coena Trimalchionis, Cervantes in Quixoto suo, et interpres eius Wolfius. G.)

XXXV.

Et sententiae. Denique et *sententiae* acutae suo loco adhibitae maximopere ornant orationem *). Sed hic quoque cauendum, *ne quid nimis* **), aut ne vulgaria quaedam de moribus praecepta subinde inculcando,

do, egregii quidquam dixisse nobis videamur ***).

(Auctor *ad Herenn.* IV, 17, 1. *Sententia est oratio sumta de vita, quae aut quid sit, aut quid esse oporteat in vita, breuiter ostendit.* G.)

*) Sententiarum virtutes sunt, I. acumen, II. rotunditas, i. e. si concinna periodo conclusae sint, III. et sapientia, vt aliquod praeceptum complectantur. Tales sunt illae SENECAE *de vit. beat. c.* 30. *Sententiam semper vnius sequi, non vitae est, sed factionis.* Et *de benefic. III*, 17. *Gratum hominem semper beneficium delectat; ingratum semel.* At si dixeris: *omnium rerum primordia a precibus fieri debent*, vix hoc sententiae nomen merebitur. Sapiens quidem est hoc praeceptum, sed nec acutum, nec rotundum. (Sed erit sententia: *a Ioue principium, a Ioue finis erit.* G.)

**) Recte ait Auctor *ad Herenn.* IV, 17. *Sententiae in oratione non debent frequentari, ne magis viuendi praeceptores, quam rei actores videamur.* (De iudiciali oratione loquitur. G.) Add. BVCHN. *de commut. rat. dicendi, II,* 7. 11. *p.* 450. (Ridiculi sunt, qui vbique sententias loqui volunt. Ita apud TERENT. *Hec.* III, 5, 11. Pamphilum pater, qui de hereditate interrogatus cognati, *vixit, dum vixit, bene,* dixerat, deridet: *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?* G.)

***) Nescio quid vulgare sapit sententiosa eiusmodi, quam vocant, eloquutio. Vulgus enim quam saepissime vtitur sententiis, quamuis parum acutis. Vnde et comici personis vilissimis sententias quam plurimas tribuere solent, v. c. TERENT. *Andr. I,* 1. Sosiam inducit, libertum frugi, qui paene vbique domino respondet, adhibitis sententiis. Recensente domino beneficia, respondet: *isthaec commemoratio, quasi exprobratio est immemoris beneficii.* Referente deinde ille

filii sui institutionem et genium, nulli rei admodum addictum: iterum respondet Sosias: *id arbitror, adprime in vita esse vtile, vt ne quid nimis.* Laudante dehinc filii in parandis colendisque amicitiis sollertiam: denuo philosophatur Sosias: *sapienter vitam instituit, namque hoc tempore obsequium amicos; veritas odium parit.* Narrat inde Simo, quomodo occultos filii amores deprehenderit, rationemque reddit, cur eum tum haud obiurgarit. Quid hic Sosias? Denuo philosophatur, et ex ingenio suo depromit sententiam. *Recte putas: nam si illum obiurges, vitae qui auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?* Talia vulgo semper in ore sunt. Vnde stilus eiusmodi sententiosus parum placet accuratioribus dicendi magistris. Vid. QVINCTIL. *Instit. orat. VIII*, 5. qui etiam *X*, 1. Senecam reprehendit, *quod rerum pondera minutissimis sententiis fregerit.* (Hic sententiae sunt potius ipsae periodi et breuia effata. G.)

(Obseruandum diligenter discrimen inter *gnomen*, i. e. sententiam generalem, et *noëma* s. sententiam applicatam. Saepe magnam hoc habet venustatem, vbi illo vix ac ne vix quidem vti licet. G.)

XXXVI.

An etiam versus et hemistichia?

Mirifice quoque sibi nonnulli placent versibus et hemistichiis poëtarum, quae vbique orationi inferciunt *). Sed quemadmodum horum vsus et periodorum concinnitatem perimit, et ipsius stili grauitati repugnat: ita vix laudem mereri videntur versus prosae admixti, nisi vel testimonii caussa **), vel ob insigne sententiarum acumen ***) inserantur, quod et ipsum tamen rarius fieri debet ****).

Ini

In elegantiore ſermone rectius feceris, ſi dicta eiusmodi poëtica ſolutiore ſtilo exprimas *****).

*) Talis eſt recentiorum quorumdam ſtilus, inprimis LIPSII, BAVDII, et e theologis DANHAVERI, FR. SPANHEMII, aliorumque, qui dici non poteſt, quantum ſibi frequentiſſimo illo verſuum atque hemiſtichiorum vſu placeant. E veteribus DIO CHRYSOSTOMVS hoc dicendi genere delectatus eſt. (I. LIPSIVS verſus et teſtimonia poëtarum raro, nonnumquam tamen inſeruit epiſtolis ad eos, quos illa re delectari putabat. Deinde antiquitatum et doctrinae politicae libros ſtudioſe contexuit alienis dictis, auctoritatis cauſſa. Sed vbi eloquentia opus eſt, plane abſtinet: minime proinde in hac claſſe abutentium verſibus collocandus erat. G.)

**) Teſtimonii cauſſa quosdam poëtarum verſus ſaepe adhibet CICERO in libris philoſophicis et rhetoricis, maxime ex ENNIO et EVRIPIDE. (Bonam partem ſuorum Arateorum intexuit libris *de nat. deor.* et Conſulatus ſui libris *de diuinatione.* G.) Nec in epiſtolis deſunt exempla. Vid. *epiſt. ad diuerſ. I*, 9. vbi ſex verſus integros e TERENTII *Eunucho* inſerit, vt et *epiſt. VIII*, 26. *XIII*, 16. Eodem exemplo poëtarum teſtimonia ad partes ſaepiuſcule vocant SENECA et PLINIVS, ſed non niſi in ſcriptis didacticis et epiſtolis. In litterario enim puluere, et inter amicos, haec locum inueniunt. Sed in orationibus, vbi grauitas ſtili vtramque paginam facit, non temere eiusmodi floſculis vtendum. DEMOSTHENES ſane, CICERO et PLINIVS in orationibus ſuis a poëtarum teſtimoniis vel plane abſtinuerunt, vel ea mutato orationis genere protulerunt. Pauculi verſus leguntur in *orat. in Piſon. c.* 19. et *pro Muraen. c.* 14. (Add. *pro Caelio c.* 16. Etiam apud Demoſthenem *pro Co-*

ron. c. 89. inuenias epigramma, et apud Aeſchin. *contra Cteſiph.* verſiculos pluſculos. v. g. c. 36. oraculum, c. 43. Heſiodi aliquot verſus, c. 62. et 63. Homerica epigrammata. G.) [Ita Ariſtides κατὰ τῶν ἐξορχυμένων ſ. 35, ex Homeri in Apollinem hymno quaedam attulit. Lycurgus in oratione ſua non ſolum plura veterum poëtarum monumenta habet, vt cap. 21. 26. 29. 33. ſed illi etiam Euripidis et Tyrtaei tota carmina intexuit c. 25. et 28. Omitto Graecos oratores reliquos. Vno verbo: Solent Philoſophi, Hiſtorici, et Oratores Graeci poëtarum ſuorum verſiculos non raro vſurpare, vel pro teſtimoniis eos proferentes, vel tanquam ſententias laudantes, vel ad illos venuſte alludentes. *De vſu verſuum in ſoluta oratione* praecipit Hermog. *Meth.* c. 30. et iſtos orationi conciliare ſuauitatem, docet *de Id.* 11, 4. p. 406. Latinis hoc non placuiſſe, loquuntur exempla; neque Quinctilianus verſibus locum dedit in declamationibus ſuis, ſed Seneca tamen illis non abſtinuit in controuerſiis. Scilicet ante Ciceronem Epicos quidem poëtas paucos tulit Italia, et quos tulerat, illorum dignitas defloruerat iam, maximam partem, vetuſtate, verba obſoluerant, et poëmata iſta vix intelligebantur niſi ab eruditioribus, certe non placere valde poterant. Graeci vero Romanis erant incogniti et inviſi adeo. Comici verſus Plautini, Terentiani, Naeuiani etc. infregiſſent dignitatem orationis grauitatemque. Suos interponere ſemper habitum eſt inuenuſtum. Iam vero cum Cicero conſtituiſſet legem dicendi, et ſequentes ad eius exemplum tanquam ad normam oratoris ac regulam ſe componerent; eiecti ſunt ex oratione ſeria verſiculi, aut potius nunquam in eam admiſſi, et merito etiamnum exulant. N.]

***) Ineſt enim nonnumquam poëtae cuiusdam dictioni aliquid acuminis, quod mutato verſu periturum videbatur. Hic non indecorum

erit,

erit, ipſum verſum inſerere, ſi cum iis agimus, quorum ad palatum ſunt eiusmodi lautitiae. Sic SENECA *de ira II*, 16. *In frigora ſeptentrionemque vergentibus immanſueta ingenia ſunt*, *vt ait poëta*,

- - *ſuoque ſimillima coelo.*

Et *epiſt.* 82. *Facile prouocabas mala abſentia: ecce dolor, quem tolerabilem eſſe dicebas: ecce mors, quam contra multa animoſe loquutus es: ſonant flagella, gladius micat:*

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

(Dulciſſima ſunt talia in ſcriptis, quae ſermoni familiari adſimilantur. Dulcedo Luciani inprimis ex hoc fonte petita. Ad hoc luſerunt Centones quidam, vt ſibi familiaritatem conciliarent. Sed vt fit in rebus humanis, modum ſeruare difficile eſt, hinc quorumdam κακοζηλία. In alterum vero extremum prolapſi ſunt philoſophiae illi emendatores, Carteſius, qui volebat videri, ſe plane nihil legiſſe, Thomaſius, qui iuvenis bonas litteras neglexerat, deinde vulpem imitabatur, vuam, quam attingere non poterat, acerbam eſſe dicentem, denique Wolfius. Excipiendus vero eſt Leibnitius. Illi deteſtabiles ſunt, qui tum demum ſibi videntur Carteſiani, Thomaſiani, Wolfiani, ſi ea, quae plane ignorant, formulis a magiſtro arreptis, contemnunt. Hinc illae lacrimae de odio philoſophorum inter ſe et aduerſus alios. Non ſectae diuerſitas odium facit, ſed contemtus mutuus. G.)

****) Vtendum ergo his verſiculis rarius, et maxime I. in epiſtolis ad familiares, non aeque in elaboratioribus, quales ſunt v. c. dedicatoriae, ad viros magnos ſcriptae; II. in ſcriptis didacticis, ſi cum eiusmodi hominibus nobis res eſt, qui auctoritati permultum deferunt. (III. In ſatyrico et ludibundo genere dicendi; vbi delectatio ex ipſa varietate, et doctrina antiquaria

petitur.

petitur. G.) Abſtinendum autem ab iis in panegyricis, et in omni oratione graui, quales ſunt theologicae et ciuiles. Certe parcius et modeſtius his inſpergendi ſunt verſus. (Excipiantur tamen orationes et diſputationes doctorum, vbi delectare eruditos volunt. Quaeritur hic etiam, an conſultum ſit, pro concione prouocare ad ſententias rhythmicas e cantionibus publicis? Diſtingue perſonas loquentes et audientes. G.)

*****) Vt exemplo rem illuſtremus: CVNAEVS in *Satyra Menipp. Sardi venal. p.* 411. haec habet: *Profecto hoſpes, nec quidquam Deus haec ſpatia ſedesque ab orbe veſtro abſcidit, ſi tamen vos terrae fines tranſilitis, et haec ignota ac peregrina viſitis. Nihil deinceps mortalibus arduum erit, coelum ipſum adibitis tandem, et quidquid praeterea homini, dum in terra vitam agit, negatum eſt.* Nemo ignorat, HORATII haec omnia eſſe, qui *lib. I. Carm. od. III.* ita canit:

Nec quidquam Deus abſcidit
Prudens oceano diſſociabili
Terras: ſi tamen impiae
Non tangenda rates tranſiliunt vada.

Et paucis interiectis:

Nil mortalibus arduum eſt,
Coelum ipſum petimus ſtultitia.

Quanto concinnius haec omnia ſolutiore ſtilo protulit CVNAEVS? (Vt hoc facere poſſimus, vtendum paraphraſibus, ſed non iis, quae in vſum Delphini factae, ſed Friſchlinianis, quae maſculae ſunt. G.) Sic et ipſe CICERO aliique auctores veteres ſaepe vſi ſunt poëtarum teſtimoniis, alia veluti veſte indutis, ceu pluribus exemplis in Variis Lectionibus paſſim demonſtrauit M. ANT. MVRETVS. Elegans inprimis eſt exemplum in CIC. *Cat. mai. cap.* 2. vbi eum verba EVRIPIDIS:

τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

ita

ita videmus expressisse: *Senectus plerisque senibus tam odiosa est, vt onus se Aetna grauius dicant sustinere.* Vid. MVRET. *Var. lect. VII*, 15. et *XI*, 12. vbi locum SOPHOCLIS a CICERONE expressum producit. (De Satyra Menippea, cuius exempla debemus VARRONI, SENECAE in ludo in Claudium, MARTIANO CAPELLAE, BOETHIO *de consol. philosoph.* P. CVNAEO etc. Character eius versus plures sententiarum similium floridarum, prosae interpositi. G.)

XXXVII.

Apte dicimus, si varios dicendi characteres distinguimus.

Sed sufficiant haec quidem de ornata oratione. Reliquum est, vt quomodo APTE dicendum sit, doceamus. Quum enim aeque absonum sit, omni orationi eumdem characterem, ac omni personae easdem vestes aptare: nostra omnino interest, varias dicendi formas vel characteres in numerato habere, maxime quum ita plerumque de illis differant rhetores, vt quid sibi velint, scias cum ignarissimis *).

(Iniquior erat, quum ista scriberet Auctor, in LONGINVM, a praeceptore suo, CHRIST. THOMASIO, inductus scilicet, quod satis ostendunt primae editiones huius libelli, in quibus locum bene longum ex cautelis Thomasianis, hac parte non satis cautis neque acutis, hic intexuerat. Quod si legisset LONGINVM, praesertim adiutore vsus TOLLIO, cuius praestantissima editio est *Traiect.* cIↄIↄcxciv. 4. et Pearcianae, quantum ad rerum tractationem, multum praeferenda: aliter profecto iudicaturus erat vir doctus et acutus. Audacter dixerim, ille se profecisse sciat, qui LONGINVM intellexerit, intellectus enim quin placeat LONGINVS, non est dubium. G.)

*) Exem-

*) Exemplo esse poterit DIONYSII LONGINI tractatus περὶ ὕψους, siue *de sublimitate*, cuius nitidissima et optima editio nuper prodiit cura ZACHAR. PEARCE, *Amstelod.* cIↃIↃccxxxIII. 8. *mai.* (Conf. IO. GVIL. BERGERI *de naturali pulchritudine orationis ad excelsam* Longini *disciplinam illustri continentique C. Iulii Caesaris exemplo exacta, liber commentarius, cui chrestomathia Longiniana accessit.* Lips. cIↃIↃccxx. 4. Add. eiusdem BERGERI *Dissertationum academicarum ex auctoritate publica scriptarum*, Viteb. et Lips. cIↃIↃccxvII. 4. nonam. praef. edit. 6. G.) Quum ergo ita comparati sint plerique rhetorum libelli, de formis stili, vt perlectis illis, repetere cogaris illa Demiphontis apud TERENT. *Phorm. II*, 4. *v.* 18.

- - - *Fecistis probe,*

Incertior sum multo, quam dudum:

dabimus operam, vt rem omnem, quam fieri potest, dilucidissime proponamus. Et quidem ex genuinis fontibus, quos vbique bona fide indicavimus, non ex praelectionibus MSSC. SCHVRZFLEISCHII, cui nos haec obtigisse (*sublegisse* voluit) ea, qua solet, modestia scripsit REINHARDVS quidam, qui homo nescio vtrum ex suo ingenio alios aestimet, an sibi persuaserit, praeter se neminem aliquid, nisi quod ex illis schedis haustum sit, tradere posse. Equidem SCHVRZFLEISCHIVM tanti facio, vt me non puderet, per eum profecisse, si mihi licuisset, esse tam felici. At Deum testor, me nec eo tempore, quo hunc libellum scripsi, nec postea vmquam, schedas istas MSSC. vidisse, adeoque insignem esse illam, quam REINHARDVS mihi fecit, iniuriam. Sed occallui iam ad istorum hominum voculas, qui magnam laudem in obtrectatione positam putant, neque quidquam cupidius faciunt, quam vt quidquid possunt, quacumque ratione possunt, ex aliena laude deterant, sperantque tantum suae famae accessurum, quantum alienae detraxerint. At

nostra

nostra scilicet refert, quid REINHARDVS de nobis iudicet. Immo iudicet, fingatque, quidquid velit.

Si liuor obtrectare curam voluerit:
Non tamen eripiet laudis conscientiam.

(LAVR. REINHARDVS in noua editione *institutionum stili* 1743. expiauit hoc crimen, I, 5, 4. ita scribens: *Sturmii* (in libello de periodis) *ductum sequutus est Schurzfleischius, cuius de stilo praelectiones, quod ad doctrinam de periodis attinet, retinuit I. G. Heineccius, vir ceteroquin maximus.* G.)

XXXVIII.

Primo itaque, quod ad breuitatem vel vbertatem sermonis attinet, stilus in LACONICVM, †) ATTICVM, RHODIVM, et ASIATICVM dispesci solet *). Stilus LACONICVS iusto breuior, ac veluti abruptus est, in eoque consistit, quod plura intelligi, quam legi, iubeat **). Hinc, nisi inter amicos, vix laudem aliquam meretur ***). *Stilus Laconicus.*

†] (Lacones alieni fuerunt a litterarum studio generatim, eloquentiae autem adeo, vt Cicero *Brut.* 13. *oratorem*, dicat, *Lacedaemonium vsque ad hoc tempus audiui fuisse neminem*; Sextus vero Empir. *Mathem.* II. ciues tradat punitos esse, qui dicendi arti foris operam dedissent. Igitur Laconica breuitas non ponenda erat in orationis generibus. N.]

*) Omnes hae gentes Graece loquebantur, sed ita, vt mirifice inter se discreparent. *Laconibus*, genti ambitiosae ac suspicaci, (litterarum ac doctrinae omnis experti, prudenti tamen, cautae et parcae, G.) breuis atque abrupta placebat oratio: *Atticis* (philosophantibus τῆς παιδείας καὶ τῆς πενίας συντρόφοις, G.) breuis quidem et simplex, sed acuta; *Asiaticis*, (luxuriantibus in omni re, G.) ventuo-

ventuosum diffusissimumque dicendi genus. *Rhodii* denique (inter vtrosque interiecti situ et moribus, G.) Atticis paullo vberiores, at multo adstrictiores Asiaticis erant, adeoque prudenter orationis habitum efformarunt, inter Atticam macilentiam et Asiaticam pinguedinem medium. Vid. QVINCT. *Instit. orat. XII*, 10. et NIC. CRAGIVS *de republ. Lacedaem. III*, 6. 5. (De ICtis ita magnus vir BYNCKERSHOECKIVS obseruatt. VIII, 15. *Stilus ICtorum Atticus periit cum libertate Rom. Successit Rhodius, quo plerique ICti vtuntur: postea Asiaticus, quo vtitur Constantius M.* Hoc forte optimum exemplum, quo triplex illa stili differentia illustrari potest. Ceterum ad primam classem pertinent P. et Q. Mucii, pater et filius; quorum loca ex Digestis collegit Fr. Balduinus in *iurisprudentia Muciana*. Aliorum huius aetatis Ciceronianae circiter rarissima sunt fragmenta. Ex altera classe sunt Papinianus, Vlpianus, Africanus etc. G.) [Cl. Ernesti de hac diuisione iudicium extat in eius *init. rhet.* §. 409. *sqq.* quod videatur. N.]

**) DEMETR. PHALER. *de eloquut. n. CII. p. 66.* Καὶ οἱ Λάκωνες πολλὰ ἐν ἀλληγορίαις ἔλεγον ἐκφοβοῦντες, *Lacones multa allegorice dicebant metum incussuri.* Eadem vero ratio, quae eos allegoriis occultare iussit sensa animi, etiam breue illud atque abruptum dicendi genus suasit. Hinc idem DEMETR. PHAL. [S. VIII. et CII. N.] auctor est, eos aliquando ad verbosam Philippi Macedonis epistolam ita rescripsisse: Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ. *Dionysius Corinthi.* Plura hic intelligenda erant Philippo, quam legebat. Dicere volebant Lacones, *non esse, quod se iactaret, Spartaeque minaretur Philippus, fulgur e pelui dari. Non diuturna esse solere tyrannorum imperia. Dionysium quoque, Siculis olim metuendum, nunc Corinthi viuere, in tanta rerum omnium penuria, vt ludimagistri munere fungatur. Forsan in fatis esse, vt eadem fortuna*

tuna Philippum maneat, nisi cautior sit aduersus bona sua, et opprimendae Graeciae consilia abiiciat. Videret ergo, ne eius vitam imitaretur, cuius exitum perhorresceret. Vide, quantum idearum tria ista verba Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ contineant? Non minus breues sunt epistolae Laconiace, quas collegit scholiastes DIONIS CHRYSOST. *ad orat. LXIV.* velvti: τοὶ Πέρσαι δυλεύοντι· ἐκλόκαντι τοὶ Ἀθάναι. Ξενοφῶν ἐφυγαδεύθη, et similes. (Laconicarum epistolarum farrago edita est a Gilb. Cognato Nozerino 1554. 12. et Colon. 1606. 12. Thesaurum epistolarum Laconicarum Io. Buchlerus a Goldbach dedit. Adeatur etiam Olearii praefatio ad Philostrati epistolas p. 379. Breuissima forte et Λακωνικωτάτη illa est ad Philippum regem, in qua, ei negantes, quae voluerat, scripserunt litteram O pro ου. Vid. Auson. *epist.* 25, 36. et *Technop.* l. c.

Vna fuit tantum, qua respondere Lacones,
Littera, et irato regi placuere negantes:

item Tzetzes 9, 258. et Langbaen. ad Longin. 38. n. 26. G.) Vnde STRABO *lib. I.* obseruat, inter ὑπερβολὰς ἐπὶ ὑπερβολαῖς esse et illam: ἐλάττω δ' ἔχειν ἀγρὸν ἐπιστολῆς Λακωνικῆς, *agrum habere, minorem epistola Laconica.* Sed de βραχυλογίᾳ Λακωνικῇ plura scripsit IO. MEVRSIVS *Miscellan. Lacon. Lib. III. c. 3. et seq.* (vbi Laconismum declarauit ex apophthegmatis Laconicis Plutarchi. Est etiam KAPPII *de Laconismo* disp. Lips. cIↃIↃccxxxvi. G.)

***) Hinc Laconice nonnumquam cum Attico agit CICERO; cum amicis PLINIVS et LIPSIVS. Sed quum Lacones semper habiti sint ἄμυσοι, nec vlla vmquam eloquentiae laude floruerint: (Vid. CIC. *Brut.* c. 13. AELIAN. *Var. hist. XII,* 50) absurdum esset, abrupto illo dicendi genere laudem consectari velle.

XXXIX.

Stilus Atticus.

Magis commendandum ATTICVM dicendi genus, in quo multae ideae paucis acutisque verbis proferuntur *). Talis est stilus THVCYDIDIS, XENOPHONTIS, ARISTOPHANIS. Ast, quum LYSIAS et ISAEVS exile quoddam atque exsuccum dicendi genus inuenerint **): factum est, vt plures eorum imitarentur exilitatem, et sibi ipsis Athenis magis viderentur Attici, si siccam atque ab omni ornatu alienam dicendi formam sequerentur, quos grauiter reprehendit CICERO ***).

*) Virtutes ergo Attici stili sunt I. *breuitas*, (non simpliciter tamen: sed in quantum argumento ea conuenit. Vid. omnino CIC. *Brut. c.* 82. vbi dedita opera errorem eorum refutat, qui breuitate censerent stilum Atticum, quum DEMOSTHENES non minus Atticus fuerit, quam LYSIAS. G.) II. omnis *tumoris* atque *adfectationis fuga*, III. *acumen*, IV. *elegantia*. Hinc praeclare monet CIC. *de opt. gen. orat. c.* 3. non sufficere, vt in verbis nihil sit inquinatum, abiectum, ineptum, durum, aut longe petitum: nec satis esse, si nihil in sententiis absurdum, aut alienum, aut subinsulsum sit: sed exigi etiam vires, lacertos, sanguinem, id est, acumen et elegantem grauitatem, (aut potius digna rebus verba, copiosa, vbi opus est, etc. G.) Sic Attica sunt illa PLIN. *epist. I*, 3. *Tu modo enitere, vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris.* Breuia enim haec sunt, recta, acuta, elegantia. Attica etiam illa *epist. I*, 9. *O rectam sinceramque vitam! o dulce otium honestumque, ac paene omni negotio*

negotio pulchrius! o litus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis? quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discursum, et multum ineptos labores, vt primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, vt Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Sic pleraque apud PLINIVM sunt breuia, ab omni tumore aliena, acuta, ac polita, id est ἀττικώτατα. Tali etiam dicendi genere in epistolis ad Atticum non infeliciter vtitur CICERO, in historia SALLVSTIVS, Thucydidis imitator; nonnumquam etiam SENECA, quamuis is ob nimiam sententiarum frequentiam paullo tumidior videatur.

**) Sunt quidem LYSIAS eiusque discipulus ISAEVS venusti scriptores, subtiles, puri, sed tenues admodum et inornati, (sine amplificatione. G.) Vnde QVINCTILIANVS, praeclarus ingeniorum censor (*lib. X. Instit. cap.* I.): *Lysias subtilis atque elegans, et quo nihil, si oratori satis sit docere, perfectius, nihil enim in eo est inane, nihil arcessitum, puro tamen fonti, quam magno flumini propior.* Duas itaque priores, vt et postremam stili Attici virtutem in hisce oratoribus mirati sunt veteres: ast tertia illis plane defuit. Omnia enim simplicia sunt, exilia, sicca, vt vix quiuis ex plebe aliter potuerit loqui. (Nempe sic scribebat caussas LYSIAS, quasi haberentur ab ipsis litigatoribus, quibus nimirum eas ediscendas daret. G.) Quum tamen multi maximam stili Attici virtutem, id est acumen, non animaduerterent: factum est, vt non paucis magis placerent LYSIAS et ISAEVS, quam ipse DEMOSTHENES, aliique scriptores ἀττικώτατοι. Atque hi demum Atticum dicendi genus in siccitate atque exilitate sermonis quaesiuerunt.

***) CIC. *Orat.* 7. *seq.*

XL.

Stilus Asiaticus. Attico dicendi generi e diametro opponitur ASIATICVM, quod omnium est vberrimum *). Paucas enim ideas multis verbis exprimit, ita, vt, si copiam atque vbertatem tollas, vix quidquam admiratione dignum relinqui videatur **).

*) Initio Athenis tantum florebant eloquentiae studia. Postea etiam in Asia coli coeperunt. CIC. *Brut. cap.* 13. *Vt semel e Piraeeo eloquentia euecta est, omnes peragrauit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, vt se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticae dictionis, quasi sanitatem, perderet, ac loqui paene dedisceret. Hinc Asiatici oratores, non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, et nimis redundantes.* Add. c. 95. Postquam vero semel redundans illa orationis vbertas in deliciis esse coeperat: ipsas etiam Athenas inquinauit. Vnde PETRON. *Satyr. cap.* 2. *Nuper ventosa isthaec et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigrauit, animosque iuvenum ad magna surgentes veluti pestilenti quodam sidere afflauit, simulque corruptae eloquentiae regula stetit, et obtinuit.* Denique et Romanos oratores Asiaticae copiae studuisse nouimus, maxime CICERONEM, qui saepe vix dicendi finem reperit. Vnde nec olim defuerunt, quibus iste orator *inflatus et tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans et superfluens, et parum Atticus videretur.* AVCT. *de causs. corrupt. eloqu. cap.* 18. (Haec in CICERONEM adolescentem ex aliqua parte conueniant. Vid. ipsum *Orat.* c. 30. Postea enim apud Molonem Rhodium praecipue, hoc emendauit. Itaque Asiatici stili specimina forte

suppe-

ſuppeditauerit *Oratio pro Roſcio Amerino*; aliae non temere. G.)

**) Ait CIC. *pro Mil. cap.* 4. *Eſt haec non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum e natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela, aut latronum, aut inimicorum, incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis.* Quantum hic verborum! Et tamen pauciſſimae haec ideae tot verborum phaleris teguntur: *ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae.* Aſiatico ergo ſtilo haec expreſſit CICERO. E recentioribus in orationibus ſuis plane Aſiaticus eſt M. ANT. MVRETVS, qui ipſum nonnumquam CICERONEM copia videtur ſuperare.

(Vocet aliquis, ſi ita volet Aſiatica. Dummodo Demoſthenem Atticae eloquentiae exemplar ita loquutum, idem agnoſcat. Ridiculus fuiſſet CICERO, ſi illam philoſophicam enunciationem, *Ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae*, in conuentum iudicum et populi attuliſſet. Vtrum aliquid abundet, iudicandum eſt ex conditione audientium; Si ita inſtituere velis oratorem, vt ad pauciſſimas ideas referat orationem: perierit e rebus eloquentia et humanitas: praelegatur in templis Decalogus et Symbolum Apoſtolorum. Faceſſant Chryſoſtomi. Sed nimirum ad hoc valet illa quondam domina rerum eloquentia, vt ab omni parte, et omnibus quaſi anſis ſuis, res offeratur auditoribus: vt omnes velut aditus ad illorum animos tententur, vt pugnetur contra negligentiam, et quibusuis machinis excitetur et conſeruetur attentio. Non qui hoc recte facit, eo minus Atticus eſt, ſi copioſus eſt. Sed hoc Atticum eſt, ſiue multis verbis dicas, ſiue paucis, nihil dicere, quod ſanum non ſit, quod non ad rem, ad cauſſam, ad con-

filium dicentis, ad perſuadendum, faciet. Poteſt permitti Auctori noſtro, vt Aſiaticum dicat genus dicendi copioſiſſimum. Modo meminerimus, veteres vitii nomen hoc voluiſſe et luxuriei, a quo CICERONEM poſt reditum a peregrinatione, poſtquam honores gerere coepit, liberant, qui iudicare de oratione ſine inuidia poſſunt. G.)

XLI.

Stilus Rhodius.

Preſſius Aſiatico, Atticoque paullo plenius eſt genus dicendi RHODIVM, adeoque mediocritatem ſeruat, et ſimilitudinem quamdam inter verba atque ideas *). Vnde et maximam meretur laudem **). Ceterum non melius hos eloquutionis characteres diſtinguas, quam ſi vnam eamdemque propoſitionem diuerſis dicendi formis expreſſam, tibi ob oculos ponas ***).

*) Talis plerumque eſt ſtilus CORN. NEPOTIS, C. IVL. CAESARIS, T. LIVII, (inprimis vero M. TVLLII. G.) quorum lectio ideo maxime commendanda eſt adoleſcentibus. Quam iuſtum orationis habitum conſpicimus in illis CONR. NEP. *Attic.* c. 13. *Vſus eſt familia, ſi vtilitate iudicandum eſt, optima, ſi forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratiſſimi, anagnoſtae optimi, et plurimi librarii, vt ne pediſſequus quidem quiſquam eſſet, qui non vtrumque horum pulchre facere poſſet.* Nihil hic abruptum, nihil redundans, nihil, quod aut addi aut demi, ſaluo ſtili nitore, poſſit. Et talem quidem eſſe oportet ſtilum RHODIVM.

**) Laudat ſtilum Rhodium CIC. *Brut.* c. 13. *Rhodii oratores Aſiaticis ſaniores, et ſimiliores Atticis,* (i. e. iudicio TVLLII perfectiſſimis. G.) Et ſane, quum *Lacones* iuſto ſint breuiores, *Aſiatici*

zici nimis redundantes: facile adparet, *Atticum Rhodiumque* dicendi genus esse ceteris omnibus longe anteponendum. Origo scholae rhetoricae, quae Rhodi diutissime floruit, ab Aeschine est, qui exsul ibi docuit, et teste PLVTARCHO *de X. orat.* *σχολὴν ἐκεῖ προσκατέλιπε, τὸ Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον κληθέν, reliquit ibi scholam, quae Rhodiaca adpellata.* Add. QVINCT. *Inst. orat. lib. XII. c.* 10. Hinc et principes Romani, quos dicendo valuisse nouimus, Rhodum ad audiendos rhetores, inprimis APOLLONIVM MOLONEM, confluebant, veluti C. Iulius Caesar, SVETON. *Iul. c.* 4. M. Tullius Cicero, [PLVTARCH. *vit.* p. 862. F. N.] AVREL. VICTOR. *de vir. illustr. c.* 4. M. Iunius Brutus ID. *ibid. c.* 5. Cassius, APPIAN. *de bello ciuili lib. III.* Conf. IO. MEVRS. *de Rhodo lib. I. cap.* 11.

***) Esto propositio: *studia optimarum artium perpetuo nobis prosunt.* Hanc *Attice* ita exprimit PLIN. *epist. I,* 3. *Reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit.* Item *Asiatice* eloquitur CIC. *pro Arch. c.* 7. *Nam ceterae res neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum; haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.* Iam si ita diceres: *quum reliquarum rerum omnium non admodum sit diuturna possessio: sola optimarum artium studia omnium temporum ac locorum esse videntur;* Rhodius hic stilus esset futurus. (Ita *Laconice* dictum erit: *Fur est, qui mandato in suam rem vtitur: Attice* vero: *Non minus fur est, qui mandatum sibi negotium in rem suam vertit, quam qui pecuniam, quam alii ferre iussus fuerat, in suos loculos recondit*: *Rhodius* aliquis forte erat dicturus: *Qui alienam rem inuito domino contrectauit, eum furem esse, totus iureconsultorum chorus adfirmat: de eo*

vero quid dicamus, qui negotium alienum suae permissum fidei ita tractat, vt ipse inde vtilitatem capiat, damnum vero, qui mandauit. Hunc talem furum consortio quis exemerit? Quod *Asiatice* sic enunciat CIC. *pro Rosc. Am.* c. 38. *Quid recipis mandatum, si aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis, officio simulato, officis et obstas? recede de medio: per alium transigam. Suscipis onus officii, quod te putas sustinere posse: quod minime videtur graue iis, qui minime ipsi leues sunt. Ergo idcirco turpis haec culpa est, quod duas res sanctissimas violat, amicitiam et fidem, nam neque mandat quisquam fere, nisi amico: neque credit, nisi ei, quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis, simul et amicitiam dissoluere, et fallere eum, qui laesus non esset, nisi credidisset.* G.)

XLII.

Quis horum praeferendus?

Si quaeras, quodnam horum dicendi generum maxime probandum sit: iam monere me memini, nec Laconicum, nec Asiaticum multum laudis habere. † Danda tamen opera, ne quid inuita Minerua tentemus. Alia ingenia ad CICERONIS vbertatem, alia ad PLINII pressiorem stilum, alia ad CORNELII NEPOTIS, aut CAESARIS medium characterem natura feruntur *). Multum vero in cultiore Latinitate proficiet, quicumque naturam sequetur. Deinde in adolescentibus magis laudanda orationis redundantia, quam in viris, quos decet sensim amputare luxuriantem illam verborum silvam, et vel ad Atticam, vel Rhodiam, dicendi formam sensim adspirare **).

†) [Ad

†) [Ad quaestionem hanc respondit iam Quinctil. XII, 10. 63. N.]

*) Quo vero tendat ingenium, facillime colliget ex ipsa auctorum lectione. Solent enim ea nobis legentibus quam maxime sese probare, quae genio nostro conueniunt. (Cautione hic maxima opus est, ne fiat, quod in moribus, vbi deteriora placent plerisque. Optimum est, initio bono se praeceptori committere, et iudicio peritorum optimos diligenter legere. Isocrates apud CIC. *de Orat. III. c.* 9. plane contrariam viam ei, quam hic Auctor suadet, ingressus est. Add. QVINCTIL. 2, 8. 9. sq. G.)

**) Adolescentiam non dedecet illa verborum redundantia: sed senectus aliquid grauius desiderat. Et profecto ipsa natura ita comparatum est, vt ingrauescente aetate cum rerum omnium, tum verborum, paullatim reddamur parciores. Notatu dignum est exemplum HORTENSII, de quo CICERO *in Bruto cap.* 95. *Sed si quaerimus, cur adolescens magis floruerit dicendo, quam senior, caussas; reperimus verissimas duas. Primum, quod genus erat orationis Asiaticum,* ADOLESCENTIAE *magis concessum, quam senectuti.* Et, paucis interiectis: *Haec autem, vt dixi, genera dicendi aptiora sunt* ADOLESCENTIBVS : *in senibus grauitatem non habent.* (Sic LIPSIVS non prius sequutus est illud concisum dicendi genus, quam cum Professor iam fuisset, Senecam et Tacitum edidisset. G.) Quemadmodum scilicet in puellae ornatu multa tolerantur, quae matronam parum decent: ita in adolescentia laudem aliquam habet diffusum illud orationis genus, quod parum probatur in senibus.

XLIII.

Quemadmodum vero hi orationis characteres ad stili *qualitatem* pertinent: ita, quod ad eiusdem *quantitatem* attinet, *Altera stili diuisio.*

 aliud

ventuosum diffusissimumque dicendi genus. *Rhodii* denique (inter vtrosque interiecti situ et moribus, G.) Atticis paullo vberiores, at multo adstrictiores Asiaticis erant, adeoque prudenter orationis habitum efformarunt, inter Atticam macilentiam et Asiaticam pinguedinem medium. Vid. QVINCT. *Instit. orat. XII*, 10. et NIC. CRAGIVS *de republ. Lacedaem. III*, 6. 5. (De ICtis ita magnus vir BYNCKERSHOECKIVS obseruatt. VIII, 15. *Stilus ICtorum Atticus periit cum libertate Rom. Successit Rhodius, quo plerique ICti vtuntur: postea Asiaticus, quo vtitur Constantius M.* Hoc forte optimum exemplum, quo triplex illa stili differentia illustrari potest. Ceterum ad primam classem pertinent P. et Q. Mucii, pater et filius; quorum loca ex Digestis collegit Fr. Balduinus in *iurisprudentia Muciana.* Aliorum huius aetatis Ciceronianae circiter rarissima sunt fragmenta. Ex altera classe sunt Papinianus, Vlpianus, Africanus etc. G.) [Cl. Ernesti de hac diuisione iudicium extat in eius *init. rhet.* §. 409. *sqq.* quod videatur. N.]

**) DEMETR. PHALER. *de eloquut. n.* CII. *p.* 66. Καὶ οἱ Λάκωνες πολλὰ ἐν ἀλληγορίαις ἔλεγον ἐκφοβοῦντες, *Lacones multa allegorice dicebant metum incussuri.* Eadem vero ratio, quae eos allegoriis occultare iussit sensa animi, etiam breue illud atque abruptum dicendi genus suasit. Hinc idem DEMETR. PHAL. [S. VIII. et CII. N.] auctor est, eos aliquando ad verbosam Philippi Macedonis epistolam ita rescripsisse: Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ. *Dionysius Corinthi.* Plura hic intelligenda erant Philippo, quam legebat. Dicere volebant Lacones, *non esse, quod se iactaret, Spartaeque minaretur Philippus, fulgur e pelui dari. Non diuturna esse solere tyrannorum imperia. Dionysium quoque, Siculis olim metuendum, nunc Corinthi viuere, in tanta rerum omnium penuria, vt ludimagistri munere fungatur. Forsan in fatis esse, vt eadem fortuna*

tuna Philippum maneat, nisi cautior sit aduersus bona sua, et opprimendae Graeciae consilia abiiciat. Videret ergo, ne eius vitam imitaretur, cuius exitum perhorresceret. Vide, quantum idearum tria ista verba Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ contineant? Non minus breues sunt epistolae Laconiace, quas collegit scholiastes DIONIS CHRYSOST. *ad orat. LXIV.* velvti: τοὶ Πέρσαι δυλέυοντι· ἐκαλόκαντι ταὶ Ἀθάναι. Ξενοφῶν ἐφυγαδέυθη, et similes. (Laconiearum epistolarum farrago edita est a Gilb. Cognato Nozerino 1554. 12. et Colon. 1606. 12. Thesaurum epistolarum Laconicarum Io. Buchlerus a Goldbach dedit. Adeatur etiam Olearii praefatio ad Philostrati epistolas p. 379. Breuissima forte et Λακωνικωτάτη illa est ad Philippum regem, in qua, ei negantes, quae voluerat, scripserunt litteram O pro ου. Vid. Auson. *epist.* 25, 36. et *Technop.* l. c.

Vna fuit tantum, qua respondere Lacones,
Littera, et irato regi placuere negantes:

item Tzetzes 9, 258. et Langbaen. ad Longin. 38. n. 26. G.) Vnde STRABO *lib. I.* obseruat, inter ὑπερβολὰς ἐπὶ ὑπερβολαῖς esse et illam: ἐλάττω δ᾽ ἔχειν ἀγρὸν ἐπιστολῆς Λακωνικῆς, *agrum habere, minorem epistola Laconica.* Sed de βραχυλογίᾳ Λακωνικῇ plura scripsit IO. MEVRSIVS *Miscellan. Lacon. Lib. III. c.* 3. *et seq.* (vbi Laconismum declarauit ex apophthegmatis Laconicis Plutarchi. Est etiam KAPPII *de Laconismo* disp. Lips. cIↃIↃccxxxvi. G.)

***) Hinc Laconice nonnumquam cum Attico agit CICERO; cum amicis PLINIVS et LIPSIVS. Sed quum Lacones semper habiti sint ἄμυσοι, nec vlla vmquam eloquentiae laude floruerint: (Vid. CIC. *Brut. c.* 13. AELIAN. *Var. hist. XII,* 50) absurdum esset, abrupto illo dicendi genere laudem consectari velle.

XXXIX.

Stilus Atticus.

Magis commendandum ATTICVM dicendi genus, in quo multae ideae paucis acutisque verbis proferuntur *). Talis est stilus THVCYDIDIS, XENOPHONTIS, ARISTOPHANIS. Ast, quum LYSIAS et ISAEVS exile quoddam atque exsuccum dicendi genus inuenerint **): factum est, vt plures eorum imitarentur exilitatem, et sibi ipsis Athenis magis viderentur Attici, si siccam atque ab omni ornatu alienam dicendi formam sequerentur, quos grauiter reprehendit CICERO ***).

*) Virtutes ergo Attici stili sunt I. *breuitas*, (non simpliciter tamen: sed in quantum argumento ea conuenit. Vid. omnino CIC. *Brut. c.* 82. vbi dedita opera errorem eorum refutat, qui breuitate censerent stilum Atticum, quum DEMOSTHENES non minus Atticus fuerit, quam LYSIAS. G.) II. omnis *tumoris* atque *adfectationis fuga*, III. *acumen*, IV. *elegantia*. Hinc praeclare monet CIC. *de opt. gen. orat. c.* 3. non sufficere, vt in verbis nihil sit inquinatum, abiectum, ineptum, durum, aut longe petitum: nec satis esse, si nihil in sententiis absurdum, aut alienum, aut subinsulsum sit: sed exigi etiam vires, lacertos, sanguinem, id est, acumen et elegantem grauitatem, (aut potius digna rebus verba, copiosa, vbi opus est, etc. G.) Sic Attica sunt illa PLIN. *epist. I*, 3. *Tu modo enitere, vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris.* Breuia enim haec sunt, recta, acuta, elegantia. Attica etiam illa *epist. I*, 9. *O rectam sinceramque vitam! o dulce otium honestumque, ac paene omni negotio*

negotio pulchrius! o litus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis? quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discursum, et multum ineptos labores, vt primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, vt Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Sic pleraque apud PLINIVM sunt breuia, ab omni tumore aliena, acuta, ac polita, id est ἀττικώτατα. Tali etiam dicendi genere in epistolis ad Atticum non infeliciter vtitur CICERO, in historia SALLVSTIVS, Thucydidis imitator; nonnumquam etiam SENECA, quamuis is ob nimiam sententiarum frequentiam paullo tumidior videatur.

**) Sunt quidem LYSIAS eiusque discipulus ISAEVS venusti scriptores, subtiles, puri, sed tenues admodum et inornati, (sine amplificatione. G.) Vnde QVINCTILIANVS, praeclarus ingeniorum censor (*lib. X. Instit. cap.* 1.): *Lysias subtilis atque elegans, et quo nihil, si oratori satis sit docere, perfectius, nihil enim in eo est inane, nihil arcessitum, puro tamen fonti, quam magno flumini propior.* Duas itaque priores, vt et postremam stili Attici virtutem in hisce oratoribus mirati sunt veteres: ast tertia illis plane defuit. Omnia enim simplicia sunt, exilia, sicca, vt vix quiuis ex plebe aliter potuerit loqui. (Nempe sic scribebat caussas LYSIAS, quasi haberentur ab ipsis litigatoribus, quibus nimirum eas ediscendas daret. G.) Quum tamen multi maximam stili Attici virtutem, id est acumen, non animaduerterent: factum est, vt non paucis magis placerent LYSIAS et ISAEVS, quam ipse DEMOSTHENES, aliique scriptores ἀττικώτατοι. Atque hi demum Atticum dicendi genus in siccitate atque exilitate sermonis quaesiuerunt.

***) CIC. *Orat.* 7. *seq.*

XL.

Stilus Asiaticus.

Attico dicendi generi e diametro opponitur ASIATICVM, quod omnium eſt vberrimum *). Paucas enim ideas multis verbis exprimit, ita, vt, ſi copiam atque vbertatem tollas, vix quidquam admiratione dignum relinqui videatur **).

*) Initio Athenis tantum florebant eloquentiae ſtudia. Poſtea etiam in Aſia coli coeperunt. CIC. *Brut. cap.* 13. *Vt ſemel e Piraeeo eloquentia euecta eſt, omnes peragrauit inſulas, atque ita peregrinata tota Aſia eſt, vt ſe externis oblineret moribus, omnemque illam ſalubritatem Atticae dictionis, quaſi ſanitatem, perderet, ac loqui paene dediſceret. Hinc Aſiatici oratores, non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, ſed parum preſſi, et nimis redundantes.* Add. c. 95. Poſtquam vero ſemel redundans illa orationis vbertas in deliciis eſſe coeperat: ipſas etiam Athenas inquinauit. Vnde PETRON. *Satyr. cap.* 2. *Nuper ventoſa iſthaec et enormis loquacitas Athenas ex Aſia commigrauit, animosque iuvenum ad magna ſurgentes veluti peſtilenti quodam ſidere afflauit, ſimulque corruptae eloquentiae regula ſtetit, et obtinuit.* Denique et Romanos oratores Aſiaticae copiae ſtuduiſſe nouimus, maxime CICERONEM, qui ſaepe vix dicendi finem reperit. Vnde nec olim defuerunt, quibus iſte orator *inflatus et tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans et ſuperfluens, et parum Atticus videretur.* AVCT. *de cauſſ. corrupt. eloqu. cap.* 18. (Haec in CICERONEM adoleſcentem ex aliqua parte conueniant. Vid. ipſum *Orat.* c. 30. Poſtea enim apud Molonem Rhodium praecipue, hoc emendauit. Itaque Aſiatici ſtili ſpecimina forte ſuppe-

suppeditauerit *Oratio pro Roscio Amerino*; aliae non temere. G.)

**) Ait CIC. *pro Mil. cap.* 4. *Est haec non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verum e natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus, vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela, aut latronum, aut inimicorum, incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis.* Quantum hic verborum! Et tamen paucissimae haec ideae tot verborum phaleris teguntur: *ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae.* Asiatico ergo stilo haec expressit CICERO. E recentioribus in orationibus suis plane Asiaticus est M. ANT. MVRETVS, qui ipsum nonnumquam CICERONEM copia videtur superare.

(Vocet aliquis, si ita volet Asiatica. Dummodo Demosthenem Atticae eloquentiae exemplar ita loquutum, idem agnoscat. Ridiculus fuisset CICERO, si illam philosophicam enunciationem, *Ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae*, in conuentum iudicum et populi attulisset. Vtrum aliquid abundet, iudicandum est ex conditione audientium; Si ita instituere velis oratorem, vt ad paucissimas ideas referat orationem: perierit e rebus eloquentia et humanitas: praelegatur in templis Decalogus et Symbolum Apostolorum. Facessant Chrysostomi. Sed nimirum ad hoc valet illa quondam domina rerum eloquentia, vt ab omni parte, et omnibus quasi ansis suis, res offeratur auditoribus: vt omnes velut aditus ad illorum animos tententur, vt pugnetur contra negligentiam, et quibusuis machinis excitetur et conseruetur attentio. Non qui hoc recte facit, eo minus Atticus est, si copiosus est. Sed hoc Atticum est, siue multis verbis dicas, siue paucis, nihil dicere, quod sanum non sit, quod non ad rem, ad caussam, ad con-

 silium

silium dicentis, ad persuadendum, faciet. Potest permitti Auctori nostro, vt Asiaticum dicat genus dicendi copiosissimum. Modo meminerimus, veteres vitii nomen hoc voluisse et luxuriei, a quo CICERONEM post reditum a peregrinatione, postquam honores gerere coepit, liberant, qui iudicare de oratione sine inuidia possunt. G.)

XLI.

Stilus Rhodius.

Pressius Asiatico, Atticoque paullo plenius est genus dicendi RHODIVM, adeoque mediocritatem seruat, et similitudinem quamdam inter verba atque ideas *). Vnde et maximam meretur laudem **). Ceterum non melius hos eloquutionis characteres distinguas, quam si vnam eamdemque propositionem diuersis dicendi formis expressam, tibi ob oculos ponas ***).

*) Talis plerumque est stilus CORN. NEPOTIS, C. IVL. CAESARIS, T. LIVII, (inprimis vero M. TVLLII. G.) quorum lectio ideo maxime commendanda est adolescentibus. Quam iustum orationis habitum conspicimus in illis CONR. NEP. *Attic. c.* 13. *Vsus est familia, si vtilitate iudicandum est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii, vt ne pedissequus quidem quisquam esset, qui non vtrumque horum pulchre facere posset.* Nihil hic abruptum, nihil redundans, nihil, quod aut addi aut demi, saluo stili nitore, possit. Et talem quidem esse oportet stilum RHODIVM.

**) Laudat stilum Rhodium CIC. *Brut. c.* 13. *Rhodii oratores Asiaticis saniores, et similiores Atticis*, (i. e. iudicio TVLLII perfectissimis. G.) Et sane, quum *Lacones* iusto sint breuiores, *Asiatici*

tici nimis redundantes: facile adparet, *Atticum Rhodiumque* dicendi genus esse ceteris omnibus longe anteponendum. Origo scholae rhetoricae, quae Rhodi diutissime floruit, ab Aeschine est, qui exsul ibi docuit, et teste PLVTARCHO *de X. orat.* σχολὴν ἐκεῖ προσκατέλιπε, τὸ Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον κληθὲν, *reliquit ibi scholam, quae Rhodiaca adpellata.* Add. QVINCT. *Inst. orat. lib. XII. c.* 10. Hinc et principes Romani, quos dicendo valuisse nouimus, Rhodum ad audiendos rhetores, inprimis APOLLONIVM MOLONEM, confluebant, veluti C. Iulius Caesar, SVETON. *Iul. c.* 4. M. Tullius Cicero, [PLVTARCH. *vit.* p. 862. F. N.] AVREL. VICTOR. *de vir. illustr. c.* 4. M. Iunius Brutus ID. *ibid. c.* 5. Cassius, APPIAN. *de bello ciuili lib. III.* Conf. IO. MEVRS. *de Rhodo lib. I. cap.* 11.

***) Esto propositio: *studia optimarum artium perpetuo nobis prosunt.* Hanc *Attice* ita exprimit PLIN. *epist. I,* 3. *Reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit.* Item *Asiatice* eloquitur CIC. *pro Arch. c.* 7. *Nam ceterae res neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum; haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.* Iam si ita diceres: *quum reliquarum rerum omnium non admodum sit diuturna possessio: sola optimarum artium studia omnium temporum ac locorum esse videntur;* Rhodius hic stilus esset futurus. (Ita *Laconice* dictum erit: *Fur est, qui mandato in suam rem vtitur: Attice* vero: *Non minus fur est, qui mandatum sibi negotium in rem suam vertit, quam qui pecuniam, quam alii ferre iussus fuerat, in suos loculos recondit: Rhodius* aliquis forte erat dicturus: *Qui alienam rem inuito domino contrectauit, eum furem esse, totus iureconsultorum chorus adfirmat:* de eo

vero quid dicamus, qui negotium alienum ſuae permiſſum fidei ita tractat, vt ipſe inde vtilitatem capiat, damnum vero, qui mandauit. Hunc talem furum conſortio quis exemerit? Quod *Aſiatice* ſic enunciat CIC. *pro Roſc. Am.* c. 38. *Quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis, officio ſimulato, officis et obſtas? recede de medio: per alium tranſigam. Suſcipis onus officii, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minime videtur graue iis, qui minime ipſi leues ſunt. Ergo idcirco turpis haec culpa eſt, quod duas res ſanctiſſimas violat, amicitiam et fidem, nam neque mandat quisquam fere, niſi amico: neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. Perditiſſimi eſt igitur hominis, ſimul et amicitiam diſſoluere, et fallere eum, qui laeſus non eſſet, niſi credidiſſet.* G.)

XLII.

Quis horum praeferendus?

Si quaeras, quodnam horum dicendi generum maxime probandum ſit: iam monere me memini, nec Laconicum, nec Aſiaticum multum laudis habere. †) Danda tamen opera, ne quid inuita Minerua tentemus. Alia ingenia ad CICERONIS vbertatem, alia ad PLINII preſſiorem ſtilum, alia ad CORNELII NEPOTIS, aut CAESARIS medium characterem natura feruntur *). Multum vero in cultiore Latinitate proficiet, quicumque naturam ſequetur. Deinde in adoleſcentibus magis laudanda orationis redundantia, quam in viris, quos decet ſenſim amputare luxuriantem illam verborum ſilvam, et vel ad Atticam, vel Rhodiam, dicendi formam ſenſim adſpirare **).

†) [Ad

†) [Ad quaeſtionem hanc reſpondit iam Quinctil. XII, 10. 63. N.]

*) Quo vero tendat ingenium, facillime colliget ex ipſa auctorum lectione. Solent enim ea nobis legentibus quam maxime ſeſe probare, quae genio noſtro conueniunt. (Cautione hic maxima opus eſt, ne fiat, quod in moribus, vbi deteriora placent plerisque. Optimum eſt, initio bono ſe praeceptori committere, et iudicio peritorum optimos diligenter legere. Iſocrates apud CIC. *de Orat. III. c.* 9. plane contrariam viam ei, quam hic Auctor ſuadet, ingreſſus eſt. Add. QVINCTIL. 2, 8. 9. ſq. G.)

**) Adoleſcentiam non dedecet illa verborum redundantia: ſed ſenectus aliquid grauius deſiderat. Et profecto ipſa natura ita comparatum eſt, vt ingraueſcente aetate cum rerum omnium, tum verborum, paullatim reddamur parciores. Notatu dignum eſt exemplum HORTENSII, de quo CICERO *in Bruto cap.* 95. *Sed ſi quaerimus, cur adoleſcens magis floruerit dicendo, quam ſenior, cauſſas reperimus veriſſimas duas. Primum, quod genus erat orationis Aſiaticum,* ADOLESCENTIAE *magis conceſſum, quam ſenectuti.* Et, paucis interiectis: *Haec autem, vt dixi, genera dicendi aptiora ſunt* ADOLESCENTIBVS: *in ſenibus grauitatem non habent.* (Sic LIPSIVS non prius ſequutus eſt illud conciſum dicendi genus, quam cum Profeſſor iam fuiſſet, Senecam et Tacitum edidiſſet. G.) Quemadmodum ſcilicet in puellae ornatu multa tolerantur, quae matronam parum decent: ita in adoleſcentia laudem aliquam habet diffuſum illud orationis genus, quod parum probatur in ſenibus.

XLIII.

Altera ſtili diuiſio.

Quemadmodum vero hi orationis characteres ad ſtili *qualitatem* pertinent: ita, quod ad eiusdem *quantitatem* attinet, aliud

aliud est MAGNIFICVM, aliud MEDIOCRE, aliud TENVE dicendi genus *), cui totidem opponuntur dicendi formae vitiosae, stilus videlicet FRIGIDVS vel TVMIDVS, INCONSTANS vel INAEQVALIS, ac denique SICCVS **). Multa de his praecipiunt rhetores, sed, quibus perlectis, vix capies horum characterum differentiam ***). Operam ergo dabimus, vt, quoad fieri poterit, dilucidissime et hanc doctrinam explicemus. ****)

*) Ita plerique rhetores, et ipse etiam CICERO, *Orat. ad Brutum lib. I.* et e poëtis etiam AVSONIVS *in Gripho:*

Trinum dicendi genus est, SVBLIME, MODESTVM,
Et TENVI *filo.*

[Quin fundamentum huius diuisionis iam apud Homerum ΙΛ. γ. 213-224. est, qui Menelao dicendi genus tribuit illud, quod hic *tenue* vocatur; quod *magnificum* hic audit, Vlyssi; *medium* ex duobus Nestori. Vbi videantur quos laudavit Clarkius, ante omnes vero Quinct. XII, 10. 64. vbi etiam inde a §. 59. bene docet multa alia de his dicendi generibus. N.] Nec rei natura repugnat. Quidquid enim pulchrum videtur, aut *grande*, aut *mediocre*, aut *tenue* est. DEMETR. PHAL. tamen *de eloquut.* 36. paullo aliter init rationem, quatuorque ponit dicendi genera, quorum primum vocat ἰσχνὸν, siue *tenue*, alterum μεγαλοπρεπὲς, siue *magnificum*, tertium γλαφυρὸν, siue *ornatum*, et ultimum denique δεινὸν, siue *graue*. (Sunt haec varia epitheta orationis et adiuncta pro diuerso respectu et affectibus diuersis. Non potest oratio, vt alia, in quibus arbitrium et gu-

stus

ftus quidam regnat, fub accuratas leges et intra terminos exquifitos redigi. Simile quid obferues in epithetis vocis humanae, colorum, habitus, mentis et corporis. G.) Sed et EMPORIVS *de ethopoeia* (p. 278. edit. Pith. G.) hanc et fuperiorem diuifionem confundit, dum fcribit: *Tres figurae*, VASTA, HVMILIS, TEMPERATA, *quos characteres Graeci vocant* ASIATICVM, ATTICVM, RHODIVM. Ex quo patet, ipfis olim rhetoribus parum inter fe conueniffe. Sed quum oratio magnifica etiam grauis atque ornata; ornata vero etiam magnifica effe poffit: primam diuifionem huic alteri merito praeferimus. [In alia omnia abit idoneus harum rerum iudex, IO. GVIL. BERGERVS, qui in difputatione *de σεμνῷ in oratione Corn. Taciti*, §. VI. utramque hanc, in tres et quatuor dicendi formas, diuifionem, tamquam imperfectam, reiiciens, Hermogeni, qui feptem numerat, totus affentitur. Operae pretium effe puto, quaedam inde huc transferre: *Tullius*, inquit, *doctrina faeculi fui non contentus, eodem libro, quo triplicem orationis characterem copiofus defcribit, hanc diuifionem efformandis tot dicendi generibus parum aptam effe, docet, cui oratio inftar cerae eft*, mollis, tenera, flexibilis, ut fequatur, quocunque torqueas, *varieque tractari poffit. Hinc, vbi de claris oratoribus incipit tradere, eorumque in dicendo virtutes commemorat, non tantum grandes, tenues, temperatos producit in fcenam, fed alii praeterea* afperi, *alii* vehementes, concitati *alii et* volubiles, floridi *alii, alii alio nomine, vocantur. Immo in partitionibus oratoriis, aliam docendi viam ingreffus, orationis* quinque *quafi* lumina *efficit*, dilucidum, breue, probabile, illuftre, fuaue, *docetque haud inelleganter, quid in quoque optimum fit et obferuatu dignum.* Sed nimirum poteft refponderi, effe has, quas vel Cicero, vel Hermogenes commemorant, dicendi fpecies, non tam formas, aut cha-

characteres, quam virtutes orationis. Examinant quoque has diuisiones Scal. *poët.* IV, I. et Voss. VI. 7. Conferantur, quae infra ad §. 49. dicta sunt, et *Excurs.* III. N.]

**) Vid. GELL. *Noct. Attic. VII*, 14.

) Quam parum veteres rhetores hanc stili differentiam ipsi videantur intellexisse, vel ex iis adparet, quae DEMETR. PHALEREVS de his characteribus, et DIONYSIVS LONGINVS de stilo sublimi differunt. Ille eam demum orationem putat magnificam, quae habeat numeros accurate dimensos, membra prolixiora, dictionem circumductam, verba asperiora, figuras sonoras, vocales concurrentes, sententias graues. Sed quis haec omnia stilum magnificum efficere dixerit? [Ad hoc respondebitur infra § XLVI. **) N.] Paullo melior DIONYSIVS LONGINVS: sed ita, vt nec ipse omnia exhaurire videatur. Verum quidem est, ex praeceptis rhetorum et exemplo optimorum poëtarum Iouis imperantis orationem breuem et concitatam esse debere, talemque brevitatem summis personis dignissimam esse, ceu elegantibus testimoniis atque exemplis ostendit V. C. PETR. BVRMANNVS *ad Valer. Flacc. Argonaut. lib. IV. v.* 78. Sed aliud est genus dicendi breue et concitatum, aliud sublime. Breue est illud VIRGILII *Aeneid. IIII. v.* 237.

Nauiget, haec summa est, hinc nostri nuntius esto.

Sed nihil ego hic sublime aut magnificum video. (Non scripturus illa fuerat de DEMETRIO PHALEREO (quisquis ille sit) atque LONGINO vir magnus, (sed quum ista commentaretur, quae postea abiecit, iuuenis, et a praesidiis, quae lectione comparantur, imparatus). Non igitur scripturus illa fuerat, si aureolos libellos legisset, quos *coticulas ingeniorum*, tum qua poliantur, tum qua explorentur, vere dixeris. Breuis est DEMETRII libellus, misere truncatus LONGINI: sed quae super-

superſunt, magiſtrum referunt praeſtantiſſimum. Aequi ſimus erga hos, ut erga alios artifices. Vni pictori, vni muſico, de arte ſua plus creditur, quam mille imperitis, qui ſe quoque aures et oculos habere, clamitare poſſunt. Apelles Alexandro, et Megabyzo Zeuxis imponunt ſilentium. Scilicet in artibus omnibus hoc contingit, vt videant multa, obſeruent, laudent, vituperent etiam, periti, quae plane reliquorum aciem effugiunt. Ita, vt vno exemplo vtar, ſummos pictores vidi reprehendere, quae ſatis laudari poſſe negabant alii, quos colorum ſplendor et varietas, vel ſimile quid, inprimis autem ſua in hac arte ignorantia a vitiis auocauerat: et tantum non adorari vidi, quae vulgi oculos neque aduertere poterant, neque detinere. Quin ſectas ſibi ſuas habent artifices omnes, quae ſe inuicem accuſant, vtraeque autem laudantur ab hominibus vel moderatis, vel non nimis acutum cernentibus. Ita in muſicis ſe res habet, in poëſi, et vbicumque περὶ τῦ καλῦ diſputatur. Ne quid dicam de grauiorum rerum concertationibus. Neſcio autem, an ſatis verecundum ſit, vanitatis inde arguere diſſentientes, etc. De mathematicis, de phyſicis, de poëtis et oratoribus ſi non iudicaſſet THOMASIVS (hunc enim auctorem tum habebat noſter), neſcio, an minus admirationis inter ſuos, plus certe apud exteros atque poſteros famae bonae conſequutus eſſet. Ceterum quidquid boni in hoc argumento vel auctor noſter, vel recentiorum quisquam dixit, illud acceptum referri debet his, quos laudamus, et multo plura, quae praetermiſit, recte ille quidem, tamquam ſubtiliora, quam quae tironibus proponi, vt nunc res ſunt, debeant: ſed male quod contemſit. Conf. quae ad §. 37. diximus. Illud vnum lubet addere ipſius LONGINI c. 6. Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐςι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα, vbi longi vſus et multorum experimentorum vltimum

mum ait esse fructum et florem illam de oratione dextre iudicandi facultatem. G.)

****) [Dilucidiora etiam sunt *initia rhetorica* Ernestina §. 388. sqq. N.]

XLIIII.

Stilus tenuis, eique oppositus siccus.

TENVEM †) ergo, vt ab hoc ordiamur, illum vocamus stilum, qui Latinus quidem et concinnus ††), sed minime ornatus *). Nuda ergo haec oratio est, recta, et venusta, omni ornatu orationis tamquam veste detracta †††). Contra, si vel Latinitas parum pura, vel oratio parum concinna sit, nec sententiae quidem admodum graues subsint: nascitur inde genus dicendi SICCVM **).

†) [Dicitur etiam *attenuatus*, *extenuatus*, *subtilis*, *submissus*, *gracilis*, *enucleatus*, *acris*, *elegans*, *acutus*, etc. N.]

††) (i. e. aptus rebus, non vt supra 1, 2, 17. accepit, numerosus et periodicus. G.)

*) Talis est stilus PHAEDRI, C. IVL. CAESARIS, (hunc supra §. 41. ad Rhodium retulerat. Ergo non simpliciter sunt synonyma *mediocris* et *Rhodius*: sed alioquin falsum est, stilum Caesaris esse tenuem. G.) nonnunquam etiam CICERONIS in epistolis ad diuersos. (In his dixerim plerumque, semper autem in iis, quae ad Atticum dedit. Etiam saepe in orationibus, vbi τὸ πιθανὸν sequutus narrat, notationem morum habet. In philosophicis fere semper, nisi in amoenioribus locis communibus. Ex hoc genere sunt TERENTIVS, quoque plerisque locis, PLAVTVS etc. G.) Sic et SVETONIVS raro vltra stilum tenuem adsurgit. Ait hic *Iul.* 1. *Iulius Caesar diuus annum agens sextum decimum patrem amisit*, *sequentibus*-

que

que flamen dialis destinatus, dimissa Cossutia, quae familiae equestris, sed admodum diues praetextato desponsata fuerat; Corneliam Cinnae, quater consulis, filiam duxit vxorem, ex qua illi mox Iulia nata est. Omnia hic Latina sunt et concinna: sed nullum vides ornamentum, nihil, quod ingenium prodat. Atque ita fere semper humi serpit (certe pedibus incedit, cum priuatam fere vitam sibi scribendam sumserit, G.) SVETONIVS. (Vocatur vno verbo hic character Ἰδιωτισμός, vid. LONGIN. 31. et ibi TOLL. v. g. ex SEN. *controu.* 3. praef. De reliquo illum pulcherrime pinxit CIC. *orat.* 23. f. 75. sq. de quo breuiter HORATIVS A. P. 240.

> *Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quivis*
> *Speret idem; sudet multum, frustraque laboret*
> *Ausus idem.* G.)

[Peculiaris περὶ ἀφελοῦς λόγου libellus exstat ARISTIDIS. N.] At tenue tamen dicendi genus CAESARI tribuendum esse negat vir celeberrim. IO. GVIL. BERGERVS *de naturali pulchrit. orat.* p. 64. Sed id fortassis de eius orationibus olim verum fuerit. Quod enim ad commentarios de bello ciuili et Gallico attinet, quos superstites esse voluit fortuna, de iis iam recte iudicauit Brutus apud CIC. *in Brut. cap.* 75. *Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem, inquam, probandos. Nudi enim sunt, recti, et venusti, omni ornatu orationis, tamquam veste, detracto.* Quae sane non est, nisi tenuis orationis descriptio. (Regeret illustr. BERGERVS, posse corpus nudum esse, et tamen non tenue aut *iunceum*, sed *habitius, solidum et succi plenum*, quale est apud Terentium. Ceterum illud etiam hic obseruandum, fieri posse et solere, debereque adeo, vt vnius orationis pars sit stilo tenui scripta, alia mediocri etc. G.)

†††) Nimi-

†††) (Nimirum diſtinguendum eſt inter venuſtum et ornatum; illud eſt naturale, hoc aſcitum. Venuſta eſt mulier nuda etiam. Ornatiſſima poteſt eadem eſſe turpiſſima. G.)

**) Non opus eſt exemplis. Plura quotidie prela typographorum fatigant ſcripta, quovis pumice ſicciora. Modo enim Latinitas iis deeſt, modo concinnitas; modo ſententiae tam abſonae ſunt, vt ſine indignatione legi vix poſſunt. (Sicca quoque ſunt PETRONII quaedam, v. g. de Lycanthropo c. 62. etc. G.)

XLV.

Stilus mediocris, eique oppoſitus inaequalis.

MEDIOCRE †) dicendi genus adpellamus, quod et concinnum, et praeterea (mediocriter, G.) ornatum eſt *). In quo ſi quis ſibi parum conſtans, puris impura, concinnis diſſoluta, ornatioribus incomta miſceat: naſcitur inde ſtilus INCONSTANS vel INAEQVALIS, quo vix vllus poterit reperiri abſurdior **).

†) [Audit quoque *medium*, *floridum*, *moderatum*, cf. Quinct. XII. 10, 59. Gell. VII. 14. N.]

*) Dabimus exemplum mediocris ſtili ex PETRONII *Satyrico cap.* 3. *Adoleſcens, quoniam ſermonem habes* NON PVBLICI SAPORIS, *et, quod rariſſimum eſt, amas bonam mentem, non fraudabo te arte ſecreta. Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui neceſſe habent* CVM INSANIENTIBVS FVRERE. *Nam niſi dixerint, quod adoleſcentuli probent, vt ait Cicero, ſoli in ſcholis relinquentur; ſicuti* FICTI ADVLATORES, *quum coenas diuitum captant, nihil prius meditantur, quam id, quod putant gratiſſimum auditoribus fore, (nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, niſi quaſdam* INSIDIAS *auribus fecerint:) ſic eloquen-*

quentiae magister, nisi, tamquam PISCATOR, EAM *imposuerit hamis* ESCAM, *quam scierit adpetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur in scopulo.* Et *cap.* 4. *Quid ergo est?, parentes obiurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos* SEVERA LEGE *proficere. Primum enim, sicut omnia,* SPES *quoque suas* AMBITIONI *donant: deinde, quum ad* VOTA *properant,* CRVDA *adbuc* STVDIA *in forum* PROPELLVNT, *et eloquentiam, qua nihil esse maius confitentur,* PVERIS *induunt adbuc nascentibus.* Haec PETRONIVS. Vides, omnia non solum Latina et concinna, verum etiam ornatissima esse. Si enim tot elegantes translationes, tot praeclara epitheta, tot insignes imagines ac similitudines, aliaque, quae litteris maiusculis expressimus, consideraueris, non negabis, totam orationem tersam esse atque ornatissimam. (Ex hoc genere sunt narrationes multae in CICERONIS orationibus, descriptionesque, exordia librorum, digressiones amoeniores, vt in *Catone* laus agriculturae: LIVII orationes quaedam et descriptiones: SALLVSTII, LIVII, CAESARIS historia paene tota, et multa PLINII iunioris. G.)

**) Solet hoc illis contingere, qui hanc vel illam dictionem elegantiorem, aut integras etiam sententias ornatiores bonis auctoribus sublegunt, atque huic purpurae deinde suas adtexunt lacinias. Sic enim fit, quod ait HORATIVS *A. P.* 22. *Amphora coepit institui, currente rota cur vrceus exit?* Exempla passim prostant. (Praesertim apud imitatores, qui illud imitari putant, quum centones suunt ex pannis diuersi generis, et imperite vtuntur apparatibus eloquentiae alienis. Tales libri prosunt exercitatis, vel certe prudentem monitorem habentibus. G.)

XLVI.

MAGNIFICAM †) denique orationem non solum Latinam, concinnam, et ornatam, *Stilus magnificus.*

ornatam, verum etiam sublimem esse decet. Sublimis vero fit oratio, si et verba selectiora *) et sententiae graues atque acutae **), [et affectus magni generosique ***). N]. et figurae denique adfectibus ciendis idoneae ****), frequentius adhibeantur, [et his omnibus accedat insuper magnitudini rerum conueniens verborum collocatio. *****). N.]

†) [*Grandem*, *robustam*, vocat Quinctil. XII, 10. 59. Nomina plura recenset Voss. II, 6, 2, 1. N.]

[Maiore cum fructu suo, quae hic dicuntur, leget is, qui antea cognouerit et examinauerit, quae *Excurs. III.* sunt obseruata. **N.**]

*) Sublime ergo tum in *verbis* quaero, tum in *sententiis*, tum in *affectibus*, N.] tum in *figuris*, tum denique in *structura verborum* et *numero*. N.] Fatendum equidem est, altitudinem illam, quam LONGINVS ὕψος appellitat, magis, (certe non minus, G.) in ipsis sententiis grandibus, quam verbis, sitam esse: BERGER. *de natur. pulchritud. orationis p.* 347. (Sermo ibi est non de ὕψει in genere, sed de genere ὕψους, quod sit verbis Mosis: *fiat lux*, *et facta est lux*. Alioquin Longinus de verbis et eorum sublimitate praeclare multa praecipit. G.) Sed ideo non existimandum est, verbis nihil magnificentiae inesse. Obseruat sane hoc dicendi magister optimus, QVINCTIL. *Instit. orat. Lib. VIIII. cap.* 4. (§. 130. de oratorio numero agens.) *Nam quis dubitat, alia lenius, alia concitatius, alia sublimius, alia pugnacius, alia grauius esse dicenda? Grauibus, sublimibus, ornatis, longas magis syllabas conuenire? ita, vt lenia spacium*; SVBLIMIA *et ornata* CLARITATEM *quoque vocum poscant potius*,

tius, *quam his contraria*? Ad sublimitatem aliquid conferunt I. *Verba prolixiora*, maxime *decomposita*, dummodo non sint poëtica et dithyrambica. Sic stilo sublimi aptiora sunt *alleuamentum*, quam solatium, *effeminatus*, quam *muliebris*, *contumacissimus*, quam *contumax*. (Talia etiam sunt v. c. *Dii immortales*, *orbis terrarum*, *conspiratio*, *consequentium saeculorum perpetuitatem*, *innumerabilia*, *incredibiliter*, *immortalitati consecrare*, etc. *G.*) *II. Verba* ἐμφατικώτερα, (quae pingunt et oculis spectandam quasi repraesentant rem, vt *de gradu deiicere*, *in coelum tollere laudibus*, *spirare et anhelare caedem*. G.) Sic pro *desperatio incessit animos*, sublimius dixit BVCHNERVS: *desperatio* LYMPHAVIT *animos*, *et veluti furiis quibusdam* INSTINXIT. III. *Verba a rebus grandibus translata.* [His principatum defert in hoc orationis genere Demetr. Phal. S. LXXVIII. ita tamen, vt translationes sint, neque longe petitae, neque crebrae; tum enim oratio in Dithyrambum degenerare. Caeterum nouae et interdum audaces hic maxime sunt commendabiles. N.] BVCHN. *orat. paneg. III. p.* 63. *Neque ignoras*, PROVIDENTISSIME PRINCIPVM, *quae inimici fati* TRVCVLENTIA, *quae impotentis* TVRBINIS *vis incubuerit adhuc*, *quantumque malorum inuexerit nobis contumacissimus belli* FVROR. *Ergo quum iam redire nobiscum in gratiam iratum videatur numen*, *quum* EVANESCERE *incipiant* NVBES, *quae paullo ante tot tristia circum* FVLMINA *eiaculabantur*, *tranquilliorque* FVLGERE SERENITAS, cet. Sublimia haec omnia ac magnifica, quia translata a rebus grandibus. Porro huc pertinent IIII. *Epitheta* ἐμφατικὰ καὶ αὐξητικὰ, qualia in superiore BVCHNERI loco sunt *inimici fati truculentia*, *impotentis turbinis vis*, *contumacissimus belli furor*, *tranquillior serenitas*, *vagata late ruina*, cet. (De his ad §. proximum 47. dicetur. G.) [V. *Raro habet etiam in oratione poë-*

 ticum

ticum aliquod verbum dignitatem Cic. *de orat. III*, 38. *vbi ipse exempla posuit.* N.]

**) Non verba solum sublimem efficiunt orationem, sed maxime etiam sententiae. (Hic regnat Longinus et interpres eius Tollius. G.) Eas esse oportet I. *acutas.* (Vid. infra 1, 2, 63. Hic illud modo teneamus acutum esse, ad quod inueniendum et intelligendum celeritate quadam cogitandi opus est. G.) Recte DEMETR. PHAL. *n. LXXVII.* obseruat, extra consuetudinem esse debere orationem magnificam. Ἡ γὰρ κυρία, καὶ συνήθης σαφὴς μὲν ἀεὶ, τῇ δὲ καὶ εὐκαταφρόνητος. *Propria enim, et ex consuetudine loquutio plana quidem semper erit, sed hac de caussa etiam abiecta.* Iam vero maxime extra consuetudinem sunt sententiae acutae, atque hinc magnifico charācteri conuenientissimae. Regnat in eo genere PLINIVS in *Panegyrico.* Nos iam pauca exempli loco adducemus ex *cap.* 19. *Est haec natura sideribus, vt parua et exilia validiorum exortus obscuret: similiter imperatoris aduentu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen maior omnibus quidem eras, sed sine vllius deminutione maior: eamdem auctoritatem praesente te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reuerentia accesserat, quod tu quoque illos reuerebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, vt studium omnium laboremque, et tamquam exactor intenderes, et tamquam particeps sociusque releuares. Felices illos, quorum fides et industria non per internuntios et interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probantur! Consequuti sunt, vt absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi, crederes.* Nulla hic periodus, quam non acumen commendet. (Sed in fine iam vicinia quaedam est vitii, nimii acuminis. G.) Eodem pertinent II. *sententiae graues* de rebus diuinis, ciuilibus, naturalibus, quae ipsae per se grande quid et magni-

magnificum prae se ferunt. (Si nempe argumentum postulat vel patitur. Sed possunt etiam minute et scholastice tractari haec omnia. G.) [δεῖ γὰρ οὐ τὰ λεγόμενα σκοπεῖν, ἀλλὰ πῶς λέγεται· ἔστι γὰρ καὶ μεγάλα μικρῶς λέγοντα ἀπρεπὲς ποιεῖν τῷ πράγματι, verba sunt DEMETRII, S. LXXV. et talem fuisse oratorem dicit Theopompum δεινὰ οὐ δεινῶς λέγοντα. N.] Quam grauis v. c. est illa sententia PLINII *Paneg. cap.* 45, §. 5. *Flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe, atque, vt ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus: quod frustra sperauerint dissimiles; eoque obsequii continuatione peruenimus, vt prope omnes homines vnius moribus viuamus.* Et interiectis quibusdam: *nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo.* Eiusmodi loci communes dici non potest, quantam sublimitatem concilient orationi. Eodem pertinent III. *similitudines a rebus grandibus petitae, exempla heroica, testimonia atque apophthegmata virorum maximorum.* Sic quando BVCHNERVS *orat. paneg. IIII. p.* 79. tractat locum communem de salute principis, qua communis omnium salus continetur: primo adfert exemplum Augusti, (SVETON. c. 98. G.) cui Puteolos praeteruehentes nautae acclamarint: *per illum se viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui*; (ostenditque, haec non simpliciter esse adulationi vernili tribuenda, sed aliquid veri habere. G.) Deinde similitudinem addit, petitam a diuina prouidentia, quae omnia foueat ac tueatur per vniuersum orbem. Vtraque amplificatio grandis ac sublimis est. (Conf. Pompeii de TVLLIO testimonia apud hunc *Attic.* 1, 14. et *Philipp.* 2. c. 5. G.)

***) [*Non potest grande aliquid et supra caeteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria et solita contempsit, instinctuque sacro surrexit excelsior,*

 tunc

tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non poteſt ſublime quicquam et in arduo poſitum contingere, quamdiu apud ſe eſt. Deſciſcat oportet a ſolito, et efferatur, et mordeat fraenos, et rectorem rapiat ſuum: eoque ferat, quo per ſe timuiſſet aſcendere. Senecae verba haec ſunt *de Tranquil.* fin. Exempla paſſim extant apud poëtas, Tragicos potiſſimum et Pindarum. N.]

***) Grandem orationem reddunt ſchemata cum omnia, tum ea cumprimis, quae vel ſplendorem conciliant orationi, vel ad affectus excitandos ſunt comparata. Talia ſunt *interrogatio*, *συμπλοκή*, (ſeu *πλοκή*, per quam intelliguntur *ἀναφορὰ* et *finalis repetitio*. G.) *exclamatio*, *apoſtrophe*, *proſopopoeia*, *ſermocinatio*, [*diatypoſis*, N.] *cet.* quamuis in his quoque tenendus ſit modus, ne in *parenthyrſum* (conf. §. 54. G.) euadat ſublimitas.

****) [Compoſitionem verborumque poſitum omiſit auctor. *α*) Multum ad magnificentiam conferre numerum aptum rei ſubiectae, tardum in re graui, celerem, vbi fertur quaſi torrens oratio; verba productiora, ſonantioraque; periodos longiores, auſteras etiam vbi opus ſit, in clauſulis potiſſimum grauiter cadentes, docent Demetr. Phaler. S. XXIX. ſq. Dionyſ. Halicarn. de *ſtruct. orat.* S. XVII. ſqq. Hermog. ιᴅ. 1, 6. Longin. S. XXXIX. ſeq. *β*) Inprimis vero, dici non poteſt, quantum maieſtatis hic habeat, grata negligentia, quae contemnit leges artis, inſeruiens naturae, et diligentiae ſuſpicionem vel minimam fugiens ſtudioſe; contra vero non raro locum dat aſperitati conſtructionis, concurſui litterarum auribus alias moleſto, hiatibus, periodorum inaequalitati, aliis, quae praua forent et indecora, in reliquis dicendi generibus, hic autem ſunt virtutes, ſi caute et prudenter adhibeantur, cuius rei exempla ſunt complura apud Thucydidem, Aeſchylum et in primis Pindarum.

Scili-

Scilicet orator tum ita intentus esse debet rei dicendae magnitudini, et mente adeo commota, vt obliuiscatur rerum aliarum omnium, ornatus praecipue exquisiti. Videantur omnino praeclare apud Demetr. Phal. S. XLVIII. sqq. Dionys. Hal. S. XXII. et Longinum l. l. in hanc sententiam dicta. Vnde apparebit, quam frustra sint vel Critici nostri, qui in carminibus patriis nunquam ferre volunt quod auribus videatur duriusculum; vel poëtae, qui illorum gratia saepe malunt, etiam vbi dedecet vel maxime, muliebriter canere, quam viriliter. N.]

(Hic sumi in manus debet *oratio pro lege Manilia*, *post reditum ad Quirites*, *pro M. Marcello*, *de harusp. responsis*, *pro Sextio* bonam partem, aut similis, et quae hic praecepta sunt, obseruata a TVLLIO esse, ostendi. De cetero ita tractare hoc de sublimitate, [quam vulgo vocant, N.] argumentum, vt illi vel vllo modo satisfiat, libri hoc opus est, non huius breuitatis. Ne Longinus quidem, quantus exstat, haec exhausit omnia, G.) [vtpote qui aliud plane propositum sibi habuisse videtur. Si quis vero hoc agat, ei, vt Demetrium, Hermogenem, Halicarnassensem Dionysium, aliosque taceam, non praetermittendus est Aristides, Longino quidem et Hermogeni longe impar, at qui tamen multa praeclare praecipit in libello περὶ πολιτικȣ̃ λόγȣ, cuius σεμνότης non respondet quidem τῷ ὕψει Longini, sed huic fere, quam noster vocat, magnificae orationi. Et in eo potissimum commodus est, quod singulis praeceptis veterum Demosthenis praecipue, subiicit exempla. N.]

XLVII.

Sublimi charačteri opponitur FRIGIDVS, [vel tumidus. †.N.] Frigus †† vero oboritur, quoties quis vel *Eique oppositus frigidus.*

 de re-

de rebus exilibus grandi ac phalerato orationis genere differit *), vel ineptis hyperbolis **), acuminibusque parum argutis ***), vel epithetis denique absurdis ****) vtitur.

† [Tumor orationis quid sit, facile apparebit consideranti vitium quod in corporibus sic vocatur, vbi partes externae magnae quidem videntur, sed nihil, parum certe, subest solidi. Ita hic tumor est, quando oratio speciem externam sublimitatis et magnitudinis, verba tragica, dithyrambica, figuras, translationes, duras praecipue, audaces nimis atque poëticas, etc. habet, sed verae solidaeque sublimitatis, quae ex animi sensuumque altitudine gignitur, nihil est subiectum, adeoque sufflata est, et inaniter turget. N.]

†† (Frigus in vniuersum oboritur, quoties conatus mouendi risum, dolorem, admirationem etc. verbo *incendendi* irritus est et effectu caret, vel plane habet contrarium. Sublimis oratio incendere debet. Orator igitur, quoties excidit proposito suo, frigidus est. Acerbos de frigore sales vid. ad PLAVT. *Poen.* 3, 5, 15. et illud MARTIAL. III, 25.

Si temperari balneum cupis feruens, - -
Rogo, lauet vti Rhetorem Sabineum.
Neronianas is refrigerat thermas. G.)

*) Commune id vitium fuit auctoribus sequioris aeui. Stilum sublimem adfectarunt CASSIODORVS, SIDONIVS APOLLINARIS, SYMMACHVS, etiamsi de rebus exilibus differerent. E patribus maxime frigidus videtur TERTVLLIANVS, inprimis in libello *de pallio* Tam tenuem enim caussam acturus, tantis incedit cothurnis, vt in Philippum inuectus DEMOSTHENES non grauius sublimiusque loqui potuisset. (Frigus esset, si serio scripsisset: sed satyra est, vt IVLIANI MISOPOGON. v. ad §. 54. extr. G.) Conf. SAM. WEHREN-

WEHRENFELS *diatribe de meteoris orationis, et de logomachiis eruditorum.*

) DEMETR. PHAL. *n. CXV. p.* 72. Ἐκ γὰρ τοῦ ὑπερβεβλημένου τῆς διανοίας καὶ ἀδυνάτου ἡ ψυχρότης. *Ex eo enim, quod superat modum in sententia, quodque item effici non potest, exoritur frigus.* [Et S. CXXIV. Μάλιστα δὲ ἡ ὑπερβολὴ ψυχρότατον πάντων. etc. Nempe, quod etiam bene monet, mouet risum, pro admiratione. N.] (Vt nimirum etiam eiulatus nimius ridiculus est. G.) Ipse DEMETRIVS exemplum adducit locum auctoris nescio cuius, qui lapidem descripturus, a Cyclope in nauem Vlyssis proiectum: φερομένου, inquit, τοῦ λίθου αἶγες ἐνέμοντο ἐν αὐτῷ, *quum lapis ferretur, caprae in ipso pascebant.* Nihil est hac hyperbole frigidius. (Huc pertinent celeritatis descriptiones poëtarum, de segete et vndis etc. G.) Talia etiam haud raro apud FLORVM. Iam supra (in metaphora §. 30 * G.) frigidam eiusmodi ὑπερβολὴν de nauibus M. Antonii adducere me memini. Iam aliam addo ex *lib. II. cap* 17. *Decimus Brutus aliquanto latius Celticos Lusitanosque, et omnes Gallaeciae populos, formidatumque militibus flumen Obliuionis, peragratoque victor oceani litore non prius signa conuertit, quam cadentem in maria solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et horrore deprehendit.* Quis haec legens non mera sibi prodigia narrari putet? Et tamen nihil in Hispania vidit Romanus miles, tantis ampullis dignum. Cur enim formidassent Limaeum fluuium, (Straboni *Lethe* dictum? G.) cur sine horrore non adspexissent solem occidentem? Nihil ergo hac Flori hyperbole frigidius. Eleganter QVINCTIL. *Instit. orat. lib. VIII. cap.* 6. *Huius quoque rei* (hyperboles) *seruetur mensura quaedam. Quamuis enim est omnis hyperbole vltra fidem: non tamen esse debet vltra modum: nec alia via magis in* κακοζηλίαν *itur. Piget referre plurima hinc orta vitia, quum praesertim*

tim minime sint ignota et obscura. Monere satis est, mentiri hyperbolen, nec ita, vt mendacio fallere velit. Quo magis intuendum est, quousque deceat extollere, quod nobis non creditur. Peruenit haec res frequentissime ad risum: qui si aptus est, vrbanitatis: sin aliter, STVLTITIAE *nomen adsequitur.* [Ita sane est, sed quae de hyperbole dicta sunt, non sic debent accipi, quasi illa semper frigida sit. In poësi enim hyperbolae saepe sublimitatis quoddam genus pariunt, praesertim si non nimis sint immodestae; quin ipsi diuini poëtae audacissimas interdum non reformidarunt. Vnam ex multis indicabo, quae animum meum semper magna cogitatione impleuit. Ps. LXII, 10. Dauides, hominum describens fragilitatem vanitatemque, eos *ipso nihilo praeponderari* canit. Cogita, in lance altera suspendi omnes homines, in altera vero τὸ nihilum tamquam pondus imponi, quod ad illos ita graue sit, vt elidat istam cum leui sua merce in altum. Interim quae orationem volunt intrare hyperbolae, valde debent esse verecundae, quarum aliquae etiam in vulgi ore sunt, nimis enim impudentes prosa eloquentia non tolerat, quia nihil ibi maius efficit frigus, quam illae, hinc Fabius VIII, 6. eas *audacioris ornatus summo loco* posuit. Sed non minus caussa frigoris fieri potest illa fecunda mater ornatus et magnificentiae, metaphora, si nempe, vt Aristoteles *Rhet.* III, 5, 17. sqq. monet, ineptae sint aut obscurae translationes. Plura hac de re egregie praecipit CASELIVS in Phalereum c. 43. coll. c. 42. vbi de frigore generatim, vt illo dignum est, disputat. N.]

***) Talia sunt frigida illa acumina; quae Thrasoni suo tribuit TERENT. *Eun. III*, I. *v.* 22. *Illi inuidere misere: verum vnus tamen impense, elephantis quem Indicis praefecerat. Is, vbi molestus magis est; quaeso, inquam, Strato, eone es ferox, quia habes imperium in beluas?* GNATH. *pulchre*

pulchre me hercle dictum et sapienter. PARM. *papae! iugularas hominem. Quid ille?* THRASO. *mutus illico.* GN. *quidni esset?* - - TH. *quid illud. Gnatho? Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio, num quid tibi dixi?* GN. *numquam: sed narra, obsecro.* - - TH. *vna in conuiuio erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus. Forte habui scortum: coepit ad id alludere, et me irridere. Quid ais, inquam, homo impudens? Lepus tute es, et pulpamentum quaeris.* GN. *Ha, ha, he!* TH. *quid est?* GN. *facete, lepide, laute: nihil supra. Tumne, obsecro te, hoc dictum erat? Vetus credidi.* TH. *audieras?* GN. *saepe: et fertur inprimis.* TH. *meum est.* Quid quaeso frigidius est hisce Thrasonis acuminibus? Haec si frequententur, oratio profecto ipsa hieme Gallica fiet frigidior.

****) *Epitheta* quoque vt ornant, ita et frigidissimam reddunt orationem. Illud fit, si loco et cum delectu; hoc, si confertim et promiscue adhibeantur. Loco et cum delectu adhibentur. I. *Si aliquid efficiunt*, vt ait QVINCTIL. *Instit. orat. VIII*, 6, 40. id est, si sine illis, quod dicitur, minus esset. CIC. *Catil. I*, 1. *Quem ad finem sese effrenata iactabit audacia?* Deme epitheton, inermis ac veluti imbellis erit oratio. (Talia sunt plura in principio orationis *pro Milone: Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro* fortissimo *viro dicere incipientem, timere etc.* - - - noui *iudicii* noua *forma terret oculos, qui* veterem *consuetudinem fori et* pristinum *morem iudiciorum requirunt.* - - *non* vsitata *frequentia stipati sumus.* - - *praesidiis* salutaribus *et* necessariis *septi sumus etc.* Ita *ridiculus mus* Horatii alio omni loco erit ineptus. G.) II. Si adponuntur *discretionis* caussa, v. c. *fortuna secunda, aduersa*, (*malum virus, malum carmen accantassit, Africanus maior, fictae fabulae.* G.) III. Si rei cuidam sint *propria*, e. g. *alma Ceres, pius Aeneas, augustissimus imperator*, (*sapientissima dea*, pro Minerua,

CIC.

CIC. *pro Mil.* 3. f. 9. Sic apud Homerum fere omnia propria funt. Ita *magnus Alexander, Pompeius, Carolus* etc. *dirus Annibal. Cultus* poëtarum eft epitheton. Huc tituli pertinent, *clariffimus* confulum, interdum etiam regum; *egregii, perfectiffimi, fpectabiles.* Ita hodie non ex fermone metienda funt epitheta honoris, fed ex poffeffione quadam et proprietate, vt *Wohlgebohren,* etc. G.) Alia funt epitheta, quae propria vocat QVINCTIL. *lib. VIII. inftit. orat. cap.* 2. veluti *dulce muftum,* et *cum dentibus albis,* de quibus recte v. c. BVRMANNVS *ad Quinctilian. p.* 673. *Talia epitheta, adfinia ipfi rei et propria faepe apud poëtas occurrunt, vt* demens furor, taciturna filentia, pauidus metus, moeftus dolor: *antiquiores magis adhuc in his lafciuierunt, vt Lucretius dixit* fonitum fonantem, *et Ariftophanes* βιὸν βιωτόν. *Sed in his omnibus acri opus eft iudicio, nec extra carmen facile vfurpandum, ne* INEPTI *videamur.* At nos propria vocamus epitheta, quae rei, tamquam cognomina quaedam tribui folent, et de quibus idem QVINCTIL. *ibid. Interim autem, quae funt in quoque genere praecipua, proprii locum accipiunt, vt Fabius inter plures imperatorias virtutes cunctator eft adpellatus.* IV. Si *ornatus* et *defcriptionis* cauffa adhibeantur. Sic CIC. *de fenect. cap.* 15. *herbefcentem fegetum viriditatem* dixit. (Et *ibidem* de vite, *ferpentem multiplici lapfu et erratico, ferro amputans.* ID. *pro Mil.* c. 5. *Huius ambufti tribuni plebis intermortuae conciones.* Talia funt illa VIRG. I, 57. *Luctantes venti tempeftatesque fonorae;* et HORAT. I, 36, 20. *Puella lafciuis hederis ambitiofior.* G.) Mirus in his epithetis artifex eft PETRONIVS. (Vt ab initio ftatim, *melliti verborum globuli, et omnia dicta factaque quafi papauere et fefamo fparfa: grandis et pudica oratio, non eft maculofa nec turgida: ventofa et enormis loquacitas animos velvti peftilenti quodam fidere afflauit.* G.) V. Si

rem,

rem, de qua loquimur, *deminuant*, e. g. PETRON. *Satyr. cap.* 2. *Nondum* VMBRATICVS *doctor ingenia deleuerat*. Et *cap.* 7. *Delectata illa vrbanitate tam* STVLTA. TERENT. *prolog. in Andr. v.* 20. *Quorum aemulari exoptat negligentiam potius, quam istorum* OBSCVRAM *diligentiam*. (VIRGIL. *Georg.* IV, 201. PARVOS *Quirites*, lepide de apibus; et PLIN. *hist. nat.* VIII, 36. f. 54. de vrsis, *nec alteri animalium in maleficio stultitia* SOLLERTIOR. G.) Sic adhibita epitheta in laude ponuntur. At frigidam ea reddent orationem, I. si sint *poëtica*, *dithyrambica*, *sesquipedalia*. Talia sunt illa PACVVII, LVCILII, LABERII: *luctificabile cor*, *monstrificabile facinus*, *repandirostrum incuruiceruicum pecus*, *auis pietaticultrix*, *gracilipes*, *crotalistria*. II. Si sint *otiosa*, vel vt ARISTOTELES [*Rhet.* III, 3, 5. N.] vocat ἄκαιρα, v. c. *album lac*, *sudor humidus*. [Semper tenendum est, hic sermonem esse de eo, quod in oratione conueniat vel non, nam in poësi non ἄκαιρα sunt vel otiosa, sed pingunt, adeoque, vt ipse Aristoteles monet, poëtae debent concedi. N.] Conf. DEMETR. PHAL. *de eloquut. n. LXVI.* III. Si sint *crebra* ac *densa*. Ineptit in his APVLEIVS, qui vix substantiuum sine epitheto audet ponere. Quam frigida illa *de asin. aur. III. Commodum punicantibus phaleris aurora roseum quatiens lacertum, coelum inequitabat*. Conf. de epithetorum vsu BVCHNER. *de commut. rat. dicendi I*, 13. *p.* 214. *seq.* [cum ARISTOT. l. l. ex quo de cauto vsu epithetorum multa discuntur. Denique frigus etiam inest compositioni, quando oratio vel plane numero caret, et longae continuantur syllabae; vel numeris illigatur ineptis, h. e. rei tractandae alienis. Demetr. Phal. S. CXVII. N.]

XLVIII.

XLVIII.

Horum vsus. De vsu horum characterum sola notanda est regula DEMETRII PHALEREI *de eloquut. n. CXX.* τὸ δὲ πρέπον ἐν παντὶ πράγματι φυλακτέον· τ8τέςι, προσφόρως ἑρμηνευτέον· τὰ μὲν μικρὰ μικρῶς, τὰ δὲ μεγάλα μεγάλως. *Decorum in omni re seruandum est, hoc est, apte et accommodate ipsis singulae res sunt verbis exponendae, exiles exiliter, et amplae ample* *).

*) *Tenuis* ergo stilus locum habet in colloquiis, epistolis ad familiares, in scriptis didacticis, in historiis minus pragmaticis: *mediocris* in epistolis elaboratioribus, declamationibus scholasticis, dialogis elaboratioribus, satyris et historiis paullo maioris momenti: *sublimis* denique in panegyricis, historiis pragmaticis, et si quando principi adfingitur oratio. [conf. Ernesti *init. rhet.* §. 405. *sqq.* N.] Praecipue opera danda, vt ne diuersos dicendi characteres temere atque imprudenter misceamus. Ex instituto hoc praeceptum illustrat QVINCTIL. *Instit. orat. lib. XI. cap.* I. (De quibusdam paullo mihi aliter videri, fidei meae non est dissimulare. v. g. Quo magis est historia pragmatica, id est, rebus, consiliis, caussis euentuum interdum paruis et tantum non contemtibilibus, explicandis intenta; tanto magis tenuem illi stilum conuenire, arbitror. Principis orationi nihil minus, quam oratorium illum ornatum, qui ad sublimem characterem ante relatus est, conuenire puto: sed tum demum vere sublimem esse principis orationem, si quam simplicissimis verbis res maximas enunciet, similemque adeo in suo genere, illi sublimitati, quam LONGINO auctore, Deo Moses tribuit in principio Geneseos. Nempe hic distinguere possumus inter

inter sublimitatem cogitandi et rerum, atque inter verba magnifica. Quae ex his oritur sublimitas, principi non conuenit, sed decet illum ὕψος cogitationum verbis paucis inornatis prolatarum: vt enim non decet principem esse artificem magnum, summum saltatorem, musicum, pictorem, ita nostris moribus neque rhetorem. Aliud erat apud populos libertati adsuetos. Denique in eadem oratione, pro conditione argumenti, charactera nunc hunc nunc alium adhiberi non posse tantum, sed debere, existimo, si de rebus dicamus diuersis, vel diuersos loqui faciamus, vt in oratione CIC. *pro Caelio*. G.) [Neque vetuit Hermogenes, quo minus plures in vnam confluant orationem: Quin immo natura ipsa affirmat esse vitium, orationem facere vniformem, laudatque hoc nomine Demosthenem praecipue, quod omnes formas congruenter et decore miscuerit; in quo eum regnare solum affirmat, ideoque dicit hoc dicendi genus, honoris caussa, Demosthenicum. *de Id.* I, 2. p. 248. commutationem figurarum, vt satietas varietate vitetur, suadet etiam auctor ad Heren. IV. 11. et vno verbo, qui sapiunt, omnes, ipse Quinctilianus adeo, hoc ipso loco, ad quem prouocat auctor. Nam dum iubet ad id, quodcunque agatur, apte congruenterque dicere, interdicit modo characterum vsum peruersum, ne sublimes simus rebus in paruis, in grandibus tenues etc. Sed potest in eadem oratione magna esse rerum personarumque diuersitas. N.]

XLIX.

Omnes hae stili differentiae ad formam potius illius, quam ad materiam pertinent †). Si vero hanc consideres: sex habebis dicendi formas vel ideas, PERSPICVAM, GRANDEM, PVLCHRAM, *Tertia diuisio stili.*

CHRAM, MORATAM, CONCITATAM, et eam, quam DICENDI VIM adpellitare solent *).

†) (Illud semper tenendum, non esse separanda a rebus verba, sed haec illis semper attemperanda: intelligi non posse virtutem verborum aliam, nisi in quantum res, quas volumus, et qua parte et modo opus est, repraesentant. Id quod etiam ad vtramque hanc diuisionem referendum est. G.)

*) Non hi sunt dicendi characteres, sed certae priorum characterum [orationis potius dixerim, N.] adfectiones vel virtutes, quae quam maxime ornant orationem. (*Hic aliter ego pronunciandum censeo, propterea, quod Hermogenes ideas suas non in tribus dicendi characteribus, tamquam in subiecta materia, considerat, quod tamen fieri debuit, si illorum quidem essent affectiones, sed ex ipsis orationis partibus educit quasi et effingit.* Verba sunt Bergeri ex *disp. de σεμνῷ Taciti* §. IX. Et mihi quidem recte negare videtur explicationem trium characterum, tot tamque diuersas orationis formas capere. Sed ipse videatur et obseruatio ad §. 51. †) addita. N.) Singularis de illis exstat tractatus HERMOGENIS περὶ ἰδεῶν, siue *de ideis*, editus [cum reliquis eius libris N.] Graece et Latine a CASP. LAVRENTIO, *Geneuae* cIↃIↃcXVIIII. 8. quem nemo praeclarius illustrauit IO. STVRMIO, *libris quatuor de vniuersa ratione eloquutionis rhetoricae*, editis *Argent.* cIↃIↃLXXVI. 8.

[Proprie non sex ideas, vt Auctor noster vult; sed septem numerat Hermogenes, ἀλήθειαν addens, quam quidem in tractatione τῷ ἤθει subiicit, sed neque §. LIII. vbi agitur hic de oratione morata, illius mentionem fecit Heineccius. Ceterum affectiones stili oratorii, non omnes eodem modo determinant, constituunt enim alii plures, alii pauciores. In fine tamen conueniunt, nam

nam qui paucas ab initio assumunt, illis deinde tamquam principibus comites subiungunt, et species suas assignant generi. Sunt, qui *tria* constituant summa genera, σαφήνειαν, μέγεθος, ἦθος. Sed hos equidem non putarim sequendos, quia species omnes tribus his generibus vix poterunt comprehendi. Aristides περὶ πολιτικοῦ λόγου *duodecim* ponit formas, quae sunt σεμνότης, βαρύτης, περιβολή, ἀξιοπιστία, σφοδρότης, ἔμφασις, δεινότης, ἐπιμέλεια, γλυκύτης, σαφήνεια καὶ καθαρότης, κόλασις, βραχύτης καὶ συντομία. Hermogenes, qui Aristidi quaedam debere videtur, *sex* suas vel *septem* ideas ita diducit in partes, vt numerentur decem et septem. Vid. Laur. Normannus ad Aristidis l. l. statim ab initio. Qui tanti non putat, aut cuius res non patiuntur, vt adeat ipsum Hermogenem, at summatim certe eius *ideas*, quae ex hoc libro non satis erunt clarae, cognoscat ex Vossii *Rhet.* VI, 7. vel Scaligeri *Poët.* IV, 1. Est autem hac in parte principatus Hermogeni merito suo deferendus, nam rem admirabili acumine, prudentia et diligentia aggressus est et perfecit. Aristides multa quidem bona et ipse, sed confuse, nec accurate satis, dixit, neque hoc egit, quod Hermogenes, estque huic longe postponendus. Vocat autem dicendi *formas* ἰδέας et εἴδη, *nomine*, vt Bergero §. VII. l. l. videtur, *traducto ex arte pictoria, et ad praeceptiones rhetoricas haud inscienter accommodato. Nam*, pergit ille, *sicut artifex, qui simulacrum facit vel imaginem, ante omnia speciem pulcbritudinis eximiam quamdam in mente excogitat, quam intuens in eaque defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigit, sic dantur species eloquentiae, animo conceptae, ad quarum exemplar imitando refert ea, quae sermone exprimit orator. Has rerum formas appellat* ideas *ille, non intelligendi solum, sed etiam dicendi, grauissimus auctor et magister, Plato, quem Hermogenes sequutus, orationis effigiem eodem nomine appellauit.* N.]

L.

Stilus perſpicuus et obſcurus.

Prima dicendi idea eſt ΣΑΦΗΝΕΙΑ vel PERSPICVITAS, de qua multa ſubtiliter diſputat HERMOGENES *). Nos breuiter dicimus, perſpicuam fieri orationem vel verbis **), vel eorumdem ordine et compoſitione ***), vel ipſa argumentorum diſpoſitione ****). In quibus ſi peccatur, naſcitur inde genus dicendi OBSCVRVM, tanto diligentius fugiendum, quanto magis illud orationis fini repugnat *****).

*) In ſingulis ideis HERMOGENES diſtincte conſiderat *ſententiam*, *methodum*, *dictionem*, *figuram*, *membra*, *compoſitionem*, *clauſulam* et *numerum*, ſed ita, vt ipſe, quid ſibi velit, non ſatis intellexiſſe videatur. (Videnda et huc transferenda, quae ad §. 43. pro DEMETRIO et LONGINO diſputauimus. Intellexit profecto HERMOGENEM et illuſtrauit VOSSIVS, intelligit, quisquis et linguae peritiam, et ingenium non obtuſum, et attentionem ad illum attulerit, V. BERGERVS *de naturali pulchrit. orat.* p. 708. b. et p. 713. vbi alios quoque laudat, qui magni eum fecere. Vt dedita opera huic loco contradicere videatur. Si talia attingere non poſſumus, caueamus, ne vulpes ſimus in fabulis. Vera ſunt omnia, quae prodidit Hermogenes. Sed alia quaeſtio eſt, an per haec aliquis orator fiat? Ars poſterior fuit exercitione, vt ſcilicet in omnibus artibus. Litteris fruamur bonis, quas habemus. [Vſum certe maximum habebunt praecepta Hergeniana ad iudicium vel formandum vel acuendum. N.] Graeca nomina apud intelligentes forte erunt clariora: ἔννοια, μέθοδος, (σχήματα διανοίας) λέξις (pura, poëtica, epithetis ornata,

nata, longa, breuis etc.) σχῆμα λέξεως, (figurae) κῶλα (longiora, breuiora) συνθήκη (concursus vocalium, frequentia litterarum sibilantium, mugientium etc.) ἀνάπαυσις, (clausula mollis abrupta) καὶ ῥυθμός, (numeri tardi, graues, concitati, subsilientes etc.) G.) Non praeter rem eum veteres adpellarunt ξυστέρα *scalptorem, quod docuerit dictionem scalpello quasi deradere.* SYNES. *Dion. p.* 47. Sed non solus HERMOGENES tam multa praecepta accumulat. Iam pridem enim obseruauit AVCT. ad HERENN. I, 1. *rhetores Graecos, ne parum multa scisse viderentur, ea conquisiuisse, quae nihil attinebat, vt ars difficilior cognitu videretur.* Quae quum ita sint, dabimus operam, vt, missis subtilitatibus, in quonam consistat vnum quodque dicendi genus, dilucidius ostendamus.

**) Orationem ergo perspicuam reddunt I. *verba propria*, aut certe *non longe translata.* Vnde Epicuri oratio facilis intellectu fuit, quia maxime is studuit proprietati verborum, LAERT. X, 13. GASSEND. *de vita et moribus Epicuri VIII,* 7. Sic perspicua etiam sunt illa TERENT. *Andr. I,* 2, 25. *Si sensero, hodie quidquam in his te nuptiis fallaciae conari, quo fiant minus; aut, velle in ea re ostendere, quam sis callidus : verberibus caesum, te in pistrinum, Daue, dedam vsque ad necem, ea lege atque omine, vt, si inde te exemerim, ego pro te molam.* Omnia enim verbis propriis eloquutus est senex. (vid. CIC. de Orat. 3. c. 13. G.) Perspicua etiam est oratio II. *verbis notis* vulgoque *receptis* composita. Ergo obscura erunt verba *obsoleta, peregrina,* nouiter *inuenta.* Sic PLAVTI dictio nonnumquam (hodie nobis. G.) obscurior, quia vtitur verbis obsoletis, aut nouiter inuentis, e. g. *assiduus* pro diuite, *Amphitr. I,* 1. *v.* 14. *os occillare,* pro verberare, *ibid. v.* 28. obsoleta sunt. Noua contra (comica ab ipso ficta: G.): *pugnos edere,* pro pugnis accipi, *Vulcanum in cornu conclusum tene-*

re, pro, laternam gerere. Vtraque ideo paullo sunt obscuriora. (Alioquin summa virtus Plauti ac Terentii perspicuitas est: modo recte legantur pronuncienturque. G.) Nec multo clariores sunt *loquutiones*, quibus ad *fabulas obscuriores* aut historias secretiores alluditur. Ait PERSIVS *Sat. I. v. 2. seq.*

Quis leget haec? min' tu istud ais? nemo hercule, nemo?
Vel duo, vel nemo. Turpe et miserabile, quare?
Ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem
Praetulerint?

Obscura haec. Quis enim Polydamas (qui Troiades?, quis Labeo? Cornutus, vetus scholiastes, per Polydamanta intelligit Neronem, quod saepius nupserit, per Troiades Romanos, per Labeonem malum Homeri interpretem. Sed nisi Cornutum haberemus Oedipum, hoc quidem aenigma ignoraremus. (Quid? quod non credit illi, nisi de LABEONE, CASAVBONVS, et *Polydamantem* intelligit Homerica allegoria Catonem aliquem, ipsamque adeo virtutem: *Troiadas* autem, feminina adpellatione, vulgus Romanorum deliciis fractum atque effeminatum. G.)

***) Perspicua porro est oratio III. in qua ordo verborum non nimis est perturbatus. Hinc paullo obscuriores sunt odae HORATII, quia Lyricorum more, verba confusius collocat, e. g. (od 4, 15, 1.)

Phoebus, volentem praelia me loqui
Victas et vrbes, increpuit lyra.

Si dixisset: *Phoebus me praelia victasque vrbes lyra volentem loqui, grauiter increpuit*, nihil obscuritatis habuisset oratio. (Nec habebit, si *lyra* cum *increpuit* iungas, vt praestantissimi quique interpretes, et conferas OVID. *Fast. 6.* extr. vbi antiqua lectio, *Increpuitque lyra*, i. e. modo tacere iussit, mutari non debuit in *lyram*. G.)

Porro

Porro perſpicuitatem gignit IV. *membrorum breuitas*. Vnde denuo ſequitur, vt tanto obſcuriores ſint periodi, quanto prolixioribus membris conſtant. Hinc perſpicua eſt illa periodus PLINII *lib. V. epiſt.* 16. *Vt enim crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit, mox deſiderat, et clementer admotis adquieſcit.* Si prolixiora eſſent membra, facile caligo offunderetur orationi. (Sed multa addi poſſe ſalua perſpicuitate, experimento declarare facile eſt. V. G. *Vt enim crudum vulnus medentium manus reformidant*, adeo quidem, vt etiam exclament ſaepe vulnerati, cum e longinquo medicum vident, *deinde* animaduerſa alligandi vtilitate facilius *patitur, atque vltro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit*, ſolitudinem et ſecretum petit, *mox* adeſſe ſibi amicos *deſiderat, et clementer admotis* conſolationibus et doloris ſui quaſi fomentis *adquieſcit.* Multitudo verborum et notionum adeo, non parit per ſe obſcuritatem, ſed tum demum, vbi vel ſine ſenſu eſt, vel male diſpoſita: ſine ſenſu autem ea quoque ſunt verba, quae nihil nouae ſententiae his, quae iam expreſſa ſunt, adiiciunt. G.) Inprimis id contingit, ſi *parentheſes*, vel crebriores, vel paullo prolixiores interſerantur. Obſeruat hoc et FABIVS *lib. VIII. inſtit. orat. cap.* 2. *Etiam interiectione, (qua et oratores, et hiſtorici frequenter vtuntur, vt medio ſermone aliquem inſerant ſenſum), impediri ſolet intellectus, niſi, quod interponitur, breue eſt. Nam Virgilius illo loco, quo pullum equinum deſcribit, quum dixiſſet:*

Nec vanos horret ſtrepitus,

compluribus inſertis, alia figura quinto demum verſu redit,

Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit.

Sic obſcurior eſt PLAVTI narratio in *prologo Captiu.* ob prolixiores parentheſes:

Seni huic fuerunt filii nati duo:
Alterum quadrimum puerum ſeruus ſurripuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Aulide
Patri huiuſce. Iam hoc tenetis? optimum eſt.
(Negat hercle ille vltimus: accedito:
Si non, vbi ſedeas, locus eſt, eſt, vbi ambules,
Quando hiſtrionem cogis mendicarier:
Ego me tua cauſſa (ne erres) non rupturus ſum,
Vos, qui poteſtis ope veſtra cenſerier,
Accipite reliquum; alieno vti nihil moror.)
Fugitiuus ille, vt dixeram ante, huius patri,
Domo quem profugiens dominum abſtulerat, vendidit.

(Nihil hic obſcuri. Modo id teneamus, quae parentheſi incluſa ſunt, ea eſſe expoſtulationem actoris cum ſpectatore aliquo remoto, qui ad quaeſtionem: *Iam hoc tenetis*? renuerat. Verba, *qui poteſtis ope veſtra cenſerier,* reſpiciunt ad ſenatores, equites, diuites, qui loca ſibi redimebant in ſpectaculis. [Quin habet hic locus notam perſpicuitatis ἐπανάληψιν, qua interpoſitis quibusdam reditur ad propoſitum cum repetitione eorum, quae ab initio dici coepta ſunt. Perſpicuitati autem propriam eſſe hanc figuram, Demetrio Phalereo credimus, dicenti S. CC. ἡ σαφὴς γραφὴ σχήματι χρήσθω τῇ ἐπαναλήψει καλουμένῃ. N.] At ſunt alia illuſtria exempla ſtili, alias boni, ſed per parentheſin obſcurati. Ex quibus ſunt Ez. Spanhemii opus immortale *de vſu et praeſtantia numiſmatum antiquorum*, propter iteratam retractationem et inculcatas multas obſeruationes; Salmaſii libri fere omnes, inprimis *exercitationes Plinianae*; Mureti *orationes* etc. G. Quamuis vero breuiora membra dilucidam reddant orationem: ſaepe tamen etiam V. ex membris iuſtae magnitudinis perſpicuitas eidem accedit.

Saepe

Saepe enim fit, quod ait HORATIVS *de arte poët. v. 25.*

- - dum breuis esse laboro,
Obscurus fio.

Sic obscurissima sunt illa PERSII *Sat. I. v. 8. sq.*

Nam Romae est quis non? ah, si fas dicere, sed fas
Tunc, quum ad canitiem, et nostrum illud viuere triste
Adspexi, et nucibus facimus quaecumque relictis,
Cum sapimus patruos: tunc, tunc. Ignoscite, nolo:
Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.

Membra enim iusto breuiora sunt, et meras paene hic reperimus ἀποσιωπήσεις. Sensus est: *nam Romae est quis non*, scilicet rudis et imperitus? (corrupti iudicii. G.) *Ah si fas dicere? sed fas* omnino est dicere, etiam *tunc*, *quum ad canitiem* senum scilicet poëtarum, *et nostrum illud viuere triste*, vel vitam tristem, *adspexi*, *et quaecumque facimus nucibus* puerilibus *relictis*, *quum sapimus patruos*, id est, veram seueritatem prae nobis ferimus. Nam et *tunc*, *tunc* sumus rudes et imperiti. (Breuius, cum respicio, quid agamus parui, magni, a pueris ad senectutem vsque, tunc lubet satyram scribere. G.) *Ignoscite* haec dicenti. Respondent, *nolo*. *Quid faciam* ergo? Num ideo omittam satyram scribere? *sed sum petulanti splene cachinno*. Id est, natura ad satyram factus. En, quantam caliginem membra nimis abrupta orationi offundunt?

****) Si argumenta omnia sine iusto ordine miscentur, non potest sane non oratio esse obscura. Ergo VI. accuratior dispositio multum ad perspicuitatem facit. Sed caue tamen, ne, oratorum (quorumdam; G.) sacrorum exemplo, membra quaeuis in nouas diuisiones, et has iterum

in ſubdiuiſiones, quas vocant, deducas. Non enim diuidere hoc eſt, ſed in puluerem ſecare, adeoque ad perſpicuitatem hoc nihil facit. Breviter omnia haec de perſpicuitate praecepta coniungit QVINCTIL. *lib. VIII. cap. 2.* *Nobis prima ſit virtus perſpicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata concluſio, nihil neque deſit, neque ſuperfluat. Ita ſermo et doctis probabilis, et planus imperitis erit. Haec eſt eloquendi obſervatio.* [Perſpicuitatis fontes paullo plures oſtendit Demetrius, S. CXCV. ſqq. quos et hic invenire lectoribus non erit iniucundum. Igitur τὸ σαφὲς inquit I. ineſſe ἐν τοῖς κυρίοις. Nempe minus propria obſcuritatem et tenebras facilius inducunt; hinc Caſelius *in perſpicua oratione perpaucas translationes locum habere,* monet, *nec niſi vel prorſus tritas, vel ſupra modum perſpicuas: quasdam enim et propriis eſſe luculentiores.* II. ἐν τοῖς συνδεδεμένοις, addit rationem τὸ ἀσύνδετον καὶ διαλελυμένον ὅλον, ἀσαφὲς πᾶν. ἄδηλος γὰρ ἡ ἑκάστου κώλου ἀρχὴ διὰ τὴν λύσιν. Nimirum oratio diſſoluta, nec coniunctionibus et quaſi vinculis apta inter ſe et connexa, eſt, vt de Seneca apud Suet. c. 53. Caligula iudicat, *harena ſine calce,* et neceſſario multum debet habere obſcuritatis. Praeclare monet Demetrius, ἀσύνδετα, et eloquutionem non ligatam ſedulo coniunctionibus, conuenire contentionibus, affectuum vehementiae et actionibus, vbi vox et geſtus reliqua quaſi ſupplent, qualia multa ſunt apud poëtas, comicos et tragicos inprimis, in orationibus etiam vehementioribus, vbi pariunt haec talia magnificentiam, vt illud Ciceronis, *exceſſit, euaſit, erupit.* Sed quae hic pulchra ſunt, in ſcripto argumenti ſedatioris eſſent inepta. Et ſi nimis frequenter eae omittantur particulae, quibus membra orationis iunguntur inter ſe et firmantur, nihil cohaerebit, et tenebrae offundentur legentibus vel audientibus. Eſt autem etiam hoc obſeruandum,

hic

hic non ſolum ſermonem de nexibus eſſe, quos particulae faciant, ſed de omnis generis connexionibus. III. Dicit: φευγέτω δὲ ἡ σαφὴς γραφὴ καὶ τὰς ἀμφιβολίας· σχήματι δὲ χρήσθω τῇ ἐπαναλήψει καλυμένη, de qua ſupra dixi. Exemplum Caſelius attulit ex Cic. ad Att. I, 10. *Cum eſſem in Tuſculano, erit hoc tibi pro illo tuo, cum eſſem in Ceramico, verumtamen cum ibi eſſem,* - - IV. Σαφηνείας δὲ ἕνεκα καὶ διλογητέον πολλάκις. ἥδιον γάρ πως τὸ συντομώτερον, ἢ σαφέςερον. ὡς γὰρ οἱ παρατρέχοντες παρορῶνται ἐνίοτε, ὅυτω καὶ ἡ λέξις παρακύεται διὰ τὸ τάχος. Haec cauſſa eſt, cur oratores verborum non debeant parci eſſe, ſed vnam rem varie enunciare, vt ſcilicet prius dicta declarentur a poſterioribus, aut ſi verbum quoddam aures praeteruolauerit, hoc damnum ſequentibus reſarciatur. Nam conciſam orationem iucundiorem eſſe, quam apertiorem, recte iudicat. Sed ab altera parte videndum eſt, ne incidamus in ταυτολογίας vitium. V. Monet φεύγειν καὶ τὰς πλαγιότητας· καὶ γὰρ τῦτο ἀσαφές. Obliquos caſus dictionem obſcurare, declarat hoc Xenophontis exemplo, ἄν. I. Καὶ ὅτι τριήρεις ἧκυε περιπλεύσας ἀπὸ Ἰωνίας εἰς Κιλικίαν, Τάμων ἔχοντα τὰς Λακεδαιμονίων καὶ αὐτῦ Κύρυ. Quae rectis caſibus ipſe ita dicit, vt longior quidem fiat oratio, ſed planior, hoc modo: τριήρεις προσεδοκῦντο εἰς Κιλικίαν, πολλαὶ μὲν Λάκαιναι, πολλαὶ δὲ Πέρσιδες, Κύρῳ ναυπηγηθῦσαι ἐπ᾽ αὐτῷ τύτῳ· ἔπλεον δ᾽ ἀπὸ Ἰωνίας ναύαρχος δ᾽ αὐτοῖς ἐπεςάτει Τάμως Ἀιγύπτιος. VI. Ὅλως τῇ φυσικῇ τάξει τῶν ὀνομάτων χρηςέον. VII. Ἐν δὲ τοῖς διηγήμασιν. ἤτοι ἀπὸ τῆς ὀρθῆς ἀρκτέον. „Ἐπίδαμνός ἐςι πόλις'„ ἢ ἀπὸ τῆς αἰτιατικῆς· ὡς τὸ „λέγεται Ἐπίδαμνον τὴν πόλιν.„ Αἱ δὲ ἄλλαι πτώσεις ἀσάφειαν τινὰ παρέξυσι καὶ βάσανον, τῷ τε λέγοντι αὐτῷ καὶ τῷ ἀκύοντι. Narrationes, ſi rectus aut accuſandi caſus ordiatur, magis eſſe perſpicuas, quam ſi ab aliis fiat initium, docent exempla. VIII. Πειρᾶσθαι, μὴ εἰς μῆκος ἐκτείνειν τὰς περιαγωγάς. Nam in longitudi-

gitudinem extenſas nimis circumſcriptiones fatigare audientes vel legentes, facile ſentiet vnusquisque; recte autem iudicat, planam orationem ſimilem eſſe viae debere, quae multis ſit notata ſignis, et frequentia habeat diuerticula ad quieſcendum: deſinendumque eſſe in re, vt quies paretur auditori. Habemus per Thucydidem L. II. extremo, Acheloi fluuii magnificam deſcriptionem, quae, quas ille vrbes alluat aut circumeat, et per quas tranſeat gentes, fuſe perſequitur, quam ipſe breuiorem, ſimpliciorem et perſpicuam magis vnicuique facit ita: Ὁ γὰρ Ἀχελῷος ῥεῖ μὲν ἐκ Πίνδου ὄρους, ἔξεισι δὲ ἐς θάλασσαν. Haec ſe de perſpicuitate praecepiſſe ait ὡς ὀλίγα ἐκ πολλῶν, ex quibus nos potiora tantum decerpſimus. N.]

****) Et tamen nonnulli ſtudio obſcurum eiusmodi dicendi genus adfectarunt, et in his maxime TERTVLLIANVS, et e poëtis PERSIVS. QVINCTIL. *lib. VIII. Inſtit. orat. cap. 2. praeceptorem, qui diſcipulos ſuos omni ſtudio ad obſcure ſcribendum cohortatus eſt*, memorat, *qui non raro exclamauit:* TANTO MELIVS, IPSE NON INTELLIGO. Add. MARTIAL. *lib. X. epigr.* 21. (Perſpicuitatem diſcamus a CICERONE, praeſertim vbi narrat, a CAESARE, ab OVIDIO; praelegamus ſ. recitemus ſcripta noſtra. Redeamus ad ea poſt interuallum. G.)

LI.

Stilus grauis, aſper, vehemens, ſplendidus, circumductus.

Secunda dicendi idea eſt τὸ ΜΕΓΕΘΟΣ †), MAGNITVDO, ad quam orationem GRAVEM *), ASPERAM **), VEHEMENTEM ***), SPLENDIDAM ****), ac CIRCVMDVCTAM *****) referre ſolent, (vt ſit μέγεθος maius, quo plus harum rerum pro argu-

menti ratione ineſt. G.) De ſingulis dicendi formis nonnulla obſeruabimus.

†) [Quod Bergerus in diſputatione mox laudanda §. XI. ita definit: *Docet haec idea ſermonem, qui perſpicuitate ſua, et facilitate deprimi videbatur et contemni, altius efferre, et maiorem non magis efficere, quam digniorem.* Re ipſa τὸ μέγεθος ſimul complectitur ſtilum magnificum et ſublimem, de quo ſupra vidimus, ſed hoc intereſt, quod μέγεθος latius protenditur et natas velvti ex ſe alias habet formas, quae ad *magnificum ſtilum* reuocari non poſſunt, v. g. σεμνότης, quae, vt ſtatim apparebit, ea requirit, quae ab aliis ad characterem referuntur tenuem, etc. Conf. *Excurſ. III.* fin. N.]

*) GRAVE dicendi genus (σεμνότητα vocant rhetores), illud eſt, quod de rebus diuinis, moralibus aut ciuilibus harumque cauſſis accurate et prudenter diſſerit. (Auctor tantum argumentum, et ἔννοιαν ſ. *ſententiam*, quam HERMOGENES vocat, ponit. Sed ille hic et per partes reliquas illa octo, §. 50 * poſita, conſiderat et applicat. G.) Incomparabilis in hac dicendi forma eſt CORNELIVS TACITVS, qui, quoties de euentu aliquo agit, cauſſas et conſilia tam acute prodit, vt non tam hiſtoricum, quam rerum ciuilium magiſtrum legere tibi videaris. Exemplo eſſe poterunt paucae periodi ex *Annal. lib.* 2. vbi dicturus, Auguſtum cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa nomine principis ſub imperium accepiſſe, cauſſas huius conuerſionis reipublicae ita accurate explicat: *Poſtquam, Bruto et Caſſio caeſis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Caeſar, dux reliquus: poſito triumviri nomine, conſulem ſe ferens, et ad tuendam plebem tribunicio iure contentus, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, inſurgere*

surgere paullatim, munia senatus, magistratuum, legum, in se trahere, nullo aduersante, quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis seruitio promtior, opibus et honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta et praesentia, quam vetera et periculosa mallent. Neque prouinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio ob certamina potentium, et auaritiam magistratuum: inualido legum auxilio, quae vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Quid, quaeso, paucis hisce periodis possit excogitari grauius? Tam accurate profecto omnes istius euentus caussae ex istorum temporum statu, reique publicae conditione, explicantur, vt iustae dissertationi sufficerent materiam. [Σεμνότητα in Taciti stilo agnouerunt iam et laudarunt veteres. Insignis est Plinii locus *Epist.* II, 11, 17. *Respondit Corn. Tacitus eloquentissime, et quod eximium orationi eius inest,* σεμνῶς. Quem Io. Guil. Bergero praeside, disputatione docte admodum scripta, illustrauit Christ. Gottlieb. Clugius, Vitemb. 1725. Auctor quidem, respondens, quem vocant, esse dicitur; sed nimis multa ipsius Bergeri vestigia deprehendere mihi videor, certe in illius sententiam scripta est, hinc sub Bergeri nomine aliquoties iam ad testimonium illam citare nullus dubitaui. Ita autem est inscripta: Τὸ σεμνὸν *in oratione Corn. Taciti ad Plin. L. II. epist. XI. ex Hermogenis disciplina expensum.* Si non aliud, veniam certe esse me impetraturum spero, fusius ibi disputata hic in paucissima conferentem, ita tamen, vt, quantum per breuitatis studium licet, ipsa auctoris verba adhibeam. Itaque σεμνῶς dicere, vi nominis est, orationem ita conformare, vt augusti quid et dignitas excellentior in ea conspiciatur. Σεμνότης, quam alii, *auctoritatem*, *dignitatem*, *decorum* interpretantur, Cicero vocat *grauitatem.* Pertinent ad illam α) *sententiae*, ἔννοιαι, (ita vocat Hermogenes,

nes, quaecunque in materiae seu argumenti tractatione adduntur), quae a *rebus sublimioribus* petitae, *reuerentiam habent et dignitatem*; speciatim *quatuor* sententiarum *genera*: a) quod *de Deo* agit, *vt Deum decet*: b) quod de *diuinis operibus*, deque *rebus naturalibus* loquitur ita, vt caussa simul exponatur. Animus enim, si cognorit, haec non esse nostrae potestatis, sed ab altiore vi procedere, ad ipsam reuerentiam statim adducetur: c) quod de *rebus humanis* quidem, sed tamen *proxime ad Deum accedentibus*, verba facit, sicut de *animae immortalitate*, *de iustitia*, *de lege*, *de felicitate post hanc vitam exspectanda.* Ea tamen hic opus est cautione, ne ad specialem tractationem descendat oratio, quum facile in adulationis crimen sic incurrat, sed generali ambitu contineatur: d) quod de *rebus* exponit *humanis* tantum, sed *magnis* illis ac praeclaris, vt de praeliis illustribus, aliisque, quae minime saepe vsu venire solent. Quo enim haec illustriora sunt et rariora, tanto maiorem in animis relinquunt reuerentiae sensum. β) Ad μέθοδον quod attinet, i. e. viam, qua insistendum est oratori in eloquendis iis, quae grauiter cogitauit, a) *asseueranter et sine dubitatione* sententiam debet pronunciare. Viri enim grauis est, indicare, se rem certo scire, eamque accurate tenere. Aliud est, vbi modestiae caussa dubitandi formulae vsurpantur; sed hoc non pertinet ad τὸ σεμνόν. b) Obseruanda est μέθοδος *allegorica*, ne simplici omnibusque perspicua ratione cogitationes nostras efferamus, sed vtamur luminibus, vt sententiae ornatiores, et ob reuerentiam velut symbolis inuolutae, conspiciantur. Non tamen quaeuis symbola hic locum habent, sed illa, quae grauioris sunt momenti, et natura sua altius collocata. c) In rebus sacris et velut mysteriis conuenit subindicare, quasi nos ipsi rem intelligamus quidem, sed explicare non possimus euidenter, ob rei grauitatem, quae subli-

fublimior fit, quam queat enunciari. conf. Quinct. VII, 3. γ) In λέξει et *conformatione vocum*, a) grauitas verborum ineffe debet in ipfis litteris, fyllabis, compofitione, fono. Grauitatem habere dicit Hermogenes, quae pronunciata vel buccam implent, vel os dilatant, qualia funt, quibus *a* et *o* frequentantur. Grauius etiam fonant diphthongi, exclufa tamen ex *i* generata, haec enim littera exilis nimis eft, nec grauitatem habet, fed fuauitatem. b) *Translationes* requiruntur *modefte factae et verecunde*. Nam vir grauis modefto vtitur ornatu. c) *Nomina* faepius adhibenda funt, et quae a verbis deducuntur, quod et longiora funt plerumque fyllabis, et res continent, quas perfequitur vir gravis. δ) *Figuras* σεμνότης communes habet cum perfpicuitate a) ὀρθότητα, quae recto fit cafu et modo indicandi. Vir enim grauis recta incedit via, non ambages quaerit et latebras, fed animi fenfa breuiter exponit. b) ἐπίκρισιν, i. e. *adiectum oratoris iudicium*, quum procul omni haefitatione vel approbamus aliquid, vel improbamus. Si titubet fententia, mores indicat ad humanitatem compofitos, non grauitatem. Contra impediunt graue dicendi genus ἀποστροφή et ὑποστροφή, *figuras interruptas* vocat Cicero, quae multas habent conuerfiones, interiectiones et interruptiones, quae inhibent liberum orationis curfum, eamque ad forenfem et popularem fenfum demittunt. Non in contentionem fe abripi, patitur vir gravis, nec ftatione deiicitur, fed immotus perftat et fibi conftans. ε) Membra quo breuiora funt, eo ad grauitatem aptiora, licet, fi res oratori fubiecta, productiorem poftulet fermonem, longiora quoque et inftar funis extenfa adhiberi poffe, Hermogenes non diffiteatur. Nempe vir grauis, arduis intentus negotiis, ftudet breuitati. ζ) Συνθήκην, *compofitionem* eam amat, in qua frequentes fint concurfu vocalium hiatus, quod indicant

dicant non ingratam oratoris negligentiam, de re hominis magis, quam de verborum compositione, laborantis. Hiat ergo oratio grauis, et intersistit, vt laborare ipsa grauitate videatur. Deinde amat dactylos, anapaestos, paeonas, iambos, saepissime spondaeos. η) De ἀναπάυσει, seu *clausulis* ita praecipit Hermogenes, vt pede huius ideae proprio doceat, concludendam esse orationem grauem. Qui qualis sit, magna lis est inter rhetoras. Alii paeonas, alii choreos, alii spondaeos, alios alii elegerunt pedes, quibus periodos finirent. Nihil certi hic definiri posse, putat Bergerus. ϑ) De *numero* iudicat, in hac idea orationem, omnibus numeris expletam, non desiderari, quum nec aurium quaeratur oblectatio, nec venustas, multo studio quaesita, hic conspiciatur; ita tamen esse debere numerosam, vt, ratione membrorum habita, breuitatem ostendat quidem, sed illam tarditate pedum, in compositione et clausura, satis compenset. Denique obseruandum est ex §. XV. non ex vna forma sermonem construi, neque σεμνὴν vocari orationem, quae in omnibus, sed quae maximam partem, ad grauitatis ideam sit composita, ita, facie grauiori, velut nota quadam, insigniatur. Haec Bergerus disputauit pleraque ex Hermogene, quem hinc, tamquam ex vngue leonem, licet cognoscere. Nam quae de illius ideis Heineccius in medium attulit, non sufficiunt ista ad Hermogenem vel pernoscendum, vel gustandum. N.] (De reliquo pleraque Ciceronis *pro L. Manilia*, *Verrin. Catil. pro Sextio*, in quantum pro republica disputat, σεμνότητος sunt exempla. Nam non vna tota oratio tota est σεμνή, sed in quibusdam partibus, haec virtus inprimis obseruatur. G.)

**) ASPERVM dicendi genus Graecis vocatur τραχύτης, idque adhibetur in reprehendendis magnorum virorum (populi item et regnantibus,

licet

licet per se minora videantur, G.) vitiis. Sic CIC. *Verrin.* 5, 71. satis asper est in reprehendenda nobilitate: *Hominum nobilium non fere quisquam fauet nostrae industriae: nullis nostris beneficiis beneuolentiam illorum allicere possumus: quasi natura et genere disiuncti sint, ita dissident a nobis animo et voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam antea habueris offensos, quam vllas inimicitias susceperis.* (Asperitatis magister optimus SALLVSTIVS in orationibus, quas Mario tribuit contra nobilitatem habitas. *Asperitas* enim parua quidem vitia, vt videntur, exaggerat, mollitiem vestium, indulgentiam in liberos, potentiam nimiam, etiam bonorum virorum, luxum etc. Sed *vehementia*, σφοδρότης, de qua statim, sceleribus exagitandis nata. G.)

***) Si quis paullo acerbius in minoris dignationis personas inuehitur, genus hoc dicendi vocatur Σφοδρότης, VEHEMENTIA. Verba in hac orationis forma sunt asperiora, nonnumquam etiam nouata, figurae vehementiores, membra fere breuiora. Talis idea in CICERONIS orationibus (pro domo, in Clodium, pro Milone, G.) aduersus Catilinam, Pisonem, Vatinium et in Philippicis vbique elucet. (Distat ergo ἀπὸ τῆς δεινότητος, quae est in iusto vsu idearum orationis. G.)

****) Graecis vocatur Λαμπρότης, quando quis res a se ipso vel aliis gestas gloriosa et magnifica oratione collaudat. (Etiam quum de rebus diuinis ac naturalibus, de virtute item, cum quadam magnificentia loquimur, et velut splendidam picturam proponimus. G.) Qua in re tamen cauendum, ne Suffenus videaris. Nihil enim molestius est ostentatione et iactantia. Maxime in defensionibus virorum magnorum locum habet haec idea. Sic P. Scipio Africanus ab obtrectatoribus vocatus in iudicium breui, at splendida,

dida, oratione cauſſam dixit: *Hoc die, Quirites, Hannibalem Poenum in Africa felici praelio vici, Carthaginem magna ſpirantem leges noſtras accipere coëgi. Itaque quum hodie litibus et iurgiis ſuperſedere aequum ſit, ego extemplo hinc ſupplicatum ibo in Capitolium, diisque gratias agam, quod mihi et hoc ipſo die et ſaepe alias reipublicae bene gerendae mentem facultatemque dederunt. Veſtrum quoque, quibus commodum eſt, ite mecum, Quirites, et orate deos, vt mei ſimiles ciues habeatis.* LIV. *XXXVIII. extr.* Aeque ſplendida oratione ſua facta nonnumquam extollit CICERO, maxime in oratione *pro P. Sulla cap.* 9. *et* 11. vbi tam magnifice ſollertiam ſuam in opprimenda coniuratione Catilinaria collaudat, nihil vt poſſit hoc quidem loco reperiri ſplendidius. (Talia multa in orationibus *pro Sextio, pro domo ſua, de haruſpicum reſponſis.* G.) [Conf. Quinct. XI, 1. 22. *ſqq.* N.]

*****) Genus hoc dicendi EXAGGERATVM et CIRCVMDVCTVM, ſeu, vt HERMOGENES vocat, περιβεβλημένον καὶ περινενοημένον, in eo conſiſtit, quod propoſitiones e variis fontibus amplificantur. Fontes eiusmodi, vel, vt rhetoribus vocantur, loci amplificationum ſunt I. *Genus*, quod ad illuſtrandam ſpeciem adſumi ſolet. E. g. MVRET. *orat. I. Quum omnes mihi ſingulari ac praecipua quadam laude digni videntur, qui in adſequenda honeſtarum artium ſcientia operam et induſtriam ſuam collocant: tum ii praecipue, qui velvti maiore quodam numinis adflatu perculſi, ceteris omnibus poſthabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes ſuas atque omnia ſtudia contulerunt.* (Igitur huc pertinet theſios adſumtio ad illuſtrandam hypotheſin, ſiue, vt vulgo dicunt, tranſitus ab illa ad hanc, ſi nempe illa ad hanc illuſtrandam praemittitur. v. c. *Quamuis bellum omne ſit periculoſum, ciuile tamen inprimis multo eſt pernicioſiſſimum.* Vel: *vt, quicquid poſ-*

ſum, tua cauſſa facio, ita hac in re omnium minime tibi deero. De hoc iam vidimus in periodis compoſitis. Vid. *Excurſ. I.* G.) II. *Species*, quibus genus illuſtratur. e. g. CIC. *VIIII. epiſt. ad diuerſ.* 20. *Nam omnem noſtram de republica curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſſarum abiecimus, et in Epicuri nos, aduerſarii noſtri, caſtra coniecimus.* Dicere voluit, ſe publicis negotiis valedixiſſe. Haec in ſpecies diſtribuit, ſeque nec magiſtratus amplius petere, nec ſenatui intereſſe, nec in foro cauſſas agere, ait. (Huic rei apta eſt figura μερισμός. Exemplum vid. *Ieſa.* I, 5. G.) III. *Definitio*, qua amplificatur definitum. Sic C. Aquilium a iuris prudentia laudaturus, CICERO *pro A. Caecina cap.* 28. hanc ei iurisconſulti definitionem accommodat: *quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promtam expoſitamque praebuerit: qui ita iuſtus et bonus vir eſt, cet.* (Non ergo hic ſermo eſt de definitione vel Ariſtotelica, vel ea, qua attributum aliquod ponitur, vnde reliqua deriuari poſſunt; ſed definitio eſt, quidquid rei naturam per attributa, partes, effectus etc. declarat. Vid. infra I, 3, 4. Ita *pro L. Manil.* virtutes illas imperatorias definit idem Cicero. Sic ſapientem, doctum, ciuilem, bonum virum finire licet. G.) [Tales definitiones fere ſunt characteres Theophraſti. N.] Eodem pertinent IIII. *Effectus*, (vt, quum eloquentem laudo: *hoc dicente metuebant omnes, ne deſineret.* Aut ſi dicam: *iratum ſe fuiſſe negat, pallidum quidem, mox rubicundum, trepidantem etc. vidi* G.) V. *Adiuncta*, (ſicut de bibace: *plus apud illum vitrorum, quam librorum, inuenias.* G.) VI. *Cauſſae*, (v. c. *Quid miraris,*

placuiſſe

placuisse tibi orationem? ingeniosissimus vir est, et in dicendo versatus, et nunc dicere meditatus est. G.) VII. *Opposita*, (e. g. *Pulchram tibi illam visam facile credo : cum assideret iuxta, quam quartam furiarum dicas, ex hara protractam potius, quam exornatam in thalamo.* G.) VIII. *Comparatio*, v. g. (*Quantum huic decoris vestes decentissimae et ad pudorem factae attulerunt, tantum illam colli ista flavescentis et luridi pectoris nuditas deformauit.* G.) IX. *Testimonium*, e. c. (*Quantam vim habeat vestitus, Germani nostri prouerbio suo indicant, quum vestibus effici homines dicunt.* G.) de quibus aliisque amplificandi fontibus accurate egit VAL. THILO *Rudim. Rhet. Part. II. cap.* 3. (Apparet, has fere partes esse chriae Aphthonianae, exercendas quidem omnes, sed non temere in eumdem locum congerendas: verum habendas in promtu, vt iam hac, iam alia parte, iam pluribus vtare. G.) Quod si itaque frequentius quis vtatur eiusmodi amplificationibus, nascitur inde genus dicendi CIRCVMDVCTVM vel EXAGGERATVM: cui adsuetus, nisi sibi caueat, facile in Asiaticam illam loquacitatem incidet.

LII.

Tertia dicendi forma est τὸ ΚΑΛΛΟΣ vel PVLCHRITVDO, quam in ὡραϊσμὸν vel καλλωπισμὸν *), ἀξίωμα vel dignitatem **), et τὸ γλαφυρὸν seu floridum dicendi genus ***) dispescere solent. Primum pulchritudinis genus in vitio ponitur ****): secundum (vt in omni oratione, ita etiam G.) in genere deliberatiuo, tertium (inprimis G.) in demonstratiuo, laudem meretur. *Stilus elegans, sophisticus, floridus.*

Vid. I. G. BERGERI *de naturali pulchritudine orationis ad excelsam Longini disciplinam illustri*

continentique C. Iulii Caesaris exemplo exacta liber commentarius, Lipsiae cIↄIↄccxx. 4.

*) Καλλωπισμὸς vocatur nimia illa ac *sophistica* orationis elegantia, quae tota ad pompam ac ostentationem comparata est, qualis fuit oratio veterum sophistarum, Gorgiae Leontini, (Libanii plerisque in locis, G.) aliorumque, qui veluti calamistris intorquebant orationem, vt erudite docuit GE. NIC. KRIEGK in dissert. *de eloquut. sophist.* Inter Latinos infeliciter eiusmodi καλλωπισμὸν adfectauit APVLEIVS; (infelicius etiam Symmachus, Sidonius, Cassiodorus, Ennodius; G.) inter recentiores IO. BARCLAIVS in *Argenide* aeque ac *Euphormione*, cuius stilus adeo vix commendandus est tironibus. [De καλλωπισμῷ *Io. Barclaii* elegans est programma Cl. BAVMESTERI p. 107. *Exercitationum academicarum et scholasticarum. Lips.* 1741. 4. N.] (Inprimis hoc nomine vituperandi sunt Iesuitae quidam, Masenius, Giannetasius, etc. G.) Nascitur hic καλλωπισμὸς I. Ex epithetis *amoenioribus:* v. g. *ego vero tibi locum ostendam, vbi nec smaragdinum pratorum virorem, nec gemmeam florum varietatem, nec lenes aquarum susurros, nec suauissimos auicularum concentus desiderabis.* (Epitheta inprimis huc pertinent, quae nihil caussae continent aut rationis, vnde aliquid efficiatur, sed solam picturae amoenitatem, et in pictura non tam naturam, quam pulchritudinem praeternaturalem exprimunt. G.) II. *Ex translationibus amoenis et venustis,* non necessariis, nisi ad solam varietatem picturae, G.) veluti a floribus et fructibus desumtis. III. Ex *descriptionibus amoenis,* quales vbique adfectat BARCLAIVS. (Descriptio et epitheta poëtica et historia in eo differunt, quod illa delectare, et sensum implere cupit, haec rationes continet, cur res hoc vel alio modo gesta sit. In illo genere sunt descriptiones Curtii et Apuleii, in hoc Sallustianae, Caesaris,

Liuii.

Liuii. G.) IV. Ex *figuris sonantioribus*, veluti ὁμοιοπτώτῳ, ὁμοιοτελεύτῳ, aliisque similibus. Laudem talia forsan inuenerint in pueris: non aeque in viris, quos virilis et grauis decet eloquentia. (Iam dictum est supra I. §. XIX. n. XVI. fin. de Augustino et concionatoribus quibusdam. G.)

**) Ἀξίωμα vel *dignitas* ea est pulchritudinis species, quae in partium omnium decentia posita est. Hinc si omnes partes orationis, velvti exordium, confirmatio, confutatio, decore inventae atque elaboratae sint, si periodis sua constet concinnitas, dictioni sua puritas, ipsi orationi suus nitor: pulchram merito dixeris eiusmodi orationem. Et tales sunt CICERONIS *orationes pro lege Manilia, pro Q. Ligario, pro Milone, (pro domo, ad Quirites post reditum, Verrinae,* G.) pulchrae illae quidem, sed a sophistico tamen illo ac calamistrato dicendi genere remotissimae.

***) Τὸ γλαφυρὸν vel *floridum* orationis genus (nomen habet a γλάφω, quod idem fere est ac γλύφω, notat ergo pulchritudinem arte paratam, sculpturae similem, petita metaphora, vt videtur, ab ornamentis architectorum, columnis, vt hoc vtar, et G.) medium inter sophisticam dicendi formam et dignitatem tenet locum, orationemque variis veluti floribus ac luminibus distinguit, sed vt paullo magis ostentare videatur elegantiam, quam τὸ ἀξίωμα. Et hinc aliqui iam olim floridum illud dicendi genus commendabant incipientibus, *vt ad alenda primarum aetatum ingenia magis accommodatum*, QVINCTIL. *lib. II. Instit. orat. cap.* 5. Vbi TVRNEBVS: *Floridum adpellat genus, sententiis argutum, verbis elegans, et metaphoris crebrum. In hac autem videtur esse sententia Cicero, qui quidem epidicticum genus, quod floridum est et sophisticum, eloquentiam nutrire scribit.* Tales sunt CICERONIS *oratio pro Archia poëta et pro M. Marcello*, PLINII *panegyricus*; et e Graecis LVCIANI (quidam G.) *dialogi.*

Saepe quoque ad floridam hanc dicendi formam propius accedunt PETRONIVS, LACTANTIVS, et e recentioribus ERASMVS, MVRETVS, MAIORAGIVS. Facillime differentiam hanc intelliges, si dixeris, dignitatem similem esse pulchritudini virorum: floridum stilum venustati matronarum, τὸν καλλωπισμὸν denique fuco meretricio. (Sed non facile est, cuiuis hanc similitudinem in tribus pulchri in dicendo generibus applicare, et dignitatem, vt hoc vtar, a fuco distinguere. Vsus accedat oportet et sensus ille lectione optimorum scriptorum formatus et confirmatus. G.)

****) Iam pridem PETRONIVS *cap.* I. *et* 2. risit sophisticum illud ac calamistratum dicendi genus, id est, *mellitos verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papauere et sesamo sparsa. Qui inter haec*, inquit, *nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.*

LIII.

Stilus moratus.

Quarta idea τὸ ΗΘΟΣ siue MORATA ORATIO vocatur. Eam tunc potissimum conspicimus, quum ita loquimur ac scribimus, vt vbique probitatis, veracitatis, beneuolentiae, prudentiae, modestiae, omnisque virtutis significationes demus *).

*) Moratam ergo orationem reddunt I. *Extenuationes.* CIC. *pro Archia cap.* I. *Si quid in me est ingenii, quod sentio, quam sit exiguum, cet.* II. *Officiorum oblationes*, quae in CICERONIS *epistolis* sunt frequentissimae. III. *Insectationes vitiorum.* IV. *Virtutum commendationes*, et quae sunt huius generis alia. (Mores sunt vel *primae personae* s. loquentis, qui ita instituere se debet, vt auditores habeant ipsum pro viro bono, sibi beneuolo, prudenti et rerum perito: huic enim tali facilius credunt homines: vel *secundae*, s. auditorum,

ditorum, ad quos accommodare orationem, viri sapientis eſt: vel *tertiae* perſonae, ſiue eorum, de quibus agimus, vbi interdum etiam argumenti docentis ſiue demonſtrantis vim obtinent. Mores primae perſonae inprimis etiam negatiue, quod aiunt, intelligendi ſunt: hoc eſt nihil dicendum, vnde contraria his, quae diximus, coniicere poſſint auditores. Hermogenes reſpicit tantum primam perſonam, et ſex partes facit, ἀφέλειαν, γλυκύτητα, δριμύτητα (ſ. acrimoniam), ἐπιείκειαν, ἀλήθειαν, βαρύτητα (in obiurgationibus), ita vt vbique applicentur ſententia, methodus, cet. de quibus §. L. dictum eſt. Auctor noſter hic nimis breuiter eſt defunctus, vid. certe Voſſius. G.)

LIV.

Quinta idea eſt Ἡ ΓΟΡΓΟ΄ΤΗΣ, id eſt, velox et CONCITATVM dicendi genus, quod omnia breuibus membris vel inciſis, maxime vero interrogationibus, reſponſionibus, obiectionibus, ſolutionibus proponit *). Et cauendum quidem eſt genus orationis ignauum, iners, remiſſum, et quaſi ſupinum **), ſed cauendum etiam, ne in PARENTHYRSVM abeat nimia, et ex immodico adfectu profecta celeritas ***).

Stilus concitatus et parenthyrſus.

*) Vtimur concitato eiuſmodi ſtilo

I. In *narratione rerum*, quae celeriter ſe inuicem ſunt conſequutae. TERENT. *Andr. I, 1. v. 56. ſeq.*

- - - obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes aut abeuntes; rogitabam: heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriae

Illi id erat nomen. Teneo. Phaedrum aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam
Dedit, coenauit. Gaudebam. Item alio die
Quaerebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum
Quidquam adtinere.

II. In *deliberatione* nobiscum ipsis instituta. TERENT. *Eunuch. I*, 1. *v.* 1. *sqq.*

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Quum arcessor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat, redeam? non, si me obsecret.

[Pulcherrima huius ideae exempla sunt consultationes Didonis *Aen.* IV. 533. sqq. et 590. sqq. ac Medeae Ouid. *Met.* VII. 14. sqq. N.]

III. In *altercationibus oratoriis*, maxime vbi cum aduersario coram nos colloqui fingimus. CIC. *pro Sext. Rosc. cap.* 19. *Illum quidem voluisse exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo adfers, quare id factum putem? Vere nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commode, vt ne plane videaris id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis et horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit? Quam ob caussam? Nescio. Exheredauitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? Cui dixit? Nemini. Quid est aliud, iudicio et legibus ac maiestate vestra abuti ad quaestum atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare?* (Adde *in Pison.* c. 20, 1. G.)

**) Grae-

**) Graeci ignauum vel lentum eiusmodi dicendi genus vocant ὕπτιον vel ἀνειμένον, idque in vitio ponitur.

***) ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΣ nomen accepit a thyrſo, bacchantium geſtamine. Quum enim hi furere ſolerent: παρένθυρσον vocarunt furioſum illud dicendi genus, quod in inepta adfectuum concitatione verſatur, quum ſcilicet tragoediae aguntur de nugis, ac in rebus paruis illae dicendi faces adhibentur, quibus auditor incendi ſolet atque inflammari. (Vbi praeter rem infertur thyrſus et furor quidam Bacchicus: Πάθος ἄκαιρον καὶ κενὸν, ἔνθα μὴ δεῖ πάθους, ἢ ἄμετρον, ἔνθα μετρίου δεῖ. G.) Conf. v. cl. SCHWARZII *Miſcell. politior. human. p.* 99. [et cl. BAVMESTERI progr. de παρενθύρσῳ, *inſigniori orationis vitio*, p. 28. *Exercitationum academicarum et ſcholaſticarum*. N.] Quod vitium grauiter reprehendunt DIONYS. LONGINVS περὶ ὕψους *ſect. IV*, 15. *ſeq.* et CICERO *de Orat. II*, 51. Lepidum exemplum eſt apud MARTIALEM *epigr. lib. VI. cap.* 19. vbi aduocati, neſcio cuius, παρένθυρσον ita perſtringit:

Non de vi, neque caede, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abeſſe furto,
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et periuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosque, Mutiosque
Magna voce ſonas manuque tota.
Iam dic, Poſtume, de tribus capellis.

Nihil ſane hoc dicendi genere eſt ineptius. Accidit enim eiusmodi oratoribus, (qui, vt Cicero ait, fluctus in ſimpulo excitant, G.) vt pro conſternatione et ſtupore cachinnos auditorum commoueant, quippe qui furere apud ſanos et quaſi inter ſobrios bacchari vinolentos arbitrantur, vt eodem loco obſeruat LONGINVS. Neſcio, an non huius vitii reus poſtulandus ſit TERTVLLIANVS,

in *libello de pallio*, vbi in defendendo hoc habitu tantas tragoedias agit, vt libellum illum legens, non pallii honorem, sed humani generis salutem periclitari crederes. Non sane ita paratragoediari ausus esset auctor, si memor fuisset *Horatiani* illius, *de arte poet. v.* 89.

Versibus exponi tragicis res comica non vult.

(Lusit, vt iamiam ad §. 47. no. I. obseruatum est, et satyram scripsit, TERTVLLIANVS. Nempe iucunditatem ex eo captant et leporem poëtae et satyrici, si de rebus minutis magnifica oratione vtantur. Hinc venustas *quarti Georgicon*, quo apum velut respublica quaedam describitur. Hinc placent Anglorum *Hudibras*, *Pulpitum*, BOILAEI, *Situla rapta*, TASSONI, POPII *raptus cincinni*, *dispensatorium* GARTHII, *Batrachomyomachia* tum Graeca illa, tum Germanorum, *Vulpecula Reinecke*, et illius generis alia. G.)

LV.

Dicendi vis. Sextam denique orationis ideam HERMOGENES (II, 9.) ΔΕΙΝΟΤΗΤΑ vel DICENDI VIM adpellat. Ea nihil aliud est, quam aptus ac decorus reliquarum idearum vsus. Quodsi enim quis suo loco perspicua, graui, morata, pulchra, concitata oratione vti nouerit, et in omni re viderit, quid deceat, ei δεινότητα tribuit

Quarta stili diuisio. HERMOGENES *). Ceterum quum non eadem omnes deceat oratio: alius stilus esse dicitur τεχνικὸς vel ἐπιστημονικὸς, vulgo *philosophicus*, alius ἱστορικὸς, *historicus*, alius διαλογικὸς, vulgo *dialogisticus*, alius ῥητορικὸς, *oratorius*, alius πολιτικὸς, *ciuilis*, alius ἐπιστολικὸς, *epistolicus*, alius denique

 nique

nique ποιητικὸς, *poëticus.* De singulis pauca.

*) Hinc δεινότης deest auctoribus omnibus, qui Latine quidem nec ineleganter scripserunt; sed digno materia sua charactere non vsi sunt. Non ergo δεινὸς est TERTVLLIANVS, qui, quum docere velit, perspicuitatem negligit, nec FLORVS, qui, historiam scripturus, poëtico stilo vtitur, nec e recentioribus LIPSIVS, qui etiam, vbi docet, vel rhetoricatur, vel comicum agit. (Dialogos enim scribit, eosque, quantum capit materia, exhilarat, quae ipsa δεινότητος pars est. Nempe δεινὸς Graecis proprie est metuendus, horribilis, significat autem gradum altiorem et vehementiam in bonis pariter ac malis: epitheton cruciatus, ventriculi, etc. orationis ergo etiam, quum illa omnibus suis quasi muneribus praeclare fungitur, G.) [et orator δεινὸς est ὁ ἐπιδέξιος λέγειν, ἤ δυνάμει ῥητορικῇ χρῆσθαι. N.) Sane aeque inepti hi videntur, ac comici, qui reges tunica rustica; rusticos purpura; matronas meretricio; meretrices matronali habitu indutas producunt in scenam. Elegans est praeceptum QVINCTIL. *Instit. orat. lib. XI. cap.* I: *Quid prodest, esse verba et Latina, et significantia, et nitida, figuris etiam numerisque elaborata, nisi cum iis, in quae iudicem duci formarique volumus, consentiant? Si genus sublime dicendi paruis in caussis, paruum limatumque grandibus, laetum tristibus, lene asperis, minax supplicibus, submissum concitatis, trux atque violentum iucundis adhibeamus? Vt monilibus et margaritis ac veste longa, quae sunt ornamenta feminarum, deformentur viri, nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari potest augustius, feminas deceat.*

LVI.

LVI.

Stilus philosophicus.

PHILOSOPHICVS ſtilus adhibendus in omnibus ſcriptis didacticis *). Satis laudis meretur; ſi ſit proprius **), purus ***), perſpicuus ****). Elegantiam non adfectat, nec tamen ſponte ſe offerentem negligit *****). Praecipue tamen vitat figuras patheticas, et quidquid ad perſuadendum potius, quam ad demonſtrandum facere videtur ******).

*) In ἐπιστημονικῷ hoc dicendi genere reliquis omnibus praeferendi e Graecis XENOPHON in *oeconomicis*, aliisque ſcriptis didacticis, inter Latinos CELSVS, qui *de arte medica*, et COLVMELLA, qui *de re ruſtica* pura ac terſa oratione, ſcripſerunt. Nec plane contemnenda (quin praeferenda longe omnibus, G.) dictio CICERONIS, quam in libris *de officiis* et in *topicis ad Trebatium* adhibuit, quamuis in illis aliquando ad oratorium dicendi genus adſurgat. In reliquis ſcriptis philoſophicis ſtilus TVLLII propius ad genus dicendi vel διαλογικὸν vel ῥητορικὸν accedit. (Sed etiam in his ſunt diſputationes longiores, in quibus obſeruatur ſtilus philoſophicus. Maxime autem commendandus hic erat QVINCTILIANVS. G.) SENECA acutus eſt, ſed non tam docet, quam rhetoricatur. LACTANTIVS purus in plerisque et elegans, ſed nec is ab oratorio ſtilo abſtinet. Et hoc plerorumque patrum eccleſiaſticorum vitium eſt, vt etiam, quum docere volunt, concionentur, magisque perſuadeant, quam iuſtis demonſtrationibus conuincant. (De plerisque, quae hic ſtatuit auctor noſter, paullo aliter cenſendum putarim. Xenophontis libellus ille dialogicus eſt, et multas habet digreſſiones oratorias. E Graecis potius hic laudari debebant Ariſtoteles et Theophraſtus. Ille auctor eſt

est methodi, et scribendi ornate, omnibus suis scriptis exempla praebet. Hic felicissimus imitator, in libris *de plantis* et *caussis plantarum*. Celsus est Cicero medicorum. Columella politissimus, interdum tamen etiam rhetoricatur, sed eleganter; interim minus adhibitus est a posterioribus, qui Palladium praeferebant. Magis etiam Plinius maior est oratorius. Sed Cicero hic quoque regnat, quantum ad stilum orationis et totum quasi tenorem, vt, qui Ciceronem imitetur, v. g. in libris *de finibus*, *de natura deorum*, in *Tusculanis quaestionibus*, *de fato*, ille non possit non eleganter scribere. *De officiis* multa sane praeclare: sed totum systema non optime cohaeret, quod Stoicos potissimum ille quidem sequitur, sed subinde tamen ad Academiam respicit et Lyceum: hinc vocabula ipsa non satis determinata: quin ipsa lingua ab eo primum ad philosophandum translata, et quidem ab viro occupatissimo in aliis rebus, et huic negotio tantum subcesiua quaedam tempora tribuente. De Seneca bene. Multa splendidius dicta, quam verius: certe non demonstrata. Excipiendi tamen *naturalium quaestionum* libri, vbi voluit certe ratiocinari atque docere, et quaedam pulchre docet, certe dictionis exemplum praeit. G.)

**) Abstinendum ergo in hoc stilo a translationibus, maxime longe petitis. Quum enim docentium sit, claras ac distinctas rerum ideas in audientibus excitare: facile patet, huic fini non conuenire metaphoras, (nisi quas ipsa claritas, vel necessitas adeo postulat. G.) Hinc iam supra obseruaui, laudem meruisse scripta EPICVRI, qui nusquam vsus sit translato dicendi genere. Equidem de rebus ad mentes et spiritus pertinentibus saepe nobis desunt verba propria: sed et hic danda opera, ne metaphoris audacioribus, et rem non satis exprimentibus vtamur. Sic si quis *adfectus* vocat *commotiones animi*, iisque opponit

mentis

mentis quietem et tranquillitatem, metaphorice quidem loquitur; ſed ferendus eſt. Aſt ſi quis adfectus cum Stoicis *animi tumultus*, aut *perturbationes*; aut animi quietem *inducias cum mente factas* adpellaret; merito reprehenderetur. Ideae enim inde naſcuntur vel falſae, vel certe obſcurae ac confuſae. (Quin haec ſunt emphatica, ſi accedat explicatio. *Perturbatio* fere proprium affectus alterius fuit. *Pax animi* pulchre dicitur. G.)

***) Caue ergo, exiſtimes, docentium eſſe, ſtilo ſicco et barbaro vti. Non magis hic character docentes decet, quam philoſophum pallium et pera Diogenis. Non vnguenta redolent viri ſapientes, ſed nec ſordes amant. (Pura cuiusque linguae verba omnes intelligunt, a barbaris refugiunt. Fingamus concionatorem, Gallicismos miſcentem, aut cantica ſimilia ſermoni Galli alicuius, qui Germanice loqui incipiens, ſuae et noſtrae linguae verba permiſte proferat. *In dulci iubilo*, et alias cantiones tolerabiles fecit barbara aetate conſuetudo. G.) Non ferendi ergo in tanta litterarum luce, qui, ſi theologiam vel philoſophiam tradunt, THOMAE AQVINATIS vel LOMBARDI: ſi iurisprudentiam, BARTOLI et BALDI ſtilo vtuntur, et vbique *haecceitates*, *quidditates*, ſuumque illud: *nego*, *diſtinguo*, *limito*, *amplio*, inculcant, nec quidquam doceri poſſe putant, niſi vbique ſyllogiſmos, tamquam tela, vibrent. Paedantiſmum hoc ſapit, (venia ſit verbo), et ingenium barbariei adſuetum, non ſecus ac ſcarabaeus eſt ſordibus ſuis. (Tantum abeſt, vt paedantiſmi reus ſit, ſi quis et ipſe ſectetur et commendet aliis tale genus orationis, quod intelligi futuris etiam ſaeculis queat ab omnibus, qui normam Latinitatis, aureo ſaeculo atque argenteo conſtitutam, tenebunt: quum illa heroica, ſi DIS placet, turbandi omnia et conculcandi legem dicendi libertas, poſt ſaeculum ſuum breuius

longius,

longius, ad piper et thus amiciendum ablegetur. G.) Docuerunt sane e nostratibus GE. CALIXTVS, NEVMANNVS, WERNSDORFIVS, BVDDEVS, MOSHEMIVS, G.) e reformatis IO. CALVINVS, (RIVINVS, BEZA, TVRRETTINVS, WEHRENFELSIVS, G.) posse etiam de rebus theologicis puro ac terso orationis genere disseri. Feliciter idem in iurisprudentia tentarunt CVIACII, BRISSONII, HOTOMANNI, (H. DONELLVS, FR. DVARENVS, BYNKERSHOECK, NOOD, VAN ECK, noster HEINECCIVS, MASCOVIVS, vt taceamus de viuis, G.) qui VLPIANVM et PAPINIANVM, quam IASONEM, vel ACCVRSIVM, maluerunt imitari. Medicos CELSVS: philosophos PHIL. MELANCHTHON purius scribere docuit. (Ex medicis ob stili elegantiam laudandi etiam sunt FRACASTORIVS, SCHVLZIVS, BOERHAAVE, BERGERVS; ex philosophis vero P. RAMVS, H. GROTIVS, S. PVFENDORFIVS, MOSHEMIVS in Cudwortho, iterum BVDDEVS et HEINECCIVS. G.) Quis ergo hodie in tanta litterarum luce vmbratiles illos doctores imitaretur, et, fruge reperta, glandibus vesci mallet?

****) Quid iuuat docere, si intelligi nolis? Perspicua e veteribus sunt scripta XENOPHONTIS, (CICERONIS, QVINCTILIANI, G.) et COLVMELLAE, e recentioribus CARTESII, quo non temere quisquam cogitationes suas dilucidius cum aliis communicauit. (Nec minus CLERICI, MOSHEMII, BERGERI Medici, BOERHAAVII. G.) Hi omnes cum voluptate leguntur. At quis sine taedio legerit LVLLII somnia, aut HELMONTII et HENR. MORI meditationes? Non omnibus promiscue haec scripta, aiunt, sed initiatis, adduntque illud HORATII *Carm. III*, I.

Odi profanum vulgus et arceo.

Sed, vt vera fatear, suspecta mihi semper est obscuritas, et plerumque parum sapientiae latitat in tam spissis nubibus. Nulla est veritas tam sublimis,

blimis, quae non verbis possit enunciari dilucidis, alias enim ne ab ipso quidem docente concipi, adeoque nec doceri posset. Notum est, quantum antiquis obscuritatis caussa vapularit HERACLITVS, ea, quae volebat dicere, οὔτε λέγων, οὔτε κρύπτων, ἀλλὰ σημαίνων, *nec clare eloquens, nec occultans, sed innuens*, quod ipse de oraculis pronunciauit apud IAMBLICHVM *de myster. Aegypt. p.* 79. (Pulchre LVCRET. *I*, 640. *de* Heraclito:

Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes,
Quamue graues inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim stulti magis admirantur amantque,
Inuersis quae sub verbis latitantia cernunt,
Veraque constituunt, quae belle tangere possunt
Auris, et lepido quae sunt fucata sonore.

Sed obseruandum etiam illud, obscuritatem quamdam esse non ab auctore libri, sed a lectore. Ita scripta mathematica et physica quaedam sunt obscura principiorum ignaris. Ita bene et emendate scripta Latina obscura sunt his, qui assueti sunt ea tantum audire et legere, quae verbotenus vernaculae consuetudini respondent, et epistolis obscurorum virorum similiora sunt, quam Tullianis. De hoc genere obscuritatis disputare me memini in *praefatione* ad VORSTII librum *de Latinitate selecta vulgo neglecta.* G.)

*****) Non solum verba elegantiora atque acumina non negligunt philosophi, si se sponte offerant, vt docent SOCRATIS *disputationes* apud XENOPHONTEM, et ARRIANI *dissertationes Epictetицae:* sed ne iocos quidem ac facetias liberales adspernantur. Noti sunt *Socratici sales*, de quibus videndus CIC. *de offic. I,* 30. *de orat. II,* 67. Hi ita placuerunt antiquitati, vt si quid festiuum

ftiuum atque vrbanum vocare vellent, *Socraticum* adpellarent. *Omne* fcilicet *tulit punctum, qui mifcuit vtile dulci.* Vnde merito ipfe fcurram egit, quisquis tanto fuit fupercilio, vt Socratem ideo *fcurram Atticum* vocaret, CIC. *de nat. deor. I,* 36. Adhibendus tamen et hic modus, videndumque, quid deceat. Quod quum non faceret DIOGENES CYNICVS, *Σωκράτης μαινόμενος*, *Socratis furentis*, nomen accepit. [Sed non tam propter iocos illiberales, quam propter rationem viuendi reliquam. N.] Inprimis abftinendum eft ab eiusmodi falibus in rebus grauibus, quales funt facrae et theologicae. Tentarunt etiam hac in re aliud BALTH. SCHVPPIVS et IO. VAL. ANDREAE, fed et hi multorum reprehenfionem incurrerunt. Quamuis forfan eos excufet ingenium ad vrbanitatem natura factum, et tempora, quibus viuebant, infeliciffima, de quibus iure repetas illa IVVENALIS *Sat. I,* 30.

Difficile eft, fatyram non fcribere.

(Schuppius vir fuit multarum rerum et viuendi praefertim peritus, fed qui hiftrioniae aliquantum haberet, vnde putabant alii, fe effe Schuppios, qui tamen verae grauitatis nihil haberent, neque, vt ille, tam multis bonis rebus niterentur. Scripta ipfius funt thefaurus. Andreae ingenium fuit praeftantiffimum, et mores principibus cari; amicus Augufti Brunfuic. et Luneb. Fabulae de Rofae Crucianis auctorem ferunt. G.)

******) Aliud eft *concionatorium* dicendi genus, aliud *τεχνικὸν* vel *philofophicum.* Illud (interdum aeque vt philofophicum, G.) contentum eft argumentis verofimilibus, quae tamen tantis verborum phaleris veftiuntur, vt demonftrationes videantur. (Haec qui putat, ignorat eloquentiam. Aeque vera debent vtrobique effe, fed in concionatorio genere ad fenfum, i. e. phantafiam admoueri. G.) Hoc nudam proponit veritatem, eamque demonftrationibus accurate fuf-

fulcit. Illud oratorias, hoc philosophicas amat connexiones, id est, veritates omnes ex genuinis ac veluti domesticis principiis ducit. Illud delectat et mouet; hoc docet et conuincit. (Docere et conuincere vel maxime oratoris est. G.) Nec tamen figuras omnes respuit methodus paraenetica, quam vocant, quippe cuius finis itidem est *mouere* et *persuadere*. Attamen et tunc magis illae sponte sua inter dicendum sese obtulisse, quam operose excogitatae videri debent. (Scilicet vbique desinit ars esse, quum apparet et se ostendit. Vt in pictura, solus artifex videre debet artem, cet. G.) Sunt sane in ARRIANI *dissertationibus Epicteticis* quaedam pulcherrime dicta, sunt figurae elegantissimae, sed tanta cum simplicitate coniunctae, vt orationem naturali quadam pulchritudine adsurgere, statim adpareat. Illud fallit; hoc bona fide agit. Exemplo sit SENECA, qui, declamatorio dicendi genere vsus, miram prae se fert sapientiae speciem: et tamen, si remotis inuolucris propius eum inspicias, non demonstrationes inuenies, sed acumina quaedam parum solida, non res et veritates, sed verba sonora, id est, fulgur e pelui. Id quod iam dudum obseruarunt MALEBRANCHE *de inquis. verit. II*, 4. MENAGIVS in *Menag. Tom. II.* vt et SANEVREMONTIVS in *Saneuremontianis.* (Hoc non est a dicendi genere: sed sicubi sophisticatur Seneca, aeque contra rhetoricen, quam philosophiam impingit. Solum verum potest placere. G.) Vereor, ne idem dicendum sit de plerisque patribus ecclesiasticis, quibus nimius oratoriae amor imposuit, veluti de BASILIO, GREGORIIS, IOANNE CHRYSOSTOMO, HIERONYMO, aliisque, de quibus legi meretur BARBEYRACII *praef. ad versionem Gallic. Pufendorf. n. IX.* (Si peccarunt, non ab arte rhetorica id est, sed quod ea abusi sunt. Quod enim de se iocans dixit Cicero: *populo imposuimus, et*

orato-

oratores visi sumus, id nimis saepe serio solet fieri. Rhetores etiam plerique ante Christianismum rhetoricantur, vbi probare debebant. Vid. WEHRENFELS. *de meteoris orationis.* Nempe vt in disputationibus philosophi, geometraeque adeo, circumuenire se sophismatis et pseudographiis solent, sic imponere auditoribus interdum student oratores: neutrum vitio artium accidit, sed hominum. G.)

LVII.

A philosophico seiungendus est stilus HISTORICVS *), qui non modo puritatem **), sed et concinnitatem ***) amat. Decet praeterea illum perspicuitas ****), grauitas †), pulchritudo ††), minime vero vehementia †††), parenthyrsus ††††), et hyperbole †††††). *Stilus historicus.*

*) Singularis *de stilo historico* exstat tractatus CASP. SCIOPPII: sed in quo frustra praecepta quaeres. Solet enim iste homo vbique aliorum vitia, tamquam quisquilias, colligere. Non itaque docet, qualis esse debeat ista historicorum oratio, sed qualis sit apud eos, qui parum adcurate scripserunt. Paullo meliora, sed et pauciora sunt, quae de stilo historico praecipiunt QVINCTIL. *Instit. orat. X*, I. LVCIAN. *in dial.* πῶς δεῖ τὴν ἱστορίαν συγγράφειν. SCHEFFER. *de stilo II*, 5. *p.* 15. et in *Gymn. p.* 35. *seq.* Addendus etiam VOSS. *de arte hist.* 26. *sq.* [quem potissimum secutus est noster. N.]

(Aureus vero libellus ille SCIOPPII, qui nec praeceptis caret, et per exempla tanto docet efficacius. Subiectus est ipsius *Infamiae Famiani*, qui ipse quoque liber ostendendis FAMIANI erroribus et vitiis in simili genere scribendi versaturum iuuat mirifice. Etiam LVCIANI sunt multa praeclara praecepta et exempla. De IO. BODINO

et reliquis artis historicae scriptoribus vid. MORHOF. *Polyh. III*, 4. *p.* 30. G.)

**) Quemadmodum omnem in vniversum Latinitatem, ita et stilum historicum maxime commendat PVRITAS. Abstinendam ergo a verbis poëticis: sed non vtendum tamen vulgaribus ac tabernariis, vt recte monet LVCIANVS. Ceterum et historici I. suas habent *dictiones*, quas non temere reperias apud oratores. Vnde iam olim, teste ATHENAEO *Deipn.* II, PARTHENIVS quidam libellum conscripsit περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς λέξεων, *de vocabulis historicorum.* Nos quaedam tantum, exempli caussa, dabimus. Animaduertit AVGVSTIN. SATVRNIVS [in Grammatica, cuius titulus est.] *Mercurius maior*, *l. X. c.* 9. vocem *velox* aliter fere ab historicis, aliter ab oratoribus, aliter a poëtis, vsurpari. Hi dicunt *velox pedes*, illi *velocibus pedibus*, isti *velox pedibus*. Sic et frequentissima historicis est constructio *profunda maris*, *incerta viae*, a quibus fere abstinent oratores. Frequentissimae etiam connectendi formulae: *quo factum est*, *interiecto tempore*, (*dies erat decimus*, *quum*, *inter baec*, *dum haec in Graecia geruntur*, *at Hannibal*, cet. G.) Inprimis huc pertinet formula historicis fere propria: *ceterum fides eius rei penes auctores erit*: de qua CORTIVS *ad Sallust. p.* 497. *Formula propria historicorum*, *vbi ad praestationem scribere nolunt.* SENECA *de breuit. vit. c.* 14. *Neque semper pro signo verbositatis et neglectus rerum est habenda.* Vid. IO. CHRISTOPH. BECMANN. *Praecogn. mor. c.* 3. *Immo in re dubia, difficili, et per alios cognita, fere semper adhibetur.* PLIN. *Hist. nat.* *XXVIII*, 1. Quin immo externa quoque et barbaricos ritus indagabimus. Fides tamen auctores appellet. SENECA *nat. quaest. c.* 3. Aut quod historici faciunt, et ipse faciam. Illi quum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, vnam aliquam rem nolunt spondere, sed adiiciunt: *penes*

auctores

auctores fides erit. *Adde eundum de morte Claudii* c. I. PLIN. *lib. IX. epist.* 33. TACIT. *Germ.* c. 3. Haec CORTIVS. (Hunc quoque historicorum esse morem, vt, *numerum iniri non posse*, quum praelium aut cladem aliquam referant, affirment, obseruat PLIN. *epist.* IX, 16, I. G.) Quin et II. figuras sibi veluti proprias amant historici, in quibus haud postrema est *enallage infinitiui* pro imperfecto (vel quocumque tempore praeter futurum, G.) indicatiui, de qua SERV. *ad Virgil. Aeneid. II. v.* 683. *sq.* *Infinitus modus pro indicatiuo: et est* FIGVRA PROPRIA HISTORIOGRAPHORVM. Conf. CORT. *ad Sallust. p.* 42. *sq.* Vtuntur equidem etiam poëtae. Sed historiam esse proximam poësi, *et quodam modo carmen solutum*, obseruat QVINCTIL. *Instit. orat.* X, I. [Rationem, cur haec enallage propria sit historicorum et poëtarum, inuenire mihi videor hanc, quia carmina et historiae primum sunt et antiquissimum scripturae genus. Fuisse autem omnino tempus videtur, vbi praeter *infinitum modum* de verbis nihil fuerit in vsu, vt adeo nomen suum ipsa re tuitus sit, quod indicat, non significari certam aliquam personam aut tempus certum. Nimirum ab initio linguas non fuisse verbosas, sed inopes valde et compendiarias, hominesque satis habuisse animi sensa vtcumque explicare, vix potest dubitari. Docent nos hoc parui. Infans quum verba tentat et loqui incipit, in grammatica sua non agnoscit nisi infinitiuum, hic ei esse solet pro omnibus modis, temporibus, numerisque, hunc, prout opus habet, applicat personis, *ich trinken*, *du trinken*, cet. Hic infinitiuus illi instar omnium est, quae nos in verborum flexione solemus obseruare. Hoc itaque, quod enallagen aut ellipsin vocant grammatici, potius esse archaismus videtur. Et hae reliquiae consuetudinis antiquissimae, quae in linguis ab initio obtinuit, in plerisque, orienta-

 libus

libus inprimis, adhuc feruantur, vbi haec prifcae linguarum paupertatis veftigia admodum exftant frequenter. N.]

***) Formant ergo periodos hiftorici, fed breuiores. *Nihil eft enim in hiftoria*, CICERONE *tefte*, *pura et illuftri breuitate dulcius*. Diffufiores tamen aliquando funt NEPOS, LIVIVS, et, qui alias fatis preffe effe ftudet, TACITVS. Nonnumquam etiam incifim et membratim fcribunt, quoties vel rem celeriter geftam referunt, vel aliorum verba obliquo dicendi genere recenfent. (Scilicet amant alterna Camoenae etiam hiftoricae. In orationibus etiam periodos amant, directis quidem: itemque in iudiciis. G.)

****) *Perfpicuitas* virtus hiftorico quam maxime neceffaria. Vnde cauendus perturbatior verborum ordo, quem etiam in THVCYDIDE nonnulli reprehendunt. (In orationibus praefertim et iudiciis, quae viris fcribebat: nam vbi narrat, perfpicuus eft. G.) Perfpicuus maxime CORNELIVS NEPOS et IVL. CAESAR: obfcuriores SALLVSTIVS et TACITVS, quorum vterque THVCYDIDEM videtur imitatus.

†) *Grauitas*, vt iam fupra diximus, maxime decet hiftoricos pragmaticos. Et hinc eam virtutem miramur in POLYBIO, TACITO, THVANO, COMINAEO, (Pufendorfio, de rebus Friderici Wilhelmi, G.) et nonnullis aliis, qui pragmaticas dederunt hiftorias, et non modo euentus, fed et eorum cauffas, perfonarum charactéres, confilia, fimiliaque adcurate enarrant.

††) *Pulchritudinem*, quum in *dignitatem* et *venuftatem* fupra diftribuerimus, hic addendum eft, illam, quam hanc, hiftorico effe digniorem. Elegantiffimus eft LIVIVS, CVRTIVS potius venuftus videtur. Vbique enim adfectat fophifticum quoddam ac declamatorium dicendi genus. Nimius in defcriptionibus locorum, fluminum, fontium; nimius in confectandis fententiis, quae tamen

tamen historicum non decent, nisi statim ad hypothesin transferantur. De eo nemo aequiore Ioue iudicauit BERGERO *de naturali pulchrit. orat. p.* 373. 451. *seq.* 557. qui hic merito adhibendus in consilium. (Verbo declamator saepe nimis est magis, quam historicus ciuilis. G.)

†††) Abstinendum ergo ab (vehementibus G.) increpationibus hominum, quippe quae ad declamatores pertinent. Historici non est, vel in homines inuehi, vel eorum virtutes collaudare, sed res gestas, procul habito odio aut amore, narrare. Ineptus ergo VELLEIVS PATERCVLVS, qui vbique immiscet panegyricos: ineptus etiam FLORVS, qui nonnumquam fasces et secures in viros grauissimos expedit. (Iudicium tamen de hominibus et eorum factis interponere solent THVCYDIDES, SALLVSTIVS, LIVIVS, et vt quisque optimis est similior. G.)

††††) Omnes figurae, quae adfectibus mouendis inuentae sunt, historicum dedecent. (Nimirum in quantum est historicus, neque orationes virorum clarorum stilo suo effingit, vbi suos vnicuique affectus tribuere virtutis et artis est. G.) Vnde nec laudem in historia merentur interrogationes, exclamationes, et quae sunt huius generis aliae. Frigidum ergo est, quod FLORVS saepe exclamationes narrationibus, quasi per parenthesin, interserit. Veluti *lib. I. cap.* 3. *Sic, (rarum alias decus!) vnius manu parta victoria est.* Et *cap.* 7. *Eminentia forte papauerum capita virgula excutiens, quum per hoc principes interficiendos esse intelligi vellet, (quae superbia!) sic respondit.* Paucis interiectis: *cedentibus ceteris diis (mira res dictu!) restitere Iuuentas et Terminus.* Talia frequentissima sunt apud FLORVM. Veluti *lib. I,* 10. *Immane dictu! I,* 11. *Nouum et insigne commentum!* Item, *quis credat? proh pudor! fidem numinum! quanta velocitate!* Frequentissimae quoque apud eum sunt interrogationes.

Exemplo esse poterit *cap.* 8. *lib. I.* totum paene interrogationibus compositum. Talia etiam nonnulli notant in CVRTIO, cuius prolixa exclamatio exstat *lib. III. cap.* 16. §. 10.

†††††) Nihil frigidius est hyperbole, maxime in historia. Hanc quoque in FLORO supra aliquoties notauimus. Sed nec CVRTIVS ab hoc vitio abhorret. Quis quaeso feret historicum referentem: Alexandrum, in Aegyptum profectum, extra terminos solis errasse? (Sermo est de Aethiopia. *Termini* solis sunt tropici. *Extra* est relatiuum, vt dextra et sinistra. Voluit dicere, *vltra* tropicum cancri. Item extra consuetas Romae et Graeciae vias. G.) Et tamen ita loquitur CVRT. *IV*, 83. male imitatus VIRGILIVM *Aen. VI. v.* 795.

- - iacet extra sidera tellus
Extra anni solisque vias.

(Intellige extremas. Multo verius dixissent intra. G.) Poëtica haec sunt, in historico non toleranda, qualia tamen plura occurunt apud CVRTIVM. Eamdem dicam FLORO scribit BERGERVS *ibid. p.* 452. *Florus, nulla ingenii verecundia, cogitationum sequutus impetum, superiores audacia transferendi vicit, cum ipsisque certauit poëtis, dignus profecto, quem multa frigide, multa putide, multa sine mente sana loquutum increpitaret grauiret et incusaret Io. Georgius Graeuius, sinceri vir iudicii, vt tandem aliquando multi, qui commendant acumen illius venustatemque, discerent, res gestas Romanorum capitulatim expositas, illinc esse considerandas, non stilum imitatione tam praua effingendum.*

LVIII.

Stilus dialogicus. Stilus DIALOGICVS familiares amicorum sermones imitatur. (Sed nempe amici illi et familiares sunt diuersorum

rum generum. G.) Vnde facile adparet, eum esse tenuem *), Rhodium **), moratum ***), et nonnumquam iocosum ac vrbanum ****). Quare non temere imitandi PLATO et CICERO †), sed e Graecis XENOPHON ††), et LVCIANVS †††), e Latinis veteribus comici, et in his maxime TERENTIVS ††††), e recentioribus ERASMVS, cuius colloquiis nihil potest reperiri vrbanius †††††).

(Dialogorum auctores celebres recensentur infra II, 4, I. G.)

*) Praecepta de stilo διαλογικῷ haud poenitenda suppeditauit DEMETR. PHALER. *de eloquut.* 231. *sqq.* Nos veluti fundamenti loco ponimus, dialogos imitari familiares amicorum confabulationes. Vnde facile adparet, I. stilum dialogicum *tenuem* esse debere. Nemo sane in colloquiis cothurno incedit. Attamen quum et stilus tenuis nonnumquam subtilior, nonnumquam elegantior acutiorque sit: ratio habenda est personarum. Vnde PLAVTVS omnes quidem comoedias suas tenuiter scripsit, sed aliam tamen orationis ideam heris, aliam filiis familias, aliam militi glorioso, aliam meretricibus, aliam denique seruis, lenonibus, parasitis, tribuit. (Non semper hanc rationem sequutus est Plautus; risum scilicet quaerit vndique. G.) Idem obseruare nos decet in dialogis, et adcurate, quantum video, id obseruauit ERASMVS. Attamen et mediocrem aliquando esse posse dialogorum elaboratiorum stilum, supra §. 48. obseruauimus. Tales sane sunt dialogi quidem CICERONIS et omnes PLATONIS, quum contra XENOPHON et AESCHINES humi fere repant. (Certe ciuili

quodam et quotidiano genere dicendi vtantur. Nempe apud hos Socrates suos familiares quam familiarissime de vita communi et virtute interrogando et explorando docet. Apud PLATONEM idem Socrates sophistas irretit, et confundit, abditam rerum naturam explicat, etc. G.) Multum interest, quas personas quis loquentes inducat, et qua de re inter se sermocinatae esse fingantur.

**) *Atticum* dicendi genus paullo est ingeniosius, *Asiaticum* operosius, quam vt dialogos deceat. (Interim ad istius formam compositi sunt Lucianei quidam et Fontenellii omnes. G.) Quum ergo in colloquiis familiaribus non praemeditari, sed ex tempore sermones caedere soleamus: consequens est, vt II. stilus *Rhodius* quam maxime deceat dialogos. Hinc maiore cum voluptate legimus colloquia ERASMI et LVCIANI, quam CICERONIS, qui aliquando vix etiam in dialogis ab Asiatica illa vbertate abstinet. (Non a stilo est, quod ERASMI et LVCIANI colloquia praeferuntur TVLLIANIS: sed ab argumento, quod varium et saepe nugax est apud illos, et pro personarum dignitate aut leuitate tractatum: apud hunc graue, philosophicum aut rhetoricum, ipsum quoque grauiter, vti decebat, explicatum. Vtrique praeclare rem gessere. Sed plerique lectores iocos magis amant et nugas, quam seria. G.)

***) Hinc in dialogis vbique debent elucere colloquentium *amor*, *modestia*, *veracitas*. (Quin mores, quos tribuit colloquentibus historia, vel qui conueniunt conditioni et characteri personarum fictarum: qui possunt esse adulatores, importuni, latrones etc. G.) Maxime e comicis notandae sunt formulae, quibus in familiari colloquio se inuicem excipiebant amici. Quemadmodum enim hodie nobis familiares sunt formulae salutandi, bene precandi, petendi, cet. ita

nec

nec Romanis illae defuerunt. Nos ſpecimen huius rei daturi, vel ex vnica TERENTII *Andriae* quasdam huius generis decerpemus. *Act. I. ſc.* 1. *Dictum puta: nempe vt*, id eſt, intelligo, quid velis, nempe iubes, vt. *Quin tu vno verbo dic, quod me velis. Heus, puer, dic ſodes. O dictum bene! beaſti. Quam timeo, quorſum euadas? Sat eſt, curabo. Act. II*, 1. *Nunc te per amicitiam et per amorem obſecro. Reddidiſti animum. Act. II*, 2. *Me vide*, id eſt, fide mea promitto. *Act. II. ſcen.* 5. *Neque iſtic, neque alibi, tibi vſquam erit in me mora. Facis, vt te decet. Act. III. ſc.* 3. *Ah ne me obſecra, quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat. Merito te ſemper maximi feci. Act. III*, 4. *Hem numnam periimus? Act. IV*, 4. *Hem praediceres.* Tales formulae in dialogis incredibilem venuſtatem habent, ſi commode adhibeantur. (Sed non recte diſcuntur, niſi ex tota ſerie orationis. Hinc multae ſtili ineptiae, quod ex phraſeologiis et lexicis quidam ſapiunt. Inde non tantus vſus eſt Freyerianorum e Terentio et Plauto colloquiorum. Poteſt vero etiam tamquam exemplum venuſtae humanitatis laudari ſuauiſſimus locus *Hec.* V, 4, 16.

P. O Bacchis, o mea Bacchis, ſeruatrix mea!
B. Bene factum, et voluſe eſt. P. Factis, vt credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venuſtatem obtines.
Vt voluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocumque adueneris,
Semper ſit. B. At tu ecaſtor morem antiquum atque ingenium obtines,
Vt vnus omnium homo te viuat numquam quisquam blandior. (G.)

****) Genus hoc dicendi iocoſum et vrbanum, dici non poteſt, quanta voluptate legentes aeque, ac audientes adficiat. Vnde et veteribus eiusmodi facetiae ſales dicuntur, eo, quod non

minus sermonem, quum sal cibos, condiunt. Quamuis vero natura hic vtramque faciat paginam, nihilque sit frigidius iocis, inuita Minerua excogitatis: plures tamen fuerunt, qui totam artem iocandi praeceptis quibusdam includere ausi sunt. Exstant IAC. MASENII *Argutiae familiares.* Exstat etiam VAVASSORIS politissimus *de dictione ludicra* libellus, quo tamen maxime comicam illam et scurrilem linguas corrumpendi licentiam, quam Galli vocant *burlesque*, exagitat. (Et per hanc occasionem, quidquid apud optimos scriptores Graecos et Latinos iocose dictum est, percurrit, atque ex alio genere, non ex illa orationis corruptela petitum ostendit. G.) Sed reliquis omnibus hac in re praeferendus CICERO *de orat. II,* 58. *et ad diuers. lib. VII. epist.* 32. etiam *lib. I. Offic. cap.* 29. [qui ipse maximus fuit iocandi artifex. *Epist.* IX. 16. 7. N.] et MACROB. *Saturn. II,* 2. *et* 3. quibus nemo curiosius iocandi fontes indagauit. (Copiosissimus antiquorum est QVINCTILIANVS VI, 3. G.) Vnde digna CICERONIS commentatio visa est elegantissimo PASSERATIO, quam libro suo *de ridiculis* praeclaro commentario illustraret. (*Apud Rob. Stephan* cIↃIↃxcIV. 8. Est etiam inter ADR. TVRNEBI *opera* CICERONIS *locus, in quo tractantur ioci, explicatus, p.* 202-218 edit. *Argentor. fol.* G.) Nos horum ductu praecipuos hic iocandi modos trademus. Ridiculum vel in *verbis* est, vel in ipsa *re* seu *sententia*. Primus *verborum* locus est

I. *Ambiguitas.* Sic olim de seruo iocatus est Nero, *solum esse, cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occlusum.* CIC. *l. c.* 56. Talis etiam est PLAVTI iocus *in Poenul. I,* 1. *v.* 22.

Quin si feriri te video, extemplo dolet.

(tibi scilicet, non mihi. G.) Mater M. Bruti quum pretiosum aere paruo fundum abstulisset a Caesare, subjiciente hastae bona ciuium: non

effugit

effugit tale dictum Ciceronis: *equidem quo melius emtum sciatis, comparauit Seruilia hunc fundum, Tertia deducta.* Tertia vero erat Seruiliae filia, in quam aeque, ac in matrem lasciuiebat Caesar. MACROB. *Saturn. II*, 2. [Breuius et argutius Sueton. *Iul.* 50. sic: *Quo melius emtum sciatis, Tertia deducta est.* Ambiguitas vero non solum est in *tertia*, sc. parte, sed etiam in *deducendi* verbo, quod amori non minus, quam minuendae summae proprium est. Huc quoque pertinet *ius Verrinum*, cuius Cic. *in Verr.* I, 46. fin. meminit, quod tamen ipse perfacete dictum negat. N.]

II. *Verbi pronunciatio* vel *παράγραμμα*, quando vocabulum deprauatur. Quodam dicente: *eamus deambulatum*, alter respondit: *quid opus est de?* Cui ille, *immo vero*, inquit, *quid opus est te?* CIC. *de orat. II*, 63. (Vid. QVINCTIL. 6, 3, 53. et quae collegit FABRIC. Bibl. Graec. I, 29, 8. p. 171. sq. Sic Stilpo apud DIOG. LAERT. 2, 118. videns Cratetem frigore rigidum, eum alloquitur: Ω Κράτης, δοκεῖς μοι χρείαν ἔχειν ἱματίου, καὶ νοῦ· sed vltimas duas voces ita pronunciabat, tamquam vnum esset verbum, *secundus* nimirum *casus* ab *καινός*. G.)

III. *Interpretatio nominis.* CIC. *pro Sext Rosc.* *cap.* 43. *Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogoni.*

IV. *Testimonium*, *prouerbia*, *sententiae* auctorum commode adhibita. Antonius, quum testis a se profectam pecuniam diceret, et hic haberet filium delicatiorem et prodigum, peropportune vsurpauit illa comici:

Sentin' senem esse tactum triginta minis?

CIC. *de Orat. II*, 64. Post Mutinensem fugam interrogatus Furius Albinus: *quid ageret Antonius?* respondit: *Quod canis in Aegypto*, BIBIT *et* FVGIT. MACROB. *Saturn. II*, 2. (Ita Lucianus Homeri versibus abutitur. Plutarchus etiam elegan-

eleganter, ſed modeſtius: noſtri homines ſacra ſcriptura et canticis, ſed impie. G.)

V. *Reſponſio* ad verbum, non ad ſententiam. Quaerente cenſore Catone: *ex tui animi ſententia tu vxorem habes? Non hercle*, inquit L. Porcius Naſica, *ex animi mei ſententia.* CIC. *de Orat. II*, 65. Sic et Antiocho oſtentanti exercitum, auro et argento fulgentem, interrogantique: *putasne, ſatis eſſe Romanis baec omnia?* reſpondit Hannibal: *plane ſatis eſſe credo Romanis baec, etſi auariſſimi ſunt.* MACROB. *Saturn. II*, 2. [Cum poſt Pharſalicum praelium, bono eſſe animo hortaretur Nonius, ſeptem enim aquilas ſupereſſe; *Recte*, dixit Cicero, *bortareris, ſi nobis cum graculis bellum eſſet.* PLVT. *Apopbth.* p. 205. d. vbi ioci Ciceroniani plures. N.]

VI. *Immutatio verborum*, quum immutatis verbis ſententiam retinemus. *Ruſca*, quum legem ferret annalem, diſſuaſor M. Seruilius: *dic mihi*, inquit, *M. Pinari, num, ſi contra te dixero, mihi maledicturus es, vt ceteris? Vt ſementem feceris, ita metes*, inquit. CIC. *de Orat. II*, 66. (Nempe non ſtatim ſentitur reſponderi ad quaeſtionem. G)

VII. *Translatio*, quum metaphora habet inſignem aliquem iocum. (Atqui de *metaphora* hic ſermo non eſt, ſed de ea, quae *metalepſis* ſ. *transſumtio* dicitur QVINCTILIANO 6, 3, 52. vbi ponit exemplum, *Heminarium* dictum, quod alias *Congiarium* vocatur, ad exiguitatem illius et malignitatem declarandam. G.) Corinthiis, Scipioni promittentibus ſtatuam eo loco, vbi reliquorum eſſent imperatorum: reſpondit Scipio: *turmales mihi diſplicent.* IDEM *ibid.* (Scilicet in his Tullii inflexio quaedam eſt et quaſi corruptio, vt *turmales* ſtatuae ſint ad imitationem *equeſtrium.* G.)

VIII. *Relatio contrariorum* vel *retorſio.* Dicente Libone: *Quando tandem, Galba, de triclinio*

clinio tuo exibis? Quum tu, inquit, *de cubiculo alieno.*

Et hi quidem verborum ioci: sequuntur *rerum* vel *sententiarum*. Tales sunt:

I. *Festiua narratio.* Talis narratiuncula Crassi de Memmio, lacertum Largii deuorante, exstat apud CIC. *de Orat. II*, 59. (De L. Gellio, qui conuocauit philosophos ad lites dirimendas. CIC. *Leg.* I, 20. de Canio, hortos emente, ID. *Offic.* III, 14. Huc etiam faciunt narrationes apologorum; e. g. vulpes, suasor caudae deponendae, AESOP. *fab.* 7. etc. G.)

II. *Collatio.* Sic CICERO pater Romanos homines similes aiebat esse Syrorum venalium: vt quisque optime Graece sciret, ita esse nequissimum. CIC. *de Orat. II*, 68. Augustus, quum ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum, modo retraheret: *Putas*, inquit, *te assem elephanto dare?* MACROB. *Saturn. II*, 4. [Referunt quoque Suet. 53. et Quinct. VI. 3. 59. N.]

III. *Amplificatio incredibilis.* Scipio, ad Numantiam stomachatus cum Metello, dixisse dicitur: *si quintum pareret mater eius, asinum fuisse parituram.* CIC. *de Orat. II*, 66.

IV. *Arguta significatio*, quum rem obscuram callide et argute significamus. Quum C. Fabricio P. Cornelius, homo furax et auarus, sed egregie fortis, gratias ageret, quod se consulem inimicus fecisset: *Nihil est*, inquit, *quod mihi gratias agas, si malui compilari, quam venire.* CIC. *de Orat. II*, 66. Publius Mucium, inprimis maleuolum, quum vidisset solito tristiorem: *Aut Mucio*, inquit, *nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni.* MACROB. *Saturn. II*, 2. Faustus, Sullae filius, quum soror eius eodem tempore duos moechos haberet, Fuluium, fullonis filium, et Pompeium Maculam: *Miror*, inquit, *sororem meam habere maculam, quum fullonem habeat.*

V. *Ironia*

V. *Ironia* vel *vrbana dissimulatio.* Scaeuola Septumuleio, cui pro Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, vt se in Asiam praefectum duceret: *Quid tibi vis*, inquit, *insane? Tanta malorum est multitudo ciuium, vt tibi ego hoc confirmem, si Romae manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum.* CIC. *de Orat. II*, 67. Quum Vettius monimentum patris exarasset: ait Augustus: *Hoc est vere monimentum patris colere.* MACROB. *Saturn. II*, 4. (Haec potius Amphibolia. G.)

VI. *In re inhonesta verbum rei honestae.* Africanus censor, tribu mouens centurionem, qui in pugna non adfuerat, quum diceret, *se custodiae caussa in castris mansisse*, quaereretque, *cur ab eo notaretur? Non amo*, inquit, *nimium diligentes.* CIC. *l. c.*

VII. *Contra voluntatem responsio.* Quum, Tarento amisso, arcem tamen Liuius retinuisset, multaque ex eo praelia praeclara fecisset, et aliquot post annos Fabius Maximus id oppidum recepisset, rogaretque eum Liuius, vt meminisset, opera sua se Tarentum recepisse: *Quidni*, inquit, *meminerim? Numquam enim recepissem, nisi tu perdidisses.* CIC. *l. c.*

VIII. *Falsa intellectio.* Quaesitus non nemo: *Qualis videtur tibi in adulterio deprehensus? Tardus*, inquit. CIC. *l. c.* Quaestio erat de crimine, respondens minus se intelligere simulabat, de quo quaereretur, et respondit de homine. Non minus facete Augustus, quum multi, a Seuero Cassio accusati, absoluerentur, et architectus fori Augusti exspectationem operis diu traheret, ita iocatus fertur: *Vellem, Cassius et meum forum accuset*, vt demum absoluatur. MACROB. *Saturn. II*, 4.

IX. *Falsa responsio.* (Quin attemperata interrogationi et eadem mordax. G.) Opimius, qui adolescens male audiuerat, ad Aegilium, qui mollis

mollis videbatur, nec tamen erat: *quid tu, Aegilia mea; quando ad me venis cum tua colu et lana.* Cui hic: *non pol*, inquit, *audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.* CIC. *de Orat. II*, 68.

X. *Abscondita ridiculi suspicio.* Catulus oratori cuidam malo, roganti, videreturne misericordiam mouisse? *Ac magnam quidem*, inquit, *neminem enim puto esse tam durum, cui non miseranda tua visa sit oratio.* ID. *l. c.* 69. (Non valde absconditum hoc est. Referam potius ad n. 7. et pro illo hic ponam ex eodem CICERONIS loco, dictum istud ei, cuius vxor se de ficu suspenderat: *Amabo te, da mihi ex ista arbore, quos seram, surculos.* G.)

XI. *Morositas et lenitas.* Socrates, colapho percussus a petulante iuuene: *Video*, inquit, *mihi inposterum cum galea incedendum.* (Alia exempla CIC. *l. l.* affert, Catonis alterum, alterum ex Naeuio. G.)

XII. *Salsa stultitiae reprehensio.* Siculus, cui Scipio praetor patronum dabat hospitem, hominem nobilem, sed stultissimum: *quaeso*, inquit, *praetor, aduersario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis.* CIC. *de Orat. II*, 69. Nomenclatori suo, obliuioso admodum, dicenti: *numquid ad forum mandas?* Augustus respondit: *Accipe commendatitias, quia illic neminem nosti.* MACROB. *Sat. II*, 4.

XIII. *Coniecturalis explanatio.* Quum Scaurus accusaret Rutilium ambitus, postquam ipse consul erat factus, ille repulsam tulerat, et in eius tabulis ostenderet litteras A. F. P. R. idque diceret esse: *Actum fide P. Rutilii;* Rutilius autem: *ante factum, post relatum.* C. Caninius, eques Rom. quum Rufo adesset, exclamat: neutrum illis litteris declarari: *Quid ergo?* inquit Scaurus. *Aemilius fecit, plectitur Rutilius.* IDEM *ibid.*

XIV. *Discrepantia*, seu ignoratio elenchi. *Quid huic abest, nisi res et virtus?* CIC. *de Orat. II*, 70.

XV. *Familiaris reprehensio vel admonitio.* Patrono malo, quum vocem in dicendo obtudisset, suasit Granius, vt mulsum frigidum biberet, simulac domum redisset: *Perdam*, inquit, *vocem, si id fecero: Melius est*, inquit, *quam reum.* CIC. *de Orat. II*, 70.

XVI. *Dictum consentaneum*, id est, rei vel personae conueniens. Scaurus, bonorum possessionem contra tabulas nactus, Bestiae caussam itaque patronus agebat. Funus, quum duceretur, accusator Memmius: *Vide*, inquit, *Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor.* CIC. *l. c.*

XVII. Ἀπροσδόκητον, *contra exspectationem responsio.* Scipio, quum ei M. Flaccus P. Mucium iudicem tulisset: *eiero*, inquit, *iniquus est.* Quum esset admurmuratum: *Ah*, inquit, *P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus.* CIC. *l. c.* Seruius Geminus, videns deformes L. Mallii, optimi pictoris, filios: *non similiter*, inquit, *Malli, pingis et fingis.* Cui Mallius: *in tenebris enim fingo*, inquit, *luce pingo.* MACROB. *Saturn. II*, 2.

XVIII. *Votum rei impossibilis.* M. Lepidus, quum, ceteris in campo exercentibus, in herba ipse recubuisset: *Vellem hoc esset*, inquit, *laborare.* CIC. *l. c.* 71.

XIX. *Lenta et tarda responsio.* (Minime vero *tarda*, sed *frigida* et sine affectu, qui tamen expectabatur, prolata. *Lentus* est tardus ad irascendum. G.) Exemplum est apud CIC. *de Orat. II*, 71.

Atque hi quidem sunt praecipui loci ac fontes vrbanae ac iocosae dictionis, a CICERONE ostensi. Nescio tamen, cur CICERO omiserit ἐναντιοφανὲς, praecipuum iocorum et facetiarum fontem, quando duae res iunguntur, quae consistere

ſiſtere non poſſe videntur. Huc pertinent ioci CICERONIS: *Frater meus dimidius maior eſt, quam totus. Hoc conſequutus eſt Reuilius, vt quaereretur, quibus conſulibus conſul fuerit.* MACROB. *Saturn. II*, 3. vbi et ſimilem iocum refert Laberii, qui quum, ſedile quaerens, ex CICERONE audiuiſſet: *recepiſſem te, niſi anguſte ſederem*, reſpondit: *mirum, ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere.* [Egregie vero ſtolidus ſit, qui putet, ſe hinc iocari aut acute cogitare vel reſpondere poſſe diſcere. Ingenium hic ſolum valet, quod deinde alitur lectione bonorum librorum, quales praeter laudatos iam, Apophthegmatum, ſunt collectiones, quorum bona pars ſunt ioci. Ad hoc faciunt ex antiquis Plutarchi, ex recentioribus Eraſmi libri hoc inſcripti nomine. Diogenes quoque Laërtius diligens eſt in recenſendis philoſophorum dictis acutis, quae excerpta et Plutarchianis ſubiuncta ſeparatim edidit Henr. Stephanus *Gr. et Lat.* 1568. 12. Tales etiam ſunt Zincgrefii, Bonhurſii, aliorumque cogitationes ingenioſae. N.] Cauendum tamen, ne ioci fiant illiberales. Tales ſunt I. cum iniuria coniuncti, II. profani, veluti ſi Scripturae locis abutaris, III. cum imitatione geſtuum et deprauatione oris coniuncti, IV. obſceni, V. parum ingenioſi, et ſola ſtultitia mouentes riſum, VI. epiſodia et loquutiones nullius ſenſus. (Sunt vero etiam ἐπεισόδια ſana et pulchra. G.). Sic virum grauem non decet iocus PLAVT. *Capt. prol. v.* 1. *ſq.*

Hos, quos videtis ſtare heic captiuos duos,
Illi, qui adſtant, ii ſtant hic ambo, non ſedent,
Vos vos mihi teſtes eſtis, me verum loqui.

Riſum enim haec mouent, non quia ingenioſa, ſed quia nullius ſenſus ſunt. Inprimis hoc dicendi genere delectatus eſt ex Graecis EPICHARMVS, ex Latinis PLAVTVS, quem ideo *ad exemplum*

emplum Siculi properare Epicharmi, dixit HORATIVS, [Ep. II, 1. 58. N.] Talia in vtroque obseruauit MVRET. *Var. lect. XIV*, 5. veluti illud EPICHARMI:

Τόκα μὲν πὰρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ πὰρ κείνοις ἐγών.

Nec non iocos PLAVTI: *Quoi homini di sunt propitii, ei non esse iratos puto.* item: *Quanta mea sapientia est, e malis multis, malum, quod minimum est, id minimum est malum.* At ne CICERO quidem eo ioco abstinuit, in illis *ad Atticum*: *Noli putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia, nihil enim habeo aliud, quod dicam.* (Eleganter vero simulat CICERO, se voluisse caussam aliam fingere: quum autem nulla occurreret, tum demum fateri veram. Vt etiam alias mutat sententiam, v. g. ad Curionem, *epist.* II, 3. ad Lucceium V, 12. ad Catonem XV, 4. G.) VII. Deprauatio linguarum, quam *burlesque* vocant Galli. (Cui oppositus est FR. VAVASSORIS liber *de dictione ludicra*. Talia sunt quoque Macaronica; sermonis illud genus, quod affingunt Gallis, Germanice male loquentibus, et sua verba miscentibus nostris; cantica similia illi, *In dulci iubilo*, soli aetati condonanda. Faciebant etiam talia epitaphia etc. G.) v. g. illa MOLIERII: *Bene bene respondere, dignus, dignus est intrare in nostro docto corpore.* In scena haec plausum referunt: in vita ciuili minime. Vnde et PLAVTI illa ludicra sunt in *Pseud. II*, 2.

PS. Sed quid est tibi nomen? H. Harpax. PS. apage te, Harpax, haud places,
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.

Vbi quidem *harpax facere* est dictio ludicra. Et *Curcul. III.*

\- - - *L. Quis tu homo es?*
C. Libertus illius, quem omnes Summanum vocant.
L. Summa-

L. Sumane, salue, qui Sumanus? fac, sciam.
C. Quia vestimenta, vbi obdormiui, ebrius,
Sumano: ob eam rem me omnes Sumanum
vocant.

Vestimenta sumano. Denuo est ludicrum.

†) PLATONIS enim dialogi non seruant dictionis familiaris ideam, sed oratione conscripti sunt iusto grandiore, adeo, vt a poëmate minus distent, quam comicorum fabula. Vid. LAERT. *III*, 38. THEMIST. *orat. p.* 319. *edit. Harduin.* Idem de CICERONIS dialogis sentiendum est, tanto quippe artificio scriptis, vt probabile haud sit, hoc modo inter se colloquutas esse eas, quas inducit, personas. Simpliciores tamen sunt eius *Cato Maior et Laelius*, quos ego Xenophonteos vocare soleo, quum reliqui Platonis vbertatem imitentur.

(Nihil PLATONIS dialogis suauius in exordiis, et vbi familiaris sermonis aliquid interponitur. Alia res, vbi tractantur sublimia digno nimirum illis genere orationis. Idem de CICERONIANIS dicendum. Sunt omni genere leporis et venustae vrbanitatis referti in prooemiis, et quoties ab argumento aliquantum ad familiarem consuetudinem deflectunt, vt appareat, non defuisse neque PLATONI neque TVLLIO venustatem: sed illos intempestiue ea vti noluisse. G.)

††) Dictio XENOPHONTIS melle dulcior est, adeo, vt *apis Attica* diceretur. Vid. MENAG. *ad Laërt. p.* 103. (Variat lectio, in aliis est *μῦσα*, in aliis *μέλιττα*. Menagius probat illud. G.) [Μέλιττα vocatur apud Suid. N.] Atqui dulcis et simplex stilus quam maxime conuenit dialogis.

†††) LVCIANVS, quantum ab obscuro atque adfectato dicendi genere abhorruerit, vel solus eius docet dialogus λεξιφάνης, *Tom. I. opp. p.* 819. Et hinc ipse, si quis alius perspicuitatem ac elegantem simplicitatem sectatur, adeoque stilum

 διαλε-

διαλογικὸν (eiusque varietatem, G.) praeclare exprimit.

††††) TERENTII stilus castus, purus, tersus ac plane vrbanus est. Iocatur etiam, sed multo, quam PLAVTVS, liberalius. Mores praeterea atque adfectus hominum adcuratissime exprimit, vt mea quidem sententia nullus ex antiquitate exstet auctor, qui familiaris stili suauitatem felicius expresserit.

†††††) Sunt equidem, qui compositionem adcuratiorem in ERASMO desiderant: sed hi nimis delicati videntur. Festiuus sane est, vrbanus, et tersus, ac ridendo, vt ait HORATIVS *epist. I, 2.*

- - quid sit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo et Crantore, dicit.

LIX.

Stilus oratorius. De stilo ORATORIO tanto breuius agendum: quanto minus ille a reliquis omnibus dicendi formis abstinet. Omnia sibi (pro hominum, locorum, temporum conditione, G.) permittunt oratores: modo magnifice, modo mediocriter dicunt. Iam Asiaticam copiam, iam Rhodiam Atticamque frugalitatem amant. Modo ideam moratam in exordiis, modo perspicuam in narrationibus, modo grauem in tractatione, modo in confutatione concitatam exprimunt. Figuris praeterea vtuntur omnibus, quae vel ad dignitatem orationi conciliandam, vel ad ciendos adfectus sunt comparatae. Vt paucis dicam, non placere tantum,

verum

verum etiam admirationi esse cupiunt oratores *).

*) Conferri praecipue meretur SCHEFFERVS *de stilo, illiusque exercit. II, 7.*

LX.

Ab oratorio stilo non multum discrepat POLITICVS siue CIVILIS, nisi quod is Atticam breuitatem, nec non acumen et grauitatem magis amare videtur *). Elucet praecipue ciuilis ista dicendi ratio ex orationibus magnorum atque excellentium virorum, quales passim historiis suis inseruerunt LIVIVS, TACITVS, CVRTIVS, aliique annalium (historiarum G.) scriptores **). *Stilus politicus et ciuilis.*

[Περὶ πολιτικοῦ λόγου liber est Aelii Aristidis aliquoties iam laudatus, sed ibi *dictio politica* latius patet, et simul complectitur genus dicendi forense, ac generatim omne id, vbi lacertos exerit suos, et robur ostendit eloquentia et quidem coram populo in re seria. Vno verbo, opponitur declamationibus et eloquentiae vmbraticae. N.]

*) Talis est oratio Alexandri M. vere ciuilis apud CVRTIVM *IV*, I. *Et ego pecuniam, quam gloriam, mallem, si Parmenio essem. Nunc, Alexander, de paupertate securus sum, et, me non mercatorem memini esse, sed regem. Nihil quidem habeo venale, sed fortunam vtique meam non vendo. Captiuos, si placet, reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remittemus.*

**) Disputant quidam, an deceat, integras orationes inserere historiae. Negat FR. PATRICIVS; at adfirmat GER. IO. VOSSIVS *de arte histor. 20. et 21.* cui procul dubio elegantia harum orationum imposuit. Nam nulla ratio est, qua

possit homini veritatis amanti persuaderi, in hac re licere historicis, mentiri. (At fingere, non semper est, mentiri. Duplex dos est historiae, I. ostendere, quid factum sit, II. sapientiores reddere, qui legunt, ac meliores. Si non ad priorem, certe ad alteram pertinent id genus orationes. Porro vel ideo non mentiuntur historici, quum eiusmodi orationes referunt, quia non temere dicunt, *his verbis aliquem vsum*, sed *loquutum in hanc sententiam*. Porro prudens historicus caussas rerum, consiliaque intexit his orationibus, quo nomine etiam ad priorem illam virtutem referuntur. Ceterum quum hodie non temere vtantur orationibus rerum publicarum rectores, etiam illius rei rationem habet prudens historicus. G.) Et certissimum tamen est, Romulum numquam concionatum esse iis verbis, quae ei tribuit initio operis DIONYSIVS HALICARNASSEVS. Ceterum illud verissimum est, vel ideo magni aestimandas esse eiusmodi orationes, quod veram dictionis ciuilis ideam nobis ob oculos ponunt.

LXI.

Stilus epistolicus. Stilus EPISTOLICVS non est διαλογικῷ similis *), sed sermone quotidiano paullo adcuratior, dictione vero elaborata remissior, et, vt DEMETR. PHALEREVS *de eloquut. n.* 244. monet, ex tenui et venusto mixtus. Vbique etiam elucere debet τὸ ἠθικὸν **), id est, *genus dicendi moratum*. Neque tamen vno eodemque filo contexendae omnes epistolae. Iocosae enim et familiares quotidianis conscribuntur verbis ***); hortatoriae, expostulatoriae, et huius generis aliae concitatum ****); commendatitiae et petitoriae

riae mediocrem *****); ciuiles denique aut ad viros magnos exaratae grauem ſtilum exigunt ******).

(De ſtilo epiſtolarum nihil in vniuerſum poteſt pronunciari, ſed ad perſonas atque argumentum referenda ſunt omnia. Praecepta auctoris ad familiares praeſertim pertinent. G.)

*) Exiſtimauit hoc ARTEMON, qui ARISTOTELIS epiſtolas exſcripſit. Verum illum refellit DEMETR. PHALER. *de eloquut. n.* 232. *Dialogus enim*, inquit, *imitatur ex tempore loquentes: epiſtola autem ſcribitur, et alteri veluti dono mittitur.*

**) Eſt haec dicendi idea adeo neceſſaria, vt, ſi abſit, epiſtola eſſe deſinat. Hinc, qui de rebus grauiſſimis ſubtiliter diſputant, ſcribunt quidem, verum non epiſtolas, ſed tractatus vel diſſertationes, quibus τὸ χαίρειν praemiſſum eſt, vt ait DEMETR. PHAL. *n.* 236. *et* 240. (Quidni? Si non licet coram de illis agere, cur non per epiſtolam? Hoc faciebant veteres totis libris: vt Cicero in officiis: dedicationes ipſis fuerunt libris praetexte: in mediis libris et fine alloquuntur amicos. Salmaſii epiſtola ad A. Colvium de caeſarie virorum et mulierum coma, Lugd. Bat. 1644. habet paginas 740. 8. G.) Hinc facile patet, longiſſime ab epiſtolico dicendi charactere abeſſe SENECAE epiſtolas, in quibus nullum morati ſtili veſtigium occurrit. Vnde, ne quidem epiſtolas has eſſe, ſed locos communes, et variarum diſputationum rhapſodias, nonnulli arbitrantur. Vid. MORHOF. *Polyb. I,* 1. 23. 22. *p.* 300. (Sunt tamen multa in principiis praeſertim et in concluſionibus, vbi de ſuo amore, et ſimilibus familiarium epiſtolarum argumentis agit. G.)

***) Hanc legem ipſe ſibi dixit CICERO *ad diuerſ. lib. IX. epiſt.* 21. §. 2. Vnde in epiſtolis familiaribus non probatur nimia atque anxia ſcribendi cura. Certe non temere iudicauit SCIOP-

PIVS, epiſtolas MANVTII, quamuis puras ac elegantes, vix ea eſſe gratia, vt hominem, niſi valde otioſum, ad iteratam lectionem inuitent. Quod non aliunde eſſe duxerim, quam a ſuperſtitioſa ſcribendi cura, quae tanta fuit in MANVTIO, vt ſaepe menſes aliquot vni epiſtolae impendiſſe dicatur. MORHOF. *Polyhiſt. I*, 1. 23. 57. *p.* 307. (Deprehenſa ſunt autographa diſtantibus multum verſibus. G.)

****) Exemplo eſſe poſſunt CICERONIS *epiſtolae ad Appium Pulchrum*, inprimis *ad diuerſ. lib. III. epiſt.* 7.

*****) Tales ſunt pleraeque epiſtolae CICERONIS ad viros grauiores (vel ad S. P. Q. R. vt *libro XV.* G.) ſcriptae. Praeclare quoque hoc dicendi genus exprimunt. M. ANT. MVRETVS, AON. PALEARIVS, IAN. NIC. ERYTHRAEVS, et pauci alii.

******) Has epiſtolas paullo elatiores eſſe iubet DEMETR. PHAL. *de eloquut. n.* 243. Nos non elatiores, ſed grauiores ceteris eſſe volumus. Exemplum praeiuit CICERO *in epiſt. ad Quintum Fratr. I*, 1. quam ego reginam omnium CICERONIS epiſtolarum adpellare ſoleo. (Alii Famil. V, 12. G.) Tam graui enim oratione proconſulis deſcribit officium, vt fieri id non potuiſſet grauius. Eiusdem generis ſunt epiſtolae, quas DARIO et ALEXANDRO M. tribuit CVRTIVS *IV*, 1.

LXII.

Stilus poëticus. Supereſt ſtilus POETICVS, qui tametſi huc non pertineat, vel ideo tamen non plane videtur praetereundus, vt ab eius tumore †) in ſoluta oratione nobis tanto facilius caueamus. Maxime autem ſtilus poëticus non modo verbis *), epithetis **), phraſibus ***), conſtru-

constructionibus ****), et connexionibus *****), sed et toto orationis habitu ******), a prosa discrepat oratione.

†) (Quod enim sublime aut magnificum in poësi erat, suo loco positum, illud tumidum fit, si in prosa intempestiue inculcetur. G.)

*) Primo enim poëtae vocabulis vtuntur, quae reliqui scriptores ignorant. Vid. supra §. XV. Deinde plura vocabula componunt, et veluti in vnum conflant. Vid. *ibid.*

**) Epitheta poëtis placent I. etiam *otiosa*, (quamquam vel hoc nomine otiosa non sunt, qui rem sensui offerunt. G.) v. c. *Turdis edacibus.* HORAT. *Epod. II.* *Dulci mellis flauoque liquore.* LVCRET. *de rer. nat. lib. I.* II. *Translata*, et quidem audacissime, v. c. *ambitiosa colus*, i. e. quae, intertexto auro, fila trahit. (Est CLAVDIAN. *de IV. Cons. Hon.* 593, et puto, epitheton esse coli vniuscuiusque, vt *vertiginosa*, quae ambit, vt apud HORAT. I, 36, 20. *puella hederis ambitiosior.* G.) CLAVDIAN. *Cons. Hon. IV.* v. 549. (*Anhelantes gemmae* in frenis equi imperatorii, i. e. *anhelitu equi obnubilatae.* G.) *Turbo anhelus.* SIL. ITAL. I. *Attonitus ignis*, quo videlicet Scaeuola vrebat manum. MARTIAL. *epigr. VIII*, 29. Plura eiusmodi translata epitheta suppeditabit MORHOFII *idea lexici poëtici*, inserta eius *Polyhistori I*, 3. 11. *p.* 679. At non epithetis tantum translatis vtuntur, verum etiam substantiuis, immo et aliis figuris audacissimis, vt saepe Delio natatore opus esse videatur. Eo inprimis pertinet μετάληψις, non modo simplex, sed multiplex. E. g. dixit VIRGILIVS *lib. VIII. Aen. v.* 90.

Iter incoeptum celerant RVMORE *secundo.*

Ibi vero durissima μεταλήψει *rumor* pro murmure, *murmur* fluuiale pro ipso fluuio dicitur, ex men-

te GRONOVII *Obseru. II*, 17. nisi cum SERVIO legere malis: *Rumone secundo.* (Intelligo ita: *aduerso flumine ad Euandrum, sed* rumore *spei et laetitiae* secundo G.) III. *Decomposita et dithyrambica.* CLAVDIAN. *Consul. Honor. IV.*

Et SEPTEMGEMINO *iactantior aethera pulset*
Roma iugo.

Talia etiam sunt: *Bellerophonteae habenae*, CLAVD. *Cons. Probini. Cornipedes equi*, IDEM *Consul. IV. Honor. Amphitryoniades Hercules*, STAT. *v.* 6709. *Ternox Herculea, ibid. v.* 13102. IV. *Obscura*, v. c. *Geticum plectrum*, pro Orphico; *Arcadius galerus*, pro pilo Mercurii; *Centaurica semina*, pro equis; *Danaeius volucer*, pro Perseo; *Bisthonius ensis*, pro acuto, quia Mars Bisthone templum habebat. Talia complura apud STATIVM, quo non temere alius est poëta tumidior.

***) Phrases poëtae non a vulgo petunt, sed ipsi sibi fingunt pro lubitu. (Neque tamen libere illis debent stulta, et qui hodie scribunt, caute admodum versari, neque sine exemplo aliquid audere ante, quam famam sibi nomenque poëtae bonis artibus conciliauerint. G.) CLAVDIAN. *Cons. Hon. VI.*

- - *Certis vbi legibus aduena Nereus*
Aestuat,

i. e. vbi fluxus et refluxus maris est, IDEM *Consul. Mallii v.* 321.

- - *Qui se iaculantur in auras.*
Corporaque aedificent celeri crescentia nexu.

Loquitur de funambulis, (quin de pegmatis. G.) Talia etiam sunt: *euomere purpuream animam*, pro e vulnere mori, *venenatis grauida sagittis pharetra*, pro pharetra sagittis referta. *Colla triumphati Istri proculcare*, pro victoriam ad Istrum reportare. (STAT. *Thebaid. X.* 675.) *Fulminis radiis afflata cupressus combibit ingestas et stirpe et vertice flammas*, id est, *cupressus fulmine combusta est.*

est. Quis ita in prosa oratione loqueretur? Plura huius generis dederunt IAC. MASEN. in *Palaestra II*, 12. FR. ROBORTELLVS *de artific. dicendi cap. de poët. sermon. disp. I.* IO. DEKENIVS in *obseruat. poët. Antuerp.* cIↃIↃCLXXXVIII. editis, a MORHOFIO iterum cum praefatione sua in lucem exire iussis *Kilon.* cIↃIↃCXCI. 8.

****) In constructionibus maxime poëtae amant I. *Graecismos.* Hinc nominatiuum saepe ponunt pro vocatiuo, v. c. SENECA *Herc. fur.* 893.

Stantes, SACRIFICVS, *comas*
Dilecta tege populo.

Saepe et genitiuum pro ablatiuo. HORAT. *Carm.* I, 22. *Integer vitae, scelerisque purus*, pro, integer vita, sceleréque purus. (Potest etiam elliptice dictum esse, pro *ratione vitae.* G.) Saepe omittunt praepositionem *secundum*, more plane Graecanico. VIRGIL. *Aeneid. III. v.* 593. *Ac cetera Graius.* Talia etiam sunt, *nuda genu*, *pernix pedes*, *tremit artus.* Sed talia intellectu facilia. At obscurissimum illud OVIDII (*Metam.* 14, 345.)

Poeniceam fuluo chlamydem contractus ab
auro.

Vbi *contractus chlamydem*, idem est, ac *contracta chlamyde vsus.* Ita enim versum legendum explicandumque esse, monet GRONOV. *Obseru. III*, 18. Saepe etiam adiectiuum apud poëtas in locum aduerbii succedit. VIRG. *Eclog. III. v.* 63. *Suaue rubens hyacinthus.* HORAT. *Carm. I*, 22. *Dulce ridentem Lalagen amabo.* PRVDENT. II. *hymn. matutin.* 33. *Nunc, nunc seuerum viuitur.* HORAT. *epist. I*, I. *v.* 101. *Insanire putas sollemnia me.* Saepe Graecorum more construunt, v. c. *Desine querelarum, decet nobis, caussa perire, callida resonare, bonus calamos inflare. Retulit Aiax, esse Iouis pronepos.* Plura congessit BVCHNERVS *de commutata ratione dicendi I*, 19. (Et longe

longe plurima VECHNERVS *Hellenolex* L. I. P. II. G.) Deinde poëtae II. plane negligunt leges, quas supra de verborum ordine dedimus. Inprimis Lyricis sollemne est, omnia miscere, ceu vel ex HORATIO patet. (Cape hoc, candidate diuinae artis, de maiestate quadam leges populi nonnumquam migrante, non de stribligine confundente omnia. Talia etiam hodie in omni lingua, sed poëtis, non poëtastris, permittuntur. Debet esse, vt tropus, ita haec transpositio, *cum virtute*. G.)

*****) Esse connexiones poëtis proprias, vel ex solis adparet eorum comparationibus et similitudinibus. Eas plerumque connectunt adiectiuis relatiuis QVALIS, TALIS, quibus numquam vtuntur oratores. VIRGIL. *Aeneid. IV. v.* 143.

Qualis, vbi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit: ac Delum maternam inuisit Apollo. cet.
- - - *haud illo segnior ibat*
Aeneas.

******) Diuersae nimirum poëtis et oratoribus sunt inuentiones, diuersa argumentorum dispositio, diuersa eloquutio, diuersa etiam schemata. Vt de vltimis dicam, non facile v. c. apud oratorem reperies SEIVGATIONEM, qualis illa OVIDII *Heroid. ep. II. v.* 25.

Demophoon, ventis et verba et vela dedisti:
Vela queror reditu; verba carere fide.

Non facile etiam oratoribus placebit ἐπανάληψις talis, qualis illa OVIDII est *Fast. IV*, 365.

Qui bibit inde, furit, procul hinc discedite, queis est
Cura bonae mentis, qui bibit inde, furit.

Plane poëtica haec similiaque sunt, et hinc in prosa vix inueniunt locum. Plura de stilo poëtico dabit GER. IO. VOSSIVS *de arte poëtica*.

tica. (Non possunt haec in vlla lingua praeceptis, multo minus breui regula disci. Vsus regnat. G.)

LXIII.

Plerisque dicendi characteribus, hactenus descriptis, commune est ἡ ΔΡΙΜΥΤΗΣ, id est, genus quoddam orationis ACVTVM atque ARGVTVM *), in quo palmam reliquis praeripere videntur SENECA, PLINIVS, TACITVS, CVRTIVS. Ne ergo ea huius stili obscura nobis sit ratio **): sciendum est, omne acumen vel in verbis ***), vel in propositionibus ****), vel in ipsis enthymematibus *****) esse positum. *Stilus argutus.*

*) Dubitarunt nonnulli, an acutum illud orationis genus laudem aliquam mereatur. Aiunt enim, ad corrumpendam bonae dictionis indolem inuentum primum esse stilum argutum, et quidem post tempora CICERONIS, quum iam in deterius ire coepisset Romana eloquentia. (Distinguendum est inter mediocritatem et vsum nimium. G.) Addunt, nihil solidi inesse eiusmodi argutiis, sed meros strepitus sententiarum male cohaerentium, et quamdam antithetorum histrioniam, quibus titillari aures possint, pectus non saturari. Vid. ALBERTI DE ALBERTIS *Thesaur. eloquentiae sacrae et profanae*, FRANC. VAVASSORIS *orat. III.* quae est *pro vetere dicendi genere contra nouum*, et iam ex antiquis QVINCTIL. *Instit. orat. VI*, 3. Sed haec omnia vt sunt verissima, ita tamen non ita accipienda, vt nullum omnino acuminibus concedamus locum. Laudem illa suam merentur, sed veluti condimenta quaedam atque aromata, quae quum intemperantius adhibita fastidium pariant, (quin linguam obtundunt,

dunt, saporem corrumpunt. G.) modice adsperſa mirifice delectare solent. (Eleganter QVINCTIL. VIII, 5, 34. *Ego haec lumina orationis, velut oculos quosdam eſſe eloquentiae, credo. Sed neque oculos eſſe toto corpore velim, ne cetera membra ſuum officium perdant.* G.) Quemadmodum ergo non laudanda SENECAE oratio, quae tota argutiis potius, quam ſententiis ſolidis atque enthymematibus, conflata eſt: ita nec reprehenſionem merentur PLINIVS et TACITVS, qui paullo parcius iſtis condimentis vſi ſunt. (Multa acute Cicero etiam dixit, ſed non vno in loco, verum paſſim. G.) Vid. MORHOF. *diſciplin. argut. praef. p.* 3. *ſequ.* Addendus eſt V. Cl. CHR. GOTTL. SCHWARZIVS *de oratione concinna* §. *XXXIV. ſeq.* vbi de acuto dicendi genere, et quid de eo ſentiendum ſit, ex inſtituto diſquirit.

**) Ex antiquis acuti ſtili fontes oſtendere, donati ſunt ARISTOTELES *Rhetor. III*, 10. *et* 11. HERMOGENES *Idear. II*, 5. QVINCTIL. *Inſtit. orat. VI*, 3. E recentioribus hic ceteris anteferendi SARBIEVIVS in libro *de acuto*, MASENIVS in *arte argutiarum*, EM. THESAVRVS in *idea argutae dictionis*, et, qui reliquos omnes longo poſt ſe interuallo reliquit MORHOFIVS in *diſciplina argutiarum*, quae prodiit *Lubec.* cIↄIↄccv. 8. (Recuſa *ibid.* 1731. 8. cum praefatione Seelenii de apto atque inepto argutiarum ſtudio. Exempla, ſed etiam praecepta praeſtat PETR. LABBE, S. I. cuius *Elogia* varii generis, cum praefatione aduerſus huius characteris contemtores edidit CHRIST. WEISSIVS, *Lipſ.* cIↄIↄcLXXXVI. 8. G.)

***) Acumen omnibus mentis operationibus ineſſe poteſt. Et ad *verba* quidem quod attinet, acutam orationem reddunt I. *Ambiguitas*; vt quando quis de Draconis legibus dixit: *Non hominis iſtae ſunt leges, ſed* DRACONIS. ARIST. *Rhet. II*, 23. aut quando Sceparnio apud PLAVT. *Rud. I*, 1. *aedes illuſtres* vocat, quas venti perflabant.

bant. (Talia ambigue dicta multa sunt Ciceronis in Verrem. G.) II. Ἀντανάκλασις: *Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum.* CIC. *ad Atticum epist. XIV*, 14. III. Παρονομασία, v. c. *Inceptio haec amentium est, non amantium.* TERENT. *Andr. I*, 3. *Non est enim facile, in eum scribere, qui potest proscribere.* MACROB. *Saturn. II*, 4. LAMPRID. *Alex.* 38. *Pulchrum facit venatus et lepus comesus: ex quo perpetuum capit leporem.* G.) IV. Παρήχησις. PLAVT. *Menaechm. IV*, 2. *Palla pallorem incutit.* (PLAVT. *Pers.* V, 2, 6. *Qui illum Persam, atque omnes Persas, atque etiam omnes personas male di omnes perdant.* CIC. *pro Balbo* 28. f. 63. *Quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quam ad minimam fraudem Caesaris familiaritas valere debeat?* IDEM *pro Mil.* 11. *Vi victa vis.* Erasmo aliquis per puerum ita insultauit: *Orto de scorto, pede torto, poma reporto.* G.) V. *Significationis mutatio.* Sic ABDICARE alias dicuntur patres filios: acute ergo *Alexander Philippum patrem abdicasse* dicitur CVRTIO *IV*, 10. Sic etiam si maritum imperiosae vxori dicas *nupsisse*: acutum hoc erit. [Et ita MARTIAL. VIII, 12.

Vxorem quare locupletem ducere nolim?
Quaeritis? Vxori nubere nolo meae. N.]

Quamuis enim veteres *nubere* etiam viros dixisse ferantur, idque probari possit ex NONIO *de propr. serm. cap.* 2. *n.* 577. [itemque ex locis aliis, quae indicant ALB. GENTILIS *de nuptiis* 2, 3. et HENR. IVL. SCHEVRL in *statua Mercurii* p. 21. N.] tamen et exoleuit postea illa verbi notio, et exemplum, quod ex auctore vetere, nescio quo, adducit NONIVS, satis ostendit, scriptorem illum, quisquis fuerit, significationem studio mutasse. Ait enim ille:

Sed meus frater maior, postquam vidit me inde eiectum domo,
Nupsit posterius DOTATAE, VETVLAE, VARICOSAE, AFRAE, (fort. *vafrae.*)

Tales vero, qui domum ducunt, illi mihi vere nubere videntur. (Ex hoc genere sunt: *mactare infortunio*, TERENT. *Phorm.* V, 9, 39. *Damno augere*, ID. *Heaut.* IV, 1, 15. Socrates apud XENOPH. *Mem.* II, 6. *accusare* κατηγορεῖν, διαβάλλειν, κατειπεῖν, se dicit, quos vult laudare et conciliare sibi inuicem. [conf. GATAK. *Misc.* p. 16. opp. N.] Tota huc pertinet ironia. G.) VI. *Allusio.* Sic, quum parasitus apud TERENT. *Phorm. V*, 9. Chremetis amores Nausistratae vxori prodidisset, et deprehensus Chremes vxorem formidaret, lepide et acute ait parasitus: *Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire, iam tempus est*, alludens ad formulam in funeribus sollemnem. Allusio quoque in illis CIC. *pro Sexto Rosc. Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogonum.* (Vid. supra §. 33. et 58. n. 3. *interpretatio nominis.* G.)

****) Propositiones reddunt acutiores I. *Repugnantia.* FLOR. *II*, 6. *Nouam de Hannibale victoriam commentus est Fabius, nolle pugnare.* MARTIAL. *epigr. II*, 80.

Hostem quum fugeret, se Fannius ipse peremit:
Hic, rogo, non furor est, ne moriare mori?

(Ita MIN. FEL. 8, 9. de Christianis: *Dum mori per mortem timent, interim mori non timent.* [Sic Ouid. *Met.* VII, 604. *mortis timorem Morte fugant.* N.] Totum ὀξύμωρον huc referendum est. G.) II. *Paradoxa.* FLOR. *II*, 6. *Capuam Hannibali Cannas fuisse.* (Paradoxa christiana vid. 2 *Corinth.* VI, 8, 10. G.) III. *Adfirmatio cum negatione coniuncta.* PLIN. *Paneg. IV. Virumque. Caesar,*

Caesar, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non finis, et quod hic finis. (MARTIAL. I, 13.

Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit, (Arria)
Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet. G.)

IV. Ἐπάνοδος. CIC. *pro Planc. cap.* 28. *Gratiam qui refert, habet; et, qui habet eo, quod habet, refert* (De figuris iam supra §. 32. vidimus. G.) Felicissimum hac in re fuit PVBLII SYRI ingenium, cuius sententiae pleraeque omnes, (multae certe, G.) huius generis sunt. V. Ἀντιμετάθεσις. *Non ideo vicisse videris, vt triumphares, sed triumphare, quia vinceres.* PLIN. *Paneg. cap.* 17. VI. *Allegoriae.* Sic quum aliquis familiam suam *triumphorum seminarium* vocasset: acute CICERO: *ex illo seminario,* inquit, *triumphorum non nisi arida folia laureae retulisti.* VII *Correctio*, maxime quae fit per epitheton. VELLEIVS PATERC. *Hist. II,* 41. *Caesar, Alexandro M. sed sobrio, simillimus.* (Ita *puella Venus, sed casta.* G.) SEN. *epist.* 4. *Adhuc enim non pueritia in nobis, sed puerilitas, remanet* VIII. *Lusus* (i. e. repetitio similium, vel eorumdem adeo, G.) *verborum.* SENECA *de ira I,* 16. *Satis tibi est magna ad peccandum caussa, peccare.* IDEM *I,* 5. *Vltima supplicia sceleribus vltimis ponat, vt nemo pereat, nisi quem perire etiam pereuntis intersit.* ARISTOT. *Rhet. III,* 11. 26. *Dignum est mori, antequam dignus sis mori.* LABERIVS apud MACROB. *Saturn. II,* 7.

Necesse est, multos timeat, quem multi timent.

PVBLIVS SYRVS:

Cui plus licet, quam par est, plus vult, quam licet.

IX. *Distributio.* SENECA *epist.* I. *Si volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus,*

bus, maxima, nihil agentibus, tota, aliud agentibus. X. *Comparatio. Adoptauit te optimus princeps in suum; senatus in optimi cognomen.* PLIN. *cap.* 88. et 4. *Enituit aliquis in bello, sed obsoleuit in pace; alium toga, sed non et arma honestarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit: ille quaesitam domi gloriam in publico, bic in publico partam domi perdidit.* (CIC. *pro L. Manil.* 10. §. 28. de Pompeio: *Saepius cum boste conflixit, quam quisquam cum inimico concertauit: plura bella gessit, quam ceteri legerunt: plures prouincias confecit, quam alii concupiuerunt.* G.) XI. *Similitudo. Vita principis censura est, eaque perpetua.* PLIN. *Paneg.* 45. (*Otium sine litteris mors est, et hominis viui sepultura.* SENECA *epist.* 82. G.) XII. *Paroemia.* Sic si quis de Hannibale diceret: *omnibus malis Punicis inest granum putre*: argutissime (mihi plane contrarium videtur, G.) hoc esset dictum, cum ob aequiuocitatem MALIS, tum ob paroemiam. XIII. *Allusio ad fabulam.* CIC. *diuin. in Q. Caecil. cap.* 17. *Sed repente vestigio ex homine, tamquam aliquo Circaeo poculo, factus est Verres.* (Huius generis sunt *Bellerophonteae litterae*; item si dicantur pulchri *Adonis* vel *Helena*; imperiosa vxor *Iuno*; poëta excellens *Orpheus*; tristitiae remedium *Nepenthes*, etc. G.)

*****) In tertia mentis operatione, siue *enthymemate*, pleraeque argutiae ex sophismatibus oriuntur, veluti I. Ex *aequiuocatione.* Tale est enthymema illud apud SVETONIVM *Neron. cap.* 39.

Quis negat, Aeneae magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

(Sic sententia acuta et ancipiti de Octauio, *ornandum esse tollendumque*, dixit Cicero *Epist. famil.*

mil. XI, 20. coll. SVET. *Aug.* 12. G.) II. Ex *figura dictionis*, v. c. *Mirum*, *nisi Anna haec in fine quoque sui esset similis.* (Ita Cicero syllabas in nomine *VerrVTIVS*, quae hic maiusculis litteris expressae sunt, *caudam Verris* vocat. *Verr.* II, 78. coll. cap. 76. sq. G.) III. Ex *fallacia compositionis et diuisionis*, v. c. *vos victi victores impios occidistis occisi.* (Sic THESAVRVS, vnde haec sumta. Sed huc non pertinet; verum potius ad n. I. repugnantiae. Melius huc referatur aenigma illud: *Steti in ponte Dresdensi, et vidi Norimbergam.* Nempe vtrumque verum esse potest, sed diuisim. G.) IV. Ex *fallacia non caussae*, v. c. *Omnia, Castor, emis, sic fiet, vt omnia vendas.* MARTIAL. *Epigr.* (VII, 97. G.) Sic Populiae Marciae filia, miranti cuidam, quid esset, quod aliae bestiae numquam marem desiderent, nisi quum praegnantes vellent fieri? respondit: *Bestiae enim sunt.* MACROB. *Saturn. II*, 6. Et ita etiam ex reliquis fallaciarum generibus facile nascentur acumina, si ingenium accesserit felicius. Nisi enim impetus quidam naturae adfuerit, facile in frigus et adfectationem degenerabunt. A quo vitio ne quidem EM. THESAVRVS cauere sibi satis potuit. (Immo hic omnium minime. Nempe hoc accidit collectoribus, qui multitudini seruiunt, deinde tanto facilius falluntur, quia vbique quaerunt. Idem euenit systematum, et, quas vocant, hypothesium auctoribus. Ita Hammondus in N. T. vbique videt Gnosticos, etc. G.)

[De cetero quod supra de ioco posuimus §. LVIII. ****) etiam hic locum habet, nec minus huc spectant Apophthegmata et illorum collectores. N.]

CAPVT III.
DE FVNDAMENTIS STILI PHILOSOPHICIS.

I.

Fundamenta philosophica stili.

Reliquum est, vt de fundamentis stili PHILOSOPHICIS dicamus. Quemadmodum enim fundamenta *grammatica* et *rhetorica* ad orationis structuram atque ornatum; ita *philosophica* ad eiusdem materiam pertinent. Verba enim, quantumuis ornata, in vanam abibunt loquacitatem, nisi sententiae illis subsint, tanto verborum adparatu dignae *).

(Sed cur haec fundamenta vltimo loco tractantur, quum sint prima natura? Scilicet sequitur Auctor ordinem institutionis puerilis. In praxi virili ratione agitur contraria. G.)

*) Praeclare hunc locum tractant CIC. *de Orat. I,* 19. *seq.* (III, 6. s. 24 et 35 s. 142. G.) e recentioribus MVRET. *Part. I. orat. IV.* vbi de philosophiae atque eloquentiae coniunctione praeclare disserit. (Scilicet hoc numquam non cogitandum est eloquentiae candidato, pulchritudinem in verbis aliam ne intelligi quidem posse, praeter eam, qua cum rebus, quas significare debent, pulchre conueniunt, easque exprimunt. G.)

II.

Quidnam per illa intelligatur.

PHILOSOPHICA *) ergo stili cultioris fundamenta voco, quaecumque sententias veras, et rectae rationi consentaneas orationi suppeditant.

*) Paullo

*) Paullo latius itaque hic patet *philosophiae* nomen, quo omnes disciplinas atque artes, materiam stilo suffecturas, intelligo. Praecipue tamen huc pertinent *logica*, *philosophia moralis*, *ius naturae* et *politica*, quibus carere haud posse eloquentem, omnes eruditi fatentur. (Noli tamen hoc de solo systemate, vel optimo intelligere; sed de omni prudentia, vsu et consuetudine sapientium virorum viuorum mortuorumque collecta. Vnde habeas, nemo quaerit, sed oportet habere prudentiam. G.) [Quid expectare possit dicendi ars a philosophia, quid non, egregie demonstrauit Cl. Ernesti iis, quae praefatus est *initiis rhet.* N.]

III.

Duorum vero generum sunt fundamenta philosophica. Alia enim *singularibus periodis*; alia *integris argumentis* suppeditant materiam. *Quotuplicia sint?*

(Non accurate puto ita diuidi haec fundamenta. Potest enim vna eademque res nunc periodo suppeditare materiam, nunc orationi integrae, nunc eius parti. G.)

IV.

Ad amplificandam orationem plurimum facit I. DEFINITIO *), quae dici non potest, quantum ornet orationem **). Definitiones vero non aliunde, quam ex philosophia petendae sunt. *Ad amplificandam orationem facit definitio.*

*) Caue vero existimes, definitiones illas vocabulis philosophicis et technicis concinnatas, cultiori inferendas esse orationi. Tum demum placebunt, si verbis lectissimis ornatissimisque proferantur. Neque tamen oratores eam semper sectantur ἀκρίβειαν, quam in philosophicis exigimus, sed plerumque vel per *caussas*, vel per acciden-

accidentia siue adiuncta, rem describunt. (Vid. supra 1, 2, 51 *****. Definitionum argutarum magnam copiam suppeditat FABRIC. B. G. Tom. 13. p. 544. sq. G.) Sic CICERO *pro Cluent.* dicturus, Milesiam quamdam mulierem, partu sibi medicamentis abacto, capitis esse damnatam, elegante definitione filii vtitur, atque hanc concinnat periodum: *Nec iniuria, quae spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiae, designatum reipublicae ciuem sustulisset.* Ex quo exemplo patet, plures nonnumquam definitiones, aut si mauis, descriptiones, veluti per congeriem accumulari. Nec minus elegans est illa definitio CIC. *Phil. I,* 12. *Est autem gloria, laus recte factorum, magnorumque in rempublicam meritorum, quae cum optimi cuiusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur.* (Conf. BVCHN. *de commut. rat. dicendi* L. II. c. 3. p. 397. vnde totum hoc est deriuatum. Historia apud CIC. *de Orat.* II, 9. ita finitur: *Testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis.* Optimates et populares definit *pro Sext.* 45. sq. G.) CAVSSIN. *lib. IV. cap.* 13. vocat huiusmodi definitionem *per synonymiam,* additque exemplum: *Quid enim est aliud lilium, quam terrae ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, pulchritudo radiis suauiter emicantibus fulgurans?* Eodem exemplo olim vel SAPPHO, vel ACHILLES TATIVS rosam γῆς κόσμον, φυτῶν ἀγλάϊσμα, ὀφθαλμὸν ἀνθέων, *terrae ornamentum, plantarum decus, oculum florum* adpellauit. [Huiuscemodi definitiones sunt omnes secundi Philosophi sententiae graecae, cum separatim editae, tum inter Galei *opuscula mytholog.* N.]

**) Tria vero potissimum definitionum genera, in cultiore oratione commendantur. Primum rhetoribus vocatur ἄρνησις, alterum ἀφαίρεσις, tertium σύγκρισις. I. ἌΡΝΗΣΙΣ siue NEGATIO est, quum vera genera, verasque proprietates

tates tollimus, (et sic ostendimus, indignum aliquem esse nomine. Sic Consules negat Cicero Pisonem et Gabinium v. c. in *Orationibus in Pis. post redit.* cap. 7. et aliis in locis. G.) CICERO *pro Cluent.* c. 70. *At quae mater? quam coecam crudelitate et scelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vmquam turpitudo retardauit, quae vitiis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea stultitia, vt eam nemo hominem, ea vis, vt nemo feminam; ea crudelitas, vt nemo matrem adpellare possit.* II. ἈΦΑΊΡΕΣΙΣ siue REMOTIO, quum res differentes tollimus, proprias subiungimus. CIC. *Philippic. I*, 12. *Credo enim vos homines nobiles, magna quaedam spectantes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli suspicantur, quae semper ab amplissimo quoque clarissimoque contemta est, non opes violentas, et populo Romano minime ferendam potentiam, sed caritatem ciuium et gloriam concupisse, est autem gloria laus recte factorum, cet.* (Ita in *orat. pro Sext.* finit, qui optimates, qui populares sint? et *Paradox.* V. quis liber? VI. quis diues? G.) III. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ siue CONTENTIO, quum simul contraria siue opposita exprimimus. CIC. *Philipp. II*, 44. *Et nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris. Sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. Pax est tranquilla libertas, seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum.* (Rem militarem et iurisprudentiam contulit Cicero *orat. pro Mure.* Libertatem et licentiam ipse in *praefat. chrest. Plin.* G.) Conf. BVCHNER. *de commut. rat. dicendi II*, 3, 1. At sunt tamen alia quoque oratoriarum definitionum genera. Aliquando enim res definitur per PARTES suas: (vocatur μερισμὸς, sed pertinet ad §. sequ. G.) LACTANT. *Instit. II*, 5. *An Archimedes Siculus concauo aëre similitudinem mundi ac figuram potuit machinari, in quo ita solem ac lunam composuit,*

vt inaequales motus, et coeleſtibus ſimiles conuerſionibus ſingulis quaſi diebus efficerent, et non modo acceſſus ſolis et receſſus, vel incrementa deminutionesque lunae, verum etiam ſtellarum vel inerrantium vel vagarum diſpares curſus orbis ille, dum vertitur, exhiberet? Deus ergo illa vera non potuit machinari et efficere, quae potuit ſollertia hominis imitatione ſimulare? Aliquando per CAVSSAS et EFFECTVS. (Pertinet ad §. VI. et VII. G.) Hoc modo enim peſtem definit VIRGIL. *lib. III. Aen. v.* 137. *ſeq.*

- - Subito cum tabida membris
Corrupto coeli tractu miſerandaque venit
Arboribusque ſatisque lues, et letbifer annus.
Linquebant dulces animas, aut aegra trabebant
Corpora: tum ſteriles excurrere Syrius agros.
Arebant herbae, et victum ſeges aegra negabat.

Definitiones per ACCIDENTIA et SIMILITVDINEM, addit CAVSSIN. *lib. IV. cap.* 20. *ſeq.* (Talis definitio poteſt eſſe argumentum orationis non magnae, certe partis illius. G.)

V.

Et diuiſio. Nec minus ornatam periodum (v. g. disiunctiuam, copulatiuam etc. G.) reddit II. DIVISIO *). Seepe enim vel totum in partes, vel genus in ſpecies partitur orator, vt tanto vberior grauiorque fiat oratio. Optimas vero diuiſiones ſuppeditare philoſophiam **), nemo, niſi rerum omnium ignarus, ignorat.

(Si bene rem conſideres, artificia prope omnia rhetorum, quibus rerum inuentionem iuuare volunt,

lunt, redeunt ad commodas diuisiones, et classes rerum. Apparet etiam, diuisionem, totarum orationum, non modo periodorum, esse matrem. In tantum igitur tum praedicamenta, tum alias quascumque diuisiones in promptu habere consultum est. G.)

*) Exemplum dabit MVRETVS *Part. I. orat. VII.* Dicturus is erat, philosophiam moralem non ad adparentem, sed ad veram felicitatem esse comparatam. At quum ex philosophia didicisset, adparentia illa bona vel vtilia, vel honesta, vel iucunda videri, diuisione illa vtitur, atque inde hanc concinnat periodum: *Non enim philosophia sibi opes ac copias, quae et saepe possessoribus suis exitio sunt, et tam multis casibus eripi possunt; non honores et imperia, quae, quod concupierint, multi; quod adspernatus sit, nemo vmquam vituperatus est; non quidquam denique proponit eiusmodi, quo et carere sine probro, et abundare sine gloria, liceat: sed eam, ad quam omnes adspirant, quam sibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes suas actiones, omniaque consilia referunt, felicitatem.*

**) Non tamen et hic partes tantum enumerari, sed singularum vel definitiones vel attributa quaedam recenseri solent. Sic CIC. *de Offic. I,* 4. quum e Stoica philosophia didicisset, quatuor esse virtutes cardinales, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam: singularum definitiones vna hac eaque elegantissima, periodo complectitur: *sed omne, quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, sollertiaque versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique et rerum contractarum fide: aut in animi excelsi atque inuicti magnitudine ac robore: aut in omnium, quae fiunt, quaeque dicuntur, ordine et modo, in quo inest modestia ac temperantia.*

VI. Sic

VI.

Et caussae. Sic etiam CAVSSAS rerum, ipsasque rationes, et argumenta oratori sufficit philosophia *). Iis vero quam maxime ad periodos caussales concinnandas opus est **).

*) Philosophia enim, quum sit solida veri bonique cognitio, non solum τὸ ὅτι, verum etiam τὸ διότι, inuestigat. Nam *scire* est rem per caussas nosse.

**) Periodi caussales nascuntur, si propositiones suis muniuntur rationibus. Rationes vero solidissimas suppeditat philosophia. Exemplo sit elegantissima periodus apud CIC. *de amicit. cap.* 11. Propositio eius haec est: *nulla est excusatio peccati, si amici caussa peccaueris.* Eam hac solidissima ratione fulcit: *Nam quum conciliatrix amicitiae virtutis opinio fuerit: difficile est, amicitiam manere, si a virtute defeceris.* (De his satis in periodis, item I, 2, 51. Hic obseruamus ex caussis totas nasci orationes. v. c. *de caussis pereuntium litterarum*, etc. Nulla in vniuersum melior ratio docendi est, quam per caussas. Methodus caussalis scholasticorum olim pene sola in vsu fuit in argumentis omnibus, vbi agebant de caussis α) efficiente, principali et minus principali; physica, morali; β) de instrumentali; γ) materiali, tum ex qua, tum circa quam; δ) finali, vel ultima vel intermedia. G.)

VII.

Nec non effectus et adiuncta. Sed et EFFECTVS et ADIVNCTA rerum, quibus saepe egregie amplificatur periodus, e philosophia petuntur *).

*) Mira est eiusmodi periodorum elegantia, si rem veluti viuis coloribus depingere, atque ob-

ob oculos ponere velis. Effecta enim et adiuncta, quum maxime incurrant in sensus, tam luculentam reddunt orationem, vt rem non audire nobis, sed oculis vsurpare videamur. Insignem haec vsum habent in describendis personis, quarum χαρακτῆρες non, nisi ex interiore philosophia morali peti possunt. Quam accurata est descriptio Catilinae apud SALLVST. *Catil. cap.* 5. *Corpus patiens inediae, vigiliae, algoris, supra quam cuique credibile est, animus audax, subdolus, varius, cuius rei libet, simulator ac dissimulator, alieni adpetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus: satis loquentiae, sapientiae parum. Vastus animus immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat.* Sic SENECA *de ira I,* I. iracundiae turpitudinem exaggeraturus, effectus et adiuncta furoris et irae inter se contendit: *Nam vt furentium certa indicia sunt, audax et minax vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietae manus, color versus, crebra et vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant et micant oculi, multus in ore toto rubor, exaestuante ab imis praecordiis sanguine; labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitus mugitusque, et parum explanatis vocibus sermo praeruptus, et complosae saepius manus, et pulsata humus pedibus, et totum concitum corpus, magnasque minas agens, foeda visu et horrenda facies, deprauantium se atque intumescentium.* CIC. de mansuetudine in *orat. pro M. Marcello* 3. *animum vincere, cet. iudico.*

(Hypotyposis atque diatyposis huc pertinent, quae totae propemodum in hoc insunt, vt effectus et adiuncta rerum natiuis quasi coloribus picta ponantur ante oculos. Exempla aliquot praeclara suppeditat CAMERARIVS in *elementis rhetoricis*, libello vel hoc nomine commendando,

p. 114.

p. 114. seqq. PHILOSTRATORVM plura huc pertinent, et poëtarum descriptiones. Vid. DEKENIVS laudatus 1, 2, 62 ***. G.)

VIII.

Itemque contraria et conditiones.

Nec minus CONTRARIA *), et CONDITIONES **), quibus ad construendas periodos saepe opus est, e philosophia mutuanda sunt.

(De his in periodorum doctrina: sed possunt etiam orationis aut libri argumentum esse: in quibus diuersae res contrariaeue comparantur: aut conditiones, sub quibus aliquid fieri vel non fieri possit, exponuntur. Si quis fidem commendare velit, vix potest melius, quam perfidiae malis enumerandis. G.)

*) Sic praeclare sapientiam et curiositatem seiungit CIC. *de finib. V*, 18. *Omnia quidem scire, cuiusque modi sint, cupere, curiosorum: duci vero maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem scientiae, summorum virorum est putandum.*

**) In conditionibus quantum momenti sit positum, nemo ignorat. Quidquid enim adfirmari negarique potest, non absolute, sed certa sub conditione verum est. Quaenam vero sint singularum veritatum conditiones, id quidem philosophia docet. Sic CIC. *de offic. I*, 29. ostensurus, qua conditione iocari liceat: *Ludo autem et ioco*, inquit, *vti illo quidem licet, sed sicut somno et quietibus ceteris, tum, quum grauibus seriisque rebus satisfecerimus.*

IX.

Sententiae etiam e philosophia petendae.

Idem dicendum de SENTENTIIS *), quae vix vllam vel venustatem vel dignitatem habent, nisi ex intima philosophia depromantur.

(Vid.

(Vid. supra I, 2, 35. vbi de differentia γνώμης et νοήματος dictum. Etiam hae possunt materiam praebere toti orationi. G.)

*) Sane, qui maxime ob sententiarum grauitatem concinnitatemque commendantur, philosophi fuerunt, veluti e Graecis EPICHARMVS et EVRIPIDES, e Latinis SENECA et PLINIVS. Nec praetermittendae tamen hic sunt, quas supra (P. I. cap. 2. §. 56. p. 242.) de SENECAE sententiis dedimus, obseruationes. Merito hic consulendus est HENR. STEPHANVS in *dissertatione* elegantissima *de habendo delectu sententiarum, quae γνῶμαι a Graecis dicuntur*; vbi obseruat, improbas plerumque esse sententias, quae non ad philosophiae praecepta, sed ad vulgi opinionem formentur. Tales sunt illae MENANDRI:

Ἀπλῶν γάρ ἦν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως ἀποθανεῖν.

Satius fuisset, eos, qui sua quadra viuere nequeunt, occidere, (quam pauperibus stipem dare;) nec non PLAVTI:

Enimuero dii nos, quasi pilas, homines habent.

Praemissa est vtilissima illa STEPHANI dissertatio *comicorum Graecorum sententiis*, ab eo editis CIↃIↃLXIX. in 16.

X.

Sed haec quidem praecipua sunt fundamenta stili, quae *singularibus periodis* suppeditant materiam. (Quin totis etiam libris materiam suppeditant *definitio* et *diuisio*. G.) Proximum est, vt et ea, quae *integris argumentis* inseruiunt, consideremus. Et horum quidem tria sunt, LOCVS COMMVNIS, SYLLOGISMVS, et ENTHYMEMA. *Fundamenta stili, quae argumentis inseruiunt.*

XI. LO-

XI.

Locus communis quid? LOCVS COMMVNIS est tractatio thematis moralis *) vel politici **) generalior, quae deinde ad hypothesin accommodatur ***).

(Locus igitur communis est quasi maior propositio omnium syllogismorum. v. g. *Laudandus est Horatius Cocles vt vir fortis.* Thesis, *Horatius est laudandus;* ratio, *quia est vir fortis. Omnis autem vir fortis est laudandus*, etc. Deinde inuerto. Ita proditor est puniendus. Ingratus est odio dignus, etc. Huc pertinent ingentia collectanea Langii, Gruteri, Zwingeri, Beyerlinckii. G.)

*) Dici non potest, quantum eiusmodi loci communes ornent orationem. Hinc vix vlla CICERONIS exstat oratio, paullo diligentius scripta, cui non locus communis quidam moralis intextus sit. Sic e. g. in *oratione pro Sext. Rosc. cap.* 16. *et* 18. eleganter differit de laudibus vitae rusticae: *cap.* 23. 24. praeclare ex philosophia morali disputat, possitne parricida tranquillo animo esse? et an tam nefandum crimen praesumatur? (*cap.* 38. et 40. de mandati ac societatis religione, G.) In *oratione pro T. Annio Milone cap.* 16. tractatur locus communis de moderamine inculpatae tutelae. In *oratione pro Marcello cap.* 2. *et seqq.* demonstrat, maiorem esse clementiae, quam rerum bello gestarum, laudem. (*Pro Muraen.* agit de laudibus imperatoris prae ICto: *pro domo* de religionibus; *pro L. Manil.* de virtutibus imperatoris; *pro Caelio*, quasdam indulgendas iuuentuti esse voluptates, etc. G.) Talium locorum communium plenae sunt CICERONIS, PLINII, et recentiorum quoque oratorum, veluti MVRETI, MAIORAGII et BVCHNERI orationes.

**) Non-

**) Nonnumquam et politica themata intexuntur orationi. Sic CICERO in *orat. pro Sext. Roscio cap.* 20. eleganter disputat, qua lege accusatores tolerandi sint in republica? Plura occurrunt in BVCHNERI *panegyricis*. Exempli loco esse poterit *oratio V.* vbi *p.* 133. differit de studiis iuuenilibus principum; *p.* 135. de vtilitate peregrinationum; *p.* 136. de virtute vxoris principis; *p.* 159. an quis suam sibi possit fingere fortunam? cet.

***) Paullo aliter itaque loci communis vocabulum accipit APHTHON. *Progymn. VII*, 1. dum eum vocat λόγον αὐξητικὸν τῶν προσόντων τινὶ καλῶν ἢ κακῶν, *orationem augentem ea, quae in aliquo sunt bona vel mala.* Alius enim est locus communis *oratorius*, de quo nos hoc loco: alius *progymnasmaticus*, de quo APHTHONIVS agit, (qui has illi partes assignat, *legitimum, iustum, vtile, possibile, honestum, euenturum,* horumque omnium contraria. G.)

XII.

Ceterum locus communis quisque constat THESI et AETIOLOGIA. *Quomodo elaboretur?* Accedit nonnumquam ILLVSTRATIO a *simili, comparatione, exemplis, contrario, testimoniis* *). Quo vero ordine haec omnia proponenda sint, in oratoris positum est arbitrio **). (Illud tamen tenendum, ne omne genus illustrationum temere cumulet. G.)

(Nihil ergo aliud est hic locus communis, quam chriae tractatio. Vid. quae dicta sunt ad I, 2. §. 51. extr. G.)

*) Exemplum dabimus, locum communem CICERONIS de accusatoribus improbis, qui in *orat. pro Sext. Rosc. c.* 20. Hic

I. THESIS praemittitur. *Interest reipublicae, vt multi sint accusatores, dummodo non calumnientur.* Hanc thesin ita profert CICERO: *Accusatores multos esse in ciuitate, vtile est, vt metu contineatur audacia. Verum tamen hoc ita est vtile, vt ne plane illudamur ab accusatoribus.* Accedit statim

II. AETIOLOGIA. *Innocens est quispiam, verumtamen, quamquam abest a culpa, suspicione non caret. Tametsi miserum est, tamen ei, qui accuset, possim aliquo modo ignoscere. Quum enim aliquid habeat, quod possit criminose ac suspiciose dicere, aperte ludificari, et calumniari sciens non videtur. Quare facile omnes patimur esse quam plurimos accusatores, quod innocens, si accusatus sit, absolui potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Vtilius est autem, accusari innocentem, quam nocentem caussam non dicere.* Sequitur

III. ILLVSTRATIO, petita

I. *a simili. Anseribus cibaria publice locantur, et canes aluntur in Capitolio, vt significent, si fures venerint. At fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint, et quia id est suspiciosum, tametsi bestiae sunt, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, quum deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffringentur, quod acres sint, etiam tum, quum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant; nocere non possunt. Alii canes, qui et latrare et mordere possunt. Cibaria vobis praeberi videmus. Vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis, etiam tum, quum verosimile erit, aliquem commisisse, in suspicione latratote, id quoque concedi potest.*

II. *a*

II. *a ritu antiquo,* calumniatorum frontibus litteram K. inurendi. *Sin autem sic agetis, vt arguatis, aliquem patrem occidisse, neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo, et tantummodo sine suspicione latrabitis; crura quidem vobis nemo suffringet, sed si ego hos bene noui, litteram illam, cui vos vsque eo inimici estis, vt etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis.* Aliquando tamen omittitur illustratio, eiusque loco consectarium aliquod additur. Exempla habes apud SCHWARZ. *de orat. concinna* §. 29. Seligemus vnum, quod *p.* 33. attulit:

THESIS: *Ille neutiquam diues est, qui neque finem habet cupiendi, neque modum statuit vtendi.*

AETIOLOGIA: *Nam et multum desiderare, egentis est signum, et nihil parcere, egestatis initium.*

CONSECTARIVM: *Adeo, vt malim paucis iucunde frui, quam magnas opes immoderato animo vel adpetere, vel prodigere.*

**) Idem sane CICERO in *orat. pro Arch.* locum communem de optimarum artium studiis ita disponit, vt *illustrationem aetiologiae* partim praemittat, partim subiungat.

I. THESIS. *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, et sine doctrina, naturae ipsius habitu prope diuino per se ipsos et moderatos et graues exstitisse, fateor. Etiam illud adiungo, saepius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae: tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere existere.*

II. ILLVSTRATIO, petita *ab exemplis. Ex hoc esse hunc numero, quem patres nostri vide-*

runt, diuinum hominem, Africanum: ex hoc C. Laelium, L. Furium, modestissimos homines et continentissimos: ex hoc fortissimum virum, et illis temporibus doctissimum, M Catonem, illum senem: qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque virtutem litteris adiuuarentur; numquam se ad earum studium contulissent.

III. AETIOLOGIA. (Est noua Thesis; Litterae oblectant ipsum litteratum. G.)

1. *Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, vt opinor, hanc animi remissionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris pernoctant nobiscum, peregrinantur.*

(Sequitur denuo noua Thesis: Mirari eas decet etiam alios. G.)

2. *Quod si ipsi haec neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus; tamen ea mirari deberemus, etiam quum in aliis videremus.*

IIII. ILLVSTRATIO noua. (Id ipsum exemplo illustratur. G.) *Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, vt Roscii morte nuper non commoueretur? qui, quum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem videbatur, omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus; nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus?*

(Sumite, candidati eloquentiae, in manus vnam alteramque orationem CICERONIS, et attendite, a) quid probare velit et persuadere auditoribus: b) quomodo illud praestet. G.)

XIII.

XIII.

Quum vero oratio conſtet argumentis, argumentaque ſyllogiſmis concludantur: facile patet, vſum plane incredibilem eſſe SYLLOGISMI oratorii. Languida enim neruisque ſuis deſtituta videbitur oratio, quantumuis ornata, quae eiusmodi ſyllogiſmis non conſtat *). *Vſus ſyllogiſmi oratorii.*

*) In alia omnia quidem ire videri poſſet QVINCTILIANVS *Inſt. orat. V*, 14. dum ita praecipit: *Namque ego vt in oratione ſyllogiſmo quidem aliquando vti, nefas non duco, ita conſtare totam aut certe confertam eſſe adgreſſionum et enthymematum ſtipatione, minime velim. Dialogis enim ac dialecticis diſputationibus erit ſimilior, quam noſtri operis actionibus, quae quidem inter ſe plurimum differunt.* Sed facile patet, non de oratoriis ſyllogiſmis eum loqui, ſed de dialecticis, quos nemo paullo prudentior in elegantiore oratione tolerauerit. Hinc ſtatim addit: *Nobis ad aliorum iudicia componenda eſt oratio, et ſaepius apud omnino imperitos, atque aliarum certe ignaros litterarum, loquendum eſt; quos niſi et delectatione allicimus, viribus trahimus, et nonnumquam turbamus adfectibus, ipſa, quae iuſta ac vera ſunt, tenere non poſſumus. Locuples et ſpecioſa vult eſſe eloquentia; quorum nihil conſequetur, ſi concluſionibus contortis et crebris et in vnam prope formam cadentibus conciſa, et contemtum ex humilitate, et odium ex quadam ſeruitute, et ex copia ſatietatem, et ex amplitudine faſtidium tulerit.* Nos ergo, quum non de contortis concluſiunculis, quales in dialecticis diſputationibus vibrantur, ſed de ſyllogiſmis copioſis et vberioribus, qui non in vnam formam cadunt, loquamur: facile poſſumus QVINCTILIANO conciliari. (Item-

que ita, quod QVINCTILIANVS aetiologiam et illuſtrationes excludit a ſyllogiſmi appellatione, quas Auctor comprehendit. G.)

XIV.

Quid ſit? Eſt vero ſyllogiſmus oratorius iuſta ratiocinatio, cuius ſingulae partes ita deducuntur atque amplificantur, vt ſyllogiſmi materia ac forma in tanta verborum copia latitans non niſi ab eruditis poſſit animaduerti *).

(Nempe Auctor *ſyllogiſmi* nomine omne argumentum, omnem rationem probantem comprehendit. Sed non ita ſumunt antiqui rhetores, qui ſyllogiſmum ibi demum agnoſcunt, vbi ſatis prope ſibi propoſitiones et concluſio admoventur. G.)

*) Sic CICERONIS *oratio pro Sext. Roſcio* paene tota ex ſyllogiſmis compoſita eſt. Sed eos tamen, niſi oſtendatur diſpoſitio, vix quisquam lectorum animaduerteret. Immo aliquando adeo multis verbis inuoluitur ſyllogiſmus, vt ſyllogiſmum proferri, nemo animaduertat, maxime ſi perturbatiore ordine collocantur propoſitiones. Exemplo id demonſtrauit ANTON. RICCOBON. in *comment. ad Ariſtotelis lib. I. cap. 2. de arte rhetorica p.* 57. CIC. *orat. pro Caelio cap.* 19. 20.

In Caelio nulla eſt luxuries: eſt enim deditus optimarum artium ſtudiis, quo in hominum genere nulla luxuries eſſe ſolet.

Hic primo CONCLVSIO eſt, quam ita CICERO proponit: *At vero in M. Caelio nulla luxuries reperietur, nulli ſumtus, nullum aes alienum, nulla conuiuiorum ac luſtrorum libido, quod quidem vitium ventris et gutturis non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget. Amores autem et hae deliciae, quae vocantur, quae firmiore animo praeditis diutius moleſtae non ſolent eſſe, (mature enim*

et

et celeriter deflorefcunt,) numquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt. Conclufioni MINOREM propofitionem, feu *adfumtum* fubiungit CICERO: *Audiftis, quum pro fe diceret, audiftis antea, quum accufaret, genus orationis, facultatem, copiam fententiarum, atque verborum, quae veftra prudentia eft, perfpexiftis. Atque in eo non folum ingenium elucere eius videbatis, quod faepe etiam, fi induftria non alitur, valet tamen ipfum fuis viribus: fed inerat, nifi me propter beneuolentiam forte fallebat, ratio, et bonis artibus inftituta, et cura et vigiliis elaborata.* Denique et MAIOR propofitio fubiungitur, cuius ἐξεργασία talis eft: *Atque fcitote, iudices, eas cupiditates, quae obiiciuntur Caelio, atque haec ftudia, de quibus difputo, non facile in eodem homine effe poffe. Fieri enim non poteft, vt animus libidini deditus, amore, defiderio, cupiditate, faepe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc quidquid eft, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando, poffit fuftinere.*

XV.

Ceterum SYLLOGISMVS oratorius ita elaboratur, vt fingulis propofitionibus, quas praemiffas vocant, fubiiciatur vel AETIOLOGIA, vel ILLVSTRATIO, vel vtraque *). Quo ordine tum propofitiones, tum membra illa, difponenda fint, denuo in oratoris pofitum eft arbitrio **). *Quomodo elaboretur?*

*) (Pulcherrimum fyllogifmi vel tripertiti, vel quinquepertiti, exemplum eft CICERONIS *de Inu.* I, 39. G.) Sic Sextum Rofcium Amerinum defenfurus CICERO, non cadere in illum parricidii fufpicionem, hoc fyllogifmo oftendit:

Quicumque parricidii fufpectus eft, is audaciffimus fceleratiffimusque fit, oportet.

Non autem huius notae est Sextus Roscius.
Non ergo est parricidii suspectus.

Maiori propositioni statim addit *aetiologiam*: Est enim crimen horrendum; vt et *illustrationem* a testimonio: Vultu saepe laeditur pietas. Minorem etiam CICERO probat atque illustrat per μερισμὸν, ostenditque, Roscium nec audacem esse, nec luxuriosum, nec auarum. Ipsam CICERONIS ἐξεργασίαν statim subiiciemus.

**) Non ergo ordinem naturalem seruandum semper existimamus. [Quin indecorum potius est. Rarissime inuenias syllogismos perfectos apud bonum oratorem; sed eos, quorum transpositae sunt partes, aut ordo inuersus plane, vt in illo quem §. praecedente vidimus. N.] Magna hic oratori relicta est libertas. Exemplo paullo ante adducto rem illustrabimus. CICERO syllogismum suum procul dubio ita animo conceperat:

I. MAIOR. Quicumque suspectus est parricidii, eum audacissimum sceleratissimumque esse oportet.

1. *Aetiologia:* Est enim crimen horrendum.
2. *Illustratio:* Quum enim vultu laedatur pietas: quanto magis parricidio?

II. MINOR. Sextus Roscius non est talis.
Aetiologia et *illustratio* per μερισμόν. Non est *audax*, nec *luxuriosus*, nec *auarus*.

III. CONCLVSIO. Ergo non suspectus est parricidii.

At in elaboratione alio ordine vtitur. Aetiologiam enim atque illustrationem ipsi maiori propositioni praemittit hoc modo:

I. Aetiologia maioris. *Occidisse patrem, Sextus Roscius arguitur. Scelestum, dii immortales, ac nefarium facinus, ac eiusmodi, quo vno maleficio scelera omnia complexa esse videantur.*

II. Illustratio maioris. *Etenim, si, (id quod praeclare a sapientibus dicitur,) vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum,*

eum, qui mortem obtulerit patri, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebant?

III. MAIOR propositio. *In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro exstitit, vt, si quando auditum sit, portenti ac prodigii simile numeretur: quibus tandem te, o Eruci, argumentis accusatorem, censes, vti oportere? nonne et audaciam eius, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, et mores feros, immanemque naturam, et vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, denique omnia ad perniciem profligata atque perdita?*

IV. MINOR. *Quorum tu nihil in Sextum Roscium ne obiiciendi quidem caussa contulisti.*

Probatio et illustratio minoris per μερισμόν. *Patrem occidit Sextus Roscius? Qui homo? Adolescentulus corruptus, et ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax, et saepe in caede versatus? At hos ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, et aeris alieni magnitudo, et indomitae animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt? De luxuria purgauit Erucius, quum dixit, hunc ne in conuiuio quidem vllo interfuisse. Nihil autem vmquam debuit. Cupiditates porro quae possunt esse in eo, qui, vt ipse accusator obiecit, rure semper habitarit, et in agro colendo vixerit? Quae vita maxime disiuncta a cupiditate, et cum officio coniuncta.*

VI. CONCLVSIO. *Quae res ergo tantum istum furorem Sexto Roscio obiecit?*

Eadem libertate oratores etiam minorem maiori propositioni, aut vtrique conclusionem praemittunt. Id quod, nisi breuitati studeremus, facile posset exemplis quam plurimis demonstrari.

(Neque tamen simpliciter hoc arbitrarium est. Interdum a loco communi transitur commodius ad propositionem: interdum ad assumtionem ab hypothesi: interdum ipsa propositio probanda, id

id eſt, concluſio, enunciationi contrariae ſtatim ſubiicitur. Legenda eſt tota aliqua oratio hoc conſilio, vt rationem et varietatem huius rei inſpiciamus. G.)

XVI.

Enthymema oratorium. Quum vero non ſemper vtraque praemiſſarum ad rei demonſtrationem videatur neceſſaria: non raro alterutra omittitur, et tunc quidem e ſyllogiſmo fit ENTHYMEMA oratorium *).

*) Non ergo ſingularia quaedam praecepta exigit ENTHYMEMA. Vid. QVINCT. *lib. V. Inſtit. orat. cap.* 14. Hoc vno enim a ſyllogiſmo oratorio differt, quod alterutra praemiſſarum omittitur. Vbi recte obſeruat ARIRTOTELES *de arte rhetor. lib. I. cap.* 2. eam omittendam eſſe propoſitionem, quae iam ſatis nota ſit auditoribus, (i. e. de qua vel aliunde ſatis conſtat,, vel quae ſatis ante eſt tractata. G.) Ἐὰν γάρ ᾖ τι τούτων γνώριμον, οὐδὲ δεῖ λέγειν, αὐτὸς γὰρ τοῦτο προςίθησιν ὁ ἀκροάτης. *Si enim aliquid ſit horum notum, non oportet dicere. Ipſe enim id ſupplet auditor.* Altera, quae reliqua eſt, eadem ratione elaboratur, quam in ſyllogiſmis oratoriis paullo ante oſtendimus. (Enthymematis ex antiqua diſciplina tractatio hic ſupplenda ex QVINCTIL. 5, 14. it. 8, 5, 9. v. g. enthymema eſt CICER. *pro Ligar.* c. 4. *Quorum impunitas, Caeſar, tua maxima laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio?* Eſt argumentatio breuis a contrariis, quae multo languidior eſſet, ſi in ſyllogiſmi formam redigeres. Quorum impunitas tibi laudi eſt, ab iis non debes ad crudelitatem moueri. Atqui eorum, qui Ligarium accuſant, impunitas, a te conceſſa, tibi laudi eſt. Ergo ab accuſatoribus Ligarii non debes ad crudelitatem incitari. Ohe! iam ſatis eſt. Conf. CICER. *pro Milone* cap. 29. G.)

PARS

****

PARS II. SPECIALIS

DE VARIIS SCRIPTIONIBVS IN SOLVTA ORATIONE VSITATIS.

CAPVT I.

DE EPISTOLIS.

I.

De conſcribendis epiſtolis innumeri ferme praecepta ſatis prolixa dederunt *): ſed, mea quidem ſententia, paucisſimi fecerunt operae pretium. Quum enim plerique epiſtolas certis regulis adſtringere auſi ſint: praeſtantiſſimae optimorum auctorum epiſtolae, opera quippe extemporali ſcriptae, longiſſime ab illis regulis diſcedunt **). Ex quo conſequitur, vt aut epiſtolas CICERONIS, PLINII, aliorumque innumeras proſcribendas, aut praecepta illa epiſtolographica parui aeſtimanda iudicemus. *Pleraeque inſtitutiones epiſtolicae nullius momenti ſunt.*

*) E veteribus de epiſtolis conſcribendis nonnulla commentati ſunt DEMETR. PHAL. *de eloquut.* (§. 231-244.) et GREGOR. NAZIANZ. *epiſtola ſingulari*, quam ſeorſum cum AD. THEODORI SIBERI *commentario* prodiiſſe nouimus, *Vitemb.* cIↄIↄcvIII. 8. Poſt renatas litteras innumeri eiusmodi prodiere libelli, e quibus palmam

mam reliquis praeferunt IO. LVDOVICI VIVIS *de conscribendis epistolis*, *Colon.* cIↃIↃXXXVI. 8. DESID. ERASMI et CONR. CELTIS eiusdem tituli libelli, *Colon.* cIↃIↃLXXIII. 8. ROB. BRITANNI *ratio conscribendarum epistolarum*, *Lutet. Paris.* cIↃIↃXLV. 8. IO. DESPAVTERII *ars epistolica*, *Lutet. Paris.* cIↃIↃXXXV. 8. HENR. FARNESII *de imitatione Ciceronis, seu de scribendarum epistolarum ratione*, *Antu.* cIↃIↃLXXI. 8. MELCH. IVNII *scholae rhetoricae de contexendarum epistolarum ratione*, *Argent.* cIↃIↃLXXXVII. 8. IVSTI LIPSII *institutio epistolica*, (epistolis ipsius subiuncta, G.) *Antu.* cIↃIↃCV. 4. DAN. GE. MORHOFII *collegium epistolicum*, *Lubecae* cIↃIↃCCXVI. 8. (a IO. BVRC. MAIO auctum, quem librum reliquis in eo genere praefero, quorum ipse quoque luculentam habet notitiam, vt et recensum epistolarum, quae editae exstant, G.)

**) Solent enim eiusmodi auctores certas tradere regulas de quarumuis epistolarum argumentis et dispositione, quas tamen nemo veterum adcurate obseruauit, neque hodienum quisquam eruditorum obseruat. Hinc si gratulatoriam quamdam CICERONIS epistolam contuleris cum praeceptis IO. PHIL HORSTII, SAM. SCHMIDII, aliorumque scriptorum: non obseruabis, ad ista praecepta se adstrinxisse liberum CICERONIS ingenium. Alii formulas epistolicas collegerunt, veluti HENR. ARNINGIVS in *medulla variarum, earumque in orationibus vsitatissimarum connexionum*, *Ienae* cIↃIↃCLVIII. 12. HANNARDVS GAMERIVS MOSAEVS in *auctoritatibus Ciceronis*, *Col.* cIↃIↃCLXXVII. 8. MICH. NEANDER in *epistol. familiarium formulis*, *Lips.* cIↃIↃXCI. 8. IAC. PONTANVS in *centuria epistolicarum formularum*, *Coloniae* 8. GABR. PRATEOLVS in *floribus et sententiis scribendisque formulis illustrioribus ex Cicerone*, *Paris.* cIↃIↃLXXVII. 16. ANDR. REYHERVS in *florilegio epistolico*, *Gothae* cIↃIↃCLXVI.

8. IO.

8. IO. STARKIVS in *thesauro epistolari locorum et formularum epistolicarum*, *Hamb.* cIↄIↄcxxi. 8. CAR. VIRVLVS in *formulis epistolarum*, *Paris.* cIↄccccLxxxx. et alii complures, sed, qui in haec formularum dumeta se relegari patiuntur, iis merito acclamaueris illud HORATII:

O imitatores, seruum pecus!

Liberrima est epistolas conscribendi ratio, sunt enim epistolae familiare inter absentes colloquium. Atqui familiares sermones regulis et formulis se circumscribi, haud patiuntur. Ex quo consequitur, vt, *quo simpliciora breuioraque sunt praecepta epistolica, eo meliora iudicanda sint.*

II.

Varia epistolarum genera.

Epistolae eruditorum Latinae variorum generum sunt. Aliae enim de rebus philosophicis, aliae de mathematicis, aliae de philologicis et criticis, aliae de theologicis, iuridicis, medicis, aliae denique de historicis conscribuntur. Quas omnes, quum non tam epistolae, quam dissertationes, videantur, nec tam elegantiam, quam acumen eruditionemque et diffusam lectionem, ostentent, huc plane non pertinere arbitramur.

philosophicis) Tales sunt epistolae SENECAE, quas si dissertationes philosophicas ac morales dixeris, non errabis, ex mea quidem sententia. Vnde non dubito, eorum accedere sententiae, qui SENECAM eas non ad Lucilium misisse, sed amici caussa, prout quidque in mentem venerat, in chartam coniecisse, existimant. Tales etiam sunt *epistolae* BERN. BALDI, *Mediol.* cIↄIↄLVIII. 8. CONR. BOVILII, *Geneu.* cIↄIↄx. cum reliquis operibus, REN. DESCARTES, *Amst.* cIↄIↄcLXVIII. 4.

HONO-

HONORATI FABRI, *Francof.* cIↄIↄcLXXIIII. 12. MARS. FICINI, *Florent.* cIↄccccLXXXXV. 4. IAC. HORSTII, *Lipſ.* cIↄIↄLXXXXV. 8. aliaeque complures.

mathematicis.) Veluti epiſtolae MATTHIAE BERNEGERI et IO. KEPLERI mutuae, *Arg.* cIcIↄcLXXII. 12. GVIL. SCHICKARDI et MATTHIAE BERNEGGERI, *Arg.* cIↄIↄcLXXIII. 12. aliaeque.

philologicis) Huc pertinent epiſtolae ROL. MARESII, *Pariſ.* cIↄIↄcIIII. 8. et *Lipſ.* cIↄIↄc LXXXII. 12. RICH. DE BVRI, *Franc.* cIↄIↄx. 8. et IO. CASELII, *Helmſt.* cIↄIↄcXXIII. 8. et *Hamb.* cIↄIↄcXVIIII. 8. IANI DRVSII, IO. CORASII, IVSTI LIPSII, ALDI MANVTII et IANI PARRHASII *quaeſita per epiſtolas,* [LAVR. PIGNORII *ſymbolae epiſtolicae,* N.] ceterae.

criticis) In rebus criticis occupantur pleraeque epiſtolae SCALIGERORVM, IS. CASAVBONI, CL. SALMASII, CL. SARRAVII, TH. REINESII ad *Hoffmannum*, *Rupertum*, *Daumium*, *Boſium*, FORT. LICETI, IVSTI LIPSII, CAEL. CALCAGNINI, TAN. FABRI, IANI GRVTERI, IO. WOWERII, et variae illae virorum doctorum, quarum ſyllogen tomis V. in forma maiori quarta publici iuris fecit V. C. PETRVS BVRMANNVS, *Leidae* cIↄIↄcCXXIIII. XXVII. (Theſaurus hic non eſt liber, et is bonam partem non criticus. Io. Fr. Gronouius, Nic. Heinſius, Iac. Vinc. Fabricius ſuauiſſimas epiſtolas ſcripſere, et minime criticas. [Ad hoc exemplum nunc prodit *ſylloge noua epiſtolarum varii argumenti.* Accepimus *Volumina IV. Norimbergae imp. hered. Felseckeri* MDCCLX. ſqq. 8. Optamus, vt ſequantur ſimilia his quam plurima.] Sed criticis annumerandae ſunt IO. CASP. HAGENBVCHII *epiſtolae epigraphicae* ad Bonhierium et Gorium, etc. *Tig.* MDCCXLVII. 4. G.)

theolo-

theologicis) Quales sunt epistolae pleraeque HIERONYMI, AVGVSTINI, aliorumque patrum, et e recentioribus (ERASMI ROTEROD. M. LVTHERI, IO. CALVINI, G.) IO. LAVNOII; EPISTOLAE CLARORVM VIRORVM de caussa remonstrantium, M. ANT. FLAMINII, LVD. MONTALTII, aliaeque complures.

iuridicis) In iuridico argumento saepe versantur viri generosi GREG. MAIANSII *epistolarum libri VI.* qui prodierunt *Valentiae Edetanorum* cIↄIↄccxxxII. 4. in quibus orationis nitor cum rerum, quas explicat, praestantia certare videtur. (Si responsa, quae vocare solent, huc referas, nihil erit copiosius. G.)

historicis) Quo pertinent epistolae AVG. GISL. BVSBEQVII, HERM. CONRINGII, MELCH. GOLDASTI, HVG. GROTII, HVB. LANGVETI, PETRI MARTYRIS ANGLERII, PHIL. MELANCHTHONIS, SFORC. PALLAVICINI, (IAC. TOLLII, CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII, G.) ANDR. CHRYSOST. ZALVSKII, et aliorum. Nuper, vt alia omittam exempla, varias Galliae cisalpinae et transalpinae antiquitates eruditis epistolis explicauit SCIP. MAFFEIVS, Veronensis, quae prodierunt sub titulo: *Galliae antiquitates quaedam selectae, atque in plures epistolas distributae, Veron.* cIↄIↄcc XXIIII. 4.

III.

Magis huius loci sunt epistolae, quae non eruditionis ostentandae, sed testandi amoris aut animorum conciliandorum caussa scribi solent: in quo genere scribendi CICERO, PLINIVS, PAVLLVS MANVTIVS, MARCVS ANTONIVS MVRETVS, LATINVS LATINIVS, IANVS NIC. ERYTHRAEVS, AON. PALEARIVS, *Quae huc pertineant?*

LEARIVS, PETRVS CVNAEVS regnant *).

Cicero. CICERONI in omni epiſtolarum genere non temere vllus comparandus eſt. Sane in *epiſtolis ad diuerſos* incomparabilis eloquentia, in *epiſtolis ad Atticum* inſignis prudentia et adfectus vbique elucet, facileque adparet, CICERONEM, ſiue iocari, ſiue iraſci, ſiue permouere maluerit, omnes alios longo poſt ſe interuallo reliquiſſe. Vid. HENR. STEPHANI *diſſertat. de vario epiſt. Ciceron. genere.* Merito ergo epiſtolae illae incomparabiles aſſidua lectione in ſuccum et ſanguinem vertendae, nec vmquam e manibus deponendae ſunt. Quem fructum inde ceperit HERM. BVSCHIVS, oſtendit IO. FREINSHEMIVS *orat. IV. p.* 46. (Exſtat etiam programma noſtrum, quo hunc linguae, hiſtoriae, prudentiae Romanae theſaurum auditoribus non ſine ſucceſſu commendauimus. G.)

Plinius. PLINII epiſtolae ſuccinctae et feſtiuae, facetae et acutae, et concinnis ſententiis diſtinctae, mirifice placent viris ingenioſis. Sed ſtilum tamen hunc non omnes decere, nec omnibus conuenire ingeniis, palam eſt. PLINIVS, inquit LVD. VIVES, *doctis atque acutis ingeniis mirifice eſt aptus, qui ſcholaſticas inter ſe mittunt epiſtolas et vmbraticas, quibus oportet plus ornatus et condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur.* Adde MORHOF. *Polyhiſt. I,* I. 13. 20. *p.* 300. *Tomo I.* (Eſſe has epiſtolas eo conſilio ſcriptas, vt ederentur, et quam honeſtiſſimam amabiliſſimamque imaginem ſui auctoris perferrent ad poſteros, in praefatione, qua noſtram editionem Illuſtriſſimo Comiti Rutheno dedicauimus, oſtendere conati ſumus. Inprimis ἦθος in illis plane admirabile eſt. Aulicas magis dixeris, iſtas certe, quas in librum X. coniecit. G.)

MANVTIO

MANVTIO nemo accuratius Ciceronianam dictionem expressit. Longius tamen abest a Ciceronis vigore et prudentia. Vnde eius epistolae ornatae quidem, at a rebus plane inopes adparent. Quae forsan caussa est taedii illius, quod, CASP. SCIOPPIO iudice, legentibus MANVTIVM obrepere soleat. (Ipsa nempe ratio, qua scripsit et emendauit, ostendit, vix bonas esse posse. G.) Recentissima et optima editio est KRAVSIANA. Elegantissimam eius epistolam, quam MARQV. GVDIVS omnium epistolarum PAVLLI MANVTII reginam vocare solebat, e bibliotheca huius viri docti edidit MORHOF. in *Polyhist. I*, I. 25. 41. *p.* 345. *Tomo I.* (Sed tum hac epistola, tum multis rebus aliis suam editionem instruxit CL. KRAVSIVS. G.) *Manutius.*

Qui Paullo Manutio deesse videtur vigor et spiritus, M. ANT. MVRETO plane est admirandus, vt hunc ego inter recentiores reliquis omnibus anteponere, non dubitem. Quod iudicium etiam est IANI NICII ERYTHRAEI in *Pinacoth. I*, 5. *Muretus.*

Prodierunt LATINI LATINII epistolae *Romae* cIↄIↄCXXXVIIII. 4. et praeter rerum varietatem ob Latinitatis nitorem quam maxime commendantur. *Latinius.*

IAN. NIC. ERYTHRAEVS, vel potius, qui sub eo nomine latet, IO. VICT. ROSCIVS, Romanus, in eloquentia Latina adeo excelluit, vt in arte sua iure Roscius dicatur. Prodierunt epistolae eius admodum nitidae atque vrbanae, (in quibus tamen puritatem desidero, G.) *Colon.* cIↄIↄCXLV. 8. aliquot voluminibus, quae acutissimo GABR. NAVDEO adeo se probarunt, vt eas PETR. BEMBI et ANG. POLITIANI epistolis longe anteponat. Vid. NAVD. *epist.* 66. *Erythraeus.*

Eruditissimus ille martyr, AON. PALEARIVS tam feliciter expressit CICERONIS compositionem, numerum, elegantiam, vt mihi, cum MVRETO, *Palearius.*

reliquis omnibus excellere videatur. Nouissima nitidissimaque opusculorum, epistolarum ac poëmatum eius editio prodiit *Amstelod.* cIↄIↄCLXXXV. 8. (repetita *Ienae* cIↄIↄCCXXVIII. 8. cura FR. ANDR. HALLBAVERI. G.)

Cunaeus. Eloquentiae laudem etiam non denegaueris epistolis PETRI CVNAEI, quas nuper edidit vir publico rei litterariae bono natus PETR. BVRMANNVS, *Lugduni Batauorum* cIↄIↄCCXXV. 8. (Habent tamen aliquid difficile. G.)

*) Aliquam stili elegantiam prae se ferunt epistolae ANGELI POLITIANI, (pulchrae, G.) PETR. BEMBI, (affectatae puritatis et elegantiae, G.) ERASMI *Roterodami*, (vigoris et rerum plenae, historiae caussa legendae, G.) IOACH. CAMERARII, ROG. ASCHAMI, IVSTI LIPSII, (diuersissimae pro personis, ad quas scribit, G.) DOM. BAVDII, AVG. BVCHNERI, (nimis neglectae, G.) IO. GEORG. GRAEVII, (praefationes et dedicationes maiorem partem, G.) CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII, (tumidum quiddam et histrionicum habentes, G.) [EMANVELIS MARTINI, pulcherrimae et suauissimae, N.] sed quum horum plerique singulare quoddam dicendi genus adfectarint, quod non est publici saporis, legendi potius, quam imitandi, mihi quidem, videntur. (De reliquo inter cimelia bibliothecarum habentur epistolae, et insano interdum pretio emuntur. G.)

IV.

Quotuplices? Ceterum epistolae Latinae, quibus hodie vtimur, vel *familiares* sunt, vel *elaboratiores*. Illae plures plerumque res complectuntur *): hae de vno themate exarantur diligentius **).

*) Solent enim familiares, si quando colloquuntur, de variis rebus inter se confabulari,

Quae

Quae colloquia quum imitentur epiſtolae, mirum haud eſt, ſi et illae de pluribus rebus agant. Tales ſunt pleraeque CICERONIS *epiſtolae ad Atticum*. Exemplum vide *Lib. XV. epiſt.* 25.

**) Huc pertinent epiſtolae *gratulatoriae*, *gratiarum actoriae*, *petitoriae*, *commendatitiae*, cet. Per has enim totas regnat vna eademque propoſitio primaria, adeoque adhibitis argumentis, diligentius elaborari ſolent. Sic CICERONIS *epiſt. ad diuerſ. XI*, 22. tota eſt commendatitia, *epiſt.* 12. *lib. V.* tota petitoria, eaque elegantiſſima. Vberiorem catalogum, in quo ſingulae CICERONIS aliorumque epiſtolae ad ſuas claſſes referuntur, dederunt MELCH. IVNIVS *de conſcribendis epiſtolis*, et MORHOFIVS in *colleg. epiſtolico*, ſed qui ab eloquentiae ſtudioſo ex tot epiſtolarum voluminibus poſtea editis facile augeri poſſet.

V.

In epiſtolis *familiaribus* primo propoſitiones, de quibus ſcribere velis, iuſto ordine ponantur ob oculos *). Deinde diſpiciatur, habeantne inter ſe aliquid commune, an plane diſſimilis ſint naturae. Id enim dabit elegantem connexionem **). Conſiderentur porro ſingulae propoſitiones, an probari illuſtrariue debeant ***). Et inde, ſi acceſſerit elaboratio, facile naſcetur epiſtola familiaris elegantiſſima ****). Illud tamen obſeruandum poſtremo, has epiſtolas quam maxime exigere moratum ac (ſi quidem perſona illius, ad quem ſcribitur, non impediat, G.) iocoſum illud dicendi

Epiſtolas familiares conſcribendi ratio.

genus, de quo superiore capite disseruimus.

*) Exemplum omnia ista praecepta reddet dilucidiora. Sunto nobis hae propositiones.

I. *Breuiter scribam tuo exemplo.*

II. *Fiduciam nobis magnam iniicis.*

III. *Bono ergo animo ero.*

IV. *Litterarum mearum caussa non exspectabis in Italia.*

V. *Habebis pecuniam.*

VI. *Seruilius tibi amicus est.*

VII. *Nos non deerimus.*

(Quo magis familiaris nomen tueri debet epistola, eo minus de ordine laborandum. Assidemus, scribere ante incipimus saepe, quam, quid scribere velimus, cogitauimus. Ordinis itaque sola hic illa lex est, quae faciat, vt facilius intelligantur: cui illa accedat, vt, si qua molesta sunt, iis placide accipiendis praeparemus lectorem, et subiungamus etiam iucundiora. In responsoriis nihil commodius et certius, quam sequi ordinem eius epistolae, cui respondemus, cui vel intexi vel subiici possunt alia. G.)

**) Connexiones vel *verbales* sunt, vel *reales*. *Illae* per particulas et formulas fiunt, *hae* a propositionum similitudine ac dissimilitudine petuntur. Nonnumquam tamen etiam fine connexione propositiones componuntur. (Quod plerumque melius est vel ob hoc ipsum, quod familiaris sermonis characterem sic magis refert. G.) Sic CIC. *epist. ad diuers. XI*, 24. omnes istas propositiones VII, quas paullo ante recensuimus, sine connexione ita extulit.

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor. Te igitur imitabor.*

II. *Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, vt quotidie melius: Lepidum commo-*

commode sentire, tribus exercitibus quiduis nos oportere confidere.

III. *Si timidus essem, tamen ista epistola omnem mihi metum abstersisses. Sed, vt mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae.*

IV. *Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius.*

V. *Pecunia, expeditissima quae erat, tibi decreta est.*

VI. *Habes amantissimum Seruilium.*

VII. *Nos non desumus. Vale.*

Dabimus tamen operam, vt ne connexiones inueniamus. (Quas quidem plerasque infelices esse, et firmare proximam nostram obseruationem, quin dissoluisse puerili studio connectendi, quae re ipsa optime inter se deuincta fuerant, ipsi illustri Auctori, cui iuueni illae exciderunt, me persuasurum sperauerim. G.) Inter primam et secundam propositionem similitudo quaedam adparet: *Scribendi rationem breuem imitabor: sed et fiduciam tuam.* Inter secundam et tertiam similitudo quaedam intercedit: vtrobique enim *fiducia est.* Inter tertiam et quartam dissimilitudo est: *spes* enim est *morae impatiens*, Brutus vero *morabitur in Italia.* Quarta et quinta similes aliquo modo sunt: *Brutus non morari debet in Italia, nec nos in mora erimus, sed mittamus pecuniam.* Tres vltimae simillimae: *Nec pecunia tibi deerit, nec Seruilius, nec nos.* Connexio ergo erit talis:

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum: nunc mihi loquax esse videor. Te igitur*

II. *non litteris tantum, verum etiam virtute animique magnitudine imitabor: breuissima enim epistola tua me de tot rebus nouis, id est, de valetudine, voluntateque tua et Lepidi, triumque exercituum virtute reddidisti certiorem, tantamque spem iniecisti animo, vt,*

III. *nisi tuo exemplo optima spe fiduciaque essem, omnium mortalium sim meticulosissimus. Omnem itaque metum, si quis fuisset, ista epistola tua abstersisses: sed, vt vera fatear, iam frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te: quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae. Quum vero spes nihil aegrius, quam moram, ferat:*

IV. *nolim profecto, te, litterarum mearum caussa, in Italia morari. Equidem, si per hostem licuerit, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest: caue rei gerendae occasionem mora ista tua, dimittas. Sane, ne in nobis vlla tibi mora esset,*

V. *pecuniam, expeditissima quae erat, tibi decreuimus. Nec argentum ergo tibi deerit, nec, quod omni argento praestantius, amici.*

VI. *Seruilium enim habes tui amantissimum, cuius prolixam erga te voluntatem*

VII. *et ego non imitabor modo, verum etiam, quoad eius fieri poterit, studio officiisque meis superabo. Vale.*

***) Accedunt nonnumquam aetiologiae, ceu ex epistola antecedente adparet, in qua CICERO propositionem III. ratione quadam confirmat. Accedunt etiam illustrationes, veluti exempla, similia, testimonia: sed ita, vt magis per adlusionem innuantur, quam explicentur prolixius. Exemplo erit CIC. *epist. ad diuers. V,* 12. in qua eiusmodi illustrationes mira breuitate concinnitateque cumulatas animaduertimus.

****) Ex-

****) Exemplum eiusmodi epistolae familiaris subiiciemus. Propositiones sunto sequentes:

I. *Diu admodum siluisti.*
II. *Ego iam rusticor.*
III. *Scribe ad me frequentius.*

Obseruatis ergo praeceptis, in ipso paragrapho explicatis, haec nascitur epistola:

I. *Tam diuturno me silentio adhuc mulctasti, vt, nisi te ex P. disciplina scirem prodiisse, in Pythagoraeorum castra transiisse te existimarem. Quis, malum, morbus te hominem, olim loquacissimum, inuasit, vt confestim magis mutus videaris, quam piscis? Ego vero praeclare, mihi crede, vlciscar illam pertinaciam tuam, litterisque meis tanto magis te obtundam quotidie, donec odiosissimum istud silentium tuum tibi extorqueam.*

II. *Sed, heus tu, inquies, tantumne tibi otii est, vt bonas horas scribendis epistolis consumas? Est vero, et quidem plurimum. Relicto enim vrbano strepitu, nuper in suburbanum illum, quem nosti, secessum, tamquam in portum, me vindicaui Hic modo rusticor, et temporis nonnihil valetudini, nonnihil remissioni animi tribuo. Interdum, ne nihil potius agere, quam otiosus esse, videar, aliquid parturit ingenium, sed, vt ille ait, plenum ruris et inficetiarum.*

III. *Ne ergo me vrbanae elegantiae plane capiat obliuio: fac, quaeso, vt a te litteras et frequentissimas, et, quales tu mittere soles, Roma ipsa vrbaniores, accipiam. Vale.*

VI.

In epistolis elaboratioribus vna regnat propositio.

Ad *elaboratiores* quod adtinet epistolas: in iis vna regnat propositio, ad quam, tamquam ad centrum, omnes reliquae partes referuntur *).

*) Exempli caussa, in *gratulatoriis* propositio illa primaria est: *Gratulor tibi nouum munus, natalem, restitutam valetudinem, cet.* In consolatoriis: *Aequo animo tibi ferenda fortuna, mors parentis, cet.* In gratiarum actoriis: *Gratias tibi ago, quod me principi commendaris, suffragio adiuueris, cet.* (In *primis lineis artis oratoriae* p. 31. seq. *gratulationis, gratiarum actionis, consolationis, adhortationis, petitionis* partes et rationem breuiter, ad epistolarum praesertim scribendarum exercitationem proposuimus. Vid. Excurs. IV. sub finem huius libri. G.)

VII.

Quae deinde probanda. Ea propositio deinde argumentis, firmis potius, quam multis, munienda est, quae facile suppeditabunt ipsae περιστάσεις, vt adeo certis argumentorum locis hic supersedere liceat *).

*) Vulgo quidem in institutionibus epistolicis multos argumentorum locos, veluti, *ab vtili, iucundo, decoro, facili, honesto, cet.* ostendunt, ex quibus omnia argumenta, tamquam e sedibus aut pluteis suis, depromenda existimant rhetores. Sed his quidem loculis aequo animo carebimus. Ipsae enim περιστάσεις rationes scribenti sufficient optimas, et instituto adcommodatissimas, nihil vt opus sit istis argumentorum locis, e. g. si cui *gratulandum* sit nouum munus, ratio ipsa docebit, ostendendum esse, munus hoc esse optabile, honorificum, virtuteque alterius dignissimum, ex eoque multum decoris ad rempublicam redundaturum; cet. Si *consolandus* quis de obitu filii: ratio ipsa suadebit, vt exponamus defuncti beatitudinem, temporum, quibus subtractus sit, miseriam, christiani in affectibus coërcendis officium, cet. Et sic numquam deerunt scribentibus argumenta, dummodo περι-

στάσεις,

τάκτικ, *quid*? *vbi*? *cet.* expendantur paullo diligentius. (Hoc ipſum vero praeſtant loci illi ſupra commemorati, vt ad omnes circumſtantias tanto diligentius attendamus, iisque recte vtamur. Nihil nos docent loci ante ignoratum, ſed recordationem iuuant et diſtributionem, etc. G.) Vtilitatis tamen haud parum tironibus adferre poſſunt PLANERI *epiſtolae enthymematicae*, quibus et varia argumenta, vel enthymemata, quae in ſingulis epiſtolarum generibus adhibenda videantur, cum cura oſtendit, et veterum ac nouorum ſcriptorum epiſtolas in certas claſſes retulit.

VIII.

Perinde autem eſt, ſiue argumenta propoſitioni, ſiue hanc argumentis praemittas *). *Diſpoſitio eſt arbitraria.*

*) Sic MANVTIVS *epiſt. I.* 1. propoſitionem argumentis praemittit: *epiſt. I*, 2. eamdem illis ſubiungit. Nonnumquam propoſitio argumentis et praemittitur et ſubiungitur, cuius rei exemplum denuo eſt apud MANVT. *epiſt. I*, 8. (Non eſt tamen hoc ſimpliciter in arbitrio ſcribentis: ſed videndum, quid cuique loco aptius ſit. V.g. ſi propoſitio ipſa moleſtiam allatura videatur, argumenta praeponenda. Interdum perſpicuitatis cauſſa neceſſario praemittenda propoſitio, etc. Dirigit haec prudentia. v. c. moleſta in medium agmen ſunt ſumenda: a gratis praeſertim incipiendum, ſi quid impetrare velis: propoſitioni durae ſternenda via eſt: irritatus ad lenitatem in fine reuocandus. G.)

IX.

Poſſunt et hic argumenta nonnulla aetiologiis illuſtrationibusue amplificari, dummodo obſerues, et parcius hoc fieri debere, et breuius. In epiſtolis enim *An in epiſtolis locum habeant illuſtrationes?*

HONORATI FABRI, *Francof.* cIↃIↃCLXXIIII. 12. MARS. FICINI, *Florent.* cIↃCCCCLXXXXV. 4. IAC. HORSTII, *Lipſ.* cIↃIↃLXXXXV. 8. aliaeque complures.

mathematicis.) Veluti epiſtolae MATTHIAE BERNEGERI et IO. KEPLERI mutuae, *Arg.* cIcIↃCLXXII. 12. GVIL. SCHICKARDI et MATTHIAE BERNEGGERI, *Arg.* cIↃIↃCLXXIII. 12. aliaeque.

philologicis) Huc pertinent epiſtolae ROL. MARESII, *Pariſ.* cIↃIↃCIII. 8. et *Lipſ.* cIↃIↃC LXXXII. 12. RICH. DE BVRI, *Franc.* cIↃIↃX. 8. et IO. CASELII, *Helmſt.* cIↃIↃCXXIII. 8. et *Hamb.* cIↃIↃCXVIIII. 8. IANI DRVSII, IO. CORASII, IVSTI LIPSII, ALDI MANVTII et IANI PARRHASII *quaeſita per epiſtolas,* [LAVR. PIGNORII *ſymbolae epiſtolicae,* N.] ceterae.

criticis) In rebus criticis occupantur pleraeque epiſtolae SCALIGERORVM, IS. CASAVBONI, CL. SALMASII, CL. SARRAVII, TH. REINESII ad *Hoffmannum*, *Rupertum*, *Daumium*, *Boſium*, FORT. LICETI, IVSTI LIPSII, CAEL. CALCAGNINI, TAN. FABRI, IANI GRVTERI, IO. WOWERII, et variae illae virorum doctorum, quarum ſyllogen tomis V. in forma maiori quarta publici iuris fecit V. C. PETRVS BVRMANNVS, *Leidae* cIↃIↃCCXXIIII. XXVII. (Theſaurus hic non eſt liber, et is bonam partem non criticus. Io. Fr. Gronouius, Nic. Heinſius, Iac. Vinc. Fabricius ſuauiſſimas epiſtolas ſcripſere, et minime criticas. [Ad hoc exemplum nunc prodit *ſylloge noua epiſtolarum varii argumenti.* Accepimus *Volumina IV. Norimbergae imp. hered. Felseckeri* MDCCLX. ſqq. 8. Optamus, vt ſequantur ſimilia his quam plurima.] Sed criticis annumerandae ſunt IO. CASP. HAGENBVCHII *epiſtolae epigraphicae* ad Bonhierium et Gorium, etc. *Tig.* MDCCXLVII. 4. G.)

theolo-

theologicis) Quales ſunt epiſtolae pleraeque HIERONYMI, AVGVSTINI, aliorumque patrum, et e recentioribus (ERASMI ROTEROD. M. LVTHERI, IO. CALVINI, G.) IO. LAVNOII, EPISTOLAE CLARORVM VIRORVM de cauſſa remonſtrantium, M. ANT. FLAMINII, LVD. MONTALTII, aliaeque complures.

iuridicis) In iuridico argumento ſaepe verſantur viri generoſi GREG. MAIANSII *epiſtolarum libri VI.* qui prodierunt *Valentiae Edetanorum* cIↃIↃccxxxII. 4. in quibus orationis nitor cum rerum, quas explicat, praeſtantia certare videtur. (Si reſponſa, quae vocare ſolent, huc referas, nihil erit copioſius. G.)

hiſtoricis) Quo pertinent epiſtolae AVG. GISL. BVSBEQVII, HERM. CONRINGII, MELCH. GOLDASTI, HVG. GROTII, HVB. LANGVETI, PETRI MARTYRIS ANGLERII, PHIL. MELANCHTHONIS, SFORC. PALLAVICINI, (IAC. TOLLII, CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII, G.) ANDR. CHRYSOST. ZALVSKII, et aliorum. Nuper, vt alia omittam exempla, varias Galliae cisalpinae et transalpinae antiquitates eruditis epiſtolis explicauit SCIP. MAFFEIVS, Veronenſis, quae prodierunt ſub titulo: *Galliae antiquitates quaedam ſelectae, atque in plures epiſtolas diſtributae, Veron.* cIↃIↃcc XXIIII. 4.

III.

Magis huius loci ſunt epiſtolae, quae non eruditionis oſtentandae, ſed teſtandi amoris aut animorum conciliandorum cauſſa ſcribi ſolent: in quo genere ſcribendi CICERO, PLINIVS, PAVLLVS MANVTIVS, MARCVS ANTONIVS MVRETVS, LATINVS LATINIVS, IANVS NIC. ERYTHRAEVS, AON. PALEARIVS, *Quae huc pertineant?*

LEARIVS, PETRVS CVNAEVS regnant *).

Cicero. CICERONI in omni epiſtolarum genere non temere vllus comparandus eſt. Sane in *epiſtolis ad diuerſos* incomparabilis eloquentia, in *epiſtolis ad Atticum* inſignis prudentia et adfectus vbique elucet, facileque adparet, CICERONEM, ſiue iocari, ſiue iraſci, ſiue permouere maluerit, omnes alios longo poſt ſe interuallo reliquiſſe. Vid. HENR. STEPHANI *diſſertat. de vario epiſt. Ciceron. genere.* Merito ergo epiſtolae illae incomparabiles aſſidua lectione in ſuccum et ſanguinem vertendae, nec vmquam e manibus deponendae ſunt. Quem fructum inde ceperit HERM. BVSCHIVS, oſtendit IO. FREINSHEMIVS *orat. IV. p.* 46. (Exſtat etiam programma noſtrum, quo hunc linguae, hiſtoriae, prudentiae Romanae theſaurum auditoribus non ſine ſucceſſu commendauimus. G.)

Plinius. PLINII epiſtolae ſuccinctae et feſtiuae, facetae et acutae, et concinnis ſententiis diſtinctae, mirifice placent viris ingenioſis. Sed ſtilum tamen hunc non omnes decere, nec omnibus conuenire ingeniis, palam eſt. PLINIVS, inquit LVD. VIVES, *doctis atque acutis ingeniis mirifice eſt aptus, qui ſcholaſticas inter ſe mittunt epiſtolas et vmbraticas, quibus oportet plus ornatus et condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur.* Adde MORHOF. *Polyhiſt. I,* I. 13. 20. *p.* 300. *Tomo I.* (Eſſe has epiſtolas eo conſilio ſcriptas, vt ederentur, et quam honeſtiſſimam amabiliſſimamque imaginem ſui auctoris perferrent ad poſteros, in praefatione, qua noſtram editionem Illuſtriſſimo Comiti Rutheno dedicauimus, oſtendere conati ſumus. Inprimis ἦθος in illis plane admirabile eſt. Aulicas magis dixeris, iſtas certe, quas in librum X. coniecit. G.)

MANVTIO nemo accuratius Ciceronianam dictionem expressit. Longius tamen abest a Ciceronis vigore et prudentia. Vnde eius epistolae ornatae quidem, at a rebus plane inopes adparent. Quae forsan caussa est taedii illius, quod, CASP. SCIOPPIO iudice, legentibus MANVTIVM obrepere soleat. (Ipsa nempe ratio, qua scripsit et emendauit, ostendit, vix bonas esse posse. G.) Recentissima et optima editio est KRAVSIANA. Elegantissimam eius epistolam, quam MARQV. GVDIVS omnium epistolarum PAVLLI MANVTII reginam vocare solebat, e bibliotheca huius viri docti edidit MORHOF. in *Polyhist. I*, 1. 25. 41. *p.* 345. *Tomo I.* (Sed tum hac epistola, tum multis rebus aliis suam editionem instruxit Cl. KRAVSIVS. G.) *Manutius.*

Qui Paullo Manutio deesse videtur vigor et spiritus, M. ANT. MVRETO plane est admirandus, vt hunc ego inter recentiores reliquis omnibus anteponere, non dubitem. Quod iudicium etiam est IANI NICII ERYTHRAEI in *Pinacoth. I*, 5. *Muretus.*

Prodierunt LATINI LATINII epistolae *Romae* cIↄIↄCXXXVIIII. 4. et praeter rerum varietatem ob Latinitatis nitorem quam maxime commendantur. *Latinius.*

IAN. NIC. ERYTHRAEVS, vel potius, qui sub eo nomine latet, IO. VICT. ROSCIVS, Romanus, in eloquentia Latina adeo excelluit, vt in arte sua iure Roscius dicatur. Prodierunt epistolae eius admodum nitidae atque vrbanae, (in quibus tamen puritatem desidero, G.) *Colon.* cIↄIↄCXLV. 8. aliquot voluminibus, quae acutissimo GABR. NAVDEO adeo se probarunt, vt eas PETR. BEMBI et ANG. POLITIANI epistolis longe anteponat. Vid. NAVD. *epist.* 66. *Erythraeus.*

Eruditissimus ille martyr, AON. PALEARIVS tam feliciter expressit CICERONIS compositionem, numerum, elegantiam, vt mihi, cum MVRETO, *Palearius.*

reliquis omnibus excellere videatur. Nouissima nitidissimaque opusculorum, epistolarum ac poëmatum eius editio prodiit *Amstelod.* cIↃIↃCLXXXV. 8. (repetita *Ienae* cIↃIↃCCXXVIII. 8. cura FR. ANDR. HALLBAVERI. G.)

Cunaeus. Eloquentiae laudem etiam non denegaueris epistolis PETRI CVNAEI, quas nuper edidit vir publico rei litterariae bono natus PETR. BVRMANNVS, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCXXV. 8. (Habent tamen aliquid difficile. G.)

*) Aliquam stili elegantiam prae se ferunt epistolae ANGELI POLITIANI, (pulchrae, G.) PETR. BEMBI, (affectatae puritatis et elegantiae, G.) ERASMI *Roterodami*, (vigoris et rerum plenae, historiae caussa legendae, G.) IOACH. CAMERARII, ROG. ASCHAMI, IVSTI LIPSII, (diuersissimae pro personis, ad quas scribit, G.) DOM. BAVDII, AVG. BVCHNERI, (nimis neglectae, G.) IO. GEORG. GRAEVII, (praefationes et dedicationes maiorem partem, G.) CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII, (tumidum quiddam et histrionicum habentes, G.) [EMANVELIS MARTINI, pulcherrimae et suauissimae, N.] sed quum horum plerique singulare quoddam dicendi genus adfectarint, quod non est publici saporis, legendi potius, quam imitandi, mihi quidem, videntur. (De reliquo inter cimelia bibliothecarum habentur epistolae, et insano interdum pretio emuntur. G.)

IV.

Quotuplices? Ceterum epistolae Latinae, quibus hodie vtimur, vel *familiares* sunt, vel *elaboratiores*. Illae plures plerumque res complectuntur *): hae de vno themate exarantur diligentius **).

*) Solent enim familiares, si quando colloquuntur, de variis rebus inter se confabulari,

Quae

Quae colloquia quum imitentur epiſtolae, mirum haud eſt, ſi et illae de pluribus rebus agant. Tales ſunt pleraeque CICERONIS *epiſtolae ad Atticum*. Exemplum vide *Lib. XV. epiſt.* 25.

**) Huc pertinent epiſtolae *gratulatoriae*, *gratiarum actoriae*, *petitoriae*, *commendatitiae*, cet. Per has enim totas regnat vna eademque propoſitio primaria, adeoque adhibitis argumentis, diligentius elaborari ſolent. Sic CICERONIS *epiſt. ad diuerſ. XI*, 22. tota eſt commendatitia, *epiſt.* 12. *lib. V.* tota petitoria, eaque elegantiſſima. Vberiorem catalogum, in quo ſingulae CICERONIS aliorumque epiſtolae ad ſuas claſſes referuntur, dederunt MELCH. IVNIVS *de conſcribendis epiſtolis*, et MORHOFIVS in *colleg. epiſtolico*, ſed qui ab eloquentiae ſtudioſo ex tot epiſtolarum voluminibus poſtea editis facile augeri poſſet.

V.

Epiſtolas familiares conſcribendi ratio.

In epiſtolis *familiaribus* primo propoſitiones, de quibus ſcribere velis, iuſto ordine ponantur ob oculos *). Deinde diſpiciatur, habeantne inter ſe aliquid commune, an plane diſſimilis ſint naturae. Id enim dabit elegantem connexionem **). Conſiderentur porro ſingulae propoſitiones, an probari illuſtrariue debeant ***). Et inde, ſi acceſſerit elaboratio, facile naſcetur epiſtola familiaris elegantiſſima ****). Illud tamen obſeruandum poſtremo, has epiſtolas quam maxime exigere moratum ac (ſi quidem perſona illius, ad quem ſcribitur, non impediat, G.) iocoſum illud dicendi

 genus,

genus, de quo superiore capite disseruimus.

*) Exemplum omnia ista praecepta reddet dilucidiora. Sunto nobis hae propositiones.

I. *Breuiter scribam tuo exemplo.*
II. *Fiduciam nobis magnam iniicis.*
III. *Bono ergo animo ero.*
IV. *Litterarum mearum caussa non exspectabis in Italia.*
V. *Habebis pecuniam.*
VI. *Seruilius tibi amicus est.*
VII. *Nos non deerimus.*

(Quo magis familiaris nomen tueri debet epistola, eo minus de ordine laborandum. Assidemus, scribere ante incipimus saepe, quam, quid scribere velimus, cogitauimus. Ordinis itaque sola hic illa lex est, quae faciat, vt facilius intelligantur: cui illa accedat, vt, si qua molesta sunt, iis placide accipiendis praeparemus lectorem, et subiungamus etiam iucundiora. In responsoriis nihil commodius et certius, quam sequi ordinem eius epistolae, cui respondemus, cui vel intexi vel subiici possunt alia. G.)

**) Connexiones vel *verbales* sunt, vel *reales*. *Illae* per particulas et formulas fiunt, *hae* a propositionum similitudine ac dissimilitudine petuntur. Nonnumquam tamen etiam sine connexione propositiones componuntur. (Quod plerumque melius est vel ob hoc ipsum, quod familiaris sermonis characterem sic magis refert. G.) Sic CIC. *epist. ad diuers. XI*, 24. omnes istas propositiones VII, quas paullo ante recensuimus, sine connexione ita extulit.

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor. Te igitur imitabor.*

II. *Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, vt quotidie melius: Lepidum commo-*

commode sentire, tribus exercitibus quiduis nos oportere confidere.

III. *Si timidus essem, tamen ista epistola omnem mihi metum abstersisses. Sed, vt mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae.*

IV. *Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius.*

V. *Pecunia, expeditissima quae erat, tibi decreta est.*

VI. *Habes amantissimum Seruilium.*

VII. *Nos non desumus. Vale.*

Dabimus tamen operam, vt ne connexiones inveniamus. (Quas quidem plerasque infelices esse, et firmare proximam nostram obseruationem, quin dissoluisse puerili studio connectendi, quae re ipsa optime inter se deuincta fuerant, ipsi illustri Auctori, cui iuueni illae exciderunt, me persuasurum sperauerim. G.) Inter primam et secundam propositionem similitudo quaedam adparet: *Scribendi rationem breuem imitabor: sed et fiduciam tuam.* Inter secundam et tertiam similitudo quaedam intercedit: vtrobique enim *fiducia est.* Inter tertiam et quartam dissimilitudo est: *spes* enim est *morae impatiens,* Brutus vero *morabitur in Italia.* Quarta et quinta similes aliquo modo sunt: *Brutus non morari debet in Italia, nec nos in mora erimus, sed mittamus pecuniam.* Tres vltimae simillimae: *Nec pecunia tibi deerit, nec Seruilius, nec nos.* Connexio ergo erit talis:

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum: nunc mihi loquax esse videor. Te igitur*

II. *non litteris tantum, verum etiam virtute animique magnitudine imitabor: breuissima enim epistola tua me de tot rebus nouis, id est, de valetudine, voluntateque tua et Lepidi, triumque exercituum virtute reddidisti certiorem, tantamque spem iniecisti animo, vt,*

III. *nisi tuo exemplo optima spe fiduciaque essem, omnium mortalium sim meticulosissimus. Omnem itaque metum, si quis fuisset, ista epistola tua abstersisses: sed, vt vera fatear, iam frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te: quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae. Quum vero spes nihil aegrius, quam moram, ferat:*

IV. *nolim profecto, te, litterarum mearum caussa, in Italia morari. Equidem, si per hostem licuerit, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest: caue rei gerendae occasionem mora ista tua, dimittas. Sane, ne in nobis vlla tibi mora esset,*

V. *pecuniam, expeditissima quae erat, tibi decreuimus. Nec argentum ergo tibi deerit, nec, quod omni argento praestantius, amici.*

VI. *Seruilium enim habes tui amantissimum, cuius prolixam erga te voluntatem*

VII. *et ego non imitabor modo, verum etiam, quoad eius fieri poterit, studio officiisque meis superabo. Vale.*

***) Accedunt nonnumquam aetiologiae, ceu ex epistola antecedente adparet, in qua CICERO propositionem III. ratione quadam confirmat. Accedunt etiam illustrationes, veluti exempla, similia, testimonia: sed ita, vt magis per adlusionem innuantur, quam explicentur prolixius. Exemplo erit CIC. *epist. ad diuers. V*, 12. in qua eiusmodi illustrationes mira breuitate concinnitateque cumulatas animaduertimus.

****) Ex-

****) Exemplum eiusmodi epistolae familiaris subiiciemus. Propositiones sunto sequentes:

I. *Diu admodum siluisti.*

II. *Ego iam rusticor.*

III. *Scribe ad me frequentius.*

Obseruatis ergo praeceptis, in ipso paragrapho explicatis, haec nascitur epistola:

I. *Tam diuturno me silentio adhuc mulctasti, vt, nisi te ex P. disciplina scirem prodiisse, in Pythagoraeorum castra transiisse te existimarem. Quis, malum, morbus te hominem, olim loquacissimum, inuasit, vt confestim magis mutus videaris, quam piscis? Ego vero praeclare, mihi crede, vlciscar illam pertinaciam tuam, litterisque meis tanto magis te obtundam quotidie, donec odiosissimum istud silentium tuum tibi extorqueam.*

II. *Sed, heus tu, inquies, tantumne tibi otii est, vt bonas horas scribendis epistolis consumas? Est vero, et quidem plurimum. Relicto enim vrbano strepitu, nuper in suburbanum illum, quem nosti, secessum, tamquam in portum, me vindicaui Hic modo rusticor, et temporis nonnihil valetudini, nonnihil remissioni animi tribuo. Interdum, ne nihil potius agere, quam otiosus esse, videar, aliquid parturit ingenium, sed, vt ille ait, plenum ruris et inficetiarum.*

III. *Ne ergo me vrbanae elegantiae plane capiat obliuio: fac, quaeso, vt a te litteras et frequentissimas, et, quales tu mittere soles, Roma ipsa vrbaniores, accipiam. Vale.*

VI.

Ad *elaboratiores* quod adtinet epistolas: in iis vna regnat propositio, ad quam, tamquam ad centrum, omnes reliquae partes referuntur *).

In epistolis elaboratioribus vna regnat propositio.

τάσεις, *quid? vbi? cet.* expendantur paullo diligentius. (Hoc ipsum vero praestant loci illi supra commemorati, vt ad omnes circumstantias tanto diligentius attendamus, iisque recte vtamur. Nihil nos docent loci ante ignoratum, sed recordationem iuuant et distributionem, etc. G.) Vtilitatis tamen haud parum tironibus adferre possunt PLANERI *epistolae enthymematicae*, quibus et varia argumenta, vel enthymemata, quae in singulis epistolarum generibus adhibenda videantur, cum cura ostendit, et veterum ac nouorum scriptorum epistolas in certas classes retulit.

VIII.

Perinde autem est, siue argumenta propositioni, siue hanc argumentis praemittas *). *Dispositio est arbitraria.*

*) Sic MANVTIVS *epist. l.* 1. propositionem argumentis praemittit: *epist. I*, 2. eamdem illis subiungit. Nonnumquam propositio argumentis et praemittitur et subiungitur, cuius rei exemplum denuo est apud MANVT. *epist. I*, 8. (Non est tamen hoc simpliciter in arbitrio scribentis: sed videndum, quid cuique loco aptius sit. V.g. si propositio ipsa molestiam allatura videatur, argumenta praeponenda. Interdum perspicuitatis caussa necessario praemittenda propositio, etc. Dirigit haec prudentia. v. c. molesta in medium agmen sunt sumenda: a gratis praesertim incipiendum, si quid impetrare velis: propositioni durae sternenda via est: irritatus ad lenitatem in fine reuocandus. G.)

IX.

Possunt et hic argumenta nonnulla aetiologiis illustrationibusue amplificari, dummodo obserues, et parcius hoc fieri debere, et breuius. In epistolis enim *An in epistolis locum habeant illustrationes?*

ad exempla, similia, sententias tantum adludendum esse, iam supra obseruauimus *).

*) Quam eleganter illustrationibus eiusmodi vtatur CICERO, vel ex hac breui eius *epistola VI. libri VII.* adparet: *In omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commendationis tuae, nec ea vulgaris, sed cum aliquo insigni indicio meae erga te beneuolentiae. Tu modo ineptias istas, et desideria vrbis et vrbanitatis depone, et quo consilio profectus es, id adsiduitate et virtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignouerunt Medeae,* quae Corinthi arcem altam habebat, matronae opulentae, optimates, *quibus illa manibus* (III anibus) *gypsatissimis persuasit, ne sibi illae vitio verterent, quod abesset a patria.* Nam multi suam rem bene gesserunt, et publicam patria procul. Multi, qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbati. *Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. Sed plura scribemus alias. Tu, qui ceteris cauere didicisti, in Britannia, ne ab essedariis decipiaris, caueto: et quando Medeam agere coepi, illud semper memento:* Qui ipse sibi sapiens prodesse nequit, nequaquam sapit. *Cura, vt valeas.*

X.

Exordia epistolarum qualia?

Accedit nonnumquam exordium, quod vel *commune* est, vel *proprium. Illud* omnibus epistolis *), *hoc* ei tantum, quam exaramus, conuenit **). Vtrumque breuissimum esse oportere, quilibet intelligit ***).

*) *Communia* exordia sunt, quae de valetudine alterius inquirunt, aut veniam scribendi rogant, (vbi tamen moderatione opus est: quidam rogant veniam, quum pecuniam aut bonum

nuntium

nuntium ferunt, G.) aut acceptarum epistolarum sententiam repetunt. (Etiam hic modus est tenendus. Opus est inprimis in purgationibus aut expostulationibus apud occupatos, in aliis non temere. G.) Antiquissimum sollemnissimumque est illud: SI VALES, BENE EST, EGO VALEO, quod tamen iam altero post Augustum aeuo euiluerat. Vnde non est, quod a nobis demum in vsum reuocetur: (nisi forte, vbi caussa aliqua subest, de statu amici dubitandi, etc. G.)

**) Plerumque (praesertim in litteris responsoriis, G.) hoc ab occasione caussaque scribendi petitur, adeoque reperitur facillime. E. c. si gratulandum alicui sit munus nouum: eius in ipso exordio iniicienda esset mentio. Sic MANVTIVS *epist. I*, 2. Alfonso Carafae gratulaturus purpuram, ita auspicatur: *Solent esse, quae minus exspectantur, laetiora. Nihil tamen ista, qua te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis exspectatum apud eos, qui studia tua, tuos ad virtutem praeclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut laetitiae maioris vmquam fuit.*

(Interdum ab ipsa inscriptione capitur exordium. Vt CIC. *ad Att.* III, 20. M. T. CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. *Quod quidem ita esse et auunculum* (tuum Q. Caecilium). *functum esse officio,* (vt te heredem institueret, ac testamento adoptaret, qua re nunc nomen eius geris, et non amplius T. POMPONIVS ATTICVS, sed, vt supra scripsi, vocaris) *vehementissime probo.* Add. *famil.* XVI, 18. it. I, 10. et VII, 28. G.)

***) Generatim enim inter epistolarum virtutes praecipuas est BREVITAS, adeo, *vt eas sinistram manum implere haud debere,* scribat SENECA *epist.* 45. (Nempe si maius volumen sit, cui sola dextra non sufficiat. De cetero ars aulica est, quam breuissimis complecti, quae opus est dicere. G.) Longiores esse solent epistolae ad familia-

familiares, iisque quam maxime se oblectari scribit CIC. *epist. ad Quint. fratr.* I, 1. Sed hae plerumque, neglectis exordiis, statim ad rem ipsam et variarum rerum narrationem progrediuntur. Nec breuitas tantum exordia epistolarum commendat, sed et inexspectatum. Statim enim nescio, quid admirationis et voluptatis excitant improuisa eiusmodi, atque inexspectata exordia. Elegantissimum ergo exordium CIC. *epist. ad diuers. VII*, 13. *Quam sint morosi, qui amant, vel ex hoc intelligi potest. Moleste ferebam antea, te invitum istic esse, pungit me rursus, quod scribis, te esse istic libenter.* Sane, quid sibi vellet CICERO hoc inexspectato exordio, intelligere non potuit Trebatius, nisi perlectis sequentibus. Aeque elegans est exordium MANVTII *epist. I*, 14. *Odi paene meos oculos; etsi oculi sunt, id est, omnium rerum carissimi. Sed odi certe peius, quam antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adspectus, tuus complexus eripitur.* Addo illud Coelii apud CIC. *epist. ad diuers. VIII*, 4. *Inuideo tibi: tam multa quotidie, quae mirere; istuc perferuntur.* Item illud PLINII *epist. I*, 6. *Ridebis, et licet, rideas.*

XI.

Vt et conclusiones. Idem de conclusione sentiendum, quae qualis esse debeat, facile ex ipsa propositione primaria intelliges *).

*) Exempli gratia, si cui gratulandum est, per se patet, conclusionem vel votum aliquod complecti, vel cohortationem, vel commendationem nostri, vel aliud quid huiusmodi. Ita etiam epistolis gratiarum actoriis subiicietur vel votum, vel grati animi pollicitatio vel commendatio in futurum. Sunt tamen etiam conclusiones quaedam tantum non omnibus epistolis communes, veluti officiorum oblatio, commendatio valetudinis, amicorum salutatio, responsionis flagitatio, et quae sunt huius generis alia. (Illud modo tenen-

tenendum, in epistolis ad eos, quorum amicitiam vel parare vel tueri velimus, vti principium, ita finem blandum esse debere, idque tanto magis, quo minus reliquum argumentum placere posse speramus. Ita admirabiliter tractat CICERO Appium *lib.* III. et Metellum V, 1. 5. G.)

XII.

Stilus epistolarum qualis esse debeat, iam *capite 2. partis prioris, num. 61.* satis adcurate exposuimus, nihil vt hic addendum ea de re videatur. *Stilus epistolicus qualis?*

XIII.

De complicandis etiam obsignandisque epistolis aliquid monere, superuacuum fuerit. Lippis enim et tonsoribus talia sunt notissima. De titulis tamen, quos vocant, et subscriptione, moneo, eum tenendum esse modum, vt ne vel antiquitatis adfectatione *), vel stili barbarie ac nouitate **), reprehensionem iure mereamur. *Quid in titulis atque subscriptionibus obseruandum?*

*) Antiqui nullo titulorum syrmate onerabant alios, sed litteris haec praemittebant: M. T. CICERO VOLVMNIO S. P. D. [additis tamen officiorum dignitatisque nonnunquam etiam maiorum, nominibus. V. C. M. T. CICERO PROC. (IMP. etc.) C. COELIO L. F. C. N. (i. e. Lucii filio, Caii nepoti) CALDO QVAESTORI DES. *ep.* II. 19. COELIO RVFO AEDILI CVRVLI DESIGN. II. 10. APPIO PVLCHRO (VT SPERO) CENSORI. III. 11. N.] Postea saepe addebant: SVO, vt: C. CAECIL. PLINIVS ARRIO SVO S. P. Denique et alterius nomen suo honoris caussa praemittere solebant, veluti: ARRIO SVO C. CAECIL. PLINIVS S. P. D. idque diu in vitio positum

tum esse nouimus. Parasiticum enim videbatur, nomen suum postponere, ceu ostendunt EL. VINET. *ad Auson. epist.* 20. et MENAG. *Amoen. iur. ciu. c.* 23. *p.* 124. Hinc AVSONIVS ibid. PAVLLINI praeponens nomen, id metri necessitate excusat:

PAVLLINO AVSONIVS. *Metrum sic suasit, vt esses*
Tu prior: et nomen praegrederere meum.
Quamquam et fastorum titulo prior, et tua Romae
Praecessit nostrum sella curulis ebur.

(SYMMACHVS, quum ad Augustos scribit, nomen suum postponit, contra quam fecerat PLINIVS: SIDONIVS, et ipse SYMMACHVS ad alios quosuis quum scribunt, suum nomen praemittunt. G.) Semper itaque veteres, omisso titulorum syrmate, breui illa salutatione vsi sunt. Et hos quidem imitari non dubitarim, quoties ad familiarem aliquem scribendum esset. At, si viris magnis scribendum, nemini ego quidem auctor fuerim, vt hac antiqua formula vtatur. Satius tunc erit, titulos quosdam honoris in casu vocatiuo epistolae praemittere hoc modo:

VIR ILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME,
VIR SVMME, cet.

Ad calcem litterarum recentiore more adiunges subscriptionem:

ILLVSTRIS EXCELLENTISSIMIQVE NOMINIS TVI
cultor perpetuus.

vel similem. (Vbi tamen melius videtur non connectere subscriptionem cum vltimis verbis epistolae. G.) Dandum enim aliquid hodiernis moribus, ne magnorum virorum dignitatem supercilio scholastico despicere videamur. (Videndum, quid de his talibus sentiat is, ad quem scribimus, et illius opinioni seruiendum. Quoties dubitan-

di

di cauſſa eſt, potius moribus ſaeculi noſtri obſequamur, et ceteris partibus tanto ſcribamus accuratius, vt appareat, non ignorantia, ſed certo conſilio nos veterem illum morem non tenuiſſe. Vid. praef. edit. VI. ad h. l. G.)

**) Merito ergo ex Latinis epiſtolis elaboratioribus proſcribimus I. ſalutationes illas: *Salutem et officia*, χαίρειν, εὐπράττειν, שלום, *Immanuel*, et ſimilia; et multo magis II. aenigmata illa puerilia: *Mitto tibi* NAVEM, *prora puppique carentem*, *cet.* Nec ferendae III. loquutiones abſtractae, quas vocant, imitatione Germanicae linguae inuentae, veluti: *Dominatio veſtra*, *veſtra ſerenitas*, *nobilitas*, *amplitudo*, *nobiliſſima dignitas veſtra*, *cet.* (Quod non ita accipiendum eſt, quaſi generatim abſtracta Germaniſmum ſapiant; pulchra et antiqua ſunt, et elegantiam in illis quaerunt veteres; ita invenias: dignitatis tuae ſtudioſiſſimus, commodis tuis non deero, felicitati tuae gratulor, humanitati tuae gratias ago; quin *maieſtas*, *dignitas*, *amplitudo*, et ſimilia nonnumquam Ciceroniano more poni pro ipſis perſonis poſſunt, quoties nempe etiam ipſa abſtracta commodum ſenſum pariunt, vt: *Maieſtatem tuam venerabor*, *dignitati tuae ſeruiam*, *amplitudinis tuae ſtudioſus ſum.* Sed non, *dignitas tua ſcripſit etc.* G.) Multoque minus tolerandae, quae plane vel barbarae, vel ſoloecae ſunt, e. g. *Veſtra deuotio*, *diſcretio*, *paternitas*, *veſtra gratia*, *cet.* (Philippus Pulcher ad Bonifacium VIII. ſcripſit: *Sciat tua maxima fatuitas*, *in temporalibus nos alicui non ſubeſſe.* G.) Ignota quoque veteribus illa, extenuandi cauſſa reperta: *paruitas mea*, *exiguitas mea*, quamuis prius placuerit iam VALERIO MAXIMO in *prooem.* (Ita *mea tenuitas* eſt apud GELL. XII, I. Nempe ea ratione, vt QVINCTIL. XI, 2, 39. dixit: *Quod meae quoque memoriae mediocritatem ſequebatur.* G.) Id vero poſtea frequentarunt ſcriptores

res aeui posterioris, et maxime Christiani, quos vel maxime decebat modestia. HIERON. *ad Tranquillinum*: *Et quia meae* PARVITATIS *quaeris sententiam.* Denique etiam IV. ab illo more, alios tertia persona compellandi, merito abstinemus, v. c. *Iussit me excellentia vestra, si quid noui gestum fuerit, eam de illo reddam certiorem. Sciat ergo cet.* Putida haec omnia sunt, et a Latinae linguae indole aliena aeque ac compellatio in persona secunda singulari a more linguae Germanicae.

CAPVT II.
DE ORATIONIBVS CONSCRIBENDIS.

I.

Cur etiam de conscribendis orationibus praecepta quaedam addamus?

Alterum scriptionum genus, quo hodie nonnumquam vtimur, sunt ORATIONES. Eas conscribendi rationem quum ex instituto ostendant rhetores, superuacuum forsan fore videbitur, ea de re vel verbum addere. Enimuero quum alia hodie, quam olim, sit oratoriae ratio, neque vetera illa rhetorum praecepta nostrae reipublicae nostroque saeculo possint adcommodari *): licebit et nobis pauca quaedam de conscribendis orationibus monere.

*) Oratoriam primi excoluerunt Graeci, e quibus vix quisquam, ante ARISTOTELEM, eam in artis formulam, (quae exstet; G.) redegit. Nam, qui ante hunc aliquid de praeceptis rhetoricis commentati sunt, veluti EMPEDOCLES, TISIAS,

TISIAS, THEODORVS, GORGIAS, vix videntur operae pretium fecisse. Vid. VOSS. *de nat. et constitut. rhetor. IX. p.* 331. *sequ.* Iam vero Graeci tantum non omnes in liberis vixerunt rebuspublicis, in quibus plebs eloquentia demagogorum quam maxime flectitur. Multum ergo intererat Graecorum, tum ad potentiam, tum ad securitatem, vt istam dicendi facultatem adsequerentur, qua animos vulgi huc illuc flectere possent. Hinc et totius oratoriae Graecae finis est τὸ πεῖθειν seu *persuadere*, nec melius ea definiri posse videbatur, quam πειθοῦς δημιουργός, *persuasionis opifex*, ceu rhetoricam in *Gorgia* adpellat PLATO. Paucissimi, et in his QVINCTIL. *lib. II. instit. orat. cap.* 15. negarunt, finem oratoriae esse persuadere, vel adposite ad persuadendum dicere, eosque potius, *qui bene et recte dixerint*, finem artis adsequutos censuerunt. (Distinguendum est inter finem *externum* et *internum*. G.) Sed si vel maxime hunc finem proximum dixeris: tamen et illa bene ac recte dicendi facultas procul dubio ad persuadendum fuit comparata; isque adeo oratoriae fuit finis vltimus. At hodie alia est rerumpublicarum plerarumque facies. Raro enim plebis suffragiis amplius, sed vel iussibus principum, vel optimatum consiliis, summa rerum committitur. Nec in laude amplius ponitur flexanimis illa eloquentia demagogorum, sed, (si male adhibeatur, vt olim a Grachis, G.) suppliciis digna iudicatur. Ex quo facile patet, oratoriam, cuius hodie vsus est, toto coelo ab antiqua illa Graeca distare. (Ratione scilicet obiecti, *persuadere de republica*, sed non ratione formae *persuadere*, vt dicetur ad §. III. G.)

II.

Scilicet triplex erat Graecis dicendi occasio. Vel enim in conciliis populi, vel in foro et iudiciis, vel in Graeciae *Veterum orationum genera tria.*

conuentibus verba erant facienda *). Quare etiam triplex Graecis erat orationum genus, DEMONSTRATIVVM, quo in conuentibus Graeciae: DELIBERATIVVM, quo in conciliis vel comitiis; et IVDICIALE, quo in foro et iudiciis vtebantur **).

*) Oratoriam praecipue excolebant Athenienses. Nec enim vel Sparta, vel Thebae, vllum, qui in ea arte excelluerit, oratorem protulere. (Tamen Spartanis persuasit suas leges Lycurgus: Thebis eloquentes fuere Epaminondas, Pelopidas, Ismenias, Cebes, Pindarus. G.) Athenis vero populus certis statisque diebus solebat in concionem vel concilium prodire, vt de figendis refigendisque legibus, de legendis magistratibus, de pace denique ac bello in medium consuleret. Et haec quidem populi comitia stata ac sollemnia ἐκκλησίαι νόμιμοι, ὡρισμέναι, item κυρίαι dicebantur. Aliquando etiam extra ordinem cogebatur concio, si quid subitum accidisset, et hae erant ἐκκλησίαι σύγκλητοι, vel προσκλητοι, itemque κατεκκλησίαι, (seu κατακλήσεις. Vid. AMMON. VOC. ἐκκλησία, et ad eum VALKENAER. Verbo cum extra ordinem etiam ex agris convocabantur G.) De quibus populi conciliis vel comitiis IVL. POLLVX *Onomast. VIII*, 1. 32. et *V*, 8. 7. PFEIFF. *Antiqu. Graec. II*, 35. In foro quoque exercebantur iudicia publica, maxime in Areopago, de quo videndus SVID. *voce* ἄρειος πάγος. IO. MEVRS. in *Areopago*. Denique tota Graecia habebat suos conuentus, suasque panegyres, ad quas vndequaque ad communes ludos communiaque sacra confluebant Graeci. Talia erant *Olympica*, *Pythia*, *Nemea*, *Isthmia*, de quibus PFEIFFER. *Antiqu. Graec. I*, 49. *sequ.*

**) In

**) In conuentibus ergo vel ἐκκλησίαις oratores populo vel suadebant, vel dissuadebant aliquid, de quo tum deliberatio instituebatur. Vid. DEMOSTH. *orat. pro Ctesiph.* Et hoc genus dicendi δημηγορικὸν, ἐκκλησιαστικὸν, vel συμβουλευτικὸν solebat appellari. Tales sunt DEMOSTHENIS orationes *Olynthiacae*, *Philippicae*, et reliquae pleraeque. In foro etiam, veluti Areopago, Palladio, Delphinio, Prytaneo, Phreatio, Heliaeo, Lyceo, Meticheô, quoties habebantur iudicia publica, oratorum partes erant, reis vel diem dicere, vel eosdem defendere, quod qua ratione factum sit, luculenter ostendit MEVRS. in *Areopago cap. extremo*, et SIGON. *de republ. Athen. III.* Et eiusmodi orationes dicebantur δικανικαὶ seu *generis iudicialis*, quales sunt DEMOSTHENIS *orationes in Aphobum*, *Neaeram*, *Aristogitonem*, et aliae. Denique, quando Graeci vniuersi ad ludos sollemnes confluebant, in publica etiam ista celebritate gentis orationes habebantur, in laudem illorum, qui Graeciae libertatem defenderant, hostesque deuicerant, COEL. RHODIGIN. *lect. antiqu. XXIX*, 12.

III.

Quum vero hodie nec in populi conciliis concionentur demagogi, nec in foro caussarum patroni eloquentiam ostententent, nec denique sollemnes quaedam supersint panegyres, facile patet, triplicis illius caussarum generis, quo vniuersa veterum rhetorica nititur, hodie nullum superesse vsum *). Quandoquidem ergo in scholis tantum aliquae supersunt oratoriae Latinae reliquiae, declamationes vero illae vmbraticae ad nullum trium generum pertinent: nouum orationum *An etiam hodiernae orationes ad haec genera reuocari possint?*

genus inuenerunt doctores, quod, quum non tam in persuadendo, quam docendo delectandoque versetur, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ adpellare consueuerunt **).

*) Aiunt equidem, hodienum nos vel laudare, vel vituperare, suadere, vel dissuadere, adcusare, vel defendere, adeoque omnino magnum esse veteris oratoriae vsum. Quo sensu QVINCTIL. *lib. III. cap. 7. Laudare testem, vel contra, pertinet ad momentum iudiciorum, et ipsis etiam reis dare laudatores licet, et editi in competitores, in L. Pisonem, Clodium et Curionem libri vituperationem continent, et tamen in senatu loco sunt habiti sententiae.* Sed qui considerauerit ea, quae paullo ante de trium generum origine disseruimus, facile deprehendet, orationes hodiernas *de laudibus historiae, de philosophia cum iurisprudentia coniungenda, de non ferenda iuuenum proteruia, de turpitudine ebrietatis*, aliasque huius generis non magis similes esse orationibus veterum in comitiis populi, foroque et conuentibus Graeciae habitis, quam vmbram luci. (Differunt itaque, vt maius et minus, obiecto, sed non praeceptis. Ecquis vero orator vel scriptor non optet etiam hodie, persuadere? G.)

(Non perfecit Auctor, vt putare desinam, pleraque praecepta antiquorum rhetorum, nominatim QVINCTILIANI, suum hodie vsum, non contemnendum illum sane, habere. I. Non dicam de intellectu oratorum Graecorum Latinorumque, quem hac cognitione iuuari, quis neget? II. In sacris ad populum orationibus omnino suadendum est, h. e. homines oratione in sententiam salutarem traducendi: quod profecto praestabit felicius, qui ceteris rebus vim dicendi, qualem veteres tradidere, adiecerit. III. Sunt fora adhuc per Europam hinc inde, vbi caussas ore vel scripto etiam apparatu quodam oratorio orare licet et de-

eorum

corum eſt. [Hic legi meretur PAVLINI A. S. IOSEPHO *Orat.* VI. *de vſu et neceſſitate eloquentiae in foro et hodiernis iudiciis.* N.] IV. In quocunque ſcribendi genere, vbi vel docere, vel probare, vel placere volumus, magnam vtilitatem praeſtat oratoria, qualem proponit FABIVS. V. Eae quoque, quas Auctor *declamationes* vocat, meliores erunt, et plus efficient boni, ſi ad veterem illam eloquentiam conformentur. Quae quum ita ſint, neminem poenitere debet, vel VOSSIANOS *de oratoria inſtitutione libros*, vel, quod omnibus faciendum cenſeo, QVINCTILIANI opus, ſi non totum, at certe maiori ſui parte, omiſſis modo iis, quae Romano foro ſunt propria, et perlegiſſe, et quantum poteſt, ſamiliariter iis vti. G.)

**) Multa de hoc *didaſcalico* dicendi genere commentatur NIC. REVSNERVS, MATTH. DRESSERVS, CONR. DIETERICVS, aliique rhetores. Sed ipſi rhetorices fini ac naturae illud repugnat. Interim negari nequit, plerasque declamationes, quas hodie in ſcholis audimus, generis eſſe didaſcalici. (Docere et planum facere aliquid, ad finem etiam antiquae rhetorices pertinet vel maxime. Et quis non, quum dicit, optet, perſuadere auditoribus ſuis vel ſententiam ſuam, vel affectum? Non eſt ergo opus nouis praeceptis in ea arte, qua omnium confeſſione antiqui longe excellunt, quidquid eſt hodie eloquentium. Sed ſatis eſt, ſi qui feſtinent, omiſiſſe de antiquis praeceptis forenſia. Non eſt igitur opus hoc nouo genere *didaſcalico:* taceo, quod nouum non eſt; nam noſtrae orationes ſunt διαλέξεις ſophiſtarum, Maximi Tyrii, Libanii, Dionis Chryſoſtomi, Luciani, Ariſtidis. G.)

IV.

Vt ergo orationes conſcribendi rationem noſtrae aetati reique publicae ad- *Orationes hodie vel ſcholaſticae*

 com-

-fum, vel panegyricae. commodemus: duo hodie esse arbitramur Latinarum orationum genera. Alterum in vmbra scholarum vsu receptum *), alterum paullo sollemnius **). Illas DECLAMATIONES, has PANEGYRICAS vocare licebit. Nos hoc capite de declamationibus agemus.

*) *Declamationes* mihi sunt, quae de rebus quibusdam ad eruditionem pertinentibus, veluti de quaestionibus physicis, moralibus, iuridicis, philologicis, theologicis, historicis, exercendi ingenii, ostentandaeque eloquentiae caussa habentur. Tales sunt pleraeque orationes M. ANT. MVRETI, M. ANT. MAIORAGII, PETRI CVNAEI, (AD. RVPERTI, O. FERRARII, G.) aliorumque recentiorum, quas more maiorum in gymnasiis et academiis habuerunt.

(Ne cui imponat nouus intellectus nominis *declamatio*: quae antiquis et recte loquentibus ab *oratione* non alia re distat, quam quod exercitationis tantum caussa habetur, quare nec argumento s. materie, neque elaboratione differre debet ab oratione seria, si quidem meditatio et exercitatio illis debet actionibus quam simillima esse, ad quarum facilitatem comparandam suscipitur. Et possunt ipsae quoque Auctoris tum declamationes, tum panegyricae ad tria illa genera antiquorum commode referri, vt deinde apparebit. G.)

**) *Panegyricas* voco non tantum laudationes magnorum virorum, quales sunt pleraeque BVCHNERIANAE: sed quaecumque in festo quodam conuentu coram splendidiore auditorio habentur, veluti in inauguratione academiae, vel regis, in sacris saecularibus, cet. Hae quemadmodum a superioribus materia, ita et stilo quam maxime differunt.

V. De-

V.

Declamationem itaque scripturo, id praecipue agendum est, vt thema inueniat haud vulgare *), nec tamen a sensu communi remotum **): iucundum ***), nec tamen scurrile ****): ita denique comparatum, vt personis, loco, temporique conueniat *****).

Declamationem scripturum sollicitum esse oportet de themate.

*) Cauendum ergo est a thematibus vulgaribus, qualia sunt *de laudibus virtutis*, *de laudibus litterarum*, *cet.* His enim facile obiici posset illud CATONIS: *Stulte*, *quis vmquam vituperauit?* (Non puto de Catone inueniri. Sed PLVTARCH. *Apophth. Lac.* p. 217. D. de Antalcida, Σοφιστοῦ τινος μέλλοντος ἀναγινώσκειν ἐγκώμιον Ἡρακλέους, Τίς γὰρ αὐτόν, ἔφη, ψέγει; G.) In pueris et adolescentulis, qui nondum aere lavantur, tolerari haec possunt: minime in viris, quorum in graviore materia, (v. g. *de charlataneria* vel *chicaneria eruditorum*, *de colore caeruleo*, G.) exercetur ingenium. (Quae autem *grauior* potest esse *materia?* Mihi vero ille quantiuis pretii orator videatur, qui *de laudibus virtutis*, *litterarum*, etc. ita dicat, vt moueat, vt persuadeat. Socratis omnis oratio in laudanda virtute consumebatur. G.)

**) Non enim eloquentia abutendum est, sed vtendum. Cum ratione ergo insaniunt, qui I. veterum academicorum more de rebus omnibus in vtramque partem differendum, in eaque summam eloquentiae laudem positam existimant. Vid. CIC. *de fin. bon. II*, 1. Adcuratum ergo ac laudandum fuit senis illius Catonis iudicium, qui Carneadem, quod eadem eloquentia iustitiam et laudauerat, et vituperauerat, vrbe eiiciendum censuit. Sane rerum laudandarum vituperandarumque ideae tam sunt necessariae, vt, qui eas dicen-

dicendo euellere animis conatur, vel magno conatu maximas agere nugas, vel ad quoduis scelus profligatissimus videatur. Et quid humano generi prodesset eloquentia, qua liceat νικᾷν καὶ δίκαια κἄδικα, vt de SOCRATIS eloquentia ait ARISTOPHANES in *Nubib. v.* 99. (Tamen dispiciendum candidatis eloquentiae, quid de vna quaque re in vtramque partem dici possit, vel ad hoc ipsum, vt refutare discamus contraria, G.) Nec magis sapere videntur, ii, qui res vituperandas laudando, vel laude dignas vituperando in mustaceo quaerunt laureolam. LVCIANVS *muscam* et *podagram*; SYNESIVS *caluitium*; DIO CHRYSOSTOMVS *exsilium*; ERASMVS *moriam* vel stultitiam; MAIORAGIVS *lutum*; BVRMANNVS *pigritiam* laudauit, nec febri asinoque sui encomiastae defuerunt. Παράδοξα haec sunt, et ingenio ostentando idonea, sed tamen puerilia, et viro graui parum digna. Excusandus quidem ERASMVS, cui dulce fuit, desipere in loco, et luculenta ista satyra certorum hominum stultitiam perstringere. Sed sicut non omnes sunt ERASMI: ita non omnes suscepta eiusmodi opera eamdem reportant laudem. Nimirum multum interest, ostentandae doctrinae et eloquentiae caussa huiusmodi res laudentur, an satyricum quid inuolutum velimus huiusmodi laudibus. Hinc merito mireris ERASMI et V. C. PETRI BVRMANNI acumen, qui huiusmodi orationibus hominum stultitiam acriore sale perfricuerunt. At nihil huiusmodi reperias in aliis eius generis oratiunculis, igitur non genus vitiosum est, verum homines peccant, G.) sed mera σοφίσματα, sine quibus res minus laudandae laudari nequeunt. (Plerumque aliquid spectasse auctores talium declamationum, quod vitam iuuaret, multa certe inspersisse, quae cognouisse, quae cogitasse, bonum sit, inductione quadam ostendi potest, si quis percurrere velit constructum CASP. DORNAVII labore *amphitheatrum*

trum sapientiae Socraticae. Generatim haec Auctoris obseruatio cum grano salis examinanda est et accipienda. a) Nihil est commodius ad artem oratoriam philosophia academica: idque ipse Cicero sexcenties docuit sententia et exemplo. b) In paradoxis exerceri, vtile est ad ingenium acuendum, ad parandum habitum inueniendi, quid in quaque re sit probabile. G.)

***) Quum enim declamationes eiusmodi scholasticae pleraeque vix aliquam insignem vtilitatem vel reipublicae vel auditoribus polliceri possint, adeoque multis taedium inter audiendum obrepere soleat: facile patet, iucunditate rerum abstergendum esse hoc fastidium, adeoque ea themata quam maxime referre plausum, quae sunt auditu iucundissima. Quis dubitaret, quaeso, quin suauissimae celeberrimi auctoris declamationes *de charlataneria eruditorum* explicatioribus frontibus auditae sint, quam si subtilissimus aliquis philosophus magno supercilio *de laudibus reginae illius scientiarum, metaphysicae,* (quam eo tempore ridiculam fecerat Thomasius, nostro autem, in throno collocauit Wolfius, G.) disseruisset? (Deme *supercilium*, et pone in cathedra humanissimum aliquem FACCIOLATVM, qui *metaphysicam* eo ore commendet, quo *dialecticorum* retia et laqueos explicauit aliquot praefationibus; puto futurum, vt haud parum attente audiatur ab his quidem, qui cor et aures ac cerebrum habent. Et attente auditus est Gottschedius, quum illam ingeniose laudaret. Ceterum in argumentis deligendis, quae ipsa fronte aliquid iucundum polliceantur, felix fuit OCT. FERRARIVS, ne de MENCKENIO aliquid adiiciam. G.)

****) Modus in rebus omnibus optimus est. Cauendum ergo, ne dum iucundus esse laboras, scurram aut histrionem agas. Cauenda etiam Cynica illa dicacitas et linguae virulentia, ne in

ſatyram euadat oratio. (Quaſi hoc eſſet vitium, quod laudauit p. praecedente. G.)

*****) MORHOFIVS V. C. in *Polyhiſt. III*, 12. 3. *ſequ.* praeclare oſtendit, inuentionem omnem poëticam e locis illis περιςατικοῖς: *Quis? quid? vbi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?* vnice eſſe petendam: his tria alia adiuncta ſubiice: *quale? quantum? quoties?* Idem mihi de inuentione thematum videtur. Fingamus, orationem inauguralem habendam eſſe a profeſſore politices: circumſtantia *quis?* themata nobis ſuppeditabit varia. Differere enim poſſemus *de virtutibus profeſſoris politices*, *de praecipuis huius aeui ſcriptoribus politicis.* De quaeſtione: *prudentiae ciuilis doctrina an ſolo vſu comparetur?* circumſtantia *quid?* themata ſuggeret *de ſophiſmate politico in veterum auguriis latitante*, *de eloquentia ciuili*, *de oratoria principis.* Fingamus porro orationem illam habendam Argentorati vel Altorfii, circumſtantia illa *vbi?* commendabit themata *de republica Argentoratenſi, vel Norimbergenſi, abſolutiſſimo prudentiae architectonicae exemplo.* Sin Lipſiae ea oratio habenda eſſet, *quanta ſit commerciorum ad reipublicae beatitudinem vtilitas*, poſſet demonſtrari. Circumſtantia *quibus auxiliis?* denuo nobis varia ſufficiet themata, veluti *de doctrina principis*, *de exemplo principis, de perpetua cenſura.* Circumſtantia *cur?* dicere ſuadebit *de doctrinis in academiis inculcandis*, vel de quaeſtione: *cur olim in academiis inculta iacuerit prudentia ciuilis?* Circumſtantia *quomodo?* nobis ad animum reuocabit themata, *de ſcopulis in prudentia ciuili cauendis*, *de monarchomachiſmo*, *de Machiavelliſmo*, *cet.* Denique ſi fingamus, orationem iſtam habendam fuiſſe ipſo anno ſaeculari eccleſiae purioris: circumſtantia illa *quando?* nobis ſuggereret quaeſtiones, *quid reipublicae profuerit reformatio? quantum incrementum ex ea re ceperit prudentia ciuilis?* Differi etiam

etiam posset *de politica papali*, aliisque eiusmodi thematibus. Quis ergo tam esset ab ingenio omni destitutus, vt e tot thematibus non posset illud seligere, quod et optimum, et auditoribus iucundissimum fore praeuideat?

VI.

Vnde res et argumenta petenda?

Inuento themate, dispiciendum, ad quam disciplinam illud pertineat. Inde enim omnis adparatus rerum argumentorumque est petendus *).

*) Nolim ergo, te et hic de certis argumentorum locis vel sedibus esse sollicitum. Declamationes pleraeque de rebus ad eruditionem pertinentibus agunt. Quid vero de iis dicendum sit, disciplinae docent. Ex iis ergo colligenda, quae ad thema pertinent, ita tamen, vt ne extra oleas vagemur, (neque vero intra oleas nimis anxie maneas. G.) Non enim omnia, sed optima et ad rem pertinentia, dicenda sunt. Exempli caussa, si quaestio esset: *cur olim tam inculta iacuerit prudentia ciuilis*? facile animadverterem, omnem adparatum partim ex historia litteraria medii aeui, partim ex historia academiarum, partim ex historia papatus esse petendum. (Sed magnos illos campos frustra forte pererraueris, nisi filum quasi quoddam sequaris, quod te ducat; nisi loculos quosdam, in quos deponas, quae in illa peregrinatione inueneris. Sume igitur illum versum circumstantiarum memorialem, et occurret tibi, si noris historiam, quid ad singulas illas quaestiones respondendum sit: ex illis responsionibus deinde elige, quae maxime ad rem facere putabis, etc. G.) Sin quaestio tractanda: *quid reipublicae profuerit reformatio*? politica et ius naturae me docere posset, quaenam sit σχέσις ecclesiae ad rempublicam. Ex historia deinde discerem, quaenam olim fuerit rerum publicarum facies, quae episcoporum Romano-

Romanorum insolentia, quanta cleri licentia, quantum principum periculum? Quantus mihi inde nasceretur rerum argumentorumque adparatus? Nihil ergo opus est *locis dialecticis*, *arte Lullistica*, *indice combinatorio*, aliisque eiusmodi subsidiis, quae magno iuuenum malo a nonnullis commendantur. (Optime hic Auctor negat, ad argumenta, quae proposuit, quidquam facere locos dialecticos, cet. Neque enim quidquam docent, quod nesciamus, sed faciunt, vt reminiscamur ordine quodam eorum, quae scimus. De combinatoriae artis inuentoribus et magistris plura quam legere iuuat MORHOF. *Polyh.* I, 2, 5. ostendit. G.)

VII.

Quomodo ea disponenda?

Vbi iustus rerum argumentorumque adparatus ad manum est, opera porro danda erit, vt illum in certas quasdam classes vel partes distribuamus *). Quot partes vel classes constituuntur: totidem erunt orationis ARGVMENTA.

*) Collecto e. g. adparatu, qui ad thema paullo ante laudatum pertinet: facile animaduerterem, eum ad tria reuocari capita posse. Ostendere ergo possem, felicem illam religionis reparationem reipublicae I. *ad quietem et securitatem*; II. *ad opes et potentiam*; III. *ad maiestatem principum conseruandam* profuisse. (Sed videnda etiam contraria. G.) Hinc tota tractatio tribus his constaret argumentis. Ceterum si vmquam, hic certe iudicio opus est. Nec ordo ille ita certis adstringi regulis potest, vt ab iis discedere non liceat. Eleganter QVINCTIL. *instit. orat. lib. VII. c.* 1. *Sed meminerimus, ipsam dispositionem plerumque vtilitate mutari, nec eamdem semper primam quaestionem ex vtraque parte tractandam. Cuius rei, vt cetera exempla praeteream,* *Demosthe-*

Demosthenes quoque atque Aeschines possunt esse documento, in iudicio Ctesiphontis diversum sequuti ordinem, quum accusator a iure, quo videbatur potentior, coeperit, patronus omnia, vel paene omnia ante ius posuerit, quibus iudicem quaestioni legum praepararet. (Ad hanc distributionem facilius instituendam faciunt commendatae supra I, 3, 5. diuisiones. G.)

VIII.

Quomodo singula argumenta elaboranda?

Singula argumenta iam facillime poterunt elaborari, si ea obseruentur praecepta, quae supra *de syllogismo et enthymemate oratorio* suppeditauimus *).

*) Scilicet argumenta singula rediguntur in syllogismos vel enthymemata. (Sensu Auctoris. G.) Praemissae deinde probantur atque amplificantur. Exemplo nobis erit MVRETI oratio II. Venetiis *de laudibus litterarum* habita. In ea ostendere conatur orator eloquentissimus, permultum ornamenti praesidiique optimas litteras rebus publicis bene temperatis adferre. Omnem ergo adparatum, e prudentia ciuili petitum, ad duo summa capita refert, demonstratque, I. *litteris pueritiam et adolescentiam ad rempublicam praeparari*, II. *iisdem viros ciuiles in administranda republica adiuuari.* Prius argumentum in hunc redigit syllogismum:

I. MAIOR. *Quodcumque adolescentes ad virtutem praeparat, illud multum ornamenti praesidiique adfert reipublicae.* Vbi
  I. Ipsa propositio.
  II. Aetiologia. *Felicitas enim reipublicae a singulorum felicitate ac virtute dependet.*

II. MINOR. *Litterae adolescentes ad virtutem praeparant.* Vbi
  I. Ipsa propositio.
  II. Aetiologia. Nam

I.) pueri-

I.) pueritiam praeparant.

1) Aetiologia. *Informant enim eamdem ad humanitatem et virtutem.*

2) Illuſtratio. *Vt in ſemente ſpes meſſis, ita in inſtitutione puerili ſpes vitae poſita eſt.*

II.) Iuuentutem praeparant.

1) Aetiologia. *Nam abducunt eam a voluptatum illecebris, et ad gloriam excitant.*

2) Illuſtratio ab

a) *exemplo Themiſtoclis, qui Miltiadis tropaeis excitabatur.*

b) fabulis poëticis, *de Veneris imperio, et de Iaſone, qui Sirenum inſidias Orphei lyra euaſit.*

c) exemplis *Chryſippi, Archimedis, Solonis, qui voluptatem e litteris incredibilem ceperunt.*

III. CONCLVSIO. *Ergo litterae multum ornamenti praeſidiique adferunt reipublicae.*

Alterum argumentum MVRETVS enthymemati huic includit:

I. MINOR. *Litteris viri ciuiles in adminiſtranda republica adiuuantur.* Litterae enim vſum ſuum exſerunt

I. In pace. Vbi

I. Aetiologia. *Politica enim omnes viri ciuilis partes oſtendit.*

II. Illuſtratio ab

I.) obiectione. *At poſſunt viri ciuiles aliena opera vti.* Quod negatur.

II.) Illuſtratio *ab exemplo Manlii, qui coecus conſulatum recuſabat, quod indignum putaret, ei capita fortunasque omnium committi, qui alienis oculis vteretur.*

II. In

II. In bello. Vbi

I. Aetiologia. *Bella enim non tantum corporis, sed et animi viribus geruntur.*

II. Illuſtratio *a voto Agamemnonis, qui decem ſibi non Achilles aut Aiaces, ſed Neſtoras optabat.*

III. Secunda aetiologia. *Hiſtoria tot bella ob oculos ponit, quum alias maximi duces paucis tantum bellis interfuerint.*

IV. Tertia aetiologia. *Litterae ob oculos ponunt clariſſimorum fortiſſimorumque ducum exempla.*

V. Quarta aetiologia. *Maximos ſaepe exercitus eloquentia vel ſtitit vel incitauit.*

VI. Illuſtratio *ab exemplo Tyrtaei, poëtae, qui Lacedaemoniorum exercitum verſibus inflammauit.*

VII. Aetiologia quinta. *Maximi ac celeberrimi duces eruditi fuerunt.*

VIII. Illuſtratio *ab exemplis Architae Tarentini, Meliſſi, Socratis, Platonis, Xenophontis, Periclis, Themiſtoclis, Epaminondae, Scipionum, Luculli, Fabii, Marcelli, Iulii Caeſaris, Bruti.*

IX. Illuſtratio *a lege Mitylenaeorum, qui bello victos non aliter mulctabant, quam vt ne liberos ſuos litteras edocerent.*

II. CONCLVSIO. *Multum ergo ornamenti praeſidiique litterae adferunt reipublicae.*

Vides clariſſimum illum oratorem non alio vſum artificio, quam quod nos hic commendamus, politiſſimam illam compoſuiſſe orationem. Ἐξεργασίαν eius addere, nihil attinet. Ecquis enim ſt tam omnis elegantioris doctrinae incurioſus, vt elegantiſſimas MVRETI orationes legendas, et in ſinu geſtandas non exiſtimet?

(Quod hic in vna MVRETI oratione fecit Auctor, illud in omnibus CICERONIS orationibus praeſtitit MART. DV CYGNE in *explanatione rhetorica*

torica omnium CICERONIS *orationum secundum partes, enthymemata et figuras. Colon.* clↄIↄc LXXVIII. 8. etc. [Aliam rationem secutus est MELCH. IVNIVS, cuius est *Resolutio breuis orationum M. T. Ciceronis secundum causarum genera, orationum partes, materias. Argentor.* 1594. 8. N.] Neque contemnendus est VAL. THILONIS *Curtius orator, seu orationes Curtianae breui analysi et pleniori locorum communium euolutione illustratae. Amst.* 1655. 12. [Sunt etiam *oeconomiae atque conspectus priorum V. orationum P. Cunaei,* auctore AVG. BVCHNERO. N.] Scribere volentibus prodesse possunt CHRISTOPH. SCHRADERI *Liuianarum orationum XIIX. analysis rhetorica, adiectis imitationum materiis:* it. *Hypotheses oratoriae ad Sleidani historiam:* it. *Dispositiones oratoriae, ad ductum rhetoricae Aristotelis concinnatae:* it. Theses et hypotheses CCLXXXIII. *commentario de rhetoricorum Aristotelis sententia et vsu* insertae. G.)

IX.

Exordia generalia. Accedit et hic EXORDIVM, idque vel *generale,* vel *speciale.* Modo enim a persona oratoris *), modo ab auditoribus **), modo a loco ***), modo a tempore ****), aliisque circumstantiis auspicari licet. Quae omnia *exordia generalia* habentur.

*) Talia sunt exordia, quibus orator sese extenuat. Ipse CICERO eiusmodi exordio vtitur in *oratione pro Sexto Roscio Amerino.* Erat enim tum admodum iuuenis, nec dum cuiquam praestiterat patrocinium. (Aliter contra se instituit *pro L. Manilia,* vbi praetor erat factus. G.) Minus ergo excusandi, qui extenuatione eiusmodi vtuntur in confessu hominum obscurorum, quique nulla admodum auctoritate pollent. (In exordiis,

exordiis, quae a persona oratoris ducuntur, inprimis cauendum est, ne περιαυτολογίᾳ molesti simus. Modestiae ἦθος quum modum excedit, fit laus sui immodica. Interdum aliquis iussus est dicere, vbi id ipsum pro excusatione est. Orationes vero inaugurales debent certe in exordio aliquid de oratore habere. G.)

**) Elegantissimum huius generis est exordium MVRETI, quo in *oratione II. partis I.* vtitur. Dicendum enim illi erat in splendidissimo senatus Veneti consessu, cuius adspectus vel constantissimo viro metum incutere potuisset. Eiusdem generis est exordium orationis CICERONIANAE *pro L. Manilia.*

***) Hunc exordiendi modum eadem oratione praeclare obseruauit MVRETVS. Nam vt in senatus, ita et in ipsius vrbis et reip. laudes latius excurrit.

****) Sic MVRET. *orat. II,* 18. dicturus de circumcisione, a tempore, id est, Kalendis Ianuariis, exorditur.

X.

Sed elegantiora plerumque sunt *exordia specialia,* quae vel ab occasione dicendi *), vel a re ipsa **) petuntur. *Exordia specialia.*

*) MVRET. *orat. I,* 8. dicturus de philosophiae moralis laudibus, exordium ducit ab occasione dicendi, munere scilicet docendi philosophiam, quod ei superiore anno, auspiciis pontificis maximi, fuerat demandatum.

**) Idque fit dupliciter, vel *directe,* quemadmodum MVRET. *orat. I,* 1. de theologiae laudibus acturus, statim in exordio theologiam praecipua laude dignam esse demonstrat; vel *indirecte,* thesi, ceu vocant, ad hypothesin traducta, veluti, si quis de prudentia docendi acturus, in exordio ipsam commendaret prudentiam. At vero ea exordiorum genera videntur suauissima,

quae vel a similitudine quadam, vel ab exemplo, vel denique a testimonio elegantiore petuntur. Ita MAIORAG. *orat. IV.* exordium ducit ab elegantissima comparatione solis et legum humanarum. MVRETVS vero *orationem I*, 10. ab exemplo Croesi; et *orationem II*, 2. a testimonio EVRIPIDIS auspicatur. Mirus ea in re artifex est LVCIANVS, cuius inter opera variae etiam exstant praefationes, seu exordia elegantissima, ab exemplis, comparationibus, similitudinibus ducta, qualia sunt *Tomo I. p.* 806. *Hercules Gallus: Tomo II. Op. p.* 841. *de dipsadibus: Tomo III. p.* 210. *Herodotus vel Aetio*, et alia. (At hae *praefationes* s. προλαλιαὶ non sunt integrarum orationum exordia, quorum munus tamen nonnumquam possunt subire: sed breues orationes, quibus auditores colligere futuris recitationibus suis studebat, quod genus etiam hodie in Italorum praesertim academiis consuetum est, *in instauratione*, vt loquuntur, studiorum. Hinc Oct. Ferrarii, Iac. Facciolati, Paulini a S. Iosepho, aliorumque orationes. Apud Germanos fere *programmata* aut *prolusiones*, quae typis publicantur, in earum praefationum locum successere. G.)

XI.

Dispositio exordiorum. Exordia quomodo disponenda sint, etiam et vulgus rhetorum docet. Praemissa enim THESI, statim additur AETIOLOGIA; tum porro APODOSIS ac denique BASIS subiicitur *). Solent tamen oratores, copiae studiosiores, singulas fere partes vel nouis rationibus, vel illustrationibus quibusdam munire **).

(Quatuor illas exordii partes, non quasi simpliciter necessarias, sed commodas pleno exordio, constituit HERMOGENES *de Inu. I*, 5. quas vocat

προτα-

πρότασιν f. propofitionem; κατασκευὴν, qua illa adftruitur; ἀπόδοσιν f. ἀξίωσιν, quae eft hypothefis propofitioni fubordinata, et propius ad ipfum orationis argumentum accedens; et βάσιν, quae cauffam et probationem propofitionis ad apodofin applicat. Prudentiae eft videre, an opus fit, et cui parti maxime fit immorandum. G.)

*) THESIS rem proponit; AETIOLOGIA eamdem confirmat; APODOSIS ad thema adplicat; BASIS denique viam ad propofitionem munit. Exempli loco fit exordium orationis I. MVRETI, quod ita difponitur:

I. THESIS. *Theologia fingulari quadam, ac praecipua laude digna eft.*

II. AETIOLOGIA. *Nam mortalitatem noftram diuinae naturae arctiffima colligatione deuincit.*

III. APODOSIS. *De ea dicere iuffus, hanc fpartam non abs re defugi.*

IV. BASIS. *At nunc femel altum ingreffo, vela facienda funt.*

(Male haec applicata funt. Exordium Mureti eft plane alterius generis. Nempe a thefi et perfona dicentis. Cui fimile hoc fuerit:

I. *Hic dies celebratione magna digniffimus eft.*

II. Aetiol. *Quia natalis academiae, fupplicatio, iubilaeum cet.*

III. *Itaque eloquentem praeconem defiderabat.*

IV. *Sed ad me itum eft, qui fola obfequii commendatione et fpe veftri fauoris nitor.*

Iam vero dabimus aliquot exempla, quae Auctoris regulam illuftrent:

A. I. Thef. *Rex nofter amorem ciuium fuorum meretur.*

II. Aet. *Nihil enim praetermittit, quod ad ipforum falutem pertinet.*

III. Apod. *Praecipue quod aduerfus duella feuerum edictum propofuit.*

IV. Baf. *Hac enim re nihil poteft effe falutarius.*

Id quod nunc oftendam.

B. I. Thef. *Dies hic laetus eft toti patriae.*
II. Aet. *Eft enim natalis principis.*
III. Apod. *Praecipue nobis academicis.*
IV. Baf. *Qui tot beneficiis aucti fumus.*
Hunc ergo celebrabimus.

C. I. Thef. *Confpectus vefter mihi femper eft iucundus.*
II. Aet. *Eftis enim iuuenes, ftudiofi litterarum mei amantes.*
III. Apod. *Hodie tamen poft interuallum tanto lubentius vos afpicio.*
IV. Baf. *Quia carui vobis propter morbum, iter, ferias, etc.*
Ergo tanto alacrius ad rem gerendam accedam. G.)

**) Sic in eodem exordio MVRETVS apodofin duabus fulcit rationibus. Defugiffe fe ait dicendi munus, partim ob rei grauitatem, partim, quod vix fperare potuerit eam ftili fublimitatem, quae digna videretur tanta rei magnitudine. Priorem rationem exemplo fophiftae apud Hannibalem de rebus bellicis differentis; pofteriorem teftimonio PLATONIS illuftrat. Sed en ipfum exordium:

I. THESIS. Theologia praecipua laude digna eft: *Quum omnes mihi fingulari quadam ac praecipua laude digni videntur, qui in adfequenda honeftarum artium fcientia operam et induftriam fuam collocant: tum ii praecipue, qui veluti maiore quodam numinis adflatu perculfi, ceteris omnibus poftbabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes fuas atque omnia ftudia contulerunt.*

II. AETIOLOGIA. Nam mortalitatem noftram diuinae naturae arctiffima colligatione deuincit: *Nam fi eorum omnium, quae in hac immenfa rerum vniuerfitate cernuntur, vnumquodque naturali fui perficiendi defiderio tenetur; et animus nofter, ad fimilitudinem diuinitatis effictus, tanto perfectior eft,*

est, quanto propius ad illud, ex quo ductus et propagatus est, exemplar accedit: dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas, quae quoad eius fieri potest, cum humanis diuina copulando, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur, diuinae naturae arctissima colligatione deuincit.

III. APODOSIS, vbi

I. APPLICATIO. De ea dicere iussus, hanc spartam initio defugi: *De illius mihi facultatis laudibus hodierno die demandatum est ab iis, quorum et apud me plurimum valet, et apud omnes peraeque valere debet auctoritas, non vt eas quidem sigillatim percensere omnes, ac flore orationis conuestire conarer: (quod et imperare, iniquum; et suscipere temerarium esset,) sed vt ex earum innumerabili copia pauca quaedam seligerem, de quibus hoc amplissimo loco, vobis audientibus, explicarem. Qua de re quum mecum initio ageretur, refugiebam equidem tanti oneris magnitudinem.*

II. RATIONES et ILLVSTRATIONES: *veritus, ne idem mihi contingeret, quod nobili olim sophistae apud Hannibalem, de rebus bellicis longa accurataque oratione disputanti, contigisse dicitur, si homo adolescens, et quum a ceteris rebus satis tenuiter instructus, tum in hoc genere penitus rudis, inter tot eruditissimos viros ad dicendum de rebus diuinis adgrederer. Illud etiam commouebat, quod praeclare a Platone scriptum noueram, orationi et iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter se cognationem intercedere oportere, ex quo facile intelligebam consequi, vt ad res diuinas pro dignitate tractandas diuinum quoddam requireretur orationis genus.*

III. BASIS. At nunc semel altum ingresso verba nimirum facienda sunt: *At ista quidem, re adhuc integra, fortassis maiore quadam cautione prouidenda fuerint; nunc quidem iam semel altum ingressis,*

 ingressis,

ingressis, quae nos cumque tempestas exceptura est, vela nimirum facienda sunt.

XII.

Quid de captatione beneuolentiae censendum?

Propositioni, quae vel basi, vel apodosi subiungi, vel eidem innecti solet, plerumque accedit *captatio*, quam vocant, *beneuolentiae*. Sed maiorem mihi laudem videntur mereri, qui beneuolentiam potius dicendi suauitate retinendam, quam multis verborum lenociniis captandam, existimant *).

*) Aut enim thema orationis ita est comparatum, vt auditoribus placeat, et tunc non erit, quod auribus insidieris, et verbis sesamo ac papauere sparsis captes beneuolentiam, sed praestabit, dare operam, vt elegante elaboratione et ipsa dicendi suauitate auditorum spei satisfiat; aut ipsum thema vel eius tractatio fastidio est: et tunc parum praesidii erit in ista beneuolentiae captatione. Fastidiosum enim est aurium iudicium, nec tam beneuolentiae, quam voluptati vtilitatique obsequitur. Notum est, quid de A. Albino censuerit M. Cato, quum in principio historiae eius multis verbis veniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulari legisset. Tum enim Cato: *Nae tu*, inquit, *Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam veniam petere solemus, aut quum imprudentes errauimus, aut quum compulsi peccauimus. Te, inquit, oro te, quis perpulit, vt id committeres, quod, priusquam faceres, peteres, vt ignosceretur?* CORN. NEP. apud GELL. *Noct. Attic. XI*, 8. (Catonianum illud quidem, et nimis seuerum fuerit, si quis eos reprehendat, qui officio vel obsequio adducti ad dicendum, deinde veniam illius vel obsequii vel necessitatis respectu petunt suae vel imbecillitati

vel

vel verecundiae. G.) Itaque et CICERONEM parcius huiusmodi formulis captare beneuolentiam, animaduertimus, sed plerumque iis argumentis, quae ἤθη vocant oratores, auditorum vel iudicum fauorem sibi conciliare. At sicubi vti constituit nouo quodam atque inusitato genere dicendi, tali formula eum veniam precari animaduertimus. Exemplum reperias in *orat. pro Archia cap. 2. Quaeso a vobis, vt in hac caussa mihi detis hanc veniam, adcommodatam huic reo, vobis, quemadmodum spero, non molestam, vt me, pro summo poëta atque eruditissimo homine dicentem, hoc concursu hominum litteratissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique praetore exercente iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paullo loqui liberius, et in eiusmodi persona, quae propter otium ac studium minime in iudiciis periculisque tractata est, et vti prope nouo quodam et inusitato genere dicendi.*

XIII.

In CONCLVSIONE plerumque vel quaedam fit argumentorum repetitio seu anacephalaeosis, vel paraenesis quaedam ad auditores subnectitur, atque adeo adfectus aliquis mouetur *). Sed cauendum, ne in rebus non adeo magni momenti tragoedias agamus, eoque in illud incidamus vitium, quod ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΝ vocari supra *P. I. cap. 2. num.* 53. monuimus **). *Qualis esse debeat conclusio?*

*) Atque eatenus recte post ARISTOTELEM monent rhetores, in exordio regnare ἤθη; in tractatione λόγους; in conclusione πάθη. Et hinc eleganter docet QVINCTIL. *Instit. orat. lib. VI. cap.* I. *perorationis duplicem esse rationem, positam aut in rebus, aut in adfectibus. Rerum repetitionem et* congre-

congregationem, quae Graece dicitur ἀνακεφαλαίωσις, a quibusdam Latinorum enumeratio, et memoriam iudicis reficere, et totam simul caussam ponere ante oculos, et etiamsi per singula minus moverit, turbam valere. Adfectus quoque esse necessarios, si aliter obtineri vera et iusta, et in commune profutura non possint. (Ita v. g. affectus gaudii, admirationis, amoris diuini in argumento de philosophia naturali; amoris erga litteras, admirationis magnorum hominum, etc. Quae quidem cum ipsa repetitione, s. ἀνακεφαλαιώσει possunt connecti, et per figuram cum motu quodam proponi. G.)

**) Scilicet nostrae orationes veterum illarum veluti vmbrae sunt. Olim in orationibus plerisque adfectus erant concitandi, et magnis in laudibus tota Graecia erat PERICLES, qui non loqui, sed fulminare, et in eorum mentibus, qui audissent, quasi aculeos quosdam relinquere dicebatur. (Etiam hodie summa laude dignus fuerit orator, vbi opus est, fulminans, non fulgur ex pelui edens. G.) Quum enim isti oratores vel de republica dicerent, vel de ciuium capite, et quidem apud plebem, quae non tam ratione, quam adfectu, regitur: facile patet ratio, cur ea oratio omnium praestantissima visa sit, quae adfectus quam vehementissime moueret. At hodie non de ciuium capite et fortunis, non de reipublicae salute aut interitu, sed de rebus scholasticis declamamus, vbi frigida plerumque est nimia adfectuum commotio. (Sed quidni discamus quoad licet, vt si res ferat pro rep. pro virtute, loqui aut scribere ita possimus, vt quibusdam certe persuadeamus? G.)

XIV.

Qualis totius orationis stilus?

Denique in orationibus vel declamationibus scholasticis quam maxime stili habenda est ratio *). Conuenit vero huiusmodi

iusmodi (nempe ſcholaſticis illis et argumenti didaſcalici, G.) orationibus ſtilus mediocris **), oratorius ***), elegans ****), perſpicuus *****), nonnumquam etiam grauis et concitatus ******), (etiam magnificus v. g. in operibus diuinis ſ. naturae explicandis. G.) Recte enim obſeruauit PLATO, *orationi et iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter ſe cognationem intercedere oportere* †).

*) Plerumque enim non tam ob inſignem aliquam vtilitatem, quam ad oſtentandam eloquentiam, habentur. Turpe ergo eſſet, dicendo infantiam prodere, quam tacendo potuiſſes diſſimulare.

**) De quo vide ſupra *Part. I. cap.* 2. *num.* 45. Hinc parum placent orationes Polonorum, quae ſemper cothurno incedunt, nec PHILIPPI MELANCHTHONIS, quae vix vltra dictionem tenuem adſurgunt. Vid. MORHOF. *Polyh. I*, 6, 3, 3, *p.* 277. (Nempe ſedatus fuit et placidus tota vita, niſi quod priuatim interdum erat iracundior. Legatur Camerarius de illius vita. Declamationum V. Tomi argumenti cauſſa ſunt legendi. G.)

***) Conf. ſupra *Part. I. cap.* 2. Vix ergo publici ſaporis ſunt orationes ERYCII PVTEANI, CASP. BARLAEI, M. ZVERI BOXHORNII, DOMIN. BAVDII, et inprimis IO. CONR. DANHAVERI, qui poëticam potius, quam oratoriam exprimunt facundiam. IVST. LIPSII orationes elegantiores purioresque ſunt eius epiſtolis, adeo, vt eas nonnulli Lipſio ſuppoſitas exiſtiment. Vid. VINC. PLACC. *de Pſeudon. p.* 219. (In hoc diſtinguenda ſunt tempora. Iuuenis ſcripſit orationes, et in illis Tullii expreſſit ſtilum et eloquentiam. Vid. ſupra obſeruata I, 2, 16. G.)

****) De hoc ſtilo vide ſupra *Part. I. cap. 2.* Cauendum tamen, ne nimium elegantiae ſtudium in ſophiſticam, vt ita loquar, vaniloquentiam euadat.

*****) Vid. ſupra *Part. I. cap 2.*

******) Quoties ſcilicet adſectus mouendi. Adde tamen, quae ſuperiore paragrapho monuimus.

†) Operae pretium itaque fuerit, optimos hic recenſere oratores, quos a renatis litteris floruiſſe conſtat. Primas itaque partes merito M. ANTONIO MVRETO deferimus, cuius eloquentiam etiam IOS. SCALIG. in *excerptis Puteanorum*, et IAN. NIC. ERYTHR. *Pinacoth. III. p. 74.* admirantur. Proximi huic ſunt IO. CASA, de cuius opuſculis praeclare meritus eſt NIC. HIERON. GVNDLINGIVS, AON. PALEARIVS, M. ANT. MAIORAGIVS, DIONYS. PETAVIVS, PETR. IO. PERPINIANVS, Hiſpanus, de quo IAN. NIC. ERYTHRAEVS *Pinacoth. l. c.* FRANC. VAVASSOR, IO. CASELIVS, PETR. CVNAEVS, AVG. BVCHNERVS, (OCT. FERRARIVS, THOM. LANSIVS, IO. BVRC. MENKENIVS, IAC. FACCIOLATVS, PAVLIN. a S. IOSEPHO, et ii, quorum *orationes ſelectas* edidit KAPPIVS, *Lipſ.* 1722. 8. G.) Reliqui tantum non omnes longe infra mediocritatem ſubſiſtunt.

✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝

CAPVT III.

DE PANEGYRICIS.

I.

Panegyricus quid ſit? A declamationibus differre ORATIONES PANEGYRICAS *), iam ſupra obſeruauimus. *Eſt* vero λόγος PANEGY-

EGYRICVS ORATIO *sollemnis* **), *in laudem personae illustris stilo magnifico elaborata* ***), *et in splendido auditorum congressu habita.*

*) Panegyricae dictae sunt orationes, ὅτι πάντας ἤγυρον, *quia omnes congregabant*, vt recte obseruat SCALIG. *poët. III.* 109. Tales conuentus Athenis erant ludi quinquennales, de quibus DIONYS. HALICARN. *fragm. rhetor. I.* sed et quatuor illi ludi Graeciae, Olympici, Nemei, Pythii et Isthmii *panegyres* dicebantur. SCAL. *de arte poët. I.* 23. Quum vero in eiusmodi conuentibus etiam orationes in laudem virorum illustrium, et bene de patria meritorum haberentur: orationes istae dictae sunt *panegyricae*. (Nempe his conuentibus certabatur, vt de corporis viribus et agilitate, sic de eloquentia, quam hic ἐπεδείκνυντο, *in se esse ostentabant* rhetores: vnde ἐπιδεικτικὸν s. *demonstratiuum genus* dictum est, cuius materiem sumebant laudes hominum, deorum, rerum publicarum etc. sed etiam suasiones, vt in Isocratis Panegyrico et Panathenaico. CIC. *Orat. c.* II. *Plura sunt orationum genera - - talium suasionum, qualem Isocrates fecit panegyricum.* G.)

**) Omnes ergo panegyricae orationes sunt laudatoriae, sed non omnes laudationes sunt orationes panegyricae. Sollemnis enim esse debet huiusmodi oratio, et hinc in magna quadam celebritate haberi. Dicuntur enim ἀπὸ τῦ πανηγύρειν, id est, *a congregando*, adeo vt et *nundinarum* πανήγυριν dixerit CICERO *epist. ad Attic.* I, 14. (Tali celebritati destinatum finxit ISOCRATES suum πανηγυρικὸν λόγον, in quo X vel XV annis elaborauit argumentum, Athenienses Lacedaemoniis praeferendos in ducatu contra Persas. G.)

***) Stilo

***) Stilo panegyricae orationis adeo propria est magnificentia, vt Graeci ideo panegyricum vocent, quidquid est splendidum, elatum atque admirabile. Sic PLVTARCHVS Praeciam, scortum nobile, vocat πανηγυρικήν. Et ATHENAEVS Apelicota Teium πανηγυρικῶς potius, quam στρατιωτικῶς, educatum ait. Vid. CAEL. RHODIGIN. *lect. ant.* XXIX, 12.

II.

An viri sapientis sit, scribere panegyricos?

Quandoquidem vero splendidae eiusmodi ac veluti ambitiosae laudationes non facile ab adulatione vacuae esse solent: multi eas vix putant ferendas *). Enimuero quum virtutem tollere videatur, qui laudem omnem et gloriam remoueri iubet **): malim ego quidem non tam ipsas illas orationes, quam adulationem seruilem et parasiticum veluti oratorum quorumdam obsequium reprehendere ***).

*) Iam olim optimi quidam principes sibi dicendos panegyricos ipsi magnopere deprecati sunt. Pescennius Niger cuidam, panegyricum recitaturo: *Scribe*, inquit, *laudes Marii vel Hannibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, et dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrisio est, maxime imperatores, a quibus speratur, qui possunt necare, qui proscribere: ego autem viuus placere volo, mortuus etiam laudari.* AEL. SPART. *Pescenn. Nig.* 11. (Etiam Augustus SVETON. 89. *admonebat praetores, ne paterentur, nomen suum commissionibus obsolesieri.* G.) De Alexandro quoque Seuero, principe optimo, auctor est LAMPRID. *in vita eius* 35. *oratores et poëtas non sibi panegyricos dicentes, quod exemplo Pescennii Nigri stultum dixerit, sed aut orationes recitantes aut facta veterum, libenter cum*

eum audiuisse. (Haec virtus principum est, panegyrico ipsa quoque digna: sed non regula oratoris. Argentorati quotannis habendus est panegyricus in regis natalem. G.)

**) Virtutis enim comes est laus et gloria, et plerisque non solum rerum bene gestarum praemium, verum etiam incitatrix ad res maiores alacriter suscipiendas, constantissimeque peragendas. Vnde PLINIVS: *Postquam*, inquit, *desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.* CELLAR. *praefat. ad panegyr. vet. XII.*

***) Nonnunquam tamen laus eiusmodi, quantumuis nimia, non tam adulatio videtur, quam admonitio. Multis sane PLINIVS splendido illo panegyrico suo non tam virtutes Traiani celebrasse, quam eum, qualis esse debeat, admonere voluisse videtur. (Pulchre ipse cap. 4. *Ex vtilitate publica placuit, vt consulis voce sub titulo gratiarum agendarum boni principes, quae facerent, recognoscerent; mali, quae facere deberent.* Nimirum vix alius datur accessus ad cohortationem principum, quam per eorum laudes: sed etiamsi forte ne sic quidem ad illos pertingat vox nostra, certe non ad animum, spes tamen est, alios, adolescentes praesertim, inde posse formari ad virtutem et incendi. G.) Ceterum eleganter laudationis atque adulationis discrimen ostendit LVCIANVS in *apologia ὑπὲρ τῶν εἰκόνων Tom. III. p.* 327. *sequ.* vbi docet, *adsentatorem quaecumque sui compendii caussa laudare, nullaque veritatis ratione habita, ea omnia immodicis laudibus extollenda existimare. Imprudenter quoque mentiendo illum plura addere de suo, adeo vt non vereatur, Thersiten quoque, forma turpissimum, ipso Achille pulchriorem dicere, et Nestorem inter omnes eos, quotquot ad Ilium pugnaturi venerint, natu minimum. Persancte quoque eum deieraturum, Croesi filium acutiore esse auditu praeditum Melampode, praeterea Iphnea acutius cernere, quam Lynceum,*

dummodo

dummodo spes aliqua consequendi lucri ob mendacium adpareat. Porro autem laudatorem nequaquam mentiri, aut addere aliquid, quod in totum in laudato non compareat, sed ea, quibus quis natura praeditus sit bonis, tametsi non admodum magna sint, extollere: nec lucrum ea laude captare, sed iustum virtutibus pretium statuere, cet. (Vid. PLVTARCH. *de discrimine amici et adulatoris.* G.)

III.

Quinam e veteribus eiusmodi orationes scripserint?

Ceterum in panegyricis conscribendis e veteribus ingenium exercuerunt PLINIVS *), et duodecim illorum panegyricorum auctores, CL. MAMERTINVS, EVMENIVS, NAZARIVS, AVSONIVS, LATINVS PACATVS **), quos coniunctim post alios edidit CHRIST. CELLARIVS ***).

*) PLINII panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate compositus est. Inprimis vel ideo commendari meretur, quod et ciuilium rerum periti copiosissimum prudentiae imperatoriae penu in luculentissima illa oratione deprehendunt. (Libellus ille cognitu dignissimus, dubites, satyrane an panegyricus sit, propter perpetuam oppositionem malorum principum. G.)

**) Auctores hi pro temporum, quibus floruere, varietate, vario stilo vtuntur. Incedunt fere cothurnis, et nonnumquam poëtico magis, quam oratorio dicendi genere delectantur. Laudari tamen meretur artificium oratorium, nisi quod nonnumquam nimis ad seruile obsequium sese demittere videntur. (Acumen et hodierna Gallicae gentis adulandi ratio, inde peti potest. Plurima tamen praeclara sunt, et aureo aeuo digna; sed cum iudicio scilicet eius aetatis scripta legenda

omnia.

omnia. Sunt gemmae, sed non in auro, margaritae interdum in sterquilinio. G.)

***) Seorsum hos auctores recensuit, notisque ac indicibus suo more illustrauit CHRISTOPHORVS CELLARIVS, *Halae* cIↄIↄccIII. 8.

(Addi possunt [Ennodii panegyricus, dictus regi Theoderico, N.] carmina panegyrica, quae extant, sicut Tibulli ad Messalam, Lucani ad Calpurnium Pisonem, quod poëma Virgilio, Ouidioque ab aliis tribuitur, Claudiani et Sidonii plura, [Corippi Africani de laudibus Iustini II. etc. N.] Ex Graecis huc pertinent Iuliani orationes II. in laudem Constantii Imp. et Eusebiae Augustae, Themistii plures, [Gregorii Thaumaturgi panegyricus ad Originem, N.] etc. G.)

IV.

Quinam e recentioribus?

Nec desunt, qui a renatis litteris panegyricos in laudem summorum principum scripserunt *). Eminet in his ERASMVS, PIERIVS WINSEMIVS, EZ. SPANHEMIVS, AVG. BVCHNERVS, IO. HENR. BOECLERVS, OCT. FERRARIVS, DAN. EREMITA, ANTON. MALAGONELLVS, et quidam, quos nostra hac aetate in hac arte excelluisse constat **).

*) Non vna exstat panegyricarum orationum collectio. Praecipua aliquot voluminibus prodiit *Hanou.* cIↄIↄcXIII. 8. sed orationes non omnes his tomis comprehensas eiusdem esse commatis, recte obseruauit MORHOF. *Polyhist. I, 6, 3. 6. p.* 280. *Tom. I.* (Laudanda quoque est Kappiana illa, *Lips.* 1722. 8. in qua panegyricae sunt complures. G.)

Erasmus.

Exstat huius ERASMI oratio panegyrica ad Burgundum principem, optima, multaque eruditione referta, in cuius etiam stilo nihil poterit desiderari, iudice eodem MORHOFIO *l. c.*

Exstant

Winsemius. Exstant huius oratoris panegyrici varii, velvti in laudem Gustaui Adolphi, regis Sueciae, *Franequ.* cIↄIↄcxxxiii. fol. in excessum Henrici Nassouii, *Franequ.* cIↄIↄcxli. fol. et alii. Gustaui sane Adolphi, regis incomparabilis, et magni libertatis Germanicae puriorumque sacrorum vindicis, res gestae plurimorum eruditorum ingenia excitarunt, vt eas aeternitati pro virili consecrare anniterentur. Nescio tamen, an non palma debeatur DAN. HEINSIO, cuius excellentissima de laudibus Gustaui Adolphi oratio nemini ignota est.

Spanhemius. Splendido admodum et plane antiquo stilo EZ. SPANHEMIVS laudauit Christinam, Sueciae reginam, *Gen.* cIↄIↄclii. 4. Exstat eiusdem panegyricus genethliacus de nato electori Brandenburg. filio. (Stili caussa hunc virum non laudarim equidem. Maiora habet decora; sed iuuenis fuit eloquentior. G.)

Buchnerus. Buchneriana oratione nihil potest esse splendidius, nihil vberius, nihil grauius. Nonnumquam tamen paullo longius a puritate illa castitateque tersae Latinitatis discedit, (inprimis in epistolis, G.) quod iam ab aliis est obseruatum.

Boeclerus. Huius variae exstant orationes panegyricae *Tomo* III. *dissertatt. academicarum.* Sed agmen facile ducit illa in laudem Christinae reginae, rerum summam suscipientis, *Vpsaliae* habita. (Affectat vero abstrusum quiddam. Quo in genere regnat Iac. Gronouius, qui nec legendus. Panegyricus in Wilhelmum, magnae Britanniae regem, insania est et puerilitas. G.)

Ferrarius. Huius praecipue laudandae sunt orationes binae, quarum altera in laudem Christinae, reginae Sueciae, conscripta, sub titulo *Pallas Suecica*, altera in laudem Ludouici XIV. regis Franciae, prodiit *Venet.* cIↄIↄclxvi. 4. (et in opusculis variis, a Fabricio publicatis. G.)

Exstat

Exstat huius luculentissimus panegyricus, Cosmo Mediceo, magno Hetruriae duci, dictus, de quo multi iudicarunt, ita in eo omnem artis oratoriae adparatum exhausisse DANIELEM EREMITAM, vt, si iterum ipsi dicendi obtigisset occasio, nihil sibi eloquentiae ac artis superesse, fuisset intellecturus. Sed edidit tamen et alterum panegyricum in laudem Ferdinandi Medicei. Recusos illos cum aliis eiusdem opusculis habemus *Vltrai.* CIↃIↃCCL. 8. *cum praefatione* GRAEVII, (et in collectione Kappiana. G.) *Eremita.*

Prodierunt MALAGONELLI orationes *Romae* (MDCXLVI. 8. et iterum, *ibid.* i. e. *Francof.* G.). CIↃIↃCXCVII. 12. sed facile adparet, eas non tam Ciceronis, aliorumque castae orationis scriptorum facundiam, quam argutum illud Plinii dicendi genus, quod florida sententiarum varietate aures permulcet, sapere. Vid. MORH. *Polyh. l. c. p.* 208. *Malagonellus.*

**) Plures aetate nostra prodierunt panegyrici, quos omnibus his facile opposueris. Praecipue tamen in Belgio IO. GE. GRAEVIVS, et PETR. BVRMANNVS, [in Gallia CAR. RVAEVS, N.] Helmstadii CASP. COERBERVS et IVST. CHRISTOPH. BOEHMERVS, Vitembergae CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHIVS et I. G. BERGERVS, Altorfii Noricorum C. G. SCHWARZIVS, Halae CHRISTOPH. CELLARIVS et NIC. HIER. GVNDLINGIVS, magnam hoc dicendi genere laudem sibi pepererunt, quamuis fatendum sit, GVNDLINGII dictionem non vbique veterem illam puritatem atque elegantiam, quam in CELLARIO aliisque miramur, redolere. (Si componere oratorem fas esset ex impetu Gundlingii et casta oratione Cellarii, ille demum foret incomparabilis. Quotannis eduntur Argentorati panegyrici regum: habeo plures Kuhnii, Witteri, praesertim Schoepflini. G.) Vnde merentur variae illorum orationes, quae et colligantur, et diurna ne-

 ctur-

ctūrnaque verſentur manu. (Inſpiciantur certe ad *κρίτον* hodiernum. G.)

V.

Quotuplices ſint orationes panegyricae?

Vt vero, quomodo ſcribendi ſint panegyrici, tanto magis pateat: ſciendum eſt, eos eſſe duorum generum. Alii enim ANALYTICA *), alii SYNTHETICA **), quam vocant, methodo conſcribuntur. VOSSIVS tertium genus addit, quod *mixtum* vocat, *lib. I. cap. 9.* †.

*) *Analyticam* methodum ſequimur, quoties viri cuiusdam illuſtris hiſtoriam ordine temporis percenſemus. Sic PLINIVS auſpicatus a Traiani adoptione, quae is deinde in imperio geſſerit, paullo adcuratius exponit. Sic et LATINVS PACATVS, laudaturus Theodoſium, primum de patria Hiſpania, deinde de patre, tum de dotibus fortunae, hinc porro de virtutibus dotibusque animi, denique de rebus geſtis agit. Et ita quidem plerique ſolent elaborari panegyrici, qui adeo nihil aliud ſunt, quam hiſtoriae vel vitae magnorum virorum, multis ſententiis atque locis communibus, tamquam gemmis quibusdam, illuminatae.

**) *Syntheticos* panegyricos vocamus, in quibus thema quoddam tractandum ſuſcipitur, quod deinde ex vita hiſtoriaque viri cuiusdam illuſtris illuſtratur. Exemplo eſſe poteſt panegyricus CL. MAMERTINI, Maximiano Herculeo dictus, in quo demonſtratur, *Herculeum, quum ad reſtituendam rempublicam a Diocletiano vocaretur, plus tribuiſſe beneficii, quam acceperit.* Vid. *paneg. vet. I*, 3. Hoc thema deinde petitis ex eius hiſtoria vitaque argumentis demonſtrat. Ita et BVCHNERVS, Henricum a Friſen laudaturus, magni cancellarii ſiſtit imaginem, eumque et genere nobilem, et virtute ornatum, et auctori-

tate

tate conſpicuum, et doctrina prudentiaque inſignem eſſe debere, exemplo eius demonſtrat. Ceterum ſynthetica haec laudandi ratio ab ipſo CICERONE inuenta videtur, quippe qui in *oratione pro L. Manilia* eadem fere methodo Pompeium Magnum collaudat.

†) (Vbi enarratis his, quae ad ortum, pueritiam, adoleſcentiam pertinent, virilis aetatis claſſes quaedam conſtituuntur laudum, v. g. vitae publicae et priuatae, prudentiae, iuſtitiae, aliarumque virtutum. G.)

VI.

Earum argumenta ex hiſtoria petenda.

Quemadmodum ergo declamationibus diſciplinae *), ita panegyricis hiſtoria adparatum ſufficit **); neque quisquam ſcribet panegyricum, niſi qui interiorem viri laudandi vitam atque hiſtoriam in numerato habet.

*) Vid. ſupra *cap.* 2.

**) Siue enim analytica, ſiue ſynthetica methodo panegyricus ſit elaborandus, vtramque paginam facit viri illius (ſ. feminae, quin ciuitatis, populi, etc. G.) cui conſecratus eſt, hiſtoria. Vnde primo omnium ſollicitum de ea eſſe oportet oratorem. Quemadmodum vero ſuperiore capite declamationem ſcripturos res e diſciplinis collectas in certas claſſes ac argumenta diſpeſcere iuſſimus: ita et hic hiſtoria viri, quem laudaturi ſumus, in certas periodos deſcribenda eſt. Et quidem, ſi ſyntheticam methodum eligimus, argumenta iam nota ſunt. Quamuis et hic loci communes ſaepe ex intima philoſophia morali, iurisprudentia naturali, et ciuili maxime prudentia depromendi ſint. Deinde vero diſpiciendum, quid ex hiſtoria vel vita viri laudandi ad probandam illam orationis partem aliquid conferat. Sin magis placeat methodus analytica:

laudandus erit heros noster a *patria*, *parentibus*, *educatione*, *dotibus corporis*, *fortunae*, *animi*, *rebus gestis*, *etc.* Quotcumque ergo mihi laudabilia in historia eius offeruntur: totidem nasci mihi intelligo panegyrici argumenta. (Loci illi *a patria*, *parentibus*, *etc.* non tantum directe valent, quoties illustria et secunda commemorare licet; sed etiam ex contrario, si obscuram et contemtam patriam quis illustrauit, si ex malis ortus, praue educatus, bonus ipse tamen euaserit, etc. Caute tamen ista, in viuis certe, vel apud illorum posteros, tractanda sunt. G.)

VII.

Singula argumenta constant loco communi et historia.

Collecto igitur ex historia adparatu, eodemque in partes aut argumenta distributo, singulae partes erunt elaborandae. Verum caue hic eodem modo, quo in declamationibus, procedas. Quum enim in his argumentum vnumquodque per syllogismum vel enthymema oratorium disponatur *): in panegyricis singula argumenta *loco communi* et ipsa *historia* constant. **).

*) Vide *caput antecedens.*

**) *Locus communis* ostendit, rem esse laudandam; (quod quidem ipsum per syllogismum nonnumquam perficitur, qui aetiologiae in loco communi locum subiit. G.) *historia* vero, laudem istam in virum illum illustrem cadere, demonstrat. Solet tamen nonnumquam locus communis vel omitti, vel breui certae sententiae includi. Nonnumquam etiam locus communis historiae, nonnumquam haec illi praemittitur, aliquando inter se miscentur. (Variando enim, quantum post fieri, occurrendum est taedio ex vniformi tenore. G.)

VIII.

VIII.

Locus communis facile inuenietur, considerato paullo adcuratius argumento *). Quomodo vero elaborandus disponendusque sit, iam priore huius opusculi parte docuimus. **). *Quomodo loci communes elaborandi?*

*) E. g. si quis laudandus esset a genere, loci communes tractari possent, splendidos natales multum conferre ad auctoritatem: illustri sanguini inesse quosdam virtutis igniculos: incitatrices ad res magnas gerendas esse virtutes exemplaque maiorum. (Sic etiam in contrariis, de quibus ad §. praeced. dictum. G) Porro si de peregrinationibus eiusdem dicendum esset: locum inuenirent tractationes de peregrinandi prudentia, de vtilitate peregrinationum, cet. (Hic vel maxime obseruandum est discrimen inter gnomen et noema, de quo diximus I, 2, 35. G.)

**) Vide supra *lib. I. c. 3. num.* 11. *seq.*

IX.

Historia ipsa non nuda recensenda, sed intermixtis subinde iudiciis politicis et moralibus, nec non variis similitudinibus, exemplis, testimoniis illustranda*). Nihil enim occurrere debet in panegyricis, nisi illustre, sublime, magnificum. *Quomodo historia?*

*) Alias enim nihil interesset inter historiam et panegyricum. Hinc vita variis iudiciis et illustrationibus, tamquam gemmis, distinguenda est. Exempli loco proferemus partem panegyrici nostri, quem sempiternae memoriae SAMVELIS STRYKII aliquando consecrauimus. In eo educationem huius viri ita narramus, vt subinde intertexamus iudicia quaedam ac illustrationes, quas alio charactere a reliqua historia hic distinguemus: *Vix inaestimabile hoc coeli depositum deoscu-*

deosculati fuerant parentes: vix mirificam filii indolem e iucundis puerilis prudentiae praeludiis animaduerterunt: quum diligenter ac prouide circumspicerent viros, qui tantae spei admouerentur, ingeniumque ad summa omnia natum adcuratissime formarent. *Lenzium, non ignobile in Marchia castellum,* quasi omne sibi decus in STRYKII natalibus constaret, *non alia ferebat ingenia, quae iuuenilibus studiis praeessent.* *Sed defectum suppleuit parentum pietas, qui non detrectarunt, peregre alere filium, quem domi adhuc faustis sub penetralibus nutriuerant:* pulcherrimo prodigalitatis genere gloriam hanc lucrati, quod STRYKIVM orbi dederint, quo maius dare nihil potuissent. *Missus hinc Seehusium, et mox,* schola hac tantum ingenium non diutius capiente, *Coloniam Marchicam, dici non potest, quam praecoci incremento adoleuerit.* *In perpoliendo illo honestissima aemulatione concertarunt Vossius, Mullerus, Wellius, digni hoc discipulo magistri:* de quibus idemtidem cogitandi maxime fit ambiguum, illine STRYKIO, an hic ipsis debere plura videatur. STRYKIO enim illi ad humanitatem optimasque artes: hic illis ad gloriam profuit; illi huic doctrinae suffecerunt copias: hic reddidit aeternitatem. O beatum discipulum his magistris! O beatissimos magistros discipulo tali! *Sexennium iam in studiis istis tirocinia ingenii incredibili cum laude posuerat, talemque se praestiterat ubique, vt et aequalium generosorum conatus, et magistrorum opinionem ingenio vinceret: reliquum erat, vt vinceret se ipsum, eumque campum inueniret, in quo virtus eius excurreret latius, et parta tot vigiliis doctrina, mirifice se in publico conspectu explicaret.* Proditum memoriae est, Aesculapii quondam filiis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si Alexandriae se dicerent eruditos. *Eadem tunc erat Leucoridis fama, ad quam, tamquam ad mercaturam bonarum artium, non solum e vicinia, sed*

et dissitissimis regionibus ingens quotidie multitudo confluebat, exemplum inde petitura melioris cuiusdam cultiorisque doctrinae. Hic grauiora auspicatus STRYKIVS, *celeriter antecellere omnibus ingenii gloria visus est.* Quid tam est praeter consuetudinem, quam adolescentulum, reipublicae destinatum, politissima humanitatis studia in academiis excolere? *excoluit:* philosophiae se totum tradere? *tradidit:* his praesidiis animum ad maiora nitentem praemunire? *praemuniuit. Vidisses illum iam in Sperlingii scholis castioris sapientiae recessus curiose indagantem, iam duce elegantissimo Kirchmaiero nouos conatus mansuetioribus litteris impendentem, iam reliquorum philosophorum inhaerentem subselliis. His meditamentis* NOSTER *praelusit eruditioni*, quam orbis mox erat admiraturus. Eat in omnis aeui memoriam tam illustre exemplum, et pudore suffundat posteros, qui suas praecipitando curas, illotis, quod aiunt, manibus sublimiorum scientiarum sacra turbant, et nouo genere furoris, prius eruditi esse volunt, quam erudiri. *Aliud animo sedit sapientissimo* STRYKIO, *qui, quum ad veram Alciatorum, Hotomanorum, Budaeorumque gloriam, non dormitantem illam oscitantemque glossatorum sapientiam conniteretur, studiis elegantioribus selectissimam indolem admouit*, quae et fundamentum sternunt eruditioni reliquae, et sui neglectum per omnem vitam seuera vltione vindicant. Quantum ceteris adolescentibus ad salutandos amicos, quantum ad corporis exercitationem, quantum ad alias voluptates innoxias, et ad ipsam requiem animi et corporis conceditur temporis; quantum alii tribuunt intempestiuis conuiuiis; quantum denique aleae, quantum pilae: tantum ille sibimet ad haec studia recolenda sumsit. Cuius quidem consilii quantos fructus per omnem vitam perceperit, si alia deessent huius rei argumenta, vel ex ipso, quod paullo post amplexus est, iu-

tisprudentiae studio adparuit. *Sublimioribus enim his sacris initiatus, nihil reliquit intactum, nihil intentatum, nihil, quod non sagacissima mente penetrarit. Siue vasto iuris Romani mari se committeret, siue se praerupto spatiosissimoque legum pontificiarum pelago crederet, siue rerum denique ciuilium adsuesceret fluctibus: his semper velis securus tam feliciter enauigauit, vt nullis adlideretur errorum scopulis, nulla populariüm opinionum incurreret breuia, nullas ignorantiae Syrtes pertimesceret. Quid ex Zieglero, Lysero, Klengelio? quid ex Nergero? quid deinde in Viadrina ex Dechero, Brunnemanno, aliisque doctissimis viris, de omni iuris legumque ratione accepit, quod non animo ita praeparato tam facile baeserit*, vt non tam discere, quam reminisci quodammodo et recordari, ex illa vetere Platonis sententia, videretur? *quam fortunato conatu omnes et Romanae disciplinae et Germanici iuris rationes et diuortia vasto animo est complexus? quam nihil ex imperii legibus et institutis ignorare se passus est?* Hunc in modum deformatus, et lineis omnibus expressus exscriptusque erat ille STRYKIVS, qui ingenii atque eruditionis magnitudine oculos in se non patriae solum, sed vniuersae Germaniae esset conuersurus. Id tantum ad summam laudem restabat, vt partes quaedam expolirentur amplius, et inducto veluti colore illuminarentur, vt, tamquam in Apellea tabula, sic in STRYKIO, nihil pulchritudinis aut artificii deesset.

X.

Qualis sit panegyricorum stilus? *Stilus* panegyricorum sit sublimis *), grauis **), acutus ***), nonnumquam etiam, si ita ferat materiae ratio, concitatus ****). Obseruandum tamen, sublimis etiam stili certos veluti gradus esse. Vnde, quo illustrior est, quam laudamus,

mus, perſona, eo ſublimiorem grauioremque eſſe ſtilum oportet *****).

*) Vide ſupra *Part. I. cap. 2. num.* 46.

**) Maxime haec grauitas in locis communibus et iudiciis, quae hiſtoriae immiſcenda eſſe diximus, elucet. Vide ſupra *Part. I c.* 2.

***) Attamen vt in omni vita, ita et hic illud adprime vtile eſt, NE QVID NIMIS. PLINIVS, et ſequentes panegyricorum ſcriptores, inprimis AVSONIVS, plus iuſto indulgent ingenii acumini, quod etiam vbique oſtentant IO. WOWERVS et ANT. MALAGONELLVS. Caſtiores ea in re M. ANT. MVRETVS, AVG. BVCHNERVS, IO. GE. GRAEVIVS, C. G. SCHWARZIVS, quos merito imiteris. Conf. *Part. I. cap.* 2. *num.* 63. (Acumen et virtutes orationis reliquas pete ab antiquis. Quantum ad diſpoſitionem, quam vocant, recentiores fere ſunt accuratiores. Romanorum enim liber ille ſpiritus coërceri ſe non temere patiebatur. G.)

****) Stilus concitatus panegyricorum praecipue in exordiis, (niſi in funeribus, vbi dolorem ciemus, quem ſedare animus eſt, G.) et concluſionibus locum habet, quoties adfectus mouendi ſunt vehementiores. Conf. *Part. I. c.* 2. *num.* 54.

*****) Quum enim inter rem, de qua diſſerimus, ipſamque orationem quamdam veluti proportionem eſſe oporteat, facile patebit, ſublimiorem eſſe debere ſtilum in panegyrico, magno alicui principi conſecrato: paulo remiſſiorem vero, ſi viri vel rerum geſtarum, vel eruditionis ſcientiaeque gloria conſpicui, virtutes ſint celebrandae. Hinc grandiore oratione AVG. BVCHNERVS Guſtaui Adolphi, regis Sueciae, et Ioannis Georgii I. Electoris Saxoniae, laudes enarrat, quam FRISII, METSCHII, ROEBERI, SENNERTI. Minus hoc obſeruauit IO. HENR.

BOECLERVS, cuius oratio paene semper est eadem.

XI.

Quid in exordiis et conclusionibus obseruandum?

Ad *exordium* et *conclusionem* quod attinet, nihil singulare habent panegyrici, nisi quod in vtraque *) parte vehementiores moueri soleant adfectus **), quam qui in declamationibus locum habere possunt ***).

*) (Vid. §. praeced. n. ****. G.)

**) V. g. in oratione natalitia et gratulatoria generatim gaudium ex amore, in funebri luctus ex eodem; quum sacramentum dicitur principi, spes cum amore, etc. G.)

***) Nam saepe in panegyricorum vel exordiis vel conclusionibus vti solemus apostrophis, sermocinationibus, prosopopoeiis, exclamationibus, aliisque figuris patheticis, quae in declamationibus, (i. e. recitatione cuiuscumque dissertationis, quacum perpetuo confundit Auctor declamationem, G.) non solum intempestiuae, verum etiam frigidae plerumque essent futurae.

CAPVT IV.
DE DIALOGIS.

I.

Dialogi, etsi hodie rariores, laudem tamen merentur.

In scriptionibus prosaicis †), locum haud postremum merentur dialogi, qui veteribus non modo *), verum etiam vltimi aeui scriptoribus quibusdam **) fuere in deliciis. Et quamuis hodie paene

ab

ab vsu recesserint: digni tamen sunt ob iucunditatem ac elegantiam ***), de quibus praecepta nonnulla ****) suppeditemus.

†) [His verbis non negatur, etiam versibus dialogos posse scribi, nam ipse Auctor infra §. X. et XII. comicos Latinos huc referre videtur. Bonam partem ex *sermonibus* et *epistolis* Horatii, quasdam etiam Persii *Satyras*, non male forte dialogos dixeris poëticos, vt de tragicis taceam. Huic generi est fortasse annumerandus diuinus liber Iobus, dialogorum et, vt videtur quibusdam, librorum adeo antiquissimus, cuius poësi nihil plane habemus comparandum. N.]

*) Summis Graecorum philosophis ea scribendi methodus mirifice placuit. Hodienum exstant (Socraticorum, G.) PLATONIS, AESCHINIS et XENOPHONTIS dialogi plane egregii. Nec ignoti fuit ATHENAEI δειπνοσοφισαὶ, LVCIANI (comicophilosophi, G.) *dialogi*, aliaque huius generis opera. E Latinis in dialogis scribendis excelluit CICERO, qui et philosophica et oratoria scripta pleraque hac methodo composuit. (VARRONIS *de re rustica libri III.* ipsi quoque formam dialogi habent, PETRONII item *Satyricon*. G.) Exstat etiam CORN. TACITI, vel potius incerti auctoris de caussis corruptae eloquentiae dialogus elegantissimus, cui iungendus MINVCII FELICIS insignis dialogus, quo christianae religionis caussam contra gentilium calumnias perorauit. Omitto MACROBIVM, qui (in Saturnalibus, G.) ATHENAEVM (in δειπνοσοφιστῶν libris, G.) non infeliciter imitatus est, et alios. [Inprimis christiani scriptores primi, quos patres vocare solemus, cum Platonis philosophia scribendi quoque rationem dialogicam accepisse videntur, certe inter Graecos plures reperias, qui illam amarint, quorum dialogos potiores hic indicare, forte non erit,

erit, extra oleas vagari. : Sunt igitur IVSTINI MART. *cum Tryphone Iudaeo*, ORIGENIS *contra Marcionistas*, ATHANASII *de sancta trinitate*, PALLADII *de vita Chrysostomi*, CHRYSOSTOMI *de sacerdotio*, CYRILLI Alex. *cum Hermia*, THEODORETI tres, AENEAE GAZAEI *de animae immortalitate, et corporum resurrectione*, ZACHARIAE Mitylen. *de mundi opificio*, *contra philosophos mundi aeternitatem asserentes*, IO. DAMASCENI *aduersus Manichaeos*, D. HIERONYMI, Theologi Graeci, *de S. Trinitate*, GENNADII SCHOLARII *de via salutis humanae*, et reliquorum. Neque Latinis displicuisse plane hanc methodum, fidem faciunt non Minucii solum, sed aliorum quoque dialogi, vt HIERONYMI *aduersus Luciferianos*, SVLPITII SEVERI *tres*, SALONII *in prouerbia et ecclesiasten Salomonis*, vt de Pomerio, Gregorio Papa, et dialogorum scriptoribus sequioris aeui reliquis taceamus. N.]

**) Recentioribus paullatim vel displicere, vel ignota esse coepit haec scribendi ratio. Neque tamen nulli aliquid ea in re ausi sunt. Nam vt colloquiorum scriptores, (Viuem, Erasmum, Castellionem, Pontanum, Corderium, Langium, etc. G.) omittam, et qui in vernacula eiusmodi quid tentarunt, (sicut auctorem libri menstrui, *monatliche Unterredungen*, aliosque; G.) non inuenusti sane sunt dialogi quidam M. ANT. MAIORAGII, IANI NICII ERYTHRAEI, IVSTI LIPSII, (in scriptis de philosophia Stoicorum atque antiquariis, [et qui hunc imitatus esse videtur, in similis, numismatici praesertim, argumenti libris, LAVR. BEGERI. N.] Post renatas litteras PETRARCHA *de remediis vtriusque fortunae*, PLATINA *de falso et vero*, etc. et plerique eius aeui hoc scribendi genere excelluerunt; deinde eodem sunt vsi HIER. OSORIVS in libris V. *de gloria*, [ANT. AVGVSTINVS *de emendatione Gratiani*, et de numis veterum, quem posteriorem

rem librum in Latinam linguam ex Hiſpanica ANDR. SCHOTTVS tranſtulit,] IO. BODINVS in *theatro naturae*, et *colloquio heptaplomeri*, NIC. PARTHEN. GIANNETASIVS in *aeſtatibus et auctumnis Surrentinis*, quae colloquia ſunt amicorum de rebus iucundis et eruditis, IO. STVRMIVS *in partitiones oratorias Ciceronis*, etc. IO. LVD. FABRICIVS in variis opuſculis, [ANT. BORREMANSIVS *de poëtis et prophetis*, N.] I. P. DE CROVSA in *tentamine logico*, IOS. AVREL. DE IANVARIO in *republica ICtorum*, et alii. [Quin noſtra aetate haec conſuetudo quaſi poſtliminio venit in vſum, inprimis ANT. FONTENELLIVS ciues ſuos ſuo exemplo excitauit, qui patria lingua ad dialogorum formam libros nobis plures darent, in his aurei ſunt N.] *le ſpectacle de la nature*, [et *dialogues Socratiques*, etc. Britannia nobis dedit Addiſonianos illos, *de vſu antiquorum nummorum, dialogos* Anglice ſcriptos ſuauiſſime: vt taceam de reliquis.] Neque apud nos deſunt ſcriptores, qui idem ſunt laudabiliter conati. De dramatis hic non agitur, nec de colloquiis mortuorum Germanice ſcriptis, nec de libris erotematicis Reimannianis et Hubnerianis, etc. G.) ***

***) Quemadmodum enim, (de quo dubitare nos non ſinunt fabulae, mimi, deriſiones, pictura, poëſis, etc. G.) omnis imitatio habet, quod nos capiat atque oblectet: ita non poteſt non dialogus cum voluptate legi, qui doctorum virorum mores, vrbanitatem, diſſerendique rationem veluti in theatro ſiſtit. Nec iucunditate ſolum, ſed et vtilitate ſua, nonnumquam ſe commendant dialogi. Quum enim veritates nonnullae ita ſint comparatae, vt ſi nudae ac ſine inuolucro ſiſtantur, animo parum compoſito duriores videri poſſint: conſultiſſimum erit, argumentis in vtramque partem adlatis, de iis diſputare, et lectori permittere iudicium. Cui rei maxime inſeruiunt dialogi. Vnde facile patet, cur GALILAEVS

LILAEVS

LILAEVS a GALILAEIS librum de ſyſtemate mundi dialogiſtica, quam dogmatica, methodo conſcribere maluerit. Et neſcio ſane, an non id innuere voluerit QVINCTILIANVS, quando dialogis libertatem adſcribit, *lib. X. c.* 5, 15. *Quapropter hiſtoriae nonnumquam vbertas in aliqua exercendi ſtili parte ponenda, et dialogorum* LIBERTATE *geſtiendum.* Quamuis enim ibi pro *libertate* Voſſiani codices habeant *vbertate*: tamen quum id vocabulum iam paullo ante adhibuerit ſcriptor elegantiſſimus, non ſane veroſimile eſt, eum illud hic repetere voluiſſe. (Non hoc me mouet ſimpliciter; ſed in tantum, vt potius vna phraſi comprehenſurum fuiſſe putem hiſtoriam et dialogos. Illa vero dialogorum vtilitas magna ſane, quae in eo ineſt, vt academice philoſophari poſſimus in vtramque partem, et ſic occultare ſententiam; G.) [non raro tamen lectoribus parit incommodum aeque magnum hoc, quod vera auctoris ſententia non facile poteſt cognoſci. Ita Platonis, et in libris oratoriis, Ciceronis ſententia quae ſit, perſpicere, res eſt maximae difficultatis. N.]

****) Equidem iam olim elegantem de dialogo librum edidit CAR. SIGONIVS ad IO. Moronum, cardinalem, excuſum *Venet.* cIↃIↃLXII. et *Lipſ.* cIↃIↃXCVI. in 8. Sed ille hiſtoricus potius et criticus eſt, quam rhetoricus, quod et de GEORG. PASCHII diatriba de vſitata veterum exemplo ratione tradendi per dialogos, *Kilonii* cIↃIↃCC. 4. edita, dicendum videtur.

II.

Dialogus quid ſit? Eſt vero DIALOGVS †) *fictum**) *inter viros doctos* **) *colloquium, quo variae de materia quadam dubia ſententiae* ***) *expenduntur.* (Nimis anguſtam puto definitionem. Certe nec viri, nec docti,

docti, nec de materia dubia loquentes necessario et semper inducuntur. G.)

†) Albinus in Fabric. *B. Gr.* III, 2. p. 44. Platonis dialogum sic definit: Ἐστι λόγος ἐξ ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως συγκείμενος περί τινος τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσόφων πραγμάτων, μετὰ τῆς πρεπούσης ἠθοποιΐας τῶν παραλαμβανομένων προσώπων καὶ τῆς κατὰ τὴν λέξιν κατασκευῆς. Ponamus pro iis, quae Platonicorum dialogorum propria sunt, περὶ παντοδαπῶν πραγμάτων; et iustam habebimus dialogi definitionem. N.]

*) Plerosque ergo dialogos sermones personis tribuere, quos numquam inter se habuere, satis constat. Ac proinde SOCRATES, viso PLATONIS Lyside: *Proh dii immortales*, inquit, *quam multa de me mentitur adolescens*! DIOG. LAERT. III, 35. Non magis veras esse, quae in LVCIANI, CICERONIS, aliorumque veterum dialogis viris summis tribuuntur, orationes, facile vnusquisque, qui in his non plane hospes est, intelliget. (CIC. *fam.* IX, 8. ad Varronem: *Puto fore, vt, quum legeris, mireris, nos id loquutos esse inter nos, quod numquam loquuti sumus. Sed nosti morem dialogorum.* G.)

**) Exstant etiam dialogi, in quibus dii vel mortui in campis Elyseis inter se confabulari finguntur, quales e veteribus LVCIANVS confecit. (Cuius etiam meretrices et sutores et galli adeo gallinacei colloquuntur. G.) Hos POETICOS dicere possis ob ingeniosam fictionem, quae hic vtramque paginam facit. Sed quum ob futiles libellos, nostra memoria hac methodo scriptos, hi dialogi fere ridiculi facti sint, (quamquam bibliopolas ditarunt: G.) iis iam quidem non immoramur.

***) Equidem, quemadmodum familiares de rebus variis inter se caedunt sermones: ita et dialogos de rebus omnibus conscribi posse, nemo dubitauerit. Sed quum hic de iis potissimum

agamus

agamus colloquiis, quae inter viros eruditos habita finguntur, hi vero non videantur de lana caprina fermocinari: aptiffimam dialogis materiam fuppeditabunt quaeftiones dubiae, de quibus in vtramque partem folet a viris doctis difputari. Sic CICERO modo diuerfas de diis fententias, modo ancipites veterum de diuinatione difputationes, modo quaeftiones de fato, vel de fumma hominis felicitate, examinat paullo adcuratius. (Igitur quodammodo, et recte quidem, tollit hic Auctor, quae fupra pofuit I, 2, 58. n. †) vbi negauit, imitandum Platonem ac Ciceronem. Vid. quae ibi obferuauimus. G.)

III.

Quotuplices illi fint? Quamquam autem multiplices funt dialogi *): praecipue tamen hic obferuandum, alios HISTORICOS **) effe, alios COMICOS ***). Quae diuifio non ab obiecto, fed a forma vel fcribendi ratione, defumitur.

*) Sic PLATONIS dialogi vulgo diuidi folent in φυσικοὺς, qualis eft *Timaeus*; ἠθικοὺς, qualis eft *apologia Sacratis*; λογικοὺς, quales funt *Theages*, *Cratylus*, *Sophifta*, *Laches*; ἐλεγκτικοὺς, quales *Parmenides et Protagoras*; πολιτικοὺς, quales *Criton*, *Phaedo*, *Minos*, *Sympofion*, *Leges*, *Menexenus*, *Clitipho*, *Philetus*; πειραστικοὺς, quales *Euthyphron*, *Meno*, *Ion*, *Charmides*; μαιευτικοὺς, qualis *Alcibiades*; ac denique ἀνατρεπτικοὺς, quales *Hippias*, *Euthydemus et Gorgias*. Vid. ALBINI *introd. in Platonis dialog. n.* 5. apud FABRIC. *Bibl. Graec. III*, 2. *p*, 46.

**) *Hiftoricos* dialogos voco, in quibus, quid inter perfonas actum fit, hiftorice narratur. (Quod fit interdum *indirecte* per infinitiuos, plerumque *directe* per ait, inquit, G.) Tales funt CICERONIS dialogi de oratore, de finibus, de diuina-

diuinatione, aliique, (VARRONIS *de re rustica*, quidam LVCIANI, G.) in quibus tum occasio colloquii, tum ipsi, qui inter amicos vltro citroque habiti sunt, sermones historice enarrantur.

***) *Comicos* adpello dialogos, vbi, sine narratione, sermones personarum, directa oratione, proponuntur. Tales sunt CICERONIS dialogi *de legibus*, vt et eiusdem *topica ad Trebatium*, nec non *partitiones oratoriae*. PLATONIS etiam, LVCIANI et ERASMI dialogi plerique sunt comici.

IV.

Ad historicos quod adtinet dialogos, primo omnium eligendae sunt personae, et quidem tales, quae vno eodemque tempore vixerunt *), et quas ita loquuturas fuisse verosimile sit **). *Quales personae eligendae in dialogis historicis?*

*) Ridiculum ergo esset, v. c. Abrahamum, Petrum et Mahumedum colloquentes introducere, qui quum eodem tempore haud vixerint, nec colloqui profecto inter se potuerunt. Et tamen ne PLATO quidem sibi ab hoc vitio temperauit, qui in *Timaeo* philosophum hunc Pythagoraeum introducit colloquentem cum Socrate, quos tamen *eodem saeculo haud vixisse*, iam MACROB. *Saturn. I*, I. obseruauit, quamquam et CICERO *de finib. V*. eum a Platone auditum referat. (Nempe Timaeus et Socrates licet non fuerint eiusdem γενεᾶς, vt Macrobii *saeculum* interpretor, vna tamen esse potuerunt. G.) Immo et Socratem cum Parmenide, cuius pueritia vix Socratis senectutem adprehenderit, et Paralum ac Xanthippum, Periclis filios, cum Protagora committit Plato, quum illos multo ante infamis illa pestilentia Athenis absumsisset. MACROB. *ibid*. (Plutarchus VII. sapientes conduxit, non satis caute. Generale hoc est dialogorum omnium praeceptum. Ceterum in dialogis mortuorum maior

hic licentia, quum apud inferos vna esse fingi queant, qui totis saeculis alioquin fuere seiuncti. G.)

**) Vt vbique, ita et hic τὸ πρέπον vtramque paginam facit. Hinc ludibrium deberet lectoribus, qui e. g. *Augustum* et *Liuiam* de substantiae definitione, aut de vsu syllogismorum loquentes introduceret. Quis enim credat, par istud coniugum de quaestionibus eiusmodi leuissimis inter se disseruisse? Peccauit ea in re ipse CICERO. Quum enim in quaestionibus academicis Lucullum et Catulum introduxisset loquentes, ab Attico monitus, tantos † viros de rebus eiusmodi colloquutos, vix esse verisimile, mutauit consilium, aliasque personas elegit.

† (Pro illo *tantos* rectius dictum esset *hos*. Nemo tum tantus, quem non deceret disputare de argumento academicorum. Sed scilicet Lucullus et Catulus hoc genus litterarum non amabant. Ceteroquin maximi saepe de minimis agunt, et nugas amant maximas. G.)

V.

Quot partibus illi constent?

Partes eiusmodi dialogorum tres numeramus, παρασκευήν, (*exordium*) ἀγῶνα (*tractationem*) καὶ ἐπίλογον (*epilogum*) *).

*) Παρασκευή occasionem colloquii, ἀγών (*commissio*. G.) ipsum colloquium, ἐπίλογος denique, quomodo illud abruptum sit, enarrat.

VI.

Qualis sit παρασκευή?

Παρασκευή partim *prologo* *), partim *narratione* **), constat, tametsi prologus non semper videatur necessarius.

*) *Prologus nihil aliud est, quam totius dialogi exordium*, quod vel ab ipsa re, vel a circumstantiis loci, temporis, personarum, potest desumi. Sic CICERO dialogos de diuinatione auspicatur a

vetere

vetere quaeſtione, an ſit diuinatio quaedam praeſenſioque rerum futurarum? Dialogis de natura deorum prologum a philoſophorum diſſenſu de exiſtentia et natura deorum praemittit. In principio librorum de legibus, de laudibus municipii Arpinatis; alibi de laudibus Luculli et Hortenſii diſſerit. (Tanta ſuauitas eſt horum prologorum, quae tenere etiam illos poſſit, quibus de cetero longum eſt, ipſos dialogos legere. Quod etiam de Platonicis ita ſe habet. G.)

**) *Narratio* quaſi viam pandit ad colloquium, et qualis fuerit ſermocinandi occaſio, enarrat. Dicendum ergo, vbi viri iſti congreſſi ſint, et qua occaſione in hanc diſputationem inciderint. Ingenio ergo non magis, quam iudicio, hic opus eſt, ne quid fingamus, quod circumſtantiae non ferant.

VII.

Ea conſtat prologo et narratione.

Prologus non aliter, quam quodcumque aliud orationis exordium, elaboratur *). *Narratio* vero ordinem temporis obſeruat, adeoque, quid anteceſſerit, quidue conſequutum ſit, ſigillatim exponit **).

*) Quemadmodum ergo orationis exordium *protaſi*, *aetiologia*, *apodoſi et baſi* abſoluitur: ita eaedem partes in dialogorum prologis obſeruantur. Id quod vel vnico exemplo demonſtrare iuuat: CICERO *de nat. deor. l.* I. in prologo huius dialogi diſſenſum philoſophorum de eorum exiſtentia et natura hoc ordine exponit.

I. PROTASIS. *Magna ſemper fuit inter philoſophos contentio de natura deorum.*

II. AETIOLOGIA. *Diſputant enim*

I. *de exiſtentia deorum,*

II. *de eorum eſſentia,*

III. *de prouidentia.*

III. APODOSIS. *Et tamen haec quaestio maximi momenti est.*

IV. BASIS. *Hinc philosophiae me sedulo dedi, et maxime amaui academicam, quae nihil temere adfirmat. Vnde etiam methodo academicorum de natura deorum disputabo.*

Habes hic omnes exordii partes, ad quas facile etiam reliquorum dialogorum prologos licebit reuocare. (Conf. quae supra obseruata sunt II, 2, II. n. *. G.)

**) Hinc vulgo aiunt, *narrationem* constare *antecedentibus*, *concomitantibus*, *et consequentibus*. CICERO eodem dialogo ita narrationem disponit:

I. ANTECEDENS. *Veni ad Cottam feriis Latinis, et inueni disputantem cum Velleio Epicureo et Balbo Stoico.*

II. CONCOMITANTIA. *Tum me Cotta inuitauit ad disputandum.*

III. CONSEQVENS. *Facile ei assensus, primo Velleium rogaui sententiam.*

Elegans inprimis est παρασκευή, quam Octauio suo praemisit MINVCIVS FELIX. Exorsus enim a laudibus Octauii Christiani, deinde narrat Caecilium, deorum cultorem, Octauio familiarissimum, salutatum hunc venisse, quocum hic ad maris litus deambulatum exierit. In via Caecilium incidisse in simulacrum Serapidis, quod quum more maiorum veneraretur, Octauium monitum esse a Minucio, ne pateretur, familiarem diutius in tanta re errare. Hinc occasionem illis natam de religione disputandi. (Si nihil, Platonis certe παρασκευὰς illas legant harum litterarum studiosi. G.)

VIII.

Quid sit ἀγών?

Ἀγών ipsum enarrat colloquium. Vbi obseruandum, varias de quaestione sententias inter personas colloquentes esse distri-

diſtribuendas *). Primae partes plerumque deferuntur perſonae, quae opinionem vel vulgarem, vel paullo abſurdiorem defendit **). Vbi haec perſona dixit ſententiam, altera reſpondet, et prioris argumenta partim probat, partim refellit, et, quid ſibi videatur, exponit ***). Idem et reliquae, ſi plures ſint, perſonae faciunt. Accedit nonnumquam veluti arbiter, qui totam litem componit ****).

*) (Si nempe tractatur quaeſtio vna, quod non ſemper fit: nam interdum narrant de facto, vbi ſententiam quisque dicit: de antiquitate diſputant, vbi vni hoc, aliud alii in mentem venit. Sed nempe Auctor Socraticum illud genus tractat. G.) Hanc regulam adcurate plerumque obſeruat CICERO. Sic in dialogo de natura deorum alium ex mente Epicureorum, alium ex ſententia Stoicorum, alium ex Platonicorum principiis de diis diſſerere fingit. Ita et MINVCIVS FELIX Caecilio partes paganorum, Octauio Chriſtianorum tribuit.

**) Hinc in CICERONIS ſaepe laudato dialogo VELLEIVS Epicureus, in MINVCII FELICIS Octauio CAECILIVS, deorum cultor, prior dicit ſententiam. (Sic in Tuſculanis incipit A. *Malum mihi videtur eſſe mors.* Sic ſemper in Petrarcha a principio proponitur vel felicitas quaedam vel infelicitas. G.)

***) Hic quoque exemplum luculentiſſimum dabit MINVCII FELICIS dialogus, in quo Octauius Caecilii argumenta non ſolum adcurate refellit, ſed et pro chriſtiana religione copioſius diſſerit.

****) Ita eodem dialogo MINVCIVS FELIX veluti arbitri partes in ſe ſuſcipit. Sed obſeruandum, arbitro eiusmodi locum vix eſſe in dialogis CICERONIS. Quum enim hic academicorum

 ſcholae

ſcholae dediſſet nomen, qui nihil temere adfirmabant; facile patet ratio, cur numquam componat litem, ſed lectores veluti ſub cultro relinquat. (Conf. HORAT. *ſat.* I, 9, 74. G.)

IX.

Qualis epilogus?

Epilogus plerumque breuiſſimus eſt, et tantum, quomodo interruptum ſit colloquium *), aut quid rei conſequutum ſit **), enarrat.

*) Hic quoque aliquid, quod veriſimile ſit, fingendum, v. c. acceſſiſſe amicum, qui alio ſermonem inflexerit, vel itum eſſe ad coenam, in qua aliis de rebus in multam noctem confabulati ſint, cetera.

**) Sic MINVTIVS FELIX in epilogo narrat, Caecilium, Octauii oratione permotum, profanas de religione ſententias eieraſſe, et chriſtianae eccleſiae dediſſe nomen. (Narratur apud Varronem euentus comitiorum; mors amici, quem exſpectabant, etc. G.)

X.

Quales perſonae eligendae in dialogis comicis?

Dialogi *comici* non hiſtorice narrant, quid inter ſe ſermocinati ſint amici, ſed tantum directa oratione, vt comici ſolent, ſingulorum orationem proferunt, praemiſſis ſemper perſonarum nominibus*). Quo fit, vt veluti κατ' ἐξοχὴν *colloquia* vocentur eiusmodi dialogi.

*) Quum in dialogis *hiſtoricis* plerumque perſonae verae introducantur inter ſe colloquentes; in comicis nomina fere finguntur, quamuis et hic laudem mereatur ὀνοματοποιΐα, quae characterem perſonarum quodammodo exprimit, qua in re PLAVTVS inprimis mirus fuit artifex. (*Plerumque* illud et *fere* falſum vtrumque puto. Luciani Fontenelliique dialogi varia nomina habent.

Etiam

Etiam Platonici quidam sunt comici, vt adeo plane esse indifferens videatur. G.)

XI.

Haec quoque colloquia παρασκευῇ, ἀγῶνι et ἐπιλόγῳ absoluuntur. Verum παρασκευὴ nec prologum nec narrationem complectitur, sed tantum ipsum ostendit sermonis initium, et quo ordine colloquentes in hos sermones inciderint *).

Quot partibus illi constent?

*) Sic ERASMVS colloquium de peregrinationibus religiosis inchoaturus, fingit peregrinantem quemdam, domum redeuntem, in amicum incidere, qui illum blande salutatum de itinere percunctatur. Quumque inter alia hic quaerat, quem inde fructum ceperit, occasio illis subnascitur, de peregrinationibus religiosis liberius confabulandi. Elegans est illud ERASMI colloquium, et quod vna cum eiusdem ἰχθυοφαγίᾳ palmam reliquis omnibus praeripere existimo. Vnde illud colloquendi artificium ex his quam optime addisci posse videtur. (Sed CICERO etiam *Tusculanae* disputationi *primae* praemittit exordium: deinde, *Sed quo commodius*, inquit, *disputationes nostrae explicentur; sic eas exponam, quasi agatur res, non quasi narretur. Ergo ita nascetur exordium.* A. *malum mihi videtur esse mors*, etc. G.)

XII.

De *stilo dialogorum* non est, quod hic plura moneamus, quum illum iam supra *) satis accurate descriptum meminerimus. Illud tantum addo, hic quoque personarum, quas loquentes introducimus, habendam esse rationem, ne vel pue-

Qualis dialogorum stilus?

ris cothurnos, vel Herculi soccos aptemus **).

*) Vid. *Part. I. c.* 2. *n.* 58.

**) Alius enim dicendi character viro erudito, alius indocto, alius viro honesto, alius parasito, alius Thrasoni competit. Hac quoque in re parem vix habent LVCIANVS, PLAVTVS, et TERENTIVS, quibus nemo fere diuersos personarum characteres ipsa etiam forma stili adcuratius expressit. (Terentius tamen modestior, nusquam plebeius valde est. G.) Contra ea PLATO, cuius stilo omnes tantam tribuerunt laudem, vt ipsum Iouem, si Graece loqui vellet, Platonis oratione vsurum somniarint, vbique eumdem seruat stili characterem, eamdem orationis vbertatem, eaque re multum venustatis dialogis suis detrahit. (Discrimen personarum seruat etiam PLATO: sed nimirum apud eum omnes philosophantur, et quidem vbique Socrates, vbique homines eruditi, vbique de argumento philosophico et politico: vnde non tanta potest esse, quanta in LVCIANO, varietas. G.)

CAPVT V.

DE INSCRIPTIONIBVS.

I.

Inscriptiones vel veteres, vel nouae.

Prosa oratione etiam *inscriptiones* conficiuntur, quae cum vltimis potissimum temporibus, id est, patrum nostrorum memoria, nouam veluti faciem induerint, recte in *antiquas* et *nouas* dispesci possunt *).

*) Quales veteres fuerint inscriptiones, satis adparet e tot marmoribus, quorum epigraphas collegerunt IAN. GRVTERVS, THOM. REINESIVS,

SIVS, RAPH. FABRETVS, IO. BAPT. FERRETIVS, IAC. SPONIVS, IAC. PHIL. TOMASINVS, SERTOR. VRSATVS, IAC. SALOMONIVS, ONVPHR. PANVINIVS, MARC. VELSERVS, PHIL. a TVRRE, CAR. CAES. MALVASIA, IO. VIGNOLIVS, nuper etiam SCIP. MAFFEIVS in *antiquitatibus Galliae*, (deinde in *museo Veronensi*, G.) et MAIANSIVS in *epistolis*, (HAGENBVCHIVS in *epistolis epigraphicis*, G) aliique quam plurimi. Vt iam non dicam de noua MARQVARDI GVDII collectione, quae *Leouardiae* typis Halmianis excusa, prodiit tandem cIɔIɔccxxxII. (Et de tribus operibus, quibus ANT. FRANC. GORIVS locupletauit saeculum, nempe *inscriptionibus* iis, quas DONIVS collegerat, tum *Etruscis*, ac denique *columbario* s. *monumento libertorum Liuiae Augustae*; de MVRATORII *thesauro*, et quae per hanc occasionem disputata, etc. Conf. supra dicta ad I, 1, 4. n. **. G.) At postremis temporibus aliud in vsu esse coepit inscriptionum genus, ex meris argutiis conflatum, quod cum vetere illo nihil habet commune, nisi quod auctores et harum inscriptionum breues longasque lineas promiscue ponere solent. Quum enim ob poëtarum ineptias ipsa carmina, quantumuis nitida, sordere coepissent viris grauibus: (Quidsi etiam hoc addas: Quum ob difficultatem diuinae artis carmen desperarent quidam, ingenii laudem captantes viri, sed ἄμυσοι? G.) coeperunt illi aliquid reperire inter orationes et versus medium, et, loco carminum, cudere inscriptiones argutas. Auctores huius rei Itali, inter quos mirifice hoc siue inscriptionum, siue elogiorum genere delectati sunt LAVR. PIGNORIVS, IAC. SALIANVS, EM. THESAVRVS, OCT. FERRARIVS, (huius tamen inscriptiones et elogia potius ad antiquitatis iudicium conformata sunt: nisi quod quaedam longis breuibusque versibus distincta, et paullo argutiora, G.) IO. PALATIVS, aliique, quos dein-

de et Galli, Germani, ceteraeque nationes imitari non dubitarunt. Parum honorifice tamen de nouo hoc inſcriptionum genere ſentiunt eruditi, quotquot ſunt antiquae elegantiae tenaciores. Nam praeterquam quod exemplo veterum deſtituuntur: neſcio quid declamatorium et ſophiſticum ſapit argutus ille inſcriptionum ſtilus, nec magis virum grauem decet, quam veſtis auro gemmiſque operta. Vid. BOECLERI *muſeum tom. III. differt. acad. p.* 337. *ſequ.* MORH: *diſciplin. argut. III,* 4. *p.* 180. *ſeq.*

II.

Veterum exemplo conſcriptae quando hodie locum inueniant?

Veteres hodie imitamur, quoties in portis, propugnaculis, pontibus, aliisque publicis operibus inſcriptiones ponendae ſunt *). Idem ſtilus lapidaris maxime ornat epitaphia **), cenotaphia ***), et alia huius generis monimenta.

*) Non temere vllum opus publicum exſtruxere Romani, quod non addita inſcriptione aliqua veluti conſecrarint. Illud et hodie imitantur principes, famae ſuae ſtudioſiores, vt vel ex ſolis illuſtriſſimi auctoris (FERD. FVSTENBERGII, epiſc. Paderb. G.) MONIMENTIS PADERBORNENSIBVS liquet. Sic et hodie ſaepius titulis eiusmodi ornantur portae vrbium aediumque publicarum, catarractae, arcus triumphales, pontes, aliaque opera publica, qualia exempla paſſim exſtant in EM. THESAVRI *inſcriptionibus.* Hic vero caue, nouas illas inſcriptiones, quarum ſuperiore paragrapho mentionem fecimus, imiteris. Exigit enim temporum noſtrorum elegantia, vt veterem potius illum ſtilum lapidarem exprimere conemur. (Multo minus linguae hodiernae talibus inſcriptionibus ſunt adhibendae. Quanti res momenti putentur inſcriptiones, oſtendit exemplum academiae inſcriptionum, in Gallia inſtitutae A. CIↃIↃCLXIII. Vid. LVCAE oratio *de monu-*

monumentis Latine inscribendis, quam Blackwallo suo subiecit Ill. Ayrerus. Anno nimirum MDCLXXVI. disputabatur, an Gallice inscribi deberent monumenta regis? etc. Horum monumentorum praecipua fere nummi. G.)

**) Neque enim probantur eruditis epitaphia hodierna, in quibus praeter vitae mortisque historiam, et aliquot sententias e scriptura sacra depromtas, nihil omnino occurrit, quod placeat. Imitandi et hic veteres, quorum epitaphia et breuitate concinnitateque, et interdum etiam acumine, sed non anxie quaesitis argutiis, sese lectoribus commendant. Plura eiusmodi monimenta exstant apud GRVTERVM, REINESIVM, SPONIVM, aliosque, e quibus optima quaeuis seligi oportet, quae imitemur. Neque enim negari potest, alia sequioris aeui inquinatam Latinitatem, alia vel auctorum vel lapicidarum ruditatem redolere.

***) Cenotaphia ab epitaphiis quomodo differant, nemo ignorat. EPITAPHIVM *est titulus, vero sepulcro suffixus;* CENOTAPHIVM *inscriptio sepulcro honorario adiecta.* Talia sepulcra honoraria sunt monimentum illud Drusi Moguntinum, vulgo *der Eichelstein*, (sed hic nihil inscriptionis, quod memorent Gruterus, Reinesius, monumenta Paderbornensia, etc. G.) et celeberrimum cenotaphium Pisanum, Caii et Lucii Caesarum memoriae positum, quod singulari eoque pererudito commentario illustrauit doctissimus Romanae ecclesiae cardinalis, HENR. NORISIVS, *Venet.* CIↃIↃCLXXXI *fol.* [Monumenti ipsas inscriptiones exhibent etiam Fleetwoodus p. 71 sq. et editiones Suetonii Graeuiana ac Burmanniana. N.]

III.

Vt vero stilum lapidarem veterem paullo adcuratius exprimamus, quaedam tum *In iis quid obseruandum?*

tum circa *materiam dispositionemque*, tum circa *eloquutionem* ac *orthographiam* monenda sunt.

IV.

Earum materia. *Materiam* facile sufficiet occasio. Nemo enim non videt, si verbi gratia aedificium publicum inscriptione vel titulo notandum sit, tunc finem, caussam efficientem, et tempus in eiusmodi monimento esse exprimenda *). Non temere tamen inscriptio publica poni solet, in qua non principis honorifica fiat mentio **).

*) Sic e. g. muris Veronensibus haec inscriptio addita reperitur apud GRVTER. *Inscript. pag.* CCXVI, 12.

COLONIA. AVGVSTA. VERONA.
NOVA. GALLIENIANA.
VALERIANO. II. ET. LVCILIO. COSS.
MVRI. VERONENSIVM.
FABRICATI.
EX. DIE. III. NON. APRIL.
DEDICATI. PRID. NON. DECEMBR.

Habes hic murorum finem, scilicet vt praesidio essent coloniae Veronensi: habes caussam, vel certe quibus consulibus Romanis id factum sit, habes denique aedificationis ac dedicationis tempus. Omnia enim haec scire posteritatis intererat.

**) Quaecumque in monarchia geruntur principis geruntur auspiciis. Vnde non facile praetermitti solet grata ac honorifica eorumdem mentio. Quid? quod legibus cautum sit, ne priuatorum nomina operibus publicis inscribantur, sed principum, *l.* 3. *Dig. de oper. publ.* nisi priuati sumtus in illa fecissent, *l.* 2. §. 2. *l.* 3. §. 2. *D. eod.* Notandum tamen, adulationem illam, quam in Romanis

Romanis posterioribus vbique animaduertimus, ex inscriptionibus etiam passim elucere. Nihil enim frequentius est loquutionibus: DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS, DIVINA EIVS PROVIDENTIA, cet. (Vbi tamen obseruandum, alio sensu haec talia de principibus dicta, alio de aeterna natura, quam Deum vocamus. *Numen* est auctoritas, quae *nutu* perficere multa ac magna potest: *deuotus*, qui pro aliquo se mori velle promittit. G.)

V.

Earumdem dispositio, et quidem epitaphiorum.

Ad dispositionem quod adtinet, a *publicis monimentis* seiungere soleo *epitaphia*, quo olim et Inscriptiones priuatorum statuis subiectae pertinebant: quamuis vti antiquioribus temporibus inscriptiones vel titulos statuarum plane ignorabant, et plerosque a posteris demum additos esse, obseruat IAC. PERIZONIVS *Animadu. histor. c.* 7. *p.* 302. *sequ.* (vid. EDM. FIGRELIVS *de statuis illustrium Rom.* G.) ita et iam pridem exoleuit mos ille, priuatis dedicandi statuas. In EPITAPHIIS plerumque praemittitur CONSECRATIO *), cui deinde subiungitur MORTIS vel SEPVLTVRAE mentio **). Hinc porro sequitur NOMEN defuncti ***), cui ELOGIVM aliquod breue et acutum ****) addi solet. Accedit postea DIES EMORTVALIS et defuncti AETAS. Nonnumquam et ALLOQVVTIO vel ad defunctum *****), vel ad viatorem ******), subiicitur. Quibus omnibus

omnibus denique ſubiungitur NOMEN illius, qui iſtud monimentum fieri curauit †). Reliqua, tamquam πάρεργα, merito praetermittimus ††).

*) CONSECRATIO illa vel dedicatio ſaltim non temere omittebatur a Romanis, apud quos ſepulcra pontificii iuris, adeoque religioſa, putabantur. Vid. *antiquitat. Roman. iurisprud. ciuil. illuſtrant. II*, 1, 4. *p.* 409. Quum vero illa dicata dicerentur diis inferis: ſemper fere epitaphiis praemitti ſolebant litterae: D. M. id eſt, *dîs manibus*, vel: D. M. S. *dîs manibus ſacrum*, item: D. I. M. S. *dîs inferis manibus ſacrum*, IAC. GVTHER. *de iure man. III*, 1. Verum quum apud nos ſuperſtitionem illam iam pridem expulerit ſanctior religio: conſecratio illa in Chriſtianorum epitaphiis vel plane omitti, vel certe in has litteras inflecti poteſt: D. O. M. S. vel: D. O. M. id eſt: *Deo optimo maximo ſacrum*, vel: *Deo optimo maximo*.

**) Solet haec elegantiore aliqua phraſi exprimi, v. g. MORTALE, QVIDQVID HABVIT, HIC DEPOSVIT. ADSTAS VIATOR TROPAEO. SITAE SVNT SVB HOC MONIMENTO EXVVIAE, cet.

***) Hic quoque cauere ſolent antiquae elegantiae ſtudioſiores, ne nomina longo titulorum ſyrmate onerent. Sic principis titulum veteri exemplo ita liceret reddere: INCOMPARABILIS PRINCEPS, vel: IOSEPHVS, IMP. CAES. AVG. P. P. vel: PRINCEPS PIVS, FELIX. AVG. P. P. vel: CAROLVS, IMP. CAES. AVG. GERMANICVS. GALLICVS. HISPANICVS. ITALICVS. HVNGARICVS. TVRCICVS. (Notandum, a deuictarum gentium nominibus hos titulos ſumtos. Itaque nec HISPANICVM, nec ITALICVM, nec HVNGARICVM, minime omnium GERMANICVM, ex iſta ratione vocari Carolum debuiſſe. Ciuilia bella nec triumphum nec nomen dabant. Potius itaque conſueta et ſollemnia titulorum verba hic ſerua-

ſeruarem. G.) Talia etiam ſunt elogia: PRINCEPS IVVENTVTIS, (PRINCEPS EQVITVM, G.) PRINCIPIS AMICVS, PRINCIPIS A SECRETIS, AB EPISTOLIS, cet.

****) Id quo breuius atque acutius, eo erit elegantius. V. C. INCOMPARABILIS EXEMPLI FEMINA, QVAE NVMQVAM MARITVM, NISI MORTE, TVRBAVIT. PVER VENVSTVLVS, IPSISQVE GRATIIS AMABILIOR. PRINCEPS IMMORTALITATE DIGNISSIMVS, SI ALIVD AD AETERNITATEM ITER PATVISSET. AMOR DELICIVMQVE GENERIS HVMANI. QVEM AVT NASCI NVMQVAM, AVT NVMQVAM MORI OPORTVISSET, cet. (Haec et ſequentia valde augeri poſſunt, et ſunt indices talium peculiares, exemplo Gruteriani operis ſolent eſſe XIII-XVI. G.)

*****) Talis eſt vetus illa: HAVE BEATISSIMA ANIMA, NOS TE EO, QVO QVEMQVE NATVRA IVSSERIT, ORDINE CVNCTI SEQVEMVR. Talis etiam formula in antiquis monimentis frequentiſſima: H. S. E. S. T. T. L. *hic ſitus eſt: ſit tibi terra leuis.* GRVT. *Inſcript. p.* CCCXXI, 6. *p.* DCLXXV, 10. *p.* DCXCIII, 8. *p.* DCLXXVI, 1. *p.* DCCII, 10. *p.* DCXCV, 9. Quemadmodum vero his locis omnibus litterae tantum ſingulares occurrunt: ita tota formula expreſſa eſt apud eumdem *p.* DCCCXLIII, 1. *p.* DCCXVII, 9. *p.* DCCLXXXV, 3. Add. MARTIAL. *Epigr. V*, 34. et *IX*, 30. Sunt et aliae formulae adloquendi cineres: HAVETE ANIMAE, REINES. *claſſ. XIII*, 70. HAVE DVLCIS, DVLCIS VALE, REINES. *claſſ. XIV*, 192. SALVE, HAVE, VALE, GRVTER. *p.* DCXCI, 6. *p.* DCCLXIX, 4. REINES. *claſſ. XIII*, 31. ΘΑΡΡΕΙ, ΘΑΡΣΕΙ, ΕΥΘΥΜΕΙ, ΘΑΡΡΕΙ ΚΑΙ ΘΥΜΟΝ ΕΧΕ ΑΓΑΘΟΝ, REINES. *praefat. p.* 8. et *claſſ. XIV*, 31. GRVTER. *p.* CIƆCXX, 4. *p.* DCCCCXXXIII, 11. HELIOD. II, 1. III, 1. ΕΥΨΥΧΕΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΟΣΙΡΙΔΟΣ, REINES. *inſcript. praefat. p.* 8.

******) Se-

2 ******) Sepulcra Romani solebant condere in agris iuxta vias, vbi et spatium quoddam, septo plerumque cinctum, religione occupari credebatur. Vid. *antiqu. Rom. iurisprud. illustr. II, 4. p. 409. sequ.* Hinc tam frequens viatorum mentio in epitaphiis Romanis, (hodie plerumque absurda. G.) Saepe etiam defuncti viatores alloqui, et de communi mortalitate rerumque omnium vanitate admonere fingebantur. Tales sunt elegantes illae alloquutiones: NON FVI, (sed sum ratione animae, G.) FVI, (ratione corporis et completus homo, G.) NON SVM, (plenus homo, G.) ERO, (post resurrectionem. G.) VIXI, VT VIVIS, MORIERIS, VT SVM MORTVVS. SIC VITA TRVDITVR. SOLVS CVR SIM, QVAERIS, VT CENSORIO ILLO DIE TANTO FACILIVS SINE IMPEDIMENTO RESVRGAM, quamuis hanc formulam non antiquam, sed post renatas litteras inuentam esse, facile pateat, idque praeclare demonstratum sit a TH. REINESIO in *praefat. inscriptionum.* Adde et hanc, quae in pueri sepulcro locum habere posset: QVVM FATA INTERCIPIANT PVEROS, TIBI QVID EXSPECTANDVM SIT, MEMENTO. Aliquando et colloquium aliquod instituitur inter defuncti cineres et viatorem: BONVS HOMO SICVT ET TV. ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ, ΚΑΙ ΣΥΓΕ. Exempla habet REINES. *class. XI. inscr. 1. p. 606.* Est, vbi aliquid rogare fingitur defunctus a viatore, veluti: NEMO NOS INQVIETET, REINES. *class. XII,* 60. TE QVICVMQVE TITVLVM NOSTRVM RELEGES, ROGO PER SVPEROS, SIC VT AD INFERNAS PARTES RECIPIARIS, NE VELIS TRIBVS SEPVLCRIS MOLESTARI, REINES. *class. XIV,* 33. ROGO PER SVPEROS, QVI ESTIS, OSSA MEA TVEATIS, pro *tueamini,* REINES. *class. XVII,* 170.

†) In hac subscriptione plerumque necessitudo, quae inter defunctum et superstitem intercesserat, vel caussa, cur monimentum positum

sit,

ſit, exprimitur. Tales ſunt formulae: PARENTI OPTIMO ET B. D. S. M. (id eſt, *bene de ſe merenti*) C. CRISPVS FILIVS, HOC MONIMENTVM L. L. Q.) (id eſt, *lubens lugensque*), vel CVM LACRVMIS POSVIT. PATRVO B. D. S. M. C. MANLIVS EX TEST. F. F. vel F. C. id eſt, *ex teſtamento fieri fecit*, vel *faciendum curauit*. Paullo maioris momenti ſunt litterae: H. M. H. S. id eſt, *hoc monimentum heredes ſequitur*, quas, quoties hereditario iure conditorium poſſidemus, epitaphiis ſubiicimus. Ceterum, ne exemplum deſit epitaphii, hoc ordine compoſiti, illud hic fingemus:

D. O. M.
ADSTAS. VIATOR.
TROPAEO.
VIRI. INCOMPARABILIS.
ET. QVO. VNO. NOMINE.
OMNES. LAVDES. OMNIAQVE.
DECORA.
CONTINENTVR.
HVGONIS. GROTII.
QVI.
VTRIVSQVE. FORTVNAE.
VICTOR.
SOLI. THEOLOGORVM. INVIDIAE.
ET.
MORTI.
SVCCVBVIT.
VIXIT. ANNOS. LXII.
OBIIT. ROSTOCHI. IN ITINERE.
KAL. SEPT. CIↃ IↃCXLV.
HAEC. SCIRE. TVA. INTERFVIT.
VIATOR.
TV. IN. REM. TVAM. ABI.
ET.
QVAM. MAGNA. VEL. VNA. VRNA.
CAPIAT.
HOC. LOCO. MONITVS. DISCE.

PATRI. B. D. S. M.
HOC. MONIMENTVM.
GROTIVS. FILIVS. ET. COGNATI.
L. L. Q. POSS.

(Ponamus et nos epitaphium:)

SANCTAE. ANIMAE. VIRI.
IMMORTALIS.
GRATAE. POSTERITATIS. PIAE.
MEMORIAE. SACRVM.
HIC. DEPOSITVM. EST. QVOD.
MORTALE. ERAT.
VIRI. NON. MVNERIBVS. MAGIS.
QVAM. SVA. DIGNITATE.
VENERABILIS.
IOANNIS. CHRISTOPHORI. WOLFI.
QVI. NATVS. WERNIGERODAE.
A. CIƆ IƆ CLXXXIII. A. D. XXI. FEBR.
EDVCATVS. HAMBVRGI.
WITEBERGAE. ERVDITVS.
SPECTATVS. EXTERIS.
E. FLENSBVRGENSI. SCHOLA.
WITEBERGAM. REVOCATVS.
PHILOSOPHIAE. ATQVE. ORIENTIS.
LITTERAS. DOCVIT.
ET.
ORNAVIT.
IDEM. FECIT. IN. GVMNASIO.
HVIVS. VRBIS.
AB. ANNO. SAECVLI. XII.
ECCLESIASTES. AD. DIVAE. CATHA-
RINAE. ELECTVS. ANNO.
SAECVLI. XVI.
DE. CIVITATE. DEI. DOCENDO.
PARITER. ET. FACIENDO.
SIC. MERVIT.
VT. BONVM. HVIVS. VRBIS. CIVEM.
GERERET. SE. ALIOS.
FACERET.
ORIENTIS. THESAVROS.

IN.

IN. BIBLIOTHECAM. SVAM.
COLLECTOS.
CVM. PVBLICASSET. INGENIO. SVO.
AC. DILIGENTIA. OMNIBVS.
TVM. VLTIMIS. TABVLIS. PVBLICAE.
VTILITATI. DEDICAVIT.
EISDEM. TABVLIS. EGENOS. CATHA-
RINIANOS. IVVIT.
SPIRITVM. IMMORTALEM. COMMEN-
DAVIT. DEO.
A. D. XXI. IVLII. A. R. Ó. CIↃ IↃCCXXXIX.
INTER. THEOLOGOS. LITTERA-
TISSIMVS.
MODESTISSIMVS. LITTERATORVM.
AETERNVM. DECVS. HVIVS.
VRBIS.
QVAM. IPSVM. HOC. MONVMENTVM.
ORNAT.
QVOD. VIRO. PONENDVM. LOCARVNT.
CVRATORES. ECCLESIAE.
CATHARINIANAE.
HAVE. SANCTA. ANIMA. G.)

††) Talia in vetustis epitaphiis et titulis sepulcralibus quam plurima obseruamus, quae iam BARN. BRISSONIVS et alii collegerunt. (vid. Gruteriani operis ind. XVI. et XVII. G.) Vt paucis rem exemplis illustremus, aliquando adiiciebatur poena, inferenda in arcam pontificum, si quis sepulcrum alienaret. GRVTER. *inscript.* *p.* LX, I. *p.* XII, 12. *p.* CIↃCXXXIX, 12. *p.* DCCCCXLVI, 6. *p.* DCII, 8. REINES. *inscript. class.* I, 43. *p.* 87. Aliquando edicitur, ne extraneum corpus in idem monimentum, vel infra finem maceriae inferretur, REINES. *class. XII*, 37. ne vstrinum monimento adplicaretur, *ibid.* n. 123. vt dolus malus monimento abesset, REINES. *class. XV.* 25. Inprimis frequentes in veterum epitaphiis imprecationes, quibus iis dira quaeuis minabantur, qui sepulcrum violare non dubitaturi

ſint. E. g. OLLAM EIVS SI QVI INVOLARIT, AD INFEROS NON RECIPIATVR, REINES. *claſſ. XVII*, 168. conf. *claſſ. XIV*, 133. Quin, quod mireris, ne Chriſtiani quidem ab huiusmodi imprecationibus in titulis ſuis ſepulcralibus abſtinuerunt. vid. REINES. *claſſ. XX*, 440, 441. *p.* 1000.

VI.

Nec non monimentorum publicorum. Reliqua monimenta publica ita diſponi poſſunt, vt praemiſſo PRINCIPIS *nomine* et *titulo* *) breuis rerum geſtarum addatur HISTORIA **). Eam deinde ſequitur deſcriptio OPERIS PVBLICI, hoc titulo notandi, vel OCCASIONIS, operi huic conſtruendo datae ***). Denique additur SVBSCRIPTIO perſonarum vel collegii, cuius impenſis hoc monimentum conſtructum eſt ****).

*) Hic quoque repetendum, quod ſupra §. 5. huius capitis monuimus, dandam ſcilicet eſſe operam, ne cum longo prouinciarum ſyrmate nomen principis proferamus. Quum enim ſtilo lapidari hic vtendum ſit: ſatius erit, vetere more principum titulos recenſere. (Sed malunt plerumque viri ciuiles veterem morem migrari, quam immutari aliquid in conſuetis titulis principum. G.)

**) Res geſtae fere caſu ablatiuo ſolent deſcribi, e. g. PROSTRATIS. HOSTIBVS, CONCILIATA. PACE, PATRIA. OPIBVS. LOCVPLETATA, cet.

***) Nonnumquam et operis ipſius et occaſionis ſimul iniicitur mentio, e. g. ciuibus. IN IVS. IVRANDVM. ADACTIS. ARCVM. HVNC. TRIVMPHALEM. CONSTITVIT. DEVOTA. VIRTVTI. MAIESTATIQVE. EIVS. CIVITAS.

****) Vbi

****) Vbi tamen cauenda est antiquitatis adfectatio. Sane merito ludibrium debent cordatioribus, qui sollemne istud S. P. Q. omnibus fere municipiis tribuunt, vbi populo nihil iuris est in administranda republica, et vbi vmbra potius collegii, quam senatus hoc nomine dignus occurrit. (Senatus de republica Venetiana, Belgica, Polonica, Anglica recte dicitur. Romani non patiebantur senatus consulumque nomen communicari cum municipiis, aut quibuscumque vrbibus. Curia, et decuriones, et duumuiri, et aediles, et quinquennales (i. e. censores) erant. G) Romae saepe nomina subscribebant operum publicorum curatores. Hi erant viri senatorii ordinis, qui sub dispositione praefecti vrbi erant, et sub se habebant procuratores et dispensatores operum publicorum. De his erudite, vt solet, REINES. *Inscript. class. IX*, 45. *p.* 571. Ceterum nostrum erit, huius quoque paragraphi doctrinam exemplo illustrare. Tale est, quod sequitur:

D. O. M.
IMP. CAROLVS.
REX. GERMANORVM. HISPAN.
HVNGAR. BOEMORVM.
SICVLORVM.
PRINCEPS. PIVS. FEL. AVG. P. P.
PROFLIGATIS. HOSTIBVS.
REDDITA. CIVIBVS. PACE.
IMPERIO. CLASSE. MILITIBVS.
OPERIBVS. FIRMATO.
ALBAM. GRAECAM. TVRCIS.
EREPTAM.
NOVIS. HIS. PROPVGNACVLIS.
MVNIVIT.
OPTIMO. PRINCIPI.

HOC. MONIMENTVM.
POSS.
DEVOTI. VIRTVTI. MAIESTATIQVE.
EIVS.
REGNI. HVNGARICI. PROCERES.

¶ Nostra exempla in opus Hamelense haec sunt:

I.

B. F.
GEORGIVS. II.
M. BRIT. FRANC. ET. HIB. REX.
D. BRVNSV. ET. LVNEB. S. R. I. ARCHI-
THES. ET. EL.
PROVIDENTISSIMVS. PRINCEPS.
LOCVPLETATOR. PATRIAE.
DEPRESSA. HAC. FOSSA.
ET.
MVRIS. E. QVADRATO. SAXO.
CLAVTSRISQVE. MVNITA.
AQVARVM. DECVRSV. IN. POTESTA-
TEM. REDACTO.
PERICVLA. NAVIGANTIVM. AVERTIT.
COMMERCIORVM. FACVLTATEM.
EXPEDIVIT.

2.

OPVS.
DIV. VOTIS. EXPETITVM.
FRVSTRA. SAEPE. TENTATVM.
FATO. VIDEBATVR. DEBITVM.
FELICI. AC. MITI. IMPERIO.
GEORGII. II.
CVIVS. ANNO. VII.
INTRA. BIENNIVM. A. QVO.
COEPTVM.

COEPTVM. FVERAT.
PERFECTVM. DEDICATVMQVE. EST.
cIↄIↄCCXXXIV.
QVI. SECVRE. IAM. NAVIGAS.
AVCTORI. TANTI. MVNERIS.
OPTIMI. PRINCIPVM.
GRATVS. RECORDARE.

3.
B. F.
GEORGIO. II.
PROVIDENTISSIMO. PRINCIPI.
SECVRITATEM. HANC. DEBETIS.
NAVIGANTES.

4.
OPVS.
DIV. FRVSTRA. EXPETITVM.
DENIQVE. SVB.
FELICI. AC. MITI. IMPERIO.
GEORGII. II.
PERFECTVM. DEDICATVMQVE.
cIↄ Iↄ CC XXXIV.

5.
GEORGIVS. II.
P. F. A. P. P.
PROVIDENTISSIMVS. PRINCEPS.
FVNDATOR. QVIETIS. PVBLICAE.
HAC. MOLE. IMPOSITA.
VISVRGIN.
MINISTRARE. COMMEATIBVS.
MERCANTIVM.
COEGIT.
ET.

POPVLOS. SVOS.
ETIAM. QVI. IN. MEDITERRANEO.
HABITANT.
MARITIMORVM. COMMODORVM.
PARTICIPES. ESSE. IVSSIT.
A. IMP. VII. G.)

VII.

Stilus lapidaris qualis? Potiſſimum vero reſpiciendum eſt ad STILVM, quem LAPIDAREM vocant critici. Eum enim nonnulla ſingulari habere, nemo ibit inficias *).

*) Praecipua hic tantum conſectabimur. Obſeruandum itaque eſt

I. *In marmoribus multa occurrere vocabula, multasque loquutiones, reliquis Romanae linguae auctoribus ignotas*, quales ſunt ABANTE, DEANTE, AETERNALIS. Vid. SCALIGERI *indices*, GRVTERI *inſcriptionibus additos*, qualem etiam *cap.* 18. ſuis indicibus inſeruit REINESIVS. Ex eo notamus vocabula BALLATIO, BALLEMATIO, VALLATIO pro *ſaltatione*, CAPITVLARIS pro *ſeruo arcario*, DVPLICARIVS pro eo, *qui vtrique parti fauet*, (quin qui duplici ſtipendio fruitur. G.) FRVNITVS pro *fruitus*, SCHOLA OLLARVM pro *receptaculo vrnarum*. TATA, προσφώνησις φιλεταιρικὴ νέου πρὸς μείζονα, [Eſt Graecorum τέττα, quod ſic explicant Scholia Ιλ. δ. 412. ζ. 518. N.] POR pro *puer*, [quod Archaiſmus eſt. Nam vulgo ſic loquebantur, v. c. *Marcipor*, *Publipor*, etc. pro *Marci*, *Publii*, *puer*. N.] PORA pro *puella*, VIRGINIA CONIVX, VIRGINIVS COMPAR, VIRGINIVS VIR, VTERQVE ALTER pro *fratre*. Quae pauca tantum ſpeciminis loco damus. Verum caue in his quaeras delicias. Multa enim huius generis lapicidarum ruditati; multa vulgi dialecto, (vel ſequiori aeuo, G.) debent originem.

Forſan.

Forſan etiam aliquando aberratum eſt ab iis, qui inſcriptiones veteres e lapidibus deſcripſerunt. (Quod oſtendit lectionis varietas. Summa fide in *Etruſcis inſcriptionibus* verſatus eſt laudatus ante GORIVS. G.) Exempla ſane eiusmodi lapſuum plurima notauit CAR. SPONIVS: plura adhuc dabit MARQ. GVDIVS, cuius correctiones orae operis Gruteriani adſcriptae maximam partem publici iuris factae ſunt, cum in noua et ſplendida marmorum Gruterianorum editione, tum in *actis eruditorum Lipſienſibus*, ipſaque noua marmorum Gudianorum collectione.

II. *Singulares quoque eſſe in marmoribus conſtructiones*, qualium haud paucas notauit idem SCALIGER, e. g. CVM FERARVM LIBYCARVM. Sed nec hic eſt, quod imiteris, quum eaedem id prohibeant rationes, et haec nimis archaiſmum ſapiant. Licebit, ex eodem indice Reineſiano quaedam huius generis excerpere. ADQVIESCERE CVI, pro *prope aliquem quieſcere*, AD CVMVLVM AEDIFICARE, id eſt, *ad colophonem perducere*. COMITARI CVM ALIQVO, EX PARVO CREVIT, MOLESTARI ALICVI, MONERE TAVROBOLIVM.

III. *Inprimis inſcriptiones praeferre orthographiam antiquam*, veluti OLLI pro ILLI, COERAVERVNT pro CVRARVNT, ABEI pro ABI, QVOT pro CVI. (Diſtingui debet in inſcriptionibus ſaeculum et artifices. V. g. e cenotaphio Piſano orthographiam conſtituunt NORISIVS et SCHVRZFLEISCHIVS. Paucae ita accuratae. Quam vero in iiſdem lapidibus diuerſa ſit ſaepe orthographiae ratio, oſtendit in praefatione Fleetwoodus. Ipſum monumentum Piſanum habet quaedam illo ſaeculo fere indigna. G.) Imitari licebit, quae frequentiſſima reperies in bonae aetatis monimentis, veluti HEIC pro *hic*, SVLPICI pro *Sulpicii*, KALENDAE pro *calendae*, EIDVS pro *idus*. Reliqua pro obſoletis habenda. Neque enim ad-

fectationis notam effugies, ſi orthographiam vetuſtiſſimam immo et falſam aliquando in hodiernis monimentis ſequendam exiſtimaueris. Talis eſt vſus frequens AE pro E, e. g. CAELERIS, CAEREALIS, immo, quod mireris, DIAE, COMPARAES, PACAE, PRAESBYTER, QVINQVAE pro *celeris*, *Cerealis*, *die*, *compares*, *pace*, *presbyter*, *quinque*. Eo etiam referimus promiſcuum vſum B. et V. (qui in libris optimis quoque frequens eſſe ſolet, v. c. in pandectis Florentinis. G.) vt ABABVS pro *abauus*, ATABVS pro *atauus*, BALERIA pro *Valeria*, VXORI BENE BIBENTI pro *vxori bene viventi*, DVVIVS, INCOMPARAVILIS, VENE MERENTI, VONAE, (DVONVS, G.) pro *dubius*, *incomparabilis*, *bene merenti*, *bonae*, (*bonus*, G.) Talia, quae magno numero dedit REINESIVS in *indice inſcript. cap.* 19. qui ſanus imitanda putet?

IV. *Frequentiſſimas eſſe in inſcriptionibus formulas quasdam*, quas merito notabis, v. c. BENE DE SE MERENTI LVBENS LVGENSQVE. Plures idem index Scaligerianus antea laudatus ſuppeditabit.

V. *Denique praecipue notandas eſſe ſiglas*, *vel vocum abbreuiationes*, de quibus ſingularis exſtat liber SERTORII VRSATI, in IO. GEORG. GRAEVII *theſauro antiquitatum Roman. tom. XI. p.* 507. recuſus. [Saeculo iam ſecundo *de interpretandis Romanorum litteris*, *etc.* ſcripſit M. VALERIVS PROBVS, cuius liber prodiit cum notis HENR. ERNSTII, *Sorae* 1647. 4. N.] Addi poſſunt indices SCALIGERI et REINESII, nec non IO. NICOLAI commentatio *de ſiglis veterum*, *Lugd. Bat.* cIↄIↄcciii. in quibus eiusmodi notae vel abbreuiationes, in lapidibus obuiae, plena manu proferuntur. (Aliis ſatisfacere poteſt appendix A. grammaticae Vrſinianae, quae eſt index ſiglarum ex indice Gruteri et Valerio Probo confectus, qualem etiam dedimus in *theſauro L. L.* Nieu-

pooftus

poortus quoque *rituum Romanorum explicationi* appendicem I. de figlis subiunxit. Si in lucem prodire potuissent Christoph. Woltereckii labores, ille foret instar omnium. Vid. supra I, 1, 9. G.)

VIII.

Pergimus ad inscriptiones *nouas* †), quae, quod ad materiam adtinet, parum a carmine differunt *). Res omnis ad vnicam regulam redit, *non temere* scilicet *in inscriptione ponendam lineam, quae non acutum quid et admirandum prae se ferat* **). Attamen si dicendum, quod res est, quo magis hanc obseruabis regulam, eo minorem laudem reportabis ab iis, qui, quam frigida sit illa acuminum nimia adfectatio, non ignorant. *Inscriptionum nouarum materia, inuentio, et eloquutio.*

†) [Vid. Gundlingii *de stilo lapidario iudicium* in *Obseruatt. Sel.* T. II. *obs.* VII. N.] (Ab anno circiter 1660 vsque ad a. 1690 inter politicos, qui videri vellent, saeuiit contagio, vt de omnibus euentibus publicis inscriptiones ederent totis libris. Ex hoc genere sunt NIC. AVANCINI, S. I. *elogia L. imperatorum Roman. ac German. regum*, *Viennae* 1663. 4. PETR. LABBE *elogia*, et aliorum. Inprimis *diarium Europaeum* refertum est eiusmodi inscriptionibus, quas *politicas* vocabant. Deinde ad ludimagistros, Vockerodtium praesertim, doctissimum de cetero virum, et alios, transiit, duce Christ. Weissio, qui Petr. Labbei *elogia* edidit, ac praefatione stilum illum defendit, *Lips.* 1686. 8. Sed eiusdem quoque librorum appellationes occasionem dederunt contemtui, vt *politicus* eam fere vim habere inciperet, quam illud *cavallierement*,

ment, id eſt, negligentiae. Hodie haec conſuetudo plane eſt abolita. G.)

*) Quaecumque ergo inuentio poëmati conſcribendo inſeruit, eadem et inſcriptioni ſuppeditat materiam. Parum enim intereſt inter carmen et inſcriptionem nouam.

**) Quum ergo fontes acuminum me iam ſupra, ſub finem *Part. I. cap.* 2. §. 63. dare meminerim: hic quidem actum agere nolo, ſed exempli loco addere ſufficiet inſcriptionem EMAN. THESAVRI, vt, quales ſint illae lautitiae, harum rerum cupidis exemplo oſtendamus. Exſtat illa p. 319. et Iobi, quem ipſe Eſaui pronepotem putat, continet elogium: (cuius ſinguli prope ſenſus aut falſum aliquid, aut ineptum, interdum etiam in Deum homineſque iniurium continent. G.)

In arenam, o ciues!
Gemini congrediuntur athletae,
Orientis alter; alter occidui ſolis imperator,
Iob et Daemon.
Simplicem illum videbitis cum multiplici hoſte pugnantem,
Illum ſemper eumdem, hunc ſemper alium:
Qui forma carens, formas alternat.
Sed proderit Iobo aduerſarii varietas,
Toties vnum triumphaturo.
En mollium Sabaeorum ſpecie ſimulatus hoſtis,
Iobi boues praedatur,
Haec prima daemonis velitatio, robur eneruare deliciis.
Sed irrito euentu.
In flammam mutatur flammarum hoſpes,
Et coelo cadens, vbi ſtare non potuit,
Incendit, quacumque incedit;
Et paſcentes ouiculas igni depaſcitur,
Hinc magicum Chaldaeorum agmen mentitus,
Camelos cum rectoribus corripit.
Suſtinet hanc iacturam diuinus pugil,

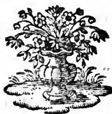
Qui

Qui opibus impeditior, quo ditior,
Aeque beneficum vocat numen, siue opes adferat,
siue auferat.
Sic praedonem angit, dum de praeda non angitur,
Hactenus prolusit adgressor: iam propius,
Vt regiam euertat, in ventum vertitur.
Nil enim aulae nocentius vento.
Omnes turbat hic turbo, praeter illum, cui nocet;
Qui ruinas inter infractus,
Latiore coelo fruitur, dum tecta subsidunt.
Sed maiores ciet lacrymarum nimbos hic ventus.
Dulcem senis sobolem inter epulas ruina sepelit.
At facilius terram mouet, quam Iobum,
Qui ruente familia sustinere potest orbitatem.
Spoliato quid superest? Vita.
Hanc tortoris imagine, cruciat, non rapit:
Vt intra corpus et cadauer medius,
Iob vitam optet, vel mortem.
Iob neutrum curat.
Et ante numen cadens aemulum sternit, dum
sternitur,
Debellauerat: nisi defessus antagonista
Deteriorem sibi vicarium sufficeret, feminam.
Viro igitur vxorem delegat,
Quae postremam suis malis imponere manum
suadeat,
Et mortem morte anteuertere.
Beneficam crederes hanc maleficam, nisi esset vxor,
Cui luxus est, debili marito carere.
Detrahit hanc pietatis laruam mariti pietas,
Ac linguam lingua retundens,
Viuere mauult, inuisus coniugi ac sibi;
Totiesque hostem verberat, quoties spirat.
Et nihil amaturus, praeter Deum, mortem etiam
odit.
Nam postremis in malis;
Fortius est mortem arcere, quam arcessere.
Iam inter rapinas et ruinas nudus, palmam tenet.
Sed ipsam in palmam victus inuolat daemon,

Et

Et vltimos conatus adhibet, amicorum probra,
Hi tanta virtute, amaris salibus resperfa,
Famosis carminibus victoris famam
corrumpunt.
Habet hanc felicitatem nouissima calamitas,
Quod inuidiam extinguit: hoc vno inuidenda.
Iob omnium miserrimus, inuidos habet
amicos,
Nimirum poëtas.
Tam male mordaces, vt vel vlcerosum mor-
deant.
Adeo inter aulicos virgines musae lasciuiunt.
Euicit extremum hunc laborem strenuus Iob,
Qui contemtus et contentus, hostes hostiis lustrat.
Hic toto coeli theatro plausus excitat,
Nec minore praemio, quam praelio,
Regno, liberis, opibus, duplo auctior, hos ipse
luctus cecinit:
Et calamitates calamo felices fecit.

(Promus condus harum lautitiarum, et simul dux ad hunc sapientiam, est liber OCTAVII BOLDONII. Quae inde peti discique possint, titulus indicat: *Epigraphica seu elogia inscriptionesque quoduis genus pangendi ratio, vbi de inscribendis tabulis, symbolis, clypeis, tropaeis, donariis, obeliscis, aris, tumulis, museis, hortis, villis, fontibus etc. facili methodo differitur, subiectisque exemplis antiquis et recentibus, nonnullis etiam ex vtrisque nondum vulgatis praecepta dilucidantur. Augustae Perusiae* 1660. f. G.)

PARS

✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝✝

PARS III.

DE VARIIS CVLTIORIS STILI FACVLTATEM ADSEQVENDI SVBSIDIIS.

CAPVT I.

DE AVCTORVM LECTIONE.

I.

Latina lingua inter demortuas referenda.

Latina lingua iamdudum inter mortales conticuit. In Latio enim ipso, vbi olim quam maxime floruit, sensim ita barbarorum commercio coepit inquinari, vt demum noua inde enata sit dialectus, quam Italicam dici moris est *). Idem in prouinciis huius linguae fatum fuit, in quibus LVSITANICA, HISPANICA et GALLICA linguae in priscae Latinae locum successere **). Vt adeo nulla hodie sit prouincia, in qua vetus illa lingua Romana ita vigeat, vt eam vsu vel consuetudine cum prouincialibus, addiscere possis ***).

*) Prae-

*) Praeclare linguae Latinae μεταμορφώσεις, et vt ea sensim in Italicam mutata sit, ostenderunt CAR. DV FRESNE in *dissertatione, glossario mediae et infimae Latinitatis praemissa*, et CHR. CELLARIVS in *dissertatione de linguae Italicae origine.* (Conf. supra I, 2, 7. G.)

**) De earum linguarum natura praeclare disseruit ED. BREREWOOD in *scrutinio linguarum*, cui iungendus MORHOF. *Polyh. I*, 4, 3. *et* 4. *p.* 19. *sequ.*

***) Exstat libellus ἀδέσποτος, Gallice primum scriptus, dein *Londini* CIↃIↃCLXIX. in 12. excusus sub titulo: *An examen of the way of teaching the latin tongue to little children by vse alone*, in quo regi suadet auctor, vt ciuitatem aliquam Latinam instituat, in qua solo vsu ac consuetudine linguam doceantur pueri: quod consilium etiam, quod mireris, probatur MORHOFIO, accurati iudicii viro, in *Polyh. I*, 2, 9, 21. *p.* 461. Sed vereor ego quidem, ne et infructuosum hoc consilium, et eadem Latinae huius ciuitatis fata futura sint, ac olim reipublicae Platonicae, quae nusquam, nisi in Platonis cerebro, exstitit. (V. c. non est sperandum, qui Latine recte loqui possit, eum sutorem, aut pedissequum, aut calonem nouae ciuitatis futurum. G.) Latinam linguam comparandam esse non colloquiis, sed stilo, docet SANCTIVS in *Mineru. p. m.* 859. *sequ.* (Abreptus in transuersum a peruersa consuetudine loquentium, cui dum se opponit, nocuit illi studium τῆς ἀνθολκῆς. Quod vel inde apparet, quod concionatoribus etiam interdicit familiari vsu sermonis patrii. Vid ad §. proximum. G.)

II.

Hinc potissimum ex auctoribus classicis discenda. Ex eo vero consequitur, vt Romanae linguae puritas ac elegantia non aliunde, quam ex veteribus, qui naufragium

gium euaserunt, auctoribus classicis, hauriri possint*). Quum vero multum referat, quo ordine, quaque ratione auctores euoluas **): de ea quoque re nonnulla, more nostro, monebimus.

[Exstat. IO. NIC. FVNCCII *de lectione auctorum classicorum ad comparandam Latinae linguae facultatem necessaria liber singularis. Lemgouiae* 1730. 4. N.]

*) Caue tibi persuadeas, ex vsu tantum et loquendi consuetudine ad Latinae linguae facultatem posse perueniri. Tantum enim abest, vt hoc fieri possit, vt potius inde nasci soleat inquinatum illud ac sordidum dicendi genus, quo monachi maxime, nec non Poloni et Hungari delectantur. Quo fit, vt Itali, Latinae elegantiae studiosiores, a sermonibus Latinis etiam cum viris doctis de industria abstineant, ne dictio aliquid ex idiotismo vernaculae trahat, quem etiam viri, quamuis eloquentissimi, in colloquiis vix effugiunt. (Praesertim ob magnam illam patrii sermonis cum Latina lingua similitudinem. Vid. quae ad I, 2, 7. n. 1. diximus. G.) Neque sola scriptione Latinae eloquentiae facultatem adsequimur. Quid enim iuuabit scribere, nisi antea ipsam linguae indolem ac genium animo conceperis? Id vero qua alia ratione consequi possis, quam lectis diligenter auctoribus, ego quidem vix intelligo. (Paullo distinctius hac de re videndum est, si pronunciare aliquid velimus. Nobis ita videbatur. I. Ex vsu solo loquendi in nulla lingua disces scribere, accurate scribere. Satis hoc apparet in plebe, mulieribus, loquentibus saepe prudenter, absurde scribentibus. II. Sed ex vsu loquendi loqui disces, vt loquuntur ii, a quibus didiceris. III. Qui igitur volunt aliquando loqui Latine, iis cum idoneis hominibus loqui prodest. IV. Immo etiam ad intelli-

gendum et ſcribendum tantum confert, quantum in vigentibus hodie linguis conferre quotidie experimur. V. Sed ad hoc, vt accurate et ornate ſcribere poſſimus, inſuper opus eſt lectione, et iis, quae mox dicentur ab auctore, remediis. VI. Habitus male loquendi nocet ſcribere accurate volentibus. VII. Ceterum ſunt tres gradus, ſimul quidem tractandi, ſed ordine, quo eos indicamus, perficiendi in adultis, a) intelligere, b) ſcribere, c) loqui. VIII. In infantibus inuerti ordo poteſt, et res modo illo naturali tractari, quo alias linguas diſcimus. IX. Sed illud tum demum fiet, quum idoneis praemiis inuitati idonei homines paruorum inſtitutioni praeficientur. Haec non temere dici, ſatis docet experientia Mich. Montani, Albert. Gentilis, etc. X. Ad grammaticam certe admitti non debent, niſi qui ex lectione et interpretatione facilium librorum qualemcumque facultatem linguae adepti, et analogiae aſſuefactione ipſa compotes facti ſunt: quod viderunt ii, qui grammaticas Latinas, Latino ſermone conſcriptas, dedere, quas ſcilicet non putarent adhibitum iri, niſi a linguae Latinae vtcumque vſu peritis. G.)

**) Sunt equidem, qui ſolum legendum CICERONEM exiſtimant. Verum Ciceronianos illos, ſi diis placet, iam dudum exagitarunt viri cordatiſſimi. (Inprimis Eraſmus Roterod. item Taubmannus *de L. L.* Vid. ſupra I, 2, 12. fin. G.) Alii omnes auctores eo, quo ſcripſerunt, ordine, id eſt, ſecundum aetatum, in quas inciderunt, ſeriem legi iubent, qua ratione vſum ferunt CL. SALMASIVM. (Et ad ipſarum rerum cognitionem nihil poteſt fieri accommodatius. G.) Sed inde, (ſi nempe fiat ad ſtilum formandum, G.) non poteſt non inaequale ac frigidum naſci dicendi genus, quod nec magnus ille criticus ſemper euitare potuit. Eo itaque ordine vtendum puto, vt ſenſim ad perfectionem linguae

per-

peruematimus, et auctor vnus alteri veluti viam sternat; quo facilius intelligi ac in succum ac sanguinem verti possit.

III.

In lectione auctorum certum ordinem commendauit TAN. FABER.

Quod ad ordinem huius lectionis adtinet, semper mihi se probauit TANAQVILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto iucundius eius experimentum in ipso filio cepit, quem, a decimo aetatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita vtraque lingua expoliuit, vt cum viris certare posset *). Nos vero, quamuis FABRUM non per omnia sequuti, FABRI tamen methodo praecipuos Latinae linguae auctores ita disponemus, vt quatuor cursibus ille ambitus absolui, ex prioribus semper animus ad posteriorum intelligentiam praeparari possit.

*) Mentionem huius methodi aliquoties facit FABER in epistolis, sed postea etiam adcuratius descripsit in libello: *Methode pour commencer les humanités Grecques et Latines, Salmurii* CIↃIↃCLXXII, 12. (reeuf. *dans les memoires de litterature par Mr. Sallengre,* Tom. II. P. II. p. 62. sqq. G.) ex quo tractatu pleraque excerpsit, et *Polyhistori* suo intexuit MORHOF. *Part. I. lib. II. cap.* 9. *n.* 44. *sq.* Hanc methodum ergo et nos sequemur, sed ea vsi libertate, vt in ipso auctorum ordine pleraque, nostro arbitrio, mutemus. (Potest methodus ista tota adhiberi in institutione vnius, aut paucorum aequalium, in publica schola Germaniae, vt vulgo esse solent, non potest ob defectum librorum, et quia subinde succedunt alii. G.)

IV.

Qui auctores primo cursu perlegendi? Primo itaque cursu, in quo singulari cura ac diligentia opus esse videtur, PHAEDRI fabulas, POMPONII MELAE geographiam, EVTROPIVM et CORNELIVM NEPOTEM euoluendos suaserim. *Ex primo* enim auctore vocum phrasiumque aliqua copia, *ex secundo* geographiae veteris notitia, *ex tertio* historia Romana, *ex vltimo* denique historiae Graecae non minima pars poterit hauriri. His vero praesidiis praemunitus, facile, ex mea quidem sententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget.

Phaedrus. Equidem FABER, pueri se accommodans ingenio, loco PHAEDRI, quem difficiliorem pro tironum captu iudicabat, capita aliquot ex euangelio IOANNIS proposuit †. Sed non desunt mihi rationes, quare hoc consilium minus commendandum putem. Inquinatior est interpretis, quem vulgatum vocant, Latinitas, quam vt ab ea auspicium fieri possit Latinae linguae: et nimis altas radices agunt, quae ista aetate imbibimus. Nec video, quid in PHAEDRI fabulis difficilius videri possit. Argumentum earum, si pauca paullo obsceniora omiseris, puerile est, ac summa cum voluptate coniunctum. Stilus tenuis, et plane talis, quali in familiari sermone vtebantur Romani. Summa quoque in his fabulis est orationis puritas, nec iudicium suum eruditis vmquam probauit SCIOPPIVS, qui nescio quem Thracismum in PHAEDRI stilo sibi subolfacere visus est. Videatur SCHEFFERVS *in vita Phaedri*, eius fabulis praemissa, et MORHOFIVS *de Patauinitate Liuii*, *p.* 159. Inter minores

PHAEDRI

PHAEDRI editiones praestant IO. CHRISTOPH. WOLFII, quae prodiit *Flensburgi* cIↃIↃCCIX. 8. et PETRI BVRMANNI, quae prodiit *Hagae Comitum* cIↃIↃCCXIX. 12. Inter maiores duae *Burmannianae*, prima, quae cum integris commentariis GVDII, RITTERSHVSII, RIGALTII, NEVELETI, HEINSII, SCHEFFERI, PRASCHII, et excerptis aliorum prodiit *Vltraiecti* cIↃIↃCCXIX. 8. mai. et altera, quae cum commentario nouo ipsius BVRMANNI prodiit *Leidae* cIↃIↃCCXXVII. 4. mai. (Hic commentarius et praefatio salutares sunt contra emendandi scabiem. G.)

†) (Rectissime Faber, et quisquis pueros velut a gremio formandos accipit. In Phaedro certe traiectiones quaedam et breuitas obscuritatem adferunt. Hodie ad initia illa tenerorum nihil accommodatius *historiis sacris* HVBNERIANIS, Castellionea Latinitate a KRIGELIO donatis; ac deinde ipsa interpretatione CASTELLIONIS, de qua supra dictum §. 12. extr. *Epistolae Ioannis* ob simplicitatem orationis et repetitionem eorumdem verborum, grammaticis initiis accommodatissimae sunt. Sed ad haec post vsum demum aliquem accedendum. G.) [Post sacra, vnde initium rectissime fit, quia argumentum iam aliunde notum esse debet, in Phaedri locum, cum ingenia puerilia fabulis mirifice capiantur, aliquot fabellas Aesopicas ex bona versione, v. c. cameriana illa, substituere nullus dubitauerim. Sunt enim omnes faciles, castae et longe dulcissimae. N.]

Geographiae caussa Phaedro subiungimus POMPONIVM MELAM, Claudiani aeui scriptorem. Ex eo enim non solum terrarum situs addisci, verum etiam vocum phrasiumque copia non parum poterit locupletari. Latinitas enim huius auctoris, etsi non adeo elegans et florida, pura tamen est, et satis castigata, id quod profecto tironibus praecipue vtile est. Inter meliores editiones *Pomponius Mela.*

tiones est ISAACI VOSSII, cui IAC. GRONOVIVS suam oppoſuit editionem, in qua potiſſimum CLAVDIVM SALMASIVM aduerſus VOSSII cenſuras inſigni, et familiari Gronouiano calamo, acrimonia vindicauit. Sed et hoc non impune tulit, ſiquidem VOSSIVS *adpendicem obſeruationum ad* MELAM *Londini* publici iuris fecit. Denique huic πάντα περὶ πάντων reddidit IAC. GRONOVIVS. Nouiſſime prodiit cum notis integris HERMOLAI BARBARI, PETR. IO. OLIVARII, FREDENANDI NONII PINTIANI, PETRI CIACCONII, ANDR. SCHOTTI, ISAACI VOSSII, et IAC. GRONOVII, curante ABRAH. GRONOVIO, *Lugd. Batau* 1722. 8. mai. (In vſum pueritiae recudendum curauit ad exemplar GRONOVII, et *indicibus* commodiſſimis inſtruxit vir doctus M. HENR. ADAM. MEISNERVS, *Curiae Variſcorum* cIↄIↄccxxxvIII. 8. G.) In hac tamen editione non omnia, quae VOSSIVS aduerſus GRONOVIVM monuit, exſtare, viri docti monuerunt. (Omiſſa eſt appendix Voſſiana, *Lond.* 1686. 4. G.) Indignam tantis viris dixeris hanc litem, et plane pudendam, niſi nobis tot elegantes POMPONII editiones, totque obſeruationes vtiliſſimas peperiſſet.

Eutropius. EVTROPIVM, quamuis ſequioris aeui hiſtoricum, vel ideo ſubiungendum MELAE duximus, quod nullus exſtat ſcriptor, qui ſtilo ſimpliciore hiſtoriam Romanam ab ipſis vrbis primordiis, ad occaſum paene occidentalis imperii vsque tradiderit. Romanae vero hiſtoriae cognitione non poterit is carere, qui ſe ad reliquorum ſcriptorum lectionem accingit. Accedit, quod iam habet in hoc auctore tiro, in quo geographiae veteris, quam a MELA edoctus fuerat, vſum perſpiciat. Latinitas eſt ſimplex, et nonnumquam ſatis terſa, vt adeo et vocum phraſiumque copia legendo illo poſſit augeri. Si quid ex ſaeculi genio naeui trahit auctor, facile illud notari euitarique

risque poterit, si iungantur notae CHRISTOPH. CELLARII, in quibus illi lapsus adcurate notantur. Quare et eius editionem prae ceteris commendandam existimamus. Nouissime EVTROPIVM cum *metaphrasi Graeca* PAEANII, (quae praeparatio est optima ad Graecos historiae Romanae scriptores, G.) et notis integris ELIAE VINETI, HENR. GLAREANI, TANAQVILLI et ANNAE FABRI, THOM. HEARNII, item selectis FRID. SYLBVRGII et CHRIST. CELLARII edidit SIGEBERTVS HAVERCAMPVS, *Lugd. Bat.* clɔlɔcccxxix. 8. mai. qui et suas, et CHRISTOPH. AVG. HEVMANNI notas adiecit, in qua tamen editione multa itidem viri docti desiderant. [Bene etiam editus est a V. Cl. IO. FRID. GRVNERO *Cob.* 1752. 8.]

Subiicimus Eutropio CORNELIVM NEPOTEM, †) idque ob multas rationes. Nam primo, si quid ex Eutropio aeruginis haereat, illud eius lectione facile poterit abstergi: deinde ex eo insignis parabitur elegantissimarum loquutionum copia. Denique eadem opera ex Graeca et Punica historia tantum addiscet tiro, quantum satis erit ad sequentes auctores tanto facilius intelligendos. (Plura, quam vulgus videt, disci ex hoc scriptore possunt. Atticus ediscendus est, e quo vita Romanorum publica et priuata, status tempore Ciceronis, et multa alia, si bonus doctor contingat, cognosci queunt. G.) Editiones exstant innumerae: sed ego, quod ad hunc vsum adtinet, *Cellarianam* reliquis existimo longe anteponendam. Optima editio est, quam cum notis integris IANI GEBHARDI, HENR. ERNSTII et IO. ANDR. BOSII, et selectis ANDR. SCHOTTI, DIONYSII LAMBINI, GILBERTI LONGOLII, HIER. MAGII, IO. SAVARONIS, aliorumque doctorum, nec non excerptis PETRI DANIELIS, et indice locupletissimo omnium vocabulorum, studio et opera IO. ANDR. BOSII confecto, edidit *Cornelius Nepos.*

 AVGV-

AVGVSTINVS VAN STAVEREN, *Lugd. Bat.* cIↃIↃccxxxiv. 8. mai. (Nihil eſt curſoriae lectioni et vſui ſcholarum, quin virorum etiam, accommodatius editione IO. MICH. HEVSINGERI, *Iſenaci* cIↃIↃccxlvii. 8. G.)

† [Cur auctor noſter Iuſtinum illis modo reliquerit, qui ſe totos dare litteris velint humanioribus (§. VII.) non poſſum exputare. Cum ille ſit hiſtoriae compendium antiquae pulcherrimum, puerili autem aetati nihil fere conueniat niſi fabulae et hiſtoria; cum porro in Nepote et reliquis hiſtoricis paſſim intexta ſit hiſtoria plurium gentium; conſultum mihi videtur lectioni hiſtoricorum tanquam fundamenti loco ſubſternere Iuſtinum, et eum, ſi non ante Eutropium, certe ante Nepotem tractare, inprimis cum Cornelius non valde alliciat pueros, vt plerique auctores, qui hoc dicendi genere vtuntur, in his Caeſar quoque et Cicero. Horum enim virtutes non placere magnopere poſſunt niſi ſubactis ingeniis. N.]

V.

Qui ſecundo? Emenſus hoc iter tiro, iamque tot adminiculis ad maiora inſtructus, alterum auſpicabitur curſum, quo TERENTIVM, CICERONIS *epiſtolas* et *libros* aliquot *philoſophicos*, nec non IVLIVM CAESAREM et MINVCIVM FELICEM diurna nocturnaque manu verſabit.

Terentius. Qui ſuperiore curſu commendati ſunt auctores, ad puritatem pertinent: danda ergo poſtea erit opera, vt et concinnitatem elegantiamque veterum imitemur, et huc pertinent auctores in hanc claſſem relati. TERENTIO enim nihil poteſt reperiri elegantius. Phraſis eius, ſi ab archaiſmis quibusdam diſceſſeris, non ſolum pura,

ſed

sed et nitida est, quod ipse, quamuis alioquin modestissimus, in *praefatione Heautontimorumeni* prae se ferre non dubitat. Vnde lector iam sensim elegantiae adsuescet, quae in Latino illo scriptore est maxima, ceu vel ex *chrestomathia Terentiana*, editioni BOECLERI, *Argent.* cIↄIↄcLVII. 8. adiecta, adparet. Quare haec editio et *Lindenbrogiana*, quae cIↄIↄcXXIII. 4. prodiit, reliquis omnibus anteferenda videtur, maxime, quum posterior veteris grammatici, AELII DONATI, *scholia* in TERENTIVM simul exhibeat. Add. BARTH. *aduers. lib. IX.* Splendidissima editio est, quam *commentario perpetuo* illustrauit, et cum AELII DONATI, EVGRAPHII, CALPHVRNII et FRID. LINDENBRVCHII *obseruationibus* edidit ARN. HENR. WESTERHOFIVS, *Hagae Comitum* cIↄIↄccxxvI. *duob. volum.* 4. *mai.* Contractiorem hanc omissis aliis cum *interpretatione* DONATI et CALPHVRNII, vt et *commentario perpetuo*, idem auctor postea edidit *Hagae Comitum* cIↄIↄccxxxII. 8. *mai.* (Criticae artis studiosis, et metri comici rationem discere volentibus, super omnes commendanda editio RICH. BENTLEII, quae cum PHAEDRO et P. SYRI *aliorumque veterum sententiis iterum* prodiit Amstelaed. cIↄIↄccxxvII. 4. [Ad intelligendum recte comicum nostrum plurimum sane facit Daceriae versio Gallica. Quanti semper maximi quique viri fecerint Terentium, non solum indicio sunt, quae de Caselio, Scaligero, Grotio, narrat MORHOF. *Polyb.* I, 4, 11, 6. sed etiam, quod N.] Vitebergae professio Terentii a Friderico Sapiente constituta est, et Greg. Pontanus cancellarius post catechismum primas detulit eidem, apud SECKEND. *histor. Luther.* III, 17, 68. p. 198. Inprimis admirabilis est in eo, quod τὸ πρέπον et ἦθος vbique eximie obseruat. G.)

Vt Terentius elegantiae Romanae: ita CICERO concinnae pariter ac fusae orationis gu- *Ciceronis epistolae.*

ſtu nos imbuit. Hinc merito iam eius epiſtolae in manibus erunt, in quibus et elegantia, et ars periodica tanta adparet, vt facundiam ex earum lectione ſe adſequutos multi fateantur, et in his HERMANNVS BVSCHIVS apud FREINSHEMIVM *orat. IV. p.* 46. Conf. MVRET. *part. II. orat. XVI.* vbi Ciceronianarum epiſtolarum vſum et praeſtantiam egregie demonſtrat. (Quod etiam a me peculiari programmate factum. G.) Nec adeo difficilis amplius erit harum epiſtolarum lectio ei, qui iam non poenitendam hiſtoriae Romanae et geographiae antiquae partem primo curſu ex Eutropio et Pomponio Mela ſibi reddiderit familiarem. Selectu tamen et ordine hic quoque opus eſt. Merito ergo I. *epiſtolis ad Atticum*, in quibus CICERO ἀττικίζει, praefero *epiſtolas ad diuerſos*, nec non ad *Quintum fratrem*. II. In his ipſis omitti poſſunt eae, quae a Coelio, nec non a Tirone ſcriptae ſunt; ſeligendae vero inprimis III. epiſtolae, quas in proconſulatu ſcripſit. Iis enim nihil ſolet eſſe elegantius. Denique IV. comparanda eiusmodi editio, in qua ordine chronologico epiſtolae diſpoſitae ſunt, (vt *Reinmanniana*, ſed qui alia omnia melius poterat, quam Ciceronem illuſtrare, vel quae indicem illius ordinis adiectum habet, vt illae, quas ſtatim laudabimus, VT VERBVRGIANA. G. Ita enim lectio eo facilior erit ob hiſtoriae nexum, et continuam ſeriem. Reliquis tamen editionibus palmam iure quodam ſuo praeripiunt *Cellariana*, quae vna cum GOTTLIEB CORTII *adnotationibus* nouiſſime prodiit *Lipſiae* cIↃIↃccxxxv. 8. *Bengeliana*, quam *iis inſtruxit rebus, quae ad interpretationem imitationemque pertinent*, IO. ALB. BENGELIVS; *Stutgardiae* cIↃIↃccxxix. 8. *mai.* et (FVNCCIANA cIↃIↃccxxxix. 8. Sed omnium procul dubio praeſtantiſſima G.) *Graeuiana*, quae cum *notis integris* PETR. VICTORII, PAVLLI MANVTII, HIER. RAGAZONII, D. LAMBINI, FVLV.

FVLV. VRSINI, *nec non selectis* IO. FRID. GRONOVII, *et aliorum*, vt et cum IO. GEORG. GRAEVII *animaduersionibus*, et *ex eiusdem recensione* prodiit *Amstelod.* cIↄIↄcxcIII. *duob. voll.* 8. *mai.* (Certe sine Manutii commentariis aggredi interpretationem epistolarum Ciceronis vero, nisi qui ipse sit historiae et antiquitatis Romanae consultissimus. Manutius aetatem consumserat in συγχρόνοις. Parauerat sibi indices omnium personarum, magistratuum, etc. G.)

Epistolae ad Atticum (sunt contexta paene historia temporis Ciceronis a consulatu, sed non admittunt nisi exercitatos, G.) optime prodierunt *Amstelodami* cIↄIↄCLXXXIV. *duob. volum. in* 8. *mai. ex recensione* IO. GEORG. GRAEVII, *et cum notis integris* P. VICTORII, PAVLLI MANVTII, MALAESPINAE, LAMBINI, FVLV. VRSINI, SIMONI BOSII, *e chirographo eius auctioribus*, FRANC. IVNII et POPMAE, *ineditis idem antea* IS. CASAVBONI, MVRETI et IO. FRID. GRONOVII, *selectisque* CORRADI, *atque aliorum.*

Eiusdem *epistolarum ad Q. fratrem libri tres, et ad Brutum liber vnus, cum notis integris* PETR. VICTORII, PAVLLI MANVTII, LEON. MALAESPINAE, D. LAMBINI, F. VRSINI, FR. IVNII, IAN. GRVTERI et IAC. GRONOVII, nec non FRAC. HOTOMANI *commentario in epistolam* primam *de prouincia administranda.* Adiectus est *ad Marcum Tullium fratrem de petitione consulatus liber, cum integro commentario* VALERII PALERMI VERONENSIS, prodierunt *Hagae Comitum* cIↄIↄCCXXV. 8. *mai.*

Libris philosophicis reliquis praetermittendos ego iudicarim *Catonem Maiorem* et *Laelium*, ob facilitatem. His deinde subiiciendos suaserim *libros de officiis*, ob adcuratam eloquutionem et concinnitatem egregiam, quam ipse CICERO in *prooemio* filio ad comparandam linguae Latinae facultatem profuturam iudicat. Proximos esse iusserim *Ciceronis libri philosophici.*

gendum et scribendum tantum confert, quantum in vigentibus hodie linguis conferre quotidie experimur. V. Sed ad hoc, vt accurate et ornate scribere possimus, insuper opus est lectione, et iis, quae mox dicentur ab auctore, remediis. VI. Habitus male loquendi nocet scribere accurate volentibus. VII. Ceterum sunt tres gradus, simul quidem tractandi, sed ordine, quo eos indicamus, perficiendi in adultis, a) intelligere, b) scribere, c) loqui. VIII. In infantibus inuerti ordo potest, et res modo illo naturali tractari, quo alias linguas discimus. IX. Sed illud tum demum fiet, quum idoneis praemiis inuitati idonei homines paruorum institutioni praeficientur. Haec non temere dici, satis docet experientia Mich. Montani, Albert. Gentilis, etc. X. Ad grammaticam certe admitti non debent, nisi qui ex lectione et interpretatione facilium librorum qualemcumque facultatem linguae adepti, et analogiae assuefactione ipsa compotes facti sunt: quod viderunt ii, qui grammaticas Latinas, Latino sermone conscriptas, dedere, quas scilicet non putarent adhibitum iri, nisi a linguae Latinae vtcumque vsu peritis. G.)

**) Sunt equidem, qui solum legendum CICERONEM existimant. Verum Ciceronianos illos, si diis placet, iam dudum exagitarunt viri cordatissimi. (Inprimis Erasmus Roterod. item Taubmannus *de L. L.* Vid. supra I, 2, 12. fin. G.) Alii omnes auctores eo, quo scripserunt, ordine, id est, secundum aetatum, in quas inciderunt, seriem legi iubent, qua ratione vsum ferunt CL. SALMASIVM. (Et ad ipsarum rerum cognitionem nihil potest fieri accommodatius. G.) Sed inde, (si nempe fiat ad stilum formandum, G.) non potest non inaequale ac frigidum nasci dicendi genus, quod nec magnus ille criticus semper euitare potuit. Eo itaque ordine vtendum puto, vt sensim ad perfectionem linguae

per-

perueniamus, et auctor vnus alteri veluti viam sternat; quo facilius intelligi ac in succum ac sanguinem verti possit.

III.

Quod ad ordinem huius lectionis ad tinet, semper mihi se probauit TANAQVILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto iucundius eius experimentum in ipso filio cepit, quem, a decimo aetatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita vtraque lingua expoliuit, vt cum viris certare posset *). Nos vero, quamuis FABRVM non per omnia sequuti, FABRI tamen methodo praecipuos Latinae linguae auctores ita disponemus, vt quatuor cursibus ille ambitus absolui, ex prioribus semper animus ad posteriorum intelligentiam praeparari possit.

In lectione auctorum certum ordinem commendauit TAN. FABER.

*) Mentionem huius methodi aliquoties facit FABER in epistolis, sed postea etiam adcuratius descripsit in libello: *Methode pour commencer les humanités Grecques et Latines, Salmurii* CIↃIↃCLXXII, 12. (recus. *dans les memoires de litterature par Mr. Sallengre*, Tom. II, P. II. p. 62. sqq. G.) ex quo tractatu pleraque excerpsit, et *Polyhistori* suo intexuit MORHOF. *Part. I. lib. II. cap.* 9. *n.* 44. *sq.* Hanc methodum ergo et nos sequemur, sed ea vsi libertate, vt in ipso auctorum ordine pleraque, nostro arbitrio, mutemus. (Potest methodus ista tota adhiberi in institutione vnius, aut paucorum aequalium, in publica schola Germaniae, vt vulgo esse solent, non potest ob defectum librorum, et quia subinde succedunt alii. G.)

IV.

Qui auctores primo cursu perlegendi? Primo itaque cursu, in quo singulari cura ac diligentia opus esse videtur, PHAEDRI fabulas, POMPONII MELAE geographiam, EVTROPIVM et CORNELIVM NEPOTEM euoluendos suaserim. *Ex primo* enim auctore vocum phrasiumque aliqua copia, *ex secundo* geographiae veteris notitia, *ex tertio* historia Romana, *ex vltimo* denique historiae Graecae non minima pars poterit hauriri. His vero praesidiis praemunitus, facile, ex mea quidem sententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget.

Phaedrus. Equidem FABER, pueri se accommodans ingenio, loco PHAEDRI, quem difficiliorem pro tironum captu iudicabat, capita aliquot ex euangelio IOANNIS proposuit †. Sed non desunt mihi rationes, quare hoc consilium minus commendandum putem. Inquinatior est interpretis, quem vulgatum vocant, Latinitas, quam vt ab ea auspicium fieri possit Latinae linguae: et nimis altas radices agunt, quae ista aetate imbibimus. Nec video, quid in PHAEDRI fabulis difficilius videri possit. Argumentum earum, si pauca paullo obsceniora omiseris, puerile est, at summa cum voluptate coniunctum. Stilus tenuis, et plane talis, quali in familiari sermone vtebantur Romani. Summa quoque in his fabulis est orationis puritas, nec iudicium suum eruditis vmquam probauit SCIOPPIVS, qui nescio quem Thracismum in PHAEDRI stilo sibi subolfacere visus est. Videatur SCHEFFERVS *in vita Phaedri*, eius fabulis praemissa, et MORHOFIVS *de Patauinitate Liuii*, *p.* 159. Inter minores

PHAEDRI

PHAEDRI editiones praestant IO. CHRISTOPH. WOLFII, quae prodiit *Flensburgi* cIↃIↃccix. 8. et PETRI BVRMANNI, quae prodiit *Hagae Comitum* cIↃIↃccxix. 12. Inter maiores duae *Burmannianae*, prima, quae cum integris commentariis GVDII, RITTERSHVSII, RIGALTII, NEVELETI, HEINSII, SCHEFFERI, PRASCHII, et excerptis aliorum prodiit *Vltraiecti* cIↃIↃccxix. 8. mai. et altera, quae cum commentario nouo ipsius BVRMANNI prodiit *Leidae* cIↃIↃccxxvii. 4. mai. (Hic commentarius et praefatio salutares sunt contra emendandi scabiem. G.)

†) (Rectissime Faber, et quisquis pueros velut a gremio formandos accipit. In Phaedro certe traiectiones quaedam et breuitas obscuritatem adferunt. Hodie ad initia illa tenerorum nihil accommodatius *historiis sacris* HVBNERIANIS, Castellionea Latinitate a KRIGELIO donatis; ac deinde ipsa interpretatione CASTELLIONIS, de qua supra dictum §. 12. extr. *Epistolae Ioannis* ob simplicitatem orationis et repetitionem eorumdem verborum, grammaticis initiis accommodatissimae sunt. Sed ad haec post vsum demum aliquem accedendum. G.) [Post sacra, vnde initium rectissime fit, quia argumentum iam aliunde notum esse debet, in Phaedri locum, cum ingenia puerilia fabulis mirifice capiantur, aliquot fabellas Aesopicas ex bona versione, v. c. cameriana illa, substituere nullus dubitauerim. Sunt enim omnes faciles, castae et longe dulcissimae. N.]

Geographiae caussa Phaedro subiungimus POMPONIVM MELAM, Claudiani aeui scriptorem. Ex eo enim non solum terrarum situs addisci, verum etiam vocum phrasiumque copia non parum poterit locupletari. Latinitas enim huius auctoris, etsi non adeo elegans et florida, pura tamen est, et satis castigata, id quod profecto tironibus praecipue vtile est. Inter meliores edi- *Pomponius Mela.*

tiones est ISAACI VOSSII, cui IAC. GRONOVIVS suam opposuit editionem, in qua potissimum CLAVDIVM SALMASIVM aduersus VOSSII censuras insigni, et familiari Gronouiano calamo, acrimonia vindicauit. Sed et hoc non impune tulit, siquidem VOSSIVS *adpendicem obseruationum ad* MELAM *Londini* publici iuris fecit. Denique huic πάντα περὶ πάντων reddidit IAC. GRONOVIVS. Nouissime prodiit cum notis integris HERMOLAI BARBARI, PETR. IO. OLIVARII, FREDENANDI NONII PINTIANI, PETRI CIACCONII, ANDR. SCHOTTI, ISAACI VOSSII, et IAC. GRONOVII, curante ABRAH. GRONOVIO, *Lugd. Batau* 1722. 8. mai. (In vsum pueritiae recudendum curauit ad exemplar GRONOVII, et *indicibus* commodissimis instruxit vir doctus M. HENR. ADAM. MEISNERVS, *Curiae Variscorum* cIↄIↄccxxxviii. 8. G.) In hac tamen editione non omnia, quae VOSSIVS aduersus GRONOVIVM monuit, exstare, viri docti monuerunt. (Omissa est appendix Vossiana, *Lond.* 1686. 4. G.) Indignam tantis viris dixeris hanc litem, et plane pudendam, nisi nobis tot elegantes POMPONII editiones, totque obseruationes vtilissimas peperisset.

Eutropius. EVTROPIVM, quamuis sequioris aeui historicum, vel ideo subiungendum MELAE duximus, quod nullus exstat scriptor, qui stilo simpliciore historiam Romanam ab ipsis vrbis primordiis, ad occasum paene occidentalis imperii vsque tradiderit. Romanae vero historiae cognitione non poterit is carere, qui se ad reliquorum scriptorum lectionem accingit. Accedit, quod iam habet in hoc auctore tiro, in quo geographiae veteris, quam a MELA edoctus fuerat, vsum perspiciat. Latinitas est simplex, et nonnumquam satis tersa, vt adeo et vocum phrasiumque copia legendo illo possit augeri. Si quid ex saeculi genio naeui trahit auctor, facile illud notari euitarique

tique poterit, si iungantur notae CHRISTOPH. CELLARII, in quibus illi lapsus adcurate notantur. Quare et eius editionem prae ceteris commendandam existimamus. Nouissime EVTROPIVM cum *metaphrasi Graeca* PAEANII, (quae praeparatio est optima ad Graecos historiae Romanae scriptores, G.) et notis integris ELIAE VINETI, HENR. GLAREANI, TANAQVILLI et ANNAE FABRI, THOM. HEARNII, item selectis FRID. SYLBVRGII et CHRIST. CELLARII edidit SIGEBERTVS HAVERCAMPVS, *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxxix. 8. mai. qui et suas, et CHRISTOPH. AVG. HEVMANNI notas adiecit, in qua tamen editione multa itidem viri docti desiderant. [Bene etiam editus est a V. Cl. IO. FRID. GRVNERO *Cob.* 1752. 8.]

Subiicimus Eutropio CORNELIVM NEPOTEM, †) idque ob multas rationes. Nam primo, si quid ex Eutropio aeruginis haereat, illud eius lectione facile poterit abstergi: deinde ex eo insignis parabitur elegantissimarum loquutionum copia. Denique eadem opera ex Graeca et Punica historia tantum addiscet tiro, quantum satis erit ad sequentes auctores tanto facilius intelligendos. (Plura, quam vulgus videt, disci ex hoc scriptore possunt. Atticus ediscendus est, e quo vita Romanorum publica et priuata, status tempore Ciceronis, et multa alia, si bonus doctor contingat, cognosci queunt. G.) Editiones exstant innumerae: sed ego, quod ad hunc vsum adtinet, *Cellarianam* reliquis existimo longe anteponendam. Optima editio est, quam cum notis integris IANI GEBHARDI, HENR. ERNSTII et IO. ANDR. BOSII, et selectis ANDR. SCHOTTI, DIONYSII LAMBINI, GILBERTI LONGOLII, HIER. MAGII, IO. SAVARONIS, aliorumque doctorum, nec non excerptis PETRI DANIELIS, et indice locupletissimo omnium vocabulorum, studio et opera IO. ANDR. BOSII confecto, edidit *Cornelius Nepos.*

AVGVSTINVS VAN STAVEREN, *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxxxiv. 8. mai. (Nihil est cursoriae lectioni et vsui scholarum, quin virorum etiam, accommodatius editione IO. MICH. HEVSINGERI, *Isenaci* cIↄIↄccxlvii. 8. G.)

‡ [Cur auctor noster Iustinum illis modo reliquerit, qui se totos dare litteris velint humanioribus (§. VII.) non possum exputare. Cum ille sit historiae compendium antiquae pulcherrimum, puerili autem aetati nihil ferè conueniat nisi fabulae et historia; cum porro in Nepote et reliquis historicis passim intexta sit historia plurium gentium; consultum mihi videtur lectioni historicorum tanquam fundamenti loco substernere Iustinum, et eum, si non ante Eutropium, certe ante Nepotem tractare, inprimis cum Cornelius non valde alliciat pueros, vt plerique auctores, qui hoc dicendi genere vtuntur, in his Caesar quoque et Cicero. Horum enim virtutes non placere magnopere possunt nisi subactis ingeniis. N.]

V.

Qui secundo? Emensus hoc iter tiro, iamque tot adminiculis ad maiora instructus, alterum auspicabitur cursum, quo TERENTIVM, CICERONIS *epistolas* et *libros* aliquot *philosophicos*, nec non IVLIVM CAESAREM et MINUCIVM FELICEM diurna nocturnaque manu versabit.

Terentius. Qui superiore cursu commendati sunt auctores, ad puritatem pertinent: danda ergo postea erit opera, vt et concinnitatem elegantiamque veterum imitemur, et huc pertinent auctores in hanc classem relati. TERENTIO enim nihil potest reperiri elegantius. Phrasis eius, si ab archaismis quibusdam discesseris, non solum pura,

ſed et nitida eſt, quod ipſe, quamuis alioquin modeſtiſſimus, in *praefatione Heautontimorumeni* prae ſe ferre non dubitat. Vnde lector iam ſenſim elegantiae adſueſcet, quae in Latino illo ſcriptore eſt maxima, ceu vel ex *chreſtomathia Terentiana*, editioni BOECLERI, *Argent.* cIↄIↄcLVII. 8. adiecta, adparet. Quare haec editio et *Lindenbrogiana*, quae cIↄIↄcXXIII. 4. prodiit, reliquis omnibus anteferenda videtur, maxime, quum poſterior veteris grammatici, AELII DONATI, *ſcholia* in TERENTIVM ſimul exhibeat. Add. BARTH. *aduerſ. lib. IX.* Splendidiſſima editio eſt, quam *commentario perpetuo* illuſtrauit, et cum AELII DONATI, EVGRAPHII, CALPHVRNII et FRID. LINDENBRVCHII *obſeruationibus* edidit ARN. HENR. WESTERHOFIVS, *Hagae Comitum* cIↄIↄccXXVI. *duob. volum.* 4. *mai.* Contractiorem hanc omiſſis aliis cum *interpretatione* DONATI et CALPHVRNII, vt et *commentario perpetuo*, idem auctor poſtea edidit *Hagae Comitum* cIↄIↄccXXXII. 8. *mai.* (Criticae artis ſtudioſis, et metri comici rationem diſcere volentibus, ſuper omnes commendanda editio RICH. BENTLEII, quae cum PHAEDRO et P. SYRI *aliorumque veterum ſententiis iterum* prodiit Amſtelaed. cIↄIↄccXXVII. 4. [Ad intelligendum recte comicum noſtrum plurimum ſane facit Daceriae verſio Gallica. Quanti ſemper maximi quique viri fecerint Terentium, non ſolum indicio ſunt, quae de Caſelio, Scaligero, Grotio, narrat MORHOF. *Polyh.* I, 4, 11, 6. ſed etiam, quod N.] Vitebergae profeſſio Terentii a Friderico Sapiente conſtituta eſt, et Greg. Pontanus cancellarius poſt catechiſmum primas detulit eidem, apud SECKEND. *hiſtor. Luther.* III, 17, 68. p. 198. Inprimis admirabilis eſt in eo, quod τὸ πρέπον et ἦθος vbique eximie obſeruat. G.)

Vt Terentius elegantiae Romanae: ita CICERO concinnae pariter ac fuſae orationis gu- *Ciceronis epiſtolae.*

ſtu nos imbuit. Hinc merito iam eius epiſtolae in manibus erunt, in quibus et elegantia, et ars periodica tanta adparet, vt facundiam ex earum lectione ſe adſequutos multi fateantur, et in his HERMANNVS BVSCHIVS apud FREINSHEMIVM *orat. IV. p.* 46. Conf. MVRET. *part. II. orat. XVI.* vbi Ciceronianarum epiſtolarum vſum et praeſtantiam egregie demonſtrat. (Quod etiam a me peculiari programmate factum. G.) Nec adeo difficilis amplius erit harum epiſtolarum lectio ei, qui iam non poenitendam hiſtoriae Romanae et geographiae antiquae partem primo curſu ex Eutropio et Pomponio Mela ſibi reddiderit familiarem. Selectu tamen et ordine hic quoque opus eſt. Merito ergo I. *epiſtolis ad Atticum*, in quibus CICERO ἀττικίζει, praefero *epiſtolas ad diuerſos*, nec non ad *Quintum fratrem*. II. In his ipſis omitti poſſunt eae, quae a Coelio, nec non a Tirone ſcriptae ſunt; seligendae vero inprimis III. epiſtolae, quas in proconſulatu ſcripſit. Iis enim nihil ſolet eſſe elegantius. Denique IV. comparanda eiusmodi editio, in qua ordine chronologico epiſtolae diſpoſitae ſunt, (vt *Reimmanniana*, ſed qui alia omnia melius poterat, quam Ciceronem illuſtrare, vel quae indicem illius ordinis adiectum habet, vt illae, quas ſtatim laudabimus, VT VERBVRGIANA. G. Ita enim lectio eo facilior erit ob hiſtoriae nexum, et continuam ſeriem. Reliquis tamen editionibus palmam iure quodam ſuo praeripiunt *Cellariana*, quae vna cum GOTTLIEB CORTII *adnotationibus* nouiſſime prodiit *Lipſiae* cIↄIↄccxxxv. 8. *Bengeliana*, quam *iis inſtruxit rebus, quae ad interpretationem imitationemque pertinent*, IO. ALB. BENGELIVS, *Stutgardiae* cIↄIↄccxix. 8. *mai.* et (FVNCCIANA cIↄIↄccxxxix. 8. Sed omnium procul dubio praeſtantiſſima G.) *Graeuiana*, quae cum *notis integris* PETR. VICTORII, PAVLLI MANVTII, HIER. RAGAZONII, D. LAMBINI, FVLV.

FVLV. VRSINI, *nec non selectis* IO. FRID. GRONOVII, *et aliorum*, vt et cum IO. GEORG. GRAEVII *animaduersionibus*, et *ex eiusdem recensione* prodiit *Amstelod.* cIↃIↃCXCIII. *duob. voll.* 8. *mai.* (Certe sine Manutii commentariis aggredi interpretationem epistolarum Ciceronis veto, nisi qui ipse sit historiae et antiquitatis Romanae consultissimus. Manutius aetatem consumserat in *συγχρόνοις*. Parauerat sibi indices omnium personarum, magistratuum, etc. G.)

Epistolae ad Atticum (sunt contexta paene historia temporis Ciceronis a consulatu, sed non admittunt nisi exercitatos, G.) optime prodierunt *Amstelodami* cIↃIↃCLXXXIV. *duob. volum. in* 8. *mai. ex recensione* IO. GEORG. GRAEVII, *et cum notis integris* P. VICTORII, PAVLLI MANVTII, MALAESPINAE, LAMBINI, FVLV. VRSINI, SIMON. BOSII, *e chirographo eius auctioribus*, FRANC. IVNII et POPMAE, *ineditis idem antea* IS. CASAVBONI, MVRETI et IO. FRID. GRONOVII, *selectisque* CORRADI, *atque aliorum.*

Eiusdem *epistolarum ad Q. fratrem libri tres, et ad Brutum liber vnus, cum notis integris* PETR. VICTORII, PAVLLI MANVTII, LEON. MALAESPINAE, D. LAMBINI, F. VRSINI, FR. IVNII, IAN. GRVTERI et IAC. GRONOVII, nec non FRAC. HOTOMANI *commentario in epistolam* primam *de prouincia administranda.* Adiectus est *ad Marcum Tullium fratrem de petitione consulatus liber, cum integro commentario* VALERII PALERMI VERONENSIS, prodierunt *Hagae Comitum* cIↃIↃCCXXV. 8. *mai.*

Ciceronis libri philosophici.

Libris philosophicis reliquis praetermittendos ego iudicarim *Catonem Maiorem* et *Laelium*, ob facilitatem. His deinde subiiciendos suaserim *libros de officiis*, ob adcuratam eloquutionem et concinnitatem egregiam, quam ipse CICERO in *prooemio* filio ad comparandam linguae Latinae facultatem profuturam iudicat. Proximos esse iusserim

insserim *libros de diuinatione*, (hos legere consultius videtur post *libros de natura deorum*, G.) et *de finibus bonorum et malorum*, ex quibus, (et praecipue *academicis*, G.) praeter Latinitatis elegantiam hauriri poterit insignis historiae philosophicae cognitio, qua plane non potest carere, qui reliqua opera philosophica Ciceronis euoluere statuit.

Libri tres de officiis, *Cato maior*, *Laelius*, *paradoxa*, *somnium Scipionis ex recensione* IO. GEORG. GRAEVII, *cum eiusdem animaduersionibus et notis integris* A. LAMBINI, F. VRSINI, C. LANGII, ER. FABRITII, A. MANVTII, *selectisque aliorum*, prodierunt *Lugd. Bat.* cIↃIↃCCX. *duob. vol.* 8. *mai.* (Nouam editionem debemus ab A. cIↃIↃCCXLVIII. ZACH. PEARCE. 8. In his tamen libris ordo non satis est philosophicus, nec principia satis cohaerent: sed singulae chriae sunt, praestantissimae plerumque. G.)

Libri II. de diuinatione, *et liber I. de fato cum notis integris* PAVLI MANVTII, P. VICTORII, I. CAMERARII, D. LAMBINI, F. VRSINI, HADR. TVRNEBI et IO. DAVISII prodierunt *Cantabrigiae* cIↃIↃCCXXI. 8. *mai*.

CICERONIS *opera*, *quae exstant omnia* adcuratissime edita sunt a IAC. GRONOVIO *cum notis integris* IANI GVILIELMI et IANI GRVTERI, vt et ASCONIO PEDIANO et *veteri scholiaste*, *Lugd. Bat.* cIↃIↃCXCII. 4. et 12. (Splendido typo et forma oculis commodissima est VERBVRGIANA, *Amstelaed.* cIↃIↃCCXXIV. fol. 4. et 12. simul excusa, in qua ad Gronouianam (non totam) adiectae ıt notae P. VICTORII, I. CAMERARII, F. ... *integrae*, *aliorum* vero *selectae*. Reprehen... men Dauisius in *praefatione* ad Cic. *de finibus*. Vtilissima et lectioni cursoriae accommodatissima est, quae studio IO. AVG. ERNESTI prodiit *Lipsiae* cIↃIↃCCXXXIX. 8. mai. 5 Voll. quorum vltimum, *clauis Ciceroniana*, [iterum perpolita *Ha-*

lae

lae 1757. 8. m. N.] indices continet, qui commentarii perpetui vices implere commode possunt; laboriosius vtiliusque opus, quam speciosius, quo immortaliter de litteris nostris meritus est vir clarissimus. Magnificentissimam editionem anno cIↃIↃCCXLI. 4. in vsum Delphini procurare coepit OLIVETVS, vbi contextus orationis, cum varietate editionum principum, separatim ponitur, delectus annotationum, veteri more reuocato, ad finem reiicitur. Adhibita hic frequenter est laudata modo ERNESTI editio. OLIVETIANA mox recusa Geneuae IX. tomis 4. in qua annotationes sub textum reuocatae. G.)

Perlectis Ciceronis epistolis iam perspicuus admodum, et intellectu facilior videbitur IVLIVS CAESAR, maxime in libris *de bello ciuili*, quos illis *de bello Gallico* praemittendos arbitror. Tota enim illa historia partim ex Eutropio, partim ex Ciceronis epistolis memoriae succurret. Stilus eius, (quem ad Longini disciplinam expendit Bergerus *de naturali pulchritudine orationis*, G.) est elegans, sed simplex, vnde eum ideo Ciceroni subiungendum puto, quod quidquid redundantis copiae ex lectione Ciceronis (quarumdam orationum, vid. supra I, 2, 40. G.) forsan haeserit, lecto CAESARE, possit abstergi. Optima editio est, quae *cum animaduersionibus integris* DION. VOSSII, IO. DAVISII, *aliorumque variis notis ex museo* IO. GEORG. GRAEVII prodiit *Lugd. Bat.* cIↃIↃCCXIII. 8. mai. (Regia magnificentia typorum et imaginum exornauit SAM. CLARCKE *Lond.* cIↃIↃCCXII. *fol. mai.* adiectis LXXX. tabulis aere expressis. Plenissima est OVDENDORPIANA cIↃIↃCCXXXVII. 4. quae integras DION. VOSSII, IO. DAVISII et SAM. CLARCKII *notas*, et collationem plurimorum MSS. continet, editoris annotationibus intextam. G.) *Iulius Caesar.*

Quum omnes, quos commendauimus, auctores profano deorum cultu sese polluerint, merito *Minucius Felix.*

rito iam his subiungimus MINVCIVM FELICEM, christianum scriptorem, quum ille et elegantiae, et concinnitatis sit studiosissimus. Duae vero sunt huius consilii mei rationes. Nam praeter quam, quod inde nostrae religionis principia ac mysteria stilo elegantiore exprimere discimus: dialogus iste, quem *Octauium* inscripsit, etiam bonam partem mythologiae continet, adeoque viam sternit ad lectionem *Ciceronis de natura deorum*, et poëtarum, in quibus mythologia vtramque paginam facit. Attamen ei, qui cum fructu lecturus est MINVCIVM, suaserim, vt simul ad manus habeat IVLII HYGINI *fabulas*, (IO. BOCCATII *genealogias deorum*, G.) vel NATALIS COMITIS *mythologiam*, vel alium ex eiusmodi scriptoribus mythicis, e quibus veteres coniunctim prodierunt *Amstelod.* cIↄIↄcLXXXI. 8. (curis secundis THOM. MVNCKERI. Auctior splendidiorque editio *Amstel.* an. cIↄIↄccXLII. 4. debetur AVG. VAN STAVEREN, qui tamen indicem vnum alterumque omisit non bene. Inter paruos huius argumenti libellos FR. POMEY *Pantheum mythicum* tironibus commendandum ob facilem methodum, imaginesque deorum additas, quarum ope statuas, picturas, nummos facilius intelligunt. G.) Ceterum MINVCIVM nitidissime ediderunt CELLARIVS, (in vsum scholarum aliquoties, G.) et IAC. GRONOVIVS, *Lugd. Bat.* cIↄIↄcc... 8. *mai.* [Nuper vero *cum notis variorum selectis atque etiam suis* IO. GOTTLIEB. LINDNERVS, *cum praefatione* IO. AVG. ERNESTI, *Longosalissae* MDCCLX. 8. N.]

VI.

Qui tertio? In tertio auctorum cursu ad stili differentiam respicio. Hinc in manibus iam erunt SALLVSTIVS, CICERONIS *orationes selectiores*, LIVIVS, SVETONIVS, PLINII *panegy-*

panegyricus, TACITVS, CVRTIVS, PLAVTVS, SENECAE *aliquot libri philosophici*, et denique LACTANTIVS. Si cui non vacat tam vastos auctores totos perlegere: ei potiores inde partes decerpere licebit.

Vt stili vere *Attici* formam animo concipias, commendanda erit lectio C. CRISPI SALLVSTII. Nemo enim fere Atticam Thucydidis dictionem inter Latinos illo adcuratius expressit. [Quod obseruarunt iam VELL. PATERC. II, 36, 2. et SENECA *Controu.* IV, 24. N.] Tribus verbis integras explet sententias, non circumducit, non interponit, (quod facit in orationibus Thucydides, G.) asyndetis frequentissime vtitur, et vbique adstrictior adparet. Vid. LEO ALLATIVS *de erroribus magnorum virorum in dicendo p.* 36. vbi sententiam SCALIGERI, breuitatem SALLVSTIO *lib. IV. poët. cap.* 24. negantis, refellit. (Nempe breuis est, qui abruptis verbis vtitur, et quaedam reticet intelligenda a lectore, G.) Verborum tamen obsoletorum atque archaismorum nonnunquam adfectator est, quod merito in eo reprehendit SCIOPPIVS *de exercit. rhet. generib. p.* 13. *sequ.* Omnibus editionibus palmam praeripiunt *Wassiana*, quam *cum notis integris* GLAREANI, RIVII, CIACCONII, GRVTERI, CARRIONIS, MANVTII, PVTSCHII, DOVSAE, *et selectis*, CASTALIONAEI, CORN. et AVSON. POPMAE, IANI MELLERII, PALMERII, FVLVII VRSINI, IO. FRID. GRONOVII, PETRI VICTORII, cet. edidit IOSEPH. WASSE, *Cantabrigiae* cIↄIↄccx. in 4. (recusa et aucta studio HAVERCAMPI, cIↄIↄccxLIII. G.) et ea, quam adnotationibus (suis tantum, sed copiosis et doctis, G.) illustrauit GOTTLIEB CORTIVS, ac edidit *Lipsiae* cIↄIↄccxxiv. 4. *Sallustius.*

Stili *Rhodii* et *Asiatici*, nec non *oratorii morati* et *concitati* indoles optime ex CICERONIS *orationibus* elucet. Vnde ad earum lectionem merito *Ciceronis orationes.*

rito

rito nunc se accinget elegantioris stili studiosus. Selectas vero commendo, quales sunt *pro S. Roscio Amerino, pro Archia poëta, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro lege Manilia, pro T. Annio Milone, Philippica secunda*, et quaedam aliae, coniunctim aliquoties editae. Prae ceteris tamen adolescentibus CHRIST. CELLARII editio, ob dispositiones, notas et indices commendari meretur. (Item *Heumanniana.* Omnium orationum plenissima optimaque editio I. G. GRAEVII, *VI. voll.* 8. *cum notis* omnium praecipuis, inprimis MANVTII. Ceterum hic debebat Auctor memorare etiam Ciceronis oratorios libros, et reliqua omnia. Certe Plautum, Tacitum, Plinium, ante Ciceronis omnia perlecta, nihil opus est legere. Et ipsas epistolas Ciceronis ad Atticum non legendas puto, antequam reliqua sint cognita. G.)

Liuius. LIVII stilus est *Rhodius*, *elegans* et *grauis.* Hinc vt et hi dicendi characteres exemplo quodam perspiciantur: merito decas aliqua huius praestantissimi scriptoris erit euoluenda. Vberius de eius stilo disputatum est a MORHOFIO in *dissertatione de Patauinitate Liuii.* Optima editio est IO. FRID. GRONOVII, quae tertium emendatissime prodiit *Amstelod.* cIↃIↃCLXXIX. 8. *mai. vol.* III. (Hanc fundamento quasi substratam *supplementis* FREINSHEMIANIS, et incredibili vi suarum alienarumque obseruationum auxit ARN. DRAKENBORCH, *cuius* tomus vltimus f. *VII.* prodiit *Amstelodami* cIↃIↃCCXXXVI. 4. Tales editiones valent ad integritatem scriptorum seruandam, ne impune grassari possint criticastri. Suas tantum dedit notas, sed *supplementa* FREINSHEMIANA adiecit I. B. L. CREVIER *Paris.* cIↃIↃCCXXXVI. 4. [Commodissima est EIVSDEM editio minor VI. voll. 8. sine *supplementis* FREINSH. et cum notis breuibus. N.] IO. CLERICI editio repetita, *Lips.* cIↃIↃCCXXXV. 8. 3 voll. lectioni cursoriae apta, de qua praefatus sum. G.)

Tenuit

Tenuis ſtili effigiem ſiſtit SVETONIVS, ſaeculi II. ſcriptor, qui nuſquam adſurgit, ſemper humi repit, (qui ſcilicet vitam potius priuatam caeſarum, quam res geſtas, perſequatur: e quo proinde προσωπογραφία et vitae ratio diſci poteſt monſtrorum etiam, Caligulae, Neronis, Domitiani. G.) Praeſtantiſſima editio eſt, quam cum notis integris IO. BAPT. EGNATII, HENR. GLAREANI, LAEVINI TORRENTII, FVLV. VRSINI, IS. CASAVBONI, IANI GRVTERI, THEOD. MARCILII, IO. GE. GRAEVII, CAR. PATINI, (qui ex numiſmatibus illuſtrauit), *et ſelectis aliorum* edidit vir magnus PETRVS BVRMANNVS, *qui et ſuas adnotationes addidit*. (Poſtquam XXX. annis fere ſingulis illum interpretatus erat. G.) Prodiit haec editio *Amſtelod.* cIↃIↃccxxxvI. in 4. *mai. duob. vol.* (Multum bonae frugis ſperamus a ſtudio IO. AVG. ERNESTI, qui nouae editionis ſpem fecit. G.) [Cui ſatisfactum eſt *Lipſiae* cIↃIↃccxLvIII. 8. N.] *Suetonius.*

Eodem tempore, quo Suetonium floruiſſe conſtat, ſtili *ſublimis* exemplum egregium dedit PLINIVS iunior, conſcripto admirabili *panegyrico*, cui parem vix habet Romana antiquitas, cuius editionem tandem dedit V. Cl. CHR. GOTTLIEB SCHWARZIVS, *Norib.* cIↃIↃCCXXXVI. 4. et longae exſpectationi ſatisfecit cumulate. *Sed et Attici* atque *acuti* ſtili ſpecimen edidit PLINIVS, maxime in *epiſtolis*, de quibus tamen iam ſupra iudicium noſtrum dedimus. Optima editio eſt *Cortiana*; quae *cum notis ſelectis* IO. MARIAE CATANAEI, IAC. SCHEGKII, IAC. SIRMONDI, IS. CASAVBONI, HENR. STEPHANI, CONR. RITTERSHVSII, CLAVDII MINOIS, CASP. BARTHII, AVG. BVCHNERI, IO. SCHEFFERI, IO. FRID. GRONOVII, CHRIST. CELLARII, GOTTL. CORTII, et PAVLLI DAN. LONGOLII prodiit *Amſtelod.* cIↃIↃCCXXXIV. 4. *mai.* (Eadem ratione *Panegyricus* editus ſtudio IO. ARNTZENII, *Amſtelodami* *Plinius.*

cIↄIↄccxxxiv. 4. Eumdem *Panegyricum* minuto, sed eleganti typo edidi *Goettingae* cIↄIↄcc xxxv. 8. *epistolas* autem *et panegyricum cum notis perpetuis*, *Lipſ.* cIↄIↄccxxxix. 8. G.)

Tacitus. In TACITO praeter acumen etiam σεμνότητα seu *grauitatem stili* maxime commendant eruditi: idque nemo, nisi in istius lectione plane hospes inficias ierit. (Vid. supra I, 2, 51. G.) Vnde non moramur CASP. SCIOPPIVM, ANDR. ALCIATVM, et AEMIL. FERRETVM, quibus soloecus iste auctor, et plane e iuuenum manibus excutiendus videtur. Vid. VOSSIVS *de histor. Latin.* I, 3. (Communi iudicio eruditissimi suae aetatis fuerunt Tacitus et Plinius iunior. Breuitas illius aliquantum abrupta, prudentiae quamdam et doctae inuidiae speciem praebet. Nimis ipse videtur callidus interpres aut calumniator consiliorum; nimis forte illum callidum nonnumquam faciunt politici interpretes, eum putantes nimis argutum, et secretis caussis assignare, quae forte fortuna ita euenerint. G.) Inter TACITI editiones reliquis palmam dubiam reddit, immo praeripit, praeclara illa, quam ex noua parentis sui IAC. GRONOVII ad MS. Florentinum recognitione excudi curauit ABRAH. GRONOVIVS, *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxx. 4. *mai. cum notis integris* B. RHENANI, F. VRSINI, MVRETI, IOSIAE MERCERII, IVSTI LIPSII, VALENTIS ACIDALII, CVRTII PICHENAE, IANI GRVTERI, HVG. GROTII, IO. FREINSHEMII, IO. FRID. GRONOVII, IAC. GRONOVII et IO. IENSII; *selectis* autem ALCIATI, AVRELII, BARCLAII, BOXHORNII, COLERI, MARCELLI DONATI, FERRETI, GVTHERII, KIRCHMAIERI, LOCCENII, LVPANI, REINESII, RVPERTI, SALINERII, SAVILIS, SCHEFFERI, VERTRANII, VIRDVNGI, *et aliorum.* [De Tacito etiam magna merita sunt Vener. ERNESTI, *ex cuius recensione cum notis integris* I. LIPSII *et* I. F. GRONOVII, *quibus et suas adiecit*,

cis, editus est *Lipſ.* MDCCLII. II. *vol.* 8. *mai.* N.] (Curſoriae lectioni accommodatae BERNEGGERIANA 8. et RYCKIANA, 12. G.)

Stili *elegantis* et *floridi* ideam dabit CVRTIVS, incertae aetatis ſcriptor, quem ob declamatorium et anxium dicendi genus, naeuosque varios multi plane nouum ac ſuppoſititium ſcriptorem putant. Vid. VOSSIVS *de hiſtor. Latin.* I, 28. GVID. PATIN. *epiſt.* 27. *p.* 96. CELLAR. in *iudicio de Curtio*, *editioni ſuae praemiſſo*, WAGENSEILIVS in *pera libror. iuuenil. tom. I. p.* 136. Verum, vtut facile largiamur, non immunem eſſe CVRTIVM a variis naeuis, in dictione aeque ac in geographia admiſſis: non tamen ideo nitidum illum ſcriptorem vel nouum, vel plane e manibus iuuenum excutiendum arbitramur, vel ideo, quod ſtilus ille *venuſtus*, quem ſupra deſcripſimus, a nemine, quam a CVRTIO, felicius exprimitur. (Iuuenibus carus eſt, nec iniuria, ob picturas, quae vero potius ad delectationem valent, quam ad rerum declarationem. G.) CVRTIVM a IO. CLERICI, (qui in *arte critica* inclementius de illo iudicauerat, G.) iniuriis vindicauit V. Cl. IAC. PERIZONIVS in *Q. Curtio Rufo reſtituto in integrum, et vindicato, Lugd. Bat.* cIↄIↄCCIII. 8. Optima CVRTII editio eſt, quae *cum omnibus ſupplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis* FR. MODII, VAL. ACIDALII, T. POPMAE, IO. FREINSHEMII, [non tamen integris, N.] IO. SCHEFFERI, CHR. CELLARII, NIC. HEINSII, *vt et ſelectis et excerptis aliorum, cura* HENR. SNAKENBVRGII prodiit *Lugd. Batau.* cIↄIↄCCXXIV. 4. *cum figuris.* *Curtius.*

In *iocoſo* ſtilo regnat PLAVTVS, qui et purus eſt, et terſus. Verum hic obſeruandum, I. archaiſmos nimis amare PLAVTVM, id quod tamen ſaeculo, quo vixit, condonandum eſt. (Tum enim non erant archaiſmi. G.) II. Eumdem ſtilum ex perſonarum, quas in theatro ſiſtit, ingenio *Plautus.*

genio formare, et hinc III. saepius fingere phrases ac voces, ridiculas magis, quam Latinas, (a qua re ne in grauioribus quidem personis satis temperat, risum mouisse vndecumque contentus. G.) IV. Iocos quoque seruiles, quibus abundat, aliquando parum esse vrbanos, quod iam HORATIVS in *arte poët. v.* 270. *sq.* notauit:

At nostri PLAVTINOS *et numeros et*
Laudauere sales: nimium patienter vtrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure:

Conf. DAN. HEINSII *dissertat. in hunc locum* HORATII, Terentii editionibus addi solita, et VAVASSOR *de ludicra dictione.* His obseruatis fructum ex PLAVTI lectione non leuem capiemus. In optimis editionibus eminent FRID. TAVBMANNI, *cum eiusdem luculentissimo commentario, et notis* IANI GRVTERI, quae prodiit cIↃIↃCXXI. 4. itemque IO. FRID. GRONOVII, quae prodiit *Amstelodami* cIↃ IↃCLXIV. 8. [et repetita est *Lipsiae* cIↃIↃCCLX. 8. N.] Nec negligendum PHIL. PAREI *Lexicon Plautinum*, quod insignem vtilitatem adferet omnibus, qui dictionis Plautinae sunt paullo studiosiores. Nouam PLAVTI editionem minatus est ARN. HENR. WESTERHOVIVS.

Seneca. In *acuto* ac *sententioso*, quem vocant, stilo prae ceteris commendandus SENECA, quamuis eum etiam hac in re iusto esse diligentiorem, iam supra ex QVINCTILIANO (X, 1, 125. sqq. G.) aliisque sit obseruatum. Abundat sane SENECA dulcibus vitiis, quae facilius, quam saniora, a iuventute in imitationem trahuntur: vnde merito eius lectionem in tertium demum cursum reiecimus. Ex philosophicis eius scriptis hic seligendos existimarim libros *de tranquillitate animi, de prouidentia*, et *de clementia.* Reliqua, vt et *epistolae* vltimo cursui poterunt referuari. Editio IO. FRID. GRONOVII, quae prodiit *Amstelod.*

cIↃ IↃC

cIↃIↃCLXXII. 8. volum. III. reliquis adcuratior, commodior, atque elegantior habetur.

Subiungimus his omnibus LACTANTIVM, Christianorum Ciceronem, quem saeculo IV. ineunte floruisse constat. Eo enim duce facile discemus, quae optima sit imitandi ratio. Nam Ciceronis dictionem atque vbertatem tam adcurate expressit, vt non temere quisquam paria, illi ea in re fecerit. Sunt tamen et in LACTANTIO naeui quidam, saeculo, quo vixit, condonandi, quos aeque, ac virtutes illius cum cura expendit IO. AVG. KREBSII *dissertatio, Halae Magd.* cIↃIↃCCII. *habita de stilo Lactantii Firmiani.* (Sermonis naeuos facile condonaremus, quum praesertim nec multi sint, et magnis pensentur virtutibus, sed doctrinae sunt tanto grauiores. G.) Institutiones eius diuinae multo nitidiores sunt libello *de mortibus persequutorum*, quem STEPH. BALVZIVS e codice Colbertino exscriptum primus extulit *tomo II. miscellan. Paris.* cIↃIↃCLXXIX. 8. Vnde hunc librum non Lactantio, sed Caecilio cuidam tribuendum existimat MASSVETVS. Sed nec is libellus vel ob res, quas complectitur, notatu dignissimas videtur praetermittendus. (Videtur ille pro plebe scriptus, vt Arnobii commentarius in psalmos, cuius in praefatione Erasmus de illo plebeio sermone pulchre disputauit. G.) Editiones *institutionum diuinarum* exstant variae, in quibus *Cellarianae* locus haud postremus debetur; (auctae et emendatae a. c. A. HEVMANNO, *Goettingae* cIↃIↃCCXXXVI. 8. Magno apparatu critico rem gessit IO. LVD. BVNEMANNVS, cuius editio *Lips.* cIↃIↃCCXXXIX. reliquis omnibus haud dubie praeferenda est. G.) Alter vero libellus *cum notis* STEPH. BALVZII, GISBERTI CVPERI, COLVMBI, TOINARDI, GRAEVII, EL. BOHERELLI, TH. GALE, IAC. TOLLII editus est a PAVLLO BAVLDRI, *Vltraiecti* cIↃIↃCXCII. 8. (*Opera omnia* splendidissime prodierunt cum LXXX. *codicibus MSS.*

Lactantius.

MSS. collata et notis vberioribus illustrata a IO. BAPT. LE BRVN et NICOL. LENGLET DV FRESNOY, *Paris.* 1748. II. *volum.* 4. G.)

VII.

Qui quarto? Quarto cursu; iis potissimum, qui sese totos amoenioribus musis consecrarunt, destinato, non solum reliqua auctorum hactenus recensitorum scripta adeunda, sed et per ceteros scriptores omnium aetatum diuagandum est *). Euoluendi itaque erunt scriptores rei rusticae CATO, VARRO, COLVMELLA, scriptor architecturae doctissimus VITRVVIVS, historici porro VELLEIVS PATERCVLVS, VALERIVS MAXIMVS, CAIVS PLINIVS, FLORVS, IVSTINVS, *scriptores historiae Augustae* sex, et AMMIANVS MARCELLINVS, rhetores item et oratores M. ANN. SENECA, QVINCTILIANVS, et *auctores panegyricorum veterum*, quibus denique accedent CORNELIVS CELSVS, T. PETRONIVS ARBITER, FRONTINVS, AVLVS GELLIVS, APVLEIVS, CENSORINVS, IVLIVS OBSEQVENS, FL. VEGETIVS, MACROBIVS, et MARCIANVS CAPELLA. Reliqui enim scriptores, quibus et SYMMACHVM, et CASSIODORVM, et patres plerosque accenseo, historiae potius, quam Latinitatis caussa euoluendi sunt.

*) Quum enim viro eloquenti de variis rebus differendum scribendumque sit; facile adparet, non sufficere ei paucos auctores. Hinc phrases ad rem bellicam pertinentes ex scriptoribus historicis, tacticis, et qui de castrametatione egerunt; phrases oeconomicas ex Catone, Columella,

mella, Varrone; loquutiones medicas ex Celso; architectonicas ex Vitruuio et Palladio; alias denique ex aliis petet. Vnde simul intelligere licebit, quanto in errore versentur, qui solo lecto Cicerone ad summam eloquentiae perfectionem se peruenturos existimant.

CATO, quum dudum ante Ciceronem scripserit, non adeo elegans est. Archaismos adhuc habet saeculo suo familiares. (Nec habemus librum illius, vt manibus ipsius exiit. G.) Optimum tamen agricolam fuisse, iam CORNELIVS NEPOS in *vita eius* obseruauit. VARRO innumera paene scripsit, in quibus tamen praeter libros tres *de re rustica*, et *de Lingua Latina* IV. ad IX. non integros, fragmenta tantum commune illud naufragium euaserunt. Scripta eius iam olim doctrinae, (quam vbique ostentat, G.) potius, quam eloquentiae laude commendabantur, QVINCTIL. *Instit. orat.* X, I. AVGVSTIN. *de ciuitate Dei* VI, 2. Elegantissimus de re rustica scriptor est COLVMELLA, qui sub Claudio floruit, vir eloquentissimus, adeoque cum cura legendus. (Videtur aemulatio quaedam illi intercessisse cum Plinio maiore, quod vix aliter illius mentionem facit, quam vt reprehendat. Est in eo copia incredibilis verborum et nitor campo cultissimo similis. PALLADIVS aeui inferioris hominibus placuit, quod in menses descripsit opus suum; sed hinc etiam interpolatus est frequentissime. G.) Coniunctim hos scriptores (adiecto VEGETIO Mulomedico, G.) *cum notis virorum clarissimorum et lexico rei rusticae* edidit IO. MATTH. GESNERVS, *Lips.* cIↃIↃCCXXXV. 4. *Vol. II.*

Scriptores rei rusticae. Cato.

Columella.

M. VITRVVIVS POLLIO architecturae scriptor doctissimus est, nec nitidissimus tamen, quam-uis saeculo Augusteo floruerit. (Videtur architectis et fabris multum dedisse: in prooemiis vero vela quasi pandit eruditioni et eloquentiae. G.) Hinc in eo peregrinitatem et plebitatem

Scriptor architecturae Vitruuius.

 notant

notant BARTHIVS *aduersar.* I, IO. CASP. SCIOPPIVS. Saepe in linguas varias translatus est hic auctor. (Versiones Italica DAN. BARBARI, et Gallica CAR. PERRALTI habent etiam praeclaros commentarios. G.) Latinae quoque editiones exstant haud paucae, in quibus commendanda praestantissima, quam cum GVIL. PHILANDRI *Castilionaei integris commentariis, excerptis notis* DAN. BARBARI, et *lexico Vitruuiano* BERNARDINI BALDI Vrbinatis, tum IO. BVTEONIS, NIC. GOLDMANNI, CLAVD. SALMASII et MARCI MEIBOMII *ad loca quaedam Vitruuii obseruationibus, addita eius vita*, vulgauit IO. DE LAET, *Amstelod.* clↄ Iↄ CXLIX. *fol.* (in qua multae PHILANDRI annotationes omissae sunt: nec Dan. Barbari inuenta, vt oportebat, adhibita. Spem praestantissimae editionis faciunt IO. POLENI *exercitationes Vitruuianae, Patau.* cIↄIↄCCXXXIX. 4. max. et ea, quibus Frontinum de aquaeductibus illustrauit. G.)

Velleius Paterculus. VELLEIVS PATERCVLVS sub Tiberio floruit, historiamque edidit, cuius in postrema parte vbique ostendit animum parasiticum, (satis erat adulatorium, ex metu, vt credibile est, ne irritaret malam bestiam, senem Tiberium, G.) stilumque Tiberio et Seiano obnoxium. Vnde eum potius panegyristen dixeris, quam historicum. Dictio tamen eius, quidquid alii, est plane Romana, elegans, et vel ideo commendanda, quod hominum indolem cum cura descripsit. Inde IO. HENR. BOECLERI enatus est libellus *de characteribus politicis Velleianis, Argentor.* cIↄCLXXII. 8. Praestantissima omnium ac nitidissima editio est, quae *cum integris scholiis, notis, variis lectionibus et animaduersionibus doctorum* curante v. cl. PETRO BVRMANNO prodiit *Lugd. Bat.* cIↄIↄCCXIX. 8. *mai.* cui ex illa *Oxoniensi* etiam HENR. DODWELLI *annales Velleiani* accesserunt. Fragmentum

tum VELLEII, quod circumfertur, a WOLFG. LAZIO editum, ab eruditis dudum explosum est.

Eodem Tiberio imperante VALERIVS MAXIMVS vixit, qui historiam memorabilium dictorum factorumque in varios titulos distributam scripsit. Sed quum stilus vix sapiat tam bonum aeuum; (certe quum declamatorius sit, qui admirationem vbique captet, qui non tam mitem doctrinam spectet, quam aut laudes hyperbolicas, aut reprehensiones tumultuosas: G.) non dubitarim ego quidem eorum accedere sententiae, qui non tam integrum auctorem, quam eius excerpta quaedam ad nos peruenisse iudicant. Vnde et raro inter se conspirant codices MSS. ceu obseruauit BARTHIVS *adversar.* XIX, 15. (Accidit nempe huic operi, quod Catoni primum, deinde Palladio. Homines in vsum suum describebant eos, atque licere adeo sibi putabant, mutare pro re sua, etc. G.) Omnibus editionibus palmam praerepturus fuisset IAC. PERIZONIVS, si eius prodiisset editio. Sed in spongiam incubuit hic Aiax, nisi quod nuper *Perizoniana*, quae reperiri potuerunt, nouae ac splendidae editioni suae inseruit v. cl. ABRAH. TORRENIVS. Prodiit haec editio *Leidae* cIↃIↃccxxvi. 4. *mai. cum notis integris* HENR. LORITI GLAREANI, STEPH. PIGHII, IVSTI LIPSII, CHRISTOPH. COLERI et IO. VORSTII, nec non *selectis aliorum obseruationibus*, quibus accedunt *emendationes ineditae* CASP. BARTHII, FRANC. GVYETI et MARQ. GVDII, item ANT. SCHVLTINGII *exercitatio ad lib.* VII. *cap.* 7. *de testamentis rescissis.* — *Valerius Maximus.*

C. PLINII SECVNDI *historia naturalis* iustae instar bibliothecae est, vnde reliquorum eius librorum iactura tanto tristior accidit reipublicae litterariae. Vid. PLIN. *lib.* III. *epist.* 5. Auctor nondum satis castigatus videtur ob codicum MSS. penuriam, et eorum, qui exstant, naeuos, de quibus conqueruntur *Scaligeriana prima p.* 20. Re- — *Plinius.*

 liquis

liquis tamen praeferendae editiones IO. FRID. GRONOVII *cum notis variorum*, *Lugd. Bat.* cIↃIↃC LIX. 8. *mai. tom.* III. et illa cedro digna IO. HARDVINI, *Lutet. Parif.* cIↃIↃCCXXIII. *fol.* (Quam emendatiorem et auctiorem *Goettinga* parturiebat, ea variis rebus adhuc impedita et ſtrangulata eſt, eo praeſertim, quod *Baſileae* recuſa HARDVINI editio pluteos impleuiſſe videtur. G.) [Nouam editionem accuratiorem parturit Italia, deditque iam *Diſquiſitiones Plinianas, in quibus de vtriusque Plinii patria, rebus geſtis, ſcriptis codicibus, editionibus atque interpretibus agitur, auctore* ANTONIO IOSEPHO, comite a Turre REZZONICI *cet. T. I. Parmae* 1764. Vbi praefatio Pliniana ad XXXIX. Codd. emendata exhibetur. N.] *Exercitationes* in Solinum *Plinianae* CL. SALMASII, incredibili eruditionis varietate refertae ſunt, adeo vt vir ille doctiſſimus omnes fere vaſtae doctrinae theſauros in iis exhauſiſſe videatur. Sed multa etiam inſunt parum adcurate ſcripta, multae hariolationes criticae, multae coniecturae ſatis audaces, vt poſtea viris doctis tantum non omnibus vapularit SALMASIVS. Prodierunt poſt Pariſinam editionem *Vltraiecti* cIↃIↃCLXXXIX. *in fol. Tom.* II.

Florus. FLORVS ex Annaeorum gente, qui ſub Traiano ſcripſiſſe videtur, hiſtoriam ſtilo magis poëtico, quam hiſtorico, compoſuit. Vbique adfectat magnificentiam et acumina; quae tamen aliquando in frigus abeunt, vt ſupra aliquot exemplis demonſtrauimus. Non tamen ſine fructu eum leges, ſi iudicium adhibueris. Splendidiſſima editio eſt, quae *cum integris* SALMASII, FREINSHEMII, GRAEVII, *et ſelectis aliorum animaduerſionibus ex recenſione et cum notis* CAR. ANDR. DVKERI prodiit *Lugd. Bat.* cIↃIↃCCXXII. 8. *mai.* (Sed magnificentior erat, ſi tota eſſet, ea, cuius *duo libri* priores *in vſum Boruſſici et Brandenburgici principis heredis* a LAVRENT. BEGERO editi ſunt *Coloniae Marchb.* cIↃIↃCCIV. fol. G.)

Incertae

Incertae aetatis est IVSTINVS, quem plerique *Iustinus.* ad ferream Latinitatis aetatem referunt. In compendium redegit TROGI POMPEII, seuerissimi et priscae eloquentiae viri, *historiam Philippicam*, (i. e. *Macedonicam*, quam persequitur a lib. VII. ad XLI. imitatione Theopompi, vt Demosthenis, suas in Antonium orationes Philippicas dixit Cicero: G.) sed stilo vltra aeuum suum elegante, vt illum dictionem Trogi sui vbique retinuisse verosimile sit. Optima editio est, quae *cum integris commentariis* I. BONGARSII, F. MODII, M. BERNEGGERI, M. Z. BOXHORNII, I. VOSSII, I. F. GRONOVII, I. G. GRAEVII, T. FABRI, I. VORSTII, I. SCHEFFERI, *et excerptis aliorum* prodiit *Lugd. Bat.* cIↃIↃccxix. 8. *mai.* curante ABRAH. GRONOVIO, [et secundo auctior *ibid.* cIↃIↃccLX. 8. N.] Adcuratissimam nobis editionem dedit, et (praeter praefationem, lectu dignissimam, G.) *variantes lectiones adiecit* v. cl. PETR. BVRMANNVS, *Lugd. Bat.* cIↃIↃccxxII. in 12.

Scriptores historiae Augustae vocantur, qui *Scriptores* historiam imperatorum Romanorum, inchoatam *historiae Augustae.* a SVETONIO continuarunt, AELIVS SPARTIANVS, IVLIVS CAPITOLINVS, AELIVS LAMPRIDIVS, VVLCATIVS GALLICANVS, TREBELLIVS POLLIO et FL. VOPISCVS, qui omnes imperantibus Diocletiano et Constantino M. floruisse videntur; quamuis quas singuli vitas composuerint, non adeo videatur expeditum, ceu ostendit vir doctissimus HENR. DODWELLVS in *praelectionibus Cambdenianis.* Maximi merito habentur ob rerum, quas tradunt, varietatem: stilus vero haud parum ex aeui illius sordibus trahit, nec adeo temere imitandus est. Coniunctim saepe editi sunt isti VI. viri, de quibus optime meriti sunt IS. CASAVBONVS et CL. SALMASIVS, quorum notae cum saepius, tum potissimum *Lugd. Bat.* cIↃIↃcLXX. in 8. *mai. vol.* II. prodierunt, in qua editione et IANI GRVTERI notae occurrunt. (Neque contemnenda minor editio OBRECHTI *Argent.*

cIↃIↃc

cIↃIↃCLXXVII. 8. G.) Nouam horum ſcriptorum editionem parat v. cl. GODOFREDVS MASCOVIVS, [quam anno MDCCLX mortuus abſolutam reliquit. A.]

Ammianus Marcellinus. AMMIANVS MARCELLINVS, Graecus natione, Latine tamen ſcripſit temporum ſuorum hiſtoriam. Quumque ſub Iuliano demum imperatore vixerit: facile colliges, qualem eius dictionem eſſe oporteat. Duriuſcula illa eſt, et horridior, quam vt ſtili cauſſa legi poſſit. Eſt tamen AMMIANVS ſcriptor prudens, grauis, ſeuerus, et veritatis ſtudioſiſſimus, vnde viri doctiſſimi in eo illuſtrando multum induſtriae collocarunt. Editio optima eſt, quae *cum integris obſeruationibus* FRID. LINDENBROGII, HENRICI HADRIANIque VALESIORVM et IAC. GRONOVII prodiit *Lugd. Bat.* cIↃIↃCXCIII. *fol.* et 4. multis imperatorum numis, gemmis, imaginibus, obeliſcis aeri inciſis exornata. (Vir bonus eſt et prudens, ſed ſemigraeca oratio. Medius inter Chriſtianos et gentiles, infenſus cauſſarum patronis. Oſtentator doctrinae locos communes amat, v. g. de doctrina Aegyptiorum, etc. G.)

Seneca. M. ANNAEVS SENECA Rhetor, Lucii philoſophi parens, more ſaeculi, controuerſias et ſuaſiones; i. e. declamationes, ſcripſit. Vigebant enim tum vmbratiles illae exercitationes, quas ſuo more exagitauit PETRONIVS. Quamuis vero non niſi excerpta habeamus, quae ipſe SENECA in filiorum gratiam e penu memoriae, qua ad miraculum vsque valuit, depromſit: ſcripta tamen illa ſunt ea dictionis puritate et elegantia, vt nihil in eo genere purius exſtet aut venuſtius. (Prout ſunt, quos excerpit. Diſtincte videndum eſt. G.) Solent plerumque *declamationes* iſtae philoſophi operibus iungi, id quod etiam a IO. FRID. GRONOVIO factum.

Quinctilianus. M. FAB. QVINCTILIANVS a Galba imperatore ex Hiſpania Romam deductus, rhetoricam ibi docuit,

docuit, tanta fama, vt viros doctissimos, et in his PLINIVM (iuniorem G.) etiam, discipulos habuerit. Exstant eius *institutiones oratoriae*, aeternum opus, et *declamationes*, quae tamen, quum ad Quinctiliani praecepta non sint compositae, eius esse haud videntur; (certe non omnes. G.) Splendidissima omnium ac vtilissima editio est ea, quam *cum virorum doctorum integris notis ac animaduersionibus* edidit v. cl. PETR. BVRMANNVS *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxx. 4. *mai. Vol.* II. Conferenda omnino eiusdem v. cl. *epistola ad* CLAVD. CAPPERONNERIVM, *diaconum Ambianensem, et Graecae linguae professorem, de noua eius* M. FAB. QVINCTILIANI *de institutione oratoria editione, Leid.* cIↄIↄccxxvi. 4. *mai.* (Prodiit CAPPERONNERII editio *institutionis oratoriae Paris.* cIↄIↄccxxv. *fol.* quae BVRMANNIANAM (quantum ad hoc opus, nam *declamationes* non habet) refert, et plurimas editoris annotationes bonas malas adiunctas habet. Opus *de institutione oratoria cum perpetuo commentario* edidi *Goettingae* cIↄIↄccxxxviii. 4. G.)

Auctores panegyricorum veterum. De auctoribus his panegyricorum veterum iam supra actum est *Part. II. c.* 3.

Corn. Celsus. CORNELIVS CELSVS, suauissimae Latinitatis auctor, artem medicam nitida dictione expressit, vnde eum Latinorum Hippocratem, (quia primus, breuis, Hippocratem sequutus, G.) et medicorum Ciceronem vulgo audias cognominari. Optime de eo meritus est medicus THEODOR. IANS. AB ALMELOVEEN, qui Celsum emendatissimum, suisque illustratum notis dedit *Amstelod.* cIↄIↄccxxx. 8. [De noua editione publice iam spes facta quidem est *Goettingae* a GEORG. MATTHIAE, v. cl. N.] Nuperrime vero ex officina *Casparis Fritschii* prodiit vtilissimus ille liber ex fide vetustissimorum librorum recensitus emendatusque a CAROLO CHRISTIANO KRAVSE in

Aca-

Academia Lipsiensi Medicinae Professore celeberrimo.

Petronius. Accedit celeberrimus ille elegantiarum pariter ac nequitiarum arbiter; [vid. prooem. §. 3. N.] T. PETRONIVS ARBITER, *satyrici* auctor, a quo sola si abesset obscenitas, nemo felicius manum ad scribendum adpulisset. Perstrinxisse videtur Neroniani aeui infelicitatem, et forsan, si integrum exstaret satyricon, auctorem habituri essemus non minus grauem vitiorum insectatorem, quam IVVENALEM. Verum videtur aliquis, parum castus, ea tantum ex opere illo excerpsisse, quae inuenerat maxime obscena. (Pro *tantum* melius dixisset Auctor praecipue. Obscena enim vix decimam partem horum fragmentorum implebunt. G.) Commendandus itaque est non pueris ac adolescentibus, sed compositae mentis viris, qui et inde haud pauca praeclare discent. Optima editio est, quam *cum integris virorum doctorum commentariis, et notis* NIC. HEINSII ac GVIL. GOESII *nunc primum editis*, vna cum IANI DOVSAE *praecidaneis* et D. IOS. ANT. GONSALI DE SALAS *commentis* edidit v. cl. PETRVS BVRMANNVS, *Traiecti ad Rhenum* cIↃIↃCCIX. in 4. *mai.* Editio altera, cui immortuus est vir doctus, prodiit cIↃ IↃ CCXLIV. 2 vol. Exstat et aliud fragmentum, Traguriae in Dalmatia repertum, de quo mirae inter VALESIVM, SCHEFFERVM, WAGENSEILIVM, aliosque viros doctos intercessere lites. Edidit illud *cum notis* suis IO. SCHEFFERVS, *Vpsaliae* cIↃ IↃCLXV. 8. deinde THOM. REINESIVS, *Lipsiae* cIↃIↃCLXVI. 8. hinc CHR. ARNOLDVS, *Norimb.* cIↃIↃCLXVII. 8. qui etiam totius illius litis historiam texuit, variaque virorum doctissimorum iudicia adiecit. (Quae omnia habet Burmanniana editio. G.) Fuit etiam, qui totum PETRONIVM Albae Regiae anno cIↃIↃCLXXXVIII. repertum in lucem extulit, FRANC. NODOTIVS, *Roterod.* cIↃ IↃCXCIII. 12. Sed non tam creduli adhuc

adhuc fuerunt eruditi, vt hunc sibi fucum fieri paterentur a milite. (Interim illud quodque insertum est editioni *Lipsiens.* cIↃIↃccxxxi. 8. G.)

E Traiani aeuo est SEXTVS IVLIVS FRONTINVS, qui et *de strategematibus*, et *aquaeductibus* stilo non adeo nitido scripsit. Strategemata Vegetio plerumque addi solent: sed et separatim *cum notis integris* FRANC. MODII, GODESCALCI STEWECHII, PETR. SCRIVERII et SAM. TENVLII edidit FRANC. OVDENDORPIVS, *Lugd. Batau.* cIↃIↃccxxxi. 8. *mai.* Liber *de vrbis Romae aquaeductibus* opera et studio IO. POLENI splendidissime prodiit *Patauii* cIↃIↃccxxii. 4. *mai.* *Frontinus.*

AVLVS GELLIVS, quem alii AGELLIVM vocandum contendunt, *noctes Atticas*, sed luculentissimas, scripsit, quo in libro innumera philologica, critica, historica, philosophica, promiscue tractauit. Optima editio est, quae *Lugd. Bat.* cIↃIↃccvi. in 4. *mai.* cura IAC. GRONOVII prodiit, [et repetita est *Lipsiae* MDCCLXI. 2 Vol. 8. *mai.* cum accessionibus luculentis cll. vv. OTHONIS et CONRADI. N.] Nouam exspectamus a v. cl. ABR. GRONOVIO. (Accepimus a P. D. LONGOLIO vtilissimo *indice* illustratam, *Curiae Regnitiae* cIↃIↃccxli. 8. G.) [Maxima exspectatio est de illa, quam *Argentorati* adornat v. cl. ELIAS STOEBERVS. N.] *A. Gellius.*

APVLEIVS, Madaurensis, Afer, monstrosae ac tumidae Latinitatis auctor est, vt eum rudere cum asino suo lepide iudicaret PHIL. MELANCHTHON. Proprietatis quidem satis est amans, et diligens veteris Latinitatis conseruator, (vnde plurima velut fugitiua antiquorum verba retrahere illius ope licuit, G.) sed qui tumore et adfectatione ita omnia corrumpit, vt phrasin eius non immerito *docto ineptam* cum VOSSIO et LIPSIO possis adpellare. Mirifice tamen APVLEII stilum amauit PHIL. BEROALDVS, a multis hinc iure notatus. Commodissima editio est GEVERARDI *Apuleius.*

ELMEN-

ELMENHORSTII, quae *cum ſpicilegiis* IANI RVTGERSII, ER. PVTEANI et IO. BRANTII cet. prodiit *Frf.* cIↄIↄcXXI. 8. *Apologiam* edidit (IS. CASAVBONVS *Heidelb.* cIↄIↄcXCIV. 4. et G.) SCIP. GENTILIS, ICtus doctiſſimus, cum MEVRSII *caſtigationibus*, *Hanou.* cIↄIↄcVII. 8. *Metamorphoſeos* autem *libros XI.* IO. PRICAEVS, *Goudae* cIↄIↄcL. 8. (qui etiam *apologiam* edidit cum commentario *Pariſ.* cIↄIↄcXXXV. 4. Opera omnia *in vſum Delphini ſtudio* IO. FLORIDI prodierunt *Pariſiis* MDCLXXXVIII. II. *volum.* 4. G.)

Cenſorinus. CENSORINVS, quem ſub Alexandro Seuero vixiſſe conſtat, librum ſcripſit aſtrologica mathematicaque (i. e. chronologica, G.) doctrina refertiſſimum, *de die natali.* Stilus ſimplex eſt, nec plane contemnendus. Optimae editiones ſunt HENR. LINDENBROGII, *Lugd. Bat.* cIↄIↄcXLII. 8. et quae *Cantabrigiae cum notis variorum* prodiit, nuper HAVERCAMPI ſtudio recuſa.

Iulius Obſequens. IVLIVS OBSEQVENS *de prodigiis*, quae Romae et in vicinia acciderunt, *libros II.* ſtilo ſimpliciſſimo ſcripſit. Eos *cum animaduerſionibus* IO. SCHEFFERI, et *ſupplementis* CONR. LYCOSTHENIS edidit FR. OVDENDORPIVS, *Lugd. Bat.* cIↄIↄccXX. 8.

Vegetius. FL. VEGETIVS, aeui Theodoſiani auctor, tum *de re militari*, tum *de mulomedicina*, ſcripſit. Prior liber vna cum reliquis ſcriptoribus cum notis variorum prodiit. Poſteriorem ſplendidiſſimae *editioni ſcriptorum rei ruſticae tom. II.* inſeruit v. cl. IO. MATTH. GESNERVS.

Macrobius. Eiusdem aetatis ſcriptor AVRELIVS THEODOSIVS MACROBIVS vtiliſſimo ad poſteritatem inſtituto optima quaeuis ex Latinis Graecisque auctoribus excerpſit. (Furem quidem appellant, ſed hic fur tamen multas ex antiquitate gemmas nobis conſeruauit. Incipiebat peſſum ire notitia antiquitatis ex ipſa lingua. Obuiam iere Gellius et Macrobius. G.) Quare etſi eius ſtilus varius eſt: multa

multa tamen veterum fragmenta hodie intercidisse conquereremur, nisi a MACROBIO in *libris VII. Saturnaliorum* fuissent conseruata. Debemus eidem luculentissimum illud e CICERONIS libris *de republica* ἀποσπασμάτιον, quod *somnium Scipionis* adpellatur, in quod commentarium doctissimum conscripsit. Prodierunt MACROBII opera saepius, sed optima est editio, quae *cum notis integris* IS. PONTANI, IO. MEVRSII et IAC. GRONOVII prodiit *Lugd. Bat.* cIↄIↄcLXX. 8. *mai.* (Noua editio cum notis variorum exspectatur a Cl. ABR. GRONOVIO. Praef. ed. 6. G.)

MARCIANI CAPELLAE stilus adeo horridus et (ex doctrinae affectatione G.) durus est, vt eum *pecudalis eloquentiae* auctorem suo stilo vocet CASP. BARTHIVS *aduersar.* XXV, 13. Fabulam scripsit *de Mercurii et philologiae nuptiis*, qua totam encyclopaediam, sed non satis feliciter, complexus est. (Gemmae tamen plurimae in hoc quoque sterquilinio. G.) Auctori huic adolescens XIV. annorum lucem accendere studuit HVGO GROTIVS, (adiutus, vt aiunt, a Scaligero, G.) cuius editio prodiit *Lugd. Bat.* cIↄIↄXCIX. 8. De cetero hic et ille Fulgentius, *continentiae Virgilianae* auctor, et Ennodius peccarunt α) congestis antiquatis, quae vndique adsumsere, β) audaci nouorum confictione, in quo analogiam nimis extendere. Prius litteris profuit, posterius est cauendum. G.) *Marcianus Capella.*

VIII.

Omissos videbis poëtas. Nam PLAVTVS, TERENTIVS, PHAEDRVS, quos recensuimus, licet metro se adstrinxerint, dictione tamen familiari potius, quam poëtica, vtuntur *). Neque tamen exiguus est poëtarum vsus etiam in soluta eloquentia, si cum iudicio legantur **). *An etiam poëtarum lectione opus sit?*

Ee Inpri-

Inprimis vero commendandi sunt ob puritatem sermonis, VIRGILIVS, HORATIVS, OVIDIVS ***), CATVLLVS, TIBVLLVS, PROPERTIVS, ob phrasin LVCRETIVS ****), ob acumen LVCANVS *****). A tumidorum vero poëtarum, quales sunt STATIVS, CLAVDIANVS, et alii ******), imitatione plane, me quidem auctore, abstinebit elegantiae castioris studiosus.

*) Comici enim personas sistunt viliores, veluti senes, agricolas, seruos, libertos, parasitos, et huius generis alios, qui cothurnis incedere haud solent. Hinc et eiusmodi eligunt metrum, quod vix familiari et soluta oratione possit distingui. (Terentius tamen semper modestus est. G.) Paulo adstrictior est PHAEDRVS, qui tamen et ipse comicos potius, quam poëtas alios imitatur.

**) Qui paullo subactiore (per ipsum legendi vsum, G.) sunt iudicio, ii, quid in poëtis sit poëticum, quid Latinum, facile discernent. (Vid. supra I, 2, 15.) Ergo ex poëtis *magnam optimarum vocum phrasiumque copiam* colligent, quae etiam in prosa oratione inueniet locum. Dabimus exempla quaedam e CVNAEO. Dixerat HORAT. *Carm.* IV, 4.

per damna, per caedes, ab ipso
ducit opes animumque ferro.

Hanc phrasin eleganter imitatus CVNAEVS *orat.* I. p. 14. de academia Lugdunensi: *Quo plures*, inquit, *emergerent belli difficultates, tanto illa maior in dies pulchriorque effloruit, ita, quod prope inauditum est, per damna, per caedes, ab ipso ferro duxisse vires suas et augmentum videtur.* Sic et LVCANVS *Pharsal.* V, 108. de infantibus, a Mario occisis:

Crimine

Crimine quo parui caedem potuere mereri?
Sed satis est iam, posse mori.

Haec ita imitatur CVNAEVS *orat. II. p.* 39. *Crudelitatem in omnes ciues exercuit, etiam in eos, quorum nullum erat aliud crimen, nisi quod mori possent.* Ita IDEM *orat. IV.* p. 72. Aristotelem vocat *maximum vbique auctorem naturae verique*, idque stilo HORATII, qui *lib. I. od.* XXVII. Pythagoram hoc elogio ornauit. In deliciis quoque ipsi sunt phrases: *sub faustis enutritus penetralibus*, ex HORAT. *Carm. IV*, 4. *Romani rerum domini*, ex VIRG. *Aen. I. v.* 282. *Ioue aequo iudicare*, ex HORAT. *epist. II. v.* 68. *Victima suorum ciuium*, ex SEN. *Herc. Fur. v.* 922.

II. Poëtae etiam saepe suppeditabunt praestantissima epitheta, nec non

III. pulcherrimas similitudines, imagines (ἤθη et πάθη, G.) et alia huius generis. (Hic magnum vsum habent DEKENI *obseruationes poëticae.* G.) Quam pulchrum v. c. est epitheton HORAT. *satyr.* II, 3. *v.* 287. *foecunda Menenii gens*, pro stultis? Quam eleganti imagine de tardiore gressu vtitur PLAVTVS in *Poenul.* III, 1. *v.* 10:

Nam iste quidem gradus succretus est cribro pollinario.

Caue tamen hic arripias epitheta vere poëtica, qualia iam supra notauimus. Non pauciora

IV. e poëtis petes acumina et ingeniosas loquutiones. Sic MARTIALEM (II, 80.) G.) imitatus, de eo, quem mortis metus manus sibi conscíscere iussit, eleganter dices: *nihil eum potuisse facere stolidius, quam dum, ne moreretur, mori voluerit.* (Similia Christianis obiiciuntur apud MIN. FELIC. 8, 9. *Mira stultitia et incredibili audacia spernunt tormenta praesentia, dum incerta metuunt et futura: et dum mori post mortem timent, interim mori non timent.* G.) Denique

V. Nonnumquam integra poëtarum loca oratione soluta reddi possunt, quod saepe ipsum CI-

CERONEM fecisse adparet. CVNAEI exemplum iam supra adduximus ex eius *Sardis venalibus* p. 412.

***) VIRGILII dictio elegans est ac plane Latina. Ad solutam tamen orationem propius accedunt eius *eclogae* et *georgica*, quam *Aeneis*, in qua absolutissimum dare voluit sublimis et heroici carminis exemplum. Ea vero propria est VIRGILII laus, quod res verbis aequat, et ex lectoribus fere efficit spectatores. (Nempe *vt pictura poësis erit*, HORAT. *art. poët.* 361. G.) Optima et splendidissima omnium est editio, quam *cum integris commentariis* SERVII, PHILARGVRII, PIERII, et *adnotationibus* SCALIGERI et LINDENBROGII *ad culicem, cirin et catalecta* edidit PANCRATIVS MASVICIVS, *Leouardiae* CIƆIƆCCXVII. 4. *tom.* II. Inter minores editiones praestat *Burmanniana* CIƆIƆCCXIV. 12. *ex emendationibus* NIC. HEINSII, (cuius poëtarum sospitatoris obseruationes, cum multis aliis ornamentis, et SERVII commentario etc. quum maxime Amstelaedamensia Wetstenii prela exercent, nec moram illis BVRMANNI fatum iniiciet. G.) [Prodierunt *Amstelod.* CIƆIƆCCXLVI. 4. IV. *Volum.* N.] Q. HORATIVS FLACCVS, suppar aetate Virgilio, *carmina lyrica, satyras, epistolas*, et *de re poëtica* scripsit. In his satyrae, epistolae et de arte poëtica libellus proxime ad solutam orationem accedunt. (Quod ipse docet passim; ideo *sermones* vocat satyras. G.) Dictio in illis est grauis, morata, amoena, et caste Latina. Textum HORATII emendatissime exhibent editiones duae *Burmannianae*, *Traiecti Batau.* CIƆIƆCLXXXIX. 12. cum RVTGERSII *lectionibus Venusinis*, et *ibid.* CIƆIƆCCXIII. 12. *ad emendationes Bentleianas*, et ALEXANDER CVNINGAMVS, cuius editio prodiit *Hagae Comitum* CIƆIƆCCXXI. 8. BAXTERIANA editio, propter excerpta veterum scholiastarum commodissima lectioni cursoriae, prodiit *Londini* CIƆIƆCCI. 8. (quam

8. (quam *recudi curaui, et varietate lectionis observationibusque auxi, Lipf.* cIↃIↃCCLII. 8. G.) IACOBI TALBOT editio tota tabulis aeneis insculpta, multis ornamentis additis a IO. PINE, etc. etc. Denique P. OVIDIVS NASO scripsit *libros amorum, metamorphoses*, in quibus omnibus iuveniliter saepe lasciuit. (Metamorphoses leguntur facile et iucunde ob argumentum et stilum, vtiliter ob fabularum cognitionem. G.) Maiore iudicii maturitate compositi sunt *libri tristium, de Ponto* et *fasti*, antiqua eruditione referti. *Heroidum epistolarum* purissima quidem dictio, sed impurae (id est, pellaces, illecebrosae, non obscenae, G.) saepe sententiae sunt, vt solet in libris eroticis. Stilus vbique candidus, natiuus, et facilis, quiue plurimum adiumenti solutae orationis scriptoribus suppeditare possit. Ita enim plerumque scribit OVIDIVS, vt demto numero poëtico, solutam orationem audire te crederes. Quin *disiecti* etiam *membra poëtae*, vt loquitur HORAT. *sat.* I, 4, 62. agnoscunt, qui de poëtis iudicare possunt. G.) Optimae editiones sunt duae *Burmannianae*, altera, quae tribus voluminibus in minore forma prodiit *Amstelod.* cIↃIↃCCXIV. et textum tantum exhibet; altera, quam *cum integris* IAC. MYCILLI, HERCVLIS CIOFANI et HEINSIORVM et excerptis aliorum *adnotationibus* edidit vir laude nostra maior PETRVS BVRMANNVS, *Amstelod.* cIↃIↃCCXXVII. 4. *volum. IV.*

****) T. LVCRETIVS CARVS, Ciceronis aequalis, philosophiam Epicuri naturalem carmine Latino exposuit, cuius dictionem puram admodum esse vel ideo oportet, quod post Lucretii fata ipse Cicero amici poëmati limam adhibuit. Fugiendi tamen archaismi quidam, quibus aliquando indulsit LVCRETIVS. Optima ac emendatissima sine dubio est editio, quam *cum interpretatione et notis* edidit THOM. CREECH,

 Lond.

Lond. cIↄIↄccxvii. 8. *mai.* [et repetiuit *Basilea* MDCCLIV. 8. N.] quamuis non ignorem, recentiorem esse editionem *Hauercampianam*, quippe quae *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxxv. 4. *vol. II.* prodiit, quae tamen ob integros aliorum commentarios adiectos commendari meretur. (Nempe habet splendidissima haec editio *notas integras* LAMBINI, GIFANII, T. FABRI, CREECHII *et selectas aliorum*, tum magnam vim *variarum lectionum*, ipsiusque HAVERCAMPI et PREIGERI *annotationes*, et ornamenta alia. Eleganter admodum, minutis tamen typis recusus hic poëta *Paris.* cIↄIↄccxlv. 12. G.)

*****) Acutissimus poëta est LVCANVS, ex Annaea gente, M. Senecae rhetoris ex filio Annaeo Mela nepos. QVINCTILIANO *instit. orat.* X, 1. sagacissimo ingeniorum censori, *ardens videtur, concitatus et sententiis clarissimis vsus, sed oratoribus magis, quam poëtis adnumerandus.* Nos vero non poëseos, sed acutae dictionis caussa, commendamus LVCANVM, non ignari, versus paullo inamoeniores et nonnumquam tragicos furores in eo notari. LVCANVM cum lectionibus variantibus edidit v. cl. GOTTLIEB CORTIVS, *Lips.* cIↄIↄccxxvi. 8. cum *scholiaste* vero inedito et *adnotationibus integris* HENR. GLAREANI, IAC. MYCILLI, IOACH. CAMERARII, HVG. GROTII, et selectis aliorum edidit vir doctissimus FRANC. OVDENDORPIVS, *Lugd. Bat.* cIↄIↄccxxviii. 4. *mai.* (*Cum commentario* PETRI BVRMANNI prodiit *Leidae* cIↄIↄccxl. 4. cuius praefatio censuram satis acerbam in poëtam continet. G.)

******) Meteora potius orationis, quam solidam stili elegantiam deprehendimus in PAPINIO STATIO, quem cum *animaduersionibus* suis edidit CASP. BARTHIVS. Vnde miror, eius tumores adeo placuisse IVSTO LIPSIO, AVG. BVCHNERO et aliis, quibus magni spiritus poëta videtur. Vbique excrescit in tumorem, vbique eo subli-

ſublimitatis tendit, vbi, quo loco pedem ponat, non inuenit. Vnde recte illi, qui STATIVM fingunt in ſummo Parnaſſo ſedere, ſed caſuro ſimilem. (Παρακεκινδυνευμένα, cum periculo dicta, etiam ſunt ea, quae maxime probantur. Magnis tamen excidit auſis. In poëta quidem neſcio an non melius ſit, interdum labi, quam ſemper repere. Multum iuuare poteſt Statius, qui exceſſu virtutis peccet. G.) Eumdem tumorem in SIDONIO APOLLINARI, CLAVDIANO, aliisque ſequioris aeui poëtis reperimus, quorum lectionem ideo non adeo multum cultioris ſtili ſtudioſis profuturam arbitramur. (CLAVDIANVS, aeuo meliore dignus poëta, etiam propter argumentorum rationem, et morum praecepta egregia commendandus illis, qui ex Virgilio et Horatio iudicium et velut guſtum formarunt. Editiones meliores C. BARTHII *cum ampliſſimo commentario, Francof.* clↄlↄcl. 4. *cum notis* NIC. HEINSII, *ac ſelectis variorum commentariis, Amſtel.* 1665. 8. G.) [*cum varietate lectionis et perpetua annotatione* I. M. GESNERI, *Lipſ.* 1759. 8. et *cum notis integris* DELRII, CLAVERII, DEMPSTERI, *auctioribus* N. HEINSII, *et ineditis* P. BVRMANNI, *et adnotationibus* P. BVRMANNI ſecundi, *Amſt.* 1760. 4. N.]

IX.

Sed haec quidem de ordine, quem in lectione auctorum obſeruandum arbitramur. Proximum eſt, vt, quae in ipſa lectione obſeruanda enotandaque ſint, doceamus. *In auct lectione rerum obſer quae uanda?*

(Quum vero a) multo crebrior occaſio ſit, vbi intelligere oportet, quam vbi ſcribere: b) quum ſcribere nemo diſcat, niſi ex lectione: multo maioris facienda eſt lectio, et occaſio intelligendi numquam praetermittenda. G.

X.

Primo phrases elegantiores. Primum ergo danda est opera, vt sensum auctoris probe capiamus *). Deinde respiciendum ad voces et phrases elegantiores, nec non ad compositionem ac constructiones rariores **). In his enim quanta sita sit stili elegantia, ii intelligent, qui, quae superioris partis primae capite primo ea de re diximus, sibi in memoriam reuocauerint.

*) Equidem in ipso, quem commendauimus, ordine ad intelligentiam auctorum magnum positum est momentum. (Quia praecedentes sunt remedium interpretandi eos, qui sequuntur. G.) Suadendum tamen simul est auctores cum fructu lecturis, I. vt optimas sibi editiones comparent. Quo emendatior enim est textus, eo auctor intelligetur facilius. (Frustra explicatur, quod falsum est, et ab auctore non dictum. Emendatio textus fundamentum est reliquorum omnium. Exemplo sit illud CIC. *epist. VII*, 6, 3. *quibus illa manibus gypsatissimis persuasit;* vbi pro *manibus* legendum est III. *anibus*. Vid. BVRMANNI *praefatio* ad Iustinum. G.) Praeterea non tam facile librariorum vitia, (vt illud *recommendatur*, vt *quod* pro accusatiuo cum infinitiuo, vt *comessare*, *econtra*, etc. G.) pro loquutionibus rarioribus atque elegantioribus adripient, sed prudenter abstinebunt ab iis, quae dubiae lectionis esse, ex editionibus cum MSS. collatis intelligunt. II. Vt notas eruditorum diligenter conferant, in quibus difficillima plerumque loca cum cura explicantur. (Sed non prius, quam vel haerere sibi aquam sentiant, vel certe dubitandi caussam habeant: ne tempus, quod melius in ipsis antiquorum monimentis collocatur, in rebus forte consumatur, ad rem nostram non necessariis.

Hinc primi editores animaduerſiones ſolebant ad calcem reiicere. G.) Neque tamen aliorum ſententiis, tamquam ſcopulis, eſt inhaerendum. Saepe enim attentior lectio et meditatio aliquid ſuggeret, quod quis fruſtra in variorum notis quaeſiuerit, maxime quum illae notae variorum ſaepe rem eamdem repetant, difficiliora haud raro praeteruehantur, et in rebus exiguis et vulgo notis aliquando ſint verboſiſſimae. III. Vt ne adſpernentur ſubſidia illa, quae ad explicandos auctores quam maxime faciunt. Sic LIVIVM v. c. lecturus facilius progredieris, ſi praeter geographiam antiquam, etiam antiquitates Romanas et LIPSII praeclarum opus *de militia vetere Romanorum* in conſilium adhibueris. Immo et in librorum omnium hiſtoricorum lectione inprimis vtile ac frugiferum eſt, et chronologiam quamdam paullo adcuratiorem, veluti DION. PETAVII *rationarium temporum*, et eos ſcriptores, qui de veterum Romanorum familiis commentati ſunt, veluti GLANDORPIVM, ANT. AVGVSTINVM, FVLV. VRSINVM, a *Petauio* (*Patinum* puto, voluit, G.) et *Vaillantio* editum auctumque, in conſilium adhibere. Vtrique vſui ſeruient etiam STEPH. VIN. PIGHII *annales Romani*, quamvis hic auctor, quod ad magiſtratus et perſonarum originem gentiumque ſucceſſionem adtinet, multa indulſiſſe ingenio videatur. (IV. Ne diu haereant in locis obſcuris, ſed ea notaſſe contenti pergant, dum vel ipſe ſe aperiat, quod ſaepiſſime contingit, ſcriptor, vel ſit interrogandi peritioris occaſio, vel tempus interpoſitum aptiores ad interpretandum faciat, etc. De his et aliis egi, quantum licuit, accurate in *praefatione* ad LIVIVM, *Lipſ.* cIↃIↃCCXXXV. editum, cuius argumentum *de ſcriptorum veterum lectione tum ſtataria, tum curſoria.* G.)

**) Exempli loco eſto locus quidam SENECAE *Conſol. ad Marc. XV.* Prima periodus haec eſt:

 Quid

Quid aliorum tibi funera caesarum referam? quos in hoc mihi interim videtur violare fortuna, vt sic quoque generi humano prosint, ostendentes, ne eos quidem, qui diis geniti, deosque genituri (Aen. 9, 642.) *dicantur, sic suam fortunam in potestate habere, quemadmodum alienam.*

Hic mihi notarem elegantem compositionem: *aliorum tibi funera caesarum.* Notarem etiam phrases et vocabula: *funera caesarum*, pro funera in domo Augusta; (nempe *caesar* nomen proprium familiae tum imperantis, G.) *in hoc*, pro ideo, *principem violat fortuna*, pro fortuna principi aduersa est. Satis enim patet, SENECAM ad sacrosanctam principum personam respicere, quam alioquin violare nefas est. Nec inelegans est loquutio: *fortunam suam in potestate habere.* Succedat iam altera et tertia periodus:

Diuus Augustus, amissis liberis, nepotibus, exhausta caesarum turba, adoptione desertam domum fulsit. Tulit tamen fortiter, tamquam eius iam res ageretur, cuius quum maxime intererat, de diis neminem queri.

Hic *diuus* est ἀποθεώσεως signum. Inde vero statim ego quidem colligerem, male dici *diuus Paullus*, *diuus Petrus*, quos numquam in deorum numerum retulimus. (Vid. quae monuimus ad I, 21, 2. de verbo *canonizare*. *Diuos* puto recte dici, quos a morte sua in coelum receptos, et gloria atque honore inter homines florentes indicare volumus: idque demonstrare ex diuinis humanisque litteris conatus sum *programmate*, gener. RANTZOVII *orationi in diuam Carolinam praemissa*. G.) Notarem quoque, *caesares* hinc dici principes iuuentutis, qui in spem imperii succrescunt. (Quin familiae simpliciter hic nomen est. Illa ratio, quam auctor memorat, Constantini demum aeuo coepit. G.) Nec praetermitterem phrases: *turba liberorum exhausta est*,

pro

pro numerosa proles morte intercepta est, quamvis durior sit translatio, quum *turba* non *exhauriri*, sed dissipari, opprimique soleat. (Exhauriri ad fontem, certe ad multitudinem, pertinet. G.) Sane et haec non satis adcurate vel eleganter dicta enotare vtile est. *Deserta domus*, pro orbitate, *adoptione fulcire desertam domum*, pro adoptione sibi liberos in demortuorum locum surrogare, vbi denuo non satis elegans est translatio, quum non *domus desertae*, sed hiscentes, ventremque facientes et ruinam minantes fulciri soleant. (Sed domus deserta paullatim collabitur: certe hic in applicatione. G) *Nemo iam de deo queritur*, pro felicissima sunt tempora. (Illud praesertim obseruandum, respici hic ad consecrationem, quam sperabat Augustus; quum ipse mox inserendum se senatui deorum, cogitaret, nolebat de eo velut collegio queri, cuius ipse paullo post pars futura esset. G.) Pergit SENECA:

Tiber. caesar, et quem genuerat, et quem adoptauerat, amisit: ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret, et flente populo Romano non flexit vultum, experiendum se dedit Seiano, ad latus stanti, quam patienter posset suos perdere.

Hic occurrunt vocabula *amittere* et *perdere*. Prius de filiis Tiberii; posterius de Seiano eiusque sociis vsurpat SENECA. (Sic LIPSIVS. Sed, puto, hoc voluit Seneca, Seianum docuit hoc ipso exemplo Tiberius, quam patienter ferret suos perire, audacioremque ad rem gerendam fecit. G.) Hoc mihi in animum reuocaret differentiam vtriusque vocabuli, *amittere* scilicet nos dici, vbi spes sit recuperandi, *perdere*, vbi euanuerit. Illa spes scilicet liberos caesarum non minus, ac ipsos caesares, in diuorum numerum referebat eorum tempo-

temporum superstitio. (Non puto, istam esse veram differentiam, sed *amittere* est *fahren lassen*, *ἀποβάλλειν*; *perdere*, *hin und weg geben*, *ἀπολλύειν*: verum non obseruant scriptores semper origines illas, et grammaticorum obseruationes contemnunt. Ita apud Auctor. *ad Herenn.* IV, 44. *Decius amisit vitam, at non perdidit.* G.) Observandae porro loquutiones: *hoc oculos ab ea re arcet*, pro hoc inter oculos et rem interiectum; *non flexit vultum*, pro eodem vultu perseuerauit; *experiendum se alicui dare*, pro experimentum in se dare. Plura addere, nihil adtinet.

XI.

Deinde acumina rariora

Nec ad verba tantum respiciendum, verum etiam ad ingeniosa iudicia vel acumina, quae auctor immiscuit *).

*) Haec dici non potest, quantam suauitatem adferant orationi, si ea cautione, quam supra commendauimus, adhibeantur. Sic in SENECAE periodis paullo ante recensitis, mihi notarem arguta illa iudicia: *principes non ita suam fortunam in potestate habere, quemadmodum alienam.* Item: *principis quam maxime interesse, neminem suo tempore de diis* (de fortuna) *queri.* Sic quoque si legissem PHAEDRI *fab. I*, 14. praeter voces et loquutiones praecipue mihi in vsus meos seponerem acutum illud regis iudicium: *quantae putatis esse vos dementiae, qui capita vestra non dubitatis credere, cui calceandos nemo commiserat pedes?* Talia enim elegante imitatione exprimi, aliisque rebus accommodari poterunt, ceu infra docebimus.

XII.

Denique res notatu digniores.

Denique quam maxime ratio habenda est rerum *). Vix enim operae pretium videretur, verborum tantum caussa per tot omnis aeui scriptores diuagari.

*) Per

*) Per res inprimis intelligo, I. ritus antiquos, (praesertim ea loca, vbi manifesto indicatur ritus, vt inde intelligantur obscuriora. (Classica vocari solent. Haec in thesauro L. L. diligenter annoto. G.) II. ea, quae ad illustrandam historiam ecclesiasticam, ciuilem, naturalem, iuris et legum, philosophiae et litterarum pertinent, III. doctrinas e philosophia depromtas, ita tamen, vt semper, cui sectae aut methodo philosophandi addictus fuerit auctor, consideremus; (quum sensum alium atque alium habeant eadem verba pro diuersa secta scribentis. Seneca habet multa cum Christianorum doctrina consentientia, quantum ad verba; sed distant toto coelo. v. g. filius Dei, prouidentia diuina, paradoxa, etc. G.) IV. sententias et apophthegmata, V. similitudines et comparationes, VI. exempla memoratu digniora, aut si quid aliud ad institutum nostrum facere videbitur. (In his colligendis ad stuporem vsque diligentes olim homines cogitandi sollertiam solebant intermittere: nunc omnia ex sese quidam, vtinam bona omnia! Medium tenuere beati, i. e. vtraque in re, quantum satis est, elaborant pro rei ipsius natura. G.) Fieri enim potest, vt quis singularia quaedam themata aliquando adcuratius tractare constituerit. Huic ipsa suadebit ratio, vt res omnes, in auctoribus obuias, quae ad istud thema pertinere videbuntur, cum cura obseruet, et in suos vsus seponat. Id quod pluribus exemplis docuit SAGITTARIVS in libello *de lectione atque imitatione Ciceronis.* (Bene faciunt, qui mature sibi constituunt argumentum, hinc πολυγραφία Fabricii, Wolfii, etc. Ille etiam discipulis commendare argumenta solebat. G.) Nos, vt iisdem SENECAE periodis regulam nostram illustremus, ex iis notare possemus *exempla* Augusti et Tiberii, qui liberorum amissionem forti animo tulerunt. Notaremus etiam *exemplum* stultitiae Seiani, qui se gratia prin-

cipis excidere haud posse, putauerat. (Nititur, vt obseruatum ante, falsa interpretatione. G.) Porro obseruaremus *ritum* veterum, quod etiam principes suos pro rostris laudarint, nec non *alterum ritum*, quod pontificibus maximis Romanorum funera adspicere non licuerit, ideoque interposuerint velamentum, quod oculos ab isto conspectu arceret. (Inprimis hoc vbique agamus, vt quaeramus, α) quid vult probare scriptor? β) quibus argumentis vel probat vel illustrat? γ) an vere? materialiter et formaliter. G.)

XIII.

Inde conficienda excerpta.

Quum vero fallax plerumque sit memoria, et nemo velit tantum laboris lectioni auctorum ideo insumere, vt quae legerit obseruaritque, eorum paullo post obliuiscatur: *opus etiam erit excerpendi arte* *), quam tamen non confusam **), aut cum taedio coniunctam ***), sed expeditissimam esse oportebit.

*) Fuerunt equidem, qui memoria felicissima freti hac excerpendi opera supersederunt. Sed ii plerumque ipsi postea de ista negligentia sua conquesti sunt. Nam praeterquam quod memoria, quamuis felicissima, subinde fallit, aliaque pro aliis suggerit: molestus tunc erit euoluendi labor, quando locum auctoris requirere volueris. Accedit, quod, licet iuuenes lecta facile teneamus memoria, senectus tamen homines plerumque reddat obliuiosos. Tunc vero iucundum erit, omnia, quae legimus, in collectaneis nostris tamquam in cella penaria recondita intueri. (Illud *omnia* nimium est, et non nisi iis suadendum, quorum curta valde supellex, quique ex alienis libris sibi quosdam thesauros colligunt. Peruersus etiam vsus fecit, vt multi excerpta oderint damnarintque, quod in scholis

phrafium et fententiarum excerptis praeter rem et cum iactura temporis fe fatigatos nouerant. Multi toto vitae fpatio fcripfere, quae nihil vel ipfis vel aliis profuere. Multi ex libris illis fuis folis fapientes, fcribere putabant effe colligere, *compilare* medio aeuo. Saepe etiam peccatur, quod ex excerptis, non denuo confultis auctoribus, quaedam referuntur. Nihil fcribi debet in hoc genere, nifi quod in ipfo vfu euolueris. Maxima illa peruerfitas, quod putant, fe fcire, quidquid chartis tradiderunt, quas deinde negligunt. Saepe etiam pereuntibus chartis operam et oleum fe perdidiffe, conqueruntur. Raro magna excerpta et magna ingenia concurrunt. Ita Io. Sturmius, ipfe quoque Morhofius, de fe fatentur, excerpta fe non habuiffe, polyhiftores ambo maximi. Optabile eft, vt aliquis mature fe ad aliquam rem accingat, vt v. c. Fabricius ad hiftoriam litterariam. G.)

**) Confufa erunt collectanea, fi ea ita conficias, vt, quae quaeris, inuenire nequeas. Hinc non fuaferim, vt quis, more vulgari, verba et res fub titulis quibusdam collocet. (Intellige ita, vt in eumdem quafi aceruum et verba et rés congerantur. G.) Nam primo ita res ad varias difciplinas pertinentes adcumulantur, et res diuerfae naturae faepe fub eodem titulo adparebunt. Deinde quum titulos arbitrio noftro fingamus, et vna faepe obferuatio fub decem titulis inueniat locum: haud raro fiet, vt eam fub pluribus titulis fruftra queramus. Omitto alia, quae huic excerpendi rationi infunt, vitia. (Nihil eft, quod hic praecipi poffit fimpliciter. Quisque fuam commoditatem fequitur. Nizolius Schubarti et Schurzfleifchii care redemti a bibliopola, neuter alicuius ad rem illius pretii, ambo fuis poffefforibus vtiles, quorum alter illo pro titulis omnis generis excerptorii vfus erat; Schurzfleifchius

ſchius ſuo ingenio variabat orationem, phraſes applicabat, etc. G.)

***) Innumera exſtant de excerpendi arte conſilia, quae non magis plerumque neceſſaria videntur, quam ſi quis artem reponendi theſauros magno adparatu docere vellet. Quis quaeſo probaret V. C. VINC. PLACCII ſcrinium? (In libro *de arte excerpendi*, qui omnium copioſiſſimus eſt, et aliorum rationes et ſuam complectitur. G.) quis alia eiusmodi inuenta, qualia haud pauca recenſuit MORHOFIVS (in *Polybiſt.* cuius liber III. totus XIII. capitibus agit α) de auctoribus, qui hac de arte egerunt, quibus addi poteſt IO. FRID. BERTRAM *von der Klugheit zu excerpiren, Brunſu.* 1727. 8. [et IO. LOCKII conſilium in *operibus poſtumis* et Clerici *Biblioth. vniu.* T. II. N.] β) de varii generis excerptis. G.) *Mihi ea demum excerpendi ratio videtur optima, quae ad omnium minime laborioſa, et tamen ad rem quamlibet reperiendam expeditiſſima eſt.* (Hac etiam in re ſuum cuique pulchrum, ſuam quisque commoditatem, ſuum conſilium, ſuo ex ingenio ſequitur. Bonum interim eſt, vias quasdam proponi adoleſcentibus, vnde, quam placet, eligant. G.)

XIV.

Et quidem lexicographica Magno vero laboris compendio excerpta locupletiſſima conficies, ſi lexicon aliquod adcuratius *), et aduerſariorum librum tibi paraueris. Et lexico quidem adſcribes vocabula, ſi qua inueneris, rariora **), ſignificationes vocum elegantiores ***), phraſes ſelectiores ****), epitheta notatu digniora *****), ſignatis ſimul auctorum locis ******), additisque obſeruationibus criticis et philologicis, quas in virorum doctorum adnotationibus deprehendiſti †).

*) Ex-

*) Excerpta eiusmodi lexicographica mirifice commendant IAC. THOMAS. in *erotem. rhet.* p. 66. VINC. PLACC in *hist. excerpt.* eius libro de excerpendi arte adnexa, et MORHOF. *Polyhist.* I, 2. 3. 4. 619. Vsui hic erit *lexicon Fabrianum* GESNERI, vel ideo, quod vir hic diligentissimus iam plurima enotauit, adeoque multum laboris nobis detraxit. (Non decoximus, spero, hanc diligentiae laudem in eo, cui tandem plane emittendo quum maxime operam enixam damus, *Thesauro L. L.* qui et amplior et accuratior reliquis sui generis libris vt prodiret, nulli certe labori pepercimus, et quod numquam nos facturos iterum scimus, illud vltimum quam potest bene facere conatu omni studemus. Dedimus etiam descriptiones reales, v. g. in *texo*, *charta*, *petaurista*, *pegma*, *Bellonarii*, etc. G.)

**) Talia sunt, quae iam MORHOF. *loc. cit.* p. 623. notauit, *vacuefacere* apud NEP. (*Cim.* 2, 5. Vid. GEBH.) *leno* pro legato apud IVSTINVM, (2, 3, 8. in MSS. et *veter. gloss.* apud BONGARS. retinuitque BVRM. G.) pro quo tamen emendatiores editiones legunt *legatus*, (quod ex glossa esse videtur. G.) *calculo* pro calculatore apud CICERONEM, aliaque huius generis. Probe tamen in eiusmodi vocabulis dispiciendum, I. an forte sint dubia? Multa enim, expensis codicibus MSC. euanescere solent. Sic et PETR. BEMBVS apud CICERONEM inuenerat *multissimus*, eaque voce tamquam Ciceroniana fuerat vsus. Verum postea ex codicibus MSS. adparuit, non legendum in CICERONE esse *ex multissimis miseriis*, sed *multis meis miseriis*. (Sic *noctuabundus* CIC. *Attic.* XII, 1. expunxit Ven. Heumannus, post Anton. Perexram Sanchez. Ille vult legere *noctu Abundus*, hic *noctu abeunte*. Stubelius in Fabrum assumsit *recommendare*, deceptus Phaedri *praefat. lib.* II, 7. vbi diuisim legendum est *re commendatur*. G.) Dispiciendum quoque II. an sint ob-

 soleta?

soleta? item III. an ioci caussa inuenta? Sic CICERO aliquando dicit *dextella* pro *dextra*, *epist. ad Attic. XIV*, 13. sed quis dubitaret, quin ipse hanc vocem ioci caussa inuenerit? (Igitur non nisi ioci et blanditiarum caussa adhiberi debet. G.) Talia etiam multa apud PLAVTVM occurrunt. Haec quidem tamquam rariora notanda, sed non temere imitanda videntur. Denique et id generatim obseruandum, rariora, quantumuis bona, vel ideo non esse frequentanda, quia rariora sunt. Notanda tamen sunt diligenter, vt ne bonis auctoribus, qui aliquando talibus vsi sunt, dicam temere impingamus. Sic rara quam plurima occurrunt in *digestis*, quae in libro *parergon* diligenter collegit BARN. BRISSONIVS, et acerrime exagitauit LAVR. VALLA. Et tamen pleraque defendi posse, satis ostendunt *opuscula de Latinitate veterum ICtorum*, *Lugd. Bat.* cIↃIↃCCXI. 8. recusa et adnotationes doctissimae, quae iis adspersit v. cl. CAR. ANDR. DVKERVS.

***) Rariores nonnumquam occurrunt vocum significationes, quas notari in lexicis omnino par est. Sic *insanire* est immodicos sumtus facere apud PLAVT. *mil. glor. III*, 1. v. 150. VIRGIL. *ecl. III. v.* 36. TERENT. *Phorm. IV*, 3, 37. (*Auct. ad Herenn. IV*, 50. fin. G.) *supplicium* pro supplicatione non semel occurrit apud SALLVSTIVM. Talia notanda sunt, ita tamen, vt et hic consideremus, num forte auctor ad adfectationem sit procliuior: (inprimis si forte respectu quodam aliquid dixerit, quod deinde vt simpliciter positum in lexica et phrasium libros relatum est, qua ratione peccatur frequentissime. G.) Multae enim significationes rariores sunt apud SALLVSTIVM, quae vix videntur imitandae, (nisi in re plane simili. G.)

****) Phrases eiusmodi sunt seligendae, quas non facile ipsi fingeremus, e. c. *otium corpori dare*, est apud PHAEDR. *praefat. libri III.* (Sic

fab.

fab. 15. *dare lusum animo.* G.) Hanc ipse non excogitassem facile. Mea ergo interest, vt eam lexici adscribam margini, ad vocem *otium.* In indice vero Germanico euolui poterit vox, *sich eine Veränderung machen*, ibique addi pagina lexici, in qua illa phrasis Latina adscripta est. (Non satis adcurate. Nam etiam otium dat corpori, qui domi quiescit. G.) Eodem modo reliquae phrases elegantiores suo quaeque loco poterunt adscribi. Neque tamen plane praetermittendi sunt Germanismi falso suspecti. Quamuis enim illi non temere adfectandi sint, multae tamen occurrunt loquutiones Latinae, quae quum nobis ob vernaculae similitudinem haud parum suspectae videantur, in optimis tamen auctoribus reperiuntur, v. c. *magnum se facere*, *hilarem se facere*, *vestis bene sedet*, *pro felice aliquem adspicere.* Conferri meretur VORSTII libellus *de Latinitate falso suspecta.*

****) Talia epitheta non statim succurrunt, et tamen mirifice ornant orationem. MARIVS NIZOLIVS laudanda opera singulis substantiuis epitheta CICERONIANA subiecit. v. c. ad vocem *bellum* haec notauit epitheta: bellum *acerbum*, *aeternum*, *adfectum*, *non confectum*, *commotum*, *confirmatum*, *perniciosum*, *exitiosum*, *crudele*, *domesticum*, *triste*, *turbulentum*, *durissimum*, *pestiferum*, *intestinum*, *iustum*, *denuntiatum*, *inductum*, *merum*, *mortiferum*, *nefarium*, *occultum*, *oppressum*, *renatum*, *restrictum*, *inflammatum*, *deterrimum*, *periculosum*, *externum*, *profligatum*, *hostile.* Si ex reliquis auctoribus talia colligerentur, quantam nobis enatam videremus epithetorum segetem? (Hic magna erit thesauri, quem instruimus, commoditas. Neque enim nuda, vt adhuc factum, ibi ponuntur omnia epitheta: sed quoties ea non simpliciter nomen suum declarant, adeoque non semper adhiberi possunt, ex contextu relationem illam et respectum indicamus, quo vera sunt:

qua vel sola ratione infinitis scribentium vitiis, ineptis saepe ac ridiculis, occurri potest. G.) Sed in vsu eorum illa reuocanda erunt in memoriam, quae supra *part. I. cap.* 2. §. 47. ea de re monuimus.

******) Hic denuo magno nobis adiumento erunt editiones optimae, in quibus plerumque textus in capita, et haec denuo in incisa sua secantur. Facile ergo phrasi Cornelianae: *petere commigrationis societatem*, poterit adscribi locus NEP. I, 1, 2. vbi primus numerus vitam imperatoris, secundus caput, tertius incisum capitis notat.

†) In hunc censum veniunt I. *scholiastae veteres*, quos non temere praetermittendos puto, quia insignem suppeditant obseruationum doctissimarum copiam. Sic in CICERONEM commentati sunt ASCON. PAEDIANVS et MACROBIVS: in VIRGILIVM DONATVS et SERVIVS: in HORATIVM ACRON, PORPHYRION, aliusque ἀνώνυμος, cuius scholia ex codice MSC. primus extulit IAC. CRVQVIVS. De IVVENALE etiam, TERENTIO, PERSIO, (STATIO, G.) [Lucano, N.] aliisque auctoribus bene meriti sunt scholiastae quidam veteres, quos euoluisse haud poenitebit. Consulendae etiam II. adnotationes virorum doctorum, qui a renatis litteris lucem auctoribus accendere conati sunt. In his vero bonae frugis plenissimae sunt notae MVRETI, MANVTII, LIPSII, TAVBMANNI, SCALIGERI, SALMASII, CASAVBONI, GRONOVIORVM, GRAEVII, IS. VOSSII, BVRMANNI, IANI WOWERI, CELLARII, (BARTHII, HEINSII, DAVISII, SCHWARZII, DRAKENBORGII, CORTII, BRVCKHVSII, FARNABII, [GESNERI, N.] etc. G.) Nam qui ad solam criticam pertinent commentarii, vtiles illi quidem sunt, sed huc non pertinent. Quin quum et sparsim loca quaedam veterum scriptorum vel illustrent, vel interpre-

tentur

tentur viri docti: operae pretium facturi sunt, qui huiusmodi opera ſtromatica et teſſelata diligenter et cum iudicio legent. Tales ſunt M. ANT. MVRETI *variae lectiones*: talia HADR. TVRNEBI et CASP. BARTHII *aduerſaria*: THOM. REINESII *varia*, et quae IANVS GRVTERVS in *face critica* vel *theſauro* ſub laudabili induſtria collegit. Hic merito addendae, quae nuper ab anno cIↃIↃCC XXXII. magno optimarum litterarum bono prodierunt, MISCELLANEAE OBSERVATIONES IN VETERES AVCTORES. (Volumina X. erant cIↃIↃ CCXL. deinde mutatus titulus et numeri, addito nomine NOVAE. G. [quarum Vol. V. idque vltimum prodiit MDCCLI. N.]

XV.

Nec non aduerſaria.

In aduerſariorum libro promiſcue notari poſſunt, quaecumque acutiora in auctoribus claſſicis legimus *). Ea enim ſubinde perlegendo, et, qua occaſione vſui eſſe poſſint, meditando **), facile omnia memoria infigemus.

*) Hic exſcribi velim integra auctorum loca, addito ſtatim numero libri et capitis. Margini deinde adſcribi poteſt titulus aliquis, vt tanto facilius poſſit inueniri, quod quaeritur. (Adverſaria ſimpliciter adornarem ad guſtum meum, et quicquid tituli habere poteſt res annotanda, illud praefigerem. Schedae ſeparatae in alphabeti deinde ordine collocandae. Inprimis ad hanc rem paruum libellum circumferre bonum eſt, donec familiaria nobis ſint quaedam, deinde facere alios. G.)

**) E. C. ſi in aduerſariis meis inuenirem acumen illud PHAEDRI: *quantae putatis eſſe vos dementiae, ei credere capita, cui calceandos nemo commiſerat pedes?* cogitarem. qua occaſione illud poſſim imitatione exprimere. Quum ergo

PHAEDRVS loquatur de futore inopia deperdito, qui medicinam facere coeperit: fingerem ego, malum aduocatum praedia conduxisse. Sic in promtu futura esset imitatio: *quantae putatis hoc esse dementiae, res et fortunas suas committere ei, cui nemo commisisset infortunium.* Sed de his paullo post in capite *de imitatione* plura monebimus.

XVI.

Et denique loci communes reales.

Denique ad res quod adtinet, seiungere ego soleo eas, quae ad disciplinas pertinent, et quae in sola eloquentia vsui esse possunt. Illas ad suam quamque disciplinam *), has in aduersaria referri suaserim **).

*) Totidem puto conficienda collectanea, quot sunt disciplinae. Sed vt hic quoque compendium facias laboris, in singulis disciplinis seligendum erit compendium aliquod vel systema adcuratius scriptum, illudque charta munda distinguendum: (vel margini adscribendi numeri modo indices obseruationum nostrarum in peculiarem libellum relatarum. G.) Quotiescumque ergo aliquid legis, quod ad hanc vel illam disciplinam pertinet, statim in compendio illo euolves locum, vbi materia ista occurrit, eoque referes locum auctoris. Sic nec titulis opus erit, nec indicibus. Nec periculum erit, vt omnia inuenire possis. (Pauca autem supererunt, si recte aliquis vtatur thesauris, aliorum ope iam congestis. v. g. ad historiam hominum, vrbium, etc. lexicon adhiberi potest illud historicum. Disciplinae etiam hodie habent sua lexica. De historicis et geographicis vt taceam, sunt biblica, iuridica, medica, philosophica, mathematica, mythologica, scholastica, grammatica, sanctorum, doctorum, feminarum, artium, fraudum,

dum et cuius rei non? quae omnia, tamquam in oceanum magnum, confluxere in *lexicon* illud *vniuerfale* Zedlerianum. Excerpta exegetica inftitui poffunt ad Dorfchei biblia numerata, in N. T. ad Wolffii *curas*. Qui pauciora, fed felecta, adnotare volunt, numeros adiiciant editioni bibliorum. Litteraria vaftiffima dederunt Wolfius, et inprimis Fabricius. Sententias veterum philofophorum Cudworthus et Moshemius collegerunt; politica Reinhardus, etc. etc. Si qua autem funt vtilia excerpta, illa fane funt, quibus librorum et fcriptorum claffes digeruntur, vt, quoties quaerendum aliquid eft vel fcribendum, fciamus facile, qui tale quid ante nos egerint. Et hic magnus eft vfus catalogorum bonorum, qui libros fecundum difciplinas difpofitos indicant, quorum haud dubie princeps eft Bunavianus. G.)

**) Huc refero exempla, fimilia, fententias acutiores, (filuam inuentionum gratulandi, gratiarum agendarum, petendi etc. G.) aliaque huius generis, quae tamquam gemmae intexi folent orationi elegantiori. Haec in aduerfariis adfcribi poffunt eo modo, quem fuperiore paragrapho commendauimus. Si enim in margine addantur tituli, iique deinde in indicem referantur, facile omnia poterunt reperiri. Sed in his omnibus is prudentiffime agere videtur, qui fuo quemque fenfu patitur abundare. (Oratoria excerpta facerem fecundum argumenta, de quibus dicendum. e. g. gratulatio, gratiarum actio, doloris fignificatio, natalitia, nuptiae, etc. Hanc vocant hylen inuentionum. Talia multa funt apud Morhofium et alios. Poffunt etiam ad librum aliquem oratorium exempla adfcribi. Hodie tamen mutatum eft faeculum. Plane autem defierunt rhapfodiae ille et congefticae moles variarum rerum, male faepe cohaerentium. Itaque iacet *Weidlings oratorifche Schatzkammer*, et

similes libri etc. Et si cui opus est, adeat Zwingerum a Beyerlinckio compilatum. Caput est sapere, historiarum et philosophiae rudem non esse. G.)

CAPVT II.
DE IMITATIONE.

I.

Quid sit imitatio? Parum vtilitatis adferet auctorum lectio, nisi accesserit IMITATIO. Haec vero nobis est facultas, auctoris stilum *) eiusque ideam sine plagii suspicione **) exprimendi.

(Generatim imitando discimus omnia. Μιμητικὸν est animal homo. Infantes hac ratione incedere discunt, loqui, edere, etc. Sumimus ab aliis gestus, vultum, vocem, mores, etiam non id agentes, ne sentientes quidem. Hinc dialecti etc. Haec facultas inter prima naturae paullatim decrescit, quum non amplius opus est scilicet. Hinc linguas discere, consultum est, quam maturrime. Hic autem sermo est de studiosa et consilio suscepta imitatione, non de ea, qua imitamur etiam imprudentes. G.) [*De imitatione oratoria libri tres* sunt IO. STVRMII, *Argent.* 1576. 8. N.]

*) Quum vero stilus non consistat in sola phraseologia, sed in ipso orationis habitu: facile patet, non eum imitari CICERONEM, qui phrasibus ex eius libris excerptis vtitur, sed qui totum orationis CICERONIANAE characterem sollerter exprimit.

**) Aliud est exscribere auctorem, aliud eumdem imitari. Hinc qui integras auctorum perio-

periodos orationi suae intexit, is non imitari, sed plagium committere videtur. Qua in re plures forsan peccarunt eruditi, quam vulgo existimatur.

II.

Vt vero totam imitandi artem recte teneamus, de duobus potissimum capitibus videtur cogitandum, videlicet quem imitari oporteat *)? et quomodo ea imitatio prudenter sit instituenda **)? *Quid de ea notandum?*

*) Satis equidem ipsa nos sana docet ratio, exemplum, quod nobis imitandum proponimus, suis numeris absolutum esse debere. Recte enim PLIN. *epist. I, 5. Stultissimum credo, ad imitandum non optima quaeque proponere.* Sed quem, quaeso, auctorem dixeris optimum? Fieri potest, vt in eodem genere plus eamdem laudem, sed diuersissimam tamen, consequantur. Sane qui inter se contendit CICERONEM et PLINIVM, NEPOTEM et CAESAREM, LIVIVM et TACITVM, HORATIVM et IVVENALEM, vtrosque fatebitur maximos, sed peculiari quadam et sua laude. Quare non adeo expeditum est, quis e tot praestantissimis auctoribus praecipue sit imitandus.

**) Quemadmodum rebus in omnibus, ita et in imitatione, apprime hoc est vtile, *ne quid nimis.* Qui neminem imitaturus suo indulget ingenio, plerumque sibi fingit dictionem quamdam insulsam atque insipidam. (In linguis omnia continentur eo, vt intelligamur; qui autem non cum aliis loquitur, sed peculiare habet dicendi genus, non potest ille non esse obscurior. G.) Contra ea fieri potest, vt nimia imitandi cura in seruitutem illam euadat, de qua HORATIVS:

O imitatores, seruum pecus!

Praeclare de hoc hominum genere LIPSIVS *epist. miscell. cent. IV, 52. Vbi*, inquit, *sola imitatio est,*

est, et huic adhaeremus, quid fit? persona scenica; et vt quidam magnorum virorum habitum atque incessum, aut gestus imitantur, cetera et interna dispares: sic dictiunculas aut clausulas aliquas TVLLII *si forte referimus, ad vim et venerem eius non adspiramus.* Ita LIPSIVS, qui si tam prudenter prius istud extremum euitasset, quam hoc posterius, ad summam eloquentiae laudem potuisset peruenire. Quare et hoc operae pretium est cognoscere, qua ratione ita imitandi sint optimi auctores, vt vtrumque vitemus vitium, et nec ingenio plus iusto indulgere, nec κακόζηλοι videamur.

III.

Quisnam auctor imitandus?

Ad priorem quaestionem quod adtinet, nec neminem imitandum puto *), nec promiscue omnes **), sed vnum optimum. Optimus vero videtur, qui cuiusque ingenio ac captui quam maxime est adcommodatus ***).

*) Fuerunt, qui nullum imitandum crederent. (Nempe dedita opera, et vt hoc ipsum agerent. Nam alioqui fieri non potest, vt non, quos audimus, legimus, amamus, admiramur, eorum fiamus etiam non id agendo similes. Imitando enim etiam tum discimus omnia, quum ne quidem imitationis vel consilium habemus, vel nobis sumus conscii. Et sane si plerosque, qui scribunt, interroges, paullatim didicerunt, vt ipsi nesciant, quem imitati sint. Quidam etiam *archetypi* quasi ipsi fiunt. G.) Iam olim Caesarem et Cottam eo maxime nomine admiratus est CICERO, qui in *libro II. de oratore: esse tamen multos*, inquit, *videmus, qui neminem imitentur, et suapte natura, quod velint, sine cuiusquam similitudine consequantur: quod et in vobis animaduerti recte potest, Caesar et Cotta. Neque vero vester*

vester aequalis, *Curio*, *quemquam mihi magnopere videtur imitari.* [Et esse hoc generatim maximorum ingeniorum, non imitari, scilicet studiose id agendo, et peculiarem ei rei operam impendendo, imitationeque nimia ac seruili sufflaminare quasi naturalem igneorum animorum impetum, quin illum extingui adeo, praeclare ostendit diuinum illud YOVNGII ingenium in epistola illa; *coniectures on original composition, etc. Lond.* 1759. 8. N.] Enimuero tametsi facile largiar, Romanos alios in vernacula lingua sola naturae ingeniique bonitate ad perfectionem aliquam potuisse peruenire, quemadmodum id saepe etiam in aliis fieri solet, qui linguam patriam adcuratius sibi excolendam existimant: hodie tamen, ex quo lingua illa exspirauit, fieri non potest, vt sine imitatione eius genium ac natiuam pulchritudinem adsequamur. Vnde ludibrium lectoribus debet ANG. POLITIANVS, qui in *epist. VIII*, 16. omnem imitationem explodere videtur. (Cui respondet proxima epistola CORTESIVS. Si rem bene consideres, non ita multum dissentiunt. POLITIANVS anxiam imitandi dedita opera curam reprehendit ac ridet; CORTESIVS imitationem generatim commendat, ita tamen, vt magis adscriptus glebae Ciceronis videatur. Pulchre, vt reliqua, ita hanc liticulam exposuit F. O. MENCKENIVS, vir illustris, in *vitae Politiani historia* p. 194. sq. et recte hanc summam sententiae POLITIANI posuit, ex fine epistolae laudatae p. m. 240. quae certe ludibrium debere non videtur: *Quaeso, ne superstitione ista te alliges, vt nihil delectet, quod tuum plane sit, et vt oculos a Cicerone numquam deiicias. Sed quum Ciceronem, quum bonos alios multum diuque legeris, contriueris, edidiceris, concoxeris, et rerum multarum cognitione pectus impleueris, ac iam componere aliquid ipse parabis: tum demum velim, quod dicitur, sine cortice nates, atque ipse tibi sis aliquando in consilio, solli-*

sollicitudinemque illam morosam nimis et anxiam deponas effingendi tantummodo Ciceronem, tuasque denique vires vniuersas pericliteris, etc. His meum qualecumque suffragium adiicere, equidem nihil dubito. G.)

**) Fieri non poteſt, quin inaequali ac ſibi parum ſimili adſueſcat dictioni, qui (primo tempore, quo formandum eſt iudicium, et ille quaſi guſtus, G.) per omnes vagatur auctores, et modo hunc, modo illum imitatur. Vix oculos prudentum ferret aedificium, in quod architectus ex mille diuerſiſſimae ſtructurae palatiis conieciſſet, quidquid pulchrum ei eſſet viſum. (Si quidem ſine iudicio id faceret, et naturales conſtantesque ſymmetriae ſ. commenſus obſeruationes negligeret. Ceterum laudabitur, ſi Zeuxin illum imitatus, conquiſitis pluribus pulchritudinis exemplis, quantum liceat, in vnum illud opus ſuum transferat. Quod quin in ſcribendi genere locum habeat, liceatque, ex variis ingeniis excellentiſſima quaeque libare, non eſt dubitandum. G.) Ea demum pulchra ac pudica videtur oratio, quae licet artificio varia, vbique tamen eumdem ſeruat colorem, nusquam eadem, et ſemper tamen ſui ſimilis. Hanc vero facultatem adſequetur nemo, qui vel neminem, vel omnes promiſcue imitatur, ceu vel IVSTI LIPSII exemplo patet. (Nolim hunc vbique exemplum malorum admiſceri. LIPSIVS iuuenis ad Tullianam normam ſcripſit non deterius quouis Ciceroniano, et *oratione VI, vtrum a ſolo Cicerone petenda ſit eloquentia?* ita diſputauit, vt reprehendi non poſſit. Poſtea Tacitum eſt imitatus et Senecam. Totus ſuus eſt et admirabilis. Vid. ad I, 2, 16. G.)

***) Omnes legendos auctores, et ex iis optima quaeuis in vſum noſtrum eſſe ſeponenda, ipſi capite ſuperiore docuimus. Neque tamen ideo omnes promiſcue ſunt imitandi. Vnus, isque optimus,

optimus, (Cicero, G.) eligendus, cuius ad exemplum totius orationis habitum componamus. Ex reliquis phrases, acumina, res peti possunt. Merito vero eum iudicamus optimum, qui cuiusque naturae ac ingenio videtur conuenientissimus. Sunt, qui naturae quodam impetu ad vbertatem et copiam feruntur: iis CICERONEM commendauerim. Sunt, quibus nihil, nisi quod adstrictum ac argutum est, placet: his PLINIVS erit imitandus. Alii simplici quodam ac casto orationis genere delectantur: hi facillime vel CAESAREM vel CORNELIVM NEPOTEM imitabuntur. Denique quibus oratio grauis et pressa est in deliciis, ii non inuita Minerua TACITVM sibi imitandum proponent. Hinc naturam cuique suam hac quoque in re esse sequendam, iam olim optime obseruauit QVINCTILIANVS *Instit. orat. X, 2. Ergo primum est, vt, quod imitaturus est quisque, intelligat, et, quare bonum sit, sciat, tum in suscipiendo onere consulat* SVAS VIRES. *Nam quaedam sunt inimitabilia, quibus aut infirmitas naturae non sufficiat, aut diuersitas repugnet. Nec, cui tenue ingenium erit, sola velit fortia et abrupta: cui forte quidem, sed indomitum, amore subtilitatis et vim suam perdat, et elegantiam, quam cupit, non adsequatur. Nihil est enim tam indecens, quam quum mollia dura fiunt.* Quis vero auctor ingenio nostro quam maxime videatur adcommodatus, facile ex eo intelligimus, si, quis maxime nobis placeat, et quem facillime imitando exprimamus, subinde facto periculo, experiamur. Ita enim fere natura comparatum est, vt tanto magis quidque nobis placeat, quanto est ingenio ac naturae nostrae conuenientius. (Cautione illa hic opus est, quam ad I, 2, 42. n. 1. commendauimus. Cauendum ab αὐθαδείας noxa. Procliues etiam hic sumus ad vitia. Boni praeceptoris est, ad Isocratis exemplum calcaribus vti non in his, qui

nimis

nimis exsultant, sed qui tardiores sunt, et contra. Qui nimis siccis delectantur, deducendi ad Ciceronem, Sallustius commendandus his, qui luxuriantur, etc. G.)

IV.

Imitatio vel puerilis est, vel virilis.

Est vero imitatio vel PVERILIS, vel VIRILIS seu mascula. Illa verba ac phrases anxie et morose imitatur *): haec ipsum auctoris ingenium ac orationis habitum cum iudicio ac libertate exprimit **).

*) Tales sunt omnes illae imitationes, quas in scholarum triuio deprehendimus. Perlecta CICERONIS periocha, excerptis phrasibus elegantioribus, iisque in epistolam aliquam aut historiam compactis, tum demum discipuli sibi plane Ciceroniani, aut, si mauis, Ciceronianissimi videntur, quasi omnis elegantia Ciceroniana in solis phrasibus, ac non potius in ipso orationis habitu, consisteret. (Hartmaccii, Reinhardi, aliorumque libelli, vt et Muzeliana exercitia possunt forte adhiberi ad primam exercitationem et copiam vocabulorum maxime necessariorum, inprimis vbi multum soli relinqui debent homines paullo stupidiores. Potius interpretationibus mutuis hanc aetatem contineamus, quibus nihil est vtilius, primum ex libro vel commentario, deinde illo posito. G.) Mireris ergo, viros quosdam ceteroquin doctissimos nimium huic puerili imitationi tribuisse, ac saepe periodos integras ex auctoribus exscripsisse. (Quot sunt ineptae praefationes ad Cornelianae modum factae! G.) Iam a SCHEFFERO in *gymnas. stil. p.* 31. est obseruatum, AENEAM SYLVIVM in *historia Europaea* de Hungaris ita disseruisse: *Turcas aurea et discolori veste: Hungaros ferro atque aere fulgere. Christianum agmen et stare paratum et sequi, nec turba nec sarcinis praegraue, intentum,*

quod

quod dux non modo signet, sed etiam innuat. Atqui haec omnia sunt ex CVRTIO, *lib. III. cap.* 26. vix verbo mutato, exscripta. Ferenda haec sunt in pueris; in maturioris iudicii viris reprehensione dignissima, maxime si non loca auctorum rebus, sed res auctorum phrasibus adcommodentur. Cuius rei praeclarum exemplum ab eodem SCHEFFERO *p.* 32. datum est ex EGINHARDI *vita Caroli M.* qui Caroli sui descripturus staturam et corporis habitum: *formae*, inquit, *auctoritas ac dignitas, tam stanti quam sedenti, plurima inerat, ceruix obesa et breuior, venterque proiectior, valetudine prospera, praeter quod, antequam decederet, noctibus ita dormiebat, vt somnum quater, aut quinquies non solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrumperet.* Omnia haec ex SVETONII *Claudio, Nerone, Iulio et Augusto*, quemadmodum et alia, exscripta sunt. Quis vero crederet, Carolum M. illorum imperatorum formam ac corporis habitum in plerisque tam adcurate expressisse? sic EGINHARDVS *ergo, dum inepte* SVETONII *premit vestigia, multa adfingit illi principi insulsa et παρὰ τὸ ὂν*, vt eleganter ait CASAVBONVS.

**) Virilis et mascula imitatio non verba tantum ac phrasin auctoris exprimit, sed et inueniendi, disponendiue artificium, ipsumque orationis habitum, ita tamen, vt illa exscripta esse, nemo possit arguere. (Vt architectus non imitatur lapides, ligna, ferrum, sed formam, ordinem, ornatum. G.) Eleganter QVINCTIL. *Instit. orat. lib. X. cap.* 2. *p.* 928. *edit.* BVRMANNIANAE: *Imitatio autem, (nam saepius idem dicam, non fit tantum in verbis. Illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque personis, quod consilium, quae dispositio, quam omnia etiam, quae delectationi videantur data, ad victoriam spectent; quid agatur prooemio, quae ratio et quam varia narrandi, quae vis probandi*

bandi ac refellendi, quanta in adfectibus omnis generis mouendis scientia, quantaque laus ipsa popularis vtilitatis gratia adsumta: quae tum est pulcherrima, quum sequitur, non quum arcessitur. Haec si peruiderimus, tum vere imitabimur. E. g. elegans est haec periocha LVCRETII *lib. I.*

Nec me animi fallit, quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum, quo nunc instinctus mente vigenti
Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo.

Haec imitatus est VIRGILIVS, sed ita, vt nemo eum plagii suspectum habiturus sit. Ita enim canit poëta suauissimus *Georg. III, 289. sequ.*

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis rebus hunc addere honorem,
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuerterat orbita cliuo.

Similia haec VIRGILII sunt illis *Lucretianis*: ast non eadem tamen. Eamdem enim rem elegantiore phrasi alioque orationis charactere expressit VIRGILIVS. Sic supra etiam hanc produximus periodum CICERONIS ex *orat. pro A. Caecina, c. I. Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret: non minus in caussa cederet A. Caecina Sexti Aebutii impudentiae, quam in vi facienda eius cessit audaciae.* Eam nos p. 128. ita sumus imitati: *Si quantum in effringendis carceribus astutia potest, tantum ad effugiendam furcam audacia valeret: non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia, quam lictoribus olim illusit astutia.* Nec verba hic sunt eadem, et res diuersissima.

Qui-

Quicumque tamen vtramque periodum inter se contenderit, statim deprehendet, nostram e *Ciceroniana* esse expressam. Scilicet non verba et phrasin, sed ipsum orationis habitum sumus imitati, eaque imitatio iure quodam suo *virilis* poterit adpellari.

V.

Ad *puerilem imitationem* quod adtinet, ea multo facilior est. Modo enim phrases ab auctore mutuas accipimus*): modo sententiam quamdam aliis verbis phrasibusque eyprimimus **), modo eamdem, additis quibusdam detractisque vocibus aut circumstantiis, refingimus ***). *Quid puerilis?*

*) Hoc imitationis genus maxime puerile est. Nihil enim artis habet vsus iste phrasium. (Ita sunt quidam loci veterum paene detriti, vt *oratio pro Archia*, vt *praefatio* Nepotis. G.) Sic si quis ita loqueretur: *Quum et nobilitate generis, et gloria maiorum, et tua virtute vnus omnium maxime floreas: omnes non solum sperant, sed etiam confidunt, talem te aliquando futurum, qualem cognitum iudicarunt:* facile vnusquisque videt, phrases has omnes e CORNELII NEPOTIS *vita Miltiad. cap.* I. esse: sed nemo tamen quidquam artis aut ingenii in hac imitatione deprehendet. (Hoc itaque genus extemporalibus modo quaestionibus tractari debet, non iustis scribendi materiis propositis. G.)

**) Secundam hanc imitationis puerilis speciem iam QVINCTIL. *Instit. orat. X*, 5. commendavit: *Sumamus sententiam*, inquit, *eamque versemus quam numerosissime, velut eadem cera aliae atque aliae formae duci solent.* (Haec non tam est imitatio, quam variatio. G.) Exempli loco sit sententia illa Hectoris apud NAEVIVM: *Pulchrum*

chium est laudari a laudato viro. Hanc si quis aliis verbis ita exprimeret: *Laudari ab iis, qui ipsi sunt laude dignissimi, is vero fructus laudandarum actionum videtur pulcherrimus,* dicerem ego, sententiam illam ex NAEVIO quidem, sed mutatis tamen verbis, esse expressam. (Ita potius imitarer: *Pulchrum est, reprehendi ab eo, quem omnes vituperant.* Sic ad imitationem istius: *Concordia res paruae crescunt, discordia magnae dilabuntur,* potest dici: *Exprobrando offensiones paruae crescunt, benigna interpretatione magnae discutiuntur, et vim suam amittunt.* G.)

***) Haec quoque imitandi ratio puerilis est, sed paullo artificiosior. Quemadmodum enim prima species furto manifesto similis est: ita haec eorum furum aemulatur sollertiam, qui rebus furtiuis signa quaedam detrahunt, aut alia noua addunt, ne tam facile possint a dominis furtum concepturis, vel quaesitoribus agnosci. E. g. supra p. 126. 127. prolixam admodum ac verbosissimam adduximus periodum ex MVRETI *orationibus I,* 4. Eam coarctabimus facile, omissis nonnullis aut detractis, quae eminere videntur: *Si eorum, quae viuunt, vnumquodque perficiendi sui desiderio tenetur, animusque noster tum demum, quando ad diuinum exemplar propius accedit, videtur perfectissimus: ea profecto erit omnium praestantissima facultas, quae homines Deo, quoad eius fieri potest, arctissime deuincit.* Eodem modo etiam amplificando refingi possunt auctorum sententiae. Verum in vtraque imitandi ratione danda est opera, vt ne sententiae elegantia ac acumen pereat. Plerumque enim tam pressae ac rotundae sunt optimorum auctorum sententiae, vt neque addi quidquam, neque detrahi possit, quin simul maxima pars pulchritudinis pereat. (Nempe videndum, in quo insit venustas, illud vel seruandum vel imitandum. G.) Exemplo esto sententia, vt opinor, PVBLII SYRI:

RI: *Cuiuis potest contingere, quod cuiquam potest*, Hic sine addas quidquam, siue detrahas, plurimum acuminis ac elegantiae decedet. Vnde adcurata opus est prudentis doctoris manuductione, ne adolescentes his decipiantur. (Sumamus sententiam: *Omnibus euenire potest, quod vni; dubitas, quin aliis etiam possit?* Hoc ita imitari aliquis posset: *Nam tua res agitur - - - Quis est omnium, qui non in quotidiana vita et priuatis rebus ita argumentetur, et ita se instituat, vt alienis incommodis cautior studeat fieri, cogitetque, quae aliis acciderunt, ea et sibi vsu venire posse?* Vel ita: *Quum et naturam habeamus eamdem, et iisdem calamitatum opportunitatibus vita nostra sit exposita, neque quisquam ad id fastigium peruenerit, quo fortunae tela aut hominum iniuriae non possint peruenire: quid est, quod ita viuimus, quasi priuilegio quodam ab his liberi simus, quae ad omnes pertinent?* Potest etiam ad fortunam secundam transferri. item ad spem longe vitae. Huc etiam retulerim illud extemporalis exercitationis genus, quo directa narratio in indirectam s. obliquam mutatur, et contra. Etiam alia ratione variare licet orationem, vt eaedem phrases maneant. G.)

VI.

In virili venInuentionem imitamur.

Virilis imitatio non contenta phrasibus aut vocabulis, ipsas auctoris virtutes exprimere docet. Quum vero auctoris virtus modo in inuentione, modo in dispositione, modo in eloquutione eluceat: mascula inprimis videtur imitandi ratio, qua auctoris INVENTIONEM adsequi contendimus *).

*) Inuentio versatur in excogitandis argumentis. Ea vero quum in λόγους, ἤθη καὶ πάθη diuidantur, nullum est argumentorum genus, in quo

 non

non imitari liceat alios. Saepe auctores nobis suppeditant I. *enthymemata* elegantissima, quae nobis in vsus nostros conuertere licebit. E. g. PLINIVS *epist. I*, 10. laudaturus Euphratem, philosophum Stoicum, quot praeclara enthymemata adcumulat? Ait eum esse, I. obuium et expositum, plenumque humanitatis; II. in disputando grauem, subtilem, ornatum, ac paene Platonicum; III. in sermone copiosum, varium, dulcem, vt facile repugnantes quoque ducere possit. Addit IV. multum ipsi venerationis adquirere proceritatem corporis, decoram faciem, demissum capillum, ingentem et canam barbam; V. nullum horrorem in cultu esse, multam tamen seueritatem. Laudat quoque VI. vitae sanctitatem cum comitate: VII. seueritatem in insectandis vitiis cum summa humanitate coniunctam. Nec VIII. liberos eius, ad veram laudem adcurate institutos, praetermittit. Vide, quot hic enthymemata (laxe sumit hoc nomen pro cogitationibus, G.) paucis periodis adcumulet PLINIVS? An iam deesse tibi possent argumenta, philosophum vel theologum aliquem praeclarum laudaturo? Equidem adfirmare non dubitarim, toti orationi encomiasticae sufficere posse haec enthymemata. (Nempe non eadem vbique assumi possunt, quod a stupidis interdum imitatoribus fieri solet: sed personam et argumentum nostrum intuentibus occurrunt similia. G.) Quem vero tunc deprehensurum putas, te PLINIVM esse imitatum? Nec minus II. *adfectus* excitandi rationem optime ostendunt auctores classici. Exemplum denuo praebebit PLINIVS *epist. III*, 1. qui amore studiorum inflammaturus Caninium Rufum, praediorum eius amoenitatem collaudat, ac deinde colligit, recte iis vtendum esse; non rectius vero iis vsurum Caninium, quam si, omissis sordidis rei familiaris curis, in studiorum sese portum vindicet, maxime quum praedia illa post

eum

eum alium atque alium habitura dominum, gloria vero, vigiliis ac lucubrationibus parta, numquam ſit interitura. Quam eleganter hoc argumento παθητικῷ vti poſſes, ſi quando cohortari aliquem volueris ad diligentiam, qui in pingui aliquo receſſu, aut alio amoeniore loco viuit? Denique III. etiam *mores*, quos vocant, ſeu ἤθη optime ducibus auctoribus claſſicis addiſcimus. Vt hic quoque conſulamus PLINIVM, *epiſtola* eius *XI. libri I.* exemplo eſſe poterit, quam comiter cum amicis ſit expoſtulandum. Obiurgat Fabium Iuſtum de infrequentia litterarum, petit, vt vel ſolum illud: *Si vales, bene eſt, ego valeo*, ſcribat, hoc enim ſibi fore maximum. Serio ſe id rogare ait, vt ſciat, quid agat, quod ſine ſollicitudine ſumma neſcire non poſſit. Tam morata epiſtola nobis etiam facile licebit cum amicis expoſtulare, ſi noſtro vſi ſtilo, mutata PLINII dictione, ſolum retineamus argumentum ἠθικόν. Ceterum incredibilem vtilitatem eloquentiae ſtudioſo hic adferet veterum Graecorum Latinorumque ſcriptorum comparatio. Hi enim pleraque, quae in Graecis admiramur, imitati ſunt, et ita quidem, vt aliquando ſuperarint. Pertinet huc SCALIGERI *Poëtices lib. V.* vbi id exemplis innumeris oſtendit, addito ſimul vbique iudicio, [ſed nimis ſaepe iniquo N.] qua in re vel ſuperarint Graecos Latini, vel iis manus dare coacti ſint. Quin a *capite X.* eius libri ipſos Latinos inter ſe contendit eadem cura, oſtenditque, ſaepe vnum alterum in eadem ſententia exprimenda vel impari paſſu ſequutum eſſe, vel multis poſt ſe paraſangis reliquiſſe. (Magnum hic vſum habent F. Vrſini, itemque Val. Ger. Guellii *Virgilius*, H. Stephani *Ciceronianum lexicon*, etc. G.) Addi poteſt MACROBII *commentarius in* CICERONIS *ſomnium Scipionis*, quo Ciceronem Platonis ſimilem inuentionem expreſſiſſe, praeclare ipſo ſtatim libelli initio demonſtrat.

VII.

Vel dispositionem.

Nonnunquam et DISPOSITIONEM auctoris imitamur, cum generalem totius orationis *), tum eam, quam in singulis argumentis deprehendimus **).

*) E. g. BVCHNERVS *panegyr. IX.* laudaturus Henricum Frisium, cancellarium Saxonicum, ita orationem partitur, vt cancellarium et *genere nobilem*, et excellentem *virtute*, et magnum *peritia*, et *auctoritate* validum esse oportere, easque virtutes omnes in Frisio eminuisse, ostendat. Quilibet, in CICERONIS lectione paullo versatior, intelliget, Tullianam esse hanc dispositionem. Is in oratione *pro lege Manilia cap.* 10. eodem modo laudat POMPEIVM MAGNVM. Ait enim, summo imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, et felicitatem, eaque omnia in Pompeio summa esse.

** Permultum enim refert, quomodo disponantur argumenta singula. Fieri id solet per syllogismos et enthymemata. Sed in his disponendis magnam oratori relictam esse libertatem, iam supra obseruauimus. Non melius itaque nobis consulemus, quam si ea quoque in re auctores veteres duces sequamur. Exemplum petamus ex eiusdem CICERONIS *oratione cap.* 15. vbi auctoritatem POMPEII hoc ordine collaudat:

I. MAIOR: *Quicumque maxima pollet auctoritate, is imperator optimus est.*

RATIO: *Homines enim vt contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famae, quam ratione, commouentur.*

II. MINOR: *Pompeius maxima pollet auctoritate.*

RATIONES:

I. *Populus Romanus praeclara de eo iudicia tulit.*

II. *Pom-*

II. *Pompeius rempublicam seruauit sola fama ac celebritate nominis.*

III. *Plures gentes ei se dediderunt.*

III. CONCLVSIO: *Ergo Pompeius erit imperator optimus.*

Hoc ordine CICERO auctoritatem Pompeii celebrat. Dabimus operam, vt eodem ordine EVGENII, Sabaudiae ducis, prudentiam bellicam laudemus.

I. MAIOR: *Quicumque prudentissimus est, is optimus erit imperator.* Et quoniam prudentia multum in bello quoque gerendo ac imperio militari valet: certe nemini dubium est, quin ea quoque mentis perspicacia idem ille dux incomparabilis plurimum possit.

RATIO, *Plura enim saepe prudentia, quam manu, in bello geruntur.* Vehementer autem pertinere ad res feliciter gerendas, quid agatur, ac quomodo vnumquodque prouide administretur, quis non intelligit, quum res ipsa doceat, imperatores in profligandis hostibus, expugnandis castris, vrbibusque capiendis, plura saepe consilio ac prudentia, quam ferro, effecisse?

II. MINOR: *Eugenius, dux Sabaudiae, est prudentissimus.* Quod igitur nomen vmquam in vniuerso orbe christiano ob prudentiae laudem celebrius fuit? Cuius consilia paria?

RATIO I. *Eius prudentiam tres imperatores Romanorum probarunt.* In quo principe tres Romanorum imperatores, id quod maximum prudentiae argumentum est, tantam spem collocarant, vt eum maximis exercitibus imperiique sui fatis summo cum imperio praefecerint. (Haec ratio apud Ciceronem pulchre procedit, auctoritatem enim faciunt imperatori iudicia de ipso populi: prudentiam non faciunt iudicia principum. Itaque tres Auctoris rationes pro prudentia Eugenii ad duas, nempe ad vsum rerum, quo comparata est, et ad res gestas, quibus comprobata

 est,

est, referuntur. Iudicia imperatorum sunt testimonia rationis posterioris. G.)

II. *Prudentiam multis variisque bellis feliciter administratis sibi peperit.* An vero quidquam prudentiae ei deesse posse existimatis, quem a prima adolescentia in castris versatum, in omni bellorum genere fortuna exercuit, nullamque rem, in vsu militari positam, passa est ignorare?

RATIO III. *Vbique eius eluxit prudentia.* (Haec non differt satis a praecedenti. G.) Itaque vt plura non dicam, neque aliorum testimoniis iudiciisque confirmem, quantum consilio prudentiaque valeat, ipse ille sibi testis virtutis suae sit locupletissimus, qui, quo anno Gallicano bello in Sabaudia oppositus est imperator, tam repente acutissimo hosti consilia omnia disturbavit, vt prius se fusum fugatumque, quam aduentantem EVGENII exercitum animaduerteret. Iam, recepta a Turcis Alba Graeca, quum res Christianorum in Hungaria in peius ire coepissent, barbarorum opes animique creuissent, satisque firmum praesidium regnum illud non haberet: amissus fuisset tot victoriarum fructus, nisi ad id ipsum eo tempore EVGENIVM tanto bello prouidentia LEOPOLDI obiecisset. Huius consilium ac prudentia non solum Turcas, superiori Hungariae cum maximo exercitu imminentes, retardauit, verum etiam castris operibusque clausos e latebris istis in aciem, ex hac in fugam, ac inde in praeterlabentem fluuium coniecit, tantoque terrore concussit Turcarum imperium, vt, pertaesi bellorum, pacis leges, cum summo dedecore suo coniunctas, accipere, quam EVGENII prudentissima consilia diutius experiri mallent. Age vero illa res quantam declarat eiusdem ducis in administrando bello sollertiam, quod in postremo bello Gallicano callidissimos Gallorum duces alios intra ipsa moenia ac propugnacula, alios in acie caperet, reliquos plerosque,

que, copiis quamuis superiores, ad internecionem caederet? Quot ille tum victorias reportávit? quot vrbes coepit? quot fecit prouincias? Quae omnia si quis eum solis armis solaque vi effecisse existimat, nae is, ex mea quidem sententia, magnopere fallitur.

III. CONCLVSIO: *Ergo* EVGENIVS *est imperator optimus.* Poteftis ergo iam colligere, auditores, quantus dux sit EVGENIVS, quem animi robur manu fortem; armorum vsus intrepidum; prudentia denique reddit inuictissimum.

Nemo, qui nostra cum CICERONIS verbis contulerit, non similitudinem quamdam deprehendet, quum tamen praeter artificium disponendi connectendique formulas nihil admodum verbis Ciceronianis, eo loco obuiis, exposuerimus.

VIII.

Denique et eloquutionem auctoris mascula quadam ac decora imitatione effingimus, quoties auctoris cuiusdam characterem*), acumina**), figuras***), ac periodos exprimere ****) studemus. *Vel eloquutionem.*

*) Sic si constat, characterem dicendi auctoris esse sublimem, mihi quoque perspectam esse oportet rationem, sublimitatem illam exprimendi. Et ita etiam reliquos characteres imitandi rationem cognitam me habere oportebit. Faciam e. g. periculum, an PLINII charecterem in *epistola III. libri I.* obuium imitatione quadam virili exprimere liceat:

Quid agit Lipsia, tuae meaeque deliciae? quid horti amoenissimi? quid illud nemus opacissimum? quid smaragdinus pratorum viror? quid illi suaues et tamen serii doctissimorum virorum congressus? quid theatrum anatomicum, quod plurimus aër collustrat et refrigerat? quid acroateria illa spaciosissima?

 quid

quid illa domestica? quid bibliothecae publicae priuataeque? Tenentne te, ac per vices ad se adliciunt? An, vt solent iuuenes, voluptatis deceptus illecebris, crebris comissationibus indulges? Si tenent, ter quaterque: sin minus, ne beatum quidem dixerim. Quin tu, (occasio est enim,) indignam te ingluuiem aliis relinquis, et ipse te in illo digno musis secessu, honestarum artium studiis adseris. Haec sit occupatio tua, haec remissio: hic labor, haec requies: in his dies, in his item noctes transigantur. Collige aliquid et reconde, quod sit sempiternum. Nam voluptates illae, exactis paucis annis, euanescent, hoc numquam iucundissimum esse desinet, si semel coeperit. Non ignoro, quam indolem, quod hortor ingenium: tu modo da operam, vt tantum vtaris occasione, quantum vti voles, quum non amplius vteris. Vale.

Nemo hic PLINII non agnoscet stilum. Eadem est inuentio, eadem epistolae dispositio, eadem dicendi forma pressa et acuta, et tamen vix verba quaedam PLINIO debeo. Tentabimus porro, an eadem ratione etiam CVRTII stilum exprimere possimus. Describit ille *lib. III. c.* 5. milites, de Alexandro aegrotante sollicitos. Nos Suecos, GVSTAVI ADOLPHI regis casum lugentes, charactere Curtiano describemus:

Ingens luctus ac paene iam desperatio exercitum inuaserat. Flentes querebantur, in tam praecipiti victoriarum cursu omnis memoriae fortissimum regem non in acie, non ab hoste, prostratum, sed scelere ac insidiis exstinctum, cecidisse. Imminere Austriacos, triumphaturos, antequam conseruissent manus. Sibi per easdem terras, quas victoriis illustrassent. fuga dilabendum. Omnia sibi tuta verenda, qui ne periculosissima quidem reformidarint. Tantum iter, etiamsi nemo impediat, confecturis fame

fame ac lassitudine pereundum. Quem cum imperio praefuturum trepidis? quem GVSTAVO *futurum similem? Iam vt mare Balthicum fuga attingerent, classem, qua transeant, quem praebiturum?*

Hic quoque aliae phrases, alia materia, character tamen ac stilus idem est.

**) Quoties ergo occurrit acumen aliquod ingeniosius, dispiciendum, qua occasione illud locum inuenire possit. Nec hic tamen plagium, sed imitationem requirimus. Non eidem semper rei, sed alii, acutum illud dictum adcommodandum est. E. g. lepide MARTIAL. *epigr. II.* 8. canit:

Hostem quum fugeret, se Fannius ipse peremit,
Hic, rogo, non furor est, ne moriare, mori?

Eodem vero exemplo dicere possem: *Quis, quaeso, maior vmquam furor poterit excogitari, quam Euclionum, qui, ne esuriant aliquando, per omnem vitam esuriunt?* (Vel: *Militatum abit studiosus iuuenis, disciplinae impatiens: nonne furiosum est, vt libertatem adipiscare, abire in verissimam seruitutem.* Dictum Ciceronis de liberalitate, *Offic.* II, 15. *Quid autem est stultius, quam, quod libenter facias, curare, vt id diutius facere non possis?* applicari potest ad voluptates vel corporis, vel ex studiis litterarum immoderatis. G.)

***) E. g. elegans inprimis est illa figura CICERONIS *Philipp. XII,* 3. *Quid enim per deos immortales potest reipublicae prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obfutura? obfutura? quid si iam nocuit?* Eam ita exprimere licet alia occasione: *Putatisne, ei pecuniam ad bellum tantum conficiendum superesse? superesse dico? quid si etiam defutura sit? defutura? quid si iam summa laboret inopia?* (Vel: *Quidnam, quaeso, vtilitatis adferre tibi potest illud consortium? vtilitatis? quid*

quid si damnum etiam adferet? adferet? quin iam attulit? G.) Eadem ratione et alias figuras elegantiores licebit imitando exprimere.

****) Saepe ita comparata est periodus, vt habeat aliquid admirandum. Tunc vero imitationem merebitur. Exemplum iam adfuit supra, quum primam periodum CICERONIS ex *oratione pro A. Caecina* imitaremur.

IX.

Vnde opus est analysi et genesi.

Hactenus, quis imitandus sit, quot modis id fieri possit, et quid in puerili aeque ac mascula imitatione in exemplum proponi debeat, paullo adcuratius inuestigauimus. Proximum est, vt qua arte mascula illa imitatio constet, doceamus. Hic vero duo notanda sunt imitationis capita, quorum alterum ANALYSIN, alterum GENESIN adpellamus *).

*) Quicumque alicuius rei (v. c. horologii, aut machinae cuiuscumque, G.) formam ac materiam imitandam sibi proponit, is primo omnium rem interius contemplari, et singulas eius partes earumque dispositionem adcuratius expendere: ac deinde de illis eodem modo effingendis connectendisque debet cogitare. Prius per ANALYSIN, posterius per GENESIN fieri solet. Est ergo nobis ANALYSIS *artificiosa periochae cuiusdam in partes suas solutio, eo consilio suscepta, vt, quid in singulis artificii lateat, perspici possit.* GENESIS vero est *artificiosa materiae cuiusdam secundum easdem partes dispositio, ita comparata, vt idem artificium in singulis partibus eluceat.*

X.

In analysi quid considerandum?

Ad ANALYSIN quod adtinet, primo periodos, quas mascula ratione imitandas existimamus, logice in membra

bra sua partimur *), deinde de phrasibus ac vocabulis iudicamus **), ac denique, qua arte singulae partes inter se connexae ac veluti coagmentatae sint, expendimus ***).

*) Primo ergo opus est ANALYSI LOGICA. Ea quo modo instituenda sit, iam ex philosophia rationali constare debet. Nos ergo rem exemplo illustrabimus. MVRETVS *Part. I. orat.* 22. ita ait:

Sic pro cuius quisque propugnatione ac defensione plura pericula subiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est, eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire credendum est: dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus rex, te pontifice creato, tanto ceteros reges eximia quadam percepti ex ea re gaudii magnitudine superauerit, quanto non huius modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum reges graui ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discriminum perpessione superauit.

Iam si vberrimam hanc ac incomparabilem periodum imitandam ducerem: primo omnium cogitandum esset de *analysi logica*, quam ita instituerem. Tota periodus perfectum continet syllogismum:

MAIOR: *Quicumque pro altero plus periculi ac laborum subiit, is maxime de eius dignitate laetatur.*

MINOR: *Carolus rex pro pontifice plus periculi ac laborum subiit, quam alii.*

CONCLVSIO: *Ergo de dignitate pontificis maxime laetatur.*

Accedat alia periodus ex PLIN. *paneg. c.* I.

Bene

Bene ac sapienter, P. C. maiores instituerunt, vt rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere, quod nihil rite, nihilque prouidenter, sine deorum immortalium ope, consilio, bonore auspicarentur.

Occurrit hic initio

I. THESIS: *Dicendi auspicium more maiorum a precibus faciendum.*

II. AETIOLOGIA.

1) *Est enim id a maioribus bene ac sapienter institutum.*

2) *Etiam aliae actiones omnes a precibus inchoandae.*

3) *Nihil rite et prouidenter sine deorum ope geritur.*

**) Accedere deinde debet IVDICIVM DE PHRASIBVS. Considerandum enim, quid in stilo et dictione auctoris praeclarum ac admiratione dignum videatur. Sic in MVRETI periodo obseruo, 1) auctorem saepe coniunxisse per μερισμὸν eiusmodi vocabula, quae paene eiusdem significationis videntur, nec tamen sunt. Nam hoc modo coniungit *propugnationem* ac *defensionem*, quarum haec etiam scriptis et verbis; illa armis tantum suscipitur. Ita etiam ipsam defensionem ita describit, vt gradatim adsurgat a *periculis* ad *acerbitates*, ab his ad *procellas* ac *tempestates*. In secundo periodi membro eadem ratione coniungit *retinere* et *amplificare dignitatem*, vt ostenderet, Carolum non solum id dedisse operae, vt ne pontificis conditio deterior redderetur, verum etiam, vt melior esset. In tertio membro, adiectiuo in substantiuum mutato, amplificat orationem. Nam pro *magno gaudio percepto* ait; *eximia quaedam percepti ex ea re gaudii magnitudo.* In postremo membro denuo coniungit *huius memoriae* et *omnium aetatum ac saeculorum reges*, nec non *labores* et *discrimina*. Et haec quidem in illa MVRETI periodo ad iudicium de

de phrasibus pertinere videntur. Quod ad PLINII adtinet periodum, is quoque coniungit eiusmodi vocabula: veluti *bene* ac *sapienter: rite* et *prouidenter*, *deorum opem*, *consilium*, *honorem*. Obseruanda quoque synonyma phrasium: *initium ab aliqua re capere*, et *auspicari*.

***) Sic satis patet, MVRETVM periodi suae membra coniungere per particulas et formulas: I. *si quod quisque*, II. *eo plus*, III. *dubitare non potes*, *quin tanto*, IV. *quanto*. In PLINII periodo connexio est simplicissima. Rationem enim postponit thesi, eique illam connectit per particulam caussalem QVOD.

XI.

ANALYSIN sequitur GENESIS. Perspecta enim interiore periochae alicuius pulchritudine, danda est opera, vt thema quoddam eodem ordine disponamus *), eiusdemque generis phrasibus **), ac connexionibus ***) vtamur. Sic enim fiet, vt ouum ouo non similius videatur, quam stilus noster stilo auctoris ****). *Quid in genesi?*

*) Exemplis res erit clarior. MVRETI periodum supra in syllogismum soluimus. Sumemus ergo plane aliam materiam, eamque eadem ratione disponemus. Thesis nostra erit: *Nobiles iuuenes prudentiae ciuilis cognitio decet*. Syllogismus inde nascetur talis:

MAIOR: *Quidquid in reipublicae administratione maximi momenti est: illud diligenter excolendum est a nobili iuuene.*

MINOR. *Prudentia ciuilis in reipublicae administratione maximi momenti est.*

CONCLVSIO: *Est ergo a nobili iuuene diligenter excolenda.*

Ita

Ita et PLINII periodum thesi et rationibus constare diximus. Eodem exemplo nos ponemus

THESIN: *Physices initium ab experientia capiendum.*

AETIOLOGIA:

I. *Hoc enim viri sapientes monuerunt.*

II. *Omnium artium auspicium ab experientia fieri debet.*

III. *Nihil solide addiscitur sine experientia.*

Has dispositiones, quamuis ad aliam materiam adcommodatas, superioribus illis simillimas esse, nemo non videt.

**) Quicquid in phraseologia auctoris praeclarum atque admirabile visum est, illud imitatione est exprimendum. Sic quum MVRETI aeque ac PLINII artificium in eo potissimum consistat, vt voces idem paene significantes coniungant, vt phrases synonymas vsurpent, vt denique adiectiuum in substantiuum commutent: danda erit opera, vt et nos haec omnia imitemur. E. g. distinguit MVRETVS *defensionem* ac *propugnationem*: nos in nostro exemplo eodem modo scientiae *intelligentiam* et *vsum* seiungemus. MVRETVS per gradus a *periculis* ad *acerbitates*, et ab his ad *tempestates* et *procellas* adsurgit. Nos eadem ratione a *doctrina* ad *prudentiam*, ab *hac* ad *exercitationem* vel *exsequutionem* consiliorum progrediemur. MVRETVS iungit dignitatem *retinendam* atque *amplificandam*: nos eodem modo politicam et *imbibendam* et *excolendam* esse dicemus. Et sic facile reliqua etiam imitari licebit, ceu paullo post ipsa exempla satis ostendent.

***) In connexione imitanda cum ad ordinem membrorum, tum ad formulas connectendi respiciendum est. E. g. quum supra MVRETI periodum in syllogismum redegerimus: facile animaduertemus, subiectum maioris propositionis primum; praedicatum eiusdem secundum: conclusionem tertium; et adsumtum denique quartum membrum

membrum constituere. Idem ergo ordo nobis quoque imitandus est. Sic PLINII periodo quum primo rationem primam et secundam, deinde ipsam thesin, ac postremo tertiam rationem positam obseruemus: nobis quoque ab eo ordine haud discedendum erit. Particulae vero et formulae connectendi poterunt retineri.

****) Ne iactantius hoc dictum existimes, subiungemus exemplorum nostrorum ἐξεργασίαν. MVRETI itaque periodum ita imitabimur:

Si e cuius quisque scientiae intelligentia atque vsu plus doctrinae sperat, plus sibi comparat prudentiae, pluribus denique ad res gerendas praesidiis instruitur, eo plus industriae ad illam addiscendam excolendamque generosos adolescentes adlaturos, credendum est: dubitari profecto non potest, auditores, quin degustatis prius cultioribus litteris, prudentiam ciuilem tanto alacrius, quam reliquas artes, sint imbibituri, quanto non inferioribus modo, sed omnibus omnino artibus ac scientiis, eximia quadam ac mirifica percipiendae ex ea vtilitatis vbertate ac magnitudine antecellit.

Sic et PLINII exemplo, hanc effingemus periodum:

Bene ac prudenter, si quid aliud philosophi praeceperunt, vt artium addiscendarum, ita naturam contemplandi initium ab experientia esse capiendum, quod numquam adcurate, numquam solide homines sine sensuum suorum perceptione, testimonio, iudicio philosopharentur.

XII.

Et hoc quidem est totum illud imitandi artificium, quod pauci adcurate tenent. Illud addo, neminem moueri debere rei difficultate. Quamuis enim ea imitandi ratio initio paullo operosior vi- *Obseruationes quaedam aliae de imitatione.*

 dea-

deatur: diuturna tamen exercitatione †) eam fenfim adfequemur imitandi facultatem, vt non tam imitari, quam omnia ex ingenii penu depromere videamur.

†) Sumi poteft hic DV CYGNE *analyfis rhet. orationum Ciceronis*. G.)

CAPVT III.
DE VARIIS STILI EXERCITIIS.
I.

Exercitationum neceffitas.

Ad metam iam denique peruenimus, nec quidquam videtur reliquum, quam vt de exercitiis quoque ftili *) aliquid moneamus. Verum ea in re licebit nobis effe breuioribus, quum poft alios **) ex inftituto illam exfequuti fint CASP. SAGITTARIVS et IO. SCHEFFERVS ***).

*) Omnes, qui de cultiore ftilo praecepta quaedam dederunt, praeter φύσιν et μάθησιν etiam ἄσκησιν fiue *exercitationem* commendarunt. Et recte quidem, quia, tefte illa rerum magiftra, nulla lingua fine vfu adcurate addifcitur. Quum vero confuetudinem cum Latine loquentibus interceperit nobis linguae huius interitus, fcriptione haec iactura vtcumque penfanda eft. *Stilus* enim, tefte CICERONE, *optimus dicendi magifter eft.* Et THEON rhetor, a THOMA GALE editus, in *praefatione opufculi* fui: *Quemadmodum*, inquit, *picturae ftudiofis nibil profuerit, cognouiffe Apellis, Protogenis et Antiphili tabulas, nifi et ipfi pingere tentarint: ita et eloquentiae operam daturis neque copia fenfuum, neque puritas fermonis, neque compofitionis concinnitas, neque audiuiffe praeclara, nibil denique horum omnium, quae rhetorica complectitur,*

plectitur, vtile esse poterit, nisi quisque et ipse quotidie scribendo sese exerceat. (De exercitationis necessitate illud vnum tenendum, multo facilius esse, per solam exercitationem discere scribere, quam ex solis praeceptis. Ne grammatice quidem scribere ex solis praeceptis, nedum ornate, disces. Serius multo inuenta sunt praecepta, quum olim essent, qui recte scriberent. G.)

**) Iam QVINCTIL. *instit. orat. X*, 3. nonnulla de scribendi exercitiis praecepit, quem deinde plures sequuti sunt, veluti MANVT. *epist. I*, 4. STVRMIVS, MORHOFIVS *Polyb. tom. I. lib. II. cap.* 13. et alii.

***) CASP. SAGITTARIVS *de lectione ac imitatione Ciceronis*, et IO. SCHEFFERVS *de stilo cap.* 13. 14. et ex instituto in *gymnasio stili, seu de varia scribendi exercitatione*, ex quo nonnulla hic decerpere iuuabit.

II.

Tironibus auspicandum erit a VERSIONE, quippe omnium facillima. Sed quum in scholis plerumque e vernacula aliquid in Latinam linguam transferendum proponatur: consultius videtur, e Latinis multa vertere Germanice, eaque interiecto tempore denuo Latina reddere *). *Commendatur ergo versio.*

*) Versiones Latinae cum fructu non adeo magno coniunctae videntur, si tironibus imperentur. Quum enim nondum gustu quodam Latinae elegantiae imbuti sint, fieri non potest, quin Latinitas, hac exercitatione comparata, Germanismos redoleat. Ast si saepe auctorum veterum loca in vernaculam transferantur: facilius obseruabitur vtriusque linguae differentia. Cavere tum discent tirones Germanicos idiotismos, ordinem verborum Germanicum, et quidquid in

lingua noſtra a Latinae proprietatibus abhorret. Ego ſane adoleſcentem me memini magnam CVRTII et NEPOTIS partem in vernaculam transferre, notatis vbique vtriusque linguae differentiis, ex quo labore quantum fructum ceperim, non ſine voluptate quadam recordor. (Verſio apud tirunculos praemitti debet, quae ſingula verba ordine ſimpliciter exprimat; deinde ſtatim ſubiicienda, maſcula quaedam interpretatio, ſententiae auctoris et linguae noſtrae rationibus accommodata. Procedente tempore illa prior puerilis ratio paullatim parcius proponenda, et obſcurioribus tantum locis adhibenda: vbi vires acceſſerint, omittenda penitus. Eo etiam adſuefaciendi adoleſcentes, vt intentis in Latinum exemplum oculis ſtatim Germanica recitare poſſint, etc. Nondum vero exſtant multae verſiones, quae commendari poſſint. Germanorum pleraeque nimis ſunt pueriles, Gallorum autem nimis laxae, *les belles infideles*. Interim ſunt cauſſa guſtus: hinc ex illis quiuis poteſt eſſe magiſter linguae: cultura gentis hinc. Nam genium tamen et guſtum quemdam antiquitatis hinc referunt. Non autem putandum eſt, rem eſſe tam parui momenti, quae ſumma ſaepe ingenia exercuit. Negotium hoc academiarum. Magna inde laus maiorum noſtrorum, qui ſaeculo XVI. ineunte plerosque ſcriptorum antiquorum, hiſtoricos inprimis, transtulerunt in ſuam linguam. G.)

III.

Variatio. Verſionibus eiusmodi aliquamdiu adſueti, VARIATIONIBVS †) ſuam exercebunt induſtriam, operamque dabunt, vt ſententiam aliquam aliis caſibus *), verbis, phraſibus **), figuris ***) permutent.

†) (Va-

†) (Variationes ad copiam faciunt, et inprimis loquendi facultatem promouent, ne cum deformitate quadam reuocanda sit oratio aliter instituta, quam deinde commodum videtur. G.)

*) Huius variationis per casus iam supra *Part. I. cap.* 1. §. 22. fecimus mentionem. Iam exemplo multiplicem illam variandi rationem illustrabimus. Sit nobis sententia: *Omnes homines sunt ab otio procliues ad libidinem.* Iam in casu secundo dicere licebit: *Est ea hominum omnino omnium indoles, vt ab otio ad voluptatem ac libidinem sint procliues.* In casu tertio: *Commune id omnibus hominibus vitium est, vt ab otio ad libidinem ruant.* In casu quarto: *Omnes homines otii dulcedo ad libidinem solet inuitare.* In casu sexto: *Hominibus otio ac desidia veluti sepultis, sepultae animo libidines veluti reuiuiscunt.* (Potest etiam in *verbis* variatio locum habere. Dictum Terentianum: *Obsequium amicos, veritas odium parit*, per indicatiuum modum ita potest efferri: *Obsequitur aliquis, amicos habebit; verum dicit, parata odia.* Per imperatiuum: *Obsequere, et amabilis habebere; dic verum, odio te persequentur amici.* Per coniunctiuum: *Si obsequaris hominibus, amicos habebis; laesisse dicent, si verum dixeris.* Per infinitiuum: *Obsequi omnibus qui volet, amicos habebit; qui verum dicere, inimici ei non deerunt.* G.)

**) Quaerenda ergo erunt vocabula eiusdem notionis, quae synonyma vocare solent philosophi. Veluti in superiore exemplo: *Ita natura comparata est omnium mortalium, vt, laborem defugientes, in libidinem, id est, e Charybdi in Scillam incidant. Omnium omnino hominum indoles ab otio procliuis est ad libidinem. Non temere quisquam labores defugit, quin libidinem tanto acrius concupiscat, cet.* [Sed hic simul etiam monendi sunt, qui ita exercentur, hoc variationis genus non simpliciter commendari posse. Vl-

tra sententias, et propositiones paruas vsum illius extendendum, equidem non censuerim. Certe in bonis scriptoribus non bene procedet. Nam, qui accurate et pulchre scribunt, sollicite eligunt verba, vt vix, nisi deteriora, in illorum possint locum substitui. Dictionem Ciceronis, Caesaris, et vt quisque illis est proximus, aliis verbis efferre, quod suos facere iubent nonnulli, est, vt mihi quidem videtur, corrumpere illorum elegantiam et venustatem. Taceo de illo, synonyma veri nominis esse rarissima. Crassus apud CIC. *de orat.* I, 34. se hanc viam, fatetur, ingressum, sed deinde vt periculosam reliquisse, quoniam melius quid inuenire difficile fuisset. Ita Sturmium quoque iudicasse, patet ex I. libro *de imitatione oratoria* c. 11. vbi: *Paraphrasibus*, inquit, *bonorum orationes in eadem lingua explicanda dilatare, aut aliis verbis commutare, non laudo: quicquid enim substituetur, fiet deterius. Nam boni oratoris est, et fuit illis aetatibus omnium oratorum, ita scribere: vt nihil additum, aut abstractum, aut transpositum potuisset effectum opus facere melius.* In nostris, in breuibus sententiis, hoc exercitium potest esse vtilissimum; sed boni auctoris locos integros ita tractare, foret, illis vim adferre et iniuriam, sibi autem obesse. N.]

***) Variatio per figuras non minus est elegans, et mirifice exercet ingenium. Sic ASYNDETON erit: *Omnes homines ab otio ad luxuriam, libidinem, lasciuiam praecipiti cursu ruunt.* ANAPHORA: *nihil est hominibus otiosis ad luxuriam, nihil ad lasciuiam, nihil ad libidinem ac voluptatem procliuius.* CLIMAX: *Ea hominum paene omnium est indoles, vt ab otio in luxuriam, ab hac in lasciuiam, atque ab ea denique in foedissimas libidines non gradu, sed praecipiti cursu, ferantur.* Sic facile per alias figuras institui poterit variatio. Sane mirifice hoc et ingenium acuit et iudicium, si prudentis magistri accedat institutio. Neque

enim

enim haec exercitatio committenda est iis, qui nondum aere lauantur.

IV.

Non praeter rem etiam a SCHEFFERO, MORHOFIO et aliis commendatur CARMINIS SOLVTIO *), quippe qua ipsi veteres non sine fructu vsi sunt **). Est autem illa elegans versuum, neglecta mensura et dictione poëtica, in prosam mutatio ***). *Carminis solutio.*

*) Commendari haec vel eo nomine meretur, quod inde facillime addisci potest stili poëtici ac prosaici differentia. (Vid. III, 1, 8. et CIC. *de orat.* I, 34. G.)

**) Iam olim eo exercitationis genere vsos esse SVLPITIVM et AVGVSTINVM, docet SAGITTARIVS *de lectione et imitatione Ciceronis, num.* CXVIII. Solebant vero veteres non solum loca poëtarum notabiliora mensura ac dictione poëtica soluere, verum etiam oratorum dicta in poëmata sua transferre. Vt exemplo rem illustremus, CICERO in *orat. pro C. Rabirio: Nihil me*, inquit, *clamor iste commouet: sed consolatur, quum indicet, esse quosdam ciues imperitos, sed non multos. Numquam, mihi credite, populus Romanus hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur.* Posteriorem partem in poëma suum transtulit SILIVS ITALICVS VII, 219:

Feruida si nobis corda, abruptumque putassent
Ingenium patres, et si clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem: non vltima rerum
Et deplorati mandassent Martis habenas.

Sic et ipse CICERO nonnumquam loca poëtarum metro soluta in orationibus suis expressit. Exempli

pli gratia, EVRIPIDES in *Hippolyto* de mulieribus libidinosis ita canit:

Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τ' ἐρέμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ.

Neque tenebras noctis perhorrerent consciae,
Neque, ipsa ne quando eiiciat vocem, domus.

Haec ita soluta oratione expressit CICERO *pro Coelio*: *Ex hac igitur domo progressa ista mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipsam domum metuet, ne quam vocem eiiciat? non parietes conscios? non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet?*

***) Exempla complura peti possunt ex NICOD. FRISCHLINI *paraphrasibus.* Vir enim iste doctissimus VIRGILIVM, HORATII *epistolas*, et PERSII *satyras* in prosam ingeniose conuertit, quod in HORATIO et IVVENALE etiam tentauit EILH. LVBINVS in *periphrasi Horatii et ecphrasi Iuuenalis.* (*Paraphrases Delphinianae* nullius fere sunt pretii; vbi maxime opus erat, destituunt nos, eadem autem obscuriora, aut falsa adeo ponunt. G.)

V.

Coarctatio. Ad formam stili mutandam praecipue pertinet COARCTATIO, quae est *pressa atque adstricta eorum, quae cum ambitu ab auctore dicta sunt, expositio* *).

*) Non hic intelligimus coarctationem illam, qua tota auctorum opera diffusissima in epitomen contrahuntur, (vt Liuii epitome exstat tota, et noua Iensii, vt Iustinus Trogi historiam contraxit, cuius insuper prologi seu breuiaria ostendunt, omissa multa a Iustino penitus, vt Xiphilinus Dionis est epitomator, G.) sed qua stilus vberior in pressum atque adstrictiorem conuertitur. Facile enim ab iis, qui in potestate habent Latinam eloquentiam, stilus Asiaticus in Rhodium, immo

immo et Atticum poterit commutari. E. g. CICERO *Verrin. IV. Nego*, inquit, *in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere prouincia, tot oppidis, tot familiis tam copiosis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium aut Deliacum fuisse; nego, vllam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro et ebore factum, signum vllum aeneum, marmoreum, eburneum; nego, vllam picturam neque in tabulis neque textilem fuisse, quin quaesiuerit, inspexerit, quod placitum sit*, (verba haec: *quod placitum sit*, omitti in coarctatione non debent, et male omisit Auctor, G.) *abstulerit*. Vberrima haec est, ac plane Asiatica periodus. Eam tamen facile ita coarctabimus: *Nego, in vniuersa Sicilia, locuplete ac populosa prouincia, vllum vas rari operis fuisse; nego, vllam fuisse gemmam, aut quidquam ex auro, ebore, aere vel marmore ingeniosius confectum; nego, picturam vel telam egregiam fuisse, quin quaesiuerit, inspexerit, abstulerit*. Vel breuius: *Nego, in Sicilia (at quanta prouincia!) vllum vas rari operis, aut quidquam vel materia pretiosum vel artificiosius elaboratum fuisse, quod non a Verre quaesitum, inspectum, ablatumque fuerit*. (Omissis nempe his, quae non simpliciter necessaria sunt. Exempla plura supra vidimus I, 2, 38. sq. G.)

VI.

Ex quo simul patet, quale sit quintum exercitationis genus, quod AMPLIFICATIONEM †) vocant. Eadem enim arte etiam ea, quae pressius ab auctore dicta sunt, per μεϱισμὸν *), circumstantias **), descriptiones ***), aliosque amplificandi fontes ****), dilatamus. Caue tamen, ita amplifices, vt periodus in τάσιν euadat, quam quippe in vitio poni, iam supra obseruauimus. *Amplificatio*

 †) (De

†) (De qua supra I. 3, 4. Fontes autem amplificationum indicati sunt I, 2, 51. Nobile exemplum, vnde et amplificatio et coarctatio obseruari possit, vid. apud SCHEFFERVM in *gymnaſ. ſtili* p. 65. sq. G.)

*) Dicere e. g. CICERO *diu. in Verr. I*, 12. volebat: *Putasne, te posse, quae Verres vbique patrarit, distincta oratione proferre?* Hoc amplificaturus, primo illud *vbique* per μερισμὸν περιφράζει, enumeratis prouinciis et locis, quae Verres sceleribus polluerat, deinde illud *distincte* per descriptionem illustrat, adeoque inde nascitur haec periodus vberrima: *Putasne, te posse, quae C. Verres in legatione, quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Asia, Pamphiliaque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque patrata sint, sic criminibus et oratione distinguere?*

**) Eadem oratione insequente statim periodo CICERO dicere volebat: *Putasne, te posse id efficere, vt, quae praeter fas fecit, iudicibus satis acerba ac indigna videantur?* Haec quoque amplificaturus, primo addit circumstantiam *cur*? *esse enim id maxime necessarium*; deinde addit descriptionem eorum, quae contra fas et aequum fecerit Verres, eoque *libidinem, nefas, crudelitatem* refert. Denique sequitur circumstantia *quomodo*? tam acerba enim haec facinora iudici videri debere ait, quam iis, qui illa passi sint. Vnde haec enascitur periodus: *Putasne, te posse id, quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, vt, quae ille libidinose, quae nefarie, quae crudeliter fecerit, ea aeque acerba et indigna videantur esse iis, qui audient, ac illis visa sunt, qui senserunt?*

***) Sic quum CICERO *pro Roscio Amer. cap.* 13. dicere potuisset: *Etenim, si vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre in parricidam reperietur?* vtrumque membrum periodi amplifi-

amplificat descriptione. In priore membro verba illa ait esse prouerbium, a viris sapientibus repertum. In posteriore parricidam luculenter describit. Vnde enascitur periodus: *Etenim, si, id quod praeclare a sapientibus dicitur, vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebant?*

****) Neque enim vllus est locus dialecticus, nulla circumstantia, nulla figura, vnde non amplificatio quaedam peti possit. Ex instituto ea de re agit VAL. THILO in *rudim. rhet. de period. amplificat. et connex. part. II. cap.* 3. *sequ. p.* 72. *sequ.*

VII.

Sextum exercitationis genus CHARACTEREM dicunt. Sunt vero characteres *imagines quaedam animorum, per externas notas expressae designataeque* *). Quum vero sine insigni philosophiae moralis notitia (siue ex libris illa, siue ex ipso vitae vsu hausta sit, G.) character animi exprimi nulla ratione possit **): ab iis demum suscipienda est haec exercitatio, qui in hac philosophiae parte sunt versatissimi. *Characteris notatio.*

*) Caue ergo, existimes, *characteres* esse mera elogia. Quare, etsi VELLEIVS PATERCVLVS in describendis hominum ingeniis videatur felicissimus: in eo tamen peccasse videtur nitidissimus scriptor, quod vix quemquam sine elogio praetermisit. (Nempe voluit hanc partem ingeniorum pingere, vt ille pictor integram partem in vultu Antigoni. G.) Pictorum reprehenditur adulatio, qui vix pingere se quemquam posse

posse putant, nisi pulchriorem fingant. Quanto magis notandi, qui non describunt, sed laudant, et tamen veram imaginem vel characterem nobis ob oculos posuisse videri volunt?

**) Hinc cum fructu hic conferri possunt, quicumque in excolenda ethica characteristica exercuerunt ingenium, veluti (ARISTOTELES, qui genera morum notauit in rhetoricis; singulorum autem mores, G.) THEOPHRASTVS in *characteribus morum*, (BARCLAIVS in *icone animorum*, BELLEGARDE, G.) DE LA BRVYERE, CL. PASCALIS in *characteribus*, [SHAFTSBVRY in praeclaro libro *characteristicks*, N.] et si qui sunt huius generis alii; quo referendi quoque sunt libri, qui titulum habent *Portraits*. G.) Vt vero, qui sit character, eo luculentius pateat, exemplum dabimus e PETRONII *satyrico*, *cap.* 117. *p.* 542. *edit.* praestantiss. BVRMANN. qui characterem ostentatoris, (quin senis diuitis morti vicini, G.) hac elegante notatione expressit: *Secundum hanc formulam imperamus Eumolpo, vt plurimum tussiat, vt sit modo solutioris stomachi, cibosque omnes palam damnet; loquatur aurum et argentum, fundosque mendaces, et perpetuam terrarum fertilitatem. Sedeat praeterea quotidie ad rationes tabulasque testamenti, omnibus fidem renouet; et ne quid scenae deesset, quotiescumque aliquem nostrum vocare tentasset, alium pro alio vocaret, vt facile adpareret, dominum etiam eorum meminisse, qui praesentes non essent.* En hic ostentatoris effigiem, tam profecto adcuratam, vt tibi eum videre coram videaris. Talia etiam circa alia vitia hominum tentanda sunt, sed ita, vt semper philosophiae moralis principia adhibeamus in consilium. (Sic delicati diuitis characterem dedit SENECA *de breuitate vitae* cap. 12. Ostentatoris diuitiarum pauperis AVCT. AD HERENN. 4. c. 50. etc. [Ebriosi RVTIL. LVPVS *de figuris sententiarum* lib. II. §. 7. Timidi SYNESIVS

SIVS *epist.* CIV. Delicati DIO CHRYSOST. *orat. de regno.* Gulosi IO. CHRYSOST. *Hom.* XXXVIII. *in acta apostolorum.* N.] Hic etiam regnant comici, Lucianus, poëtae cum satyrici, tum alii, praesertim Ouidius. Ita describitur character amantis *Am.* II, 4. Zelotypi *Am.* II, 7. Meretricis auarae *Am.* I, 8. Adulatoris *Art.* II, 198. Irati *Art.* III, 501. Amatoris irati *Art.* III, 567. Dubitantis *Am.* II, 10, 7. Ἀυτοχειρίαν meditantis *Rem.* 591. Inprimis historici, vt quisque maxime pragmaticus est, in memorabilium personarum characteribus experimendis sunt diligentes; e. g. Thuanus, vbi mortes enarrat, hinc Tessierii *elogia.* Sic Liuius fecerat, sic Tacitus, sic Suetonius. De Velleio iam dictum, vnde *Velleianos characteres* dedit Boeclerus. G.)

VIII.

Proxima est DESCRIPTIO, vel ἔκφρασις, genus exercitationis, SCHEFFERI *) iudicio, iucundissimum et ad splendorem orationis pulchritudinemque praecipue comparatum. Est vero descriptio expositio, rem eiusque naturam ac indolem perspicue subiiciens oculis **). *Descriptio.*

*) SCHEFFER. *gymnas. stili p.* 41.

**) In descriptionibus felicissimum est ingenium VIRGILII. Vnde is non parum in hoc genere orationis proficiet, qui elegantissimas huius poëtae descriptiones in prosam orationem commutabit. Exempli loco esse poterit descriptio tempestatis, quae *libro I. Aeneid. v.* 85. *sqq.* occurrit, qua nihil poterit excogitari elegantius. (Talis OVID. *Metam.* II, 480. Multa dabit DEKENIVS in *obseruat. poët.* multa CAMERARIVS in *elementis rhetoricis*, VOSSIVS *instit. orat.* vbi de ὑποτυπώσει agit, etc. G.) CVRTIVS etiam in descri-

defcriptionibus excellit, quamuis eae nonnumquam fophifticum potius, quam hiftoricum redoleant ingenium. Huc pertinent defcriptiones praelii *libr. II. c.* 10. et *libr. IV. cap.* 6. triumphi *libr. IX. cap.* 10. Marfyae amnis *libr. III. cap.* 1. Nos exempli loco dabimus defcriptionem itineris per Lybiam ad Iouis Hammonis templum apud eumdem CVRTIVM *libr. IV. cap.* 7. *Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra coeloque aquarum penuria eft: fteriles arenae iacent, quas vbi vapor folis accendit, feruido folo exurente veftigia, intolerabilis aeftus exfiftit, luctandumque eft non tantum cum ardore et ficcitate regionis, fed etiam cum tenaciffimo fabulo, quod praealtum et veftigio cedens aegre moliuntur pedes.* Cauendum tamen hic ab hyperbolis et frigidis exaggerationibus, a quibus, vt fupra notauimus, raro abftinent FLORVS et CVRTIVS. (Sic defcriptio *equi* eft VIRGIL. *Georg.* III, 75. fequ. item COLVMEL. VI, 29. *Bouis* VIRG. *Georg.* III, 49. fequ. COLVM. VI, 1, 3. *Telae* OVID. *Metam.* II, 480. In *chreftomathiam Plinianam* retuli magnam vim defcriptionum rerum naturalium. Inprimis huc pertinent Philoftrati vtriusque εἰκόνες, et Calliftrati ftatuarum ἐκφράσεις. G.)

IX.

Ethopoeia. Denique etiam ETHOPOEIA commendari folet, id eft, *imitatio fermonis, moribus alicuius et negotio adcommodata*).* In qua praecipue danda eft opera, ne τὸ πρέπον neglexiffe videamur **).

*) Pleni funt eiusmodi ethopoeiis hiftorici et poëtae. Sic CVRTIVS modo Alexandrum, modo Darium, modo alios loquentes introducit, nec vllam temere praetermittit occafionem, quantum declamatorio acumine valeat, oftentandi. Plures quoque eiusmodi orationes funt apud (LIBANIVM,

BANIVM, G.) LIVIVM, SALLVSTIVM, TACITVM, quin et apud poëtas VIRGILIVM, SILIVM ITALICVM, LVCANVM. Ex instituto vero ethopoeias composuit SEVERVS, quae cum DEMETRII PHALERAEI libello *de eloquutione* prodierunt *Oxonii* cIↄIↄcLXXVI. in 8. Exempli loco sit breuis, sed elegans ethopoeia, qua Darii adfectum exprimit CVRTIVS *libr. IV. cap.* 10. quum is de Alexandri M. humanitate et clementia in captiuam vxorem factus esset certior: *Dii patrii, primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me iam transactum est, precor, ne quis Asiae rex sit, quam iste, tam iustus hostis, tam misericors victor.* (Talibus ethopoeiis plena CICERONIS *oratio pro Coelio*, v. g. cap. 14, 15, 16, 19, 22, 23, 28, etc. G.)

**) Hinc, si quis regi subtilem orationem de materia quadam philosophica, aut philosopho orationem magnificam de re militari tribueret; is profecto non ethopoeiam scribere, sed Herculi soccos, puero cothurnos, aptare videretur. Mirus in ea re artifex est TERENTIVS, cuius *eunuchum* si quis perlegerit, (aut quamcumque fabulam, G.) non poterit non eius ingenium in exprimendis hominum moribus, et oratione loquentibus attemperanda, mirari.

X.

Referri huc etiam solent progymnasmata, veluti *fabula, narratio, chria, confirmatio, confutatio, laus, vituperatio, comparatio, locus communis, thesis*, et quae sunt huius generis alia. Verum, quum de progymnasmatibus fere innumeri exstent libelli: nolumus nos quidem actum agere, sed, defuncti hoc, quem nobis imperauimus, labore, hic subsistimus. *Conclusio opusculi.*

(Anno-

(Annotationes noſtras obſignabimus dicto Craſſi, id eſt, ipſius CICERONIS *de Orat.* I. c. 34. *Legendi etiam poëtae, cognoſcenda hiſtoria, omnium bonarum artium ſcriptores ac doctores et legendi et peruolutandi, et exercitationis cauſſa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi, diſputandumque de omni re in contrarias partes, et quidquid erit in quacumque re, quod probabile videri poſſit, eliciendum atque dicendum.* IDEM *Bruto* cap. 15. *Vt hominis decus ingenium; ſic ingenii ipſius tamen eloquentia.* G.)

EXCVR-

EXCVRSVS I.

AD PART. I. CAP. 2. §. 21. fin.

De periodis et earum vsu, ex IO. MATTH. GESNERI primis lineis artis oratoriae III. §. 4.

Periodus est dictio, cuius (vt in circulo) principium et finis grammatica constructione cohaerent. Oriuntur compositione periodi, quum duae pluresue propositiones per particulas quasdam inter se velut colligantur, quarum ope sententia prioris vel priorum propositionum tamdiu suspenditur, donec vltimum membrum siue posterius accesserit. Accipit autem periodus composita pro diuersitate particularum, quibus componi connectique solet, diuersa nomina, vt v. g. *conditionalis* sit, in cuius priori vel prioribus membris adhibetur conditionalis particula *si*, *nisi*, et similes: *comparatiua*, quae in protasi habet comparandi aduerbium *sicut*, *vt*, *quemadmodum*, in apodosi autem respondens hisce particulis *ita*, vel simile quid: *concessiua* periodus, cuius protasin inchoat *licet*, *quamuis*, etc. in apodosi collocatur *tamen*, vel similis. Ita *disiunctiua* vocatur, in qua per disiunctiuas *aut*, *siue*; *aduersatiua*, in qua per aduersandi *sed*, *verum*, *tamen*; *caussalis*, in qua per caussales *quum*, *quia*, *copulatiua*, in qua per copulandi particulas, membra periodorum inter se coniunguntur.

Scholia:

1. Conditionales periodi praeter illum naturalem vsum adhibentur

a) Vbi vniuersale aliquod pronunciatum locum habet, quod per *quidquid*, *omnis* etc. efferri poterat, vt: *Si quid est in me ingenii* etc. *Si quis est, qui te colat, ego sum. Si vmquam ius fuit, hominem occidere, nunc est*

b) Ad necessitatem quamdam exprimendam contrarium eius, quod facimus, vel volumus fieri, per conditionalem proponitur, vt: *Si numquam loquutus essem, iam loquerer. Si ingratissimus essem, beneficium hoc non tacerem. Si*

 stupi-

ſtupidiſſimus eſſem, hoc ſentirem. Conf. CIC. *in Verr.* II, 40. ſ. 98. et 99.

c) In argumentationibus a minori ad maius. *Si maiores noſtri cogitationem parricidii punierunt,* etc. Conf. CIC. *pro Sext.* princ. It. *in Verr.* II, 47. ſ. 117.

d) In cauſſis precum, adhortationum, cet. *Si te ſemper pie colui, hanc mihi da veniam. Si me ſemper amicum expertus es, mihi crede.* Etiam negatiue: *Niſi ſemper optime monui, nunc adſpernare me.* Vid. CIC. *pro domo* 57. ſ. 145.

e) De ſyllogiſmo conditionali proprie dicto res per ſe aperta. *Si Deus pro nobis,* etc. *Si homines poſt perſuaſiones validiſſimas, quum nihil habent, quod reponant, tamen agunt alia omnia, ſequitur, voluntatem non regi ab intellectu.*

2. Comparatiuae periodi adhibentur

a) In quibusuis comparationibus,

b) Speciatim in ſimilibus; hic inprimis regnant Plutarchus, Quinctilianus, et ex recentioribus Eraſmus.

c) In tranſitu a theſi ad hypotheſin: *Vt ſemper te amaui, ita hic tibi deeſſe non poſſum.*

3. Conceſſiuis locus eſt

a) In tranſitione a theſi ad hypotheſin, vbi haec ſingulare quid habere videtur. *Quamuis omne bellum eſt malum, inprimis tamen ciuile.*

b) In confeſſionibus, quum ſimul petitur venia. *Licet diu non reſponderim, tamen ignoſces.*

c) In excuſationibus. *Quamquam te amo, tamen non veni.*

d) In refutationibus. *Quamquam haec ita ſe habent, mihi tamen aliter videtur.*

e) Etiam alias. LIV. II, 43. *Nec illos etſi non adhortatio inuiſi ducis, ſuum ſaltem flagitium et publicum dedecus cogere potuit accelerare gradum,* etc.

4. Disiunctiuae nihil habent praecipui, quod non ipſa ſtatim natura doceat. Si fieri debeat maior propoſitio

positio syllogismi disiunctiui, probe videndum, ne membrum aliquod disiunctionis omittatur. Vitiosa enarratio est haec: *Quum nec emeris, nec domo acceperis: consequens est, vt furatus sis.* Fugiendum hic etiam est vitium argumenti, quod ἀντίστρεφον vocatur, de quo GELL. IX, 16. coll. CIC. *Verr.* III, 98. Haec periodus fere antecedens fit copulatiuae: *Quum aut ipse illius narrationis auctor sis, aut ab aliis eam acceperis: iure illud meo abs te postulo, vt aut ipse veram esse demonstres, aut nomines auctorem, aut leuitatem suam (placide enim tecum agam,* vel, *nihil enim dicam grauius) in fingendo, quod nusquam est, confiteare.*

5. Aduersatiua iisdem fere conditionibus, quibus concessiua, adhibetur. In protasi etiam admittit *quidem*: *sed, verum,* etc. in apodosi.

6. Caussales

a) Transeunt saepe in conditionales. schol. 1. d).

b) Inprimis elegans est vsus τῆς *quum* caussalis. CIC. *de senect.* 21. *Quum tanta celeritas animorum sit, tanta memoria praeteritorum, futurorumque prudentia, tot artes, tot scientiae, tot inuenta; non posse eam naturam, quae res contineat, esse mortalem: quumque,* etc. Ita etiam in collectione argumentorum. v. g. CIC. *pro Roscio Amer.* 23. *Quum neque seruus quisquam reperiretur, neque liber,* etc.

c) Adhibentur pro copulatiuis. E. gr. saepe in protasi caussalis periodi membra diuisionis proponuntur, quae declarantur in apodosi. Pluscula eius generis exempla collegimus ad VARRON. III, 2, 13. Adde I, 6, 1. et 2. Huc pertinet diuisio illa Minucii Rufi in tria genera hominum ratione prudentiae, apud LIV. XXII, 29. Nempe proponitur diuisio in protasi, in apodosi applicatur.

d) In narrationibus ad copulanda antecedentia cum consequentibus. *Neque valles humiles solis radiis carent, neque rex dedignatur infimos.*

7. Copulatiuae

a) Saepissimae vicem subeunt comparatiuarum. CIC. *de sen.* 19. *Neque histrioni, vt placeas, peragenda est fabula, modo, in quocumque fuerit actu, probetur: neque sapienti vsque ad* PLAVDITE *viuendum.* Ita: *Et grauius cadere solent in altum sublata: et vehementior sensus calamitatis accidere solet post magnam felicitatem.* Germanis etiam hoc multo vsitatius.

b) Ipsae transeunt in caussales. Vid. sch. 6. d).

c) Eleganter *), inprimis vbi a thesi ad hypothesin transitur **) adhibetur *quum*, sequente in altero membro *tum*.

*) CIC. *in Verr.* I, 46. f. 119.

**) *Verr.* II, 1, 2. *pro dom. ad pontific.* 1. Sic: *Quum multa peccantur in scholis, tum illud, quod maior fere doctrinae, quam morum, habetur ratio.*

8. Non sunt periodi tantum dicta ratione compositae, sed membra etiam periodorum possunt esse diverso modo composita. E. g. comparatiua periodus potest habere conditionatum antecedens pariter et consequens: *Quemadmodum, si fumus apparet, ignis solet consequi: ita si conuicia iaciantur, caedes existit.* Periodus conditionalis potest habere protasin comparatiuam: *Si, quemadmodum igne aurum, ita amicus probatur periculis: tu certe amicus es probatissimus.*

EXCVRSVS II.

AD PART. I. CAP. II. §. 24. **

De Chiasmo.

Verissimam et naturalem maxime χιασμȣ seu *decussationis* rationem, ostendit sine dubio exemplum hoc Ciceronianum. Sed is, a quo habet Caussinus Demosthenis exemplum, et ad cuius auctoritatem referendum esse videtur, quicquid hac de re disputant dicendi magistri recentiores, Hermogenes, hic, in periodica disciplina, paullo aliter accipit hoc vocabu

vocabulum. Cuius sententia obscura aliquantulum vt possit tanto magis dilucere, ponamus ante omnia Hermogenis ipsa verba, quae deinde comitetur explicatio Sturmiana. Ille igitur *de inuent.* IV, 3. fin. haec commentatur: Ἐκείνη δὲ ἡ παρὰ τῷ Δημοσθένει, χιασθῆναι δύναται. Ὁ μὲν γὰρ Φίλιππος, ὅσῳ πλείονα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν πεποίηκε τὴν αὐτοῦ, τοσούτῳ θαυμαστότερος παρὰ πᾶσι νομίζεται. ὑμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅσῳ χεῖρον, ἢ προσῆκε, κέχρησθε τοῖς πράγμασι, τοσούτῳ πλείονα αἰσχύνην ὠφλήκατε. - - Πῶς δὲ ἀναδέχεται τὸν χιασμόν; ὅταν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς προτάσεσιν ἀμφότεραι ἁρμόζωσιν αἱ ἀποδόσεις, καὶ ἐναλλάξ. οἷον, ὁ μὲν γὰρ Φίλιππος ὅσῳ πλείονα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν πεποίηκε τὴν ἑαυτοῦ, τοῦτο ἡ πρότασις. ἁρμόσει δὲ αὐτῇ ἑκατέρα ἀπόδοσις, εἴτε βούλοιτό τις λέγειν, τοσούτῳ θαυμαστότερος ἐκεῖνος παρὰ πᾶσι νομίζεται, εἴτε βούλοιτο λέγειν, τοσούτῳ πλείονα ὑμεῖς αἰσχύνην ὠφλήκατε. καὶ πάλιν, ὑμεῖς δὲ, ὦ Ἀθηναῖοι, ὅσῳ χεῖρον, ἢ προσῆκε, κέχρησθε τοῖς πράγμασιν· ἡ πρότασις ἡ δευτέρα πρὸς ἀμφότερα ἁρμόσει, εἴτε βούλοιτό τις λέγειν, τοσούτῳ πλείονα αἰσχύνην ὠφλήκατε, εἴτε βούλοιτο λέγειν, τοσούτῳ θαυμαστότερος ἐκεῖνος παρὰ πᾶσι νομίζεται. Ad quae Sturmius ita: *Χιασμὸς, decussatio, quae nomen habet propter formam primae litterae, efficit crucem Burgundicam, vel crucem S. Andreae X. hic est, quasi ἀντίφασις dialecticorum. Quae forma est contradictoriarum propositionum, eadem est χιασμοῦ, vt:*

Omne animal mouet se ipsum.	Nullum animal mouet se ipsum.
Quoddam animal mouet se ipsum.	Quoddam animal non mouet se ipsum.

— — *Ostendit* τρόπον, *modum: quo ista comprehensio possit* χιάζεσθαι, *decussari. - - et habebit figuram* ἀντιφάσεως: *quemadmodum dixi hoc pacto:*

Ὁ μὲν γὰρ Φίλιππος ὅσῳ πλείονα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν πεποίηκε τὴν ἑαυτοῦ. Philippus enim quo plura fecit supra suam dignitatem:	Τοσούτῳ θαυμαστότερος παρὰ πᾶσι νομίζεται eo admirabilior apud omnes habetur.

Ὑμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅσῳ χεῖρον, ἢ προσήκει, κέχρησθε τοῖς πράγμασι. Vos autem Athenienses, quo deterius, quam conueniebat, res administrastis:

Τοσούτῳ πλείονα αἰσχύνην ὠφλήκατε. eo maioris dedecoris culpam praestare debetis.

— — *Recipit autem periodus χιασμὸν, vt ait auctor, quum vnaquaeque ἀπόδοσις potest vtrique προτάσει accommodari; sed in qua materia id fiat: id ipsum vero non indicat. Potest autem id fieri in illis rebus, in quibus contrariae caussae efficientes in contrariis personis communia habent effecta: vt: caussa efficiens est diligentia Philippi: effectus eius, gloriosum nomen et admirabile. Rursum altera caussa efficiens contraria in persona Atheniensium est negligentia: deinde effectus eius etiam superiori contrarius est, dedecus et infamia. Quemadmodum igitur Philippi diligentia peperit ei gloriam et quamdam admirabilitatem: ita ignauia Atheniensium peperit ipsis dedecus et infamiam. Haec doctrina oculis potest subiici hoc pacto:*

Personae.

Philippus.	Athenienses.

Caussae efficientes contrariae.

Diligentia.	Negligentia.

Effecta duo communia.

Gloria.	Dedecus.

Et ex hac vna periodo facile intelligi potest, quid sit decussatio. — — Apud Cic. in orat. de lege agraria haec inuenitur periodus, quae potest decussari: Ita peruersum est; vt turpe sit: ita malitiosum; vt non sit dissimulandum. Item contra Catilinam: Nemo est in ludo gladiatorio paullo ad facinus audacior: 2. qui se non intimum Catilinae fateatur: 3. nemo in scena leuior et nequior: 4. qui non se eiusdem prope sodalem commemoret. Haec periodus potest simili modo χιάζεσθαι, decussari. Nam vel ita transponi reflexiones (ἀποδόσεις) possunt: vt primae propositioni (προτάσει) posterior adiungatur reflexio: et secundae propositioni prima reflexio. vt 1. Nemo est in ludo gladiatorio paullo ad facinus audacior: 4. qui non se prope eiusdem sodalem com-

commemoret: 3. nemo in scena leuior et nequior: 2. qui se non intimum Catilinae fateatur. Vel vt secundae propositioni prima reflexio siue redditio, et propositioni primae secunda reflexio annectatur, vt: Nemo in scena leuior et nequior: 2. qui se non intimum Catilinae fateatur: 1. nemo est in ludo gladiatorio paullo ad facinus audacior: qui non se prope eiusdem sodalem commemoret. Bis est hactenus decussata: et rursus bis potest: si reflexionibus primus locus tribuatur. Poterit etiam commutari per ἀναστροφήν. *Possunt eiusmodi comprehensiones plurimae inueniri apud Ciceronem. Neque verum esse puto, quod Trapezontius ait, apud Ciceronem vnicam tantum periodum esse, quae possit* χιάζεσθαι, *decussari. quod enim fit in communibus effectis: hoc etiam fit in synonymis. nam verba synonyma etiam faciunt res synonymas: quemadmodum videre licet in his exemplis Cic. in quibus* συνωνυμία *est, peruersum et malitiosum, item turpe et non dissimulandum. Sic in altero exemplo intimum esse et sodalem esse alicuius. item in ludo gladiatorum, et in scena. Quam late patent igitur contraria, opposita, disparata, synonyma, tam late patet etiam haec doctrina. Haec exercitatio (loquitur simul de aliis quoque, G.)* μεταχειρήσεως τῶν περιόδων, *quam habeat vtilitatem, ostendit ipse Cicero in oratore perfecto ad Brutum. Etenim in scriptoribus vitiosis demonstrat, quomodo aliquid melius fieri possit: in probatis, quid sit perfectum: in nostris, quando amouendus sit stilus: et non extimescendum non solum vulgi leue, verum etiam eruditorum subtile iudicium. id in illo est, quod verbis aptum, sententiis perspicuum, rebus conueniens, et quod posterior dies nec inueniendo queat, nec augendo, nec immutando facere praestantius. et in quibus auctoribus potissimum haec exercitatio institui debeat, in libro de periodis copiosius explicatum est.* Ex quibus patet, χιασμὸν hic non tam esse periodum, ab ipso auctore quodam in decussim dispositam, licet neque hoc negetur, debet enim necessario eius esse naturae, et ita esse scripta, vt possit decussari; quam exercitationis quoddam genus, vbi confecta et informata periodus talis, quae capit de-

cuſſationem, hac ratione pluribus modis immutetur. Nempe Graeci ſophiſtae, in aliis rationibus periodorum transformandarum quam plurimis, etiam hac vtebantur, eum quidem in finem,(vt in ſcriptis alienis aut cognoſcerent, quid perfectum eſſet, aut vitioſa diſcerent emendare; in ſuis vero tanto forent accuratiores politioresque. Hunc itaque periodorum χιασμὸν eſſe dicunt; ſed volunt etiam alium rerum eſſe, vbi res proponendae ita ordinentur, vt, quae poſitae ſint primo loco, reſpondeant iis, quae vltimum ſiue quartum teneant; membrum autem ſecundum cohaereat cum tertio. De hoc Sturmius *de period. cap.* XXIV. §. 6 ita: *Quid igitur decuſſatio ſit, non puto obſcurum eſſe: de periodis loquor: nam eſt etiam decuſſatio in collocatione rerum propoſitarum, quum fit ἀναστροφή: vt in oratione Quintiana, quum gratiam Naeuii primo loco poſuiſſet: deinde eloquentiam Hortenſii: tamen in periodis inſequentibus eloquentiae primum locum tribuit: et alterum gratiae. Sed nunc non de hac, ſed de conuerſionum immutatione.* Hactenus ille. Exemplum, ad quod prouocat, eſt initium laudatae orationis: *Quae res in ciuitate duae plurimum poſſunt, hae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, ſumma gratia et eloquentia: quarum alteram, C. Aquilli, vereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſii ne me dicendo impediat, nonnihil commoueor: gratia Sex. Naeuii ne P. Quintio noceat, id vero non mediocriter pertimeſco.* Iam haec in ſpeciem Graecae litterae x decuſſabimus hoc modo:

Contra nos faciunt.

I. *Gratia.*	II. *Eloquentia.*
III. *Eloquentia Q. Hortenſii, ne me dicendo impediat, nonnihil commoueor.*	IV. *Gratia Sex. Naeuii, ne P. Quintio noceat, id vero non mediocriter pertimeſco.*

Huius generis eſt exemplum ad Auctoris noſtri locum ſupra ex *orat. pro domo* prolatum; eiusdem ſunt generis, quae laudati ibi viri docti habent: ſed haec illuſtrant potius chiaſmum, quem rerum vocat Sturmius, quam Hermogenianum illum periodorum. (N.)

EXCVR-

EXCVRSVS III.

AD PART. I. CAP. II. §. 43, 46 et 51.

De sublimitate *vel* sublimi (ὕψει) *et* stilo sublimi, *qui vulgo sic dicitur, seu* magnifico, (μεγέθει).

Saepenumero, in disputatione *de dicendi charactere magnifico*, Longini facta mentio est et libri illius περὶ ὕψους; peculiariter vero ratio habetur τοῦ μεγέθους Hermogenis: at vtrum omnino, aut quomodo differant τὸ ὕψος et τὸ μέγεθος, non est distincte satis diiudicatum. Generatim vero ita rationem iniisse Heineccius videtur, vt de ὕψει nihil omnino dixerit, sed, quae de stili *sublimitate* praecepta sunt, ad μέγεθος Hermogenis referenda esse videantur. Nempe fuit hic error communis, et veluti per manus traditus, illud, in quo Longinus tam subtiliter et curate versatus est, genus dicendi vnum esse ex illis, quos orationis χαρακτῆρας vocant Graeci: donec Tanaquillus Faber primo in *praefatione* sua ad Longinum, postea vero Nicolaus Boilauius in suis, quibus illustrat Gallice a se loqui institutum Longinum, animaduersionibus, *stilum sublimem*, de quo in rhetorum libris agitur omnium, seu μέγεθος Hermogenis, ab *sublimi dicendi genere*, quod expendit Longinus, seiunxere. His accedit Io. Guil. Bergerus in libro *de naturali pulchritudine orationis* p. 40 - 47. Horum itaque triumuirorum vestigiis insistentes, rem, quantum possumus, diligenter, sed breuiter, proponemus. Nimirum tria esse dicendi genera, *tenue*, *medium* et *magnificum*, quae χαρακτῆρες vulgo audiunt, artis rhetoricae doctores, a restauratis inde litteris vno fere ore dicunt. Habent haec et alia nomina, quae suppeditat Voss. *Rhet.* VI, 2, sq. Ab hoc autem tertio genere plane differt et separandum est τὸ ὕψος Longini. Nam quod *magnum* et *copiosum* est, inquit Faber, non statim *sublime* aut *summum* dici potest; ab *magnitudine* ascensus datur ad *sublimitatem* et *summum*, sed huc vbi peruentum sit, ascendi vltra non potest. *Magnitudo* sine *sublimitate* esse potest, sed haec non sine illa. Verbo, Hermogenis μέγεθος aut *magnificum dicendi genus* ora-

tionem digniore induit habitu, eamque reddit pleniorem, et proxime abest ab *sublimitate*, semperque postulat verborum granditatem. Hunc stilum etiam *sublimem* vocari posse Boilauius concedit, sed aliud plane contendit esse *sublime dicendi genus*, seu ὕψος Longini. *Sublime* non desiderat, vt *stilus sublimis* seu μέγεθος, verborum magnificentiam, sed inesse potest in vna cogitatione, in vna figura, vna dicendi ratione, vt Bergerus p. 43. exprimit. Contra fieri potest, vt res, quae non sit sublimis, magnifica efferatur et sublimi oratione. Exempli caussa ex Boilauio Bergerus p. 44. ponit illud: *Summus naturae arbiter vno verbo lucem formauit.* Verba ampla sunt et splendida, et, quid factum sit, stilo exponitur sublimi, sed abest *sublime*, τὸ ὕψος. Nempe, vt iam accedamus ad rem, ὕψος siue *sublime*, Boilauio iudice, interprete vero Bergero p. 44. seq. *est illud, quod cum lepore quodam inusitato dicitur, illud admirabile, quod percutit animum, adeoque efficit, vt hic, praeclaro dicendi genere commotus, elatus, perculsus, abripiatur, in admirationem conuertatur, quasique, extra se positus, obstupescat; — — id, quod est a plebe summotum, quod praestans et eximium, quod admiratione occupat animum, occupatumque defigit stupore.* Iam ipsa Mosis audiamus verba: *Deus dixit, fiat lux, et facta est lux.* Quae hic sunt simplicissima, nullumque habent ab verbis ornatum externum atque magnificentiam nullam quaesitam, vt illa supra, his tamen inest sublime et diuinum quiddam. Nempe ante oculos ponuntur Dei magnitudo, maiestas et potentia, rei autem procreandae praestantissimae, sine mora auctoris sui imperia exsequendi, obediens alacritas. Vt adeo, quemadmodum in scholis philosophorum loquuntur, ex magnitudine effectus magnitudo cognoscatur auctoris. Haec fere est Gallorum sententia, aut potius animaduersio et obseruatio. Apponamus quaedam Bergeri. Hic itaque p. 45. *Longinus*, inquit, *non dicendi vbertatem, verborum copiam, orationis amplitudinem, potissimum sibi postulabat, sed altitudine cogitationum nihil prius habebat aut antiquius, adeo, vt, hoc*

*ipso iudice, interdum oratio, vocis expers et muta, magnitudine sua pariat admirationem, omni prorsus oratione maiorem. Huc refert Longinus Aiacis, in Necyomantia *) silentium, grande, et omni elatius oratione. Eodem pluris interest, reuocari Seruatoris aspectum, qui Petro, conscientia periurii conterrito, ingentem lacrymarum vim expressit. Grandibus verbis opus est in stilo magnifico, sed Longinus, siue cogitationum excellentia, seu commotionum vi, fretus, neque simplicia, neque vulgo trita, repudiat verba. Namque, illis, iudicauit, altius cogitata fieri planiora, sic, vt haec, ipsa dicendi simplicitate, natiuam vim roburque suum magis expromant, ista, ratus est, nonnumquam plus omni valere ornatu, quod protinus intelligantur e quotidiana loquendi consuetudine, tantoque maiorem afferre fidem videantur. Idem ille, animo in cogitandi fastigium euecto, vltra magnitudinem progreditur, sed, ad altissimum perductus gradum, quo procedat, non habet. Sentit, magnitudinis esse gradibus enitendum in summum, sed, vbi sit eo perventum, ascendi vltra non posse. Ita magnitudo, quae gradum struit ad sublimitatem, sine hac esse potest, haec, quae illius nititur gradibus, esse non potest. Ab Longino, quum videmus, excellentiae sententiarum iungi vehementem animi permotionem, Hermogenis magnitudinem, putemus, ingentis cuiusdam fluminis, sed placidi ac leniter fluentis, esse similem, Longini vero sublationem, fluctus tempestatesque maris, aut fulmina, imitari. Vulgaris imaginem virtutis habet magnitudo, heroae vero simulacrum, sublimitas, quarum alteram alteri si compares, corpus illam, hanc animam ac spiritum, illam mediocri ac tenui genere dicendi superiorem, hanc illa tanto superiorem, quanto duobus illa praestet dicendi generibus, denique magnitudinem, cum altitudine collatam, mediocritatem, vt recte differit Faber, vocemus. Ex quo iudicari potest, hos non bene subducta vti ratione, quibus*

*) Od. λ. 562. Aiax ad Vlyssis verbosam satis compellationem, nihil respondet, et, auertens se ab illo, tacitus abit ad socias vmbras. (N.)

quibus id, quod magnum est et copiosum, sublime continuo et summum, neque magnitudo Hermogenis ac stilus sublimis a sublimitate Longini differre, videatur. Nos de altitudine, a Longino tradita, sed a veteribus exercita magis, quam, ante Caecilium, seorsum explicata, id praedicamus, quod Cicero scripsit ad Brutum. Nam eloquentiam, *inquit*, quae admirationem non habet, nullam iudico. *Laudat epistolam Fabius, libro octauo*, 3. 6. Hactenus Bergerus. Summa haec est. α) Stili, in *tenuem*, *medium* et *magnificum* seu *sublimem*, diuisio est manca, non enim omnes dicendi formae sub illa comprehendi possunt, hinc Bergerus *de σεμνῷ in orat. Taciti* amplectitur VII. ideas Hermogenis; cuius β) μέγεθος cum partibus suis, ille est, qui vocatur *tertius dicendi character*, *stilus magnificus* et *sublimis*, *sublimitas* improprie sic dicta; ita tamen, vt μέγεθος latius pateat, quam *stilus magnificus*, et plures contineat orationis formas, quas ille non includit. Vid. ad P. I. 2, 51. Iam vero addi debet γ) ὕψος Longini, *τὸ sublime*, vera *sublimitas*, nouum plane inuentum, quod ille, acceptum, vel indicatum potius, a Caecilio, castigauit expoliuitque. Rem ipsam habuere veteres, et nusquam magis inuenitur τὸ ὕψος, quam apud illos, sed primus praecepta de illo dedit, illudque in artis formulam redegit Longinus. Vocat et ipse quidem ὕψος suum nunc βάθος, nunc ὑπερφυῆ, quin μέγεθος etiam: sed longe aliud haec nomina apud hunc significant, quam apud alios, illud nempe, quod supra dictum est. *Non aio*, dicit Bergerus *de σεμνῷ Taciti* §. XI. *Hermogenem ὕψος Longini plane non attigisse. Attigit non solum, sed cognouit etiam, et tantum non perfecit. Id nego, solam magnitudinem ab Hermogene explicatam conficere illud ὕψος, aut Longini doctrinam nihil, praeter magnitudinem Hermogenis complecti.* Ea igitur si ita sunt, vti hic posuimus, sequitur δ) vt ista, quae Auctor noster de stilo magnifico et sublimitate disputat, non tam illustrent ὕψος Longini, (nisi quatenus et ipse Longinus Hermogenianam *magnitudinem* simul complexus est passimque eam tractat,) quam pertineant ad §. LI. vbi μέγεθος Hermogenis strictim attigit (N.)

EXCVRSVS

EXCVRSVS IV.

AD PART. II. CAP. I. §. 6.

I. M. GESNERI *primarum linearum artis oratoriae* pars illa, quae docet gratulari, gratias agere etc.

III. §. IX.

Gratulatio has habet partes, a) significationem *gaudii* nostri de felici alterius successu, qui quidem, ne frustra videamur gaudere, magno erit opere extollendus. b) Ostenditur, *dignum* esse cui gratulamur, felicitate: interdum non tam felicitatem agnoscimus, quam naturalia, certe aequissima, meritorum praemia. c) *Optamus* bonis rebus perpetuitatem et incrementa. Nonnunquam d) nos etiam, vt respiciat, precamur. Sed haec non propria gratulationis pars est.

Scholia.

1. Neque hic ordo simpliciter necessarius est, neque omnes hae partes semper tractandae: sed videndum, quid vnicuique loco conueniat. Hoc etiam ad reliqua gratiarum actionis, consolationis etc. praecepta pertinet.
2. Vt in omni oratione vel scripta vel ore prolata, ita praesertim in argumentis etiam hisce omnibus videndum est, vt *communia* quae praeceptis sola tradi possunt, *proprie* dicantur; h. e. vt admisceantur ea, quae v. g. in epistola, personae scribentis et legentis, tempori, omnique adeo circumstantiae ita sunt propria, vt neque ab alio, neque ad alium, neque alio tempore etc. scribi potuisse videantur. Hoc etiam in exercitationibus consequendum est, nec scribenda gratulatio vel consolatio simpliciter, sed consolatio Attici ad Ciceronem exsulantem, e. i. g. a.

§. X.

Gratiarum actio ostendit a) laetitiam nostram ob alterius beneficium: b) auget illud dicendo, eaque ipsa ratione causam adfert laetitiae: c) gratum animum

mum pollicetur, vel ita, vt neget se parem esse referendae gratiae, easque partes Deo et bene de se meriti virtutibus relinquat; vel vt ostendat, a se nullam obseruantiae demonstrandae occasionem praetermissum iri.

Scholion.

Augetur beneficium, si ostendatur, praeter spem, nullo nostro merito, opportune, cum significatione amoris, nulla spe referendae gratiae, saepe, cum incommodo patroni etc. collatum esse.

§. XI.

Consolationis ratio ex gratulatione fere intelligitur. Nimirum a) testamur nos in doloris illius societatem venire, idque pro re nata ita exaggerare licet, vt ipsos nos consolatione indigere dicamus: b) ostendimus partim indignum illum calamitate videri, partim id ipsum magnorum et piorum hominum fatum esse: c) erigere illum studemus spe futurae felicitatis, laudata magnitudine animi illius, qua futurum sit, vt bene ipsi cedat calamitas; voto praesertim tali, quo, nostra ipsorum interesse, quin reip., vt ille floreat, significamus.

Scholion.

Consolationis illud genus, vbi aliorum malis propositis erigere alios conamur, caute admodum tractandum, ne ἐπιχαιρεκακίαν alere videamur. Vix aliter vti velim ego, nisi vt ita declaretur, quantis malis ferendis sufficiat humana vel christiana adeo patientia, et quomodo maxime etiam calamitates exitum aut felicem, aut tolerabilem certe habuerint.

§. XII.

Adhortatio quatenus ea in aetatem, cui ista scribuntur cadit, inest praecipue in *laudatione* eius, quem hortari volumus, ac propositione bonorum, quae consecutura inde videantur: quorum partem ad nos pertinere pro amore in illum nostro putemus. Negamus nos incitare velle currentem etc.

§. XIII.

§. XIII.

Petitionis ratio haec eſt. a) Commemorantur cauſae, cur petere audeamus, beneuolentia eius, quem appellamus, beneficia alia, noſtra indigentia, et ſi qua laudare poſſumus, (quod modeſte tamen faciendum eſt) merita: b) beneficium, quod petimus, oſtendimus eſſe honeſtum, facile, nobis neceſſarium: c) gratum animum promittimus, (vt in gratiarum actione, §. 10.)

Scholion.

Petitionis ſpecies ſunt *commendatio* et *deprecatio*, quae hinc ſatis intelliguntur.

§. XIV.

Conſultatio quomodo inſtituatur, ex hortatione et dehortatione intelligitur: in hoc tantum differt, quod conſulimus etiam de ſola vtilitate. Ineſt igitur a) in propoſitione quaeſtionis, b) diuinatione euentus in vtramque partem, c) adhortatione alterius partis amplectendae: niſi ſicubi malimus conſilii inopiam fateri.

§. XV.

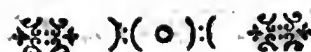
Expoſtulatio a) oſtendit iniuriam nobis illatam, vel peccatum, quod ad nos pertineat, b) petit eam tolli, c) hoc ſi fiat, promittit amicitiam; ſin minus, denunciat incommoda, vel minatur. Huic reſpondetur vel per *purgationem*, de qua ſtatim, vel *deprecationem*, vel per *expoſtulationem*.

§. XVI.

Purgatio a) proponit cauſam, b) oſtendit innocentiam ex antecedentibus, concomitantibus, conſequentibus, c) petit, vt ſententiam de nobis mutet alter, d) pollicetur, aut minatur.

INDEX

INDEX I.

CAPITVM.

INDEX

INDEX II.

AVCTORVM.

A

 Aqui-

Bar-

de Buri

du Cy-

G

Manutius

mirus

Theon

V

Wowerus

X.

Y.

Z.

INDEX III.
VERBORVM.

A

C

F Fa-

F

G

K

Mar-

Para-

R

S.

T

Tam-

INDEX IV.

RERVM.

A

Antana-

Colloca-

Con-

Editiones

Exscribere

Grandis

M

O

Περιοδικὸν

Sepulcra

Possessor est:
B. F. Schmidt
Aud: Phil: denkend:
1771.

